Passuth László

Esőisten siratja Mexikót

Tartalom

Első rész
Salamanca

Második rész
Malinalli

Harmadik rész
El Dorado

Negyedik rész
Tenochtitlán

Ötödik rész
Esőisten siratja Mexikót

Hatodik rész
La Rabida

Hetedik rész
Évforduló

Az író utószava

Első rész - Salamanca

1

Ahogy kihajolt a csúcsíves ablakon - majdnem egy magasságban volt a tornyokkal. Szeme végigvillant a kora őszi napsütésben fürdő Salamancán, s megállapodott a piactéren, melynek árkádjai földhöz szorították az alattuk nyüzsgő hangyaembereket. A fény beárnyékolta hatalmas koponyáját, s aureolát font kopaszsága köré. Lassan megfordult, így elérte társának, a dominikánusnak ujja szegélyét, s őt is az ablakhoz vonta.

- Atyám azt vitatja, hogy az Aranykor végtelen messzeségben fekszik megettünk, olyan messze, hogy néhány fóliánsból még a föld alól előszedegetett kődarabokból tudjuk csak bizonyítani létét... s mindaz, ami itt van körülöttünk - csak siralomvölgyébe illő barbár világ?

- Magister uram, vajon azért értünk volna mi el egy új Aurea Aetashoz, mert Aragon és Castilia most éppen egy nyoszolyában pihen? Vagy mert kegyelmed békésen lovagolhat végig a tengerpartig, anélkül hogy megsarcolnák valamelyik gróf várnépei? Mert a nagy melegek után minden ősszel egybegyűlünk, hogy megkezdjük a tanítómunkát, még nem látom, hogy Augustus világa támadt volna fel ezek között az öreg, piszkos falak között...

- Atyám megszokta az egyházjogban a szabatos formulákat. Én csak gyarló filológus vagyok, s örömömet találom abban, ha új jelenség halomra dönti a teóriáimat... De én most nem akarok kegyelmeddel disputálni, csak azért szóltam, mert ha lenézek innen, látom, mint cserélgetik egymást a diáknépek, ki jön, ki megy a lectiókról... úgy mondják, számuk meghaladja az ötezret, többen vannak már, mint a királyné zsoldoskatonái... Ha ezekre vetem tekintetemet, akkor nem tudok a siralomvölgyéről beszélni, melyet nem frissít az innen kiáradó gyér humanitás. Példaképp... nézze atyám ott, ahová mutatok... ott jön egy apa... kézen fogva hozza cseperedő legényfiát. Bizonnyal olyan kisvárosi hidalgóféle, ő maga talán csak hírét hallotta a betűnek... régi vitézre vall köpenye, kardja is olyan kétkezi... a fiú meg, kinőtt ujjasából... látszik, hirtelen nyúlt meg... a fogadóban bekötik a két öszvért, rajta mindaz, ami ráfér, a testi holmi... de elhozza ide az Universitasra a fiát... látja, atyám, én azt hiszem, hogy mégis ez a kezdete az Aranykornak.

- Magister uram mutat nékem egy esetlen vidékit s a hozzá hasonló fiát, egy ismeretlen medvebocsot. Véges elmém nem méri fel, miként kívánja ezekkel bizonyítani a felvetett tézist?

- ... csak ahogy jönnek... milyen megilletődötten, meghatottan keresgéli az öreg a bejáratot, talán még sohasem járt ekkora palotaházban... A fiú megszeppen, hisz estére egyedül marad azzal a pár arannyal, amelyet az apja tarsolyába csúsztat... Még azt sem tudják, hogy mit lehet itt tanulni, de már a fiú otthon mondja: szeretnék elmenni Salamancába az őszön, s az öregek bólintanak hozzá: menjél... olyasmire gondolnak, hogy tudós is lehet belőle... valamelyik szabad tudomány doktora... Ezért állítom én, atyám, hogy a betű kiszorul a kolostorokból, ahová elrejtőzködött számos évszázadok alatt, s ennyi fiatal közt mi is úgy érezhetnénk talán magunkat, mint másfél évezreddel ezelőtt a római professzorok.

Aelius Antonius Lebrija, a humanista, elhallgatott, a dominikánus visszament deszkaasztalához. A hosszú évek óta folyó vita megint megszakadt. Kopogtak. Valamelyikük »licet«-et mormogott, erre megnyílt az ajtó, félszeg óvatossággal bejött a vidéki, s megette levett baréttal nyurga, villogó szemű fia.

- Isten irgalma legyen kegyelmetekkel, tudós uraim. A nagy udvaron erre utasítottak engem a népek, hogy ide kell kerülnöm, ha az Alma Mater kenyerére szeretném rászoktatni a fiamat...

- Nem kenyér a tudomány, amice...!

A páter belemerült a kódexolvasásba, de Lebrija közelebb ment a jövevényekhez, s mélyen a fiú szemébe nézett.

- Kit tisztelhetünk kegyelmedben, nemesuram?

- Mi Estramadurából jöttünk, Medellin városából. Nekem Martin Cortés de Monroy a nevem, és a királyné csapatában voltam kapitány, míg el nem bánt vélem a betegség, amit felszedtünk a mocsarak között. Én magam ismerem a betűvetést, csak ujjaim bütykösek már ahhoz, hogy gyakoroljam e szép mesterséget. De Hernando fiamat nagyuraim gráciájába ajánlanám, s úgy végezem, mint talán minden atya, amikor arra kéri kegyelmedéket, hogy faragjanak különb embert belőle, mint amilyen ő maga volt.

- Én inkább azt kívánnám a legénynek, hogy legyen olyan derék, igaz ember, mint kegyelmed. Fiacskám, mondd csak, hogyan állunk a latin nyelvvel...?

- Nagyuram, Medellinben tavasszal és nyáron hangosak az utcák, télen meg hamar sötétedik... a szem lecsukódik az olajmécs fényénél. Elöljáróban mondom, hogy elnézését kérjem azért a kevésért, amit tudományban magammal hoztam. A bencés atyák tanítottak betűre és a latin nyelvre. Ha nincsen versbe szedve, elegendőképp értem a textust.

- Milyen fakultásra szeretné adni a fiát, Cortés uram?

- Úgy mondják, hogy a jogtudomány elkeríti a fényes elméket az egyszerű emberek tévelygő gondolatától, így én a jurisprudentiát választanám a fiamnak. Minden többit nagyuraimékra bíznék. Kérem, bánjanak véle érdeme szerint. A többi úgyis az Úristen rendelése.

- Vékonynak látszik a fiú... hirtelen nőtt, bírni fogja-e a diákleveseket?

- Nem kérkedésből mondom, megkövetem... erős fiú, nem rossz fajta, én az ő korában már Apuliában jártam... az anyja meg a Pizarro nemzetségből eredt, mely feles számban adott hősöket és jámbor lelkeket Castiliának... A gyereknek túl sokat meséltem harcokról és fegyverekről... Míg én táborban jártam - neki már hadjáratokon járt az esze, hordozta a szakadozott vasingemet, s pöttön gyerek volt, amikor már meghúzta a számszeríj idegét... Esztendeje meg hallom, engedelmükkel, hogy ezek a sihederek asszonynevekről sugdolóznak, úgy csapnak egymásra, ez náluk a virtus. Mi, a mi időnkben, ebben a korban már portyáztunk, s mórokra lestünk a vízmosásokban... mi másként, vitézi módra hűtöttük le magunkban a vért... de ezek már kedvtelve hallgatják az ördög incselkedéseit... Kemény, erős fiú ez, felnőtt...

- Fiam, tudnod kell, hogy Salamancában nem gyermekjáték a jogtudomány. Sok hónapig kell itt türelmesnek és szorgalmasnak lenned, míg elnyered a baccalaureatusok címét, pedig ez hol van még a doktori kalaptól! Itt nem gyakorolhatod a medellini erényeket, azokat, amikről tiszteletre méltó atyád beszélt. Virtussal nem megyünk sokra, s neked is meg kell tanulnod, hogy a gondolat gyorsabban repül, s néha bizony biztosabban talál, mint a nyílvessző vagy muskétagolyó, befúrja magát a vérted alá is, nem menekülhetsz tőle.

- Isten áldását kérem kegyelmedékre, s nézzék el nekem, hogy nem tudok kellőképp szólani a tudományok csarnokában. Én itt hagyom a fiamat.

- Az Úr kegyelmedet is megsegítette eddig. Ép értelmet s moralitást adott. Reméljük, nem fogunk csalódni a fiában, gondunk lészen rá.

Amikor halk dicséretekkel kimentek, a fehér kámzsás hátrahúzódott a dolgozóasztal mögé, lapozott a fóliánsokban. Lebrija ott maradt az ablaknál, és kinézett, aztán mintha magának beszélne, mondta:

- Úgy jönnek, mintha ez valami bűvös kastély lenne... maguk sem tudják, mit akarnak, csak hozzák a fiaikat, egyszerűek és faragatlanok, ezt érzik, s azt hiszik, mire kilépnek a szemben levő kapun, már nagy emberek lesznek... tudományosak és bölcsek...

- Miért foglalkozik kegyelmed épp ezzel az esettel? Naponta registrálunk az anyakönyvben ilyenforma fiatalokat...

- Olyan csillogó tekintete volt ennek a gyereknek. Ahogy rám nézett, nem sütötte le a szemét, megmarkolászta tőrét, mintha már lovag lenne... a hangja is szép volt, tiszta, dialektális formák nélkül beszélte a castiliai nyelvünket... Az öreg inkább olyan házőrző komondorféle, aki összerakja garasait, hogy legyen a fiúnak koszt-kvártélyra meg ruhára az iskolában... de a fiúnak volt valami a tekintetében...

A pap lapozott. Tiszta oldalt kezdett meg a matriculában, s a lúdtollal kanyarítani kezdte a szokásos iktató formát. Lebrija hallotta, amint lassan, betű szerint tagolja, hogy az új alumnus Hernando Cortés, aki az Úr ezernégyszáz és nyolcvanötödik esztendejében Medellin városában született.

2

- A rabszolga a rómaiaknál dolognak számított. Csak amikor felszabadították, akkor mondhatta először ura a klasszikusokban előírt mondatot: ego hunc hominem liberum esse aio - én ezt az embert szabadnak jelentem ki. Akkor már emberré válik.

- Addig csak dolog volt, magister uram?

- Addig csak tárgy, dolog módjára megszerezhető és elajándékozható.

- Van-e Hispániában még ilyen rabszolga?

- Ez nem tartozik a római jogra, fiacskám, de megvilágítván a kérdést, a klasszikus értelemben nincs nálunk rabszolga. Minden ember Istennek teremtménye, akit saját képére, hasonlatosságára alkotott. A mór világban hatalmas rabszolgavásárok voltak Granadában, s bizony, ez a szokás átszivárgott a spanyol urak közé is, akik Afrikából hozattak maguknak rabszolgákat. De a mi királynőnk még ezeknek a fekete, tudatlan lényeknek a lelki üdvével is törődött. Nem lehet a mi szolgáinkat a római rabszolgával azonos minősítés alá vonni.

A széles, gyalulatlan asztalnak támaszkodott, előtte papírlapok, hatalmas fólió-kötetek, az első padokban ültek az előkelőek, grandoknak fiai, nevelőkkel, a többiek a hátsóbb sorokban fészkelődtek, s unottan bajlódtak írószerszámaikkal. Aztán feláll a professzor, még lelkükre köti a tételt, a kenetes latin átcsap hazai nyelvre, egy percig még zsibonganak az alumnusok, aztán szétszélednek. Előtte megy a kis szeplős Gaspare, Olivarez grófjának elsőszülöttje, aki ezen az őszön vele együtt kezdte el a jogtudományokat. Mennek előtte, a nevelője piszkafa formájú udvari ember, meg nem áll az exhortálásban:

»Látja, don Gaspare, nem szabad könnyelműnek lenni a lelkiismeret vizsgálatában. Esténként, amikor átgondolja a napi tetteket, meg kell jegyeznie minden napközi gyarlóságot, s fel kell rónia gyónásainak eredményeit. Ha koldust lát, gondoljon arra, hogy jövedelmének egytizede a szegényeket illeti, de arra is, hogy szolgáinak ájtatosságáért mindig az úr felelős a Mindenható

előtt. Ezért fontos a jó társaság megválasztása, olyan barátok kellenek, akiktől csak szép és nemes ideákat meríthet, akik nem legyezgetik gyöngéit, s nem hízelegnek hiúságának, nem akarják hitvány mulatozások meredélye felé vinni...«

- Úgy szeretnék labdázni - mondta Gaspare, és hátranézett. Szeme találkozott az iskolatárs mosolygó, vidám tekintetével, ahogy végigmérte az elmélkedő, száraz licentiatus urat. Megállt, szembefordult a fiúval, s miként az utolsó esztendőkben új szokásként cselekedtek egymás között a diákok, lekapta fejéről s mélyen, föld felé lendítette barétját, melyről hatalmas smaragdkő tüze villant: - Ha nem lennénk egymás terhére, nemesuram?

Hernando Cortés homályosan érezte, hogy most, ebben a pillanatban valami új világba került, e túl finom, selymes fordulatú beszéd, a barét lecsapódó íve, a mosoly... minden olyan csodálatos volt, igyekezett utánozni a mágnásfiút, melléje került, s most már ő vette át tőle a szót:

- Köszönöm, nemesuram, szíves szavadat, s én is örömmel ütöm véled a labdát... de ha szabadna ajánlanom... én ennél szebb játékot is tudok, azazhogy már alig nevezhető játéknak...

A két fiú karnyújtásnyi távolságban volt egymástól. A nevelő végignézte a jövevényt. Egyszerű kisnemes-sarjadék, semmi kivetnivalót egyelőre nem talált benne.

- Kinek a fia vagy, fiacskám?

- Martin Cortésnak, aki kapitány volt, engem Hernandónak hívnak, uram.

- Aztán milyen játékot akarnál te ajánlani, amely illenék a gróf úri habitusához s azokhoz az erkölcsi szabályokhoz, melyekhez mi itt igazodunk?

- Kegyelmedék hallottak-e Lebrija úrról, aki odaát a filológiát adja elő?

- Hol van itt a játék?

- ... Kegyelmed higgye el, hogy ez a legnagyszerűbb, amit ő csinál. Én már kétszer mentem velük, ásók és csákányok vannak a kezükben. Így mennek a meridai útra, amarra, a dombhajlások mögé, melyek egyszerre eltarkítják a pusztaságot. Tegnap tizenöten is voltunk, ő rámutat egy kődarabra, mi pedig ásunk... és akkor mindenféle csodálatos világ kerül elő, nagy temető, város is, tele római sírkövekkel, és aki először kikaparja, az olvashatja, hogy ki volt itt eltemetve, Lucius-e vagy Caius és hányadik légióból... meg olvashatja az erényét. A halottaknak már akkor is csak erényeik voltak... mindegyik versenyzik a másikkal, hogy mit talál a föld mélyében... ha valami nagy dolog, akkor egyszerre kezdjük, úgy ásunk. A napokban egy vízvezeték került elő... azon hozták a városba a vizet... tegnap egy cirkuszt kezdtünk kiásni, amelyben - azt mondja Lebrija úr, hogy - hajók úszkáltak és harcoltak egymással, és rabszolgák eveztek, tüzet és nyilakat szórtak...

- Te láttad mindezt, Hernando?

- Mindezt láttam, mert engem szeret Lebrija. Nekem szabad megnézni, amikor lehajol, hosszú éles késével eltakarítja a földet, és felcsillan a márvány, látom én is a régieket, amint itt jártak, rövid kardjukkal és hosszú lándzsáikkal... Kár, hogy ezek a nagy emberek mind pogány emberek voltak, nem ismerték Krisztus hitét... de azért én nagyon vágyódom arra, hogy én is ilyen nagy ember legyek, és az én koporsómra is valami szépet véssenek rá.

- Milyent olvastál?...

- Az egyiken... erre emlékezem, az volt: »nálamnál hűségesebb szolgád nem volt neked, uram, kinél nagyobbat nem ismert soha a világ...« ezt én találtam, és én betűztem, és amikor mentem, és hívtam Lebrija urat, ő megnézte, és mondta, hogy a nagy úr maga Traianus császár lehetett...

- Félek, fiam, hogy nem helyes végéről fogod meg a jogtudományokat. Ki hallott még ilyent, hogy valaki, aki prókátornak készül, csákánnyal kezében turkáljon a földben? Hátha parasztok jönnek arra, meglátnák, hogy a gróf úrfi trágya közt robotol... meg aztán, hogy vihetne Gaspare ásót a vállán?

- Gaspare nem vihet ásót?

Erre nem gondolt. Egy pillanatig elszomorodott. De a másik már magához vonta, s így megindultak a romváros felé.

3

Álltak térdig porosan az omladékban. A kő szétporzott, lágy porhanyó földréteg következett, Lebrija lehajolt, s óvatosan húzta elő a csontvázat, kőlapot vagy ókori fazekat. A nap delelőre hágott, lassan elpilledtek a tűző napban, megrohanták a puttonyos szamarat, vizet csurgattak, a fapohárba, s aztán a magányos olajfák árnyékában siestára leheveredtek.

A professzor mosolygott az új, lelkes adeptusokon:

- Látjátok, ott, a kőrakásnál, valahol ott lehetett a proconsul sátra. Előtte széles félkörben vertek tábort a légiók. Ma itt voltak, holnap a Dunánál vagy az Eufrátesz tövében... Mit tudjátok ti, fiaim, milyen csodálatos élet volt akkor, amikor a Római Béke uralkodott az egész ismert világon?

- Mi olyan kicsik és tehetetlenek vagyunk, nagyuram?

- Anyánk, Izabella, kezdte tágítani ennek a világnak határait, de a szárnyunk lankad a Pireneusoknál. Mi még, fiacskám, barbárok vagyunk. Talán neked, aki trónhoz közel álló ember leszel, ha felnősz, Olivarez grófja... neked talán sikerülni fog meggyorsítani a lépést, mely minket, spanyolokat a második aranykorhoz elvezet.

- És én, nagyuram...

- A munkád olyan, Cortés, hogy napok alatt utolérheted a legjobb famulusaimat. De... őszintén beszélvén, fiam, ne tápláljuk magunkban túlontúl a nagyravágyást, akármennyire spanyol erény. Te egyszerű kisnemes vagy. Bejuthatsz valamelyik nagyúr vagy püspök kancelláriájába, elmehetsz belső apródnak, ha elvégzed a jogtudományokat - felfogadhatnak prókátornak. Mondd csak, fiam, mit szeretnél te a legjobban?

- Amikor magister uram beszél velünk, akkor minden szétárad bennem. Ellep a tűz, és szeretnék megindulni a Szentföldre, feláldozni magamat Krisztusért, vagy amerre a portugálok mennek, a legfeketébb Afrikába... Még mindig hallom, amit Julius Caesar mondott errefelé a katonáknak, a szavát, melyet magister uram tegnap olvasott, s arra gondoltam, hogy hogyan ért rá győzni és könyvet írni?

- Cortés fiam, nem lehet mindenkiből Julius Caesar...

- Nagyuram, kit tart legnagyobb embernek Hispániában?

- Nehéz neked felelni. Ha csak a lélek békéjét nézném, akkor legnagyobb lenne az a szelíd, kámzsás barát, akit nem bántanak többé a világi gondolatok. A világban élők közül választhatnék katonákat, hadvezéreket vagy studiózusokat, akik kutatják a mennybolt csodáit, a kövek titkát, szétszedik az emberi testet, mint mostanság Toscanában, vagy elrejtett világok után leselkednek, miként mi most, valamennyien. Mégis, ha szívem szerint felelek, én

Columbus admirálist mondom a legnagyobbnak, mert Izabella anyánkon kívül nem hitt benne senki sem, amikor elindult, s hitének erejével szerzett földeket, melyeknek nincsen sem eleje, sem vége.

- Nagyuram, elgondolom, mennyi világ van. Itt, alattunk, pár arasznyira, hallgatnak őseink, a rómaiak. Ha még mélyebbre ásunk, ott már kerekebbek a koponyák, még régebbi őseink vannak. Ezeket mi találtuk meg elsőnek. Ugyanekkor spanyol hajók mennek el új világok felé, és Krisztus lámpását viszik a hitetlenek közé, és mi mentünk el Granadába, és átkeltünk a tengerszorosokon. Vajon mi, castiliaiak, felmagasztalt népe lettünk az Urnák?

- A Mindenható kiválaszt egy népet magának. Ideig-óráig fénybe és bíborba takarja, nagy dolgok eredőit rejti el bennük... aztán lehamvad a dicsőség, mint mécsesnek kanóca. Miként a zsoltár mondja: solvet saeculum in favilla...

4

Medellinben esténként megeredt a szomszédok közt a panaszkodás. Erkélyek alatt, emberek-asszonyok összeverődnek, mondják, hogy nincsen ára az olajnak, rosszabbak lettek az ezüst-pénzek, a posztót drágábbra tartják, mióta az új világból tavaszon és őszön hazaszivárog a sok kincs és arany, így állnak don Martin háza előtt, s hallgatják, amint emlegeti Salamancát... A fiam baccalaureatus lett... Nagy sor, mondják, ha láncnyi föld is ment rá ez alatt a három esztendő alatt.

Már hetek óta megkapta a pecsétes írást, mely úgy szól, hogy a fiún nem fog többet a jogtudomány. Isten irgalmával elérte a baccalaureatusságot, de tovább kár lenne prédálni a kollégium kenyerét.

»Poétaféle« - mondta a római jog professzora, amikor útra bocsátotta a fiát. Mosolyogva kísérték a barátok a város kapujáig, integettek, míg ő riadtan és hallgatagon poroszkált végig az úton Hernandóval, s hánytorgatta magában a mondást. Ki nem állt, gitárral kezében erkélyek alatt...? amikor Szicíliában jártak, télvíz idején ő is faragott madrigálokat, s alkalmi postás vitte Catalina Pizarro ablakához... de ki merte volna mondani róla, hogy poéta? amolyan züllött, csavargó figura, aki végigkóborolja a világot, egybeáll feslett némberekkel, vers van szájában, iszákjában méreg, leselkedik s nyalakodik úri házak körül... vajon ilyen poétát gondolt-e professzor uram?

Hazaértek. A szomszédok miatt büszkélkedni kellett, mutatni a láncot, melyet ajándékba adott Olivarez gróf úrfi, s a könyvet... melyet Lebrija professzor küldött Hernando szállására... De lényegében ázott varjúnak érezte magát. Ledobta a kollégiumi köntöst, felrakta színes barétját, válogatott apja pengéi között. Komoran és magányosan sétált az erkélyek alatt. Plutarkhosz hőseire gondolt, akik közül egy sem akadt, aki ne vitte volna többre tizenkilenc esztendős korában, aki ne lett volna különb, mint e letört, szárnyaszegett salamancai diák.

Az egykori pajtások kitárták karjukat és átölelték... aztán beszélni kezdett, a szava idegenül, diákosan csengett, választékos volt és túl finom, alkalmi tréfáikra elvonta száját, s mindenre tudott tudósabb kádenciát. Nevettek rajta magukban, ujjuk hegyén mutatták, látod, a gróf úr ott hánytorgatja a büszkeségét.

Az asszonyok már észrevették, amint vasárnaponként Szent Mihály templomában szálfaegyenesen, feketében odatámaszkodott az egyik gót pillérhez. Mögötte Szent Sebestyén nyílátverte figurája volt, s a legyezők alól kivillanó szem észrevette, miként hasonlít egymásra e két fiatal vitéz.

Bársonydolmányában, melyre a kis Olivareznek ajándéklánca esett, hosszú egyenes kardjával, felbodorított sötét hajával, mély tekintetével állt ott, s elkalandozó pillanatokban hercegnőkről, udvari dámákról ábrándozott, oly erősen, hogy eltörpült a kisváros, hamuvá estek a csipkemantillák, s elzsugorodott az imakönyvben meghúzódó füzetes lovagregény.

Ez idő tájt a dámák írástudók voltak, a kaland végtelen kútjából merített rejtett pillanatokban, az olvasás félbűnös örömeért, így járta meg az ágyasházakat egy-egy durva papírra nyomtatott *román*, melyet valamelyik lovag csempészett be veszedelmek között, s alig volt benne másról szó, mint egy másik, idegen lovag szerelmes veszedelmeiről.

Keményen, mereven állt, kisvárosi gavallér, aki első komoly kalandját átgondolja. Salamancában már elvezették az ivópajtások a lányokhoz, ahol kispénzért szórakozhattak a diákok, idehaza egy-egy béreslány oltotta el a szomjúságát. Ezekben nem volt semmi izgalom, semmi veszélyes vagy gáláns fordulat. Azt hitte, el kell enyésznie e szörnyű semmittevésben, míg sorsa nem hozta össze a hajlékony, asturiai sötétszőke asszonnyal, aki a királyi jegyzőnek volt a felesége. A templomból jövet látta először, aztán majdnem naponta, minden reggel, istentisztelet után. Ment utána, beérte lábnyomait, s egy nap egy apró papírszeletet vett fel, amelyben csak annyi állt, hogy madonna várja őt ma este során.

A jegyző sokat utazott, körös-körül a falvakban szerződéseket, végrendeleteket kellett meghiteleznie, ezalatt doña Elvira ablaka megzizegett, a súlyos árnyékú sziluett egy pillanatra elvillant a függöny megett, előbújik a hold, most látja, amint könnyű sarujában ott kúszik a hat láb magas fal omladékos rovátkái között, átnyergeli a tetőn meghúzódó tüskebozótot, kardját szájába veszi, hogy ne zörögjön, így ugrik le a kerítésről, kémlelve, hogy kutya vagy kertész nem riasztja-e meg magános útját...

Már hajnalodik... az asszony ébren van és mosolyog. »Milyen fiatal« mondja magában, amint kócosan, csapzottan, kisfiúarccal szunnyad mellette, bal arcán végigvonul egy vágás, szája dacos, két csuklója karcsú, keze is arányos, szépmívű... »Szeretőm...« gondolja Elvira, s a komótos királyi jegyzőre gondol. Hajnalodik... ahogy felrázza, szembetalálja magát idegen, kutató, mélységes tekintetével. Idegen ember, az ajka keményen egybehajlik, már átugrik az erkélyen, az asszony utánanéz, milyen óvatos, hogy lép lábujjhegyen, az ágyások között, hogy sarujának nyoma se akadjon, kidobja a könnyű hágcsót, melyet magával hozott, most a meredek vízmosás fölé ereszkedik le, egy kiálló kőhöz hozzáköti a kötéllétrát, így hág lefelé... az asszony látja, hogy egyszerre meglazul az egész párkány, a kő felbillen, a kertészlakból valaki kiált egyet, a kutyák felneszelnek, fénycsóva csap végig a rácson, a hágcsó sisteregve perzsel végig tenyerén, kapaszkodnék, de már magával ragadja az omladék, behunyt szemmel zuhan az árok aljára, riasztott testében verdes a lélek, így ér földet tompa és veszett zuhanásban, a köpeny alig enyhíti az esést, bokája felett éles, reccsenő fájdalmat érez.

Mögötte kutyaugatás, a kerítésen túl emberek zaja, alig van jártányi ereje, megfordítja kardját, mint mankóra támaszkodik, így vonszolja testét a hajnalban, szeme körül tűzkarikák... s a hajóra gondol, mely mához tíz napra indul el az Antillák felé, s most tört lábbal, teli bűnnel botorkál a kertek megetti mellékutcán, harangoznak, eszelősen mormolja: mea culpa... sarkában érzi a kisvárosiak kacaját, látja anyját, amint keményen és szigorúan felemeli feléje kezét... a fájdalom megtüzesíti az araszokat, Julius Caesar ködképe ott libeg előtte, ahogy összeszorítja fogát, cipeli e béna, megzúzott testet a Cortés-portához, s ájultan esik össze a ház küszöbén.

5

Felcser és javasasszony nyújtotta egyenesre a lábát, így feküdt, fakalodában, unalmas, fekete napokon át, késő őszön, mellette apja, aki szórakozásként meséli fiának tábori történeteit. Minden szóban ott reszket a szó: kaland. A mórok ellen... már készülnek Afrika felé... ha nem lenne anyánk, Izabella oly öregecske... mehetnénk berber partok ellen... az Újvilágból... az Antilla-szigetekről hírek jönnek, jó hír és rossz hír, kell ott a vitéz, kétkezi ember, mert többek a földek és tengerek, mint valaha sejtette az Admirális... Catalina asszony ilyenkor kötést tesz a lábadozó homlokára, és megvizsgálja a sérült ízületet. Mire felgyógyul, tavaszodik. Lázas és delirál a türelmetlenségtől, titokban levelet ír Toledóba, ahol meg kell találnia don Gasparet, félretesz néhány aranyat, ruhát és fegyvert rendel. Anyja könnyes szemmel mondja egy este: Hernan, miért nem maradhatnál mivelünk, néztem lányt a te számodra...

Forró, fullasztó estremadurai nyár, port hozó, baljós szeleivel, bicegő lábbal próbálja a járást, s nem néz fel az erkélyek felé, nem keresi az alkalmi szeretőt.

A fegyverkovácsnál őgyeleg naphosszat, aki atyja vásott vértjéből s sodronyingéből új páncélruhát alakít. Esténként elővette Olivarez őkegyelmességének levelét, melyben Hispaniola szigetének kormányzójához beajánlja fiának ifjú barátját, a nemes Hernando Cortés baccalaureatus urat. A kisvárosi utcák eltűnnek szeme elől, s az arcok ismerős vonalától megriadt: már nem vagyok veletek... nem vagyok veletek...

Kora őszre tették az indulás idejét a kalmárhajók. Egyre rövidültek a napok, Afrika felől forró, porszemet cipelő szél jött, amikor Medina del Campo felől végigvágtattak az utakon a lovas legények az északi világ felé. »Nagyasszonyunk halállal küszködik« ijedeztek az egybegyűlt népek, templomban könyörögtek az alázatosak, feketére fordult a litánia a gót ívek alatt.

Október közepén megjött a parancs: harangozzatok! Az öregebbeknek, katonáknak és nemeseknek, mindjének volt valami emléke felőle. Lovagolt, harcolt, könyörgött, kormányzott, hódított és szült Izabella, végigrohant csapataival az utakon, letelepedett ital-vízre a keresztúti kálváriánál, eldöntött falusi határpereket, s elosztotta a csatorna vizét évtizede perlekedő falusiak között... Így látták, ritkábban királyi bíborában, legtöbbször feketén, aranyak nélkül, utolsó köveit is zálogba vetve, lovag legények élén, akik végigrohannak a városokon: katonát... katonát... és megeredtek Granada felé, kifüstölték a rablólovagokat, jöttek az eretnekégetések, s jaj volt a hatalmasoknak, ha sarcolták, eleik módjára, az úton járó szegényeket.

Mise után, vasárnap, felolvasta az apátúr a királyné testamentumát. Az idevalók nem sokat értettek belőle, mert igen-igen sok volt benne az Indiákról, azoknak sötét bőrű, különös népéről, akiket Izabella ártatlan tévelygőkként a korona kitárt két karja közé szorított, s bólogattak, hogy azok is, az antipodusokon, mégiscsak emberek lehetnek, ha a királyné róluk mindenki előtt gondoskodott...

Megállt minden Hispániában. A hajók megvárták a gyászt, az élet megmerevedett azokon a napokon, amikor megindult a halott Izabella gyászmenete, gyalogszerrel koporsót cipelő nagyurak harminc napja alatt, miként ezt egy burgundi képfaragó sötét, csillogó bronzba formálta... ahogy viszik kámzsába öltözött hercegek, püspökök és grófok a déli végekről észak felé a halott, felejthetetlen Izabellát... s a népek messze-messze utakra elébe mennek, letérdelnek, és fülüket a földre hajtva hallgatóznak, mikor ér el hozzájuk a bevont dobok fekete szava, s mikor hinthetnek virágot az országot keresztüljáró gyászmenet elé. Hernando állt a határban, és nézte, mint távolodik el a ködös, párás reggelben a hűségesek gyalogmenete, míg szemével a madarakat követte, amint hosszú, elnyúlt ék alakban szállnak a tenger felé.

6

A szíve hangosan dobogott, amikor megállt a hatalmas sor eukaliptusz előtt, látta a kormányzói palotát, melynek első lakója Columbus admirális volt. Még benne volt fülében a hajósok elnyúlt tengeri szavának ritmusa, a végtelen kékség, mely Cadiztól San Domingóig elkísérte, látta a népeket, különös tarka egyvelegükben, feketéket, karikákkal orrukban, az áru mocskos illatú, fekete tömegcikkét, s egy fároszt, mely utolsó fényt dob, mint a hazai partok villanó, kihunyó szeme. Kalmárok között gunnyasztott a fedélzeten, felfordult émelygéssel gyomra körül, ha meglóbálta a hajótest, s inogó íveket írtak le a vitorlák.

Három napja, egy karcsú, fehér madár repült a mestervitorla szélére. Spiritus Sanctus. A hajósok felrepítették újból a fáradt madarat, lesték az útját... Így értek el Hispaniolába, melyet némelyek, bennszülöttek szavával Haiti szigetének kezdenek nevezni.

Most itt áll... jobbik, fekete udvari ruhájában, mellén a vékonyka aranylánccal, a fojtott lankasztó melegben, kezében tekercsbe csavart pergamennel, kesztyűsen, hosszú fekete harisnyanadrágjában, csipkegallérral... Tétovázik, a palotát elönti a tintaszag, a kitárt ablakokon át látni az írnokokat, amint fóliákra hajolva körmölnek tropikus tollaikkal.

Két őrálló katona nézegette végig, unalommal. »Az Excelencia hadjáratot vezet...« vetették oda. A hűvösre sötétített belsőbbik folyosó mélyén találta meg az udvari titkárt. Magas, szikár, borotvált arcot látott, a szem tüzelt, a száj két oldalán mély, ironikus ránc húzódott végig, finom fehér kéz, mely kecsesen fogta a kiteregetett pergament. »Néhány évvel idősebb nálam« gondolta Cortés - míg a szemben levő elnézte pelyhedző állát, a vágást ajka körül, lassan kinyújtotta kezét, megfogta a jövevény karját, mosolygott.

- A kormányzó úr lázadó törzseket ment büntetni, nemesuram, kegyelmednek gyakorolnia kell majd a türelem erényét...

- Vajon hadjáratra mentek?

- Kegyelmed, fiataluram, ne úgy képzelje ezt el, mint otthoni harci menetet, ahol vonulnak a lándzsások, karéjba állnak, és megütköznek... Itt erdők ellen harcol a kormányzó. A szárazföld veszedelmes a szigeten, sziklák vannak, lápok, nehezen járható vidékek.

- Vajon kik ellen kellene itt hadakozni?

- A törzsek főnökei lázadtak fel, azok, akiket mi kacikáknak nevezünk. Beveszik magukat az őserdőbe, és onnan küldenek egymásnak dobok hangjával üzenetet. A kormányzó most kelet felé vonult, egy asszonyfőnök ellen, akinek udvarába összefutottak, híreink szerint, a conspiratio szálai.

- Kegyelmedben kit szabad tisztelnem, nagyuram?

- Secretáriusa vagyok a kormányzónak, Andrea del Duero a nevem. Nem tisztem, hogy hazulról jött ifjú urakat instruáljak, különösen nem azokat, akik otthon azt álmodták, hogy Hispaniolában marékszámra lehet egybekaparni az aranyat... De azért boldog lennék, ha kegyelmedben másféle, derék, munkás embert küldött volna hozzánk Castilia.

- Én szívemet és kardomat hoztam. Talán a hadjáratban szolgálhatnám a kormányzó urat?

- Tudja kegyelmed, mi itt a hadjárat? Összecsődül kétszáz spanyol, adószedést színlel, vagy épp vendégségbe megy. Amikor körbetáncolják a törzsek őket, csóvát vetnek kunyhóikba, s a vezetőket kardélre hányják. Aki megmenekül, beveti magát a vadonba, s fák tetejéről reánk nyilaz. Ez a hadjárat. Lovakkal, vizslákkal mennek, visznek magukkal sütővasakat. Akit megragadnak, tomporára verik a kormányzó izzó címerét.

- Kegyelmed fekete képet fest virtusukról. Ha mindez így lenne, miért nem segíti őket igaz útra?

- Én csak a számadásokat vezetem. Mondhatnám, ezért nem mentem el a kormányzóval. De nézze, don Hernando, én baszk földön születtem, úgy mondják rólunk, mi lennénk az óvilág őslakói. Erre gondolok, amikor néha, magamban megsajnálom ezeket, az Újvilág pusztuló őslakóit. Ilyenkor örülök, hogy nekem csak könyvek s elencusok maradtak, nem kell számba vennem e szedett-vedett nép testvéri gaztetteit.

- Kegyelmed valami szörnyű, kietlen világot tár fel...

- Egy hónap múlva kerülni fog engem... óvni fogják Dueró-tól, hallani fogja, hogy ereimben tinta és epe folyik. Talán meg is égetnének, eretnekhíremet keltve, ha nem állanának mögöttem a Jeromos-rendi barátok, akik a legfőbb bírói instanciát jelentik a szigeten.

- Itt is csak acsarkodnak az urak egymásra, mint odahaza, minálunk?

- Kegyelmedéknél város van, utcák, templomok, öregek és asszonyok. Mindez úgy-ahogy megköti a féktelen indulatot. De itt... hátad megett, kőhajításnyira az őserdő. A levegő órák alatt rothaszt, nem látja, nem hallja senki, kit teszel el láb alól.

- Atyámnak összeszedett tallérjaival jöttem ide. Vitézi virtusban keresem a boldogulást. Nem akarok gyilkos lenni, sem útszéli dologkerülő.

- Írásaiból olvasom, hogy Salamancában fejére rakta a baccalaureatusok süvegét. Kegyelmed különbnek látszik azoknál, akiket utóbbi években ideengedett Castilia.

- Hol lelhetném, kegyelmed tanácsa szerint, a boldogulásomat?

- A kormányzó kedvenc familiárisa, Velazquez úr a szomszédos szigetre, Cubára készül, amelyet elsőnek az Admirális látogatott meg. Velazquez úr régi terve, hogy a derekabb s ifjabb hidalgókkal átmegy Cuba szigetére terjeszteni a spanyol korona jogát.

- Kegyelmed is velük menne?

- Ha a burgosi püspök úr így rendeli!

- Mi dolga mivélünk a püspök úrnak?

- Fonsecának hívják, őkegyelmessége áll az Indiatanács élén. Úgy mondják, száraz, májbajos ember. Elásta magát a régi szabályok közé, s úgy szeretne igazítani minket, mint kétszáz évvel ezelőtt Aragonból az athéni katonakompániát. Mihelyt valami nem illik be a regulába, áthúzza, s »obstat«-ot ró a legtöbb propozíció alá. Tanácslom kegyelmednek, kérje a dicsőség istennőjét, hogy ne kelljen megosztani a burgosi püspökkel sohasem triumfusait.

- Mindenről tud, ami a világ második oldalán történik?

- Minden egybefut az ő kezében. Minden papír és pergamen. De indiánt talán csak hetet látott... azokat, akiket Columbus elsőknek magával cipelt. Ahogy nem tudja, milyenek a szigetlakók, úgy nem látta, milyen egy aloépálma, mikor érik be a nád, mikor törik meg a tengerit. Csak ül, secretáriusai között, s sokasítja számunkra a regulát. Tudja-e, kegyelmed, hogy mikor vehetik fel jog szerint a harcot a támadó indiánokkal?

- Hálás szívvel veszem, ha tanít kegyelmed!

- Királyi jegyző nélkül nem indulhat meg expedíció. Egyik kézben kard, másikban protocollum. A jegyzőnek háromszor harsány hangon kell hirdetni a spanyol korona elvitathatatlan jogát. De, nehogy tévedés essék - nem a hazai, hanem a diák nyelven. Utána karddal kell keresztet rajzolni, a katonák mondják rá az ámen, a secretarius diplomába foglalja, s az írástudókkal

meghitelteti... Ha közben aztán a vadak mégis támadnának, még mindig nem szólalhat meg a muskéta, nem húzhatja meg a számszeríj ravaszát, míg a királyi jegyző nem ismétli meg a szó szerint előírt formulát. Ha mindez hiábavaló marad, akkor járhat el kegyelmed, az Indiatanács szerint is, háboríthatatlan jogaiban.

- Örvendenék, ha megszolgálhatnám valaha kegyelmednek szíves indulatát. Azt hiszem, sokszor, nagyon sokszor lesz reá szükségem, hogy eligazodhassam becsület szerint e kanyargós újvilági ösvényeken.

- Szeretném, ha barátjának tartana engem, don Hernando!

7

Nicolas de Ovando felemelkedett székéről. Mellén szélesen, lazán esett előre Alcantara rendjének szalagja. Magas, vékony ember volt, ahogy ráhajolt a törvényt mutató pergamenekre, elfedte őket fekete köpenyével. Feltette fejére kalapját, a kormányzói tisztek, tanácsosok utánozták az ünnepélyes aktus alatt. Szemben velük ott állt a húszesztendős hidalgó, ő is talpig feketében, kalaposan, kardosan, alig pelyhedző, selymes szakállával. Az arisztokrata hang olvasni kezdett.

- Don Fernando legkegyelmesebb királyunk és urunk múlt esztendő augusztus havának 9. napján Valladolid városában kelt elhatározatában így rendelkezett... »... eltelve azon szándékoktól, hogy kedvelt alattvalóink minél nagyobb számban népesítsék be az Indiákat - úgy határoztunk, hogy adassék számukra lakóháznak, kertnek, földbirtoknak való uratlan terület, melyet e célra a kormányzó kijelöl. A kormányzó pedig vessen számot, vajon milyen rendbeli az igénylő, vajon földműves-e vagy lovagi rendű, mérlegelje, kinek-kinek mi hasznát veszi? Rendeljük, hogy ha ezen kiadott földek négy teljes, egymást követő esztendőn át, erkölcsös életmód mellett, kifogástalanul műveltetnek, úgy birtokosuk jogosult legyen úgy bánni velük, mint tulajdonával. Feljogosítjuk ezenfelül a kormányzót, hogy a szükséghez képest számára munkáskezekről gondoskodjék, kiosztván számára indián szolgákat, akiknek tekintetében fennmaradnak korábbi királyi rendeleteink...«

Most felemelte a kormányzó a hangját, s újabb pergament vett elő.

- Ennélfogva én, Nicolas de Ovando, Alcantara rendjének nagykeresztese, a király kegyelméből Hispaniola kormányzója - a koronától reám ruházott jogomnál fogva kegyelmednek, Hernando Cortés, kiosztom az Acuánnak nevezett város határában levő felmért területeket. Fenntartom magamnak, hogy az indiók száma és személye felől a birtokbavétel után kormányzói jogomnál fogva intézkedjek. Így legyen.

Az urak levonták gyűrűiket, és belenyomták a lágy, aranyszínű viaszba, a toll végigszántott a pergamenen, melyet a királyi jegyző ellenjegyzett. Utána levették kalapjukat, mindnyájan meghajoltak ifjú birtokostársuk, a pelyhedző állú Cortés fiú előtt.

8

Nyugtalanul kóborolt. Végtelenül egyedül érezte magát az első tropikus éjszakában, távol a tengerparti településtől, az ősbozót torkában, kis főzőkunyhó előtt, melyet hatalmas pálmalevelekből róttak össze. Az éjszaka úgy esik le a trópusokon, mint a kő vagy a rontás. Még villan egyet a nap... és percek múlva már fekete minden, világítóbogár rebben el, egybe-

olvad fénye az erdőszéli emberek esti tüzeivel... furcsa, zümmögő hang szalad szét, mintha az erdő énekelne, ilyenkor kórusok elfojtott, tompa zaja kúszik végig a nedves füveken. Anya ringatja gyermekét, talán mesél neki, aztán átcsap rikoltó, panaszosra a hangja, mintha tébolyodott féltéssel rángatná el a rontás szelétől... Kőhajításnál most nem merne messzebbre menni... olyan idegen minden, és olyan végtelen magányosság borul rá... déltájban még itt lakmároztak a birtokba iktató urak, még traktálták jó gyarmati szokás szerint... szolgái napok alatt cipekednek szegényes holmijával, hozzák a szerszámokat, csak ő jött ki egyedül.

Indiánokat kapott, akik felől a kegyes királyné úgy rendelkezett, hogy személyükben szabadok. Csakhogy... a lelkük körül van a baj. A királynő testamentuma meghagyja, hogy spanyol uraik fogják őket irgalmas kezükkel, s vezessék ki hitbéli tévelygéseikből, így legyen ez új földön Isten országa. Izabella kegyes volt, szeretettel gondolt rájuk, mint felnőtt gyerekekre, akik majd követik engedelmesen az Igét. Így gondolhatta... de Cortés már Duerótól hallotta a hitelesebb verziót: korbácsok csattanását, vizslák nyüszkölő hangját, tomporra szorított vaspecsétek sistergését, állati sorba kényszerített szegény, gyermeteg emberek jajszavát.

Vagy kétszázötvenen lehettek az övéi. Épp, hogy megkezdhesse velük a munkát. Gyermekkorában lebzselt a Medellin határában levő tanyán, megkapálta az olajfák alját, ott volt az aratók közt, amikor levágták a rozsot, de belekezdeni egyedül, tudatlanul e tejjel-mézzel folyó, irtatlan őstalajba? Nem ért semmihez. Kasznárra nem telik, nem tud egy szót sem az indiánok nyelvén. Első gondolata az volt: ha kiadná az indiánoknak felesbe a földet? Duero nevetett rajta: kegyelmed, látszik, nem ismeri az itteni népet. Az indiánok nem tennének kapavágást sem. Nem tudják ezek, mi a holnap.

Közelebb ment a tüzekhez. Hullámzó vonal formájában kanyarodott a rőzseláng, egy-egy folt kiesett a feketeségből, parázs fénye végigcsapott a szoptató asszony bronzemlőjén.

Húsz esztendős volt, hetek óta fojtotta magába az incselkedő ördögöt. Most közelebb ért hozzájuk, birodalmának látta népét, gyenge embereket, alacsony csenevész fiúkat, fakó, ijedős asszonyokat, szurtos, meztelen porontyokat, amint ijedten húzódnak egymáshoz: jelek vagy ember elől.

Arany... Szeretett volna hangosan felkacagni. Ahogy otthon álmodta és ahogy álmodhatta ugyanakkor tíz és tízezer fiatal legény Castiliában. Aranyat keresel...? De mit csinálsz holnap? hogy kezdesz dolgozni ezekkel az emberekkel, akiknek nem érted nyelvét, nem érted a lelkét, idegenek, babonások a gondolataik, mintha más planétáról kerültek volna. Üresen és bambán mered rá a fehér emberre tekintetük, vagy talán megborzad e sápadt természet ijesztő csodáján? Végigment közöttük, még ünnepi zekében, fegyvertelenül. Nem hajtották meg fejüket előtte, nem dörzsölődtek, szolganépek módjára, nem vigyorodott el tekintetük, mint az Aranypart szerecseneinél, jobb konc, jobb szó, elkapott rézpénz után. Fél-mese, félvirág világukba zárkózva visszahúzódnak, ha elcsattan az utolsó korbácsütés. Babonák közt morzsolják rövid árnyéknapjaikat, ha végére érnek: ámen. Soha, sehol sem látta, hogy ilyen könnyű, egyszerű legyen a halál. Lehunyják szemüket, tegnap még jártak is, csak egy sóhajtás: egy indióval kevesebb. Mintha minden fehér ember mérges csírát lehelne... úgy, ahogy Duero mondja, magukban hordják a rontást, az indiánok csak pislákolnak, kiégett olajú népek halódó mécsese lehet bennük.

Duero mondta: »kegyelmed húsz esztendős, még nem kezdte ki talán az Ördög.« Krisztus gondolata vibrált benne. Szentlélek katonája, aki megállítja a kárhozatot. Félsötétben, villózó fények megetti árnyékban vizsgálta végig magát. Kapzsi ördög-e, aki vérrel elegyest kotorja össze az aranyat... vagy kéjre leső, aki megbolygat asszonyok testén a köntöst?

Felmentette magát. Sajnálta ezeket a riadt, idegen embereket. Nem jár közöttük vérebekkel, keze ügyében nincs is korbács. Ha nem ő kapta volna - rosszabb, embertelen úrra találhattak volna. Végignézett az árnyékszerűen keskenyedő, feketébe fulladó jeltüzeken. Négerekre gondolt, amikor kikötöttek, hemzsegve, tolakodva, étel után nyúló kezükkel, mintha örök-egy gyermekek lennének, egymással marakodva. Az indiánok zártak és merevek, mint a szobor. Ha közébük vetné az urak mai traktamentumát, kihozná boroskorsóit, nem nyúlnának hozzá, otthagynák. Mondanák, kutyáknak és fehéreknek való étel: sápadt döghús.

Odakerült egy anya mögé, amint szoptatta a csecsemőt. A mell féloldalvást merev, egyenes vonalban szaladt be a gyermek szájába, az anya haja sima, szurokszerű tömegében hátra volt kötve, faháncsokkal. A gyerek arcát kereste. A felszított parázs fénye egyszerre beleszúrt a szembogarába. Nézte az evő gyereket. Amikor kis szájából kifordult a bimbó, az anya tenyere lesiklott a gyermek homlokára, ügyetlen, darabos mozdulattal megsimogatta. A karonülő végighordozta üres, meredt tekintetét, aztán az anya riadt fel, ösztönös rémülettel kapta el az idegentől... de a gyermeknek tetszett a csillogó ruhadísz, ránevetett. Az asszony visszafordította fejét az úr felé, és halkan, majdnem énekelve mondott valamit, mosoly rebbent végig az arcán. Ez volt talán az első barátságos arc, mellyel Cortés találkozott az Újvilágban.

9

Estefelé volt, mire lóháton megérkezett a Velazquez-rezidenciához. Fogadóteremmé alakult át a fából épített, gyarmati kastély nappalija, a dámák szépítik magukat, a jobb növésű indiókat tarka ruhákba bújtatják, s a szolgák felveszik vasárnapi köntösüket. Mintha minden otthon lenne, Hispániában, az illem úgy kívánja, hogy nem szabad észrevenni a trópusokat, a forróság nem oldja meg a toledói kelmék zárt, merev szabását, s a padlózat szélén végigfutó hangyarajok tömege elől mindenki szótlanul kapja fel lábát.

A hölgyek után magas, szikár dominikánus atyának mutatták be:

- Bartolomeus de Las Casas atya házunknak még az óvilágból jó barátja, ő az első pap, akit már Hispaniolában szenteltek fel magasztos hivatásának. Amint tudom, ő is Salamancából hozta magával a bölcsességet.

- Boldog vagyok, atyám, hogy megismerkedhetünk. Nekem kevés volt a buzgóságom, hogy elmélyedhessek a tudományokban. Itt meg, irtások, ültetvények közt amúgy sem segítene sokat a jurisprudentia.

- Cortés uram, vessen pillantást a hölgyek felé, akik várják a lovagokat.

A sarokban világos színekbe öltözött leányok ültek, és szürcsölték a jéghideg, habos kakaóitalt. Szemük egymásra villant, ahogy kimosolygott a legyező mögül, megint édes, otthoni, kisvárosi szavak estek. Velazquez kedves, fiatal húgocskái, a Xuarez kisasszonyok. Míg fecsegtek, megütötte fülét a dominikánus gyönyörű, mély férfihangja. Mindenki önkéntelenül Las Casas atyára figyelt, a szó szárnyalni kezdett a csendben, mint remekbe formált spanyol soliloquia.

- ... ahogy említem, don Diego, a véletlenen múlt, hogy Isten köntösében itt lehetek most kegyelmetek között. Apámnál kell kezdenem, aki járt ezen a szigeten, Columbus admirálissal. Második útján ment vele, amikor hazajött esztendők múlva, nem szűkölködött többet a Las Casas család. Nekem egy játszótársat hozott. Tizenkét-tizenhárom esztendős kis indio gyereket. Tizenöt esztendős voltam akkoron, fiú módjára néztük az ijedt, félénk kis legényt, aki

hajóslegények levetett rongyaiban didergett az asztalunk előtt. Anyám nem akarta beengedni hajlékába a pogányt, de atyám nevetve térdre nyomta előttem, a kezemet odaerőltette a gyerek szájához.

- Ez a te rabszolgád, fiam!

Álltam és néztem. Nálunk, Asturiában még senki nem látott rabszolgát. Kérdeztem apámat.

- A tied, fiam. Mintha kutyád vagy paripád lenne. Ha megkereszteljük, te adsz majd neki nevet. Taníthatod nyelvünkre, s akkor megérti, hogy te vagy az ura, akár meg is ölhetnéd. De neked azt mondom, bánjál vele jó keresztények erkölcse szerint.

A fiú érezte, hogy most róla beszélnek, lehet, hogy az út alatt felszedett néhány szót már spanyolul. Anyám félt, nem akart újabb hiábavaló szájat, apám nevetett, tudta, hogy Hispaniolából sok-sok aranyat hozott. A fiú végül is nálunk maradt. Ruhámba bújtattuk, lassan megszokta a saruviselést is, bár ez ment neki a legnehezebben. Jó, szelíd gyerek volt, csodálatosan ragaszkodó, nevetett és megölelt, ha látott, így múlt el a nyár. Őszön mondta atyám, hogy tanult embert kívánna faragni belőlem, s amit nem ér el az otthoniak véges elméje, azt bizonyára jobban tudják Salamancában a magister urak. Az öreg egyszerű ember volt, úgy emlékszem, a nevét tudta csak lerajzolni, felettébb tisztelte a tudós férfiakat. Ketten mentünk a kis inasommal, akinek keresztségben Camillo nevét választottam. Míg én jártam a lectiókra, ő otthon ült szállásomon, rakosgatta a könyveket, és nézte a képeket az imakönyvemben, játszott magában. De engem mindenki irigyelt Camillóért, egy Mendoza fiú egyszer türkizgyűrűt kínált érte, ha odaadnám. Én mondtam neki: nem eladó Camillo.

Egy nap levél jött atyámtól. Írta, hogy a királynő törvényt hozott. Azok a népek, akik az Újvilágban pogányságban leledzenek, nem vethetők rabszolgaságba; s személyük szerint, bárhol lennének is, szabadok, így hát, fiam - írta -, te is menjél el Salamancában a városbíróhoz, dobd ki a fiút, csináljon vele, amit akar, ha ez a királyné törvénye. Kár volt azért az aranyreálért, amit a hajón a kapitánynak fizettem.

Felöltöztünk mind a ketten, így mentünk a városbíróhoz. Az én inasom volt az egyetlen indián egész Salamancában. A fiú számára nagy levelet szerkesztettek, melyben a Korona lerögzíti szabad állapotját. Az alcalde elmondta előtte, hogy szabad, mehet, amerre akar... Amikor kimentünk, Camillo reszketett és köhögött. Mindig fázott az utóbbi hónapokban. Én bort adtam neki... még inkább emelkedett a láza, beszélni kezdett, ahogy még én nem hallottam, kiáltva, hogy én őt most el akarom űzni a sápadt emberek közé. Nyugtattam, hogy ő lesz az én fizetett szolgám. Nem értette, szüntelen hajtogatta, hogy el akarom kergetni... Köhögött, és akkor kibuggyant a száján piros sugárban a vér.

Éjszaka félrebeszélt. Spanyolul mondott mindent... ami mélyen, emlékek közt, ott feküdhetett a lelkén... Én mellette ültem... és hallottam, én hallottam, amint elmesélt minden szörnyűséget... ahogy maga magának mesélhette, az üres, egyedüli órák alatt... ahogy jöttek a spanyolok, a Szigeten, megrohanták falujukat, kutyákkal és lovakkal, és öldököltek, és felkúszott a tűz, és mindenütt vér... aranyat és ékszert keresnek, visszaverik a szaladókat a tűzbe... Azon az éjszakán megértettem, miért csendesek a spanyolok, ha térdre esnek Guadelupi Mária előtt... Megértettem, miből hozott aranyat az apám. Miből jöttem én Salamancába... miből ez a hirtelen gazdagság... Mondta delíriumban, mint törtek rá a zsoldosok a házakra, rávetették magukat a fejletlen, kis serdülő lányokra, kitépték a fülcimpákból a parányi aranyéket... Egész éjjel ültem, és hallgattam Camillót, vizes ruhát tettem testére, könyörögtem az Úristennek, nyugtassa. Keresztet adtam kezébe, és papot hívtam, aki gyóntatni próbálta. De Camillo nem értette mindezt, ijedt hangok bugyborékoltak a torkában. A karjaim közt aludt el örökre.

Amiután eltemettük, beszéltem a dominikánus atyával. Mondtam neki, tudom már, honnan a tudomány, honnan a ruha, honnan a szállás és a szolga.

Egyszerű pap volt, azt mondta, elvisz a priorhoz, az majd megnyugtatja a lelkemet. A ruhát tőlük kaptam, a doktorkalapot közöttük szereztem meg.

- Mikor jöttél először ki, miközénk?

- Négy éve. Én akartam idejönni, hogy saját szememmel lássam, amit a haldokló indiánfiú elmesélt. Láttam... micsoda embereket láttám itt, söpredéket, mindjénél felszabadult minden aljas emberi indulat, ki gyilkos lett, ki kéjenc, ki rabszolgatartó... a hét bűn hétszer hét rétre szakadhat, akkor sem tudná vétkeiket befogadni. De ti tudjátok-e, hogy az indiók minek látnak titeket: nagy, undok, tisztátalan állatoknak, szörnyűnek, vérszomjasnak, ösztöneiteknél fogva kegyetlennek... Higgyenek nektek...? Hiszel te egy tigrisnek, hogy az megjuhászodik, és szépen odafarol majd hozzád? megnyalja a kezed, mint a macska? Miért vártok ti... miért vár kegyelmed, don Diego, nagyobb ragaszkodást azoktól, akiknél egyiknek gyermekét tiporták le, másiknak apját, asszonyát tépték ki kezéből a katonák... kívánjátok, hogy szeressenek benneteket, Mária nevével jöjjenek, amikor azok, akik a keresztet hordják, szelindekekkel mennek ellenük?

- Bartolomé, miért mondod ezt nekem? Én Itáliában harcoltam, verekedtem a mórok ellen. Ha kívánod, számold meg sebeimet. Én gondozom birtokom, rendet tartok. Én nem sütöttem még meg élve egyetlen indiót sem.

- Kegyelmességed jobb a többinél, nem is kegyelmednek szólok, hanem azért, mert körünkben üdvözlünk ma egy újonnan jött nemesurat... hogyan is tiszteljem...?

- Hernando Cortés, szolgálatára...

- Látja, don Hernando, kegyelmed fiatal, tanult ember, mint új birtokost összetett kézzel kérem, ne feledkezzék meg arról, hogy mi mindnyájan az Isten teremtményei vagyunk, akármiféle a színünk... minden lélek egyformán számol el az Úristen ítélőszéke előtt... De ne gondolja, hogy elég, ha kegyelmed nem tépeti szét őket a vérebeivel... kegyelmednek meg kell fogni szomszédjának, kasznárjának kezét is, amikor felemeli a korbácsot... Gondoljon arra, hogy ezek a szerencsétlenek sohasem dolgoztak, nem tudják, mi a bozótirtás és mi a házépítés... még sohasem láttak kecskét, tehenet, vonós szekeret. Ha azt látja, hogy fehér szolgája szomszédja behozat egy fejletlen szomorú kislányt, letépi róla az inget, hátraszorítja kezét... úgy gyalázza, néha holtra is gyötri... letérdelnék kegyelmed előtt, úgy kérem, ne engedje...

- Atyám, én nem akarom Gyehennára vinni a lelkem. De... ahogy kegyelmed mondja, itt minden sarokban ezer és ezer bűn van elrejtve, s egész napunk azzal telnék, hogy azt gyomláljuk, irtogassuk... minden csak bűnre serkentő alkalom... De hát miért adta az Úristen akkor nekünk, spanyoloknak, ezt a földet, ha mi e világi életben bajt és szenvedést hozunk, s a túlsóban elveszítjük a lelkünket... Vajon ez lehetett-e az Úrnak plánuma? Nem az, hogy kereszteljünk... hogy terjesszük az ő Igazságát?

- Don Hernan, ha kegyelmed ma megsüttet vasával egy indiót, s holnap lehűti homlokát szenteltvízzel, azt hiszi, ez tetszik Istennek?

Diego Velazquez mosolyogva ölelte át a két disputálót.

- Las Casas atya holnap is térítheti fiatal vendégünket, mindennapra akad közöttünk gyomlálnivaló. De a hölgyek mást is szeretnének hallani... új szokásokat s új módot, mely divatozik most a régi hazában.

A legyezők fel és le villantak, mint mosolyos, játékos pillangók. A trópusi este meghozta a felüdülést, mintha rettenetes nyomás alól szabadultak volna fel emberek és kertek, egyszerre mindenki lélegzeni kezdett, kilehelte magából a forróságot. Kimentek a tornác szegélyére, ahol terítettek a szolgák. A házigazda bort rendelt a férfiaknak, az asszonyok frissítőket kaptak. Milyen más itt minden, mint az óhazában, ahol szelíd, ezüstös olajfák integetnek, sárgul a narancs, törpe cserjék szegélyezik a parkokat, szerényen. Itt egy éjszaka alatt óriási bokrok nőnek, kaktuszok fenyegető sziluettje emelkedik a levegőbe, pálmák adják egymásnak a forróságot, s a páfrányok alja mérges gőzökkel, rovarokkal, kígyókkal lehet telve. A napsugár alig fér hozzájuk, beljebb, egy kőhajításnyira, az ősrengetegben, bizonytalan örök-szürkéje kúszik és rothad a mirigyeknek, millió apró hulla, amint humusszá dagad, s ráhull új és új súlyával a következő erdőréteg. Csak ahol gyomlálnak, a ház mögötti kertben, ahol otthoni virágok magvát vetette el a háziasszony, ott szerénykedik egy darabka virágos Hispánia, mintha óriások nemzettek volna kis, fehér asszonyokkal: hatalmas levelű dáliák, óriási azaleák, a szegfűknek és rózsáknak oly hódító, tropikus illata van, annyi méz csurog ki belőlük, mint soha otthon, Andalúziában.

A fiatalok sétálni mentek. A señorita magas, karcsú figura, rózsaszín ruhában, könnyű cipőben, kemény merev csipkegallér nyakán, magasra tornyolt haj, lebbenő, könnyű fátyol... Catalina Xuarez félkomolyan-féltréfásan kérdi:

- Van csinos rabnő a lányok közt, don Hernando?

- Én szívem és sorsom csak kegyelmed apró, fehér kezébe rakom le...

Sötét van, a csók elsiklik a szalmalegyező szegélye mögött.

- Ne olyan hevesen... don Hernando!

Késő este volt, amikor boros fővel nyeregbe szállt. Ösztönére hagyta, hadd találjon haza az állat. A szokatlan italtól (bor ritka kincs volt ez idő tájt a trópusokon) egyszerre hős volt és roskatag, mártírként szeretett volna tűzbe rohanni, ha óriás vagy kóbor lovag jönne elébe, mint írják a kalandos könyvek, vívna vele a tisztás szélén... de remetelélekkel barlangba is menekülne, miként tán megkívánná tőle Las Casas atya. Isten országa hallgat a földön, melyen átvezet a keskeny, erdei ösvény, puha avarszőnyeg, minden néma és sejtelmes körülötte. Megrémült az egyedülléttől, megsarkantyúzta lovát, s így vágtatott, belenyúlva az éjszakába. Szállása köré ért, melyet néma félkörben ölelt át az indián kunyhók karéja. Emberek ültek a tűz mellett és sodortak a dohánylevelekből, elvagdosták kőkéseikkel, parazsat vetettek tetejébe. A parázs lassan, halványan izzani kezdett a levélcsomó felett, az ember szájába vette, feküdt, a lomha, füstölő jószág helyén apró tűzfoltok villantak, alattuk fekszik az ember, és maga módja szerint boldog.

Végigment közöttük s keresett. Egy folt, vénasszony, már túl lehet a harmincason, amott gyereklány, két összebújt test, valakinek szemét keresi... A szomszéd kiküldi szolgáját friss lányért, darab üvegcseréppel fizet. Az árnyékok lomhák, nyúlósak, személytelenek, se elejük, se végük. A tanya szegélyéről ösvény vezet a patakparthoz. Megizzadt a vágtától, bortól, a vágytól. Ledobta ruháját, meztelenül lépett be a vízbe. Egy kőhajításnyira csobbanást hallott: indián lányok riadnak fel, meglátják, felugranak a bozót szélére, elmerülnek az őserdőben. Egyik visszanéz, a félfényben látja csillogni szembogarát... A lány jön közelebb, már elkaphatja a karját... Fiatal, barna test vidám vonala... eltakarja arcát, amint meglátja a mellette fújtató irtózatos fehérséget... ujjával megkaparja mellét: ruha-e vagy festék... lehet-e, hogy urát hullafehérre mosdatta a titokzatos, idegen isten? Ahogy összeérnek, a lány már nem fél tőle. A patakpart felett egybe borulnak.

Indiánszag. Pára vagy alom szaga, talán az alattuk villózó millió trópusi élet lehel ki ilyen fülledt, éjszakai illatot. Hanyatt dobja magát, már megint egyedül van, a lány visszakúszott, eggyé vált újra az őserdővel. Holnap, napvilágnál ki tudná már, melyikük volt? Magán érzi egyszerre Bartolomé atya nehéz, kemény tekintetét: ha gyermeklányt lát, akit leteper... kegyelmed szomszédja... Így aludt el, álom-ébrenlét küszöbénél, patak csobogása közben, meztelenül. A lányok, akik észrevétlenül ráleselkedtek a fák és bozót mögül, kilopóztak a rejtekhelyről, nesztelenül, mintha lábuk nem érné a földet. Fölébe hajoltak, és nézték. Fehér isten.

10

A kormányzót hazahívták. Az Admirális elsőszülöttje, Diego Colón végre elismertette a koronával öröklött alkirályi rangját, s most ő ült udvart Hispaniolában, ünnepeltetve sápadt, törékeny asszonyát, Alba hercegnének húgocskáját. Mindketten trónszék-szerű emelvényen ültek, ékszerektől, díszruháktól roskadozva. Előttük fél térden a nagy, kövér Velazquez, aki udvari etikett szerint köszönte meg az alkirályi kegyet.

»Az alkirály elengedi kegyelt hívét Cuba szigetére.« A bennfentesek tudták, hogy Velazquez pártfogója, Burgos püspöke Cubáról akarja sakkban tartani a bizonytalan vérű génuait. Mindketten ismerték egymás szándékát, de spanyolok voltak: hajlonglak és ünnepeltek. A nyugtalanabb szellemek, kalandvágyók Velazquezzel tartottak. Hernando Cortés titkárként serénykedett a leendő cubai kormányzó körül. Eladta birtokát, ahol már virágban álltak a földek, s öt hosszú, nehéz év kezdte teremni gyümölcseit. Ahogy búcsúzott, kijöttek elébe az indiánok, a lányok virágot fonva énekeltek. Szerették?

Miért ment el a békés Haitiből, kérdezte magában. Marék tallér minden vagyona, kis pénz, ezredrésze annak, amit otthon, Medellinben megálmodott. Kisember, törpesége fojtott, nehéz szagával, önmagával, gondokkal küszködő. A fiatalabb hidalgók átka, a trópusi asszonytalanság beleette magát az idegekbe. Komor, barna cselédek félórái nem hűtötték le a vérét, mindnyájan fülledten sóvárogtak kékvérű, fehér spanyol dámák után, selymek és bársonyok zizegését neszelték, amikor megrezzent az ősbozót, s nagy, szerelmes macskák viaskodtak az éjszakában.

Cubában is járomba hajló baromi nép lakott, csak a Hispaniolából menekült bennszülöttek bujtogattak a spanyolok ellen a primitív falvak lakói között. Míg együtt voltak az új telepesek - Las Casas rájuk kényszerítette az irgalom szavát. De hamar szétszéledtek, a telepesek gomba mód sokasodtak, hispaniolai minta szerint osztogatták az indiánokat, s minderről, ami errefelé történt, nem tudott már többet Las Casas atya. Aztán egy nap jöttek... lányok, eltorzult, mételyes arccal, öregek pálinkás csobolyóval, mások szertekorbácsolt testtel... megint lányok, akiknek testét szétroncsolta a morbus gallicus. Az atya látta őket, és nap nap után átkokat mondott.

Ez a haláldal kergette vissza Las Casas atyát az óvilágba. A makacsokat kedveli az Isten, ez volt egyetlen útipoggyásza. Sevillában ajtótól ajtóig küldték, elunták a püspökök, tanácsosok, provinciálisok. Ekkor indult el a távoli, mesés Flandriába, hogy megkeresi ott urát, Carlost.

Hercegekkel és lókötőkkel akadt össze, latinul szidta a flamand kocsmárosokat, végül elfutott Gentbe, s kitérdelte, kikönyörögte az ötperces ritka audienciát.

Carlos úgy nézett rá e fiatal papra, aki Szent Domonkos köntösében elébe esett, mint új eszelősre, akit megszállott az Újvilág. De Bartolomé atyában nem volt semmi alázatos. Izabella testamentumával kezdte, melynek egyik passzusában ott szerénykednek az indiók. Felegyenesedett, egyforma magasságban állt a trónszék magasságában ülő Károly úrral, szembenézett vele és mondta: »Alteza, a kiontott, ártatlan vér rozsdaként tapad a koronára.« Az ajtónálló urak tuszkolták volna kifelé, de lelkében belekapaszkodott a császári palást bíborába, s Carlos nem adta még meg az elbocsátó jelet. »Felséged lelke veszélyben van... Carlos nevével mennek odaát, túl az Óceánumon - égetni, gyilkolni, gyalázni a castiliaiak. Alteza, ezek az emberek, akiket űznek és felnégyelnek, nem szívósak s erősek, mint az Aranypartok négerei... nem énekelnek, ha enni kapnak, meghalnak, ha szolgák lesznek...«

Carlos felemelte ujját: „Várj! Így mondod: a négerek szívósabbak?" A flamand titkárok ismerték urukat. Ha megragad egy ideát összehúzódik kicsit szűk homlokán a haránt ránc, vastag alsó ajka előrebiggyed. Ilyenkor ül tanácsot felséges önmagával.

Las Casas tanácstalanul állt, egy percre érezte, idegen erők forgószelébe került, s valaki szó szerint fogta a papos példabeszédet. »A gyenge szigetlakó nem olyan, mint az erős szerecsen...« Kiküldték várakozni az anticamerába. Mire visszahívták, már a trónteremben sürgött néhány fekete ruhás referendárius. Carlos flamand nyelven beszél, még nehezen töri a castiliai idiómát. Az atya hallgatja a tolmács szavait.

- Atyám világosságot gyújtott elmémben. Szavából megértettük az Óceánumon túl levő birtokainkban elharapózott számos visszásság okát. Megértettük, hogy gyenge, erőtlen az ott talált emberiség. Nem alkalmas az ültetvényes munkára, melyet jobban ellátnak Afrika bennszülöttei. Köszönjük hívünknek, hogy figyelmeztetett a korona kötelességére, és megvilágította Istennek tetsző módon véges elménket.

Úgy ment ki a genti palotából, mint eszelős. Vajon az ördög ejtette hatalmába, amikor elmondatta véle a végzetes hasonlatot? Las Casas bement Szent Bavo templomába, s zokogva borult le a hatalmas, csodatévő oltárkép előtt.

Ezen az estén százszámra adták és vették a rabszolgaszállító privilégiumokat, s papíron előjegyezték a portékákat, akik még békés tudatlanságban ott sütkéreznek a fekete, háborítatlan tájékok között.

A kormányzó képviseletében ott állt Cortés a hajóhídnál, amikor megérkezett Cubába az első szerecsenrakomány. Látta a szigetlakó rézbőrűek néma irtózatát, amint csattogó korbácsokkal terelték kifelé, s hintették meg a hajóhídon szenteltvízzel a szegény, gyapjas hajú ördögöket. Mint a kormányzó titkára árkuspapírral kezében ott állt, s vigyázta, hogy egyik után se maradjon el a hatóságokat megillető, gubernális ötöd.

Belenőtt a cubai életbe, s a fiatalabbak megsüvegelték, mint tekintélyes »ősfoglalót«. Tanyája egyike a leggondozottabbaknak, ökreit mindenfelé ismerik a szigeten, cukornád-ültetvényein szívesen dolgoznak az indiánok, mert több ételt kapnak, kevesebb korbácsütést. Kormányzó titkára, szabad óráiban. Ilyenkor készséges, nyájas, leereszkedő, kihez miként, rangja szerint. Ha egyedül van, elkapja a trópusi láz vacogása, valahogy aggnak, elveszettnek érzi magát, céltalannak a küzdelmes gyarmati világot s örök-idegennek e sötét múltú, tudatlan kalandorok között, így lett Hernando Cortés harminc esztendős, és még nem történt vele semmi, amit feljegyezhetne a történelem.

11

Hispaniolából átjöttek vendéglátogatóba a Xuarez kisasszonyok, s a kormányzó erre az estére megnyitotta a fából épített, de toledói ízlés szerint díszített trópusi palotát.

Mélyen meghajolt Catalina Xuarez, a régi ismerős előtt. A lány megnőtt, nem nagyon szép, kicsit sápadt, de sötétszőke haja dúsan ömlik végig rajta, kecses mozgású, túlontúl halvány arcú, de milyen szép ez a világosbarna tekintet annyi sötét szemű, sötét bőrű rableány után. Melléje került. Megenyhült borongós kedve, egy pillanatra érintette a lépcsőn harisnyanadrágja Catalina taft-szoknyáját. Velazquez kis-Madridot játszik, vacsora után udvari bál. »Emlékszik, doña Catalina, legutóbb is ilyen szép est volt, csak itt még szebbek, pompásabbak az orchideák...«

A tágas, estébe nyúló tornác lépcsőkarfáját beborították puha, színes és mákonyos illatú liliomfélékkel, melyek ott tenyésznek, vadon a lapos őstalajon. Mint kísértők, úgy markolják össze kettőjüket az illatukkal, egymásba esett törzseket, fagerinceket kell ugrálva kikerülni, már túljutottak a kerten, melynek nincsen sehol sem vége, indák szalagteste gyűrűzik észrevétlen a kerti padok köré, reggelre felfalja őket is az előttük szaladó trópus... erek cseregnek végig az esős évszak után, a füvek ilyenkor selymesek, lágyak, mint a leggondozottabb pázsit, csak hajnaltájt szalad át ezüstharmat. Mintha álomban vándorolnának, úgy megy Catalinával, már ő jár csak, mert forró, pihegő testének egész súlya ott reszket karja között, hosszú, magános, fehérasszonytalan évek szomjúsága ott fakad fel a száján, magába öleli, magába vési testének hajlását, reszkető kislányos keble odatapad a hollandi inghez, haja kibomlik, sötétszőke, spanyol és mégis északi, keskeny, fehér kéz cibálja meg fekete szakállát, kedves és fölényes, gyámoltalan, ahogy telhetetlen, bódult erejében viszi magával erdőbe, kárhozatba... Még nagyon-nagyon messziről idehallatszik a dobverő, befejezték az ünnepi madrigált, s újra táncra állnak fel a párok, de őket elmosta a fekete, tömény éjszaka, fa tetejéről felpislogó tűzbogarak lángszeme látja csak őket. Kiszöksz hozzám, Catalina, holnap is, ha utánzom a vadgalamb szavát... holnap is, azután is... mindennap, drágám...?

Catalina lefúrta fejét a fülledt, könnyes fűalom közé. Húsz éves múlt, most lett asszony.

Leverte magáról a véres sarat, úgy támolygott be az Úr szentélyébe. Behúzott kapufélfa mögött kopók ugatása, fegyveresek kemény szitokszava. Rossz, szerelmes komédia, amilyent Medellinben játszottak a vásári csepűrágók. Harmadnap hajnalban, amikor elnyelte őket megint a kiserdő, a mohás ösvény felől fogdmegek, szolgák törtek elő... Mint a rontás, úgy jött az egész. Menekült, az erdőn, melynek ismerte útvesztőit, messziről kutyák csaholtak, muskétalövések fúródtak be a fák és ágak közé, nyomában útnak-eresztett, vért szagoló szolgahad, ő meg könnyű dolmányban, fegyver nélkül, szétbomlott ingelejével, rohan e pitymallatban, csak ösztöne diktálja az utat. Torkában liheg lelke, a liánok közt százszor is felbukhat, érzi a mögötte leselkedő vér ízét, tüdeje alig bírja, de látja már Szent György templomának alacsony kőmellvédjét, még beveti oda magát, véresre horzsoltan, patrónusának oltára elé.

A hely szent volt és sérthetetlen, örökös átok tapadt volna arra, aki fegyveres kézzel, bakószándékkal kihurcolja. De tíz arany volt fejére tűzve, s ezenfelül a kormányzónak kegye. Tíz aranyat ér feje, melyben most ott kóválygog, ziláltan s riadtan a rajtakapatás szégyene. Körülnézett a szentélyben. Elhagyatott templomocska, a hajnal alig hatolt be a szűk, magas ablakok közé. Kezével tapogatott végig egy-egy szenteltvíztartón, faragott padon, kis szobrocskán. Aztán visszakúszott az oltárkőig, s halálnehéz álomba esett.

Két napig élt itt. Kint az őrök váltották egymást. Kiitta a szenteltvíztartóból a vizet, elrágcsálta a bőrdarabokat, s a leégett gyertyákat szopogatta. Bűnbánó szeme előtt megjelent Catalina, amint megtépett ruhával hull ítéletet ülő nagybátyja elé, készül az utolsó vezeklőútra, hogy bánatos menyasszonyként elnyeljék az égig meredő zárdafalak.

Minden óra drága, egyre erőtlenebb lesz. Hajnalban, amikor elszunnyadhatnak az őrök - kilopózott. Már osonni kezdett, amikor felszűkölt egy vizsla, talpra ugrottak a fogdmegek, egy darabig még gyengén, erőtlenül viaskodott, de már bilincs került kezére, s tuszkolták végig az ösvényen Velazquez darabontjai, így jutottak a kikötőbe, csónak vitte a rabhajóra, belökték egy odúba a hajófenék raktártermei közé. A porkoláb lazított valamit a láncon, hogy elkaphassa a leveses szilkét, melyet jó szándékkal elébe adott, így esett darabjaira szét az idő, ólomszínben egybeolvadtak a napszakok. Az őr néha belátogatott hozzá, szál gyertyával, szánakozva nézte a fiatal nemesurat, akit bujasága most a halál árnyékába taszigált. Amikor kiment, meghúzta a láncbilincs eresztékeit, s ilyenkor keze újból merev csonkként tehetetlenül verdesett. Szeme megszokta a negyedvilágosságot, s füle kivette a csoszogó patkányok selymes talpának szinte észrevehetetlen neszét. Aztán lassan-lassan megmozdult benne az életösztön. Végtelen idő telhetett, míg újra és újra lazítani próbálta a bilincset. Bal csuklójában véres sarlót vágott, de lassan-lassan engedett. Percekig vagy órákig tépdeste magáról? Végre ott állt szabad kézzel, s eszközzé engedelmeskedett marka közt a bilincs kínzó vasa. Felágaskodott. Kis, rácsos szellőzőablak szolgáltatott valami levegőt. Sötét volt, éjszaka lehetett. Felkúszott a fabordák között, és szétfeszítette a vaspálcikákat. A szellőzőn valahogyan átpréselte magát, s kint a hajótesten, a barokkfaragásos cirádák közt megkapaszkodott. Felette lanterna égett, mely még mélyebb feketeségbe borította a sötéten maradó lejáratot. Lenézett: alatta a tenger, körülbelül negyed mérföldnyire a parttól, örvényes, s gyakran úsznak erre alligátorok. Mászni kezdett lefelé, zsibbadó, véres tenyérrel, végig a hajó oldalán, aztán meglapult, amikor elért a víz színéig, ott egy lökéssel elrúgta magát. A vízszín alatt suhant tovább, míg ki nem ért a hajólámpa köréből, s félöntudatlanul, éhezéstől legyöngült testtel, ijesztően kalimpáló szívvel úszott ki, a part felé. Homokpadok között bukdácsolt, nyakig iszaposan, egy kőrakás mögött megbújt, kémlelve, nem jön-e arra a kikötőőrség őrjárata? Foszló, csuromvíz ruhában kezdett szaladni, amennyire bírta meztelen lába. Nem volt messze a Cortés-tanyától, s idők múltán elérte hazai ösvényeit. Az indiánok behúzódtak a szeles estében, spanyol nem járt erre, kutyái ismerték. Az öregasszony, aki háztáját gondozta, rémváró szemmel ült fent még, és pergette a hatalmas, fekete szemű olvasót.

Bebújt a fekete bársonyba, újra kard volt oldalán, kesztyű kezén. Néhány óra az élet. Addig él és addig kell cselekedni, reggelre megindul újra a hajsza, most már szomjasabbak lesznek a fogdmegek. Mohón dobott magába néhány ételdarabot. Tekintete ráesett a feszületre. Mereven és némán nézte, odaesett a térdeplőre. Pillanat alatt végigszaladt rajta minden, a kedves, otthoni gyermekévek. Salamanca. Haiti szigete, egy halvány női árnyék, az édesanyja. A mécses meglobogott a szélben.

Lovagolt a kormányzói palota felé. Merészsége volt egyetlen kincse, melyből e reménytelen pillanatokban még pazarolhatott. Éjszaka közepében ért oda. Ma megint lakoma lehetett Velazquez udvartartásában, mert idegen csatlósok, fegyverhordók horkoltak a kapubejárás alatt. A folyosókra rőt fényt vetettek a kialvófélben pislogó, vaskarikákba zárt fáklyák. A teremnek első részében széles asztal állt, melyre lerakták az urak fegyvereiket, hogy ne legyen penge könnyen kéznél, ha valakit elragad az italos indulat. Még kívülről hallotta, hogy folyik a vidám kacagás, ónosan zörrentek a kupák, valaki valami borsosat mond, mire rákurjant a kórusban felszökő kacagás. Épp a kinyalt udvari titkár tartotta az asszonyokról elöljáró beszédét, amikor a bolthajtás mögött megvillant a könnyű barét, feltűnt egy sziluett, melynek rossz híre komoran húzódik végig a palotán. Mint jelenés, meghajtja magát, s halk szóval kíván

jóestét az ittasoknak. Velazquez elsápad, önkéntelenül övéhez kap, de az ő pengéje is ott fekszik a másik teremben, védtelen. Cortés oldalán ott a kardja... s hátha mögötte jönnek csatlósai: s megindul valami fekete palotaforradalom?

Cortés ott állt a kormányzó előtt. Szembenézett vele. Valamikor finom, hajlékony lovag lehetett - most véreres szeme, vastag arcán lecsüng a háj, duzzadt kezét elborítja csillanó ékszerek köve, lánca vastagon, szélesen esik végig hatalmas pocakján.

- Kegyelmességednek rabja, talán halálraítéltje vagyok, tegnap még híve voltam, s kitüntetett azzal, hogy néha barátjának nevezett. Kegyelmességed honunk törvényei szerint engem mint nemesembert, nem vethet ítélet nélkül pribékek kezére, kezemre nem húzhat vasakat. De férfirokon módjára megítélhet, és ezért jöttem ide, hogy épp kegyelmességed érdekében kiköszörüljem a csorbát, ha megsértettem volna Castilia törvényeit. Engedtessék meg nekem, hogy alázatos, bűnbánó szívvel magam adjam át kardomat a kormányzónak, akit szabadon elfogadok bírámnak, s kérem, hogy hazánk szokásai szerint bánjék velem irgalmasan. Így láthatja Excelencia, hogy mindketten egyformán fegyvertelenek vagyunk, nincsenek támadó szándékaim, s csak azért jöttem, hogy Krisztus urunk jogán megkövessem kegyelmességedet, mert bemocskoltam házának tisztaságát. Eljöttem most kegyelmedhez, e pillanatban még mint szabad ember és castiliai nemes, hogy megkérdezzem kegyelmedtől, elfogadja-e jóvátételem, és nekem adhatja-e tiszteletre méltó Catalina Xuarez kisasszony kezét?

Egy italos vivátot dörmögött az asztalvégen. A hidalgók egymásra néztek, kedvükre való színjáték volt, ahogy az éjszakában elhangzott e komor, férfias monológ. Csak Velazquez pislogott még nedves bal szemével. Küszködött benne a nagyúr felfortyanó pulykamérge s a sokat próbált udvari ember békekovács indulata. Valami igaza is volt: tettenérés nélkül nem lehet Castilia nemesét vasra verni. Megvillant benne húgocskájának sápadt, agyonsírt ábrázata, ahogy eped halálra tartott szerelmeséért, s készítgeti köntösét az örök vezeklésre, s hallja, amint az asszonyok szobájában nem fogy ki a jajveszékelés. Rábízta magát ösztönére, s az elhízott, öreges mágnás beszélni kezdett azon a finom, hűvös hangon, mely nagy urak és magas hivatalbeliek sajátsága Castiliában.

- Don Hernando, nem kérdem, miként került kegyelmed szabadlábra, vajon vérrel vagy csellel váltotta meg rabságát? Nem kérdem, mert itt van, hajlékomban, s én kegyelmedet ősi szokásaink szerint vendégként fogadom. Kérem, üljön le, és töltsön magának a kupából. Velazquez háza salva guardia kegyelmednek. A kormányzó nem ítél éjszaka.

A részegek az asztalvégen nevettek és öklendeztek, tréfa az egész, Cortés elcsavarta annak a kislánynak fejét... megtörtént mással is, igyunk raja... Ittak. Cortés a kormányzó balján, mert ellensége e hellyel kínálta. Valamit érzett, amint felemelte ónpoharát.

Cortés ügyelt, hogy alig érintse a kupát. A játékot megnyerte félig, de most mindnyájan részegek, az éjszaka kurta, hajnalban megsavanyodik a gyomor, epés a szájíz. Levonta ujjáról a faragott köves gyűrűt, felállt, meghajolt, és letette a kormányzó elé. Velazquez felnézett rá. Ismerte emberét, e szívós, fekete kisnemest, jobb és keményebb fából van faragva, mint az ideverődött hidalgók, akik bűnös karjukkal dologtalanul ostromolják a Gondviselést. Egy pillanatra végigvillant benne minden. Aztán nagy nehezen felállt, ahogy súlyos teste bírta, s a megnémult asztal felett csendes szóval határozott.

- Isten akaratából s húgom nevében - ha ő maga nem mond ennek ellent - elígérem kegyelmednek, Hernando Cortés, unokahúgomnak, Catalina Xuareznek kezét, s ajánlatát úgy fogadom, mint töredelmet. Ihattok urak, vivát Cortés.

12

Ahogy kigyűltek az indiánok a mezsgye két szélére, panaszos ének rebbent fel, egyik elkezdte, a többi átvette magányosan, kórus nélkül folyt szájukból az egyhangú ritmus, észrevétlenül lett ének a szóból. Ilyenkor megszépült kemény vonású arcuk, szemüket selymesen zárta le a hosszú, fekete pilla. Énekeltek, ahogy urukat várták asszonyával, s újra és újra felrebbent az ismeretlen nászdal, amint elvillant a ló hátán ügető, fehér fátyolos Catalina, egyik kezében kantár, másikban legyező, szája előtt.

Násznapok a rengetegben. Minden bútor gyantaszagú az összetákolt ültetvényesházban, a gerendák párolognak a levegőben, mintha még átvennék kívül, szabadon álló testvérüknek szerelmes leheletét. Az indák befurakodnak a parányi eresztéken, reggelre gyökeret vernek az ágyak, s egymáshoz gubancolódnak az asztalok. Így ébred Hernando, hajnali szürkületben, és nézi sápadt, álomba borult asszonyát. Míg szomjasan sóvárgott fehér teste után, úgy hitte, ezzel a gyönyörrel nem lehet sohasem betelni, s most megint feljajdul benne mindaz a nyugtalanság, melyet reggelről reggelre elhoztak a régi csendes kis napok.

Ha felriadt asszonya, félálomban dajkáját hívogatta. Ő meg számolt. Lélekben rakosgatta aranyait, a tehenek árát, kifőzött pálmaszesz s az áloépálinka akóinak számát. Kalmárlét. Eltakarta kezével szemét, s valami fájdalmasan szívébe szúrt. Plutarkhoszának hősei bánatosan csörgetik fegyverüket, míg ő vékaszám tengerilisztet számol.

Catalina nem látott semmit. Mint öntudatlan kis méh döngicsélt virágok között, megcsapta a harmat, ilyenkor köhögött. Nézte asszonyát: vajon mindezzel el kell-e temetni sóvárgásait, s nem irigyelheti-e többé azoknak csodálatos kalandorsorsát, akik Velazquez akaratából nyugat felé hajóztak, hogy felleljék azt az aranyföldet, melyről annyi kósza hír szállong a szigetek között?

Egy reggel ágyúdörgésre ébredt. Nyugtalanul levágtatott a kikötőhöz, ahol már egybegyűltek kíváncsiak és hivatalosak, hogy tanúi legyenek a naplemente felé küldött Grijalva-flottácska szerencsés megérkezésének. A hét kis brigantin kint horgonyzott le az öböl bejáratánál, s csónakok hozták a hajórakományt. Bálákban szövetgöngyölegeket, hordókban fűszerfélét, kalickákban ismeretlen madarakat, szépen kicserzett szarvasbőröket, s utolsónak érkezett lezárt ládákban, fegyveresek közt, a csodálatos, zsákmányolt arany.

A parton ott feketéllett a nép, hajósok asszonyai, akik keresték urukat, s rendre szólítgatták a sápadt arcú, borostás, sebhelyes matrózokat.

A tisztek az öreg Grijalva kapitánnyal együtt bevonultak a kormányzói palotába, ahol megkezdődött a terjedelmes beszámoló. Velazquez eleinte szelíden, majd egyre élesebben korholta az öreg mesterségbeli tengeri embert. Miért volt annyira óvatos, lám, megijedt saját árnyékától, s móroknak nézte az indiókat, mintha mindent csak csereberélni lehetne, s nem lenne néha jobb alkudozó a meztelen pengét mutató kéz? Grijalva csendesen megcsóválta fejét.

- Kegyelmességed téved. Mi is vesztettünk harminc embert ott, annál a veszedelmes foknál, ahol két esztendővel ezelőtt Cordoba úr vérében összeesett. Higgyen nekem, nagyuram, hogy muskétalövésnél mélyebben nem lehetett a partoktól eltávolodnunk, s minden jel arra mutatott, hogy szárazföld az, amerre jártunk; s ezeken a vidékeken töméntelen harcias nép lakik. Tolmácsaink sem voltak, azért hoztunk magunkkal két indián fiút, hogy tanulják meg addig a mi nyelvünket, amíg megint visszamegyünk.

Visszamegyünk? Velazquez ült, s nézte az elébe szórt ritkás, réztartalmú aranyat. Az öreg Grijalvával küldeni még egy expedíciót? Körös-körül csillogó szemű, fiatal tisztjei álltak, akik sóváran hallgatták e hősi kaland minden részletét. Cortésnek egyszerre keserű lett a szája.

Kiment a tanácsszobából; s leballagott a kikötő felé, ahol még az érkezés lázában csereberéltek a katonák.

Megállt az ismerős főkormányos előtt, barátsággal üdvözölte Alaminost, aki nélkül Columbus óta nem indulhatott meg nyugat felé hajós expedíció. A főpilóta bemutatta osztályostársát, pelyhedző állú ifjú legénykét, akinek Bernal Diaz volt a neve, s a körülállók hangosan dicsérték versfaragó poétatermészetét. Percek múlva mindhármukat elnyelte egy csapszék, ahol megkóstolták a kocsmáros vékony borát.

- Nagyuram, úgy undorodom már a pulque-pálinkától, számba se tudom venni, érzem a pálma mocskos levét, amint a kérgébe fúrt lyukba lecsepeg, s napokon át benne erjed. Kegyelmed egészségére ajánlom az első boritalt.

- Nézd, Alaminos, azok, bent a tanácsban csak kufárkodnak, egyik sem mondja végig gondolatját, amikor kezdenék, menten közibük hull egy másik kérdés. Én azt hiszem, te tudod megítélni legjobban, hogy tényleg nagy szárazföldek feküsznek ott a partok mögött?

- Én Columbus admirálissal voltam, amikor utolsó útjára ment. Dél felé hajóztunk, s akkor elértük a hatalmas földet, mely nyugat felé kanyarodott. Az admirális dél felé haladt, mi most napnyugat felé mentünk. A föld egybefüggő. Nem sziget. Népei is mások, mint az Antillákon. Nem ilyen bolond, meztelen vadak. Isteneket tisztelnek, ruhában járnak, jó nyilaik, lándzsáik vannak. A sűrűből már láttuk kőházaikat. A partra érve tudtuk meg, hogy ezek templomok, melyekben áldoznak bálványaiknak. A határokat faragott kövekkel jelzik, melyek időt is mutatnak. Talán legcsodálatosabbak fertelmes bálványaik. Ezek a fiúk keresztet vetettek, elfordultak tőlük. De én már sok földet jártam, szeretek megnézni mindent, magam szemével. Megtapogattam őket. Fényes, sima kövekből állatfők vannak kifaragva rajtuk, díszekként nyilak és kígyók. Gyerekkoromban őgyelegtem eleget bátyámnak kőfaragó műhelyében, ismerem a fogásaikat. Találtam szerszámot is mellette. Nem dolgoznak ezek vassal. Kővésőjük van, fekete tűzkőből, azzal csinálják a finomabbját, de leltem rézvégű bunkót, úgy látszik, azt használják kalapácsnak...

- Bementem egy templomukba. Bálványforma képek és faragások voltak benne. Ott leltünk valami aranyat, csatokat, tollal egybeszőve. Egy kis szigeten volt. Ezt neveztük el az Áldozatok szigetének, mert itt bizony szertenyesett emberi tagokat találtunk, az ő véres oltáruk előtt, kint a templomuk előtt halom volt, fehérre aszalódott emberkoponyákból, némelyik kifestve, csakúgy mint a templomházuk fala, ijesztő, bolondos alakokkal, ragyogtak rajtuk a színek. Ezt azért mesélem, nagyuram, hogy lássa, nem egyszerű indio-ördögökkel van teletömködve az a távoli világ, azok ott másfélék, másféle hiten élhetnek, ahogy ezen már tengerészember nem is csodálkozhat. Csak Velazquez úrék gondolják: indio, indio - egyforma mindegyik, elszalad, ha meglát, fél a puskalövéstől...

- Gondolod-e, Alaminos, hogy ország lenne az, királlyal vagy kánfélével?

- Nem tudtak beszélni velünk, csak mutogattak. Ki érti meg a jeleket? Az urak csak aranyra vadásztak, senki sem mert beljebb menni. Azt, hogy miként élnek, nem kérdezte tőlük senki sem.

- Mögötte ország lehet?

- Én néztem embereiket. Ha kettő összeakadt, hajlongtak egymás előtt, köszöngettek. Voltak főrangúak köztük, és voltak szolgák, láttunk olyant is, akit fonott, tollal borított székfélén cipeltek. Amikor elment, lesütötték szemüket, meg földre is vetették előtte magukat a szegényebbek. Ahogy egybegyűltek és másnapra szétszéledtek, majd a következő partszakaszon tűntek fel, rendezett ezerekben, akkor úgy gondolom, csak országféle lehet. Az urak ezzel nem

törődtek, de a tengeri ember sok világot lát, felemel egy úszó ágat a tengeren, megnézi a madár reppenését...

- Grijalva úr nem mert továbbmenni?

- Kevesen voltunk, azt mondták. Pedig Pedro de Alvarado kapitány, aki a második hajónkat vezette, tusakodott véle. Szeretett volna ottmaradni. Mondta, adjanak nekem pár legényt, három ágyút, elsáncolom magam, míg ti visszajöttök. Ne szaladjunk el innen, szégyenszemre. De Grijalva ingatta fejét, és mondta: haza kell menni, Pedro.

- Sok ember kellene oda?

- *Egy* ember kellene, aki viszi a katonákat, és tudja, hogy mit akar csinálni. A többi, nagyuram, menne utána, ha látja, hogy kapitánya megindul.

- Engedelmével, alcalde uram, hogy ifjú legény létemre én is beleszólok, de azt hiszem, hogy a partvidéken túl vannak ám az igazi, gyönyörű vidékek.

- Miért gondolod, Bernaldo Diaz úrfi?

- Ahogy néztem őket, ültetvényeket láttam, meg apró csatornákat, ahogy bevezetnek a szárazföldre. Egy hatalmas, kőből épített házat is észrevettem, ebben rengeteg tengerit találtunk. Ilyen házak minden negyedmérföldnyire vannak. Ez mind arra mutat, nagyuram, hogy ez ország. Ha kérdeztük tőlük, mi van arra, csak forgatták szemüket, nyögtek a tisztelettől s különös szavakat mondtak, olyasfélét, hogy Mexi... meg Tenotit... ilyen szavakat, de nem tudtuk, hogy városuk vagy királyuk neve lehetne?

- Szeretnének még egyszer odamenni a legények?

- Szívesen mennének, nagyuram, egész emberrel. Ha valaki úgy készülne, hogy nem áll meg tétovázni a tengerparton, fiatal lenne, jóvérű... Istenemre, boldogan visszamennék, s ha ilyen ember kitűzné a toborzózászlót, százával sereglenének hozzá az épkézláb legények.

Cortés elnézett, s tekintete beleütközött a kocsma alacsony homlokfájába.

Mintha rászakadna e kicsiny, szűk, nyomott világ, s magában pedig, ótestamentumbéli próféta módjára angyalokkal, ördögökkel csatázna szüntelenül. Amikor kiment az ajtón, Alaminos utánamosolygott.

- Láttad, Bernal, hogy pedzette... Ügyes fickó, jóvérű, csak kevés, nagyon kevés a pénze...

- Vele mennél?

- Vele mennék!

A száraz, baszk ember, Duero, kijött a Cortés-haciendára. Haját kicsit megezüstözte az idő, s eltanulta a bennszülöttektől, miként kell szívni az összesodort tabacolevelet, amitől aztán szépen megsárgult a foga.

Vasárnap volt, a széles tornácon, ahová nem érhettek el a csúszómászók, elheverészett. Nézte a dohánylevél-csomón izzó parazsat.

- Látja, don Hernando, azok, akik eddig expedíciókat vezettek nyugatra, alig jobbak a marhahajcsároknál, amikor a Sierrákon át terelik a gulyát. Minden elhullott darabért levonnak a bérből, az a fő, hogy a gazda meg legyen elégedve... Számolják a tallérokat, együtt, minden este ott ül a királyi jegyző a kapitány mellett, mögötte a számtartó, a kölcsönpénzesek sáfárja, a hajótulajdonosok prókátora, micsoda harc, és micsoda kaland az, ahol előbb mérlegre teszik a puskaport, és csak aztán merik hozzádugni a kanócot...? Gúzsba kötött kezekkel navigálni?

Merni kellene... ha másnak nem, a főkapitánynak. Érezze, hogy ha sikerül, ha beleharap valami szépséges földbe, még őbelőle is alkirály lehet, de ha rosszul sikerül munkája - szégyenszemre kiebrudalják. De ezek mindig ugyanazokat a csengőket viszik, mint ide, a szigetekre, ugyanazokat a tolmácsokat... nekik mindegy, hogy afrikai az, aki vadember, indus-e vagy indio... Nem tudnak semmit.

- Miért mondja mindezt nekem, don Andrea?

- Látom, hogy kegyelmedben is miként fúrnak a férgek. Hírét vettem, hogy igen-igen hallgatja széltében-hosszában a legényeket. Opinio publica az, don Hernan, hogy kegyelmed kezében erősebben állana a kormánykerék.

- Ne áltassuk magunkat, uram, én szegény, egyszerű telepes vagyok.

- Eladhat mindent, vagy zálogba vethet. Legszebb birtokok egyike ez Cubában.

- Ha mindent odadobnék, akkor sem maradna több, mint egy hajóra való pénz.

- Hát akkor vénüljön meg itt kegyelmed, s szégyenkezzék, hogy különb ember az apja, aki legalább sebeket hozott magával Granada alól. Úgy vélem, nem meri felállítani a plánumát... még akkor sem, ha mások segítenének benne.

- Segítene nekem, don Andrea?

- Az én szavam a San Domingó-i atyák szava. Ellenükre nem indulhat el nyugat felé egy csónak sem. Azok ismerik a világi igényeket, tudják kegyelmed viselt dolgait. Megenyhültek, hogy csillapodott a vére, s megül most békén saját úrasszonya szoknyáján. Az atyák nagyobbrésze... asturiai, nem szívelik ők sem a délieket... szóval, valahogy összejövünk. Ha kegyelmed pénzzé tesz mindent, én sem restellnék egy-két aranyat a kútba vetni.

- Miként képzeli, hogy engem szemelne ki a kormányzó, aki csak kényszerűségből lettem a familiárisa?

- Tegnap mise után szót váltottam vele. Megegyeztünk abban, hogy Grijalva öregecske. Mondtam, olyan kapitányt válasszon, aki még mindent nyerhet és mindent veszíthet. A nagy név sem fontos, olyan kapitányt keresnénk kegyelmességed helyébe, aki nincsen Toledónak lekötelezve, mindent csak a Velazquez-szónak köszönhet.

- A válasz?

- Félig lehunyta halszemét, ilyenkor gondolkodik. Én sem rejtettem véka alá, ő is tudja, hogy kire gondolok. Példálózott, hogy kegyelmed eddigelé jórészt csak idegen nyoszolyában vitézkedett, indiánjaival sem bánik olyan kemény kézzel, mint ezt megkövetelné a közfegyelem. Végül tőlem kérdezte, hogy vajon megadnák-e ily - megkövetem - névtelen ember küldéséhez a placet-ot a Jeromos-rendi atyák? A kormányzó tudja, hogy én bírom a páterek szavát.

- Velazquez szava nagy szó, de nem pénz.

- Épp ezért igyekezzék kegyelmed gyűjteni. Míg tartanak az esők, még nem tud senki a vállalkozásról, olcsóbb kamatra vehet kölcsönt. Ha valami együtt lészen, beszélünk az én részemről is.

- Don Andrea, kegyelmed reám bízza tallérját?

- Emlékezem az első reggelre, amikor láttam, Hispaniolában. Azóta kegyelmeden van szemem. Ha nem kötne itt a király akaratából a tisztem, szívesen mennék el kegyelmeddel. Pénzeim felét bírja.

- Ennyit csak éjszakánként hánytorgattam magamban, amikor rám jött a forróság, s asszonyom felriadt a köhögéstől. De, megvallom, nappal kergetem magamtól a gondolatot. Nagy kapitányunk után, az admirális után hogy merjek vezetni én hajóhadat? Kegyelmed ad nékem biztatást, s ezért kérem, segítsen plánumaimban. Beszéljek már nyíltan a kormányzóval?

- Tavasszal ő mindenképp indíttatni akar. Ahogy én hiszem, más vitézre nem esett még választása. Várjon, Hernando, míg ő adja fel kegyelmednek a textust.

13

Pergamenre cseppenő égő viasz szaga terjengett végig a kancelláriában. Már szövegeztek. Hosszú asztal fején ült a kormányzó, mellette titkárai, a korona jegyzője, kincstárnoka, a hajótulajdonosok, armátorok, szállítók és puskamívesek. Egyre többen vették fel a dohányzás pogány szokását, s lassanként az alkudozókat beborította a füst. Cortés ült szemben a kormányzóval. Elsőnek dobta be szavát, zálogba vetett birtokának, eladott marháinak árát, Catalina asszony ékszereit, kölcsönöket, barátok pénzét... mind egy serpenyőbe. A kormányzó felíratta mindazt, ami Grijalva útja után haszonként rámaradt. De a kereskedők zárkózottak maradtak, s egyikük, aki a szárított húst szállította volna, halkan megkérdezte don Hernandót, mondja el, miként tervezi az expedíciót?

A füstben úszó férfihang először kicsit fátyolos volt, aztán kitágult, s végigdöngött a boltozatos szobán.

- Az utolsó valódi flottát még az admirális vitte dél felé. Mindaz, ami Columbus után történt - gyermekjáték volt ahhoz képest, amit én merészelek. Ki jutott az öböl nyugati oldalánál az első néhány fokon túl, arrafelé, amerre lakhatnak az idegen népek királyai? Én Krisztus szent nevére fogadom, hogy ha elérek odáig fél marék arannyal nem fogok visszatérni. Ha hitemet kérditek az én bizodalmam olyan, mint az admirálisé volt, aki több dolgot tudott, mint mi valamennyien, s élete végéig kereste a nagy kánt, aki túl lakozik az Óceánumon. Én országokról, földekről, királyokról beszélek - ti azt kérditek tőlem, urak, hogy mi is lészen az aranyakkal, melyeket adtok nékem, amikor nékem ígéritek a portékáitokat? Ti mind tudjátok, hogy az a pénz, melyet én viszek magammal - tanyámnak ára, asszonyom minden ékessége. Ha kudarcot vallok, úgy kell visszajönnöm - kolduskénti, senki és semmi leszek. Kérdezem tőletek, emberek, kell-e biztosításul többet is mondanom nektek, akik magatok is egyszer elölről kezdtétek, mindent kezetek munkájával szereztetek?

- Recte - bólintott mosolyogva Duero.

Az öregebb kufárok összenéztek: még fiatal... Szemük rátapadt a lázban égő finom, halvány arcra. Mindnyájan tudták, a szigeten kevés az alkalom busás haszonra, egyikük sem kockáztat sokat, s Hernando úr mindenkit része erejéig osztályos társául fogad. Számoltak, így kapott ágyút, puskákat, hajót és ennivalót.

A kormányzó felállt. Hívta Cortést vacsorára. Ott terítettek, a kertben, hatalmas sycomore-fa árnyékában. Cortés az Excelencia baljára került, s ez már majdnem annyit jelentett, mint a vezérkapitányi kinevezés. Asztalbontás után egyezkedett vele Velazquez. A hódítandó területek felett a kormányzóé a felsőbbség joga. Ezenfelül megilleti a köteles ötöd. Ugyanannyi jut Cortésnek és a királynak, míg a megmaradt két rész marad a többieknek. Cortés ad ötezer castellanost, ezenfelül úri s lovagi becsületét.

Catalina rosszkedvűen tagadta. Émelygés kínozta, a tornácra bemásztak a hangyák, az indián szolgálólányokkal temérdek a vesződség, holnap megint gyomlálni kell a kertben. Bólintott, tekintete elrévedezett a messzeségben. Az asszony bement az ágyasházba, bevetette magát a magasra tornyolt párnák közé, s szenvedte a körös-körül rothadozó trópusi liliomok szívfájdító szagát. Leste urát, aztán hallotta, amint jár fel-alá, hallotta félálomban két csizmasarok óvatos koppanását. Valaki bejön melléje, nagyot sóhajt, mellén összeteszi kezét, mindezt hangtalanul, hogy ne verje fel elszunnyadt asszonyát. Doña Catalina párnái közt elmosolyodott. Nem rossz ember Hernan - gondolta, és lecsukta szemét.

14

A hír szélsebesen szalad a szigeten. Harmadnapra talán már az összes Antillákon tudják, hogy Hernando Cortés kibontott fekete bársony zászlajára ráhímeztette Constantin császár jelmondatát. A toborzók bejárják a lakott vidékeket, kürtszó hirdette mindenütt jöttüket, míg a tekintélyesebb hidalgóknak lovas legények vitték szét Cortés meghívólevelét. A kikötő előtti hadiszálláson naponta háromszor harsant el a herold szava, amint zsoldot, zsákmányt, tisztségeket, birtokot és rabszolgákat ígérgetett.

A pénz fogyott. Elnyelte Cortés aranyait, a barátok kölcsönét, de háromszáz ember már oda-sereglett zászlaja alá. A nemesek eleinte kicsinyellték Cortés méltóságát, aztán megenyhültek, nem akartak kimaradni az osztogatásból, kénytelen-kelletlen elfogadták a vezéri parolát.

Lázas két hónap volt, amíg ennyire jutott. Naphosszat ott ült, arannyal hímzett fekete vezéri köntösében, diákoknak levelet diktált, tanácskozott a hajókormányosokkal, fogadta a jelentkezőket, kipróbált ágyúkat, fegyvereket. Mintha ezer keze, ezer akarata nőtt volna, egyszerre szép lett, tartalmas az élet.

Az esős időszak beállta után kellett elindulnia a flottillának. Mindenről jelentést tett a kormányzónak, s pontról pontra megvitatta vele a terveket. Egy nap feltűnt valami ironikus mosolygás Velazquez szája sarkában. Ezek alatt az évek alatt megtanulta, miként kell olvasni az arcvonásokból. Próbálta emberét, de a nagyúr ma nem vitatkozott, mindenre ráhagyta: jól van, ahogy csinálod! Jeges hidegség kezdett benne szétszaladni. Feszülten figyelte a kormányzóhoz bejáratos udvari emberek szavát.

Leereszkedés, kárörömféle, gúnyos mosolygás mindenfelől. Akik hetekkel ezelőtt még irigyelték parádés sorsát - most túláradó fraternitással biztatták a serénykedésre. Ösztöne mondta, hogy valahol valami baj van. Hispániában könnyen megfordul emberek sorsa.

Vásárnap, templomból jövet elkacagta magát Velazquez torz, udvari bolondja. Piszkafa-kardjával hadonászva lengette Velazquez felé tyúktollas kalapját, s kiáltotta »... öreg sógor, Diego sógor... te ugyan helyes legénykét választottál, Medellinben fenegyerekek teremnek... gyorsan tudnak vitorlázni, könnyen elszáll ám a vitorla szemed elől... Excelencia... Medellinből erős szelek fújnak...« A cercle egy percre megakadt, az urak egymásra néztek; ki adhatta a bolond szájába e reggeli textust?

Vasárnap este volt, ilyenkor áll a toborzás, halálos csend fekszik erre a fülledt partvidékre. Duero megzörgette a hacienda ablakát.

- Hernando, kegyelmednek el kell hinnie, hogy javát akarom, és féltem. Beszéltem Laresszel, a számtartóval. Őt megszólította a kormányzó, miként halad a toborzás? Mellesleg, vetette oda, lassúnak találja a tempót, bánni kezdi, hogy nem ékesebb, kipróbáltabb hidalgót bízott meg a

kapitánysággal, mintha nem jönnének nevesebb emberek, csupa gyülevész nép... így mondta. Kérdezte, vajon nem lenne-e okosabb, ha kegyelmedet jó barátai rábeszélnék, hogy lépjen vissza a kommandótól, meg fogja kapni utána a jutalmat, a korona nyilván nem lesz hálátlan, ha mindennek a végére érnek. Úgy gondolja, megteszi kegyelmedet királyi jegyzőnek jövőre, bővebben fognak csorogni a castellanosok... Lares tőlem kért tanácsot, mit mondjon, kinek a parolájára jegyezze magát?

- Mint citromot: kifacsar, és azt hiszi, elhajigálhat.

- Én nem tehetek mást, mint hogy protestálok. A hispaniolai atyák felhatalmazása törvényerejű, és az kegyelmedet nevezi meg vezérkapitánynak. Ha másra akarná Velazquez ruházni e tisztet - újból meg kellene változtatni a barátok szentenciáját. Én újból írhatok nékik, és kérhetem súlyosabb szavukat... de ha kegyelmed belsőbb, barátibb tanácsot akar...

- Don Andrea, tudja, hogy szívemet és hitemet bírja!

- Én kegyelmed helyében nem vennék semmit sem észre. Megkettőztetné buzgóságát, lassanként mindent a hajókra rakatna, gyakorlatoztatna, mintha bőségesen telnék a hátralevő időből... Ha mindent egybehordott, egy szép reggel megfúvatná a trombitákat... Még kezében van a felhatalmazás, még senki sem másította.

- Ha felszedem a horgonyt, mi lesz azután?

- Vagy sikerül kegyelmednek mindaz a plánum, melyet elméjében forgat. Akkor nem lesz egyedül. Hispániában annak, akinek aranya és lovagi becsülete van - igazat adnak. Ha meg nem úgy lesz, akkor nem mindegy-e az már, hogy milyen okból éri kegyelmedet disgratia? Kegyelmed beszélt az arany világról... ott áll a küszöbén, vajon hősei abban az elnyűtt, vastag könyvben olyan sokat haboztak-e, amikor át kellett lépni a Rubicont?

Naphosszat alkudozott. A cassave-kenyeret túlságosan kisütötték. Írásban jelentette a kormányzónak. A lőpormalomnak kifogytak készletei: felszaladt a palotába. Hívta a kormányzót, hogy legyen jelen három nap múlva az első parádén, amikor bemutatják emberei, hogy mennyire tudják már a verhetetlen spanyolos gyalogosregulát. Velazquez mosolygott, s bólintott: jól van... Mindenki helyeselt, mindenki dicsérte: bene... bene... Amikor este lett, szállásán gyűltek egybe a vezető emberek. Itt levetette a csendes, hunyászkodóan alázatos illendőséget. Kemény szavakat osztott, másnapra, éjszakára való parancsokat. Akik itt átlépték a Cortés-portát; szófukar, komor veteránok voltak, ezek utálták a nyugodalmat és békét; s mint makacs kockázók, meg akarták kísérteni még egyszer szerencséjüket.

Este egy öregasszony kereste. Jamaicából hajózott át Cubára, s egyenesen hozzá vezette az útja. »Nagyuram, mondta, kegyelmed útjának híre elfutott hozzánk. Én tíz esztendővel ezelőtt a Darien-szorostól Jamaicába voltam menendő. Fiammal együtt, aki ifjú licentiatus volt, Jeronimo de Aguilar volt a neve... Amikor elkapott a vihar, a yukatani partoknál... leeresztették a csónakokat, külön az asszonyok, külön a férfiak. Még láttam fiamat, amint a szárazföld felé veti a csónakot az ár... elkapta... minket meg kisodort a tengerre, és a Madonna kegyelméből megmenekültünk. De a fiamat odavitte, a partok felé, amerre még Krisztus-hívő ember nem járt sohasem. Kegyelmedhez jöttem... nagyuram... a fiam nem volt egyedül, több férfi... talán tízen, tizenketten is lehettek a csónakban... Ha arra hajóznék kegyelmességed, keresse nyomukat. Az Úristen művelhet csodát, és életben tartja azokat, akik nem káromolják az ő szent nevét...«

Amikor elbocsátotta biztató szóval, felnézett az égre. Keresni valamerre, a távoli, ismeretlen világban egy elkallódott teológust? Valami volt az öregasszonyban, ami anyjára, Catalina Cortés y Pizarro asszonyra emlékeztette. Még milyen szép, egyenes asszony volt, milyen tiszta szemű, fekete hajú, amikor Medellinben búcsút vettek. Ahogy kint állt, szemben az őserdővel, felette a kékből feketébe türemlő csillagos mennybolt, arra gondolt, hogy nem megy soha vissza Medellinbe üres kézzel. Bent, a nappali szobában vitába fordult a tervezgetés. A tisztek, kormányosok, kapitányok rekedten, indulatosan argumentáltak. Megállt a küszöbön. Mindenki elhallgatott.

- Lovag uraim, határoztam. Nincsen út visszafelé. Az igazság ezen a parton van, s ezt tanúsítják a hieronimita atyák. Aki elsőnek megszegte, nem én voltam, hanem Velazquez uram. Holnap készülünk. Mindenki üzenjen kompániájának embereihez, hogy kapitányuk éjszakai gyakorlatozást tervez. Holnap felveritek az embereket. Mindenkit beszállíttok a kijelölt hajóba. Hajnalhasadáskor felszedjük a horgonyt, kiszaladunk a nyílt tengerre, s onnan küldünk a kormányzónak búcsúszót és üzenetet. Lovag uraim, a szó férfiaké, és én vagyok a vezéretek. Esküdjetek, hogy nem áruljátok el a Cortés-parolát.

Az esős évszak kiadta utolsó mérgét. Szörnyű, tropikus égiháború zuhant le a szigetre. Az égzengés különös kíséret volt, a felvillanó villámok fényénél körbeülték a sápadt, sokforradásos katonák és martalócok az asztalt, s Cortés szavával imába kezdtek.

Második rész - Malinalli

1

Xilonen istenasszony tiszteletére kezdték meg a nyolcadik hónapot. Először az öregek kaptak a mézespogácsákból, akik már csak körültotyogták a táncot. A fiatalok hosszú, virágokkal dúsan feldíszített gyapotzsinórt tartottak kezükben, jobbról a fiúk és balról a lányok, középen az asszony, akinek ma meg kell halnia. Kora reggel kezdődött a holdhónap kezdőnapja - délig megmámorosodtak az erjesztett italoktól, s az idősebbek körbeülve, árnyékos fa alatt majszolták a kukoricalepényeket. Az ételt a tehetősek adták össze, mert az év e kései hónapjában a szegényeknek alig volt betevő falatnyi tengerilisztjük. Az asszonyok ma hófehér, körös-körül hímzett, tollal átszőtt köntösökben parádéztak, hajuk mereven, egyenesen hullott hátra, dísz nélkül, mert ezt így követelte az ünnep. A tánc... a törzsek komoly, szertartásos ünneptánca alkonyatfelé kezdődött el. A párok fáklyákat kaptak kezükbe, úgy ringták körül a kopállal illatosított templom-tüzet. A leányok és legények egymás kezét fogták, s átölelték sorban az asszonyt, akinek ma meg kell halnia. Egész éjjel és egész nap énekeltek körülötte, cicomázták, mint menyasszonyt, aki estére egy lesz Xilonen istennővel. A lányok körültáncolták, meséltek a gazdag vőlegényről, akinek meg kell érkeznie este, az ő számára ékesítik arannyal és tarka madarak tollával a testét, így készülődtek az áldozatra. Az istenasszony papja tengerilisztet szórt a szentek szentjéhez vezető lépcsők elé, és egész éjszaka virrasztott és várt. Hajnalban felneszelt, kiment a lépcső elé. Rámutatott az alig leheletnyi lábnyomokra, és mondta: »megérkezett...« Ebben a pillanatban megszólaltak a hangszerek. Először a több rőfnyi hosszú, égetett agyagból formált trombiták verték fel a félálom-félébrenlét küszöbén elpilledt ünneplőket, utána kórusban felriadtak a kagylókürtök, s a fák és bozótok között visszhangzott a faüregek fölé feszített vékony állatbőrökön az ütemes, skálaszerű csattanás. A lányok kórusa kísérte a zenezajt, azoké a lányoké, akik alázatosan lesütött szemmel mentek be, megmosni a bálvány-asszony oltárkövét. Így indultak meg, a hatalmas, külső lépcsőkön felfelé, a fokok oly keskenyek s meredekek voltak, hogy őzlábon kellett szökelleni szinte, míg feljutottak, körbekörbetáncolva a menyasszonyt, aki nem láthatott semmit. Elérték a felső platót, ahol elvégződött a lépcsőzet, s a hatalmas kőlap szegélyén arccal előre a napnak álltak a papok. A menyasszony feljutott a felső fokig, akkor négy fekete kar kinyúlt érte, a lányok kórusa felzengett diadalmasan, köntös reccsenése hallatszott, elfojtott sikoltás, a főpap kezében megvillant az obsidiánkés, s a következő percben reszkető, verdeső szívet mutatott az ujjongó, örömittas sokaság felé.

Lezáródott az áldozattal a törzsünnep, s most mindenki visszatérhetett saját meghitt családi ünnepéhez. Xilonen istennő hónapja volt, a rügyfakadásé, e napon avatták fel azokat a lányokat, akiket már meglátogatott az élet piros virága. A hajadonok hajnaltól kezdve böjtöltek, egész nap fonták a virágdíszeiket, a koszorút, hiszen este megint táncba fognak menni, s fehér virággal illik ékesíteni fejüket. Mindenki kedves volt velük, de nekik hallgatniuk kellett, mert így írta elő az illendőség, s tudták, hogy ez a nap az ő ünnepnapjuk is. A barátnők jöttek el délebéd előtt hozzájuk, egyik sem érkezett üres kézzel, apró ajándékokat hoztak, kolibrimadár tollából font övet, türkizcsatot, kristálygombokat, megálltak a leányka előtt és úgy mondták: ma nálatok ünnep készül!

Kirakta apró szerszámait, csonttűket, kőkést, hímzőrámát. Külön voltak a színes gyapotfonalak, pálmarostok, külön a tollak, melyekkel remekbe hímezte Malinalli virágos, szeszélyesen tarka avatóruháját. A vendégek sorban megcsodálták a lágyan redőző, ujj nélküli köpenykét, majd magasra tartották a mézserrel teli szilkét, s egy kortyot ittak belőle. A leány ült, egy helyben, lekuporodva, nem volt szabad szüleire emelnie szemét. Várnia kellett, míg el nem jön a délidő, amikor a szolgák behozzák az alacsony, fehér szőnyegekkel beborított asztalra az ünnepi, virágdíszes pulykát. Ekkor illett először felvetnie szemét. A családtagok mélyen meghajoltak a leány előtt, mert most ér eladósorba. Az apa csendes hangon mondta a szokás szentelte ünneplő beszédet:

»Leánykám, te becsesebb vagy előttem, mint a legfinomabb aranyszemcse, többet érsz a quetzal-madár tollánál: te az én véremet viszed ereidben, és az én képmásomat hordozod. Az istenek megnyitották értelmed kapuját, ismered őseink szavát: örömmel karban fonva sétál a bánat... te már tudod, hogy nem lehet akkora a szomjúság, hogy ne ízlelnéd valami örömét. A Mi Urunk adta a mosolygást és az álmot, ő adott ételeket és italokat, ő rendelte, hogy férfierőnkből új élet bokrosodjék. Ő engedte, hogy ne kelljen minden percben halálunkra gondolnunk, hanem vinnünk kell az életet, házakat építünk, hogy tető legyen fejünk felett, s a férfiak asszonyt keresnek, akit odavesznek gyékényük mellé, a lányok meg saját házukba mennek, s ott maradnak öregségükben. Malinalli: te nagy ősök ivadéka vagy, tiszta és becses, mint a jadekő vagy a safirkékje. Nem vagy többé gyermek, így itt kell hagynod labdázó lánypajtásaidat, a sárból épített palotákat, a kiégetett agyagbabákat... Nő lettél, Malinalli, és neked imádkoznod kell, hogy adjon neked az istenasszony állhatatosságot. Mellettünk nőttél fel, és vigyáztunk reád. Ezentúl magad is egy kicsit apa és anya lettél, és neked kell vigyáznod önmagadra: be ne szennyezd őseid emlékét. Óvnod kell magad, Malinalli, a te jövendő embered számára, aki remélem, főnöki sorból való lesz... akitől fiad fog születni, s aki nem lesz más, mint énutánam a te életednek egyetlen és igazi, parancsoló ura...«

A kegyes szokás úgy kívánta, hogy az apa beszéde után vágják fel a tolldíszében pompázó hatalmas szárnyast. A vendégek alacsony, zömök fatörzs-székeiken elterpeszkedtek. A szolgálóleányok behozták az ünnepségre készített ételeket. Vékonyra kinyújtott kukoricalepényeket, tollal átszőtt kosarakban apró fehér halacskákat, melyeket darált cseresznyemag porával fűszereztek. Megkóstolták az egészen gyenge kukoricát is. Hatalmas kőfazekakban pulykalevest tálaltak, lapos tányérjukra pástétomot tettek a lányok, melyet húsból, veresborsból, tökdarából és paradicsom levéből gyúrtak össze. Italként kakaót ittak, a nagy nap örömére lépes mézzel, vaníliával, fűszerekkel illatosítva. Amikor sorban felkortyintották a meleg, habzó italt, felemelkedett székéről Malinalli mostohaanyja, s megkezdte ő is az ősöktől megszentelt beszédet, melyet ura felé fordulva szemlesütve kellett mondania a himnuszt éneklők imádkozó ritmusában.

»Kis galambom, látom, szívedben forgatod a te jó apádnak szavát. Olyan szépek és olyan bölcsek, mint ritka drágakövek. Jegyezd meg az ő szavait, de az enyémeket is, hiszen te is tovább fogod adni gyermekeidnek, akiket felnevelsz, ha az istenek is úgy kívánják. Én nem hordtalak téged szívem alatt, míg kilencedfélszer megfordul a holdvilág, csak térdemen ringattalak, amikor nagyocska voltál, és nem volt már szülőanyád. Nem vagy többé gyermek, Malinalli, neked most már tudnod kell, hogy főnök leánya vagy, és úgy kell viselned magad, mint ahogy rangodhoz illik. Ha végigmégy az utakon, ne emeld magasra fejed, mert úgy mondják akkor, mi nem neveltünk helyesen. Lelkednek hullámzását ne lehessen olvasni arcodon, csendes, nyugodt derűvel menj mindig, ne nevess ok nélkül, s ne szomorkodj. Az alsóbb rangúak durva szavát ne vedd észre, tégy úgy, mintha nem hallottad volna, ezek úgysem alkalmasak a te épülésedre, Malinalli... Csak az istenasszony előtt rakjál festéket arcodra, ha az illem úgy kívánja, de emberek előtt töröld le, a tarkán rikító ábrázat rossz asszonyok szokása,

azoké, akik eladják magukat, s ezekre te nem hasonlíthatsz... Óvjad, galambocskám, lányságod kincsét, ne engedj magadhoz senkit sem közelebb, hisz tudnod kell, ha e kincs nélkül vesz majd urad a gyékényére, nem lesz sohasem hozzád igaz szeretettel. Épp így nézz fel majd uradra, és légy hozzá hűséges: aki megtöri a frigyet, annak meg kell halnia, Malinalli... Mi még itt maradunk veled, galambocskám, és ügyelünk, a magunk öregebb módján a te utadra. De neked is szépen és szelíden kell ebben a világban élni, s ügyelni arra, hogy Virágos Kapu leánya vagy, nagy és nemes ősök ivadéka, akiknek emlékét te soha be nem szennyezheted. Hogy mindez így legyen, boruljál le Xilonen istenasszony előtt, és imádkozzál, Malinalli...«

Az illendőség szerint lehajolt először apja, aztán anyja előtt, alázatosságának jeleképp meg kellett simítania előttük a földet, aztán átölelhette lábukat, de szólnia hozzájuk ezen az ünnepen nem volt szabad, így kellett alázkodnia mindenik távozó előtt, amikor a vendégek oszladoztak, hiszen mindenki készült a nagy, esti körtáncra. Egyedül maradtak. Malinalli megrázta fejét, a virágfüzérek megzizzentek sötét hajában, arca kicsit halavány volt a hosszú böjttől. Kibújt a szertartásos köpenyből, csak ujj nélküli gyapoting volt rajta, fiús figurája most olyan volt, mint ifjú jaguáristené, aki kígyókkal viaskodik a templom falán. A szülők a ház előtt búcsúztatták a vendégeket, egyedül volt: vége a böjtnek. Eladó lány lett, mint a többi. Körülnézett, a füstölőben elpernyedt már a kopál, halavány kéklő párája kígyózott csak, fonnyadt virágok, bálványtestű gyümölcskosarak között... Egész teste telve volt nyugtalansággal. A füst fölé hajolt, beszívta mákonyos, bódító szagát. Minden könnyű lett egyszerre, mintha temérdek pulquet ivott volna, megtántorodott, s táncolni kezdett.

Kint, az erdő szélén álló templomövezetben megszólaltak megint a dobok. Megjött az istenasszony, de most már nem lágy lépésű, őztestű menyasszony alakjában, diadalmas, forró és lázban égő volt, mint aki most szakadt el szerelmese gyékényéről. Ezen az estén, az év egyetlen ünnepén ezért eljöhettek azok az asszonyok is, akik naphosszat s éjszakánként árulják a testüket. Most elősziválogtak városvégi kunyhócskáikból, magasra feltornyozott hajjal, apró réztükreiket csillogtatva. Hajnal óta készültek erre a napra, kora reggel megfürödtek, bekenték arcukat illatos olajokkal, s erre tették rá az élénk arcfestéket. Fogukat bíborbogár héjával festették veresre, voltak, akik hajukat szétválasztották, s két kis szarvat formáltak fülük mögött. Jó szagú gyökereket is rágicsáltak, hogy leheletük üde és illatos legyen, asszonyok hoztak kosárszámra virágot hozzájuk, válogattak, melyik díszítse köntösüket. Némelyiküknél ott állt kis cseréptálacskában a mézben kifőzött gomba, hogy izgató, mámorbakorbácsoló erejével megnyissa a szerelmi paradicsomot. Ma szépek, izgatók, eksztatikusok voltak, a hetérák napja volt, szeszélyes virágokkal tarkán hímzett köpenyekbe hurkolhatták testüket. Amikor alkonyodott, akkor jött el az ő órájuk, ők hozták az áldozatot az istenasszony szobra elé. Kezükben megvillant a parányi füstölő, a kopál először veresen izzott a serpenyőben, aztán barnába keveredett füsttel szórta a bálványképet. Az istenasszony egybeszorította fogait, hatalmas fejéke félig eltakarta arcát, csak szájának kegyetlen mosolya ért le a magasságból az alázkodó rossz-teremtésekig. A testüket áruló leányok keze elsuhant az istenasszony virágból font dereka felett, ilyenkor sírtak és jajveszékeltek, s saját meddő méhük panaszát vetették a szobortest redői felé.

A város népe most nem húzódott el előlük, mint az év közönséges napjaiban, hatalmas körbe formálódva nézték a rosszlányok fájdalmas, engesztelő táncjátékát. Malinalli a serdült lányok köntösében ott állhatott a többi ünneplő között. Most mintha mind testvérek lettek volna, egyetlen napján az évnek, félve a hajnaltól, amikor minden tűnő semmiség leheletét újból vissza kell vinniük zárt, félelmetes odújukba... Malinalli hallott nemegyszer Xilonen istenasszony alantas szolgálóleányainak sorsáról, de most tágra nyílt szemekkel nézte a tisztátalanokat, s magában köszönte az istennőnek, hogy főnök és harcos leánya, s soha-sohasem keveredhet ilyen szánalmas sorsú leányok közé.

A bokrok felébredtek a fáklyafénytől, riadt madarak keresték párjukat, a harkályok kopácsolása összefolyt a rostokat rágó öregek különös csettintő zörejével. Ezen a napon megszűnt minden tilalom. Az aloeszesz - harcosoknak és nagyon öregeknek férfiitala - most kézről kézre vándorolt, hatalmas mázas korsókban, melyeknek istenfejét mohón ragadták meg a fiatal leányok. Minden élő ember a templomtér körül nyüzsgött, az őrök is megritkultak a határos erdőszélen. Minden környező törzs tudta, hogy ma Painalá-ban kinyílnak a virágok, s a lányok testét megsimogatja forró leheletével az istenasszony, a mai nap béke és barátság ünnepe.

A gyepük szélén nem voltak őrök, így észrevétlenül közeledhetett feléjük a Rontás. A templom előtti tánckör közepén férfiak járták az erdei táncot, ritmikus szárnylebbenéssel párját kereső madarat példáztak, zöld és veres tollak szállingóztak a levegőben. A sercenő parázs jelére tapsolni kezdtek, így körülöttük nem hallotta senki sem a zajt, hiszen a szédületet elkapták tőlük a fiatalok, virágos füzérekkel egymáshoz fűzve, köpenyek nélkül, könnyű rövid gyapotingeikben keringtek önfeledt gyönyörűséggel, még akkor is, amikor a körön kívül levők látták, hogy közelít a végzet, melyet nem lehet emberi erővel elfordítani.

Az Ünneprontók előtt négy gyorsfutó nyargalt. Kezükben hosszú rúdra erősített parádés légycsapót cipeltek. Ha megrázták a farostokból egybeszőtt szerszámot - furcsa, kerepelő zajt adott, mely átütött a tömeg zsivaján, aki ismerte, tudta, hogy hallatára menten arcra kell borulnia: e misztikus csergőbotok a távoli, végtelen hatalmú úrnak, Tenochtitlán urának személyét jelképezték - ezzel indította útnak a világ minden tája felé induló követségeit.

A népek ijedt alázatba görbítve fejüket várták, míg a távoli harag hulláma valahogy elvillan felettük. A merev arcú, tollkoronás legények pedig csak rázták, zörgették a tömeg felett a félelmes hatalom szimbólumát. Utánuk érkezett két hordszék, aranyrudakkal, tollbeszövésekkel, madárszárnyakkal egybeszerkesztve, mint valóságos udvari díszhintó. Két bálványmerevségű arc tekintett végig az ünnepében riasztott sokaságon. Nem volt bennük semmi emberi. Bálványok papjai: maguk is bálvánnyá keményedtek, s külső habitusukban is hasonulni kezdtek azokhoz a faragott figurákhoz, melyek előtt bemutatták a szívek titokzatos véráldozatát.

Painala békés, völgyi népek csendes kisvárosa volt. A távoli nagyúr sok-sok évvel ennek előtte harc nélkül, békésen vette birtokába, s e szegényes, jámbor tájékokra sohasem küldött fegyvereseket, hogy kétszeresen hajtsák be a nagyúrnak járó, talán elfeledett adót. Mindnyájan tudták a Távoli létét, de Tenochtitlán istenkirálya messzi, félelmes démonfajta lénnyé alakult át, akinek ünnepét illett volna szentelni, ha maradt volna még szabad rovás a kalendáriumkövön, annyi temérdek ünnep között.

A két, hordszékében félelmes merevséggel pihenő követ nem hajlott meg az istennő személye előtt, miként ezt megkövetelte volna a törzsek egymás közötti illeme. Hitük szerint alantas, bozótbeli bálványt táncoltak körül szolganépek, ennek az istennek nevét nem jegyezte fel a hivatalos ünnepi sor. Olyan csend volt, hogy felrebbenő madár, síró kisgyerek hangja is kiütközött a gyapotingekben némán szorongó sokaságból. Csak az ottfelejtett füstölők felhőztek tovább, befonták az istenasszony merev arcát: a faragott, kegyetlen képből nem látszott ki más már, mint időtlen, ajkára fagyott torz mosolya.

A követ urak helyett a tolmács vitte a szót. A két nagyúr egy-egy halk szóval kormányozta, melynek értelmét amúgy sem foghatták fel a körülállók. Ez a nyelv papok és főurak egymás közötti titkos idiómája volt, ezt beszélték Tenochtitlán palotájában, s ezt a nyelvet használta a Haragos Úr, ha istenné vált őseivel áldozat közben tanácskozott. A tolmács kezébe vette az összehajtogatott, agavelapra rótt göngyöleget. E pillanatban megszólaltak újból az udvari légycsapók, jelképezve, hogy küldötteinek szavával most maga a Nagyúr beszél. Adószedők rendes szokása szerint beszámolt arról, mi esik gyapotban, kopálban, kakaóbabokban e

környék lakóira. A tolmács egy pillanatnyi szünetet tartott. Aztán hangja felemelkedett, egyre ünnepélyesebb magasságokba szárnyalt.

- Tudjátok meg, e föld lakói, hogy a végtelen hatalmú úr nagy útra készül. A déli vizek felé élő törzsekhez visz az ösvény, fegyveres kézzel fogja bemutatni előttük isteneinek tiszteletét. Tudjátok-e, hogy minden diadal a harc istenének, Huitzilopochtlinak keze között nyugoszik, de Huitzilopochtli ritkán mosolyog azokra, akik háborúba vezetik seregeiket? Sok-sok szív áldozatát kell előtte felmutatni, erekben és patakokban kell folydogálnia a vérnek, hogy felénk fordítsa kegyes indulatát. Ezért szól általunk a Haragos Úr! Kegyes és elnéző volt, nem törődött vele, hogy sok esztendő óta elhanyagoltátok hozzávezetni a kiválasztott áldozatokat. A Haragos Úr eddig nem törődött veletek, mert hadai évről évre diadalmasan, emberzsákmánnyal bővülten érkeztek haza. De most elérkezettnek tartja az időt, hogy megpróbálja a ti hűségeteket. Épp ezért, Painala lakói, hallgassátok, mit kíván adótokon felül tőletek a Nagyúr...

Három helyi főnök görbült derékkal, alázatosan elősompolyodott.

- Nagyuraim, ti kaptatok a föld termékeiből, amit a mi népünk serény keze megszőtt, kiformált, amit elővetettek szikláink és hegyeink. De ti tudjátok, hogy mi csak igen-igen nagy ünnepeken hozzuk meg a reszkető, felmutatott szív áldozatát, inkább virággal, füsttel, imádsággal tiszteljük a hatalmas Tenochtitlánnak és a mi törzseinknek isteneit. Ti nem kívánhatjátok tőlünk...

- A Nagyúr nem kíváncsi beszédetekre. Ha estig nem készítitek előírt áldozataitokat elő - mi eltávozunk, s három nap múlva leég városotok, magatok erdő vadjainak hányva, gyermekeitek rabszolgasorban hajszolódnak a Haragos Úr elé. A szent szám, melyet követelünk - a hold körül forgó fényes csillag tűnésének rendjéből lett papjainktól bölcsen megszerkesztve. Vidéketeken csak rövid ideig pihent az árnyék, kisebb lett áldozati részetek. A szám huszonnégyszer huszonnégy lett. Legyetek büszkék, vigadjatok, hogy férfimagotoknak s anyaméheteknek ennyi gyümölcse vígságban és fényességben fog egyesülhetni a háború istenurával. Ha szabad ember teste vonaglik meg az áldozati kövön, s szíve ott reszket a főpap kezében: sorsa betelt, diadalban és dicsőségben, részévé vált az istenségnek, s szelleme megtér a boldog patakok lakói közé. A Nagyúr fele számban ifjakat kér, akik ki tudják feszíteni az íjat, fele számban leányokat, akiken már kivirult az élet első, piros virága, de ők maguk még ártatlanok. Gondos kézzel válogassátok, hogy Huitzilopochtli mosolyra derüljön fiaitok s leányaitok testének töretlen szépsége felett...

- Mikorra... mikorra akarjátok?

- Elvezettek tanácsházatokba, s gondoskodtok arról, hogy fáradt testünk felüdüljön. Ételt és italt küldtök, és leányokat, hogy hallgassuk vidító éneküket. Ti most hazamentek, és egybegyűjtitek azokat, akiknek holnap reggelre velünk kell jönniük. Mondjátok meg nékik: örvendjenek, mert Huitzilopochtli befogadja őket. Öltöztessétek fel őket díszes és tiszta ruhákba, kenjétek meg hajukat illatos kenőcsökkel, szedjenek friss virágot köntösükre, s úgy jöjjenek el hozzánk, hajnalhasadásra, hogy megszámoljuk őket, s ügyeljünk rájuk mindaddig, míg az istenséggel nem egyesülnek.

A légycsapók cseregni kezdtek, a két nagyúr lehunyta szemét, most megint két hatalmas, emberfeletti bálvány merevült meg a gyaloghintóban, akikhez nem ért fel semmi emberi értelem.

2

Mint távoli zümmögés, úgy halt el az éjszakában a zaj, a tömeg ott sereglett, hangtalanul, földre zúzva az istenasszony temploma előtt. A rémület szava néma, kitárt kar és megreszkető láb mutatta, ki kire gondol, a szem riadtan kereste az istennő tekintetét, mintha könyörögne hozzá, hogy segítse meg a várost az ő egyetlen, évbéli ünnepén. Ezek az istenek szelídek voltak azokhoz képest, akik huszonnégyszer huszonnégy szívet követeltek tőlük, mert ez volt a szám, melyet az árnyékba forduló holdsugár titokzatos útja előrevetett. Mindenki gyermekeire gondolt, a vének unokákra. A terméketlenek és meddők mindnyájukért rémüldöztek. Az apák és ősök látták a lányokat és látták fiaikat, amint leszorítják őket a tömeg részeg paroxizmusa közepette az áldozati kőre, a főpap meglóbálja obsidiánkését, s veresen freccsen ki az élet nedűje. Mindenik a magáét látta, hisz Painala kicsiny város volt, s nem voltak benne ezerszámra serdült fiatalok... Ki fogja válogatni őket, és ki fogja egybefogdosni őket...?

Először a rossznők ocsúdtak fel. Ők voltak elsők, akik a baj magános útvesztői között megleltek az istenasszony felé vezető utat. Ájtatos képpel kitisztogatták a behamusodott füstölőket, kopált hintettek felébe, leborultak a bálványkép előtt, valamelyikük zümmögni kezdett, már eleredt a kórus a fáradt, szenvedő asszonyok módján, távoli himnusz, melyet tiszta kisleány korukban énekeltek, sirató: halott anya után a ravatalnál. Rossznők énekeltek, akiknek öle nem termett magzatot, s emlőjük nem választott ki tejet, ők sírtak a magtalanul maradók helyett, s siratták az anyákat, akiknek holnap nem lesz több gyermekük... A felcsapó füst ezüstfátyolt szőtt köréjük, az esti szellő meglebbentette köntösüket, nem világított más, mint az izzó parazsak tűzszeme, mely mögött sejtelmesen táncolta a gyász ritmusát a kitaszított hetéracsapat.

A tanácsbeliek, kacikák, főnökök egymás vállára tették kezüket. A gondterhes vének megindultak a szörnyű munkára tanácsházuk felé. Virágos Kapu a szélen volt, és a sötétben hasztalan kereste Malinallit, aki alighanem elbújt vagy hazaszaladt, amikor eltávoztak az ünneprontók. Egy percig tétovázott. Jámbor ember volt, aki lassú szóval, tétova kézzel vonja meg az álom és ébrenlét között a határt. De most hagyta elmenni maga mellett a gondokba roskadt, számolgató véneket, a feketeség elnyelte figuráját, a zűrzavarban nem vette észre senki, hogy egy atyával kevesebb van velük. Minden idegszála a gondolat szörnyűségével harcolt. A lánya... Malinalli... akinek neve annyit jelent, mint egybekötözött virágos zsinór. Látta, amint őt magát viszik áldozati vereskő felé, szétperzselik házát, szétszélednek szolgái... Másik kép mutatta hajadon leányát, felékesítve, részegítő italoktól mámorosan, virágos fővel táncolva, s a főpap kezében megvillan az ichtzlikés...

A kerteken alulkerülve osont háztájéka felé. Az ösvényeken ünnepbe bódult szomszédok hevertek, akiket a mézbe fürösztött erjesztő gombák eksztázisa elért. Óvatosan nézett körül. Nem látja senki, félmeztelen teste - köntösét levetette, hogy könnyebben szaladhasson - beleolvad a feketeségbe. Mindenki a halál pitvarát őrző lelkekkel társalog e boldog részegek között, ki jaguárnak, ki kígyónak vagy óriásnak érzi magát, míg magatehetetlenül, nyögdécselve, öklendezve hever a füvön. A kert bejáratát megkerülte, lekanyarodott a szolgaházak felé, melyeknek sártégláiból vetett falát újrarakják minden esős évszak után. Szolgái élnek itt, akiknek apjuk az ő apját szolgálta, és őseik az ő őseit. A háztájékok üresek, fénytelenek voltak, hiszen ők is kimentek vigadni a törzs ünnepén. A megtisztulás örömére a szolgák is megmártják patakban a testüket, hörpintenek fakupákból vagy kivájt lopótökök mélyéről, jóllaknak. Nyugodtan mehetett, senki sem neszel fel, senki sem ismeri fel benne élete és halála urát. Így ért nesztelenül a szélső kunyhóig, melynek széljárta nyílásán átimbolygott a halotti mécses rőt fényessége. Felvette köntösét, de összefonta mellén, hogy ne lobogjon, nesztelen lépéssel bement a szobácskába, s míg a dermedt csendben gyászolók előtte leborultak, ő maga

elfújta a mécsest. A hold friss volt és gyenge, alig vetett valami világosságot a bentlevőkre, de erdei emberek sötétben is látnak. Az apa és anya ott kuporodott a leányhalott gyékény ravatala előtt. Virágos Kapu leguggolt melléjük, homlokával érintette a földet: megadta a szegény kis szolgalánynak a legnagyobb tiszteletet. Apja és anyja dermedt mozdulatlanságban lesték - vajon az ünnep elvette-e jó uruk eszét, hogy atya módjára gyászol az ő kis halottjuk előtt? Senki sem szólt. Virágos Kapu letérdelt a gyékényre. Egy percig keze közé temette fejét, aztán halk, suttogó hangon szólalt meg.

- Ti lányotokat gyászoljátok, és én veletek gyászolok, mert láttam őt felnőni udvaromon, kedves volt, mint a hajnal, s úrnőtök, Malinalli szerette őt. Láttam, miként fogy, mint a hold, amikor betelik ideje. Láttam, hogy a halál istennője megszerette, mint amiként mi is megszerettük. Az istennő ünnepén ment el, és most már túljutott lelke az első árkokon. Én úgy gyászolom halottatokat, mintha a magam gyermeke lenne, de nektek tiszteletemet kell megszolgálnotok. Kérdezem tőletek, jó uratok voltam-e én?

- Apám gyermekkoromban itthagyott, uram, és azóta te voltál apám.

- A távoli nagyúr elküldte hozzánk adószedőit. Lányokat akar, és fiúkat akar. A veres kövek kiszáradtak. Leányokat akarnak, akiket már meglátogatott az élet piros virága. Malinallit is akarják, hogy feláldozzák Tenochtitlán istenei előtt.

Az anya reáébredt a fájdalomra. Ütemes siratóritmusban jajgatott.

- Figyelj ide. Jó urad voltam, és most szolgálsz nekem. Én magamhoz veszem lányod tetemét, és beviszem magamhoz, és felöltöztetem Malinalli köntösébe. Ajkára teszem a kalkiullikövet, és ujjára húzom a türkizes gyűrűt. Míg a vihar felettünk van, gyászolom lányotokat az én lányom nevével, és azt mondom, hogy amíg hazafelé tartott, mérges kígyó rontott rá, s most magához vette az isten... Ha elvonul a rontás - mint lányomat temetem el s mindazt, ami rá jutott volna, rátok hagyom.

- Mi lesz, uram, Malinallival? Ha vakok lennének az atyák, és nem hallanának, akkor nem vennék észre Malinallit... Ha eljönnek, hogy behajtsák az idegen istenek adóját - nem fogják őt vajon megtalálni?

- Mondom neked, hogy Malinalli meghalt ma este. Mindenkinek így kell tudni. Sok-sok hó telik el, és senki sem fogja ismerni és látni Malinallit. De én megmentem az életét. Az én lányom nem fog elvérezni a veres kövön, hiszen csak ma tartotta meg az első ünnepét. Még lesz hozzátok szavam, de most takarjátok be halottatokat kendőibe, és hozzátok át az én házamba. A szellemek, akik mindenütt jelen vannak, azok se lássanak benneteket.

Az asszony feljajdult, ahogy felemelte a gyapottakarót, mely irgalmasan beárnyékolta az élettelenül csüngő, duzzadt leányfejet. A trópusokon hamar bont a halál, s az arc íve, sima vonása széttorzul órák alatt. Virágos Kapu ment előre. A nagy kert ösvényein nem volt teremtett lélek, így lopakodtak be a tornác mögé. Malinalli hallotta, amint jönnek, ösztöne diktálta, hogy keressen menedéket a borzongó ismeretlen rontás ellen, s szaladjon haza az apai fedél alá. Fejletlen, böjttől elcsigázott kis testében szétáradt a korty pulque, a levegő megcsapta, s félálomba szenderedett, melyben végigszédülte a tánc ritmusát, így lelte meg apja, aki előhúzta az asztalt már, hogy sebes kézzel készíthesse a ravatalt. Intett a szolgának, aki kendőbe csavartan hozta a szomorú terhet. Széttárták a takarókat, szerteszórták virággal, minden virágot ráborított, amit keze ügyében talált, meggyújtott négy gyászfüstölőt, szétterített egy drága szőnyeget, a halottra aggatott néhány ékszert.

- Én begöngyöltem lányodat Malinalli takarójába, és felékesítettem ékességeivel. Te átnyalábolod most Malinallit, míg fel nem ébred egészen, átmentek a kerteken, ott leteszed, megmondod neki, hogy minden az én nevemben történik... Te viszed köpenyét... azt, amit adok neked... várj csak... ezt adom lányomnak, a legnagyobb követ, zöld, mély színe van, a legszebb smaragd Painalában, ezt adom Malinallinak. Te viszed őt a titkos ösvényen, amely innen Tabasco felé vezet. Az első fordulónál meglátod a kufárokat...

- Őhozzájuk küldesz engem, uram?

- Malinalli tudja, hogy neki hallgatnia kell. A kereskedők néha egybeseprik a híreket... Őrizkedj tőlük, ők holnap hajnalban útra kelnek. Malinalli velük megy. Kalkiulli-követ kérsz tőlük a lányért, azzal, hogy az apja esztendőre eljön, és kiváltja, az árát bőséggel megtetézve. Egy évig tart az alku... Így mondod.

- Bízol, uram, az öregben?

- Hol kereskedő, hol harcos, hol a Haragos Úr szeme és füle. De sokszor lett tavasz, amióta ismerem. Ezért mehetsz hozzá, ők nem egyszerű emberek, akik születnek és halnak a földön. Összeszedik a föld termékeit, s illatos kövekért állatbőröket adnak, s obsidiánkésekért gyapottakarót. Portékájára mindegyik ügyel, én meg esztendő múlva, ha éltetnek a kegyes istenek, elmegyek érte. Azt mondom majd, kerestem új rabnőt, aki hasonlít ahhoz, akit valaha Malinallinak hívtak.

Egy kendő csücskébe kötött be néhány göröngy aranyat, másikba a drága smaragdkövet, áthurkolta bőrövével, melyet ma viselt az ünnepen. Magához simította a mélyen alvót, mosolygott, mintha könnyű lett volna a szíve. Aztán bement a házba, melyben nem volt most senki. Odalépett az istenasszony bálványképe elé, mélyen lehajlott, s meggyújtotta a kopálfüstölőt. Aztán leheletvékony kendőt borított a duzzadt kis halotti arcra. Kiküldte az asszonyt, hogy hozzon még virágot a kertből. Vérveres dáliákat hozott, azaleát és nehéz illatú liliomokat. A szolgaasszony, akinek nem volt szabad uráig emelni tekintetét, lábujjhegyen osont be, s szétrendezte a virágokat. Virágos Kapu most kezébe vette az asszony agyondolgozott fekete kezét, s eltemette az ő kezében. Szája szegletéből halkan eleredt a szomorú ritmus, halottak kérdezője, amint messzi útra indulva tépelődve búcsúznak az elevenektől. Az asszony átvette az éneket, utánazümmögte, mintha kettejük szerelmes gyermeke lenne az, aki ott fekszik, drága takarók közt, liliomos ágyán. Virágos Kapu arcán végigpatakzott a könny. Malinallira gondolt, akit eladott egy darab kalkiullikőért, hogy megmenthesse lányát az idegen istenektől.

Kint elcsendesedett az ünnep. Egy-egy részeg még belevonaglott az utca porába, nagyon messziről hallatszott a jajveszékelők hangja, amint házról házsorra jöttek, egyre közelebb, hogy egybetereljék az áldozatokat. Virágos Kapu ült. Minden neszt ezerszeresre felnagyított, tudta, most érik el az ötödik... a negyedik utcát... így közelítenek az őrök, fegyveres kézzel... így lökik be majd az ajtót, és mondani fogják: ne szomorkodjál, Virágos Kapu, leányodért, aki ma ünnepelt - még ma eljött a harcos isten... Így fognak jönni, és ő nem rohan nekik, nem üvölt fel úgy, mint anyák, akiknek jajgatása egyre közelebb veri fel a csendet, meghajlik akaratuk előtt, s rámutat a virágok közt, imbolygó mécsek tövén elnyúló kis halottra, aki előtt ott áll némán és fenyegetően a kígyóbálvány. Beviszi az őröket, és sírás nélkül fog rámutatni arra, aki ott fekszik, mielőtt beszélne, kiköpi a véres nyált a szájából, hisz gyászba borultan felszurkálta nyelvét a magey-fa tüskéjével, mint ezt előírja az atyák törvénye, s felemeli két karját, szörnyű gyötrelem, hogy megszólal, s csak ennyit mond majd:

- Malinalliért hamar jött el az isten...

Harmadik rész - El Dorado

1

Alvaradóék érkeznek, nagyuram!...

A flottilla számtartója ledobta a darab kukacos cassave-kenyeret, melyet a főkapitánynak épp bemutatott. Az apródocska sietve félrehúzta a sátorfüggönyt, a komor megszokott félhomályba most egyszerre betört a hevenyészett trópusi kikötőszállások tarka, felemás utcaképe. Cifralányok ődöngtek a hajósok körül, zsibárusok kínálták portékáikat, mindenki szerzett cserére gyarmati csecsebecsét, körös-körül szájtátó, félénk fiatalok, akiket elkapott a vágy, óvatos lépésekkel körüldongják a toborzóirodát. Épp a punctumok szaladtak az árkuson. A rőt, kopasz hajógazda felezni akarta a jövendő sápot, a trinidadi nótárius fülig tintában könyökölt, amikor betört újból a hang éles, tiszta apród-szopránja:

- Alvarado úrék érkeznek... nagyuram!...

A sátor előtt találkoztak szembe először. Itt állt meg Cuba nyugtalan, legendás hírű lovagja, Pedro de Alvarado nemesúr. A nap égően tüzelt, s csodálatos aranyveres káprázattal öntötte el don Pedro vállig leszökő, gyönyörű sörényét. Olyanféle jelenség volt, mint Akhilleuszt rajzolták a régiek. Domború mellén megfeszült a bőrpáncél, hátravetette veresbársony köpenyét, nyakában színes kövű lánc csüngött, színesebb volt a fekete köntösű spanyoloknál, mindene marcona, mégis kecses és hivalkodó.

Kesztyűtelen jobbal szorítottak kezet. Aztán Cortés magához vonta Alvaradót, és megölelte. Don Pedro mélyen meghajolt. Talán vándorszínészeknél láthatta valaha ezt a gesztust: kirántotta kardját, s odafektette Cortés lába elé. A főkapitány felemelte.

- Sokat kophatott ez, derék munkában, nemesuram?

Játszott az idegen pengével, suhintott véle egyet, s aztán végigszaladt a vércsatornán ujja, mintha olvasni akarná a rozsdarózsák fekete történetét.

Alvarado elmosolyodott. Mint diadalmas hadvezér nézett el kísérete felett, aztán közelebb híván őket, sorban mutatta be Cortésnek az egybegyűlt tiszteket és hadnagyokat.

- Montejo úr van velem, aki járt már *arra* Grijalva alatt. Itt van Diego de Ordaz, kemény, értelmes tiszti ember... ott meg Cristobal de Oli, izmos, mint otthon a medvék... Úgy mondják róla, nem szereti vállát szellőztetni...

- Gályákon perzselék?

- Úgy beszélik. De kegyelmed bánhat véle, mint fegyverével, idejében kell csak tokjába csúsztatni, másként vagdalkoznék szüntelenül. Ama két ifjú úr levelében jelentkezett már kegyelmednél. A tejfelesebbik Puertocarrero úr, akiről azt beszélik, hogy grófi várományos lészen belőle... másik meg a kormányzó familiárisa, Velazquez de Leon úr. Végül egy csendes, kitűnő fiút hoztam, pompás lovas, talán legjobb itt, Cubában, tisztnek való ember, Gonsalo de Sandoval a neve.

- Miként verődtek egybe hívásomra, don Pedro?

- Legtöbben voltunk már arrafelé, Cordoba vagy Grijalva úrral. Akik nem jártak még lent, azok, persze, azt hiszik, hogy El Dorado kőhajításnyira fekszik tőlünk, alig egy-két vitorlázónapnyira. Mi, öregebbek, mosolygunk rajtuk. Mi már cseréltünk aranyat Grijalvával.

- Kegyelmed ismeri ily utazás fátumát. Vajon mi csábítja, hogy ismét részesedjék benne?

- Egy darab maláriás földem van itt, s néhány keshedt indiánom. Ezekkel túrassam a földet, s naphosszat hallgassam nyögésüket? Ott más, szélesebb a világ, különbek az emberek, nem fordulnak fel egy ökölcsapástól, nem árt meg nekik egy pohár égetett szesz, s lándzsával kergetik meg azt a katonát, aki asszonyukra vet szemet.

- Beszélni tudtak velük?

- Mutogattunk. Nem jut el semerre a cubai nyelvvel. De hallom, kegyelmednél van az a fiú, akit Grijalva szedett fel a partokon, másodmagával.

- Itt van, Velazquez úr engedelmével.

- Úgy hallám, lehet, kósza hír csak, hogy a kormányzó váltogatja kegyelmed irányában indulatait?

- Komoly beszédem lenne kegyelmedhez, don Pedro, kerüljünk beljebb a sátramba.

A tengeren ott imbolyogtak a lehorgonyzott hajók. Minden szép és minden szomorú volt ebben a pillanatban. - Kerüljön kegyelmed beljebb...

- Úgy volt, don Pedro, hogy én már napról napra éreztem, mint nyújtja felém a nyelvét a hidra. Jó embereim hírt hoztak róla, a szél sebesen szalad a szigeten. Csak Velazquez úr titkolta, s naphosszat hagyta, csak szereljem fel minél jobban az ő hajóit, melyeket öccsének, Narvaez úrnak kezére játszatott volna... Én mindezt tudtam. Tudtam, vasárnap, mise után kéretne engem a kancelláriába, s ott fogja majd tudtomra adni, hogy változtatta plánumait, s megszállatná a pitvart néhány alabárdossal, ha én netán másként keresném jussomat, mint szépszerével. Csütörtök este holdfogyatkozás volt. A fegyvereseim és familiárisaim végigjárták a katonákat éjfél után. »Señor, vegye fegyverét és kövessen engem« - ez volt a jelszó. Pirkadásra mind a fedélzeten voltunk. Akkor nagy csendben eloldattam a hajókat. Már kifelé navigáltunk, amikor a kormányzót megriasztották az ágyasházban: megszökött ám a Cortés... így mondhatta neki valaki, mert láttam, amint sebtében szedett gúnyában vágtatott le a tengerpartra, üvöltött és fenyegetett, a matrózok meg csak csúfságokat intettek neki a hajó faráról. Én nem akartam annyiban hagyni a dolgomat. Sok kegyelmet nem remélhettem tőle, de nem akartam úgy búcsúzni, mint semmirekellő. Leoldattam egy ladikot, s a part felé tartottam vele. Mindenki csodálkozhatott ezen. Így álltam meg csónakommal, nyíllövésnyire a part előtt. Meghajtottam magam, és mondtam: Kegyelmességed legalázatosabb szolgája vagyok, s jelentem, hogy mindent csak a Korona becsületéért tettem. Krisztus irgalmán kívül kegyelmességednek esedezem gráciáját...

Ezt mondtam. Mondhattam, mert engem nem mozdított el senki. Tarsolyomban vala szabályos, pecsétes írás, mely engem parancsnokságomban meghitelezett, s ott láthatja kegyelmed a San Domingó-i hieronimita atyák placetjét. Én nem mentem úgy el Trinidad felé, mint kalózsorsra adott pártütő...

- Úgy vélem, kegyelmed nem cselekedhetett különbül. Nyafogó vénasszonyok rázzák a papirosrongyaikat. A férfiak elindulnak. Ha szabadna ajánlanom plánumomat, kegyelmed vonuljon végig a tengerparton, vonja magához sorban a jelentkező legényeket, én meg elviszem a flottát Havanna felé.

A havannai városkapitány kis, száraz feje megingott, amikor szétbontotta Velazquez kormányzó írott parancsát, mely szerint a lázadó Hernan Cortést vasra verve kell San Jagóba visszaszállítania. Régi, gyarmati ember volt, ifjú korában tiszt a Nagy Kapitány olasz ármádiájában. »Kilőtt nyilat akartok visszaimádkozni tegezébe?...« - mormolta. Minden expedíció elején még telik a zsoldból, dehogyis hagynának el ilyen vállalkozást a katonák. Majd később... Elővette a porosodó lúdtollat s levélben kérte a kormányzót, tudassa vele pontosabban a végrehajtás módozatait. Amikor elrobogott válaszával a lovas legény, már jelentették, hogy Don Hernando Cortés úr mint az Armada főkapitánya, szeretné tenni tiszteletét.

- Vettem, uram, Velazquez őkegyelmességének kegyelmedre vonatkozó parancsolatját. Minthogy azonban homályosságokat találtam, s a külalak is eltért a regulától - visszaküldtem a lovas legényt, hogy instruáljon a kormányzó újabb parancsával a szokott formák szerint...

- Mivel hálálhatnám meg kegyelmednek szíves jóindulatát?

- Ha fogyasztanak emberei, don Hernando - fizessenek. Ne légyen harácsolás Havannában, ne nyúljanak az asszonyokhoz, csak a csapszékek virágait szeressék a katonák. Értjük egymást, főkapitány uram! Ez lesz a hála!

Utolsó napok voltak, indulás előtt. Havannán túl, San Antonio fokánál, nagy füves rétségen volt a főhadiszállás, ott igyekezett hadsereget faragni az egybeverődött emberekből. Amikor egyenként nézte őket, elszorult a szíve. Ezekkel menjek?... Rojtos arcú veteránok, kolostortöltelékek, megugrott barátok, volt gályarab, tejfelesszájú legénykék... hellyel-közzel egy-egy jobb hidalgó, vitézi rendben szolgált darabont. De egy reggel végiglovagolt a felállított sorokon. Valami csodálatos szédületet érzett. Jobb szárnyán ott áll az olasz földet járt Mesa tíz ágyújával, s négy falkonettel, megette parádézik talpig vasban-vértben tizenhat lovas, Ortiz, a zenemester megfúvatja a kürtöket, kilépnek a veteránok, s mutatják a fiatalabbaknak, miként kellett menetelni Apuliában, Gonsalvo de Cordoba alatt, ő maga tollas kalapban, könnyű ezüst mellvértjében vonult el a ragyogó napsütésben. Egy pillanatra Lebrija, a kedves, öreg humanista hangja csengett feléje: fiacskám, nem parancsolhat mindenki légiónak... nem lehet mindenki Julius Caesar... Megadta a jelt, a trombiták megszólaltak, s lengő zászlódíszben defilírozott előtte tizenegy katonai kompánia, indián teherhordók tolták az ágyúkat, lobogó kopjákkal vonultak a lovasok, külön a muskétások és a számszeríjas csapat. A katonák nagy része gyapottal bélelt pamutpáncélt viselt, ütött-kopott sisakokat, de fegyvere mindnek már rendben volt.

Ahogy jöttek... ez már nem volt szedett-vedett martalócok hordanépe. A spanyolok ez idő tájt az egész világnak diktálták a katonai regulát, s a hadiművészet utolérhetetlen mestereinek tartották lándzsás gyalogosaikat. A tisztek ott álltak mellette. A komor, fekete Ordaz biccentett: igazi katonák!

A szigetcsúcsig lovagolt. Szent Antal fokán túl végtelen kékségbe szaladt a tekintet, ezentúl már titokzatos messzeségek ölelték át az Óceánumot. A szikár, jóságos arcú ferences atya, Olmedo volt a tábori páter, s ő tartotta az első exhortációt. Amikor a pap befejezte, Cortésnak vérhullám tódult fejébe, most egyszerre megint csodálatos hőseire gondolt, lengő díszjelek és bronzból kovácsolt császári sasok közt... Megkapta a szó édes, spanyol mákonya.

- Katonák, itt álltok előttem. Miért nem kérdezitek, merre vezetlek titeket? Nem kérditek, de én felelek. Én nem indulok most könnyű útra a ti életetekkel. De előttetek terül el az ismeretlen világ, hiszem, hogy unokáitok büszkén fognak hivalkodni azzal, hogy ősük egykoron a ti soraitokban lehetett. Tudjátok mindannyian: *ötszázötvenen* vagyunk; láttátok a tizennégy ágyút és a tizenhat lovat. Ennyieteket vezetlek én arra a földre, melyhez képest mindaz, amit ti az

Újvilágban láttatok, csak szegényes, koldus tájék. De tévedtek, spanyolok, ha azt hiszitek, hogy ingyen kapjátok majd két kezetekbe mindazt a gyönyört, amit ez az új, szebbik világ ígér. Minden nagy tettet testetek és lelketek teljes erejével kell véghezvinnetek, aki arasszal méri a földet, örökösen sártúró marad. Ti tudjátok, hogy mindenem, ami enyém volt - itt úszik ezeken a hajókon. Mégis én mondom nektek - nekem nem célom a szokott kufárkodás. Nemcsak az aranyért indulok. Én az igazi férfi aranyát - a dicsőséget keresem. Ezt kérem tőletek is, azt, hogy legyetek először hősök, hogy aztán olyan gazdaggá tehesselek benneteket, amilyen gazdagságról sohasem álmodtatok. A kishitűek, látom előre, megtorpannak, vajon ily kevesen végrehajthatunk-e valódi hőstetteket? De ugyan ki hiszi el, hogy kevesen vagyunk akkor, ha bízunk a mi Urunkban, ha hisszük, hogy az Úristen sohasem hagyja el az ő hitéért - hitetlenek ellen harcoló spanyoljait? Az Úr pajzsot tart kezében, s azzal óv benneteket, ha kevesen lesztek; s ha annyi pogány vesz is körül titeket, amennyi fűszál e réten kiserken egy hajnalon. Ti, spanyolok, fényes, igaz evangéliumot visztek be a sötétség országai közé. Addig igaz a hitetek, míg nem borul árnyékotok a Keresztre, melynek jegyében, spanyolok, mi ma innen utunkra megindulunk!

Egyezerötszáztizenkilenc február tizennyolcadika volt, amikor a tizenegy kis hajó elhagyta végleg Cuba szigetét.

2

A főpilóta kinyújtotta kezét: látja, kegyelmed, ott, egész távolon, azt a kékes vonalat, mintha felemelkednének a vizek... az ott már Cozumel szigete...

A régiek, akik jártak erre, összebújnak. Emlékek villámlanak bennük, jó és rossz ómenek repdesik körül őket, mint sirályok a hajót. Este van, ma nem mennek közelebb a part felé. A parancsnokhajó árbockosarához felvontatnak egy színes mécsekkel megvilágított üvegkalitkát. Minden hajó lassan közeledik a Capitana felé. Így állnak az éjszakában, hajóról hajóra szállingózó énekszó között.

Ilyenkor mindenki feljő a fedélzetre, meglazulnak a nappali keretek, az obsitosmese kicsap a katonabokrok közé, egyik megtelik emlékekkel, másik merő révedezés, sarokban egy katona rózsafüzért morzsol, másik ólálkodik a kenyeret sütő indián leányok körül. Végigmegy közöttük, nézi, mit cserélnek a katonák, mert ilyenkor megoldják a magukkal hozott iszákot, néhány kuporgatott tallérját mindenik beváltotta csecsebecsékre, tükrök, kiskések, minden óhazából induló hajó ezeket viszi a kolóniákba, s az Aranyparttól az Antillákig egyforma spanyol sipkákat, nyakláncokat hordanak a bennszülött főnökök. Cortés feléjük hajol, kivesz egy-egy darabot: tarka színű, durva mozaikképek, alig-alig gyalult fatokba beszorított vaskés, övek csilingelő csengettyűkkel, karmazsinpiros nemezsapkák... itt van, nagyuraim, az indiai bazár, nyilván így kínálják a hajósoknak a kikötőben, s vígan csörren zsebükben katonák és hajósok kuporgatott ezüstpénze.

Vajon mennyit kell majd őneki is cserélnie, mennyi aranyat kell egybehordani?... Imbolyog a tizenegy hajó, egymás után látja, amint integetnek a laternákkal. »Kalózhajók«, gondolja s mérhetetlenül keserű lesz a világ. Mennyi aranyat kell Hispániába küldenie, hogy Károly császár megenyhüljön, s elnézze vétkét az Indiatanács? Birkózik lelkében chimaerákkal, a katonák figyelik, amint mereven és magányosan néz előre a tengerbe, úgy vélik, terveit agyalja ki a főkapitány, elosonnak hangtalanul mellőle.

Alvarado jön hozzá. Ha reggelente a nap rásüt aranyrőt hajára, olyan szép és daliás, hogy maguk a katonák is felfigyelnek: Don Pedro... vér a vérükből, csak szilajabb és hatalmasabb, kockázik velük, issza borukat, s hátba döngeti azt, aki itt-ott megtévedt. Közülük való kapitány, mint a többi, amint végighevernek borostásan, ellustultan a hajódeszkákon, felettük a csillagos ég, valahol, nagyon-nagyon távolon imbolyog valami fény, Cozumel szigete.

Vacsorára hívatja a kapitányokat.

Így ülnek egymás mellett a terített asztalnál. Alvarado megett Ordaz, a másik oldalon Montejo és Puertocarrero, harmadiknak jobb kézről a csendes Sandoval, Avila és Velazquez baloldalt. Olmedo atya halkan mondja az áldást. Vacsora után félrehívta Ordazt.

- Don Diego, hajnalhasadáskor kifut két hajóval és száz katonával. Arra veszi futását, amerre egykoron az admirális hajózott. Ha elér a szárazföldre, körbe küld hírnököket, igaz-e a mendemonda, hogy hajótörött spanyolok élnek egyik vagy másik törzs között? Kegyelmed megvárja, míg visszajönnek a hírvivők. Vagy nyolc-tíz nap után megtér mihozzánk, Cozumel szigetére. Közben kereskedhet a partvidéken, de a nép jószágára, istenére vigyázzon, kegyelmed tudja, hogy a hír szélsebesen terjed a partvidékeken: s én nem akarok fellázított sokaság közé elérkezni. Egyebekben írást szerkesztettem, melyet néhány példányban lemásolnak a deákok. Ezt küldi ki a fullajtárokkal, amerre spanyolokat sejtenek. Az írás így szól:

»Kedves testvérem és uram, nekünk, akik hajóhaddal Cozumel szigete előtt horgonyozunk, tudomásunkra esett, hogy kegyelmetek közül néhányan kacikák fogságában sínylődnek. Kérjük kegyelmeteket, kövessék az üzenethozót, aki elhoz mindenkit Cozumelbe. Hajót és váltságdíjat küldtem, s a hajók tizenegy napig fognak várakozni. Hogy tudomásul szolgáljon: ötszáz emberrel és tizenegy hajóval vagyok itt, és Cozumel után továbbhajózom a partok mentén annak a folyónak torkolatáig, melyet Tabascó-nak hívnak e vidéken...«

A kapitányok irigykedve néztek Ordaz után, amint megcsobbantak a lapátok a csónaktesten. Még sohasem jártak talán spanyolok azon a földön, ahová elsőnek Diego de Ordaz fogja lábát tenni. Alaminos jött le a fedélzetről:

- Menjenek hajóikra az urak, viharnak nézünk elébe.

A veres jelzőüvegbe zárt fáklyafény kísértetiesen imbolygott a széltől rázott árboc felett, a hullámok tetején felvillantak s elhalkultak a lámpák, a hajók kuszán, tépetten kergették egymást s hajnalban úgy számlálta össze őket, hogy Alvarado hajója hiányzott.

Kora dél volt, amikor befutottak a hatalmas páfrányokkal, aloékkal benőtt parthajlásba. Ezerszer varázsolta maga elé az első kikötés képét: kendőt lobogtató tarka bennszülöttek, virágos csónakok. Most minden fekete volt, elhagyatott. A parton megjelent két spanyol katona, vidáman integettek a vezérhajó felé: Alvarado urat ide verte be a szél...

Leeresztette az első dereglyét, ő maga is beszállt. Amikor partra ért, az első földre, melyet birtokba vehetett a spanyol korona jogán - letérdelt. Emberei szétszéledtek, kiáltottak társaik után, s néhány perc múlva kipirultan, ragyogva megjelent Alvarado. Legényei néhány lelőtt feketés szőrű disznót cipeltek, mások korsókat, szakajtókat, megtömve friss élelmiszerekkel, egyikük gyapotköteget vitt hátán, Alvarado keskeny aranyláncot csörgetett.

- Nagyuram, a vihar kényszerített arra, hogy hamarább kezdjem meg a hódoltatást. Bementünk templomukba, s ezt a láncot bálványuruktól emlékbe kaptam. A disznókat a fiúk vadászták...

- Az indiánok... hol vannak?

- Amikor látták a katonákat, szerteszéledtek.

- Kegyelmedék harácsoltak?

- Hadjárat ez, nagyuram...

- Don Pedro, komoly és érett férfival kívántam megosztani a hadak sorsát. Sajnálom, hogy kegyelmed gyermek módjára akarja néhány sovány tyúkért, sertésért eljátszani a szigetbeliek jóindulatát... A hírek sebesen terjednek, s mi komoly harchoz kevesen vagyunk. Nem hittem, hogy nekem, effajta hadjáratokban kevésbé járatosnak, kell ezt kegyelmeddel szemben explikálnom...

Sarkon fordult, otthagyta. Alvarado először tőre után kapott, aztán meghiggadt, s most már magába mélyedve, leforrázva állt.

- Don Hernando, kegyelmednek igazsága lehet. Megkövetem, lovag módjára, adjon alkalmat, hogy jóvátehessem.

A kapitányok hallották és bólintottak. Úgy van: a szeme tüzével nem lehet vitába szállni. Jól tette don Pedro, hogy fejet hajtott.

Cortés két öreg indiánnal vesződött, tolmács-szájjal.

- Ne féljetek. Enni kaptok. Amit elvettünk, visszaadjuk. Hatalmasak vagyunk és jók. Menjetek sebesen főnökötökhöz: jöjjön hozzánk.

Az indiánok leborultak elébe, és tapogatták ajándékait: csengőt, egy spanyol inget, néhány zöld színű üveget. Görnyedve hátráltak, majd eltűntek az ösvényen.

Egész éjszaka járta az őrtüzeket, s a veteránok egymásra néztek, amint elsuhant, sötét köpenyébe burkolózva.

Reggelre megérkeztek a kacika küldöttei. Tyúkokat hoztak, zsákocskákban tengeridarát, kakaóbabot, gyapottakarót, szépen mintázott dobozfélét, melyben - ha kinyitották, megcsörrent egy aranyfüggő. Kezébe vette, úgy mustrálta végig az ajándékokat. Nem volt türelme végigvárni a tolmács csigalassú szavát. Jelekkel kérdezte: honnan szerzik az aranyat?

A követek először tanácstalanul néztek egymásra, aztán eltűnődtek. Az egyik azt mondta: Cholula... Cholula... A másik rávágta szapora szóval: Mexikó!

Vártak a kikötéssel, míg kipuhatolják, milyen valójában a bennszülöttekben a szándék? Addig néhány fegyveressel gyalogszerrel indult neki a szigeten. Az eső végigöntözte a földeket, minden egyszerre hajtott ki, csodálatosan friss, buja volt a vegetáció. Ligetek, pálmasorok álltak s vezettek el csatornákkal keresztbeszelt földekhez, ahová kezdetleges öntözőművek szállították a vízfelesleget. Ismerték Cubából e hatalmas, gyámolatlan, szakállas kukoricacsöveket, melyek elfonnyadnának, elpusztulnának, ha nem állna mellettük szüntelen az ember segítő keze. Letépett egy alig sárgálló csövet, meghántotta köntösétől.

- Nézze csak, atyám, ez ennek az új világnak a kenyere. A mienk erősebb, maradandóbb. Egy szem búzából Noé apánk ideje óta megterem magától a búza. De látott-e már valaki gyámoltalanabbat, tehetetlenebbet, mint a hatalmas mihaszna szár? Fel kell tölteni, kapálni kell, törődni vele szüntelenül. Ha nem csinálják, ottrohad, elpusztul, mint a kisgyermek, akinek kiverték szájából anyja emlőjét.

- Mi meg azt mondjuk ezekre a népekre, hogy közönséges vademberek. Pedig nekik kellett először kifundálniuk, hogy miként gondozzák ezeket a töveket, hogyan siettessék beérését... Ezek lennének a vademberek?

A kacika kunyhói pálmaliget közepén voltak elszórva. A nyári ház hatalmas lombsátorból állt, a tető nádból volt, körös-körül széles palánk futott, a falak háncsból voltak összefonva, hűssé, félhomályossá szűrték a külső forróságot. Az ajtóban rövid, fehér köntösökben parádézó főnökök fogadták. Félig borotvált fejjel, lógó hajcsimbókokkal, kezük és arcuk festékkel volt kiszínezve. Amint belépett az ajtón, csak lassan kezdett a fehér ember szeme előtt oszladozni a félhomály, időbe telt, míg az alakok formát kaptak, s ő meghajolt a bentfekvő előtt. A kacika ott hevert bambuszból font trónszerű kerevetén, testét csak könnyű gyapottakaró fedte. Fejét gyöngyökkel kihímezett padocska emelte magasra. Főnökei körös-körül ruganyos zsákokon ültek, mindegyik előtt alacsony asztala, hatalmas fakupákban ital víz, s kisebb, mázos korsókban pálmaser.

A sziget ura felemelkedett nyughelyéről, s guggolva arcra borult a bejövők előtt. Cortés szeme kezdte lassan megszokni a kellemes, langyos félhomályt. Tétova mozdulattal kereste az utat a kacika felé, s kinyújtotta feléje karját, mintha átölelné. Minden szem szomjasan fürkészte a csodalényt. Merev, fekete tekintetek mérték fel tollas kalapját, lesiklottak ezüstös vértjére, végigtapogatták kardját és tőrét, de ajkukról a legfőbb csodálkozás halk oh-hangja akkor lebbent el, amikor levetette karmantyús kesztyűjét, s elővillant ápolt, fehér keze. A kacika felemelte botját. Lányok jöttek be, földre sütött szemmel, széles fatálcákon hordozva jéghideg, fűszeres kakaóitalt s az erjesztett paradicsomsert. Cortés megtört egy mézespogácsát, aztán felállt, s átadta ajándékait.

Kis, berakott szék került elő, egy asztal, néhány csecsebecse, a lánynak, aki felszolgált - könnyű fémkeretes tükör. A kacika minden darabot átvett; s illően, szertartásosan megcsodált. Majd ő is viszonozta: színesen mintázott gyapottakarót adott, néhány vékony aranyba foglalt féldrágakövet, gyönyörű, ritka virágot, cseréptálban hibátlan gyümölcsöket. A morajlás elhallgatott, a kunyhóban uralkodó csend elárulta, hogy ez az a pillanat, amikor a tolmácsnak meg kell ismételnie ura titokzatos, idegen szavát.

Kínos, nehéz dialógus volt. Melchorejo, a két esztendeje spanyol szóra fogott partvidéki indián alig-alig birkózott a távoli, ködös, számára gyakran érthetetlen európai fogalmakkal. Végül mégiscsak elérte célját e csigalassú zavaros párbeszéd. A kacika megértett annyit, hogy a sápadtarcúak nem akarnak szigetén sokáig időzni, csak addig pihennek itt, míg felvesznek újból eleséget, s a kiküldött, partok felé szárnyalt úszóház visszatér újból tíz nagyobbik testvére közé. A kacika bólintott és mosolygott, s feltette a kérdést, hogy miben segíthetné a spanyolokat.

- Te adsz nekem disznókat, pulykákat és tyúkokat, segítesz halat fogni a katonáknak, őröltetsz tengerit, hogy lepényt süthessenek belőle az asszonyok. Én adok érte tükröket, késeket, csengőket, tüzes innivalót, mely jobb ízű, mint a pulque. Mindezen felül ígérem neked az én naplemente táján lakozó nagy uram kegyelmét... - Utána Olmedo atya vette át a szót. Magyarázni próbálta az igaz hit alapjait. A szigeteken megkeresztelt indián csak formalisztikus szertartásokat jegyzett meg, mint a letérdelést, leborulást, csengő szavát, az áldozás lényegéből alig többet, mint a vért és kenyeret. Egy darabig hagyták, hogy ő magyarázza a kacikának az új vallást, saját módja szerint. Aztán Cortés levette nyakából aranyláncát, melynek függőjét a Gyermeket tartó Mária domborművű képe díszítette. A kacika megfogta, megcsodálta, bólongatott, aztán újra figyelmes hallgatásba mélyedt.

Cortés nem nyugodott. Lassan, tagolva adta szájába a tolmácsnak a szót:

- Nézd csak. Nem lehet, hogy egyszerre sok isten legyen. Vagy a mienk az igazi, vagy a tietek. Próbát ajánlok. Ha mi elpusztítjuk a ti bálványképeiteket, és helyébe tesszük az Istenanya képét, aki nem bálvány, mert ő fent van a magasságban, és ez csak kép - akkor el fogjátok hinni, hogy hamisak a ti isteneitek, csak a mi Urunk védelmez meg.

A kacika lassan-lassan kihámozta a szavak értelmét. Az alázatos hirtelen felemelkedett. Szeme tüzelt, és arca kemény, szenvedélyes vonásokat vett magára.

- Te nem bánthatod az én földemen az én isteneimet. A te földeden úgy szolgálod urad, ahogy akarod, de ezen a szigeten, nem szabad miránk bajt hoznotok. Ti elmentek, és mi ittmaradunk. Az istenek hiába keresnek benneteket, s nem hiszik el nekünk, hogy nem mi bántottuk meg őket. Mi tiszteljük a ti isteneteket, ti ne bántsátok a mienket...

Cortés keze kardmarkolatára tévedt. Olmedo újra lecsendesítette. »Nem érik be olyan könnyen az Úristen vetése...« Elbúcsúztak a főnököktől, hajlongások, ölelések közepette. Lányok kórusa kísérte ki őket, s amint visszamentek, a hajó felé, virágesővel borították el a katonákat.

Másnap kihajóztak. A lovakat is partra hozták, hogy felengedjen gémberedett lábuk. Elkerítették a táborhelyet, úgy rendezkedtek, hogy minden pillanatban meg kell védeni az életüket. De az indiánok szelídek és barátságosak voltak, cserére hozták apró értékeiket, s tűrték, hogy a katonák cserkésszenek lányok után.

Vasárnapra készült a tábor. Gerendákból, faháncsokból, pálmalevelekből tágas, szellős hajlékot ácsoltak, középre került az oltár, szőnyegekkel letakarva, feléje gyermekét tartó Mária-kép. Hajnalra rengeteg virágot hordtak be a lányok, s tarka szilkékben ott izzott a kopál.

A főembereket spanyol katonák vezették a deszkapadokhoz. A tisztek, közöttük Cortés, ott térdelt az oltár előtt. Olmedo atya teljes díszében celebrálta a misét. Felharsant Ortiznak, a zenemesternek sípja, s ájtatos gregorián énekbe kezdett a kar, a ritmust átvették a zöld ágakkal díszített kompániák, s végighullámzott az egész táboron.

Felejthetetlen pillanat volt. A veteránok szeme is könnybe borult, most mind egyformán spanyolok voltak, a Madonna kiválasztott lovagjai, akik átléptek az óperenciákon, s elérték El Dorado csodálatos birodalmának küszöbét. Énekeltek, egészen önfeledten, csillogó tekintetük megszépítette a szabdalt martalóc-arcot: a csapszékekben lézengő obsitosok most sírtak és meaculpáztak, mint a Grál-lovagok.

Áldozáskor elcsattant a muskéták sortüze. Felrémült madarak felhői alatt vonultak tízes sorban, a nagyúr lemeztelenítette fejét, ott térdelt a többi katonák közt a porban, s magához vette az Úr testét, sokadiknak.

A kacika éles, fekete szeme végigvillant a felejthetetlen képen. Megérezte a hatalmas, ismeretlenül lappangó erőket, melyektől jámborak, istentől rettenők lesznek azok, akik maguk is félig istenek. Látta könnyes tekintetüket, amint végigölelik a képet, ahol fehér asszony tart ölében fehér kisgyermeket. Látta, mint hullanak egyszerre térdre, s hallotta a páncélok ütemes dobbanását, amint bűnbánóan mellre csattantott a vasököl. A sziget ura már megette kenyere javát, értette az emberek felett lebegő jeleket. Most mégis tele volt minden ismeretlenséggel, s úgy érezte, hogy álom incselkedik vele, s ő maga idegen, ismeretlen országban hiába keresi régi isteneit.

3

Negyednapra megjött Ordaz, kevés cserélt arannyal. Nem talált sehol spanyolra, csak távoli nyomok, egy-két elszórt emlékezés mutatta, hogy lehettek évekkel ezelőtt azon a parton, amerre ő járt, de már elvitték őket, nyugat felé. Cortés elégedetlen volt és bosszús.

- Kegyelmed, nagyuram, mit tett volna helyemben? - kérdezte Ordaz.

- Nyomára jártam volna, mi az igazság e sok beszédből.

- Don Hernando, kegyelmed parancsa szerint mentem és jöttem.

- Faluban vagy városban járt-e kegyelmed?

- A parton csak őrhelyek voltak, egyszerű kunyhók, kevés ember. Körös-körül őserdő. Egy nap egy csapást leltem benne. Megindultunk... Eleinte csak fák voltak... aztán itt-ott egy elgurított, faragott kő, egy kis tisztás, oszlopokkal, néhánya kidűlve, ezen láttuk kifaragott istenek képét. Itt már leomlott falakon lábaltunk át, omladékokon, látni lehetett, beértünk a falak mögé. Mindnyájan keresztet vetettünk. Halott város, amint beleveszett az őserdőbe. A falak közül kihajt a gaz, ha lépni akar az ember, karddal kell tisztogatni az utat. Sehol teremtett lélek, mintha démonok jöttek volna, s elragadták volna az embereket...

- Épületet, templomot lehetett-e felfedezni?

- Egy lépcső alját szabadítottuk ki. Ijesztő istenekkel volt a karfa kifaragva, sárkányok és kígyók, amint emberfejeket marcangolnak. Felléptünk a tetejére, innen utat nyitottunk a belsejébe. Az egész nagy, faragott kövekből épült, olyan szorosan, hogy nem ment eresztékeibe a késpenge... így jutottunk beljebb, sötét, rozsdás színű szobába, nagyjából üres volt, nem találtunk kincset. Vakargattam falát, aztán kiráztam kezemből. Vér. Minden, körös-körben ráfreccsent, megalvadt régi vér. Fáklyát hozattam. Körös-körül gonosz, ijesztő istenek vigyorogtak, némelyike festve, másika kőbe faragva.

Hallgatta Ordazt. Ahogy mesélt, megindult benne is idegen világok képeinek körforgása, birkózott már az idegen, vérre szomjazó istenekkel, s látta a romba dőlt egykori telep helyén nyüzsgő, csodálatos városukat, melyet hódoltatván, odahelyez majd Carlos úr trónjának zsámolya elé.

Tovább sétált és nézte spanyoljait. Elkerített térségen gyakorlatoztak. A fiatalabbak is megtanulták már az Itáliát járt veteránok kürtjelét, a lovasok merész lándzsarohamot, a pattantyúsok az ágyúkezelést. Körös-körül félnaphosszat is álldogáltak a cozumelbeliek. A leányok lesték alkalmi férjüket, akikről így mondták egymás között »sohasem fáradt a fehér isten...« Az asszonyok elhúzódtak rideg, ösztövér férjeik gyékényéről, s sóvárogták a távolból jött, forró, csodálatos ölelést.

Déli siesta volt. Aloéfák árnyékában pihentek meg a katonák, Cortés sátorába vonult. A félálom küszöbéről heves lárma, kiáltás verte fel. Mire kiért, már a parton álltak a katonák, és integettek három hosszú, szokatlanul szépen felszerelt csónak felé, mely bennszülöttekkel megrakva közeledett. A szigetlakók csodálkozó kiáltásokat hallattak, de nem nyúltak fegyvereikhez, s mutogatták a béke jelét. Percek múlva megközelítették a kikötőhelyet, szárazra húzták a dereglyét, s kiszálltak belőle a harcosok. Három jött előbbre, a többi visszamaradt.

Izmosak, magasak voltak, kevesebb ruha, de dúsabb ékszer volt kettőn s hatalmas tollkorona, a harmadik ösztövérebb, szegényesebb gúnyájú lehetett... mintha valamivel sápadtabb lenne... most ez a középső nekieredt, eléri Cortést... lába elé veti magát, szájából először artikulátlan

hangfoszlányok törnek fel, inkább zokogás, mint emberi szó, egy hang... valami nagyon ismerős, aztán egészen... egészen emberi szó:

- Señor... por vida de Dios... aqui estoy... castellano...

Cortés látta, hogy kék szeme van. Ezt vette észre először, a cserzett arcbőr elütött erősen színétől... aztán a szavak, e rekedt, bizonytalan torokhangok, ismeretlen indián mondatokba ékelődve, mintha valahonnan, gyerekkor küszöbéről szakították volna el, ott hever ez az ember lábánál, mint indián rabszolgák utolsója... maga is egészen rezes arcú...

- Ki vagy te, ember?

Ő maga kérdezte, két hatalmas kezével vállon ragadta s felemelte, úgy nézte: ki vagy te, ember?

A térdelő kapkodott a szó után, hogy utolérje a benne kavargó, zuhatagszerűen átömlő gondolatokat... aztán törten, bizonytalanul belekezdett:

- Aguilar... nevem... Jeronimo Aguilar... egyházi ember voltam, rég, kisebb rendben... szavak nem jönnek. Tizenháromszor tavasz azóta. Én rabszolga, földeken. Láttam írást... jöttek, gazdáimhoz, későn... mikor jöttem, hajó elment. Utána menni, partokra. Cozumel szigetéhez értünk. Ahogy jöttünk, sok fehér vitorlát... számoltunk... így jöttünk mi, és most láttam partokon visszajöttek hajók... nem tudok beszélni jól... Uram... Krisztus segített...

Halálos csend volt, zsoldosok és kapitányok állták körbe, senki sem moccant, boldogság és rémület volt ennek az embernek az arcán... ezek az eldurvult, feketére sült kezek, rossz gyapottakaró, aszkétasovány arc, lázban égő szeme tele könnyel...

Cortés felemelte, melléhez szorította. Boldogság futott át rajta. Úristen kezében van: egyenesen az rendelkezik vele, ő a Mindenható kiválasztott szolgája. Az Úristen akarta, hogy a cozumeli öbölben vesztegeljenek, s ide érkezzék hosszú napos utak utáni indián pirogában Jeronimo de Aguilar, a cubai öregasszony fia.

Az indiánok, akikkel együtt érkezett, lesték társuk sorsát. Aguilar feléjük fordult, beszélni kezdett, röviden, ismeretlen szavakkal, éppen mint azok, a festett tarkójúak a hatalmas tollsüveggel, úgy beszélt velük, mint ahogy ők beszéltek... Mindegyike előtt meghajolt, homloka érintette a földet, azok vállára tették kezüket.

Várták a váltságdíjat.

Cortés apró, csillogó ékszereket keresett, szépen faragott spanyol kést, tokjában. Mindegyiknek adott belőle. Közben bevezették a félámulatban támolygó, könnyes Aguilart a sátorponyva mögé. A kis imazsámolyka felett feszület függött. Aguilar leborult elébe indián módra, homlokával érintve a földet. Hamarosan előkerültek ruhák, a gyapotkendők helyett spanyol ing, ujjas, bőrzeke, katonanadrág, a legények boldogan hoztak apró ajándékokat hozzá, egyik süveget, másik tőrt, rossz kesztyűt... csak a cipővel volt baj... Aguilar meztelen lába nem tűrt meg semmi mást, csak a durván cserzett, vadbőrből összefűzött szandálokat. Így felemásan vonult ki spanyol gúnyákban. Olmedo atya exhortálta:

- Mondd csak, testvérem, egyházi rendben voltál-e azelőtt?

- Fogadalmakat... szerzetesit... tettem... nem voltam még páter... Sok éve... nyolc éve... tíz éve... bizonytalan... így jöttem, szélvész, vihar, a szárazföld előtt... elsodort egész csónak... úgy történt... mind rabszolgák lettek mind... mind...

- Velük mi történt?

- Egy él... Guerrero... nem jön... nem akar jönni... asszony, gyerekek... kacika lett faluban... miatta késtem... nincs üdvössége... indián lett... Többi nincs már... Áldozat... áldozták őket... megették őket...

Döbbenetes csend lett. Eddig csak Ordaz mesélte... a véres kövek, képeken kitépett szívű emberek... de ez csak kép, és lehet állatok vére... és mindez messze van és mese... de ez az ember itt áll, és mondja, és reszket. Megették őket. Az idősebbek elhúzódtak.

A katonákon átfutott valami, először, mióta elindultak, szárnyra kaptak a babonák... itt valami szörnyűséges történik. Megették őket. Cortés uralkodott magán.

- És téged? (Olyan szánalmas volt, olyan vékony és primitív a beszéde, hogy a szokásos, jobb embernek járó »kegyelmedet« nem tudta felévetni: csak »te« volt, kisemberek, zsoldosok módjára.)

Percről percre folyamatosabb lett a beszéd. Ahogy szót vetettek felé, elkapta, új emlékek ötlöttek fel, csendesedett izgatottsága. Egy matróz pohár bort adott neki. Kóstolgatta, pár kortyot, félretette. A ruha felejtett, ismerős mozgásokat idézett benne, szót rebbentett fel, már nem volt annyira tördelt és szaggatott a beszéd.

- Mi, férfiak voltunk, az utolsó csónak. A többivel nem tudom, mi lett. Anyám nem volt velem. Jamaicába igyekeztünk. Tízen voltunk. Guerrero és én egy helyre kerültünk. Jobb kacikához. Többieket szétvitték, hizlalták, táncoltatták, megették. Minket... csak tartottak, nem tudtuk, mire. Nők megsajnáltak. Guerrerót vitték táncba... választotta a falusi főnök lányát. Guerrero erős ember, tengerész. Botot vett, szétverte őket. Tisztelték. Három gyermeke van. Nem tud már Krisztusról, festékes pofája, ül és eszik egész nap. Ő a faluban a főnök. Tiszteltet, Nagyuram, nem jön. Neki ott a családja... Én meg... másik főnök lánya... akarta volna. Én mondtam, én nem tehetem. Én felvettem fogadalmat. Szüzességet. Nem lehet. Ketrecbe zártak és éheztettek. Mert sértés, ha nem kellett lánya, így voltam. Vártam halálom, imádkoztam, térden állva. Újból kivettek. Kunyhóba csuktak, éjszakára lányokkal. Kísértettek. Szent Antal... szent Antal, gondoltam, te is voltál. Térdeltem és imádkoztam. Így jött kacika, azt hitte, bolond vagyok. Kegyelmes volt, bolondokat nem bántják. Magához vett, szolgának. Jó ember volt, nem ütött, enni adott. Mindig nézte, mit csinálok. Küldött vízért, meg küldött üzenettel, messze... egyszer festett üzenettel... négy nap járásra, kacikához. Akkor hallottuk hetek múltán, a partokon voltak emberek, akik nagy, úszó házakat láttak, így mondják a ti hajótokat, így tudtuk, hogy messze még élnek a spanyolok. És imádkoztam. Ez tartott bennem lelket.

- Elengedtek?

- Kacika megtudta, testvérek jöttek. Úgy kaptam az írást, amit Nagyuram küldött... itt van... mellemen... nem engedtem... hátha nem hiszitek már, spanyol vagyok... hoztam, olvasnám... tudok olvasni... tudok olvasni... Kacika engedett, adott csónakot, adott enni, adott takarókat. Jó ember, nem bántott.

- Aranyuk van?

- Kevés... Beljebbről, délről hoznak aranyat. Kereskedők. De ők nem tisztelik. Használják, ékszereket csinálnak. Nem ez a pénzük. Nincs is pénzük. Kakaóbabok. Meg köntösök. A legdrágább... a zöld kő... smaragd-féle; kalkiulli... Arany délfelé van... lejjebb.

- Mi az, amit mindig mondanak: Cholula... Cholula...

- Szent város. Ennyit hallottam. Én sem tudok többet. Szegény, nyomorult szolga voltam, velem alig beszéltek, nem sokat tudok az ő nagy dolgaikról.

- Van valami nagy királyuk... birodalom, ország, mint nálunk, olyasféle?

- Nem tudom. Beszéltek valami nagyon-nagyon távoli úrról.

- Képeiken láttam, amint kitépik a szívet...

- Kitépik. Hányszor láttam távolról. Olyankor mondtam Pater Noster-t szegények üdvéért, ők meg csak üvöltöttek és részegedtek.

- Falvakban éltetek?

- Törzsek voltak. Mindegyiknek főnökei. Ezeket választják. Rendesen apáról fiúra. Nagy földek vannak... ezeken közösen gazdálkodnak, minden férfi, amint húsz esztendős lesz, asszonyt visz, földet kap... Csak a nagy főnököknek vannak külön földjeik... meg a templomoknak... papoknak.

- Adóznak ezek valakinek?

- Jönnek adószedők. Tolmácsok mutatják, mit kell beszállítani. Szöveteket, gyümölcsöt, kakaót, állatbőröket, aranyholmit, néha aranyhomokot, ha ásnak... meg vaníliát... fűszereket... Embert is, ha szomjasak a bálványok.

- Embereket, jószántukból?

- Mindig szomjasak. Az ördög lakik a torkukban. Belzebub.

- Fegyverük van?

- Jó nyíllövők, röptében lövik a madarakat. De vasuk nincsen. Csak rezük van, meg valami kevés arany és ezüst. Más nincs, réz, az is ritka. Ichtzli-kőből... tűzkő... az van a nyilak végén, azt szorítják bele a kardba, fának levelével ragasztják össze, parittyákkal vadásznak... köveket repítenek belőle... és vannak dárdáik és pajzsaik és apró, hajítani való gerelyek, ez van... vas nincsen...

- Mit esztek?

- Mi, szolgák, kukoricakenyeret és gyümölcsöket, amit kapunk, néha kevés lúdhúst. Az urak esznek és isznak.

- Írni tudnak?

- Van köztük, aki képeket olvas. Rajzolnak szárított agave-levelekre...

- Több nyelv van?

- Sokféle. Az, amit mi hallunk, úgy mondják ők: maya, annyit tesz, mint szűk... vagyis szegény... nem sokszavú, ilyesmit.

- Állatok mellett voltál? mert én nem látok sem tehenet, sem juhot, sem kecskét...

- Nincsen nagy állatjuk. Csak disznó, meg kutya, de azok itt nem ugatnak. Kicsik és kövérek. Hizlalják és megeszik őket. Teherhordó állatot nem ismernek. Mi, szolgák, cipelünk hátunkon mindent.

Most már lassan hozzászokott a beszédhez, folyamatosabban kapcsolódtak egymáshoz a szavak. A kísérők, egykori sorstársai, körülállták, csodálkozva tapogatták spanyol ruháját, figyelték, amint beszél a sápadt arcú főnökökhöz.

Este Olmedo atya sátrába vitte:

- Jeromos testvér, ma nálam alszol, az én sátramban. Míg ki nem lobban a mécses, olvasni akarok neked az írásból. Holnap misét mondok, és a te sorsod lesz a textus, s mondani fogom az írás szavával, hogy »Eleven szenet gyűjtöttél, de az Úr megjutalmazott érte...«

4

Csendes éjszaka volt. A lehorgonyzott hajók jelzőmécsese ott ingott az árbocokon. Szembe velük hallani lehetett, amint belefut zúgva és sisteregve a tengerbe a Tabasco-folyam. Alig pitymallott, átellenben, a parton megszólaltak a dobok. Utána egyszerre elnyúlt jajgató hangszerek zaját hozta hozzájuk a szél, majd mélyebb kürthangokat. Nyugtalanító, barátságtalan jel volt, de már elhatározták reggelre a kikötést. Hatalmas zsákokban cipelték fel a gyarmati portékát, aztán leeresztették a nagyobbik dereglyét, s előreindult egy kisebb kompánia. Egyszerre bocsáttatta le az összes ladikokat, úgyhogy mindegyikbe jusson muskétás vagy számszeríjas. Legelöl ő ment, talpig vértben, kezében hatalmas pajzzsal. Erősen iszapos talajra léptek, amerre lesodorta őket az ár. Láthatták, amint az indiánok színes, tarka festékes arccal, zászlócskákat lobogtatva előnyomulnak. Még jóval távolabb voltak, hogysem elérhették volna őket a nyílvesszők, de jégeső módjára paskolták az öböl alacsony vizét. A számszeríjasok előrehajoltak. Kemény, gyűrűvel vértezett ujjuk lassan tekerte az acélíjra feszített ideget, a cső vájatába beillesztették a keskeny, vashegyű nyílvesszőt, mely még ma is biztosabban talál, mint gyengén töltött muskéta ólma... a pajzsok mellől óvatosan előrenyújtották a nyílpuska csövét, ujjuk a ravaszon pihent, amikor Cortés intett: még ne. Először jöjjön a Királyi Jegyző...

A kurta lábú, formákon rágódó Godoy reszketve nézett a csónak peremére: itt csaknem lehetetlen, nagyuram... Két pajzsot állítottak fel, hogy megettük legalább nyakig el legyen takarva. A hang mutálva, bizonytalanul mondta a latin nyelvű formulát, melyet hasonló esetekre Sevillában szerkesztett az Indiatanács:

- Don Carlos, minden spanyolok s a rómaiak felséges ura nevében hívlak fel benneteket, akik e földnek lakói vagytok: ne használjátok ellenünk fegyvereteket. Mi, spanyolok, a pápai döntés szerint jogunkkal élve jöttünk el felétek, szándékunk békés s urunk kegyelmét hozzuk, ha meghódoltok. De ha ezen szavam után is felemelitek fegyvereiteket, már lázadók sorába szegődtök, s semmiféle kegyelem sem ment meg benneteket attól, hogy halállal ne lakoljatok, s ne vettessetek, magatok s házatok népe, szolgaságra. Engedjetek utat nekünk, s mint Don Carlos népének, hódoljatok...

Egy elhajított kő homlokon találta, s megzúzta a könnyű vasfazekat, Godoy megtántorodott, de bürokrata volt, s elhaló hangon befejezte a mondatot:

- A királyi felség nevében szóltam én most veletek!

Letörölte homlokáról a vért, s betámolygott a fegyveresek közé. A parton csend lett, a vadak zavartan hallgattak, s egymással tanakodtak, mintha idegen varázs ömlött volna feléjük a csónakok felől...

A katonák egymásra néztek, már mondták volna, hogy csoda történt, csatát nyert a spanyol törvény, de megint eleredt a partról a szörnyű ordítás, rikoltoztak, állathangokkal keverve, csodálatos élethűséggel, mintha megmozdult volna a vadon, s ezer párduc vinnyogna, felelnének rá a hiénák, farkasok rekedt, fakó ugatása, közben az egymáshoz verődő pajzsok tompa szava, egy kagylókürt magas, csontokba rágó reccsenése... újra pengenek a nyilak, fehér csóvák szántanak a levegőben, szigonyok és csontvégű vesszők koppannak a pajzsokon, s belevágódnak a dereglye oldalfalába.

Eldördültek a muskéták, zizzenve sivított a számszeríj-ideg, Ortiz trombitásai túlharsogták a kagylókürtöket. Cortés csónakja ért először földet, belefúrt orrával a lágy iszapba, de már akkorra száz és száz bemázolt, félmeztelen fickó hajigált dárdákat, alig volt idejük a pajzsokat szem elé kapni, másik kézbe kardot vagy lándzsát; kövek zuhantak a csónak peremére... különös pillanat volt, életveszélyes és mégis elképesztően különös: ezek a meztelen vadak, szemben a teremtés fehér, spanyol koronájával... Cortés félsaruja benneragadt a híg posványban, fél kézzel hadonászott, hogy levegőt nyerjen, így sántikált és bukdácsolt ki a partra - a zizzenő penge vállon csapott egy túl közel merészkedőt, az hangtalanul összeesett, másik kötélpányvát vetett felé, de páncélkesztyűvel szétszakította a hurkot, a harmadik gerelyét elkapta, s ugyanazzal a kézzel visszaverte.

Fent voltak végre a kiemelkedő sziklás parton. Amint felhágtak, különös látvány tárult elébük. Mintha lábon álló, színes füveket, madársereget rengetett volna a szél - úgy himbálóztak egyforma tolldíszű századok és zászlóaljak harci egységben, azonos fegyverekkel, azonos kagylókürt-jelekkel. Szabályosan mozogtak, a parancsnokok magasabb, zöldesebb tollakat viseltek, cifrább arannyal vagy más csillogó színekkel kivert fegyverekkel.

- Don Pedro, úgy látszik, itt lesz az Újvilág első komoly csatája...

- Így ötvenedmagunkkal, lovak és ágyúk nélkül... nem merném vállalni...

Csend lett. Húsz-harminc halott feküdt a kikötőhelytől a sziklapartig fekvő gyepes szegélyen. A spanyolok sebeket kötöztek. Délután volt már, halkan párásodni kezdett a levegő; egyszerre bukik le a trópusi nap. Ketten kiváltak a fegyverét rázó sokaság közül - fegyvertelenül feléjük tartottak: a halottaikért. Aguilar beszélt hozzájuk, békéről, jó szándékról, szörnyű büntetésről... de azok csak ingatták fejüket, s rövid, gúnyos szavakkal válaszoltak.

Visszaküldték a csónakokat a hajókra új emberekért. Már vagy kétszáz spanyol állt hevenyészett mellvédek mögött. Alvarado a falu felé indult. Éppen bekanyarodott a települések felé vezető útra, amikor egy fa ágára akasztva meglelte Melchorejó-nak, az indián tolmácsnak spanyol ruháit. Ment előre, de csak üres házak, feketén ásító fészerek, hallgatag baromfiudvarok fogadták.

Eleinte csak a fák zizegtek, aztán egyszerre erősebben verte feléjük a szél a trombita s a kagylókürtök szavát. Hátuk megett ingovány, előttük ledöntött fákból torony, mögötte rajzó, üvöltő tömegek. Egybezárkóztak, lépésről lépésre vonultak visszafelé, míg elérték az erődített szállást.

- Melchorejo indián megszökött!

A tolmács ledobott spanyol inge rossz ómen. Ismeri erőiket, emberek és lovak gyengéjét, tudja, milyen kevesen vannak. Esteledett. Mindenki érezte, hogy a távolon pislákoló indián tüzek mögött félelmes sokaság nő, s Gyümölcsoltó Boldogasszony vigíliáján hősi halálra készülhetnek a spanyolok.

Kiélesítették acéljaikat, megtöltötték a tűzfegyvereket, s aztán rendre-rendre odatérdeltek Olmedo atya elé. Vascsizmákban nehezen hajlott a lábuk, az erdő elnyelte bűnüket. A sebesültek jajgattak. Se tépés, se balzsam. A sok világot látott felcser behozatott egy indián hullát. Tűzre vetették. Tompa reccsenéssel estek le róla a részek, amint fonnyadt, a forró kövérség cseppenként gyöngyözött bele a vasfazékba. A seborvos a véres, fájó felületekre öntötte a meleg, sistergő hájat, rátette a kötést. A sebesült feljajdult, aztán megkönnyebbedett.

Míg körüljárta, szokása szerint az őrhelyeket, végigszaladt gondolatban az elmúlt éveken, lelkében készült arra a hajnali gyónásra, melyre mindenkinek megadják az abszolúciót. A tábor közepén állt a finom gróf sarjadék, Puertocarrero, s megigazította fején az átszivárgó seb-

kötést. Mellette cölöpökhöz kötözve álltak halált váró képpel az indián foglyok. Aguilarral elébük állt, a tolmács szájával kérdezett.

- Támadtok holnap?

- Az ember, akinek köztünk nincs neve, de veletek jött az úszó hajókon - most ott ül a vénekkel a tanácsban. Úgy mondja, könnyű lesz veletek megengesztelni az isteneket.

- Miért akartok harcot viselni?

- Üzentek a campochebeliek, kik leöldösték az előttetek járó fehér szellemeket. Gyaláztak bennünket, hogy asszonyok vagyunk. Mi fogadtuk törzsünknek háza előtt, hogy ha újra jöttök, férfiakat és nem kufárokat fogtok találni. Mihelyt megszólaltak a kürtök, minden harcos hozta fegyverét.

- Sokan vagytok?

- Ki számolja az égen a csillagokat?

Csend lett. Nagy darab idő esett le. Aztán Cortés szólalt meg megint.

- Elengedlek, szabad vagy. Menj el a vénekhez. Mondd meg, mi a leghatalmasabb úr hatalmával jövünk. Aki nekünk ellenáll: meghal. Meghalnak vele asszonyai és gyermekei, háza jóllakatja a tüzet. Hozzátok meg reggelre a választ.

Hajnalodott. Olmedo atya nekikezdett a misének. A szürkületben minden néma volt, életről és halálról estek a gondolatok, s nem hallatszott más nesz, mint a csengőcske szomorú, félénk szava.

Áldozás után ettek. A tiszti asztal mellett egybehajoltak a kapitányok. Ez lesz az első, komoly ütközet. Még nem lenne késő, mindent itthagyni, s visszamenni a hajókra a csónakokon, Cortés megingatta fejét: Castilia becsülete, urak, most mást követel! Halk hangon beszéltek, a parancsok rövidek és pontosak voltak, mindnyájan érezték, valódi vezér kezében vannak, a tűzkeresztség előtt.

- Mocsaras, ingoványos rész ez, táborunk mögött, ha beszorítanak ide minket, végünk van. Ezért nekünk kell támadni. A domboldalra mennek fel az ágyúk, Mesa gondjaira. A gyalogság felett Ordaz parancsol, mi meg, lovasok, megkerüljük a kukoricaültetvényeket, s hátba támadjuk az indiánokat. Ma nem kímélünk puskaport. Úr kegyelme legyen velünk.

Szemben állt a fekete, messze néző Ordazzal, akit ellenségének tett meg a fáma. Kezet adtak egymásnak. Aztán végiglovagolt a katonasorok előtt. A halálba indulók egyszerre meglendültek, lelkes kiáltás, lekapott sisakok lengetése, lándzsák ütemes koppanása kísérte. Támadás, ez lett a jelszó a tabascói síkon, kora reggel.

Mindnyájan segítettek felvontatni az ágyúkat a magaslatra, s egyenként cipelték a súlyos kőgolyókat. A lovasok elindultak bal kézre, csak annyit láttak, hogy Diego de Ordaz felemeli vasöklös kezét. »Orate« lehet a parancs, mert mellre dobbannak a kezek, egy pillanat mindenkinél az Úristennek van szánva, aztán egyszerre megszólalnak a kornétások.

Ordaz számította a távolságot. Még huszonöt-harminc lépésnyire esnek le előttük a parittyakövek, s csak fáradt nyílvesszők érik el pajzsaikat. Megállt a domboldal alatt. A kardja magasba lendült, s ebben a pillanatban eldördült tizennégy vastorok. Megingott a szemben imbolygó, hullámzó, tarka tollas embertömeg. A spanyolok kinyújtott lándzsahegye megindult a rés felé. A zavar az indiánoknál csak egy pillanatig tartott, aztán már új meg új csoportok indultak meg a veszélyeztetett betöréshez. Kéktollasok, tarkán kevertek, festett arcú vala-

mennyi, ördögien üvöltő, ugrándozó, mégis fegyelmezett. A spanyol oldalon hallani lehetett, amint az ágyúkat felporozzák.

Az indiánok nehéz, kétkezi fapallosokkal harcoltak, melyeknek tűzkő éle borotva módjára nyeshette a sima olajos testet, de kicsorbult az acélkardokon. A spanyolok lépésről lépésre mentek előre, véres rést nyitva maguknak, de körös-körül belepte őket a sok-sok ezer harcosból álló, zajló nyilas, parittyás sokaság. Mesa úgy dolgozott fent, mint az ördög. Lőporos, kanóctól perzselt arca felvillant a füstfelhőben, a kanóc újból lecsapott az ágyúlyukra, újból sivítva, dörrenve repültek a kőgolyók. De a tűzifegyver csak a távoli rendekben vágott véres utat - a közelharcon nem segíthetett. Fullasztó hőségben, egymáshoz préselődve, mint élethalálharcra borzolt őstüskés, úgy álltak a gyalogosok, s lesték a felmentő csodát: hol van Cortés? Ordaz egyre nyugtalanabbul tekingetett a völgyhajlás felé, ahonnan elő kellett jönnie. A nap már délidő felé mutatott, s még mindig nem volt semmi könnyebbedés, egyre újabb és újabb tömegek özönlöttek neki a lándzsa-négyszögnek, minden roham után néhány sebesültet be kell hurcolni a kis tábor közepébe, egy-egy nyíl átsurran a pajzsok falán... Aztán az embermagas tengeritáblákkal elfedezett úthajlás mögül egyszerre mégis felharsant a megváltó trombitaszó. Lovak nyakára akasztott csengők csörömpölése, páncélos figurák vértjeinek ütemes zaja olvadt egybe a lovak patájának koppanásával. »San Jago« tört ki a torkokból a kiáltás, tizenhat lovas rohan elő, kinyújtott dárdákkal, mint acélfugák, úgy vágnak be a csengők zűrzavarába, s szélvész gyorsaságával zuhannak neki a sokaságnak.

Az indiánok nem láttak még sohasem lovat. Összenőtt szörnyek rohanták meg őket kimeresztett lándzsavéggel, dübörögtek, gázoltak, öldököltek. A paripák átgázoltak az olajos testeken; s a lovasok körbe keringve mentették fel a vérző, roskadozó gyalogcsapatot. A kacikák, főnökök hajszolták még előre a hadinépet, de már megbomlott a rend, melyben még mérhetetlen ezerek lobogó tollkoszorúi imbolyogtak, de már nem mert senki sem a szörnyetegekkel szembeszegülni. Mesa ágyúi új erőre kaptak, a kőszilánkok szétpattantak a spanyol négyszög előtt, mely egyszerre érezte, hogy gyengébb lesz a szorítás, rések tátongnak, levegő jön a fullasztó halálvárásba... egy pillanat volt csak, amikor egy száraz, agyonkormolt torok felkiáltott:

- Victoria!

A lovasok egymás után visszajöttek, a lovak lecsillapodtak az észvesztő rohanás után. Egymás után Cortés, Alvarado, Sandoval, Avila és Oli. Olmedo atya előjött a gyalogosok sorába, és magasra emelte a keresztet.

- E helyet a mai nap, Mária napja emlékére Nuestra Señora de la Victoriának nevezem.

A vezérkapitány végigment a sorok előtt. Ki esett össze, kit kell gyógyítani, kit kell meggyászolni? Egy ceibafa előtt állt meg, mely úgy emelkedett magányosan magasba, mint szomjas, pusztába szórt kiáltás. Odalovagolt elébe. A fa lágy, melegbarna kérgébe keresztet hasított karddal, a háncs könnyen, rétegesen vált le. A sereggel szemben állt, háttal a tengernek. Csodálatos és patetikus jelenet volt, de Columbus Kristóf egykori hagyománya szentelte meg a formulát.

- Én, Hernando Cortés, Isten kegyelméből és Don Carlos akaratából Hispánia birtokába veszem e földet, melyet vérünk és kardunk jogán megszereztünk. Volna-e valaki, aki vitatná velem szemben a spanyol korona jogát? Felszólítom azokat, lépjenek elő; és mérjék velem össze fegyvereiket. Emeljék fel szavukat, akik úgy tartják, hogy e tartományra nem tarthat Castilia igényt?

Néma csend volt. Erre előlépett a tisztek közül Puertocarrero.

- Esküszöm az élő Istenre, hogy senki sem jelentkezett. Mi, egybegyűlt tisztek, valljuk, hogy e tartomány a spanyol korona jogos birtoka. Készek vagyunk megvívni érte.

Két öreg zsoldos, Columbus utolsó útjának tanúi, kiálltak a sorból.

- Mi, katonák, valljuk, hogy véreztünk ezért a földért, mely most már miénk, spanyoloké, mindörökké.

Godoy jött elő, kalamárissal, papírlappal.

- Mint királyi kiküldött, legkegyelmesebb uram nevében birtokba veszem e földet, s felveszem erről a protocollumot... Ennek hiteléül ti, katonák, esküdjetek.

Hat ravatalozott, spanyol legény feküdt, előtte megszámlálhatatlan indián halott. A foglyok előtt megállt a főkapitány. Aguilar nyelve mondta:

- Így jártok, kik ellenem emelitek fel kezeteket. Holnap már nem kímélem családotok tagjait sem. Új, rettenetes fegyverekkel büntetlek benneteket. Menjetek el véneitekhez, s mondjátok: jöjjenek a hódolással, még várok éjszakáig. Ketten elmehettek.

Alkonyatra visszajöttek a foglyok,

- A főnökök ülnek, és sorban beszélnek. Békéről vagy harcról van közöttük a beszéd. A békesség ereje nagyobb, mint a háború. Megtettük a magunkét, nem szárad ránk a gyalázat. Urunk vagy, ezért parancsolj nekünk.

- Elmentek tanácsházatokba, ahol ülnek a főnökök. Magatokkal hozzátok azt a közületekvalót, aki tőlünk megszökött, és akinek nálunk Melchorejo volt a neve.

Egy óra múlva megint megfordultak a követek. Az öregebbik leborult Cortés előtt, virágot szórt vascsizmájára.

- Ha felkel a nap és megsüti orcádat, eljönnek főnökeink, és mondják: te vagy a mi urunk.

- Hol van Melchorejo?

Az indián széttárta kezét, hosszan hallgatott. Utána valami olyasfélét mormolt, hogy az istenek türelmesek... Aguilar ismerte e borús, önfeledt arcot. Kérdezett.

- Áldoztatok?

- Feláldoztuk, uram.

- Veres kőre fektettétek?

- Ő izgatott minket a háborúra. A rosszhírmondó nem menekül a végzet elől.

5

Óránként váltották az embereket, hogy az őrállók kibírják a szörnyű fáradságot. Mindegyik tépett, holtfáradt ember volt, a lándzsa lehúzta vállát, a horpadt vasfazék nyomta homlokát. Néhányan összeszedték a halottakat. Hajnalra minden megint pompázni kezdett.

Nagy, merev kaktuszok ugrottak neki a levegőnek, itt-ott vérpiros virággal, mintha felszakadt sebüket mutatták volna. Körös-körül csonka, szilánkokban meredő fák, melyeket derékba talált a kőgolyó, leszakított paliszád pörkös gerendafái, kunyhók, melyeknek küszöbén ott villózik még a parázs. A liánok végigtekerőztek a földön. Az erdő újból építeni s rombolni kezdett.

Így várták az első napsugarakat. Először, a messzeségből néhány alázatos arcú szolga érkezett. Tyúkokat hoztak, tengerilepényt, néhány gyapottakarót. Aguilar homlokukról olvasta a szolgajegyet: visszakergette őket. Főnök nem veheti észre ezeknek érkezését. Jöjjenek a környék urai.

A szolgák visszavonultak, félő, borzongó figurájuk beleolvadt a környezetbe. Minden zajra megrezzentek, mintha idegen, ellenséges erők kozmikus súlyát nyögték volna. A színjáték sorsa Cortés kezében volt. Az indiánok nem láthatnak sebesült spanyolokat: sérthetetlenek, s ha fel is vérzi őket a nyíl hegye - reggelre magától beforr. Az ágyúkat földhányás mögé rejtette, lombokkal álcázta. A napfény végigszaladt a fényes vérteken, melyeket éjszaka fényesítettek ragyogóra a fegyverkovácsok. Még valami kellett, hogy kijárassa velük a félelem iskoláját.

Mustrálta a lovakat, ma frissen volt kefélve a szőrük, megvillant rajtuk a napsugár. Egy sárló kancát beköttetett saját sátorába, s a leeresztett függöny előtt kint megjáratta néhányszor Ortiz mesternek tüzes fiatal ménjét. A paripa ágaskodott, nyerített, vonaglott, a vasmarkok megrántották a pányvát... a spanyolok gyönyörködtek a játékban, amikor felhangzott a tábori kürtjel, s hírül adta, hogy a vendégek megérkeztek.

Az idősebb főnökök tarka gyékényfonatú karszékekben üldögéltek, s a hordozók meggörnyedve, lassú, ritmikus lépésekkel szaladtak előre, utánuk néhány leány, fehér, hímezetlen gyapotköntösben, fejükön korsókkal, kezükben batyukkal, végül megint csak parádések, tollakkal és pálmalevéllel.

Hajlongtak egymás felé. A kacika kiszállt székéből, földhöz érintette kezét, aztán magasba vetette, földre nézett és égre nézett. Cortés mellpáncéllal, bársonyköpenyben, láncosan. A nap rásütött a vértre, s megcsillant rajta a kikovácsolt Szent György képe. Aguilar öltötte egymáshoz a szavakat.

- Mi jöttünk békével, hogy vizet vegyünk és eleséget vegyünk magunknak. Mi fizetni akartunk érte, mint fizettek testvéreink, akik jártak itt esztendővel előtte. Mi békével jöttünk, és ti nyilaitokkal köszöntöttetek. Minden vér a ti fejetekre száll. Nyolcszáz halott után sírnak az asszonyok és öregek. Ti kívántátok, hogy így legyen!

- A ti hitvány szökött szolgátok mondta, hogy erőtlenek vagytok, de meg akarjátok enni a földet és a tengert. Ha nem küldtük volna elétek a nyilakat, partról partra szállt volna a hír, hogy asszonyok öltöztek harcosok ruhájába, s férfitagot kötöttek maguk elé. Ti jöttetek és erősek voltatok. Mi eljövünk, és mondjuk, legyen béke köztetek és népünk között.

- Egy szó még nem mossa el a vért és a szellemek indulatát. Meg kell kérdeznem fekete torkú, haragos szellemeinket, lehet-e őket engesztelni?

Eldördültek az álcázott ütegek, a domboldal mögött álló sűrű erdőcske fáit zúgva, ellenállhatatlanul kaszabolták a kőgolyók, a detonáció oly erős volt, hogy megrezzentek tőle a spanyolok is, az indiánokat a légnyomás földre vetette. Mire feltápászkodtak, reszkettek.

- Látjátok, nekem kell áldozatokkal engesztelnem miattatok e haragvó szellemeket. De éppoly bosszúsak azok a csodálatos lények, akiket magunkkal hoztunk, s akiken nem fog semmiféle fegyveretek...

A ménló toporzékolt, ágaskodott újból, amint megcsapta finom, reszkető cimpáit a kanca átszivárgó nősténynszaga, a vágy dobbanó nyihogása tört ki, s szájából kétoldalt fehér csíkos tajték folydogált.

Az indiánok ijedten hátráltak, amikor Aguilar tanácsolta, hogy a haragos szellemek engesztelésére hordják a vezér elé a magukkal hozott ajándékokat.

Hatalmas kukoricalepényeket nyújtottak felé, melyeknek tetejére apró halakat, gombákat, nyalánkságokat sütöttek. Aguilar intett, hogy Cortés törje meg a tésztát, s emelje szájához, jelképéül annak, hogy kegyes szívvel veszi mindazt, amit hoztak. A kacika lerakatta elébe a kancsókat: máz nélküli korsók voltak, veres és kék festett figurákkal. Lehajolt, és nézte a rajzot: égitestek dús planétaformája domborodott elő, alatta vastag sarukba bújtatott vadászisten, teste közepéből három nyílvessző mered ki, fejéből csőrös madár teste kígyózik, a vadász kezében fúvócső, melyben nyílvessző lapul. A lányok szétbontották a gyapotköpenyeket és egymásba göngyölt takarókat. Könnyű, majdnem selyemfogású kelmék voltak, egyiken tarka, figurális szövések, másikon kézihímzésű szegélydísz, apró vakondok másznak fekete testükkel, piros karmaik szétterpeszkednek a fehérségen, hogy beleolvadjanak a kockák és sávok buja tarkaságú foltjaiba.

A kacika kinyújtotta kezét, lassú, kígyózó mozdulatot tett, az egyik kosár tartalma elővillant, lágy, cserzett, hófehér szarvasbőrök voltak mohaérintésű selymükkel, virágosan, tarkán kihímezve, beleékelt tolldíszekkel, aztán kiemelt egy könnyű tollköpönyeget. Odanyújtotta Cortés felé, meglóbálta. A toll lágy, omló zuhatagja színesen, rőtarannyal kápráztatott a napsütésben, mintha rebbenő, ismeretlen óriásmadár teste lenne.

Az arany, amit adtak, kevés volt. Finoman ötvözött karperec, aranypók, fibula-forma, lábszárra való aranyháló. Cortés megsimogatta a finomra sodort szálakat, csodálva az arányokat, az egymásba kapcsolódó részek tökéletes vonalát. »Hol van az aranyotok?« A kacika elgondolkozott, aztán keze meglendült, hosszú félkört rajzolt dél felé a levegőbe, s mutatta: arról hozzák... délnyugat felől...

A lányok most kezükbe vették apró, színes kosaraikat. A kacika intett nekik, szemlesütve jöttek közelebb, tekintetüket porban hordozva, úgy értek Cortés közelébe, ott egyenként leborultak, mint egykor Aguilar, szolgalányok rítusa szerint átölelték lábát, s homlokukat a földre hajtották. A főkapitány nem értette ezt az ismeretlen, alázatos ceremóniát. Aguilart hívatta: mondd, fráter, mit jelent e leányoknak alázkodása?

- Mind a húsz lány a te rabszolgád lett. Ajándék.

Cortés értetlenül nézte őket. Carlos törvénye szerint tüzes korongot sütöttek a lázadók tomporába, adhatták és vehették őket. De a többiek - e törvény így akarja - személyükre szabadok... Húsz lány, fejükön hosszú nyakú, máztalan korsókkal, ahogy látta egykor Salamancában a hatalmas kőkoporsókon elmúlt világok szüzeit jönni... körülnézett, a tiszteknek felcsillant szemük, égett bennük a férfihajlandóság, megszédültek, a vér lángolt egyet, perzseltek a sebek, s súlyos lett a páncél... Neki kellett okosabbnak maradni.

- Aguilar, minek nekünk ez a sok lány? Garázdák lesznek érettük a katonák, ennyivel több haszontalan száj... mire kellenek nekünk a lányok?

- Uram, ha visszaküldené őket, halálos lenne a sértés... mintha ők nem választottak volna kegyelmed ízlése szerint... Ha visszaküldené őket, a lányok hajnalban meghalnának...

- Miért halnának meg a lányok?

- Az istenek oltárára vannak szánva, ahogy eljönnek ünnepeik, rájuk kerül a sor. Feláldozzák őket... Ha visszaküldi kegyelmed őket, talán holnap hajnalra már nincsenek.

Kérette Olmedo pátert.

- Mit tanácsolsz e lányok dolgában, atyám?

- Kegyelmed húsz lelket nyerhet üdvösséges hitünk számára. Megkereszteljük őket, a mieink lesznek. De vajon nem veszítjük-e el a mi saját lelkünket? Tud-e kegyelmed jó példával elöljárni, hogy fékeztessenek a parázna indulatok?

A lányok még mindig ott kuporogtak, mozdulatlanul és leborulva. Aguilar megérintette Cortés kezét:

- Életet várnak, vagy halált várnak, nagyuram. Ha felemeli őket, akkor tudják, hogy nem kerülnek még az áldozati oltárhoz, de ha lándzsával érintené szívüket, énekszóval fogadnák, hogy hajnalra szépek legyenek, mert istenükkel kell egyesülniük.

Egyenként felemelte őket, az atya mindenki homlokára kereszt jelét rajzolta. Cortés kesztyűs kezével végigsimított fejükön, aztán intett a két kis apródnak, Xamarillónak és Ortegillának, akik ott jártak uruk megett.

- Ma éjszaka ti fogtok ügyelni ezekre a lányokra. A ti sátorotokban térnek nyugovóra. Közülük senki nem mehet ki, sem hozzájuk nem engedtek be senkit. Ti a sátor előtt vigyáztok. Szavatokkal feleltek értük.

A két fiú terelgette a megriadt, hallgatag lánycsapatot, kivont gyíklesőikkel mutogatva nekik az utat, ők meg mint fehérbe burkolt fantomok tűntek el különös, himbálózó gazellajárásukkal az oldalt vert tiszti sátor mögött.

Köpenyébe burkolózott, s a tűz mellé terített gyapotzsákon elaludt. Egy idő múlva, szokása szerint, felneszelt. Megvizsgálta a kiállított őrszemeket, a tábor kerületét, majd hátulról közelített a fővezéri sátorhoz, mely elnyelte erre az éjszakára a rabszolgalányokat.

Tizennégy-tizenöt éves fiú volt a soros apród, a kis Juan de Xamarillo, akit még apja bízott rá Cubában.

- Semmi újság, Juan fiam?

- Most Ortegilla pihen. A lányok sokáig ébren voltak, talán már elaludtak. De az előbb kijött egyik... nem háborgattam, csak leült arra a fatörzsre, maga alá húzta lábát, dúdolni kezdett. Olyan szívet facsaró volt a hangja, mintha valakit gyászolt volna. Amikor engem meglátott, karddal a kezemben, rám nézett és mosolygott.

- Szép volt?

- Tudom, hogy az én koromban még illetlenség asszonyokra gondolni. Bocsánatát kérem, ha így mondom, csodálatosan szép volt. Ahogy ráesett a mécsesből a fény... és rám mosolygott... De nagyuram, hallgassa, most megint kezdődik bent az ének!

A sátorban felhangzott az idegen, fájdalmas melódia. Mintha először érthetetlen, elnyúlt szavak lettek volna, melyeket az éj széthúz és énekké varázsol, aztán lassan felolvadtak, ismeretlen ritmusok téptek egymásba, már sokan kísérték a mély, tiszta hangot, zümmögő kórusokkal. Vers-e, vagy csak úgy szól, értelem nélkül, mint erdőben madarak?... Leült arra a kiálló fatörzsre, melyen percekkel ezelőtt az ismeretlen rabnő megpihent. Domb oldalán volt, innen végig lehetett tekinteni a tábort. Csendes fekete éjszaka. Az alvók alusznak, egyik-egyik álmában nyögve megtapogatja sebét, Cortés félelmes dogja felemeli fejét, egyet nyöszörög. Nekitámasztja testét a hatalmas, ölelő törzsnek, minden homályos, ködös lesz, minden fátyolos

és elmosódott. Még hallja, önmagát, amint szelíd, halk hangon kérdi, mosolyogva: - Reám is vigyázol most, kisfiam?

A sátor mélyén lassan elhalkult, elhalt a kórus.

6

Az ütközet helyén, melyet az atya megáldott, Miasszonyunk oltára állt. Friss törzseket hasogattak, takaró került rájuk, a csonkokat ellepte a virág. Ez volt az oltár, mely előtt meg fog történni az első közös keresztelő.

A pihenő néhány szűk napja alatt hitet tanultak a rabszolgalányok. Olmedo végtelen türelme néha - úgy látszott - hajótörést szenved az értetlenség fekete vizein. Cortés, ha bevetődött, idegesen, ingerülten maga vette át a szót. Ilyenkor az atya megcsóválta fejét: »Hagyja a báránykák dolgát miránk, nagyuram, ahogy kegyelmedre hagyjuk, miként szorítsák meg a muskétákat...« Végignézett a lányokon. Néhánya állati, elfásult arccal, értetlenül meredt maga elé, voltak könnyűek és kacagósak, akik gépiesen csacsogták Aguilar után a kiejtett szavakat, anélkül, hogy értelmét felfedték volna. Csak egy volt, aki szembenézett. A hangja - talán épp ez lehetett, akinek az éneke kiütött a sátorponyván - mély és egészen dallamos volt, mintha nem is ugyanazt a nyelvet beszélte volna. Megvárta, míg a fráter lefordítja a tanítás egyszerű mondatát. Aztán kérdezett:

»Vajon miért hagyott bennünket ily soká itt a ti Uratok, anélkül hogy megmutatkozott volna ?«

Lassan a páter és a menekült testvér már csak ennek az egynek magyaráz, mintha komoly, szabályos hitvita lenne. Az újra betérő Cortést e kipirult arcú, különös csoport fogadta, amint Máriáról, Krisztus istenségéről, a megváltásról beszélnek.

»Higgye meg kegyelmed, kedvesebb nekünk az ilyen makrancos bárányka, az Úr aklában...«

Felálltak. Az atya elimádkozta a Paternostert. Aguilar lassan, mondatonként utánamondta. A lányok ismételték, kórusban. Ez volt az első maya-nyelvű Miatyánk. Mire véget ért, hozzákészülhettek a nagy szertartáshoz, amikor az élet vize éri e halálra szántak homlokát. Nevet kerestek nekik. Lapozták a kalendáriumot. Aztán Aguilar megkérdezte mindegyiknek indián nevét, s igyekezett valami hangzásilag hasonlót válogatni a sok-sok keresztény vértanúlány közül. Amikor erre a sudár, gyönyörű lányra került a sor, akit már maguk közt rablányok főnökének neveztek, félig tréfásan - fél-komolyan, Aguilar s Olmedo már tudták, hogy az övéi között Malinalli a neve. Aguilar meghajlott Cortés előtt.

- Én merném javasolni, nagyuram, azt a nevet, hogy Marina!

- Legyen kedvedre, Aguilar fráter. Tengernél vagyunk. Marina lesz a neve.

A lányok homályosan sejtették, hogy valami nagyon-nagy ünnep előtt állnak, s bíztak a kedves, szelíd atyában, hogy nem hurcolják őket vérrel mocskolt áldozatkő elé. Tudták, hogy ünnep lesz, kimosták köntösüket, virágot tettek hajukba, s erős, tarka színekkel kifestették arcukat. Ettől nem lehetett eltéríteni őket. Rítusuk szerint csupasz arccal megjelenni - tiszteletlenség az istenség előtt. Olmedo mosolygott: ne botránkoztassátok őket, becsüljük bennük a jó szándékot... Amikor elkészültek s felálltak, Olmedo gyönyörű smaragdkövet vett észre, mely Marina fehér köntösén úgy feküdt, mint drága, csillogó levél.

- Honnan van ez az ékszer, lányom?

- El volt rejtve köntösömben. Atyámé és az ő atyjáé volt. Most felteszem, mert a szelíd Istenanya elé megyünk.

A tisztek összenéztek: ekkora ékkő falut érhet Hispániában... Mind látni akarták a csodálatos ékszert.

- Ez a lány evvel a kővel kiválthatná magát...

A jogtudó Godoy beleszólt a beszélgetésbe.

- Izabella úrnőnk úgy határozott, hogy aki nem áll ellent fegyvereinknek - nem vethető szolgasorsra. Ergo: személyében teljesen szabad. E lányok most még pogány tévelygők, de semmi esetre sem lázadók. Ha a keresztvíz éri őket, törvény szerint testvéreink lesznek, sorsukra nézve egyszerű szolgaleányok...

Harang helyett pajzsaikat kongatták a katonák, s jelezték, hogy a szertartás megkezdődik. Aguilar vezette a lányokat, akik fedett fővel, köntösükbe burkolva imbolyogtak, s sorban leborultak egykori főnökeik, a meghívott kacikák előtt. A férfikórus énekbe kezdett, a harctéri kürtösök most lágy, gregorián-éneket kísértek, a zsoldosok törülgették szemüket, himnuszokba burkolóztak, jóknak, irgalmasaknak, kereszténynek érezték e magasztos percben magukat...

Olmedo kifordult az oltár elé, kérdezte, hogy ellenállnak mind egyenként az ördög incselkedéseinek? Cortés harsány hangon válaszolta meg nevükben a kérdést. A lányok előléptek. Elsőnek az, aki ebben a pillanatban kapja meg Marina lágy, kedves nevét. Fejét féloldalra hajtja, ahogy az illatos olajba mártott rongyocska végigszánt fülén, mely most megtágul az igaz hit befogadása előtt... kezébe égő fáklyát nyomnak, hogy jelképezze a keresztség világosító erejét... aztán meghajlik a térd, földre esik, e pillanatban végigloccsan fején a vízsugár. Térdel. Haján érzi a nagyúr kesztyűtlen kezének súlyos, különös érintését. Alig mer felnézni rá, olyan csodálatos, aranyláncával, ezüst vértben, ünnepi fekete köntösével, ahogy áll, alabárdosai között, komoly, meghatott tekintettel. Amikor vége a szertartásnak, keresztet ró Marina homlokára.

Mindnyájan keresztények már a lányok. Vége a misének, feloldódik az ájtatos hangulat. Újra feketék és békétlenek lesznek az arcok, követelők a tekintetek, s a zsoldosok ajka szélén - ha a rableányokra néznek - újból kicsurran a martalóc öröm. Olmedo halkan szólt valamit a főkapitánynak. Cortés előrement, a nők ijedt, tétova kis csoportja elé.

- A lányoknak ma ünnepük van. Hagyjátok, hogy az áhítat napját éljék. Engedelmem nélkül nem háboríthatja őket senki sem!

Megértették, hogy ünnepük van, csodálatos volt, hogy az új hitben már mindjárt kapnak valamit, ami egészen-egészen az övék, e tenger benyomás közt ijedten támolygó zavart öntudatuk belekapaszkodott az ünnep-hitbe, virágokat szedtek, majdnem ösztönszerűen, rákötötték hosszú fehér zsinórokra, s lassú, kígyózó mozgással követték a rituális tánc megszentelt hajladozó vonalát.

Ezalatt Cortés még egyszer magához hívatta a főnököket. Árukban beszéltek, csereberében, így hamar és könnyen megértették egymást. A kacikák gyapot köntösöket, kakaóbabot ajánlottak a kért arany helyett. A spanyolok csengőket, zsebkést, tükröt kínáltak, de félretették a megcsodált acélkardokat. Cortés mondta a szót: pénz! Aguilar megcsóválta fejét: ezt nem tudom mondani. Kivett tarsolyából egy ezüst castellanost. A főnökök próbálták körmükkel, aztán megkopogtatták. Végül áhítattal ráhajoltak: az egyik oldalon Ferdinandus szakállas, hosszú nyakú profilja, a másikon kopott Madonna-kép. Hogyan akasztjátok ezt magatokra? kérdezték, és keresték a felfűzőzsinór helyét.

Míg a vezérek alkudoztak, a tabascóbéliek elhozták a spanyolokhoz a maguk kevesét. Néhány vásott aranyholmicskát, féldrágakövet, egy-egy apró, sötét színű gyöngyöt, tollakat és tarka köntösöket, s boldogan akasztották nyakukba a festett korallcsecsebecsét. Így lett este. Az utolsó este Tabascóban. A hajókra felvonták a lanternákat, füstös veres fénnyel villantották a partra parancsjeleiket. A csónakok szürkület óta vitték a hajóra az embereket.

Hajnalra megindultak. Az ágyúk emlékeztetőül még egyszer eldördültek, csak úgy fojtással, golyók nélkül, a parton ácsolt Madonna mintha intett volna utánuk, Alaminos kezében fordulni kezdett a kormánykerék. Körös-körül csupa emlék, azok, akik már jártak errefelé Grijalva alatt, kinyújtják újból kezüket, keresik az ismerős foltokat, vitáznak, vajon mikor érnek el - talán holnap délig - a don Pedróról nevezett Alvarado-folyam torkolatáig, mikor tűnik fel annak a kis szigetnek körvonala, melyen először láttak sárguló meg véres embercsontokat... Minden második szó úgy kezdődött, emlékeztek erre, caballeros?

Közel a parthoz haladtak, hogy a szegélyvonalán mindenütt elterjedhessen az érkezésükről szóló hír. A kapitányok jó része már esztendővel ezelőtt járt erre, s most az első felfedezők büszkeségével mutogatták a vezérkapitánynak a mesékbe szőtt, számára ismeretlen tájékokat. Alvarado állt mellette, ő is előre nézett a messzeségbe, aztán halkan kérdezte:

- Vajon készek-e már kegyelmed plánumai, don Hernando?

- Minden perc megmásíthatná őket... De ahogy nézem a vidékeket, magam is változtatom. Én valamit látok, amit kegyelmedék nem vettek talán észre. Mindenütt irtózatos nagy, távoli hatalom nyomát sejtem. Minden főnök, minden kacika ünnepléskor először délnyugat felé fordul, és úgy borul le a földre. Neveket hallottunk, ezekről nem tudjuk, vajon királyoknak, isteneknek vagy tartományoknak neve-e? Apró jelekből szedtem ezt egybe... meg odahaza is ilyesfélékről szállingóztak matrózok száján a mesék.

- Ily maroknyi embert elfújna egy erősebb hatalom. Míg navigálunk a partok mellett, s cseréljük a tükröcskéket, csetepatézunk, addig járja, de mit kezdünk e pár száz gyakorlatlan emberrel, ha komoly, nehéz csatába kerülünk... Még nehezebbe, mint amit magunk mögött hagytunk?

- Kegyelmed plánumaimat, terveimet kérdezte. Én nem kufárkodni jöttem ide. Lehet, hogy már napok múltán megtudjuk mindazt, amit most még sejtünk csak. Olyan világba fogunk kerülni, don Pedro, amilyenről egyedül az Admirális álmodhatott.

- Kegyelmed sokat falja a betűket... adnak-e azok ilyenkor valami bölcs útmutatást?

- Olvastam Alexander Magnusról, aki elment az Indiákra... és egy másik görögről, aki országokon keresztül cipelte haza zsoldosait, és amikor először kibuktak a tengerpartra, leborultak előtte, és mondta az ő szavukkal: tenger... tenger... Aztán talán kegyelmed is ismeri az írásból a históriákat Babilonról meg Ninivehről... Mindezeket tudják azok, akik valaha kalamárisba dugták a pennát. De vajon ki hallott valaha Tabasco vidékéről, ki tudja, merre van Cozumel szigete?... ki tudna itt tanácsot adni, mi lehet itt, e partok mögött... vajon milyen messzi ez a kontinens, merrefelé nyúlik el? Talán az Admirális tudta mindezt, de ő sem bírt harcolni a szelek ellen, s ahogy mondják az öregebb legények, bizony ő maga is jócskán tévedett.

- Cubánál partra érve eskette a katonákat, hogy a föld, amelyen állnak, igazában az ázsiai terrafirma... De kérdezem kegyelmedet, vajon a portugálok nem fedeztek-e fel ilyen földet?

- Ők csak navigálnak, ahogy a kormányzó akarja. Felmérik a tengert, papírra rajzolják, hogy arról tanulják oskolában a jövőbeli vitorlamesterek. Ha kikötnek valahol ott menten elsáncolják magukat, bástyákat húznak, üzennek a szomszéd fejedelmeknek: mi van eladni valód? Nem

bántja őket a lovagi virtus, s nem hallám soha hírét, hogy terjesztenék Krisztus hitét. Csak kufárkodnak. Aki teleszedi magát, hazamegy Lusitániába.

- Kegyelmed hogyan szeretné?

- Isten országát bővíteném, ez a legszentebb célom. Földi kincseimet beaprítám ebbe az armadába. Valamit azon felül is. Ha nem akarok koldus maradni, nekem is vissza kell kapni aranyaimat. De énnekem nem minden az arany... Ezért nem értettük meg egymást Velazquez úrral. Míg ő méricskélte a keresetet, én arra gondoltam, miként mentek Judeába a kereszteslovagok, hogyan indult el Julius Caesar... Abból, hogy sarcoljuk a partokat, még nem lesz számunkra suprema reputatio. Ha ez kevélység lenne, vállalom, de én mindennél többet akarok. Kegyelmed látta, miként hódoltatám jegyző urakkal egyetértésben a castiliai korona hűségére a tabascobélieket. Ez már egy tartomány. Más talán ottrekedt volna ezeknél a népeknél. De nekem nem elég. Én tovább megyek, és keresem, megkeresem a távolban lakó urakat. Arrafelé megyek, amerre ők kinyújtották kezüket. Az aranyat termő világok felé.

- Tizenegy brigantinán vagyon minden ember.

- Az Úristen kegyelmével bírjuk még Xerxesnek hadát is. Mi nem mehetünk haza Cubába, szégyenszemre, mert akkor pártütők és lázadók leszünk. Míg mi tülekszünk, gyógyítjuk csepegő hájjal a sebeket, addig Sevillába érnek a cubai papirosok. Ha kell, én nem megyek vissza a szigetekre, hanem megrakodván, az Úr akaratából Hispánia felé fordítom meg az armadát. De mindez csak plánum, don Pedro és én azt hiszem, hogy mi utunknak még csak az elején lehetünk...

A csónakmester lekiált hozzájuk az árbockosárból:

- Nyugat felől hosszú indián csónak közeledik, a benne ülők integetnek, mintha felénk tartanának!

Egy hosszú indián kanoé közeleg. Integetnek. Virágot szórnak-e, vagy nyilat hajigálnak? Ezen néha egy-egy expedíció sorsa fordulhat... Tíz-tizenkét pár evező csapja ütemesen a vizet. A dereglye lassan odafarol a hajó mellé. Elején felemelkedik egy harcos, tollkoronájának verese megvillan a napsütésben. Aguilar hangja eléri a csónakban ülőket. A harcos lent kitárja karját, int: nem érti. Aguilar még egyszer, lassabban ismétli. Az indián nem felel. Majd megszólal, éles, magas torokhangon. Aguilar csóválja fejét: nem tudom, mit beszél... A spanyolok is észreveszik már: idegen köntös és idegen díszek vannak az indiánokon. Világosabb arcszínük, izmosabbak, gazdagabb tollazatuk, fegyverzetük.

- Nem értem, nagyuram, nem is hasonlít ahhoz, amit mi beszéltünk!

A kapitányok egymásra néztek. Lent szüntelen kiáltott a harcos, de a hajóról nem tudtak beszédére felelni. Nincs tolmács. Cortés széttárta két kezét: úgy látszik, elhagy a Szentlélek bennünket... A rablányok ott lézengtek a fedélzeten. Most egyikük... az a szép, gazellajárású lány, akit Marinának kereszteltek - felegyenesedik... megy előre a hajó orrához... mintha szétlökné a spanyolokat... a tisztek egymásra néznek: eszelős lett-e ez a lány? Egyszerre felhangzik Malinalli zengő, dallamos szava:

- Harcosok, mondjátok meg, mit akartok?

- Keressük az úszó ház nagy főnökét. Engedje meg nekünk, hogy felmehessünk hozzá követségbe!

Egy pillanatra mindnyájan megmerevedtek a csodálkozástól. A lány, akit az apródok a rabnők kapitányának neveztek - megszólal, beszél azzal, akivel senki sem tud beszélni...

- Aguilar, az Úristen adja kezünkbe eszközeit. A legalacsonyabbakat is felmagasztalja. Kérdezd meg, miféle nyelv ez, amelyen ők beszélnek?

- Marina... honnan tudod ezeknek az embereknek a szavát?

- Ezt a nyelvet beszélte atyám... én is csak ezt tudtam, míg el nem jött az Ünnep... amikor elvittek engem, s eladtak a kufároknak... Minden népek ezen a vidéken így beszélnek...

- Nagyuram, a lány úgy mondja, hogy ez volt az ő nyelvezete, és ezt beszélték otthon, míg el nem vitték, és el nem adták őt a Tabasco vidékére.

- Hívja fel a harcosokat a csónakból, és mondja nekik: szándékunk békés, nyugodtan feljöhetnek.

Egymás közt beszéltek.

- Nagyuram, a lány mondja, hogy ő már azt kiáltotta nekik: jó emberek, akik az úszó házakban vannak. Nyugodtan jöhetnek. A lány mondja, hogy az emberek csak a te jeladásodat várják, hogy feljöjjenek mihozzánk.

A csónak a hajó közelébe ért. Az egyik indián elkapta a kötélhágcsót, ruganyosan átlendült a párkányon, s aztán macskaügyességgel kúszni kezdett. A fedélzetre már addig odasereglettek a jobb vitézek. Középen állt Cortés, kétoldalt a két tolmács. A jövevények felértek a hajótestre, körülnéztek, s aztán egyenesen Cortés elé jöttek. Meghajoltak, mélyen, de homlokuk nem verte a földet, nem alázkodtak az eddigi indián módra. Marina lépett elébük, kendőt borított fejére, és úgy hajolt meg előttük, ugyanolyan könnyedséggel. Nem várta meg Cortés szavát, ő kérdezett:

- Honnan jöttetek, és mit kívántok?

- Te a nagyúr szolgálóleánya vagy?

- Mindenki szolgájuk, mert nagyok és hatalmasak. A tenger túlsó végéről jöttek. A tenger kiveti őket, fehéren, mint a tajték. Mit hoztatok?

- Békét hozunk. Kérjük, szelídítse a tűztorkú isteneket, melyeket magával cipel, melyek égetnek és öldökölnek.

Világok merülnek fel és tűnnek éppoly hirtelen újra, melyek ott sejtelmesednek egy rableány titokzatos szava mélyén... nézte, ahogy kipirul, tűzbe jön, kérdez és felel, az ismeretlen harcos nem veszi rabszolgalány módjára, ő is szabad emberként beszél a lánnyal... Aguilar áll, tétován, nem érti szavukat, itt-ott elles valamit, s azt mondja urának, s aztán vár... míg Marina gombolyítja a párbeszédet.

Alvarado megérintette Cortést: hátha... hátha ez a lány ellenünk uszítja ezeket a vadakat... ne engedje, hogy egyedül beszéljen, gondoljon, nagyuram, Melchorejóra...

Nézte a kipirult lányt, amint mutatja a harcosoknak Szent György képét, mely a lejáró fedett bolthajtására volt festve. A férfiak meghajtották fejüket.

- Nagyuram, a lány mondja, hogy kegyelmességed csak akkor hajlandó békét adni, ha ők vakon és engedelemmel teljesítik minden parancsát.

- Hogyan jut neki ez eszébe?

- Én azt hiszem... hogy a Szentlélek szállta meg, mely tüzes nyelvek képében hirdetheti a maga igazát...

- Fráter, most arról van szó, nem mond-e valami gonoszat ez a rabnő?

- Figyelem az arcát és taglejtéseit. A szavát nem értem, de ismerem a mozdulatokat. Nem csal. És a szeme sem csal... Ez Isten irgalmasságának eszköze, nagyuram, amint én is az lehettem...

- Mondd meg neki, hogy helyesen beszélt. De most szóról szóra fordítsa, amit általad mondok.

- A leány helyesen beszélt. A szellemek ingerlékenyek, ha bántják őket; szörnyű bosszút állnak. Holnap kikötünk, és a parton tábort ütünk. Küldjetek kétszáz segítő kezet. Küldjetek eleséget, félezer ember számára. Mondjátok meg a főnökötöknek, mi békét hoztunk a Nagy Víz túlsó oldalán lakozó nagyúrtól. Ha úgy cselekszik, miként mi kívánjuk: bő jutalma és ajándéka nem fog késni. Holnap hajnalra kell a válasz.

- Azt mondják, uram, hogy a kacikájuk küldte őket. Megtiszteltetésnek veszik, ha kikötünk és megpihenünk. Vendégei vagyunk. Ha kikötünk, eljön bennünket meglátogatni.

Marina közbeszólt. - A lány azt tanácsolja, hogy nagyuram adjon valami ajándékot az embereknek, s adjon nekik valamit az asztaláról, így kívánja az illem.

Cortés a lányra nézett. Sötét szeme ragyog, ahogy áll és beszél, néha megfogja kezét a küldöttnek, így magyaráz. Aztán mosolyog. Milyen különös, eddig alig látta mosolyogni. Az indián arcok teremtésüktől fogva merevek. Most mondhat valamit a harcosnak, mert az leoldja hímezett övét, odakínálja. Mintha ismeretlen szertartás lenne, úgy kínálja vissza Marina - egyik tenyerében a smaragdkövet, másikban egy húsos, lila virágot, melyet hajában hord. A harcos meghajtja fejét, elveszi az orchideát.

Ortegilla hozza a faládikát, a spanyol limlomok bazárkincsével. Kiemel belőle néhány üvegfüggőt, csengőt és egy kis kést.

- Nagyuram, a lány azt mondja, nem kell elkényeztetni ajándékkal a harcost. Ez még fiatal, nem tanácsbeli.

Kemény, mézzel sütött tortával kínálták, egy pohár édes, xeresi borral. A pogácsából letört egy darabot, megízlelte, a cinkkupához hozzáverődött foga, kortyot ivott belőle, letette.

Lassan esteledett. A hajók horgonyt vetettek a sekélyes partvonalban. Az emberek ma pihenjenek le korán. A jelzéseket leadta az árbocrúdról a veres lanterna. Odament Aguilarhoz.

- Estebéd után hozzad magaddal a leányt, beszédem lesz vele.

Fullasztó szél fújt, elviselhetetlen volt a levegő. Kinyitotta a tenyérnyi ablakot, sötét volt, csak a Madonna-kép előtt himbálózott parányi mécsvilág. Fehér szarvasbőrrel letakart ágydeszka volt a fekvőalkalmatosság, néhány szék, széles asztal, lakatos láda, kincsek, okmányírások számára. A falra akasztva a fegyverek, az asztalon boroskancsó, mellette fakupa, vízzel. Letette maga mellé azt a cserépkorsót, melyet ajándékba hoztak az indiánok. Ahogy ráesett a fény, rajzok tömegét látta rajta: merész ívű arc, hatalmas fej, amely lenyűgözi a guggolóállásba szorított testet. Két keze kitárva, felette sasforma madár, szájából buborékok... kék buborékok... lebbentek ki.

Fogta kezében a korsót, nem tudott elszakadni a rajztól. Csak akkor nézett fel, amikor koppant az ajtócska, s parancsa szerint bejött hozzá Marina és a tolmács.

Intett a fráternek, üljön le, és leülhet a lány is. A láng repkedett egy darabig, aztán elcsendesedett az üvegbura alatt. Aguilart nézte: e sovány, kiaszott aszketikus fejet, melyet elványasztott tízesztendős rabszolgasorsa, petyhüdt szemsarkak, fonnyadt száj, ráncos homlok. A másik meg... ahogy rebbentek a szikrák a haj tükörén, ezen a sima fekete zuhatagon... csak arcéle tetszett át... így, a félhomályosságban, hajlott orra, széles homloka, a kéz finom vonala... Most nézte meg először mint férfi. Mustrálta a fedetlenül maradt kart és lábat, a boka hajszálkeskeny

ívelését, a hosszú, vékony lábfejet, melyet a bőrsaru alig öltöztetett. Bizonytalanul ült; az indiánok guggoltak, vagy feküdtek gyapottakarókon. Próbáljon spanyol lenni, villant fel benne a röpke, veszélyes gondolat... Ahogy ült, még megfogódzott a széktámlában, ösztön volt... perc múlva már simán, kényelmesen pihent a kar a székkarfáján... lábát keresztbe rakta. Cortés megdidergett a könnyű váltóláztól, mely már Tabasco óta riogatta. A láz estefelé különös, gyönyörteli formákat vet, megpezsdíti vérét, gyorsabban lüktet a kelleténél.

- Hány éves vagy?

- A kilenc cső évében születtem.

- Mi az, hogy kilenc cső?

- Az istenek - a mi... régi isteneink... úgy akarták, hogy a világ körökre oszoljon. Ötször tíz és kettő ráadásul. Ez alatt a kör alatt nem alszik ki soha a tűz. Ha eltelik az ötvenkét kiskör, akkor kialszik a tűz. Minden kiskörnek ebben a nagy körben neve van. Egy az ötvenkettő közül. Én a kilenc cső esztendejében születtem.

- És a hónapok? Amikor a hold megtelik és kiapad?...

- Egy évben tizennyolc forduló van. Mindenik húsz nappalt és éjet ölel át.

- Hány esős évszakot éltél át?

- Tizennyolcat. Tizennégyet odahaza, a szülői háznál... egyet, míg vittek... Tabasco felé a kufárok, és hármat ott, a főnöknél, akinek eladtak.

- Hová való vagy?

- Mindig arrafelé mentünk, napokon és heteken át, amerre a nap kel. Eleinte tudtam az emberekkel beszélni... aztán mind más és más emberek és törzsek jöttek. A kereskedő, aki megvett engem, tanított az első szavakra, és ő mondta meg az új hely szokásait.

- Apád szolga volt?

- Az én atyám Virágos Kapu, és nagy főnök volt Painalában. Nagyobb főnök, mint amilyent te átöleltél Tabascóban. Az én atyámnak szolgái vannak, és azoknak is szolgáik vannak.

Cortés Aguilarra nézett.

- Hazudik ez a lány?

- Nagyuram... ez nem hazudik. Én pontosan fordítom, és látom a szemét. Az Úristen útjai kifürkészhetetlenek.

Marina felegyenesedett. Intett Aguilarnak, hogy beszélni akar:

- Mondd meg a nagy főnöknek, hogy vége van a hallgatásnak. Malinalli, akit ti Marinának kereszteltetek: nem hallgat többé. Mondd meg neki, hogy atyám eladott engem rabszolgának, hogy megmenthessen.

- Hogyan adhatja el egy főnök a gyermekét, hogy megmenthesse?

- Jöttek... amikor én az ünnepemet ünnepeltem, és először vittek ki a serdült lányok közé, a mi istennőnk ünnepén, akire nekem már nem szabad gondolnom. Akkor jöttek az adószedők. Kértek lányokat, akik még senkié nem voltak, és fiúkat, akik még nem húzták meg harcban az ívet. Kevesen voltunk, és nekem is el kellett mennem az áldozatra. Tudjátok, mit érez egy atya, ha kíséri gyermekét, amikor leszorítják a piros kőre, és eggyé lesz egy idegen istenséggel? Mert messze kellett volna menni... Mexikóba...

- Mexikóba?

- Ott van minden teremtett világ közepe. A Nagyúr békíti ott isteneit.

- Ország az vagy város?

- Világ közepe. Többet nem tudok. Nekem ennyit mondott apám, és én nem tudok többet. Minden ország és minden város, mind azé a Nagyúré, aki békíti az isteneit.

- Így nem boldogulunk vele, Aguilar, hallgassuk meg a történetét.

- Szolgánk halott lányát vitte be az apám az én szobámba, és fehér virágokkal körülrakta. Az én vagyok, Malinalli... A szolga összekötötte ruháimat. Apám visszament, észrevétlen a tanácsba, és rá is kirótták az áldozatot az idegenek... és akkor bólintott, mondta, hogy mindenkor engedelmes volt a parancsokkal szemben... és így vihette haza a harcosokat, akik virágos kötelekkel megkötözik azokat, akik hajnalban indulnak... engem ezalatt az öreg szolga elvitt oda, ahol tanyáztak a kereskedők. Eladott, és mondta, hogy esztendő múlva, mire megfordulnak az összes istenek a nagy könyvekben, eljön értem és kivált engem.

- Apád ki akart váltani?

- Apám tudta, mit csinál, mert bölcs volt. Így magyarázta a szolga, hogy legyek vidám, mert atyám, a Virágos Kapu, megmentette életemet. Ha elmúlik a veszély, és kivált engem, már megnövök, és úgy kerülök vissza Painalába, mint távoli árva rokon, senki sem fogja tudni, hogy én vagyok Malinalli, akit gyászoltak és eltemettek.

- Miért nem váltott ki apád?

- A kereskedő nem adott el, míg meg nem fordult a nap a pályája körül és még rá két ünnepi hónap. Várt. Aztán egy másik kufár hozta a hírt, hogy Virágos Kapu megtért atyáihoz. Melyik országba jutott, oda-e, ahol a harcban elesettek vannak, vagy abba, ahová azok kerülnek, akik tűz áldozatai lettek, orv kéz leöldöste, vagy az egyszerű és fekete világba, a harmadikba, ahol szalmazizegés közben elhunytak lelke tanyázik, nem tudom. Virágos Kapu nincs többé, nem érkezett meg a váltság.

- És anyád... vagy testvéred... nem segített?

- Anyám felváltott engem, amikor e világra megérkeztem. Ő a legelső fényességben vándorol, quetzal-madár köntösében. Ő harcosok és hősök közt bolyonghat, mert ő is harcos volt az asszonyok között, és dicsőséggel elesett az asszonyi küzdelemben. Apám asszonya nem volt az édesanyám. Virágos Kapu meghalt, és becsukódott a fül, és meghűlt a szív... Malinalli nincs többé, nem jön meg a váltság.

- Hogyan kerültél Tabascóba?

- A kereskedő mondta, hogy nem várhat tovább. Megsiratott, vitt magával, és tartogatott a kacikáknak, akik nem akartak hibás növésű, vagy alacsony származású lányt venni sem szolgálónak, sem áldozatnak, így jutottam el Tabascóba.

- Minden szolgalányt feláldoznak?

- Egyszer mindnyájunknak ez a sorsa. Ezt mi tudjuk, ezért öntözzük könnyel a takarónkat. Egyikünk sem tudhatja, hogy mikor lesz ez. Ezért bánnak velünk kegyesen, s elnézik hibáinkat, mert mi szabadok leszünk akkor, amikor fuvolák és virágot hordozó lányok közt felmegyünk a lépcsőkön... alul... a lépcső alján megcsókol a gazda, azt mondja, szabad vagy... és így megyünk fel... néhány perc, amíg szabadok vagyunk, a lépcsőn...

- Téged miért nem áldoztak fel, hisz négy évig voltál a kacikánál?

- Volt egy kislányuk, az szeretett engem, és belekapaszkodott a kezembe. Aztán elvitték a kislányt a nagyanyjához... messze környékre, átfont karjával, megölelt, ajándékokat adott, és ebből tudtam, hogy nem látom viszont. Ha eljön az istennő ünnepe, mi leszünk soron.

- Mikor lett volna az ünnep?

- Tizennégy nappal azután, hogy ti megérkeztetek. Ilyenkor mézet és ritka étkeket kapunk, kenőcsökkel díszítik testünket és arcunkat, kedvesek, nem szidnak meg sohasem, és bármit kérünk, teljesedőbe megy. Ilyenkor mi már egy kicsit istennőt jelentünk, akivel néhány éjszaka múlva egyek leszünk... És akkor történt, hogy hallottuk, csodálatos jelek esnek... A fehér, szakállas szellemek leengedték csónakjaikat. Hallottuk, amikor először eldördültek a tepustesek... amikor kicsapott a láng, haragudtak és nyugtalankodtak, mert a tabascobeliek bántották őket.

- Ti merre voltatok?

- Barlangokban szorongtunk, asszony, gyermek... mind-mind együtt, mi vigyáztunk a kisebbekre, mi, akiket halálra szántak, segíteni kellett, kenyeret dagasztani, vizet hordani. Estefelé láttuk a kivillanó lángot. És akkor jajveszékeltek az asszonyok, és tépték hajukat és sírtak az emberek után, és szidták a papokat, hogy nem imádkoztak jól, és hamisan mondták vissza az istenek parancsait...

- Áldoztak a förtelmes rítusukkal, a csata után is?

- Csak egyetlenegyet. A szolgát, aki átszaladt a tabascóiakhoz, aki tudta a ti nyelveteket és tudta a szokásotokat. Az biztatott ellenetek, s nem mondott igazat, törvény elé állt, felvitték a lépcsőkön, engesztelni az isteneket.

- Veletek mi történt?

- A kacika úgy akarta, hogy azokat a lányokat, akik készültek a nagy útra, díszítsék fel, és úgy vezessék a sápadtarcúak főnökének. Az bánjék velük az ő hatalmas istenének tetszése szerint.

- Féltetek?

- Megnyugtattak gazdáink: ti a népért haltok meg, ugyanúgy a boldog vidékekre fogtok jutni. Azt akarták, hogy énekelve és mosolyogva menjünk elétek, ne sírva és jajveszékelve.

- Örülsz annak, hogy megismerted az igaz Istent, nem tévelyegsz többé a babonákban?

- Emberek vagytok, mint a mi embereink. Csak hatalmasabbak és erősebbek. Ti megvédtek engem.

- Ki akar bántani téged?

- Az idegen isten, akitől elorozott engem apám. Én hozzátok menekülök és a Fehér Asszonyhoz, aki nem engedi, hogy a régi istenek engem visszakövetelhessenek, mert ő irtózik a vértől, és kisfia, akit ölébe tart, ő is irtózik a vértől.

- Jól beszélsz. Bízhatsz bennünk, mi meg fogunk téged védelmezni, mindenki ellen, ha hűséges vagy és szolgálsz nekünk.

Mindhárman elfáradtak a hosszú hármas-beszédben. Marina felemelte fejét. - Uram, vajon én megtanulhatom-e a te nyelvedet, amelyet te beszélsz - csak istenek érthetik meg?

- Marina, mi nem vagyunk istenek. Tanuljál meg spanyolul, megjutalmazlak érte.

- Boldog leszek uram, ha nyelveden mondhatom a köszönetet.

Felemelkedtek. Cortés utánanézett a lánynak. »Várjatok csak...« Odament a ládához, kinyitotta. Egy kis dobozban néhány gyöngyház berakásos fésű volt, melyet egzotikus királykisasszonyoknak szántak odahaza, Sevillában. Odament Marinához, és betűzte sűrű, zuhatagos fekete hajába, és alig érezhetően megsimította. Marina meghajolt, és mint az apródoktól látta, hirtelen mozdulattal megcsókolta Cortés csipkekendőtől árnyékolt jobb kezét.

7

Szomorú buckák futóhomokja kergetőzött a szélben, a kiaszott partvidék apály szárította hajlásaiban milliárd szúnyogfészek. Ezen a tájékon épült fel estére a sátortábor. Reggelre megélénkült a környék. Bennszülöttek kacagva alkudoztak, megrázták a felkínált csengőket, átnéztek a kristály üvegen, kicsavarták kendő végéből az elrejtett aranyszemecskét, zöld vagy vörös követ, s mire a katona utánakapott - ők már sisakjára, kardjára mutogattak.

Így tartott a vásár délig, amikor követek jöttek, s jelentették, hogy a nagyúr, Teuhtitle, gondoskodik sápadt arcú barátairól, s holnap, napkelte után saját személyében megnézi, nem szenvednek-e valamiben szükséget?

Feltámadás estéje volt. A katonák kukoricakenyéren böjtöltek. Mire megerősítették a tábort - Krisztus már feltámadott. Szurokba mártott fáklyákat vittek, lemeztelenítették fejüket, s a tengerpart fövényén énekelve, ágakat lengetve megindult a húsvéti processzió. Cortés leszúrta a vastag gyertyát, kezébe véve a hatalmas tálat, saját személyében szolgált a katonáknak, mint ezt megkívánta a kegyes szokás.

Estére csend lett, az emberek megbékéltek, s a tisztek osztozkodásra hívták a korona hivatalnokait.

- Húsz lányt kaptunk a tabascóbeliektől. A főkapitányt illeti egyötöd, ergo négy lány, négy marad a koronának, a többi megoszlik a kapitányok és az emberek között.

- Vajon ki mondhatná meg egy leánynak az árát, amin osztozunk?

- El kellene őket árverezni...

- Ajánlanék húsz aranyat egyért-egyért...

- Urak, főkapitányi jogomnál fogva magam számára, csak egyet igénylek, akinek megnyitotta a Szentlélek tüzes nyelve a száját. Azt, akinek Marina a neve. Támaszt-e ez ellen valaki kifogást?

Alvarado mosolygott:

- Kegyelmességed nem választ épp behunyt szemmel...

A tisztek nevettek, feloldódott az alkuvás feszült hangulata. A jegyző írásba szedte a haditanács határozatát. A tisztek természetben választhatnak, aki lemond róla - pénzben kapja meg, ami reá esik. Ordaz és Oli legyintettek: nem kell nőzsákmány. Sandoval felnézett:

- Mit fog szólni Olmedo atya?

- Jobb, ha a lányok urakhoz kerülnek, mintha mindenki prédájára lennének... katonaringyóknak.

Aguilar összeterelte az indián nőket, s tolmácsolta a maga módja szerint.

- Akinek vállára ráteszi ura kezét - azt követi, és annak engedelmeskedik. Ha nehéz sorotok - tűrni fogtok, ha nem tudnátok elviselni, a jó atya segít rajtatok!

Cortés vette át a szót.

- Az Úr, nekünk, spanyoloknak egyaránt mérte ki jogainkat, s azzal arányos kötelességeket. Kegyelmetek ne feledjék, hogy e szolgalányok lelkéért felelniük kell az ítéletkor. Ajándékportékák ezek, nem szerecsenpiacon vett rabszolgák, úgy jutottunk hozzájuk, az Úr akaratából. Azért mindnyájan védelmem alatt maradnak, aki bűnökre fertőzi őket - nem méltó arra, hogy birtokában maradjon.

Hátuk megett egyszerre megszólalt Olmedo halk, szomorú hangja.

- Még csak az imént támadott fel Megváltónk, s ti már úgy osztozkodtok ezeken az ártatlanokon, mint latrok Krisztus köntösén. Én tehetetlen és gyenge vagyok ahhoz, hogy titeket szelídítselek, tagadom, hogy kisebbik rossz az, ha csak egy ura van egy lánynak, s nem kerül ki martalóc katonák közé. Ez a ti katonaerkölcsötök. Az enyém azt mondja az örök írással: ne paráználkodj! Vagy talán azt hiszitek, hogy nem bűn az, ha indiánlánnyal vétkeztek, s könnyebb a test esendősége, ha rézbőrű nővel követed el? Kívánom, ne váljon valóra a jóslatom, de ezek a lányok még átkot és rontást fognak hozni, viszályt szítanak embereink között.

A királyi jegyző vette át a szót.

- Atyánk hívta fel figyelmünket arra, amit a törvény ereje is bizonyít. A szolgalányok, mihelyt beléptek a Szentegyházba - személyükre szabadok, s rendelkeznek sorsuk felett. Bár erre a mostani esetre nem intézkedik hazai jogunk... itt az történt, hogy idegen, pogány törzsfőnök a saját törvényes jurisdictiója szerint ajándékozott nekünk... rableányokat, tehát az ő joguk szerint az ajándékozás ténye már konstituáltatott... mégis esetleges jogi vitának elejét veendő tolmácsolja Aguilar testvér a leányoknak mindazt, amit mondani rendelünk.

Lares, a számtartó közbeszólt:

- Vajon nem téved-e kegyelmed? Hiszen a rabnők kiskorúak, s nem jogosultak az Institutiók szerint sem saját személyükre nézve dönteni! De ki rendelkezik a kiskorúval, ha nem lelhetők fel szülei...? Valójában csak ura tehetné... Ha meg ő rendelkezik, akkor nincs is szükség itt külön aktusokra...

Cortés hallgatta egy darabig a csűrő-csavarókat. Salamancában érezte magát, amikor a kis Gaspare-val vívtak meg heves jogi csatákat.

- Kegyelmetek szertehasogatják a szőrszálakat... De az Úristen azért adta nekünk, spanyoloknak az értelmet, hogy ésszel és karddal is hadakozzunk...

A fráter a lányoknak magyarázta: a szó olyan, mint a madár: elrepül, nem tudja megfogni senki sem. „Atyáitok képekben fogják meg az eltűnő gondolatot. A spanyolok jelet adnak a hangnak. Ez az írás. Minden embernek neve van, és ezt a nevet le szokták írni. Ha leírja, ami felette állt, az ő akaratával történt. Minthogy ti nem tudtok írni: én írom a ti neveteket erre a papírra, értettétek?”

Marina megfogta karját:

- Engem atyám tanított gyermekkoromban... mint kell lemetszeni a fák kérgét, és színes festékkel belevésni a jelemet. Megmutatta, miként kell rajzolni az agavelapra... Akarod, hogy megpróbáljam?

A jegyző kalamárisában friss, bogyókból préselt, lila színű tinta állt. Marina bemártotta a lúdtollat - gyors és biztos kezevonásával szépen két virágcserepet rajzolt, liliomokkal, felettük kapuformát, tetején madárral, melynek szétnyíló farka leér a földig. Letette a tollat. A tisztek értetlenül bámultak a csodajelre, mintha démon játéka lenne.

- Mit jelent ez, Marina?

- Ez az én jelem. Virágos Kapu leánya, Malinalli, azaz egybekötözött virágoscserép.

Cortés magára, maradt, nézte a protocollum alján már feketévé lett különös rajzot. Úgy feküdt a fehér lapon a két egymástól elütő jel, mint két idegen világ, mely egymást nem értheti meg soha.

8

Fehér foltok közeledtek: simára borotvált fejek, földre hajolva, szolgák, karjukon virágos szövésű szőnyegek, melyeket egymásba nyúlva teregettek, s aztán kétoldalt leborultak a porba, várták, míg aranytollas hordszékén átviszik a nagyurat, aztán megint előrerohantak, újból terítették a szőnyegeket, mert azok, akik a helytartót hordozzák - nem léphetnek csupasz földre sohasem.

Teuhtitle magas, izmos ember volt. Markáns, okos arcának fejedelmi díszt adott a fején elterpeszkedő, kitömött paradicsomi madár, melynek ragyogó tollbokrétája vállát verdeste. Vöröses-barna, élénk színekkel átszőtt köpenyt viselt, fekete keretű, tollból szőtt virágdíszítéssel, mellén két ragyogó, szövetbe illesztett pillangó. A saru aranylemezekkel volt megerősítve, s drágaköves, foglalatban vesztek el a körültekeredő szíjvégek. Nyakából hatalmas aranylánc csüngött le, mely saját farkába harapó kígyót mintázott, s a kígyó fejéből jó illatú aroma szállt fel. Az arc nyugodt, méltóságteljes volt, alsó ajka s álla közé félhold alakú drágakövecskét illesztett be. Egyik kezében könnyű kendő volt, másikban aranyveretes díszes lándzsa, melyre - mikor lelépett - rátámaszkodott.

Két udvari embere ocelotbőrrel bevont alacsony széket hordott utána, melyen majd helyet fog foglalni a nagyúr, így ért egymás végtébe gurított végtelen szőnyegen a vezéri sátor közelébe. A nap kibújt a felhők mögül, s rásütött a spanyol fegyverekre, melyek ezüstösen csillantak meg a déli fényességben.

Leplezetlen kíváncsisággal néztek egymásra, mintha keresték volna az első üdvözlés formuláit. Az indián jobbjával megérintette a földet, majd homlokához vonta kezét. Cortés levette kalapját, a sastoll végigsepert a szőnyegen.

Közelebb ment vendégéhez, megérintette karját, s így vezette be sátorába, melynek fő dísze a kis, hordozható oltár volt. A bejövőt Marina köszöntötte, aki leborult, s kezével érintette a földet. Az apród boroskancsót, poharakat hozott. Az indián feszülten nézte, mint festi vérvörösre a belecsorgó ital az átlátszó, világos matériát. Kortyot ivott, aztán letette. Szeme végigkalandozott az ismeretlen tárgyakon, átfutott Marinán, de smaragdékén fennakadt.

- Rabnő létedre hordasz ilyen ékszert?

- Atyám főnök volt, míg megtért atyáihoz. A sors nem volt kegyelmes hozzám, idegen úr kukoricáját morzsolgattam. Ő adott sápadt uramnak, aki rátette vállamra kezét, s szolgálom, mert nyelvem két szót tud ugyanarra a gondolatra.

Apró ajándékokat cseréltek, amikor megszólalt a parton felszerelt kis hajóharang, s jelezte, hogy megkezdődött az ünnepi istentisztelet. Cortés megérintette vendégének karját, így mentek ketten, mindenki előtt a magas földhányásra állított oltárhoz, melyet elborított a sok színes, frissen tépett virág. Hosszú négyszögben elnyúlva ott álltak tisztára mosva, megfésülködve a katonák, kezükben hatalmas, imbolygó húsvéti ágak. Az oltár kétoldalán páncélban az alabárdosok.

Az *introibó*-nál megszólaltak a trombiták és a kürtök, a katonakar elkapta a melódiát, a feltámadás éneke kibomlott, mint szelíd fátyol, s elborította az egész kis sereget. Mindenkit elkapott a ritmus, a tisztek énekelni kezdtek, s maga Cortés, aki mereven s feketén állt díszes zsámolya előtt, mély, szonorus baritonjával kísérte a himnuszokat. De mindenkinél előbb állt egy lépéssel maga Teuhtitle, aki aranytól csillogó, drágaköves ruhájában, szép komoly férfifejével távoli világ igézetét példázta, s olyan volt ebben a pillanatban, mint az El Dorado ország küszöbén feltűnő álomalak.

Mise után megkezdődött a díszebéd. Az asztal hatalmas kövekre támasztott deszkalapokból állt, az uraknak magas támlájú gótikus székek jutottak, a többségnek frissen ácsolt fapad. Az indián nagyúr élénk, fürkésző tekintete kísérte a kanalat, amint elnyeli a forró, párolgó fűszeres húsvéti levest. Kezébe vette Cortés ezüstkanalát, s lassú, bizonytalan mozdulattal utánozni kezdte a spanyolokat. Utána hatalmas pulyka következett roston sülve, a nagytálat apró díszek, papírrózsák, virágok körítették. Cortés kezében megvillant a kiélezett penge, s az indián helytartó csodálkozva nézte, mint esik szét a hatalmas állat, mint metszi át játékos-könnyen az ismeretlen penge az erős, szívós inakat. Felvette a tányérja mellé tett kést, meglóbálta, milyen könnyű, játékos jószág, aztán ő is belemetszett a húsba, s komoly arcán mosolyféle lebbent el, amikor látta, hogy a csodálatos fém neki is engedelmeskedik.

Felvonult a korai spanyol konyhabarokk minden lehető művészete. Kakaó levével leöntött hatalmas babtortákat cipeltek ki kukták, melyek várat utánoztak, kis faágyúkkal, felvonóhíddal, majd édesség után felszolgálták a csípős, erős szagú juhsajtokat. Áldás után Cortés megbontotta az asztalt. Sátrába kísérte vissza az idegen nagyurat. Tolmács szájával most megkezdődött köztük az első érdemleges tanácskozás.

- Neked tudnod kell, hogy mindezen földek és vizek felett uralkodó uram azért küldött engem hozzád, hogy megkérdezzen miért hozták errefelé a szelek a te úszó házaidat, melyek ott lebegnek a vizeken? Kérdi az én uram, hogy haragosak-e a szellemek, melyeknek tűz árad ki a torkából? Miért akartál kiszállni a parton? Talán nem tudod újból befogni a szeleket a hatalmas fehér takarókba, hogy továbbhajtsák a vizein házaidat? Lehet - így gondolta -, hogy szükséget szenvedsz, nincs elég ételed és italod, hogy újból visszamenj... Az én végtelen hatalmú uram azt kérdi tőled, hogy miért jöttél embereiddel ide?

- Neked tudnod kell, hogy mi kelet felől érkeztünk hozzátok.

- Szemünk követte úszó házaitok útját.

- Amerre már nem lát tekintetetek, messze, a nap kelte felé, szigetek terülnek el. Ezekről talán hallottatok. A szigeteken túl megint keletre, nincs más semmi, mint víz és ég. Hatvanszor kel fel a nap és nyugszik le, s ha kelet felé vivő szél fújdogál, akkor érünk mi csak el hazánkba... kétszer telik meg a hold és kétszer fogy el, míg mi ég és víz között hazaérünk.

- Az arcotok sápadt, vajon ott gyenge sugara van-e a napnak amerre ti születtetek, nem tudja megperzselni?

- Az Úristen fehéreknek teremtett, titeket vereseknek és barnáknak, másokat feketéknek. Ez a rendelése. De minderről nem akarok most szólni. Uraddal kívánnék beszélni, hogy mindazt elmondhassam neki, amit a vízen túl lakozó végtelen hatalmú ura néki üzen.

- A te urad tud-e a mi világunkról...? Hiszen senki sem járt itt közületek azelőtt, s mi sohasem hallottuk, hogy olyan messze kelet felé, a vizeken túl még emberektől lakott világ lehet?

- A mi urunk tudja, hogy főnökeitek nagyok és hatalmasok, de szétesnek Isten kezében, mert nem ismeritek az egy, igaz Istent, hanem bálványok elé vetitek magatokat.

- Ti Quetzalcoatl ágyékából eredtek, hogy így beszéltek?

Cortés kérdőn Aguilarra nézett, a licentiatus megcsóválta fejét, Marina bólintott. A *Tollaskígyó*. A vezér érezte, hogy itt különös, félelmes útkeresztezéshez ért el, melyen nem könnyű eligazodni. Ki lehet az idegen istenség, akit Marina kígyónak és madárnak mond?

- Akit te említesz, vajon kedveli-e a kitépett szív áldozatát?

Teuhtitle hallgatott, aztán eltakarta keze fejével szemét.

- Szent könyveink ezer alakban őrizték meg képét. Mi úgy olvassuk, hogy szigonya eléri a kitépett élő smaragdkövet. De tudunk egyetlen különös képéről, amelyen fehér hajjal az álla alatt ábrázolják, előtte virágok, gyümölcsök és ágak. A tulai papok nem áldoznak a Tollaskígyó előtt szíveket. Csak virágot, galambokat, tengericsövet.

Cortés Olmedóhoz fordult: - Atyám, itt babonák dolgaiban járatlan elmémmel tévelygek. Vajon nem áldoztak-e az ótestamentum emberei virágokat, föld zsengéit, galambokat a Láthatatlannak?

Teuhtitle hallgatott. Aztán kitárta két kezét Cortés felé.

- Te Quetzalcoatl ivadéka lehetsz. Ti valamennyien testvérei vagytok. Csak már a nevét nem tudjátok, s őt a magatok nyelve szerint hívjátok, miként a harcosnak is megváltozik élete közben a neve.

- A mi tengeren túl lakozó urunk küldött bennünket a te uradhoz. Kérünk téged, mondd meg, miként érhet el uradhoz urunk üzenete?

Amikor megértette a választ, Teuhtitle kiegyenesedett, és először emelte fel a hangját.

- Partjainkra csak napokkal ezelőtt érkeztetek, még rajtatok van a tenger sója és utatok pora. Vajon illendő-e idegeneknek ilyenkor már kiejteni a Haragos Úr nevét? A te urad nagy és végtelen hatalmú lehet ott, ahol ő uralkodik, de kérdezem tőled, vajon ő azonnal színe elé engedi-e azokat, akiket nem ismer és akik nem lépték még soha át országait?

- Királyok csak királyoknak küldhetik üzenetüket. Én az én uramnak vagyok szolgája, és te a magadénak. Mi nem dönthetjük el, ketten, uraink szándékait. Én kérlek téged, add át a Haragos Úrnak üzenetemet, és ha megjő a válasz - elmondod, hogy, mit üzent nekünk a te urad.

Teuhtitle bólintott.

- Négyszer fog felkelni és lenyugodni a nap, és a te szolgád, uram, elhozza neked a választ.

- Olyan közel lakik a nagyúr, hogy ilyen rövid idő alatt eléred?

- A hírvivők sebesen szaladnak, míg ki nem fullad leheletük. Ott átveszi az üzenetet tőlük egy másik hírvivő. Két nap alatt meg kell mindig tudnia a Haragos Úrnak, mi történik népei között.

Sandoval állt meg a sátorbejáratban, s nyugtalanul Cortésra nézett:

- Nagyuram, ketten ezek közül az indiánok közül körbejárnak. Kezükben lapok vannak, olyanféle, mint a papír... az övükön apró, színes tömlők csüngenek. Amerre járnak, mindent lerajzolnak, mindnyájunkat, lovainkat, kutyáinkat felismerheti rajta nagyuram...

Cortés eltűnődött egy pillanatig, aztán Olmedo atyához fordult.

- Hallotta, atyám, hogy rajzokat készítenek e népek rólunk? Tegnap este az a lány... Marina... a lúdtollal lerajzolta nevét, valami képecskét. Hallott-e kegyelmed már valaha olyan népektől, melyek betű helyett képben vetik ki az írást...? Beszél ilyenekről talán az ószövetség?

- Az írás nem beszél róla... de ha véges memóriámban kutatok, emlékeznem kell arra, hogy római utazók, akik Egyiptomban jártak, azok mesélték el, nagy csodálkozással, hogy régen, nagyon régen a fáraók papi népe képékben fejezte ki a gondolatot. Ha azok megtehették, miért ne lehetne itt, a másik óceánum partjainál is?

- Hívd Marinát!

- Mi ez, amit ezek rajzolnak...?

- Nagyuram, a gondolat elszalad és minden elmúlik, ha meg nem örökítik. Őseink azért találták ki, hogy minden nép minden nyelvén beszéljen.

- Te is érted?

- Apám tanított. De én csak gyermek voltam. Sok-sok év kell hozzá, hogy valaki minden jelet értsen.

- Szeretném látni, amit írtak.

Behívták az egyik gyorsfestőt. Kezében kemény fedelű bőrtok, rajta vékonyra cserzett, kifeszített szarvasbőr. Oldalt hajszálfinom ecset, övéről apró fatartályok lógtak le, folyékony festékkel. A képecskék egymás alatt húzódtak meg, úgyhogy a lefelé menő sorok széltében szabályos négyszöget alkottak. Cortés ránézett a lapra. Először nem értett semmit. Apró, óriás fejű indiánpofák guggoltak, egyiknek előre, másiknak hátra a lába, szálukból pöfögtek kis buborékok, madarak és virágok körülöttük, csupa érthetetlen, furcsa figura... és ekkor egyszerre, mintha a meséből átcsöppentek volna a valóságba - kint úsznak a hajók, a parányi rajz megörökíti vitorláikat, az árbocrudat, a Capitanán a lobogót, fedélzetén matrózokat, az egyik kúszik fel az árbocfára, harang, amint kondul, itt kis nyilak szállnak oda- és vissza... Másik rajz: ágyúk, pontosan úgy, amint ők is látják, előttük nagy kőgolyórakás. Mozgások: egy ember fát vág, másik dárdájára támaszkodik. Egy lovas ember, gyalog, talpig vértben. Külön a kard és külön a lándzsa. Ezután Olmedo atya az oltár előtt, kezében kehellyel: itt megint ismeretlen, különös, madárarcú ábrázolások jönnek, ájtatos kapcsolatban idegen istenséggel. Megint utána vezéri sátor, egy csomó jel, amelyen nem lehet eligazodni és aztán ő, Cortés, teljes vezéri díszében, mellvértjén kivert domborművel, szakállasan, kalapban, s aztán kalap nélkül, amikor levette az indián helytartó tiszteletére...

Ott állt a kürtös a sátor előtt.

- Add le a jelzést, hogy a tisztek jöjjenek ide, a sátor elé!

A tisztek egymás után járultak a képecskékhez, s gyermekek módjára, mohón keresték rajta önmagukat. Ezalatt a két festő félénken, reszketve húzódott meg egy sarokban, s nem értette, miért fogja el izgalom a szakállas isteneket.

- Kegyelmetek most látják e pogányok praktikáit. Mindent képre vetnek, s ezt küldik el az ő uruknak, aki ránéz, és tudja, hogy mitévő legyen. Épp ezért terveink szerint való, hogy minél borzalmasabb képet nyerhessenek rólunk. Ezért ütközetet fogunk játszani, ágyúkkal és lovas viadallal. Ezek majd képekre szedik...

Marina odalépett, s halkan mondta, hogy a nagyúr át akarná adni magával hozott ajándékait, így az ajándékcsere követte a megszakított tárgyalást. Mintha hatalmas tánckép csodálatos pantomimje elevenedett volna meg, imbolyogtak ritmikus lépésben a szolgák, szétteregették a gyapotkötegeket, melyek minden eddiginél csodálatosabb ízléssel ábrázolták a szövött vagy hímzett rajzokat. Ezután korsókat hoztak, sötét csillanó mázuk alatt tarka rajzok húzódtak meg, egyike szétnyílt hátú madarat, másik jaguárforma szörnyeteget ábrázolt. Végül egy nagy cseréptálat raktak elé, melynek leemelték tetejét, s a szolgák óvatosan göngyölték ki szövet-takaróikból az egyes darabokat, lerakták a szőnyegre, s a selyemfényű ágyon hamvas frissesség-gében először csillant meg a káprázatos Arany.

Nem merülhetett el az álmélkodásban, mert e világok közötti rítus szerint most őrajta volt a sor. Teuhtitle könnyű kis fejszét lóbált meg, majd nyakláncnak kristályüveget. A két apród kihozta a magas támlájú, gótikus udvari széket, melybe bele volt vésve a büszke castiliai címerrajz. Cortés mutatta, hogy miként fogadják e széken ülve az urak alattvalóik hódolatát. Utolsó ajándéknak egy karmazsinbársony föveget adott át, melynek ezüstcsatján Szent György figurája ragyogott.

- Húsz-harmincezer aranypezó, amit kaptunk e néhány hitványságért - mormolta halkan a királyi jegyző fülébe a számtartó Lares úr.

Cortés e pillanatban megadta a kürtösnek a jelt, ő maga apródjaira bízta vendégét, s lóhátra pattant, hogy személyesen vezesse a kifejlődő harcjátékokat.

Míg az indián vendégek kényelmesen elhelyezkedtek - előttük megdübördült az erdő szegélye, s kürtök ritmikus szavára egymás felé tartott két gyalogformáció. Kinyújtott lándzsáikkal, lassú, római lépésekben közeledtek, s alig pár arasznyira voltak egymástól, amikor felharsant a trombiták állj-szava. Oldalról hirtelen lódobogás hangzott: tizenhat lovasának élén megjelent Cortés, hatalmas dárdákkal körüllovagolva az egybeszorult cohorsokat. A lovak nyakára akasztott csengők egybeverődtek a páncélok zajával, s valószínűtlenül különös képbe fonták a harcjátékot, mely a kék óceán partján, bólongó aloék árnyékában, felijedő trópusi madarak felhői közt zajlott le.

Most következett a tüzérség mutatványa. Mesa a hegytetőről belelőtt a fiatal erdőbe. A kőgolyók irtózatos robajjal kaszabolták a csemetefákat, s rázkódó zajuktól megreszkettek az indián követek. Csak Teuhtitle arca maradt merev és nyugodt, ő hívatta magához a két gyorsrajzolót, akik az egybegyűlt kapitányok elé rakták frissen mázolt miniatűrjeiket. Cortés az összehajtogatott agavelapok felé hajolt. Látta egyszerre önmagát, még bent, a sátorban, tollas kalapban, amint meghajlik a helytartó előtt, a következőkben már sisak van fején, de gyalogszerrel... most hág fel félelmesen felnagyított lova hátára, egyik lába kengyelben, mozgás közben, aztán már előreszegezett lovasdárdával, majd kivont karddal, amint végigszaladt a zárt sorok előtt... az első képek még stilizáltak, bizonytalanok, de egyre jobban feloldódik, egyre élethívebb lesz, kivehetők a kapitányok, a lovak nehezebben sikerültek, inkább agancstalan szarvasokként lettek ábrázolva, eleinte nyugalomban, mozdulatlanul, míg a végén remek ritmusba jön a mozgás, s a lovasok lendülete csodálatos életre kap.

Mindnyájan áhítattal nézték e pillanatok alatt készült kis rajzokat. Teuhtitle nem értette, vajon miért keltette fel épp ez a fehér démonok figyelmét... Marina tolmácsolta, hogy a nagyúr távozni akar, s búcsúzóul lenne még néhány szava, mely a sápadtarcúak urát illeti.

- Sokat olvastam a mi szent könyveinket. Nem vagyok már fiatal, előttem kinyílik a képek rejtett értelme is. Mégis egy kép mindig zavarba ejtett. A Tollaskígyót ábrázolja, de Quetzalcoatl fején idegen dísz ül, melynek csillogó formáját nem látta nálunk soha senki sem. Amikor bejöttem sátorodba, észrevettem egy fegyveresedet. Fején ugyanolyan különös fényességet láttam, mely nem készül sem ezüstből, sem tollak fonadékából, s amelynek lényegét nem fejtette még meg senki. Ezt szeretném megnézni közelebbről.

Behívták az őrálló, alabárdos veteránt. Cortés elkérte tőle a sisakot. Finom, francia kovácsolt munka volt, alakjában frígiai sapkára emlékeztetett. Legény korában zsákmányolta harc közben, Lombardiában valahol.

Teuhtitle megkopogtatta az ismeretlen fémet. Hozzáütötte obsidián kését, s hallgatta a tiszta csengést, melyet kiadott az acél. Indiánoknál szokatlan nyíltsággal kérte, vajon nem adhatná kölcsön e fejdíszt néhány napra, hogy mindezen beszédek hiteléül az isten titkos sisakját bemutathassa ura előtt.

Cortés intett a legénynek: megveszem tőled. Mosolyogva fordult a helytartóhoz:

- Te tudod, Uram, hogy itt rossz szelek járnak, és hol forróság, hol éjszakai hideg van. Az embereink szenvednek tőle, lázt kapnak, betegek. Éjjel felver a nyögdécselésük. Gyógyítani kellene őket. Mi, spanyolok, drága orvosságokkal élünk. Ennek a láznak egyetlen medicamentuma az arany. Kérjed meg uradat, vegye kezébe ezt a sisakot, és barátsága jeléül töltesse meg arannyal; és úgy küldje vissza, hogy gyógyíthassuk véle a beteg embereket. Értetted?

Teuhtitle csodálkozva mondta, hogy náluk dísz és ékeknek való anyag az arany, sok nincsen is belőle, csak épp amennyit előkaparnak a föld mélyéből, de arról soha senki sem hallott, hogy lázt gyógyítanának vele, vagy épp balzsamul szolgálna. Ha a távoli úr követei így kívánják - ura bizonyára örülni fog, hogy ennyiben segítségére lehet.

Cortés kísérte ki a kapitányokkal. A szolgák újból kiteregették a színes tarkán szövött szőnyegkendőket, a hordágy színes tollai imbolyogtak a »norte« szél erős légáramában. Mint amikor uralkodók búcsúznak egymástól, úgy ölelte át Cortés Teuhtitlet, az őrállók tisztelegtek alabárdjaikkal; s a kapitányok felemelt, kesztyűs jobb kezét még sokáig láthatta, a fordulóig, amikor a földre szegezett tekintetű rabszolgák már a kis bozót felé vezető út hajlásáról szedegették fel az áthaladó után a helytartókat megillető szőnyegeket.

Senkinek sem volt kedve hozzáülni a vacsorához. Izgatottak voltak, s mindegyikük még egyszer szerette volna látni az aranyat.

Cortés nyugtalanul sétált fel-alá. Aguilart hívatta:

- Kétszer ismételte királya nevét... aki mindezek felett a világok felett uralkodik. Nem értettem jól... hogy hívják?

- Ő olyasformán mondta, hogy Mocteuhuzuma... én, egyszerűség kedvéért Moctezumának mondtam, könnyebb a fülünknek, nagyuram.

- Te nem hallottál rabságodban erről a királyról?

- Szegény rab voltam, nem jutott hozzám nagyurak híre. Mindig csak annyi, hogy dél felé és nyugat felé van a Nagy Úr. A nevét nem hallottam.

- Gondolod, hogy ugyanaz lenne? Hátha sok-sok királyuk van, és mindegyik azt képzeli a magáéról, hogy az övé a legnagyobb hatalom?

- Itt olyasféleképp lehet, mint odahaza, Spanyolországban. Nemesek vannak, lovag urak, aztán felettük grófok meg hercegek, de az egészet mégis a királyi felség koronázza.

- Hívd csak Marinát!

Domboldal tetején állt, lenézett a táborra. Olyan szép, szívvidító volt a sűrű tábortüzek egymásutánja, sűrűbb a szokottnál, a rovarok milliói ellen. Egy-egy őrálló katona vasba foglalt figurája, vállán muskétával.

- Marina, hallottál-e te erről a Mocteuhuzuma úrról, akit a nagyúr többször is említett?

- Ő a víznek, a földnek, a tengernek, minden országoknak ura. Ahogy ti beszéltek a ti nagyuratokról, aki túlon, a nagy vizeken a nap felkelte felé lakozik, aligha lehet olyan hatalmas, mint a Haragos Úr.

- Látta őt valaki valaha?

- Sokan mentek el, és nem jöttek soha vissza. Azok látták, akik Huitzilopochtli vagy Quetzalcoatl istenséggel egyesült... amikor az első csepp vér becsepegett a parázsba. Az apám vidéke még akkor hódolt meg.

- Akkor hódolt meg?

- Gyermekkoromban hallottam, ma már nem tudom pontosan. Üzent, hogy akarunk-e békét, vagy akarunk-e háborút? Mi békések voltunk, s az atyák tanácsa úgy mondta, hogy meg kell vendégelni követeit. Ezért nem jött sereggel reánk, csak kérte az adókat. Néha nem jöttek, sok-sok hótölte múlt el, nem jött senki, már azt gondoltuk, el is feledte a nagyúr egykori szavát. Aztán megjöttek... azon a szörnyű ünnepen, a kereplőkkel, úgy jöttek, ahogy jön a rontás... Azon az éjszakán vitt engem el kézen fogva a szolga Xicalangóba, a vándorkufárokhoz.

- Milyen lehet itt, az Újvilágban, királyokkal, császárokkal békülni és hadakozni... Olyan csodálatos, mint eleink útja a Szentföldön, Saladin országában, vagy amikor Bizánc falai alól újra Thermopyléig tört fel tízezer katalán... Ha Columbus idevetődött volna, ahelyett hogy elhagyja dél felé a yukatáni partot, úgy borult volna le ez előtt a rejtélyes nagyúr előtt: nagy kán... nagy kán... itt van, akit én kerestem...

- Ő kereste, mi megtaláltuk. Áldott legyen az Isten neve, aki a világ eme csodáját a mi számunkra tartogatta.

Ezen az estén boldog, meleg hullám öntötte el az embereket. A tisztek odajárultak a kapitányokhoz, hírekért, a katonák ostromolták tisztjeiket. Egy kirebbenő szó százat tarkított, s városok, kincsek, fejedelmek úgy hevertek a villódzó tüzek körül, mint meséből valóságba libbenő arannyal híres szellemek.

Bement a sátorba, ledobta tollas kalapját, a könnyű vértet, köpenyét. Forró, nehéz éjszaka volt. Menekült a képektől. Letérdelt az imazsámolyhoz, ott maradt percekre. Aztán szál könnyű dolmányban leült az asztal mellé. Megnyitotta az asztalfiának zárját, s kivett belőle egy papírárkust. Próbálgatta a tollakat, melyek ott fehérlettek a kalamáris körül, aztán megmártotta, bogyóból készített tinta volt. Először egy szelet fecsérelt papírra rótt néhány sort, már rég nem volt kezében toll, és rég fanyalodott íráshoz. Eszébe jutottak a medellini éjszakák, amikor forró és fullasztó volt minden, asszonyok testére gondolt, rímek szakadtak ki, madrigálok tolakodtak, csengő, vidám kis figurájuk ugrándozott a sorok között... Poéta... A megszólítás élesen, ívben vágott bele a fehér papír testébe: »Sagradisima Majestad!« Itt... egy homokpad felett, elveszett világokban, olyan tájon, melynek senki az otthonvalók közül hírét sem hallotta... ember, akinek holt hírét kelthették és kivetették a hűségesek sorából, vitézi sátrában levelet kanyarít annak, akinek csak a Pápa s felkent királyok írhatnak, Sagradisima Majestad, aki Hispániának, Flandriának, Nápolynak, Szicíliának s egyéb olasz vidékeknek, talán már a Pó

síkságának is ura, akinek hatalma a Török Világig terjed, német fejedelmek királya s talán császárrá koronázott ura már: Hernando Cortés, az extremadurai kisnemes levelet ír urának, melyből úgy fog kicsendülni a lélek, mint kétségbeesett Confiteor. A forma szorítja, s érzi az írott betű súlyában saját tehetetlen indulatát. Ha rajta állna, vádirat lenne az egész, okolná Velazquezt minden rosszért, megírná: épp onnan ered nyomorúságuk, hogy félig készületlenül, felszerelés, pótlás nélkül, lopva kellett elhagyni a cubai partokat, s most egy idegen világba számkivetetten nem remélhetnek a szigetekről semmiféle támogatást.

Így ír egy kietlen, idegen tengerparton, egyiptomi csapások korbácsütése alatt. Míg fogja a tollat, váltóláz borzongatja, a gyér gyertyafényben félelmesen zümmögnek a szúnyogok... Éjszaka lehet már, kint nyugodt lélegzettel alszik a tábor... megáll kezében a penna, felfigyel... lélegzik a tábor...? Valami megborzong ösztönében, először még csak igen-igen távolin... vajon érzékei káprázznának, azok rémítenék, hogy nincs egyedül önmagában? Hallucináció, hogy tényleg hall egy lélegzetet... ha visszafojtja a magáét, akkor is hallja. Az öntudat felneszel: nincs egyedül, valaki van itt még kívüle. Minden ólomsúly. Valami kimondhatatlan erő láncolja a papírárkushoz, lefogja kezét, mely már nyúlna az asztalra fektetett hosszú, háromélű tőr után.

Kiszakította magát a káprázatból. Felemelte magasra a gyertyát. A fény becsap egyik szélső sarokba, ahol összekuporodva szőnyegén ül Marina, s merev, bűvölő tekintetébe beleütközik a lángsugár. Szinte felkacagott a megkönnyebbüléstől. Intett feléje, keljen fel, jöjjön közelebb. Fehér gyapotinge bevilágított a feketeségbe. Köpenye tollal volt átszőve, légiesen könnyűnek látszott, hajából húsos, meleg virág szirmai kandikáltak ki. A smaragdkő titokzatosan himbált mellén, ahogy felemelte s süllyesztette a pihegő lélegzetvétel. Fölébe hajolt. Az arc nem volt szolgalány arca. Uralkodófajták titkos tüzében talált egymásra tekintetük. Keskeny szemöldöke beleveszett a lekopó festékstráfba, de mégis szeme volt legszebb, éjmélységű, sötétben felgyulladó két kis fárosz, amilyen riadtan tud néha körbe-körbeszállni.

Elébe ment, félelem nélkül. Letérdelt, hihetetlen ruganyossággal illette a földet homlokával, s aztán lesütötte szemét. Amikor mindenki elment, Teuhtitle látogatása után, a kapitányok vitába estek, tábortüzek gyúltak körös-körül - ki kutatta volna, hova lett...? Idehúzódott, ura sátrába, melynek egy sarka szolgáit is megilleti. Az apródgyerekek rámosolyogtak, mint régi ismerősre. Talán a nagyúr így akarja... Aztán elaludt. Amikor felébredt, már ott égett a gyertya, gondolatai fölé görnyedő nagyúr, szaladó lúdtollal. A vártáknak elhúzott kiáltása ütött át a csenden, az éjszaka vége még messze, végtelen messze lehet... Közelebb ment a lányhoz. Most hívassa ide a kiaszott frátert, aki még mindig rabszolga módjára kuporog, nehezen felejti hitvány sorsát... most hívassa ide, éjnek idején, csak azért, hogy megtudja, mit akar ez a lány?

Akkor különös dolog történt. A nagy némaságban megszólalt egy hang. Még nem egészen tiszta spanyol, küszködő és kimondhatatlan *r*-betűvel, de érthető és diadalmas. Csak annyi:

- Muchas gracias...

Aztán mutatóujja kivágódik, kérdez. Cortés felel rá, rámondja a szót. Asztal. Aztán önmagára mutat a lány: Malina... most mutatja tenyerére fektetett fejével, hogy ez rég volt... nagyon rég, mutatja kisgyermek korából, arasznyinak magát. Malinalli... mondja... és aztán diadalmasan nekikezd az *r*-betűnek, különösen ropogtatva: Marina... Én Marina vagyok és te vagy az én uram. Már olyan közel voltak egymáshoz, hogy tüzelt a lehelet. Ilyenkor... ezekben a pillanatokban, otthon... ez volt mindig a legkeserűbb... az idegen illat, idegen test párolgása... az indián szag, mely Cubában bőségesen és fojtón párázott, hogy csóktalanul, mint nőstényállatot tépték le... elugorva mellőle... álomszelíd medellini dámák hallgatag ajka után vágyakozva... és most is, ez a pillanat... ahogy közelebb jött, felborzongott az emlékek mélyéről, ezek a haiti lányok és cubai lányok merev, egyenes arcukkal, kisborjú mozdulatlan, nedves tekintetére

emlékeztető szemükkel. Pillanatok tört része alatt egyre közelebb jött Marina, sohasem szagolt virág illata vette körül, nem volt semmi benne a vad és fojtott párolgásból, illatos sókban fürödő távoli hercegkisasszony, levelek borítják testét, és olyan mákonyos, oly puha és illó ez a parfüm, hogy szeretne utánakapni, letépni, s testébe, tenyere közé gyömöszölni, s úgy szívni fel, mint marék otthoni rózsalevelet... azok közül a rózsák közül, melyeket arab fákról oltogattak, Granada körül... Így jött közelebb, már elérhette volna, de nem nyúlt hozzá, átütött halványbarnasága a habfehér, lágyan tilolt szöveten, a nagy csüngő smaragd, titokzatos zöld-fekete foltjával szívére esett, ahogy felrándította a vállát...

Szál könnyű dolmányban volt, s nem tudta soha-soha, egész életében többé nem tudta Cortés, hogy mikor volt az első pillanat, amikor egymáshoz értek. Halkan, a suttogás szemérmével - kint állnak az őrálló katonák, s a függönyökkel elkerített külső részben alszik a két nemes-apród... szavak estek, melyeket egyik sem mondott, és egyik sem értett; bőséges és száz értelmű volt ez a némaság. Amikor megfogta kezét, Marina reszketni kezdett. Lesütötte szemét, s hajlandó lett volna újból lába elé borulni, s elpróbálni azokat a szavakat, melyeket naphosszat játszi hévvel felmorzsált magának... hajlandó lett volna leborulni, megsemmisülni, s így áldozni egyetlen új ura előtt... Minden új volt, a sátor formája, a kereszt az asztal sima lapján, virágtalan férfiszállás acélkeménye, mely fel-felvillant minden sarokból, székre dobált vért keze ügyében, mellette a sisak, oldalt a hatalmas pajzs, az asztal sarkában egy acélcsákány kézügyre, katonaember nyoszolyája, letakart priccs, rajta pár levedlett ruhadarab, most így, nyitott nyakú ingben, alóla kivillan halálos sápadtsága a bőrnek... most erre tapadt rá, elillan a félsz, s kíváncsi, mohó szeme rámeredt a nyakkivágásra... az már nem köntös... Cortés felszakította nyakán a gyolcsot, ledobta dolmányát is, és így, katonanadrágban, sarkantyútlan saruban, egy szál bomlott elejű hollandi ingben parádézott Marina előtt. A lány újból, bűvölten a nyakra s a mellfoltjára nézett... mint kisgyerek, aggódó, kíváncsi félmozdulattal odaegyen-gette ujját, mintha megkaparná: vajon ez alatt nincs-e valóban semmi, ez lenne-e a bőr, s úgy lehetne simogatni, mint minden más bőrt... Leheletesen végigrezzent ujja Cortés mellén, s úgy perzselt végig a férfiforróság... elkapta az ujját, magához szorította, a szív most ijedt táncba kezdett, rászorította: érzed, elkapta fejét, kipattant ajka szomjasan és tehetetlenül csüngött a nagyúr karja között, s aztán kis ijedt, búgó galambhang volt, egy villanásnyi, míg rátapadt e forró, ismeretlen, egészen ismeretlen tilos játék: a csókja.

Már egészen forró volt a teste, ahogy magához ölelte, féloldalvást elfújta a gyertyát, a kanóc szomorúan, konyultan füstölgött egy keveset, sercenő égésszag pernyeillatával telt meg minden, nem láttak a sötétben semmit egy pillanatra, de már megszokta a szem a világosságot, indián szem, mely átüt nyíl módjára a feketeségen, világít fehér teste, fehér test, szakáll fekete foltja, egy árnyék, két kar, amint egybefonja... Olyan puha és illatos volt, kívánatos asszony és mégis idegen-kislányos... minden virág és minden esszencia rajta, az ajka körül mintha cseppnyi ámbrakutak szakadnának fel, idegen, elvarázsolt herceglányt küldött a tabascói kacika hozzá, ez volt az utolsó logikus gondolat... elvarázsolt kis rabszolgája, Marina vagy Malinalli, kicsikém, nehéz, kardforgató tenyerével végigsimogatta, először arcát, aztán lesiklott vállára, ahonnan óvatosan leválasztotta a meleg és puha virágfüzért, megkereste köntösének csomóját s türelmes, boldog ujjal levelezte, míg szétesett a lágy anyag, egyik sarka kezében maradt, ezt lehajtotta, így titok-végbe gabalyodottan simogatta, hámozta a köntöst, már csak az öv tartotta össze, magához szorított testén érezte kibuggyanó mellének puhaságát, középen a kő hercegi smaragd, melyért Hispániában falut kaphatnál, egyetlen hazulról hozott ékszer, a keble tövében, amint elsimogatja, s ott bomlik, reszket, cirógat a teste.

Megoldta övét, lehullt egyszerre a pókhálófinom félingecske. Ahogy átölelte, a lány egyszerre felvetette arcát, és belenézett szemébe, talán először, mióta néki adatott, szemtől szembe, ahogy nőstény nézi a hímjét, ahogy dáma a lovagot, cseppet sem félelemmel, inkább mint titokzatos, ismeretlen sorsának csodálatos takácsát.

Egy órával később a kis Ortegilla felébredt. Neszeket hallott, az éjszakai révületben átkémlelt. Halk hangokat hallott, egy lány ezerszer ismételt tört spanyol szavát s egy suttogó-érthetetlen férfiszót, melyről csak sejtette, hogy ura mondta. Így hallgatott az éjszakában, s ügyelt társára, Xamarillóra, hogy fel ne riadjon.

Negyedik rész - Tenochtitlán

1

Leemelte fejéről a korona-abroncsot, a kétoldalról lecsüngő smaragdokkal ékes aranymakk erősen benyomta homlokát. Kínzó főfájása volt, melyet sem a mézbe mártott gombák mákonya, sem illatos füvekkel kevert dohány levele nem tudott enyhíteni. Letette a tigrisbőrköpenyt. Könnyű fehér köntösben állt meg a hálóteremben, melybe nem léphetett be egyetlen lélek sem. Meredek lépcső vezetett fel a teraszra, ahonnan végig lehetett látni a Várost. A mécsek végigsorjáztak a házablakokban, százszor kellene venni a százat és újból százszor, hogy eltalálja, vajon hány ilyen parányi világ gyúl fel, most ülnek a vacsoránál, ünnepelnek, a Hús Öröme Négy Nővérének ünnepe lesz napokon át.

Ilyenkor magánosok és csendesek a férfiak, elkerülik asszonyukat, s friss gyapotköteggel vetnek ágyat önmaguknak éjszakára. A Négy Nővér Istennő: ezektől jön a szerelem. A Serdülő, akit megérintett az élet bíbor virága, még liliomokat tart a kezében, de már ajka körül csodálatos mosolyok gerjednek, a Hajadon a másik, aki ott áll mátkaruhában, násznép és koszorús virághordozók előtt, és arra gondol, hogy ma lészen az eljövendő... az Asszony és a Csóksóvár Özvegy már mohók és néha-néha fertelmesek, tőlük serkennek a gondolatok, és ők fonják össze, nászba a két testet. A Négy Nővér ünnepe előtt csendesek az éjszakák, és mindenki várja, hogy elmehessen valamelyik Nővér papja elé, és megvallhassa vétkét neki. Fehér gyolcsokba öltözik, dísz nélkül, illatos kopállal telt füstölőt visz és tiszta gyékényt, hogy leereszkedjék rá az, aki könyörög az Istennőhöz, aki leveszi a vétek nehezékét.

A Nagyúr ezekre a virrasztó mécsekre gondolt. Neki nincsen mit megvallania, mert ő a Legfőbb, az Egyedüli Úr, a Haragos Úr. A palota végéből, a nagy park virágos oldaláról szinte végtelenbe vesző tágas csarnokok nyílnak, források bugyognak, s azok közelében hímezett, parádés szőnyegeken alusznak az asszonyai... minden asszony, akit valaha megkívánt, az mind ott lehet, az éjszakai árnyékok alatt, talán négyszer százan, ha el nem ajándékozza őket egy-egy megnyert csata, vagy sikeres labdajáték örömére. Mégis úgy áll, lemeztelenedve a császári fénytől, lekapcsolja a karpereceket, leteszi a zöld quetzalfarkat, válláig leomló, illatos fekete hajával mint Bűnbánó jelenik meg önmagának ítélőszéke előtt, mert nincsen, aki Moctezumát megítélje. Ilyen magasan nincs már más zaj, mint az istenek lehelete, és légzésük oly erős, hogy a csillagok hol elsápadnak tőle, hol meg felragyognak, így jön el és szabhat magára bűnbocsánatos áldozatot, böjtöt, hisz napok óta csak déltájban vesz magához néhány csipetnyi kukoricalepényt s iszik rá egy korty vizet... még nyelvét megszurkálhatná a mageyfa tüskéivel, szenvedné a közrendűek bűnhődését, melyet évciklusról évciklusra így írnak elő a szertartások könyvei. Lenézett a teraszról, melynek oromcsipkéi végtelen vonulatban tollaskígyókkal ékeskedtek. Sok-sok ezer mécs, bűnbánók mécsesei és a palota másik szárnyában már öltöztetik a Csodálatos Egyet, aki holnap egyesül majd szeme előtt az istenséggel. Ez az Egy vígságban és mámorban éli meg egyetlen csodálatos esztendejét. A foglyok közül válogatták őket, a legszebbet és legizmosabbat. Alig lehetett tizennyolc tele még, izmos és karcsú volt, mint egy fiatal lány, hajlékony és mosolygott, amikor először vette kezébe a fuvolát és elpróbálta... mert a Csodálatos Egynek így kell végigsétálni a városon, egy évig, fuvolával ajka előtt, fején virágokkal, apródok, hívők, hódolók seregével... mindig mosolyogva, mert a jókedvű hódolókat szereti az istenség. Így kapja meg a négy legszebbik lányt feleségnek, a négy Nővér Istennő tiszteletére, s ezentúl már velük telik az éjszakája, s ők vigasztalják, ha feldereng

benne, hajnaltájt, a sorsa... Most ott, kelet felé, a távoli palotaszárnyon, ott öltöztetik a Csodálatos Egyet zokogó asszonyai. Feketére festik lábujján a körmöt, arcát sárgára és rózsaveresre, virágfüzérrel ékesítik, koronát kap aranyból, s arannyal hímes a köpenyének szegélye... Még ma éjjel búcsút vesz asszonyaitól, akik - Négy Nővér - emlékezetesek a testi szerelemről, s akik majd életük végéig gyászolni fogják a Csodálatos Egyet... Így viszik a halottak szigetére hajnalhasadáskor, felvirágzott ladikokon, a fuvolának nem szabad kiesnie kezéből, nevetnie kell és tánccal köszönteni a napot... milyen boldog, végtelen sugarú nap ez... már mindenki várja, örömmel és tánccal, s az egymásba hullámzó kagylókürtök szavával... így megy fel a lépcsőn, mindenik fokon búcsúzik egyik-egyik asszonyától, utána apródjai jönnek, leveti egyenként díszruháit, melyeket egymásnak ad át az áhítatosok koszorúja... Fent várják a papok, akik soha máskor nincsenek fehérben, s arannyal van kiverve kezükben az ichtzlikés...

Megy a Csodálatos Egy erre az útra, s máskor ilyenkor vígság patakzik végig a palotán, mihelyt véget ér a böjt, s megszurkálja ajkait a tüskével: nincs több vétek... Holnap... Minden jelek szerint igazodik. S a jelek egyre gonoszabbak s egyre félreérthetetlenebbek... Így kísérik... a csodálatos, boldog esztendők után, amelyeknek átfut a fénye rajta, amikor Agg Bátyja, Tezcoco királya fejére tette a quetzalmadár testéből font zöld koronát... Az első évek: boldogok és diadalmasak voltak, a seregek évről évre úgy tértek meg, amerre jártak, hogy harcban szerzett foglyok ezreit hajtották hozzá, sohasem apadt ki az istenek oltáránál a fény, mely új erőre kap, ha vér cseppen bele... a két tenger között új tartományok jöttek és új adófizetők százezrei, akik engedelmes fővel vetették tekintetüket Tenochtitlán felé, ahol isteneit szolgálja s ítélkezik a Haragos Úr.

Böjt és a főfájás kínozta. A jeleken kell töprengenie. Ledőlt a szent város templomának egy tartófala: Huitzilopochtli hétszeresen elzárt teste világcsúfjául meztelenül kiragyogott... Néhány nappal később érkezett a tengerparti kormányzók levele: a tengeren ismeretlen, úszó házak tűntek fel, a papok ijedten emlegették a planéták szokatlan járását, mintha megbomlott volna valahol az égi rend, vérveres kométát láttak feltűnni az éjjel, farkával csapdosta az égboltozatot... Régi, kialudt vulkánok, melyek sok-sok nagykörnyi év óta szenderegtek: most egyszerre felébredtek: üvölteni, okádni kezdtek.

A jeleket őrizte magában. Az avatatlanok elfeledték őket, de ő láncra fűzte s ott himbálóztak szüntelen szeme előtt. Szinte megkönnyebbült, amikor hetekkel ezelőtt a tabascói partvidékről beérkeztek az első agavetekercsek. Eleinte csak úszó házak, dagadó vászontestükkel, apró, fekete karikákkal, melyekből kicsap az égzengés, aztán partra szálltak, most már kezében tartotta figurájukat, látta a csöveket, melyek a tüzet hordják, agancs nélküli szarvasaikat. Eleinte csak szórványosan kapta a rajzokat... aztán megszólalt a jelződobok hangja. A hegyek visszhangozták, befúrta magát a bozótok közé, felfogták a városok őrszemei. Minden este tudta, hogy előző nap reggelén hova értek, meddig merészkedtek, megálltak-e vagy felkerekedtek? Tabasco vidékéről megkapta a harc és vereség rajzát. Rákönyökölt az agavelapokra, és töprengett a dolgok rendjén. Nem látott tisztán, és nem látta tisztán az istenek szándékait, így küldte Teuhtitlet az idegenekhez a tengerpartra.

Úgy látszott, mintha a sápadtak gyökeret vernének a tengerparton... mintha nem kívánkoznának beljebb jönni... Őriznék úszó, himbálózó házaikat... mintha megtört volna erejük... És akkor történt - a nyolc nyúl hetében - a *Nagy jel*. Moctezuma napokkal azelőtt vette a hírt Tlacopanból, hogy legkedvesebb testvérhúga, Papan, viaskodik a halál szellemével. Szíve gyenge, alig-alig ver... néha, egy sóhajtással majdnem elszáll belőle az élet. Így jöttek a gyászt megelőző követek Tlacopanból. Egész éjjel virrasztott, várta a híreket. »Papan«... amikor kiejtették ezt a nevet, mosolyogtak a madarak és fák, minden tele lett virággal, Papan volt mindenkinél kedvesebb... a szelíd és bölcs Papan, aki fiatalon özvegységre jutott, s azóta üres

maradt gyékénye, s nem akarta érteni bátyja szavát, ha vezérei közül új férjet kínált. Ült, magánosan, amikor megjött a gyász színével a követ, arcra borult. Tudta, hogy húga halott.

Vitték, quetzaltollakból szőtt gyaloghintaját Tlacopanba, az egész úton Papannal beszélgetett, emlegette magában a halottat mint magános bolyongó, úgy idézte fel egyenként az emlékeket. Talán harminc esős évszakot láthatott, amikor a csendes asszonyok halála előzte arcáról az utolsó mosolyt... Feküdt balzsamok és virágok között, amikor fölébe hajolt, hogy utoljára mondja neki családjuk titkos, fejedelmi nyelvén: béke legyen teveled. Nem sírhatott, mert amióta elvállalta az égi és földi küldetést, nem indulhat meg többé halandó emberek dolgai felett.

A többi olyan volt, mint kóbor varázsló meséje, s nem hitte volna el soha, ha nem maga Tezcoco ifjú királya meséli el neki... Papant délelőtt temették a föld alatti boltozatba, közel a palota belsőbbik kertjéhez, a lugas alatt, ahol örökösen hallhatja a lélek a halk vizek csobogását. A gyászolók éjig fennmaradtak, virrasztva és áldozva a halott gondolatának s hajnaltájt csendben elszenderedtek. Az udvari tiszt ötesztendős kis unokája riadt fel először, s átszaladt a csendbe borult kerten, hogy a cselédházba, dajkájához siessen. Nevetve, virággal foga közt tapsolt bele a hajnalba, amikor egy hang megszólalt: »Galambocskám...« Papan ült a fürdőmedence felsőbbik lépcsőjén, lábát belelógatta a friss forrásvízbe, törülközött. »Hívd gyorsan anyádat... galambocskám...« mondta, s a gyerek engedelmesen visszaszaladt. Még mindenki aludt a házban, anyja elnyúltan, szesz és könny összefolyt..., felébredt, réveteg szemmel nézte a gyereket, aki unszolta »Papan... anyám... Papan kéreti, hogy gyere hozzá...« Az anyja megsimogatta »rosszat álmodtál, jó asszonyunk megtért a szép liliomos mezőkre... ne törődj véle...« A kislány bizonygatta, hogy kint ül a forrásmedencénél... várja. Az asszony felkelt, hagyta játszani a gyermekeket e pillangó-gondolatokkal, s - maga is alig több serdült gyereknél - osont utána. Ott látta Papant: szál nedves köntössel eltakarta borzongó, gyönyörű testét. A gyerek révült szemmel figyelte e hajnali csodát, beszaladt a palotába, és felverte az álmodozókat, felrázta a cselédlak asszonyait... Mind látták Papant, aki ott ült, még gyengén és hervadottan a medence szegélyén, s intett, vezessék át őt újból termeibe. Szívére panaszkodott, de délfelé nyugodtabb lett, s kérette az udvari embert. »A Haragos Úrhoz küldelek, hogy tudja meg ő is a jeleket...« Az öreg leborult előtte, gyerekeire s azok gyerekeire hivatkozott, s kérte: ne kényszerítse erre a követségre. A Haragos Úr könyörtelen lesz a jel hallatára, s ő soha többé nem térhet meg e városba övéihez. Papan hallgatott. »Gyávák vagytok. Én nem mehetek oda hozzá... Gyenge vagyok...« Még azon az éjszakán mégis útra kelt az öreg, hajnalra beért a Haragos Úr palotájába. Az őrállók úgy néztek a vendégre, mintha ő is jelenés lenne: a nagyúr gyászol... így mondták. Moctezuma pap volt, úgy ismerte az istenek jeleit, mint a legöregebb varázslók, akik ott kotyvasztottak a hegyek elhagyott omladékaiban. Arról sohasem hallott, hogy aki elhagyta az élet küszöbét - visszajöhet.

Délre elért Coyohuacanba. A csodálatos kert elalélt a napsütéstől, s a szobák függönyei megszűrték a fényt. Papan ott hevert, virágok között, az ágyon.

- Vajon te vagy-e, húgom, vagy gonosz szellem vette fel alakodat?

- Testemben is én vagyok, bátyám, gyere közelebb, ne féljél tőlem. Én tudom, hogy a halottak nem jöhetnek soha vissza... De nekem talán nem állt meg a szívem, csak halk lehetett verése, ti azt hittétek, a lélek meghal, nemcsak szendereg. Amikor felneszeltem: láttam átszűrődni a napsugarat, ahol szétnyíltak a deszkák... minden olyan hihetetlen volt, nem tudtam, merre vagyok, kábult voltam, bódultan, szomjasan kezdtem keresni a nyílást, s ma sem tudom, miként lehetett erőm ahhoz, hogy elgördítsem fejem felől a követ.

- Tudsz valamit arról, amit odalent láttál...?

- Csak neked beszélek.

Közelebb ment húgához, hogy ellesse szájának suttogását.

- Rideg, sziklás vidéken találtam magam, előttem zúgó vizek, megettem lelkeknek országútja. Át akartam úszni a patakon, mert nem volt gázló rajta, és akkor a túlsó parton embert láttam, köntösét mintha ezüstből szőtték volna, haja olyan volt, mint nap sugara, arca fényben úszott. Áthúzott a vízen, és mondta: húgocskám, ne félj... Vezetett félelmes, sűrű hullahegyek közt, de én nem féltem, mert ő vezetett. A part, ahol álltam - végtelen víznek partja volt. Kelet felé mutatott. Különös úszó házakat láttam, óriás fehér karokkal szaladtak a tenger tükrén, tetejükön idegen, tarka köntösű emberek, arcuk fehér, színes szemük van, kék és szürke és sárgás... nincsen toll rajtuk, csillámló korongokkal fedik el fejüket... Az ember fogta kezem, mondta: ezek a Nap fiai, hozzátok jönnek! Átmehetnél hozzájuk, könnyű vagy, nem nyel el a tenger... de menj vissza bátyádhoz, és mondd: jönnek a Nap fiai, és jaj nektek, ha felemelitek kezeteket, mert fekete csontok ezreiből nyögés és jajgatás fog kiszakadni. Te visszamégy a tieidhez - őrködni fogsz, hogy ne legyen harc az emberek között... Egy nap majd békésebb gázlókon mehetsz át a túlsó partra.

Moctezuma megérintette Papan homlokát, ott, ahol a smaragdékszer rózsajelű foltot vetett. Tekintete, riadt és feldúlt volt. Magába roskadtan ült a gyaloghintóba, s úgy érezte, Papant nem szabad látnia soha többé.

Belemélyedt Quetzalcoatl lényegébe. Az új ábrázolások, atyáinak és azok atyáinak képei... mindazoknak képei, akik az ő nyelvét beszélik: egyformán ábrázolják. Tollaskígyónak néha nyíl és íj van kezében, előzi az ég kísérteteit, megpihen hajnalra vagy éjszakára... ilyenkor reszkető szívek véres melegével üdíti magát. De van egy másik... a papok mutatták a rejtett képet, Tula Úrasszonya vitte be kézen fogva... hatalmas barlang, melyet templommá építettek ki eltűnt népek, akik valaha éltek ezen a földön őelőttük: itt volt a titkos kép - a Tollaskígyó halott-halvány - arcát aranyszínű haj veszi körül, előtte - szörnyű is kimondani - nincsenek felvágott mellek, kitépett szívek, csepegő vér a kopálillatos serpenyő felett -, csak virágok, gyümölcsök, s a tulai papok nem is áldoznak ma sem mást a Tollaskígyónak, mint csak virágot és gyümölcsöket.

Ő másként áldozott. Minden esztendőben ezer és ezer megvonagló szívnek adta adóját, hogy a szomorú vándornak megoldja jóságos mosolyát. A könyvek úgy mondják, hogy hatalmas király volt egykoron Tulában, de nem értette meg senki, elnézett az emberek felett, s azok nem tudták, mire gondol? Egy nap felvette utazók köntösét, és elment Kelet felé... Valaki még látta a partokon... messze, Yukatánban, az Itzák földjén megállt, a legendák szerint már akkor fehér volt az arca, olyan, mint, azokon a képeken, melyeket titkosan őriznek a tulai falon. Emlékezik az öreg pap szavára, aki a barlang legmélyén fülébe suttogja - »Tollaskígyó nem kívánja a vért, hiába metszitek fel a melleket, és tépitek ki az eleven drágaköveket... Csodálatos Egynek megborzad tőle tekintete... Hiába küldöd ki foglyokért harcosaidat - Quetzalcoatl nem kóstolja meg soha az emberi vért...« Mióta eljött Tulából, minden napja tele kétség, amikor kimegy a palota erkélyére, és látja, mint viszik tilinkószó mellett a táncoló mámorosokat, figyeli, árnyék vagy fény suhan-e át a Tollaskígyó bálványképén, amikor megreccsen az áldozat melle s a pap kiveszi belőle reszkető smaragdkövét... A csodálatos Vadász arca merev és álomba ringó, mintha ő is messzi utakon járna, melyekről az imént tért meg Papan.

Éjszaka volt, még mindig nem feküdt le. Így fogadta Teuhtitlet, aki jelentkezett a kamarásoknál, és könyörgött bebocsáttatásért. A kormányzó kint levetette díszes köntösét, és vezeklők fehér köpenyében, lesütött szemmel, meztelen lábbal lépett be, s homlokával megérintette a földet.

Egyenként vette át Cortés ajándékait. Az üvegeket, e néhány velencei kristálypoharat, szélén futó aranydísszel - odatartotta a fény felé, és nézte gyémántos csillogását. A karosszéket végigsimogatta, nem volt benne semmi különös, magasabb és ünnepélyesebb volt az idevalóknál, kényelmetlenebb, talán súlyosabb, erősebb ember számára ácsolódott, aki megszokta, hogy páncélköntöst visel. A könnyű, vörös barétot forgatta. A vörös nem volt királyi szín, inkább kisebb kacikák jele. De az ezüst Szent György-kép a sárkánnyal lekötötte képzeletét. Percekig nézte. A lovas figurája egyezett azokkal a rajzokkal, melyeket először kapott a keleti part-vidékről, s a lándzsa, melyet a szent sárkány torkába döf - olyasféle, mint amilyennek leírták a spanyolok fegyverét. Az őrálló katona sisakja volt kezében. Egymásra néztek. Moctezuma intett a másiknak: tudja, hogy mire gondolt. Az isten hordott ilyen fejdíszt azon a képen, mely a Halottak Városának templomában fut ősidők óta végig a falon. Teuhtitle ismételte, mit üzennek az idegenek.

- Quetzalcoatl fiai nem hordják apjuk erényét. Sehol nem láttam a szent könyvekben, hogy Tollaskígyó szomjazta volna vér helyett az aranyat. Hisz könyveink démonok bélsarának mondják, s mi így is jelezzük. Vajon ők aranyat szomjaznak-e vér helyett... vagy vért is? Mondd csak, láttad-e, amint áldoznak kitépett szívek áldozatával, azok a sápadtak is... feláldoztál vajon a szolgákat, akiket kaptak, s a tábascóbeli foglyaikat?

- Lehet, hogy Quetzalcoatl isten leszármazottai. De miként a nagyúr gyermeke is, ha szolganővel nemzi ivadékát, egyre inkább elkorcsosodik, úgy ezek a Nap fiai is csak kevés részükben istenek, emberi bajok sorában bővelkednek. Esznek... mohón és sokat: megsütik állatok húsát a tűz felett. Nyersen semmit. Különös, tüzes italokat isznak, de nem vetik meg a pulquet sem. Mindent szétvagdalnak éles, erős késeikkel. Ebből van dárdájuk hegye és a kard és a tőr, az ismeretlen csövek is, amelyekben el van rejtve az égzengés. Itt hozom ezt a bárdot, mely kicsiny, de széthasítja a vastag fákat. Ezt nekem adták... De vért nem láttam. Én ott voltam az ő áldozatukon, amikor istenüket tisztelték, és az ő papjuk bemutatta áldozatát. Énekeket énekeltek, egyszer ezüstcsengők szólaltak meg, ide-oda járt a pap, különös ruhában. Mind fegyvertelenek voltak. A pap kezében tartott egy pohárfélét, aranyból lehetett, csillogott. Amikor felemelte: a sápadt nagyúr két térdre esett, és verte mellét, mint nálunk a bűnösök szokták. És a pap felemelte aranyedényét, apró, fehér tésztákat vett ki belőle, s nyelvére tette az előtte térdeplőknek. Aztán töltött magának italukból, és megitta.

- Vajon áldozatok vérét itta?

- Nem láttam áldozatot. Még állatot vagy gyümölcsöt sem metszettek fel, hogy kedveskedjenek isteneiknek. Én kérdeztem urukat, kíván-e rabszolgákat, hogy vérüket onthassa oltárainál? Mire megértette a tolmács szavát, láttam, harag vonul át rajta. Az volt a válasza, hogy az ő sápadt, szakállas istenük szörnyű bosszút áll azokon, akik ártatlan embereket meggyilkolnak, így mondta: meggyilkolnak, mint gonosztevők...

- Félelem lopózott szívedbe, amikor vele beszéltél?

- Amikor elindultam, elmondtam magamban a halálbamenők himnuszát. Aztán kóstoltam ételüket, és ittam italukat. Láttam, miként beszélnek, miként próbálják érteni szavamat annak a leánynak nyelvén keresztül, akinek Malinalli neve, és aki hozzájuk került. És mégis démonok tüzes lehelete szaladt át rajtám, amikor lángot vetettek fekete csöveik, s hatalmas, fehér kőgolyóik lekaszálták az élőfákat.

- Egybe vannak-e nőve agancstalan szarvasaikkal, miként ezt a képek ábrázolják?

- Először csak hangjukat hallottam... olyan hang ez, amilyenhez foghatót sohasem hallottam. Aztán láttam őket. Külön van ember és külön a szörnyeteg. Hím és nőstény van belőle. Egyike fehér, másik barnás, majd sötétebb színű. Láttam, amint a hím rá akart rohanni a nőstényre.

Ágaskodott, nyihogott, toporzékolt, mintha szellemek szállták volna meg. Míg jön gazdájuk, szíjat vet nyakukba, oldalukba mélyeszti sarkát, hátukon terem. E pillanatban következik be a titokzatos egyesülés, melyet te láttál a képeken, nagyuram. Állat és ember egybeolvad, a négylábú kezes lesz és szelíd, megáll vagy rohan, lépésben jár, ugrik vagy ágaskodik, ahogy akarja a harcos.

- Hányan vannak?

- Kevesen ahhoz, hogy seregnek mondjam, de soknak találom követségnek. Számuk szerint kicsiny csapat, lehetnek ötször százan talán, de ha megszólalnak kürtjeik, mindegyike egyszerre emeli egyformán fegyverét.

- Bölcs vagy, sok idő járását láttad, Teuhtitle. Emberek-e ezek, vagy istenfiak?

- Nagyuram... körülmentem táborukon, szűk volt a sátor, s nem találtam arravaló helyet, mint minálunk, jobb emberek házában... könnyíteni kellett magamon... Gyalogolnom kellett, fertelmek és piszok közepette... Nagyuram, te tudod, hogy nem ok nélkül bántalak ilyen szavakkal téged, a tisztaság fejedelmét, de mondanom kell, hogy *ezért* távolodtam tőlük észrevétlen, engedtek az őrállók, hallottam elnyújtott szavukat... így mentem a dombhajlás felé, bozótos, ösvénytelen erdőszélre. Alkonyat volt, már majdnem leesett az este... Egy hajtásnál meg kellett állnom... itt láttam valamit... fehér folt volt, csak sápadtsága világított, először láttam fehér embert csillogó holmik, köpenyek nélkül, alig volt eltakarva... nem volt egyedül... Egy rablány volt vele, akit áldozatnak ajánlottak a tabascóbéliek... egy ilyen lány, akinek ők nevet adtak, megöntözték fejét, s a nagyúr hirdette, hogy nem kell készülniök halálos ünnepükre...

- Illendőnek tartod-e, hogy ezen az éjszakán rabszolgák sorsáról hozz hírt nekem?

- Nagyuram, én addig élek, amíg te akarod. De a te bölcsességed megtalálja értelmét szavaimnak... E szolgák alantas sorsa talán úgy fonódik a mi sorsunkba, mint ahogy egybehajlanak a virágok az areyo-tánc kötelén. A sápadtarcúak nem ismerik az erdő neszét, mert közelükbe érhettem, és láttam, oly tisztán, hogy rajzba is tudnám szedni... a fák közt ott hevert az aranyhajú s egy rablány volt vele. Már a belsőbbik szerelem orcáját simogatták. A hold megcsillant haján... mintha ezüstöt és aranyat öntenél össze, én meg, mint gyermek, úgy lestem, miként szeretkeznek. Az aranyfürtű szájából idegen, furcsa szavak bugyborékoltak, holott a mi férfiaink némák, amikor gyékényükre veszik asszonyukat... úgy gondoltam, talán áldozni fog idegen, titokzatos urának, s ez a szertartás, utána venni fogja az övén csüngő kést, és belemeríti a lány szívébe... talán ők így áldoznak... titokban...? Egy hiéna elkacagta magát, e pillanatban rávetette magát a lányra... pillám lefátyolozta szembogaram fényét, nem láthattak, csak én láttam, hogy úgy ölelte meg, mint minden férfi az ő asszonyát. Tosi istennő áll a szeretők felett, mikoron elszakad a gát, s boldog célja felé igyekszik az életfolyam, s földi ember vétkezik, ha kíváncsi szemmel meglesi. De te tudod, uram, hogy ez a pillanat nekem mindennél fontosabb volt. Az istenek nem egyesülnek halandó asszonyokkal. Ha ő kívánja népünknek lányát - nem isten. Süllyedt és emelkedett a hatalmas test a perc örömében, a lány sikított egyet, talán most vesztette el leányvirágát, a férfi tenyerével befogta száját, aztán simogatta, beszélt hozzá, szájával kereste száját, mintha most akarna vért szívni tőle... holott ilyenkor férfiak ellökik maguktól asszonyaikat... Aztán lassan hanyatt esett, lecsukódott szeme, a lány meg ott hevert mellette, legázolva.

- Quetzalcoatl fajtája nászra lép a mi népünkkel. Könyveink sehol sem tudnak róla, hogy az istenek ismernék a halandó testek földi vágyát. Ahogy te mondod róla, nem istenek...

- Olyanok, mint mi vagyunk, csak tökéletesebbek. Fegyvereink alig fogják őket, pajzsokba öltöznek, hogy ne fogjon a nyíl... de a szúnyogok ellen védtelenek, sírnak és vakarják magukat, ülnek patak vizében, s olvasztott hájat kenegetnek. Lázasak, ha beszívják a mocsarak szagát, és nem találnak rá más orvosságot, mint csak az istenek bélsarát.

- Mi a neve vezérüknek, akit Quetzalcoatl ivadéka küldhetett csak? Beszélj róla!

- Nagyuram, én atyád mellett szolgáltam az ő palotájában. Vezettem hadakat két tenger partján, igazgattam tartományokat, és szedtem adóikat. Ismerem az embereket. Én embernek tartom őket, és úgy néztem őket. Nagyurukat ők úgy hívják, különös, ropogó hanggal, melyet nem tud kiejteni nyelvünk: *Coltez!* Beszéltem vele, nemegyszer. Nem magasabb a többinél, és nem erősebb harcosainál. Nem öreg és nem fiatal. Haja nem sima, mint a miénk, sötét színű, de olyan, mint a tenger hulláma... mintha megfagyott volna a víz fodra... egy-egy ezüstcsíkot láthatsz benne. Szembenéztem vele, mert előtte nem süti le senki a tekintetét, egyszerű katonák sem borulnak le előtte... Férfi. Távoli ura jól választott, amikor ezt a harcost küldte.

A Haragos Úr szótlanul megindult, ritmikus istenlépésekkel, melyekben tánc, áldozat, szertartás misztikus módon egyesül. Lassan felhágott a tető felett emelkedő kápolna felé. Megfogta a kőbe mintázott ocelotfej stilizált szegélyét. Lenézett Tenochtitlánra. Mintha valami titokzatos kéz nagyon-nagyon távolról kezdené felgöngyölni az éjszakát. Halavány, sötétlila csík türemlett be a láthatártalan feketeségbe. Teuhtitle összefont karral állt ura mellett és várt.

- Szolgakosarat hozol. Velem jössz a kincsesházba. A kiöntött tajték emberei betegek, s csak aranytól gyógyulnak meg. Szomjasak, s csak ez oltja a szomjat. Küldök nekik, részegedjenek meg tőle, mint gyenge derekú öregek a pulque-italtól.

- Te mondod, uram, hogy betegek, és ettől meggyógyulnak. De kívánod, hogy még nagyobb erőre kapjanak, s semmi se tartóztassa fel az útjukat? Nagyuram, te szüntelen mondod, hogy fejedelmük Quetzalcoatl ivadéka. Ők maguk erről nem ejtettek szót, nem tudtak arról a Csodálatos Vadászról, aki távoli időkben sajkára szállt, s elvezetett kelet felé. Ők így mondják uruk nevét: *Callos*... Ilyen neve nincs köztünk az istenségnek, s ők maguk sem mondták, hogy isten lenne... Kérlek, nagyuram, légy fukar s szűkmarkú kincseiddel.

- Szolga vagy, s elméd nem fejthet meg mindent. Én hiszem az istenségüket, mert így adták tudtomra a jelek.

- Magadhoz engeded őket, ha közeledni akarnak?

- Te tartod számon fegyvereseimet. Ha akarom, számuk összeroppantja e sápadtarcúakat. Még nem döntöttem... Vajon... vajon nem az lenne az egyetlen igazi út, hogy ideengedjem őket, s itt nyissam meg ereiket, milyen csodálatos lehetne, ha sápadt, aranyszínű testükön freccsenne végig a piros drágakő leve... ember módjára áldoznánk fel őket az isteneknek... Így lenne, ha nem lennének mások, mint te mondod... közönséges, fakó testű emberek. Ki tudná e percben mindezt eldönteni?

- Nagyuram: vagy aranyat, szolgákat, ételt küldesz nekik, barátságodat és hívásodat. Vagy üzensz a cholulai fegyvereseknek, s akkor hét nap múlva, a Harmadik Cső kezdőhetében olyan fehér testek fognak virítani Huitzilopochtli trónja körül, amilyeneket még nem látott soha Anáhuac. Te tartod a legnagyobb áldozatot, melyet valaha feljegyeztek könyveink.

- De ellentmondanak még mindig a jelek... Mibennünk is ellentmond a lélek. Mintha Quetzalcoatl s Huitzilopochtli egymással szörnyű csatára kelne. Amikor istenek ütköznek... olyan kicsi és tehetetlen az ember, Teuhtitle, olyan, mintha szemed láttára a nap és hold egymásba rohanna... Úgy döntöttem, hogy várok. Várok világosságot. Addig küldöm nekik az istenek sarát. És Cholulában összevonom a harcosokat. Vigyáznod kell minden lépésükre. Ha

továbbmennek úszó házaikon, elhagyják partjainkat: béke és barátság velük. Közelebb nem engedem őket magamhoz... ha erőszakkal jönnének: engedetlen követek, akiket nem véd meg távoli uruk.

- Harcosok ezek, uram, nem szolgák. Könnyen nem fogják megkötöztetni magukat. Ahogy gyűlölik a papok kését, mely feltépi az áldozat szívét, ők maguk százszorta vérszomjasabbak lesznek, ha uruk a harcot rendeli el. A tabascói foglyok mondják, hogy sakálok lelke van bennük, és nem tudják, mi az irgalom... Nem istenek, nagyuram, hanem harcosok. Én könyörgök előtted: tartsad készen a jelződobokat, hogy elszállhasson hangjuk harcosaidhoz Cholulába. A sápadtakra vigyázz, uram, nem istenfiak!

2

A szolgák hosszú sora jött, lesütött szemmel. Nagy szövetbálákat cipeltek, mások kosarakat, gyékénytartókat, puttonyszerűen vállukhoz kötözve. Teuhtitle felemelte kezét, amikor Cortés elé ért, és meghajlott előtte: úgy adta át a legdrágább ajándékot, melyet ura embernek juttathatott.

Hatalmas, félember magasságú tollkorona volt, annak párja, melyet a Haragos Úr harcban visel. Aranyzöldben csillanó quetzalszárnyakból lett művészi gonddal egybeszőve, aki fején hordja, kimagaslik az összes többi halandók közül: Moctezuma ezt a vizeken túl lakozó nagyúr-testvérének küldi, mert ezt a tollkoronát csak az viselheti, aki uralkodik emberek és világok felett. A tollkorona aranyabroncsokkal volt mezőkre felosztva, s példázta a nappali s az éjszakai mennyboltozatot. Alant arany napok voltak a tollra ráhímezve, közepükön apró türkizek, smaragdok csillogtak - az éjjeli kört ezüst holdakkal szórta tele az alkotó keze. Tollkoszorú volt s egyben világtábla is, miként ezt Teuhtitle magyarázta, aki leolvasta e királyi fejékről a planéták titokzatos vándorútjait.

A szolga kibontotta a könnyű takarókat, s a földre fektetve feltárult ámuló szemük előtt egy malomkerék nagyságú színarany tábla, melynek közepén ijesztő emblémákat hordozó, nyílra támaszkodó horgas arcú istenfigura ült, küllőin állat- és növényjelek voltak kiverve: drágakő, arany, naptár és számtábla titokzatos vallásuk jelképeiben eggyéolvadt. A másik - hasonló nagyságú ezüstkerék a holdanya sápadt figuráit mutatta. Egy szolga odanyújtotta Cortés felé a minap kölcsönkért francia sisakot: színültig megtöltve finoman szitált aranyporral. Egy tálhoz hasonló edényben aranydara volt: könnycsepphez hasonló szemecskék, ahogy a forró, olvasztott érc belecsepeg a jéghideg forrásvízbe. Sandoval, mint gyerek - felkiáltott: a fehér takaró taván húsz aranykacsa úszott, ék alakban... a többiek már az aranyjaguárokat, vakondokat, majmokat csodálták. Soha nem sejtett tökéletességgel ötvözött állatfigurák voltak, feles számmal, nyaklánc száz és száz drágakővel kirakva, fülönfüggők hibátlan, gyönyörű gyöngyszemekkel, íj aranyvéggel s nyílvesszők aranyheggyel, hosszú botok, melyeknek aranyvégét bíráik szokták igazságtevéskor felmutatni. Majd pajzsokat emeltek ki a kosár mélyéből: apró ezüstpálcikák tartották a kifeszített keretet, mely leheletfinoman volt tollal átszőve, s testükön arany és ezüst lapocskák csillantak meg... egyre több toll, bódító színpompában, képek és formák ezerárnyalatú pihéből és pillangószárnyból tollkabátok, mintha hajszálkönnyű prémek lennének. Színes bőrlemezek kerültek elő, finomra cserezve, egyike zöld, másika habfehér. Szandálokat bontottak ki a gyékénytakaróból, a szíjvégek s a felső karima csupa vert aranyba bújt el, sarkuk drágakövek kékjétől csillogott, egy golyó alakú, homorú markazittükör, melyben kacikák s fejedelmek szokták csodálni magukat a reggeli fürdő után, aztán megint arany, amint végigkúszik patakban, ömlik a lábuk alatt, a takarókon keresztül, szegény, sovány

és éhes hidalgók előtt folyik el. Mindegyikük Cortést nézte: vajon lehajol-e, megtapogatja, kirobban-e az öröm valahol ezen a sápadt, fekete szakállas arcon?

Felemelte a tollkoszorút: csodálta. Az aranyra ügyet sem vetett. Várta a szót, mely ezerszer súlyosabb és ezerszer drágább minden kovácsolt drágaságnál. Marina ajkára tapadt szeme.

- Moctezuma, a föld és ég leghatalmasabb ura küldött engem hozzád, aki a keleten lakó nagyúrnak méltó és irigyelt követeként jöttél el országunkba. Küld uradnak aranyat, és küld drágaköveket, amilyeneket csak királyok hordanak. Szeretné látni ő is a te uradat, de végtelenek a vizek, az utak tavaszból új tavaszba visznek, míg eljut innen oda a fény, amit visel magán az én uram. Így küldi maga helyett ezeket a csekélységeket. Vegye urad jó szívvel! Magadnak azt válogasd ki belőle, amit megkívánhatsz. Te tudod jobban, mit szeret urad, és mi csalhat mosolyt orcájára. Neked üzeni a Haragos Úr: vendége vagy, amíg itt vagy a parton, s nem lesz ételben-italban, segítőkezekben hiányod. Sajnálja, hogy nem láthat titeket személyetekben. Nehezek az idők, és most hadjáratra készül, távoli földeknek engedetlen lakóit akarja büntetni, így üzeni: istenei áldásával távozzatok, ha kipihentétek fáradalmaitokat...

A tolmács szava kőnél súlyosabban esett. Halk csík az ajtóntúli végtelen fényből, aztán újból becsapódik az ajtó: mehettek.

- Köszönet és hódolat jár mindezekért a te uradnak, s az én végtelen erejű uram nevében köszönöm mindazt, amit küldött. Én szolgája vagyok uramnak, mint te vagy a tiednek. Parancsom úgy szól, hogy üzenetemet nem adhatom át másnak, csak neki. Menj el uradhoz, és kérd meg újból, nevemben: adjon általad parancsot, jelölje utunkat, amerre vezetnek az ösvények hegyeken és völgyeken át, míg elérjük az ő birodalmának szívét...

Árnyékok estek arcán át, szeme keresztezte Cortés tekintetét. Intett egyik szolgának, az hófehér kendőből egyszerű, sárgás kukoricalepényt szedett elő. Egy morzsáját letörte, megízlelte és odanyújtotta Cortés felé.

- A Négy Nővér ünnepének hajnalán feláldozott Csodálatos Egy vérével keverték a tésztát.

A tolmács fordított. Cortés arca megváltozott, az utálat átszaladt rajta, irtózó mozdulattal eltolta a lepényt:

- Az ördög portékái vagytok, csak tudatlanságotok nagyobb bűnötöknél. Ártatlan embereket levágni és vérüket inni... Borzalmasabbat és szörnyűbbet ember nem eszelt ki az Úristen parancsa ellen...

Olmedo atya lefogta: csendesebben. Cseppről cseppre, nagyuram, haraggal nem gyógyítunk pogányságot...

Teuhtitle megértette a nem tolmácsolt szavakat. A sápadtarcúak megvetik a vért. A vértelen Tollaskígyó ágyékából ősük akkor eredt, amikor az isten még nem ismerte a zsenge emberhús zamatának örömét.

Kint megkondultak a kisharangok. Az atya mondta az Úrangyalát. A vasba öltözött lábak koppantak, és a térdek nyikorogva zuhantak a földre. Mindenki a feszületre nézett. Amikor végeztek, Teuhtitle megkérdezte:

- Ti, a hatalmasok, egy darab fát imádtok, amelyen emberforma függ, véresen és meggyilkolva?

Olmedo atya szelíden rámosolygott. Karját beleöltötte Teuhtitle karjába. Marinának bólintott, spanyol szóval mondta neki: segítsél, lányom...

Sétáltak az alkonyatban. Teuhtitle először hallotta Jézus nevét.

Nyolc nap, tíz nap, míg titokzatos országuk mélyéről megjön a válasz. Az emberek morogtak és vakaróztak. Velazquez emberei, a zsoldosok egy része, a mogorva Ordaz, egy-két tiszt is... végigjárták az embereket: mire várjunk? Aranyunk van, ti már elcseréltétek tükreiteket és csengőtöket... mire várjunk... Aki ilyen nagy és ilyen hatalmas, mint ezeknek az ördögkirálya, tízezer és tízezer katonájuk vár lent, a délibb hajlásoknál... mire lestek? Itt vannak még a hajók, van valami aranyunk... még visszük a bőrünket... Ha most hazahajóznánk, s Hernando úr leborulna a kegyelmes kormányzó úr lába elé, mutatná hódolatát, s elébe öntené az aranyakat: higgyétek, megenyhülne... még lehetne rajta szerezni több katonát, jobb hajókat, lovakat... legalább tízezer spanyol kellene ide, amennyi ott küzd, jó csapatban, jó kapitánnyal a lombard provinciában... de ötszázadmagatokkal... uraim... csak nem gondoljátok...?

- Quién sabe? - mormolták a leghűségesebb kapitányok is, Puertocarrero széttárta karját: vajon nincsen-e ezeknek igazuk, nagyuram? Elgondolkoztak. A sátor árnyékot borított rájuk, forró dél volt, siesta ideje, lomhán, ösztövéren kereng a gondolat. Csend volt, amelybe hirtelen belehasított a fiatal Diaz hangja, néhány lépéssel a vezérsátor előtt:

- Fontos hírt hozok nagyuramnak!

Mindnyájan felugrottak.

- Őrségen álltam a homokbuckák között, amikor öt indián jött, messziről integetve. Másként voltak felöltözve, mint azok, akik követségbe érkeztek a minap. Aranylapocska volt ajkuk alatt, tollgúnyát hordanak. Kivettem szavukból, hogy nagyuramhoz kívánnának szólni, ahogy én látom, főemberek lehetnek.

Már jöttek is, meggörnyedve. Marina azték nyelven kérdezte, van-e, aki tudja az ő szavával kifejezni gondolatát? Kettő bólintott, töredezve beszélnek ezen a nyelven. Messziről jöttek, mert csodálatos dolgokat hallottak az új istenekről, akik megjelentek a partokon, kezükben van a villám, szélnél is sebesebbek... Jöttek, hogy hódoljanak előtte, és kérjék, inkább legyen ő uruk, mint a Haragos Úr, akinek kezét napról napra szenvedniök kell... tíz esős évszak óta, mióta harcban leverte őket: holdtöltéről holdtöltére küldeni kell neki a friss, új szíveket... ezért jöttek az új istenhez, mert nehéz a régi...

Eleinte minden zavaros és érthetetlen volt. Semmitmondó, virágokba öltöztetett, jelképes szólásformák, tolmácsokon keresztül alig jutottak el értelmének küszöbéig, szórakozottan hallgatta... aztán egyszerre feszülten figyelni kezdett.

Moctezumáról beszéltek, akinek véres árnyéka keresztülnő őrajtuk is.

- Alattvalói vagytok ti Moctezumának?

- Vérünkkel, gyermekeink vérével tápláljuk szüntelen isteneit.

- Miért jöttetek hozzám?

- Te félig ember és félig isten vagy, így mondják nálunk a papok. Segítsél rajtunk... A mi főnökünk üzeni, hogy téged kíván urának. Jobb urat rossz úr helyett. Ha megvédelmeznéd őt, akkor életével, népével együtt a te engedelmes szolgád marad.

- Miért jöttetek lopakodva, a tengerpart felől, szolgák nélkül?

- A mi kacikánk úgy küldött bennünket, hogy lábunk jelét fújja el a homokból a szél, senki se tudja jöttünket, ne legyenek mögöttünk szolga szájak. A mi urunk küldi neked az utak rajzát, hogy igazodj, ha hozzá indulsz, ne tévesszed el az utat... ezeket az ösvényeket apáink is használták, akik kivágták a vadonból.

Cortés kezébe vette a bőrlapra rajzolt térképtáblát. Megismerte a part vonulatát, az éles kiszögellést, a fokokat, beljebb a felföldet, egy patak útját, völgy hajlását. A táblán a forró vidéknek északi hegyei, útvonulatai színes festékkel lettek kirajzolva. Először csak az összehajtott lap felső felületét látták, aztán kibomlott a harmonika formában összehajtogatott disznóbőr táblasor, s jelek, rajzok figurák között árnyékos furcsaságokkal ott vázolódtak fel a tengerparti részek, beljebb a szárazföld mélyében az utak. A kapitányok ráhajoltak az asztalra.

Cortés nézte a tengerpart vonalát. Alaminost hívatta. A pilóta összevont szemmel vizsgálta a rajzot.

- Én még ilyet nem láttam. Kegyelmességed jól értette, ez a tengerpart. Ha ez igaz lenne, akkor a part mentén errefelé, körülbelül egyvonalban az ő városukkal... ott jobb, biztosabb kikötőnek kell lennie.

- Hajnalban indulsz. Te és Montejo a leggyorsabb caravellával. Kivizsgáljátok a partvidéket, s ha így van, mint mutatja ez a rajz: minél előbb visszajöttök.

A tengerpartra küldött őrszemek a hajót lesték, az út hajlásában Moctezuma követeit. Bent a táborban kockáztak. Fatörzsek tetején, leterített gubán, tiszti asztal felett, dobok lapján, mindenütt pergett a kocka, az ólompoharakban baljóslatúan megzörgött, kiöntötték, valaki veszített egy piasztert, fél aranyat, karkötőt, köpenyét vagy rab asszonyát. Nemegyszer késükhöz kaptak, csetepaték és gyűlölségek oldódtak fel, sóvár, vizsla szemekkel forgolódtak az idegen asszonyok körül, kocka folyt egy-egy édes órájukért, figyelték, mikor ülnek egybe a tisztek, mikor szunnyad el Olmedo atya, hogy kilopják maguknak a drága, melengetett nászt. Így estek a napok, nehezen és sejtelmesen, egyre erősebb volt a szél, a forróság, déltájban ijesztő, éjszaka meg hideg vacogott végig, sáskafelhő esett feléjük, elpocsékolta ételüket, lerágta a kevés füvet körülöttük, a lovaknak messzeföldön kellett keresni abrakot. Minden csupa nyugtalanság volt. Cortés sátrában reggeltől késő éjszakáig szüntelen beszélgetések folytak, a nagy dilemma előtt álltak valamennyien, tisztek és katonák: mit csináljunk...?

Harmadszor jött meg Teuhtitle. Gyorsabb és egyszerűbb volt a processzus, amint kirakta az ajándékokat.

Marina törten, de segítség nélkül beszélte már ura nyelvét. Teuhtitle szóra méltatta:

- Az istenek gyors értelmet loptak beléd. Hasznunkra fogsz válni, ha Anáhuacon beteljesednek a rendelések. A Haragos Úr hallott felőled.

A lány meghajtotta fejét. Fajtájának egyetlen ura, aki előtt reszketett volna azelőtt, most távoli idegen lett. Csak új, sápadtarcú urát látta, testének és értelmének kedvesét. Ha elnéz ura arrafelé, amerről felkel a nap... keze köröket rajzol; és mosolyogva mondja... látod, arra van az én hazám... Akkor érzi, hogy sokféle világ van, amelyről nem tudhatnak törzsének legnagyobb urai sem.

- A Haragos Úr parancsol a szolgaleánynak...

- Mindenre eljön az idő. Ha valaki e kettétört ág felével érkezik hozzád - nevemben és a Haragos Úr nevében érkezett. Sápadt uraid addig szolgálod, míg a nagyúr kívánja tetőled.

Csend volt, Teuhtitle újrakezdte a követi tolmácsolást. Hangosan fordult a spanyolok felé.

- Urunk - minden földek és vizek ura köszönt benneteket, s örül, ha üzenete még földjén talál, mert átadhatja nektek uratoknak szóló üdvözletét. Ha visszaszálltok úszó házaitokba, vigyétek magatokkal mindazt, amit ő ajándékul nektek rendelt, és adjátok át uratoknak, miként hű követek teszik.

- Vajon miért nem akarja hallani nagyurad üzenetemet, melyet csak néki, személyemben adhatok át, uramtól vett parancsom szerint?

- Vajon volt-e valaha valaki közületek Tenochtitlánban? Vajon tudja-e valaki, merrefelé vezet oda az út? Gazdátlan, ijesztő ösvények vezetnek oly hegyek közé, hol nem olvad el az istenek fehér lehelete soha, földeken kellene átmenned, ahol nem terem meg fűszál sem, idegen törzseken verhetnéd át magad, ha nyilaik nem zárnák el előled a napsugarat... Ez az egyik út - a könnyebb. A másik a lázadó coyota-harcosoknak országán, Tlaxcalán át vezet, ők fallal zárták körül magukat, ott, ahol az istenek kegyelme nem emelt nekik hegyeket. Őseink és azok ősei már ott harcoltak e falak alatt. Ember nem mehet rajta keresztül, s jaj a madárnak, ha elfárad, míg átér országukon, s le kell szállnia, hogy megpihenjen... Ott ti nem mehettek élve keresztül.

- Köszönöm szavad és azt, hogy nyíltan beszéltél. Én is úgy mondom üzenetemet. Oly hatalmas úr, mint a te urad - nem hunyhatja be szemét, és nem tapaszthatja be fülét, hogy ne kívánja látni a napkelet urának követeit s ne kívánja hallani üzenetemet, melyet elhoztam a végtelen vizek túlsó partjairól.

Teuhtitle szótlanul meghajolt, kevésbé mélyen, mint legelőször, nem ölelték át egymást, s nem nézett vissza hordozható hintájából, melyet ringó-sebesen vittek tova a kengyelfutók.

Minden hír titokzatosan kiszabadul a vezéri sátorból, szétszéled a táborban, cifrázzák a dobok felett kockázó katonák, morzsolja két csók közt a markotányosmenyecske, a tiszti asztal már ebéd előtt hánytorgatja.

Cortés hírhordói jelentették, mit beszélnek tűznél a katonák, merre indul el a szó, s hol áll meg az eleredt kődarab? Tudja, melyik legény vágta le keserűen fegyverét, kik kaptak össze, mit fecsegnek az asszonyok... Ahogy esteledett, sűrűbbek lettek, baljósabbak az árnyékok, ismerte ezt a megmagyarázhatatlan spanyol pillanatot, amikor a kezek ökölbe szorulnak, nem mondják többé a vivát szavát.

Reggel riadót fúvatott, és összehívta a tábort.

- Katonák, látom, ti helyettem is tudjátok, hogy bennünket nem azért küldött ki az írás, hogy hírt és dicsőséget szerezzünk Hispániának. Ti tudjátok, spanyolok, nálamnál jobban is, hogy minekünk csak kufárkodnunk szabad, óvatosan, lépésről lépésre, a partok vonalán túl nem szabad merészkednünk. Bevallom, esendő pillanataimban nem így képzeltem. Gondoltam arra, hogy visz előre a küldetésünk, vetnünk kell vérünk hullásával is, hogy Krisztus urunk népe arathassa vetését... én arra gondoltam, megindulnak majd az aranypatakok, aranyesőt fog felszedni a két kezünk, melyre eddig alig egy-két csepp pottyant... De ti úgy tudjátok, katonák, hogy az az út, melyet ti választottatok - kényelmesebb. A kis haszon mellett nincsen veszély, néhány lánc földet, pár kecskét vásárolhattok Cubában, s békés öreg korotokra mesélhetitek, hogy itt jártatok az aranyvilág kapuja előtt; s hallgathattok, ha így kérdi majd unokátok: hát messzebb menni gyáva voltál? Köszönöm, katonák, hogy tudtomra adtátok, mit kell tennem. Ma már felszedjük a tábort, és készülünk. Holnap hajóra szállunk, megyünk vissza Cubára, ahol elmondjuk, hogyha hódítani akar földet és aranyat a kormányzó, küldjön nálunknál bátrabb, harcosabb embereket.

Hátat fordított a megriadt seregnek, eltűnt a sátor lapja mögött. Most egyszerre megmozdult a tábor, mintha megbolygatott méhkas kerengett volna, kergetőztek az indulatok, egymásnak támadtak a tegnapi pártütők, senki sem akarta vállalni a Cuba-pártot, két lyukas tallérral reszketsz az aranyvilág kapujánál... félted a bőrödet, mintha nem álltál volna már az akasztófa árnyéka alatt?

Az ételkiosztás elmaradt, mindenki egyszerre beszélt, mindenik most ura volt önmagának, torkukba fordult a csodavárás, »csak nektek engedelmeskedek, katonák...« Most itt álltak, bizonytalan diadallal, néhány tallérral, melyet oly könnyen elnyel a kocka, körös-körül a Cortés-párti risztek, egyet-egyet hajítottak a zsarátnokokra. Valaki kiáltotta: gyerünk a vezérkapitányhoz... ne várjunk reggelig... már morajlott a tömeg, s ott álltak a hangosabb szóvivők a vezéri sátor előtt.

Meztelen fővel, majdnem síró-alázatosan esedeztek. »Kegyelmességed haragos mireánk. Kegyelmességed nem tart bennünket méltóaknak arra, hogy velünk rohamozza meg El Doradót...? Mi nem vagyunk mindnyájan, nagyuram, ilyenek... az arany elveszi eszünket, s olyankor naphosszat hason feküdnénk, hogy élvezzük a nap melegét... De mások is tudunk lenni, kegyelmességed nem tagadhatja, hogy Tabascónál bizony nem féltettük irhánkat. Esedezünk kegyelmességedhez, ne kelljen visszafordulnunk szégyenszemre, hogy kinevessenek szomszédaink.«

Cortés lapozgatott az egész szónoklat alatt nagy, számadásokkal teli könyvében. Mintha mindez már üres, céltalan beszéd lenne.

- Fiaim, már nem lehet. Ti akartatok hazamenni, én hogy merjek nekivágni ismeretlen nehéz utaknak, amikor érzem, hogy nincsen mögöttem a sereg?

- Kegyelmességedhez könyörgünk, vezessen tovább minket!

A pátosz tarka lobogója végigfutott a szavakon: a zsoldosok katonanyelve közé tarka, hősi dikció furakodott.

- Hátha ti csak néhányan vagytok, s a többség szeretne hazamenni?

- Nagyuram, szavaztasson!

A táborverés előtt ordítva, tülekedve ott szorongtak az emberek, az őrállókon kívül senkinek sem volt maradása, mindenki érezte, ezek a döntő pillanatok, mindenkit elkapott a láz, ott lenni, édes, leküzdhetetlen spanyol piacmákony, a bölcsek, cselszövők, kalandosok öröme, amint szétkúszik... ezért, ilyen pillanatért érdemes élni, mormogta El Galante. Mindenki kalapját, sisakját lengeti, üvölti: Cortés... Cortés... A nagyúr várat magára. Lapozza a könyvet, nem siet. Ismeri a hangokat, és ismeri embereit. Mint Julius Caesar, akivel éjszakáról éjszakára ott bolyong a belgiumi erdők között.

- Kívánságotok szerint tanácsot tartok.

Halálos csend feküdt rá a táborra. Egyszerre megnémultak. Fél óra múlva kiszólt az apród, hogy jöjjön be a három választott katona.

- A tisztek biztosítottak arról, hogy mindenki egyaránt a hadjárat folytatását akarja. Igaz-e ez, katonák?

- Színtiszta valóság, nagyuram!

- Menjetek vissza, és kérdezzétek meg még egyszer a katonákat: igaz az, hogy velem jönnek, tűzben-vízben, vérben és gyötrelmekben? Még egyszer, utoljára, meggondolhatják a katonák.

Percek szűrődtek át a homokórán. A gyertyák lobogó, bizonytalan világánál álltak Cortés körül a kapitányok. Senki sem mert a következő pillanatnak elébevágni. Végigmorajlott egy szó, kint elkapta a szél, teregette, mint ködbe, éjszakába végighúzódó üzenetet: Vivat Cortés...!

Betódultak, akik tudtak, elnyomták az őrálló katonákat. Cortés beszélt hozzájuk:

- Ti eljöttetek hozzám, és kértek arra, vezesselek benneteket abba a csodálatos világba, melynek kapui előtt megtorpantunk. De nektek tudnotok kell, hogy Velazquez kormányzó úr nekünk csak harácsolásra adott jogot. Én felkutathatom a partvidéket, de telepítenem nem szabad. Persze... a spanyol törvények jogot adnak nektek viszont arra, hogy letegyétek fegyvereteket, szabad polgárokká alakuljatok át, akik megteremtik Új Hispániának első városát. Én úgy határoztam, hogy e város magistrátusának kezébe teszem le tisztem, s ők majd határoznak minden kérdés felett az ő bölcsességük szerint.

Az éjszaka nyugtalan volt. Árnyéka végignyúlt az őrtüzeken, melyek körül csomókban, tucatonként vitatkoztak, korteskedtek a katonák. Köpenye alatt megzörren az övére akasztott iszák, s a parolára szorult kesztyűk elnyelték a guruló piaszterek zaját.

Villa Rica de Vera Cruz, az Igaz Kereszt Gazdag Városa egyike volt azon igen keveseknek, mely szabály szerint keletkezik. Castilia törvénykönyve felütve hevert a hosszú asztalon, melyre a homokbuckák felől apró, szitáló homokot fújdogált a szél. A pergamenek szétszóródtak a deszkán, az urak viaszba vágták gyűrűiket. Városbírói kincstárnok, zászlótartó - otthoni spanyol magistrátusok - címei most harsány éljenzésbe fúltan virítottak a kopott katonaköpenyek felett. A két polgármester - alcalde - Montejo és Puertocarrero lett, akiket felkiáltással választott meg a tömeg. Amikor elfoglalták a főhelyet, Cortés levett kalappal, meghajolva odajárult elébük:

- Alcalde uraim, kegyelmetek hivatalbalépésével az én sáfárkodásomnak ideje lejárt. Én tisztemet Velazquez kormányzótól nyertem, akinek jurisdictiója e pillanatban megszűnt e területek felett. Én ezennel elismerem, hogy a Korona újabb határozatáig csupán kegyelmetek jogosultak intézkedni a szárazföldi tartomány felett.

Visszament sátorába, melyről levétette a vezéri lobogót. Marina ült benne egyedül; értetlenül nézte a kint gomolygó spanyol színjáték félelmetes és teátrális részleteit. Mély, különös hangján kérdezte urát:

- Bántottak? Egyedül vagy? Nincs katona veled?

Cortés elmosolyodott, megsimogatta. Ezekben a gondterhes napokban ennyi volt minden öröme, ahogy kereste ennek a lánynak szemét, egy percnyi puhaság... a hangja... Milyen különös, hogy hites asszonyának arcára gyakran nem emlékezik. Ruhára - fejékre kell gondolnia, hogy maga elé idézhesse elködlött, színtelen vonásait. Most benne él ez a lány.

Orrcimpáiban érzi Marina illatát, ennek a vad, csodálatos világnak virágleheletét; nincs benne semmi a szigetek kócos népének állati együgyűségéből, ahogy lomhán, ünők módjára nyújtóznak el öleléseik alatt... Ő Marina életének és halálának ura, így szól a törvény, melyet még római őseink hoztak egykoron. De lelkében már nem szabadította-e fel ezerszer, nem tette-e rá kezét, miként az Institutiók mondják? Éli, hallja lépését, felijed, ha éjszaka, sátrában elköhögi magát, hiányzik, ha ott kószál a tábortüzek között, s ilyenkor benne van a titkos szorongás, vajon nem nyeli-e el egyszer őt is az őserdő? Két kürtös állt meg a sátor előtt, s hangos szóval hirdette.

- Hernando Cortés úr, Villa Rica de Vera Cruz városának bírái megidéznek, hogy jelenjél meg az ő székük előtt.

Fegyver nélkül, kezében kalpagjával, lassú lépésekkel megindult a homokpad felé.

A tömeg félkaréjba gyűlt, nem volt semmi katonás rend, tisztek, legénység, matrózok: most Vera Cruz város szabad, egyenlő polgárai, s mély meghajlás helyett csak fejbiccentéssel köszöntötték a tegnapi vezért. A magistratus felemelkedett. Puertocarrero felrakta fövegét,

Montejo követte a tiszteletadásban. A kövekre ráhelyezett deszkalapon feszület és pallos feküdt. A királyi jegyző olvasta a szöveget:

- Isten kegyelméből és don Carlos de Austria úrnak, Castilia és Aragon királyának, a rómaiak választott királyának nevében megalapított Vera Cruz városának magistratusa kihirdetjük, hogy egyetemes akarattal vezéri főkapitánnyá don Hernando Cortés városi polgárt választottuk. Ennélfogva felhívunk téged, előbb nevezett don Hernando Cortés, elfogadod-e polgártársaid megbízását, s ha azt elfogadni nem késlekedel, úgy tedd le az esküt, melyet felolvasni rendelünk!

Cortés előlépett. Letérdelt az asztal elé úgy, hogy jobbja elérje a feszületet. Mindenki áhítatba borult, a katonáknak könny csillogott szemében, Olmedo atya felemelte kezét, áldást osztott.

3

Az első lovas felért a homokbucka tetejére és kinyújtotta karját, mintha ekstázisban lenne. A kiaszott, kopár dombok láncolatán túl, ott, ahol felgombolyodik a szemhatár, hatalmas zöld csík sávosodott, buja, tropikus, örökzöld világ. Pálmák hosszú sora kísérte őket a friss, fiatal erdőig, banánfák lógatták le gyümölcsüket, hatalmas, emberhosszúságú páfrányok bólongtak feléjük, a mohaszőnyegen hangtalanul, selymesen lépkedtek emberek és lovak. Falvakon, tanyákon mentek keresztül: sehol teremtett lélek, a jószág - disznók, kis, tömzsi kutyák és aprómarha - valahol búvóhelyeken tanyázhatnak, néhány szabadon csatangoló süldő az egyetlen, vékony zsákmány. Mire beljebb mentek egy nagyobb településig, lassan megelevenedett mégis az embertájék. Kunyhók mögül egy-két virágos ágat integető öregasszony, gyerekek másztak elő, kíváncsiság égett szemükben, valamit kiáltottak, ami békességet jelent a nyelvükön. Szűz és csodálatos világ itt, a Cempoal városa felé vezető úton, ahol nem járt még soha teremtett ember, aki Krisztus hitén nevelkedett. Délfelé a sereg lepihent, Cortés toronyirányba küldött két fiatal lovas legényt, hogy próbáljanak eljutni a városhatárhoz, s ha emberekkel találkoznak, jelezzék, hogy a spanyol sereg holnap reggelre megérkezik.

Órák múlva visszajötttek. A fiatalabbik arcára, eszelős mosoly fagyott rá. Nem látott és nem hallott, folyton hajtogatta: nagyuram... ott ezüstből vannak a házak; minden utca ezüstből van... én láttam... az ezüstvárost...

A hír felvillanyozta az embereket. Senki sem akart többé pihenni, mindenki látni akarta az ezüstvárost, még a lehanyatló alkonyat előtt. Mennek előre, már falvak, tanyák sora mutatja, hogy közeledik a város, csatornák szaladnak szét, az utak gondozottak, a nép tarka kendőruhákba öltözik, virágot dobnak a lányok a katonáknak, s nevetnek, ha eléri őket a zsoldosincselkedés.

Megsarkantyúzta lovát: hátha...? ez volt benne az utolsó gondolat, aztán... aztán harsányat kacagott; a tisztek elérték, a sereg látta, vidám a vezér, a hahota végighömpölyödött, körülfogták a makacsul, hiszékenyen bizonygatót... Ezüstváros... mutasd meg, hol az ezüstváros? A késői nap sugarában megvillantak a habfehérre festett, makulátlan stukkófalak, s valóban most minden - egy percre - a magasságból ezüstszínű tükörfényben ragyogott.

Az első város volt, melybe bevonultak. Város...? Hosszú, egyenes, széles utcákon pálmalevelekkel fedett szellős, verandaszerű kertilakok, az út elvezet a templomtérig, ahol a semmiből hatalmas, lépcsős épület emelkedik fel. Alul ragyogó, fehér habarccsal van bevonva a fal, mely a templomtestet körülveszi. Innen indul el a lépcső, meredek, egyenes fokaival felvisz egy

kiugró plató felé. Itt megcsavarodik az útja, csak a másik oldalon folytatódnak a fokok... A szem elkáprázik e csodálatos, váratlan látványtól, s alig veszi észre, hogy szemben, a palotában elindul a spanyolok felé a díszes, virágos fogadócsoport. A kacikát hatalmas, dísztollakkal körülfont hordszéken cipelte tizenkét roskadozó szolgalegény. E szikár, sovány fajtában különös, ritka jelenség volt a monstruózus, kövér kacika. Valaha izmos lehetett, de most hájába roskadó szuszogó hústorony. Leszáll, hajolni próbál Cortés előtt, szeme meleg és emberi; a főkapitány feléje megy, két karjával átöleli. Asztalhoz ültek. Ez volt az első indián lakoma, melyet valódi város ura adott. Habzó kakaó kísérte az étkeket, melyek ananásszal kezdődtek, s aztán feltálaltak apró, zsírban sült, hizlalt kutyát. Cortés a kacika mellett ült, közöttük Marina, így folyt lassan, szüntelen kettőjük közt a szóbeszéd. Hirtelen mozgás támadt az asztal szélén, zaj hallatszott a tér felől, a spanyolok fegyverük után kaptak, felugrottak nézni a váratlan mozgalom okát.

Öt gyaloghintó érkezett, sötét szövésű gyékényházak, bennük öt, mereven s egyenesen ülő, gonoszra festett komor személyiség. A kacika előtt leszálltak hordszékeikből, magukhoz intették a kövér öreget, aki verejtékezve alázkodott.

A többit már Aguilar és Marina fejtette meg. Cortés csak nézte, mint beszél az elsőbbik úr a kacikával, mint vonul végig tagjain reszketés, mint tárja könyörgőre szét karjait, mintha egy istent hívna tanúnak, aki feltartja majd a baljóslatokat. Marina mondta: ezek a távoli Haragos Úr adószedői, akik bűnéül róják fel a kacikának, miért fogadta be a spanyolokat. Büntetést vetnek ki városára, minden sarcon felül áldozniuk kell huszonöt leányt és ugyanannyi fiút.

Cortés félrehívta a cempoalbéli, ijedten várakozó főnököket: Tűritek coyoták módjára, hogy így bánjanak veletek? Mint jaguár ugorjon rá hátulról nyakatokra, s kiszívja városotokból a vért? A főnökök ijedten ingatták fejüket: mit tegyünk, uram? - A Haragos Úr rendelte, s ellene nincsen kéz, mely fegyverét felemelheti.

- Hány fegyveresetek van?

- Hússzor, harmincszor száz is, ennyi a fegyveres.

- Mi ötször vagyunk százak. De véges-végig a partokon nevetnének rajtunk, ha meghunyászkodnánk néhány ugató, festett kutya előtt. Ha én veszem kezembe sorsotokat, nem mutatnak-e ujjal rátok Anáhuacban?

- Uram, kezedben van az élet. Neked adom városomat, mert a Haragos Úr birodalmában én már csak rongy és földönfutó vagyok. De érzel-e erőt ahhoz, hogy megvédhess minket, és azokat, akik tisztelnek téged, mint isteneket?

A mexikóiak merev, parancsoló arccal várták, mikor köti gúzsba a megfélemlített tömeg a spanyolokat. Ehelyett a kacika felemelte jobbját, s a rövid, aranyvégű pálca kört írt le. A katonák körülállták a vámszedőket.

A tömeg felmorajlott, elég egy mozdulat, s a csoda már széles ösvényt ás magának. A teulesok hatalmasok, a szellemek megvédnek minket, ez volt az első gondolat, mindenki apa és anya volt, mindenki testvér, ötven fehér báránynak háznépe.

- Az istenekhez... az istenekhez...

A tömegben csóvát vetett az indulat, cipelték a kapálózó, halálsápadt mexikóiakat, kitépni forró mellkasukból a szívet, s feláldozni istenasszonyuk oltára előtt. A spanyol lándzsások vasfüggönye leereszkedett.

- Mondd meg nekik, Marina: nincsen népítélet. Verjék bilincsekbe kezüket, s holnap majd bíróság ítél felettük, így szólnak hazánk törvényei. Az éjszakán át mi vigyázzuk a rabokat.

A tömeg megtorpant. Néhányan nekilendültek volna, a képzelet forró és gyönyörű áldozatjátékot varázsolt már eléjük, s most várni kell, míg megvirrad e sápadt szellemek törvénynapja.

Cortés felemelte poharát: aki újból megzavar lakománknál, magára vessen. Marina mellette ült. Most már mindenütt ő volt a tolmács, vezér bizalmasa, s a cempoalbeliek már úgy mutogattak rá, név szerint Malintzin, Marinácska... s Cortést, mert nevét nem bírta idegen szót sohasem hallott nyelvük, úgy nevezték el hogy Marina Ura - e népek nyelvén: Malinche. Így lett Cortésból *Malinche* egész Új Hispániában.

- Marina, te most elhagysz minket. A spanyolok őrzik a foglyokat a templomkamrában. Te arra mégy, mintha idevaló asszony lennél. Úgy lépsz be a foglyokhoz, mintha etetni kívánnád őket. Eléjük teszel ételt, beszélsz velük. Mondd nekik, hogy mi, spanyolok, nem értjük, mi történt az itteni népek között. Én meg akarom menteni őket a biztos haláltól. Éjfélkor rés fog nyílni. Bízzák magukat legényeimre, akik álruhában kiviszik őket onnan. Hálából nem kérek mást, minthogy menjenek a Nagy Úr elé, és mondjanak el neki mindent, mondják el, hogy kinek kegyelméből menekültek. Megértetted?

Marina habozott egy percre. Aztán bólintott.

- Te vagy az én uram, és te parancsolsz. Nem akarod, hogy ezek áldozati kőre feküdjenek.

Egy sajka oldódott el a Capitana hajóról. A bozót széléig evezett, ott megjelent öt, tollkoronájától megfosztott, spanyol köpenyekbe burkolt indiánfigura, akiket az éj szárnyai alatt megszöktettek. Beültek a csónakba, a matrózok ütemes lapátcsattogása jelezte a múló időt. Egy óra múlva túleveztek a cempoali határon, kiszállhattak, megmenekültek. A Haragos Úr holnap ilyenkorra tudni fogja, kinek köszönhetik adószedői, hogy nem kellett elszenvedniök a szégyenteljes kínhalált.

Másnapra tűzték ki a városépítés kezdetének terminusát. Az ácsok kiosztják a szerszámokat, Cortés ásót kap, a tisztek kapát. A hajóépítő mérőzsinórral jelöli ki az árkok vonalát. Északon és délen egy-egy kapu. Körös-körül várfal, néhány kiemelkedő bástya. A város alaprajza latin kereszt. Ahol a két ág metszi egymást: ott van a főtér. A leendő székesegyház, a kormánypalota, tiszti székhely, bírói lak, raktárház, kolostor, ispotály. A piac másik végén pellengér, és kint, a szimbolikus bástyafalon túl, az, összeácsolt bitó.

Spanyol város: a városkapitány ingre vetkezve dolgozik, mutatva, hogy a földtúrás hidalgók számára sem szégyen. Leteszi a szerszámot, egy pillanatra hálás szívvel gondol a tudós Lebrija professzorra, aki Salamancában rászoktatta a földhányásra. Most ő mutatja a többieknek - énekre gyújt rá, a katonák átveszik a ritmust. Az indiánok csodálattal néznek a féligisten nagyúrra, aki saját kezével formált téglákat az agyagos földből, megpaskolja őket s kiteszi oda, ahol legforróbban izzik a napsütés.

Délre már látszanak a város kontúrjai, lábnyi magas a fal s mélyülnek az árkok. Az indiánok átveszik a tempót. Erős, izmos nép, végigmegy rajtuk a munka ritmusa, egyszerű kő- és faeszközeikkel hatalmasan nekilátnak, megértik a tolmácsok és vezető-mesterek szavát, egyre többen lesznek, amint látják, hogy a spanyolok nem bántják őket, hanem velük együtt nevetnek és tréfálnak, jószántukból, egyszerre megsokasodnak, asszonyok keverednek közéjük - mintha senki sem akarna ebből az újfajta, csodálatos játékból kimaradni: várost építenek az istenek!

4

Ott álltak a hevenyészett mólón, integettek. A matrózok szétgöngyölítették a vitorlákat, s a caravella a friss, reggeli szélben nekilendült az óceánnak. Tisztek, katonák, kapitányok felhágtak a kis domboldalra, némelyike könnyes szemmel, még látják, mint markolja meg Alaminos a kormánykereket, a fedélzetről tollas kalapjával integet Montejo és Puertocarrero kapitány, s feltűnik oldalról a négy fiatal, vállalkozó kedvű indián tolldísze, akiket a hajó a többiekkel együtt elvisz Hispániába.

A licentiatus halkan mormolta Horatius szavát, mellyel egykor a Vergiliust vivő gályától búcsúzott »et serves animae dimidium meae«.

Már olyan messze volt, mintha papírhajócskát táncoltatott volna a víz... ezen a papírhajócskán táncolt minden remény és minden arany, amit a régi világnak követségül küldhetett az új világ. A Korona jegyzője egybehajtotta árkusait: nehéz nap volt a tegnapi, nagyuram... Éjszakák előzték meg, percegett a lúdtoll, diákok újra és újra tisztázták az oldalakat, javítgatott a szövegeken, leveleket diktált a jóakarókhoz s mindenről másolatot készíttetett, hogy a jegyző kibélelje velük az archívumot. Aztán ott állt az egybegyűjtött katonák előtt: »Emberek, ott állunk El Dorado kapujában, mindaz, amit eddig kaptatok, holnapra nevetséges semmiség, de a caravellát *ma* küldöm el Hispániába, s Carlos urunknak ma kell elküldenünk az aranyat. A királyi ötöd alig elég arra, hogy biztosítsa a császári gráciát. Én magam ezért odaadom teljes ötödömet, beleadom mindazt, amit e távoli világok királya, Moctezuma úr elküldött nekem. Az aranyak a római császárhoz indulnak követségbe, hogy kegyelmét ne vonja meg tőlünk, akik a világ másik végén szolgáljuk a spanyol koronát... Halljátok hát, urak és katonák, hogy mit küld Carlos urunknak a ti szabadon választott vezéretek...«

A jegyző harsányan kiáltotta az objektumot, a számvevő pecsételt. Hallatszott Godoy úr szava:

két drágakővel díszített aranynyaklánc
száz uncia finom, szemcsés nyersarany
Quetzal-madár tollából font madár-figura, csőre, lába, szárnya tiszta vertarany, s középütt aranykígyó tekergőzik rá
hatalmas alligátorfej, színaranyból...
hatalmas aranykerék, mely a zodiacust mutatja az ő külön módjuk szerint...
tizenhat aranypajzs, drágakő tollberakással, a hold ezüst sarlója...
aranylabdák az ő játékukhoz...

Így sercegett a toll, a katonák látták és álmélkodtak, minden darabot külön búcsúztattak, mielőtt elnyelték a hajózsákok. Alvarado megoldotta iszákját, válogatott benne, aztán lassan előhúzott egy aranyrögöt, s nézte, mint kanyarítják nevét a protocollum alá. A zsoldosok rendre előtolakodtak, mintha megmozdult volna a tenger, a tömeglendület mindeniküket elragadta, mindegyik ajándékozott, csecsebecsét, ékszert, aranyszemet, melyért odaadta mindenét, ölt vagy fojtogatott, most önszántából, gőgösen odavágta: - szegény királynak adja a gazdag csavargó.

Az utolsó estén megvendégelte követeit. Finom, faragott fatokba rejtette el a kötetre való írást, melyet virágos spanyoljával formált Julius Caesar *Commentárai* nyomán. Hajnalban még felverte őket, még egyszer, még odaadta Vera Cruz város születésének okmányait, Olmedo atya indián könyvet mellékelt, melyben harmonikaszerűen összehajtogatott finom szarvasbőrlapokon táncolt ezer és ezer színes istenkép.

- Ne feledje el, kegyelmed, meghirdetni, hogy Columbus admirális óta sehol sem találtak e nyugati hemiszférában írástudó népeket. Hassa meg kérésünk a királyi felséget, s küldjön ki hozzám Szent Ferenc rendjéből segítőket, akik útjuk közben már tanulhatják ennek az idegen világnak képekből formált életét.

- Kegyelmeteket kérem, ha megérkeznek, ne menjenek el addig az udvarhoz, míg útba nem ejtik édesatyám házát Medellinben. E kis iszák nékik szól, valami drágaság, smaragdok, rubinok, türkizek vannak benne, néhány fekete gyöngy anyám fejdíszére... Kegyelmedet irigylem, hogy látni fogja szülővárosomat... Az apám tekintélyes ember, vezéreket, grandokat ismer, talán lehet majd egy s másban segítségére kegyelmeteknek.

Meggyóntak s megáldoztak valamennyien, s Olmedo atya mindenik homlokára rárajzolta a kereszt jelét. Aztán megindultak csónakok a hajó felé, mely az első fecske lészen a szárazföldről... Oritz intett, és kürtösei istenes éneket intonáltak. Így maradtak, míg túlnan, a hajóról vezényszavak estek, a főpilóta jelt adott, felhúzták a horgonyt, s szétteregették a vitorlákat, az árbocra felkúszott Castilia zászlaja, melléje Cortés lobogója, alább két kisebb címer, Montejo és Puertocarrero emblémái... A kürtök egyre recsegtek, a part megtelt a katonákkal, akik integettek az otthon felé induló caravella után.

5

Felváltva tanyáztak a semmiből lassan épülő városban, Vera Cruzban s a szomszédos Cempoalban. A totonákok törzsei errefelé széledeztek el, s aki barátjuk lett, ismernie kellett a települések ősi, belső kapcsolatait. Cortés sátra valóságos kancellária volt. A kövér kacika beavatta a vezért a törzsi hálózatokba, majd megjelentek előtte a falvak főnökei.

Közben jöttek és mentek a követségek. A hegyeken túli déli világban lakozó nagyúrtól, Moctezumától hozták, s hozzá vitték a híreket. Mindegyike ajándékokkal kedveskedett, mindegyikének üzenete bizonytalan és ellentmondó volt. Egyik szava csupa köszönet, hogy megsegítette a birodalom adószedőit, másik szó már a szomjas istenek bosszús kedvéről emlékezett.

Az egzotikus, lomha hatalom, mely előttük terpeszkedett, nem engedte őket közelebb. Minden, amit kaphattak, arany volt és szó. A Haragos Úr nem engedi birodalmába a spanyolokat. A tábor erjedt. Ha nem volt bennük hősi lendület, ha nem szorította össze torkukat a pillanat - kitört belőlük a lappangó martalóc, kapzsik, falánkak, asszonyfalók lettek, kötekedők, kockáért vérre-birokra menők... a zendülők, az esti tüzeknél újból és újból összebeszéltek, csónakok lopakodtak az álmosan horgonyzó gályák felé, amikor Cortésnek jelentették a hírt, s a pártütők megakadtak a matrózok keze között. Másnap egy hosszú, szomorú spanyol felett mondott ítéletet a törvény. »Bár sohasem tanultam volna meg írni«, ez volt minden, amikor a főkapitány kalamárisba vágta a pennát. A dobok peregtek, s a szomorú, hosszú spanyol ott himbálózott estig az akasztófán.

Másnap őrséget hagyott Vera Cruzban, s Cempoalba tette át véglegesen a hadiszállást. Messzebb van a tengertől, kevesebb a kísértés, talán bőségesebb a vidék, nincsen annyi szúnyog... nő is több lesz... s a totonákok között kell terjeszteni most már a hitet.

Komoly esti beszélgetések voltak Olmedóval, amikor elcsendesedett a tábor, s ez az okos asztúriai pap bejött hozzá, egy ital kakaóra. Ilyenkor kettesben, tanúk nélkül vitatkoztak. »Kegyelmed, Hernando, miért akar mindenáron puskaporral keresztelni?« Ez volt közöttük a

gyakori kérdés, ilyenkor Olmedo a szelídséget magyarázta, lefogta Cortés kezét, ha katonákkal akarta szétvetni a bálványokat. Így ültek este, a kivégzés után. Mindkettőjükben ott égett a látvány: két kezével görcsösen ruhájába kapaszkodó Escudero, még könyörög kegyelemért, de utolsó szavát elnyelik magukba a dobok...

- Atyám, mindez, kegyelmed is tudja, a hajók miatt vagyon. A hajó a vágy, miként régiek is megírták. Ha látják imbolyogni a caravellákat, egyre azt forgatják elméjükben: vissza kellene vinni Cubára csekély aranyunkat... Így jön a vágy... aztán elősompolyodik egy főkolompos, megindulnak a tereferék. Este, amikor a tisztek sem hallják, egymást költögetik... Ezért kellett átjönnünk Cempoalba. Legalább ne lássák a hajókat és a tengert.

- Hernando, a hajók rozogák, úgy mondják, kikezdte őket a féreg.

- Még kitartanak Cubáig... ha szétesnének is a nyílt óceánumon.

- A hajók kegyelmedéi?

- Atyám, mire gondol?

- Kegyelmed szavával mondom, hajó hozza a vágyat. Ha bűnösnek gondolja a vágyat, mely megfertőzi a vitézi kedvet, szárnyát szegi plánumainak: pusztítsa el hajóit, s menten kialszik a vágy...

- De velük pusztulna minden vagyonom. Tartozásom is vagyon rájuk, ahogy átvettem az armátoroktól. Aranyam elküldtem Carlos urunknak, hajóimat eszi a féreg, most magam is csóvát vessek belé, s lássam, mint lesz koldus a vezér El Dorado kapujában?

- Mindnyájan koldusok vagyunk az Úr előtt, Hernando. Nem unciánként méretik arany és virtus.

- Atyám hősebb és vitézebb nálam. De kérdem, hallott-e valaha vezérről, aki ellenségtől körülvéve felgyújtotta volna csekélyke hajóhadát?

- Clericus koromban gyakorta szeretettel forgattam Augustinus könyvét, melyet az Isten Országáról szerzett. Emlékezem egy passzusra benne, arról az utolsó pogány római császárról, az Apostata Julianusról szól. Ha hallotta kegyelmed hírét, nagy cézár volt, még egyszer visszavitte az Olümposzra a hazug isteneket, s aztán nekifordult katonáival, a töméntelen légiókkal, hogy az Eufrátesz vidékén a perzsák közt hirdesse meg a maga módján az Imperiumot. A biblia földjén vitte legényeit, a mi embereinknek százszorosát... Talán a Tigrisen haladtak felfelé a hajók, a katonák ösztökélték urukat, hogy fordítsa meg a gályákat, s induljanak végre visszafelé. Egy este történt, így írta Augustinus, hogy az Apostata csóvát vettetett az evezőshajók kellős közepébe. »Itt maradtok vagy elpusztultok«, ez lett az egyetlen császári beszéd...

- Mi lett a sereggel és az apostatával?

- Az Úr bizonyosan megbüntette itt a földön, mert elhagyta az ő országát.

- De mi lett a hajókkal... és a katonákkal?

- A fa elégett, az emberek átkozódtak és verekedtek, de nem volt útjuk visszafelé.

- Atyám megvilágította elmémet. A császár az Úrnak ellensége volt, alighanem azért kellett még e földön lakolnia. De mint plánumfaragó vezér, hitemre mondom, katona módjára, bölcsen cselekedett.

Két napig tartott, míg leszereltek mindent a hajóvázról, a vitorlákat, köteleket, vasszerkezetet. Felvonták a horgonyokat, s a flottát bekormányozták dagálykor az öbölbe. Mire eljött az apály - hatalmas, barna csontvázuk ott hánykolódott a parti homok szárazán. A matrózok elhagyták

a fedélzetet, a vitorlamester megcsóválta a szurkos-karikát, a láng felrepült az árbocrúdra, halkan, sisteregve szétkúszott a terpentines, napszárította fán. Az esti tűz hatalmas lángja szétvetette a fényt. A felriadt katonák rohantak, torkukban az ijedtség vészszavával - a parton fegyveres tengerészek állták el az égő hajókhoz vezető utat. Állt a parton a forróságban, nézte hajóit, ahogy felfutnak az árbocok az égig, aztán recsegő-ropogó jajszóval roskadnak össze, halom zsarátnok, aztán ez is elcsendesedik, pernye száll csak a levegőégben. Hajnalig állt, és nézte az elhamvadó hajóhadat. Most már mindenét magával cipeli.

A hír sebesen szaladt a cempoali táborba, s menten felütötte megint hidrafejét a lázadás. Kétségbeesett csoportok szaladgáltak, ordítottak, jajgató emberek, valaki elkiáltotta: »Cortés eszét vesztette«, a hír szélbe kapott, az alvezérekre újból és újból rátört a jajveszékelők kórusa. A főkapitány sápadt volt, de diadalmas is. Önmagával szemben nyerte meg az ütközetet, elaltatta a kapzsiságának ördögeit - az ő hajói voltak, az ő kölcsön aranyán, indiánjainak verejtéke, az ő tulkainak ára, Catalinának vékonyka hozománya, mindaz, amit össze tudott kaparni, zsugorgatva vagy kölcsönképp is, mindaz, ami megmaradt verejtékes, jeltelen esztendők alatt... most szikrává, pernyévé, semmivé lobbant, így állt meg a sátor bejáratánál, nézte az üvöltöző, nyugtalan sokaságot.

»Én mindenemet odaadtam, emberek, de ti nem vesztettétek el mindeneteket. A hajók rosszak, féregrágottak voltak, azokkal már nem lehetett volna újból tengerre szállni. A Capitana az egyetlen, amely épen maradt, és az most is itt ringatódzik Vera Cruz előtt. Nem vagytok sokan... a vezérhajón sok-sok gyáva lélek számára akad hely. Nem tartom vissza a nyúlszívűeket. Nekik adom ráadásul a Capitanát, hogy azzal vonuljanak Cubába, s vigyék magukkal szégyenüket és nevetségüket: ők voltak Castilia hősei, akik cserbenhagyták bajtársaikat. Akik itt maradnak, férfiak. Én mindenemet feláldoztam, de ti csak nyertetek vele, megkapjátok a flotta készleteit, erősödik seregünk százhúsz pihent tengeri emberrel... Fennhangon hirdetem, aki menni akar, menjen - fogadom, hogy rossz szavam nem illeti többé a gyávát...«

A veteránok köréje kerültek. Valaki lekapta sisakját, meglengette. A többiek ölelgették. Nem volt, aki szavának ellenálljon.

Cempoalban új, hatalmas vászondarabot teregetett elébe a kövér kacika. Színes, különös ábrázolások voltak rajta, homokos pusztaságok, hegyek, völgyek zöldje, hágók és magaslatok. Az út, mely Cempoalból Tenochtitlánhoz vezet.

Az út a szomszédos földön, Tlaxcalán át nyúlik. Tlaxcala tenyérnyi ország, független respublika. Nem hódol a Haragos Úr előtt, bevehetetlen falakkal övezte körül magát ott, ahol nem zárták el hegyei. A nagyon öregek emlékeztek rá, hogy egy nagy évkör óta - (ötvenkét teljes esztendőt jelentett) - százszor próbálták ostromolni Tenochtitlánból, rátámadtak a cholulaliak... de Tlaxcala falai és hegyei mögött érintetlenül élt, megdönthetetlen államrendet alkotott a titokzatos törzsi hagyomány.

Néhány követet küldött hozzájuk. Csecsebecsével megrakodva indultak el a nehéz útra, s vitték magukkal a fehér istenek üdvözletét. »Mi felszabadítjuk a tartományokat a Haragos Úr zsarnoksága alól, de az út birodalma szívéhez csak rajtatok keresztül vezet. Kérünk tehát szabad átvonulást országotokon, ital vizet, s magunknak, lovainknak élelmet az út alatt...« Napokig várt, hogy visszajöjjenek a követek. A táborban feszült volt a hangulat, a tétlenség szította a pártokat, nem volt idő várakozásra, s talán mindenki megkönnyebbedett, amikor a baráti Cempoalból egy szép reggelen megindultak Tlaxcala felé.

Mire közelebb érkeztek a határhoz, üres, hallgató falvak koszorúja fogadta a csapatot - a baljós hírt megerősítette az egyik fogságból megszökött követ, aki hírül adta Cortésnek, hogy Tlaxcala ellenük fegyverkezik.

Új követet indított útnak: szájába adta a béke minden argumentumát. Egy napig várt, aztán szigorított hadirendben, újból megindította a menetet. A portyázásra küldött lovasok délben már visszaérkeztek a tlaxcalai fal alól. Mesélték: hatalmas, egymásba faragott kőkolosszusok zárják el teljesen a bejáratot, de a falak mentén, a környező erődítményeken nem láttak egy fegyverest sem. A sereg déli napsütésben érkezett meg a határvonalra, a hatalmas kapuféléken nyugodtan átmehetett. Portyázni kezdtek. Az egyik kunyhóban még hűlőben levő nagy, kerek kukoricalepényt találtak. Alvarado letört belőle darabkát, mohón ajkához emelte. Egy falas után kiköpte: sótalan. Másikat próbáltak... nevettek a szakácsnén, aki elfeledte az ételhez szükséges fűszert. Egy katona bukkant fel a szomszédos házból, disznócombot cipelt, melyet otthagytak, nyilván a mai lakomára. A húst nem tudták megenni: sótalan volt. Egy muskétás megoldta lőporos zacskóját, végigpreckelte puskaporral a húst, így valahogyan nyeltek belőle, s katonák módjára káromkodtak.

Mire megtértek a táborba, mutatták a furcsa zsákmányt. Az indiánok mondtak valamit, Marina fordította:

- Tlaxcalában nem találsz, uram, megsózott ételt. Itt nem terem só.

- Nincsen só?

- Tenochtitlán urai elzárták előlük a tengert és elzárták előlük a hegyeket. Ez történt, talán két egész nagykörrel ezelőtt. Az ősök megszenvedtek emiatt, mindent odaadtak volna marék sóért, életüket is. Gyermekeik már nem tudták, mire jó az? Az elfogott harcosok húsát sótalanul, édesízében falják.

A széthullt málékenyér ott porlott el kezükben. Olmedo atya megcsóválta fejét: kenyér - az kenyér, emberek! Önmaga söpörte össze a földre dobott, sótalan darabokat.

A fal, melyet talán erős, ágyúkban bővelkedő keresztény sereg nem tudott volna egykönnyen bevenni, üresen, katonák nélkül állt, kapuja nem volt eltorlaszolva, s a hatalmas erődítmények közelében nem volt teremtett emberi lélek. Cselt sejtettek, egérfogót, lesből támadó várvédőket, akik elzárják hátuk megett a kiutat. Az öreg totonák főnök megcsóválta fejét, amikor kérdezték, mire véli a csendet?

- Nem vagytok nékik elég félelmesek. Törvényük úgy mondja, hogy legerősebb Kapu az, melyet a harcosok mellükből építenek. E falakat csak nagy veszély idején használják, ha rájuk tör Moctezumának egész serege. Kő harcol kő ellen, férfi férfi ellen.

Óvatos hadirendben mentek előre, domboldalakat válogatva. Lassan benépesedett a közeli hepehupás vidék. Eleinte százával, majd egyre nagyobb és nagyobb tömegekben villant fel a tarka tollak koszorúja. A közharcosok meztelen testtel, festékkel éktelenített mivoltukban rázták fegyvereiket, színeik megegyeztek azzal a lobogófélével, melyet főnökük két kifeszített rúdra kötözve magával vitt. A főemberek vastagon vattázott vértekben, hátukról lelógó fantasztikus tarkaságú tollköpenyekben díszelegtek. A lándzsák tűzkővége sötéten és komoran meredt előre, míg hátuk megett száz és száz dob, kürt, égetett agyagból formált haditrombita sokszorozta meg a harcba indulók pokoli, üvöltő énekét.

A veteránok nagyot fohászkodtak, s most legtöbbje Tabascóra gondolt, a totonák harcosok üvöltő hangon jajgatni kezdtek.

A nehéz, kettesével egybeláncolt kőgolyók húszával-harmincával szakították le a meztelen embereket. Mindenki mindenkivel harcolt, a festékes, sötét figurák alákúsztak a lovaknak, s a földről döfködték feléjük fegyverüket. Két ló vérében összeesett. Körülötte halom keletkezett, ahogy a nesztelen toledói pengék karnyújtásnyira visszatartották a zsákmányra rohanó népeket.

Esteledett. Egy-egy muskétalövés, a szembenállók közül egy véresen felbukik... A világosság fogytával apadt a harci kedv, Anáhuac íratlan háborús törvényei pihenésre szánják az éjszakát. A spanyolok fáradtan, lihegve sáncolják el magukat. A főnökforma foglyokat megláncolt kézzel vezetik a zúzódásait borogató főkapitány elé.

- Miért támadtatok minket?

- Véneink úgy döntöttek: ti a Haragos Úrnak vagytok barátai, ezért a mi ellenségeink. Öleltétek őket és ettetek velük. A Négy Nagyúr így mondta mindnyájunknak.

- Kérdezd meg, kik ezek?

- Négy Öreg. Országunk négy egyforma részének urai. Háborúról, békéről, istenek dolgáról együtt, maguk közt döntenek. Úgy mondják, az öreg Xicotencatl békét akart veletek. A fia gyávának mondta atyját, így jöttünk ellenetek. Az istenek úgy akarták, hogy a ti követeken végezzük férfi módra életünket. De jönnek testvéreink, és akkor ti nem menekültök. Az asszonyok virágot fognak hinteni az áldozókra, s szeretni fogják őket, ha felkelnek a lakomától.

- Leveszem rólad a köteléket. Szabad vagy. Elengedlek. Menj vissza városodba, és mondd meg: azért jöttünk hozzátok, hogy segítsünk nektek! Minden népet fel akarunk szabadítani Moctezuma népének zsarnoksága alól. Ha akarjátok, barátotok vagyok. Rajtatok múlik: béke vagy háború.

Fekete árnyékok nyögdécselnek szanaszerte, vigasztalan, ólmos eső esik. Tábori éj, egyike a legrosszabbaknak. Hajnalra visszajött a kiengedett fogoly.

- Nincs béke. A főnökök visszaküldtek, hogy ti végezzetek velem a ti vörös követeken, miként ti is végezni fogjátok a mi vörös kövünkön. Ötször tízezer harcosunk aggódik, miként fog mindnyája jóllakni a húsotokkal...

A katonák közé percek alatt kiszaladt minden hióbhír. Hömpölyögtek a sátor körül. Vezessél haza minket... vezessél haza minket. Ismét Julius Caesar volt elméjében, amint jeges, galliai éjben elfojt egy kipattant táborzendülést. Kemény, rideg, érzéketlen volt.

- Aki gyáva harcolni, gyáván pusztul el, mint egy kutya. Menekülni akartok az ország közepéből, amikor megszállták megettetek megint a kapukat? Azt hiszitek, ha elmenekülünk innen, messzebb juttok? Nyúlszívetek híre futótűzként szalad végig a partokon, már fenik késeiket azok, akik fegyveretek előtt meghódoltak. Spanyolok, az Úristen mindenkinek más feladatot oszt ki. Minket arra rendelt, hogy még messzibb tájékokra hordozzuk el az ő szent nevét. Aki e keresztben bízik, nem csalatkozik!

Készülődtek, életre-halálra. Megint megtelt a dombalja, ahol Olmedo atya adta meg az abszolúciót. Egész délután, este és éjjel gyóntatott, már alig bírta a fáradságot, vizet hintett arcára, míg megadta a feloldozást. Reggel felé felállt, gyors, csendes misét mondott, felemelte a kelyhet, s a halál széle előtt állók térdre rogytak az Oltáriszentség előtt.

Elsáncolt szállásai mögött nem merte bevárni a rázúduló, félelmes sokaságot. Férfiak módjára maguk mennek az ellenség elé. Az útjuk gyönyörű ültetvények között vezetett, lassan emelkedő fennsíkon. Emlékeztetett Andalúziára, a Sierrák kanyargós tájékaira. Összébb kellett húzni a köpenyt, a nagy forróságból már nem jutott ide. Néhány óra hosszat meneteltek, csendben, kiküldött előőrsök biztosítása mellett, amikor jelezték az ellenséget.

A jegyző ment elöl, két kürtössel, miként előírja a Formula. Kibontott pergamenje a rend, a fegyelem, a spanyol béke fenségét hirdette ékes latin nyelven, a felszabaduló, vad indulatok felett.

Néhány lankadt nyíl esett le lábuk elé, aztán mintha fal nyomulna egyre közelebb, a völgyhajlásból előmorajlik az embertenger, nyilak ezrei és ezrei, parittyakövek és hajítólándzsák feketítik el az imbolygó napfényt, míg a spanyol négyszög csendben összezárul. Nem hallani mást, mint kürtszavakat. A spanyolok látják az ellenük készülő töméntelen sokaságot. Oszlopokra tagozódnak az indiánok, mindenike saját, külön jelét követi. Mindenikük felett kimagaslik egy fiatal vezér, aki a koorooránmadár díszében tarkállik, s uralkodni látszik a hadoszlopokon.

»Confiteor Deo omnipotenti...« ered el egy pillanatra a halálra készülők szava, Cortés vaskesztyűje megdöng a páncélmellen, aztán felemeli kardját az ágyúkezelők felé. A szűk völgyszájból ezrével előgomolygó indiánoknak túl keskeny a hely ahhoz, hogy ki tudják bontani számbeli fölényüket - tüzérségi tűznek viszont kedvezőbb céltáblát elképzelni sem lehet. Életet és halált jelentő pillanatok dőltek el egyetlen salvén. Ha nem inog meg a tajtékosan előömlő, hordatömegekben ellenállhatatlannak látszó indiánhad, úgy magának a lendületnek ereje összeroppanthatja a spanyolokat. A négyszög előreálló kopjákkal várta a rohamot, a szárnyakról hallatszott a muskétatűz, számszeríjak zizzenése, a második sor töltött, izzadtan, kormosan a majdnem merőlegesen lecsapódó napsugarak félelmes ereje alatt. A négyszög terjengett, nyúlt, egybezárult, ahogy rendelte a kürtszó. Egy-egy spanyol vérében összeesett: menten becipelték a négyszög közepére, ahol néhány velük jött asszony jól-rosszul elkötötte a sebeket. A gyalogosok álltak, vezér nélkül, néha csak ösztön mutatta azt, mit lehet cselekedni. Cortés elvált a lovasokkal, s már bevált taktikával megkerülte a rekettyést, s aztán hirtelen megharsanó trombitaszóval, robajos fegyverzajjal hátulról támadt az ellenségnek.

Csak a csoda tartotta bennük a lelket. Egy percnyi pihenő, amikor előkerül az ital, egyet húznak a lopótökből, marék gyümölcs, banán vagy füge. A kéz gyorsan letörli a vért s verejtéket az arcról, Marina odanyújt egy marék tépést... Aztán újra megindul a tánc, az ördögök körülnyalják a tábort, a dombtetőn dörögnek az ágyúk, egy-egy muskéta porzik fel oldalvást, Cortés újból és újból megkísérli a lehetetlent: tizenharmadmagával szétrobbantani a gomolygó, párás ezreket. Így megy ez órákon és órákon át. A spanyolok előtt lassanként sánc emelkedik, mely mint mellvért - hullákból - félig-meddig eltakarja őket. A parányi tábor közepén felsercen a láng, becipelnek néhány kövérebb hullát, rádobják, alájatartanak egy katonaköpenyeget, rongyokat mártanak a forró, olvadó hájba, s rászorítják karra, lábra, ágyékra - ahol felserkent seb nyomán a vér.

A csata hevében eljön egy pillanat, amikor szinte észrevétlenül beáll a climax, a végső feszültség foka, lassabbak lesznek a neki-nekicsapódó hullámok, a rések nem tömődnek be elég ruganyosan, foltokban látszik az emberhiány, nagy, oldalvást kanyargó csapattestek lepik el a távoli mezőket, valamilyen okból megindulnak, a nap délutáni árnyékok felé ballag. Kisebb a lárma, a végsőkig sebezett szegény, pattogó dobhártyák, melyeket síp, harci trombita, óriási kagylókürt, spanyol dob, ágyúszó és muskétadörgés szakadatlanul korbácsolt, most lassan-lassan megpihennek.

Támolyognak, a lovak étlen-szomjan, véresen és lihegő testtel reszketve fújtatnak, az ágyúk még egy lövést küldenek a futók után, aztán elhallgatnak. Nem üldöznek senkit. Maradtak a reggeli stációnál, megvédtek magukat és a tábort. Leemelik a sisakokat, kirázzák a páncélkesztyűből dermedt, fegyvert markoló kezüket, szétvetik karjukat, és így fújtatják ki a levegőt. Cortés érzi, elködlik előtte a világ, harmadnapja malárialáz kínozza, most - alkonyodóban - újra összeborzong, két kart érez maga körül, amint óvatosan bontja meg a lábpáncélt, ahol az ereszték felett véres csíkot formált ki a vas felett a seb. Beleájulna Marina karjába, de utolsó erejével megfogódzik a nyeregben, úgy száll le. A felcser odarohan, nézi a sérülést: nyílvessző, nem mély. Így fekszik percekre, halál-ájuláshoz közelebb, mint való élethez, álom is lehet,

melyben tűnő, végtelen képek sokasodnak. Végtelen-végtelen soká lehet mindez, éveket alhat így át, míg egy rántással letépi az aléltság bilincsét, felriad. A spanyol négyszög leeresztett fegyverrel várakozik még: jön-e új támadás?

Virrad. Mindenki ott alszik, egy ültő helyében, míg a strázsa fel nem rázza: rajtad, pajtás, az őrség sora. Ilyenkor kitámolyog, mint eszelős fogja a muskétát, les ki az éjbe, vajon nem kúsznak-e árnyékok elő. Aki bent marad a körben, az alszik, mint a hulla, étlen-szomjan, tüzek nélkül, élet nélkül.

Reggelre indiánok jönnek. Vagy ötvenen, kisemberek. Fegyvertelenek, békességet jöttek közvetíteni. A tlaxcalabéliek fürkésznek, szimatolnak, megtapogatják a fegyvereket, hozzáférkőznek a lovak cserényéhez, belenéznek a konyhafazekakba. Kíváncsi, ravasz szolgák.

Ösztöne szerint ítélt. A békekövetek kémek. Hírül kell vinniük, hogy miért nem tudták eddig legyőzni a sápadtakat. Embert, fegyvert és állatot számba vesznek, papjaik sáfárkodnak, alkudoznak isteneikkel. Anáhuac szokásai szerint minden harc megáll alkonyatkor. A fekete lepel betemeti az élőket és halottakat. De papjaik így kapták tanácsukat az istenektől: a sápadtarcúak csak addig erősek, míg istenük, a napisten, rájuk süt. Mihelyt elfordítja fejét, gyengék és gyávák lesznek, tüzet sem gyújtanak éjszakára. Ilyenkor kell meglepni őket.

Az árnyékok szétszaladnak. Lassanként megbilincselt, gúzsba vert kezű indiánok görnyednek a kalodákban. Ötven fekete, meghajlott figura. A katonák esznek, hamarább a szokottnál, rendbe szedik fegyverüket és várnak, így lesz éjfél. Nesz hallatszik a völgytorok felől. Meztelen, feketére és sötétzöldre festett ember-kígyó kúszik hasmánt fekve a bozótok között. Engedik őket közelebb. Éjjeli harc lesz - eldördül a jeladó muskéta, és utána a mozsarak és ágyúk. A koromfekete, csillagtalan sötétségben irtózatos fénnyel, lánggal csap ki a detonáció, minden zaj babonás, félelmes, idegen ösztönöket kelt életre. Emberek... emberek... hallatszik mindenütt Cortés szava, négyszáz fáklya vérfénye lobban fel, a szurkos lángok nappalba borítják a tábort, újból zúgva csapódtak a golyók, s sziszegnek a számszeríj-idegek. Az éjjeli harc rövid, véres epizód volt. Válogatott, kiképzett indián csapatok vettek benne csak részt, kevesebben, mint bármikor máskor. Megrohanás volt minden haditaktikájuk, de az ébren talált, tüzet okádó spanyolok keze nyomán újból és újból felszakad a halál.

Fegyverben és vasban reggelednek. Néhány indián harcos előkúszik, hordágy-félére fektetik halottaikat, a magukkal tehetetlen sebesülteket. Az éjszaka néhány fogoly harcost juttatott a spanyolok kezébe. Megkötözve várták sorsukat. Cortés beszélt hozzájuk.

- Most látni fogjátok, miként bánok én a becsületes harcosokkal, és miként azokkal, akik álorcában, barátság örve alatt közelednek, s közben a mi rontásunkon jár eszük.

A katonák felsorakoztak. A vér megpezsdült bennük, mintha Saragossa piacán hajnal óta lestek volna valami parádés kerékbetörésre. Egybegyűlt a haditanács, vádoló és védő akadt az urakból. Sandoval kérte, számítsák be a tévelygő, mihaszna természetüket, mely »nem lett pallérozva a mi erkölcsünk által. Ha máglyára küldik a bíró urak őket, akkor lelküknek reménye sem lehet a megigazulásra. Ha könnyebb a büntetés, talán fog még rajtuk a tanítás.« A bírák összenéztek: jól beszél Gonsalvo.

Hatalmas fatönköt állítottak fel, s a sereg bakója egymás után csapdosta le tizenkét kém-ember jobb kezét. A vérontástól betelt Cortés a többinek kegyelemben elengedte a büntetést. Az összekötözött hadifoglyok arcrándulás nélkül végignézték társaik supliciumát. Várták sorsukat, mely talán még szörnyebb lehet, hiszen Anáhuacban nem ismerték a részleges testi csonkítást. Cortés feloldoztatta őket.

- Ti elmehettek szabadon. Elmehettek uraitokhoz, elmondhatjátok, hogy mi nem vagyunk istenek. Nem esszük és nem isszuk emberek vérét és húsát, mert ez a legszörnyűbb gonosztett. De mi látjuk szándékaitokat, mert koponyánkba mindennél erősebb gondolatokat rejtett a Teremtő. Mi még nem mutattuk meg haragunkat, még kímélünk benneteket. De jaj nektek, ha nem hódoltok. Kő nem marad kövön, és gyermek nem marad élve, még anyja méhében sem, ha ellenálltok. Most elmehettek.

Visszament sátrába. A felcser manzanillából hatalmas adag hashajtót diktált bele. Úgy gondolta, ez a békesség órája lehet, megoldja a páncélt, s kedvére nyögdécselhet. Egyszerű, szenvedő ember, aki fájdalmas arccal issza a tropikus növények leveléből forrázott fekete teát. Csak Ortegilla merészkedett közelébe: vajon tudná-e fogadni azokat a tlaxcalai követeket, akik az imént érkeztek, s nagyuram iránt kérdeztek már?

Visszagombolta a bőrpáncélt, fejébe nyomta kalapját, szeretett volna asszonyok módjára pirosítót kenni orcájára, hogy ne ütközzék ki halálos sápadtsága. Megállt a sátor bejáratánál, az alabárdosok megadták a tiszteletet. A kapitányok eszkortálták a négy követet, aki a tlaxcalai respublika négy urának nevében hozta az izenetet.

Lobogtatták zöld békegallyaikat, hosszú, vég nélküli szónoklatokba keveredtek, s misztikus szertartások közepette bizonygatták, hogy holnap naplemente körül eljön az ifjú Xicotencatl is.

Kicsit megpihentek. Mindenik javasasszony lett, a sokat tudók írokat dörzsöltek a sebek tájékára, a tábor elcsendesedett, álomba zuhant, csak az őrök egymást váltó hosszú, elnyújtott kiáltása jelezte, hogy nem halottak feküsznek a sátrak mögött. Cortés nyitott szemmel, kólikától összetörten hevert ágyán, így csapta meg a felijedő mormolás, ilyenkor, mintha szél kerekednék, összeverne egy marék falevelet, így indul el a lárma. Újra követek. A valóság elrántotta révedező, szétszórt lelkét. »Moctezumától jött a hír«, mondták az őrállók, s aztán már hallotta a követ jeleket, a kerepelő, különös hangot, mely szentté és sérthetetlenné teszi Anáhuacban az üzenetek vivőit.

A cempoalbeliek s a táborban maradt tlaxcalaiak fekete, irigy tekintettel mustrálták a bálákat cipelő rabszolgákat, amint bontogatják az ajándékokat, sok pamuttakaró, néhány tollköpeny, szíjövek, hímzések, majdnem semmi arany.

A mexikói követek széttárták kezüket, s mutatták, a Haragos Úr fájdalmasan hallja, hogy vér folyt a tlaxcalai falak megett. »A Haragos Úr ismeri minden lépésed rendjét, s tudja, hogy harcoltok, mint a nap a csillagok ellen, az aloépálma fűszálak ellen. Csodálja, hogy istenősötök nem sugallt nektek jobb tanácsokat. Le kell borulnotok a Haragos Úr bölcsessége előtt, ő mondta, hogy véres az út, mely benneteket Tenochtitlánba vezet, óvott benneteket, hiszen barátotok, s könyörög az istenekhez, hogy hajszálatok se görbüljön meg. Könyörgött Tlálochoz, az ő királyi törzse istenéhez, aki az esőnek és a viharnak félelmes és csodálatos ura. A Haragos Úr kér benneteket: menjetek vissza, míg nem késő. Ha akarjátok, ezer és ezer embert ad, hogy segítsen nektek építeni új, hatalmas úszó házakat. Ételt is küld annyit, hogy legösztövérebb emberednek is zsírban fog fényleni a bőre, mire eléritek a tengerpartot, s istenek bélsarával roskadásig megrakodva, boldogan és békességben indulhattok el uratokhoz, akinek küldi a testvéri üdvözletét...«

Cortés mosolygott. A végső választ második napteltére megkaphatják.

Riválisnak kijáró izgalommal leste, mikor jelentik, hogy megjött a tlaxcalai fővezér. Reggel óta forró kakaóval kúrálta magát, miként Marina diktálta e könnyű orvosságot, s ez délutánra vissza is adta erejét. Amikor megszólaltak a tábor szélére kiállított kürtösök, már fekete köntösébe öltözködve, páncélosan fogadta a sátorbejárónál ellenfelét.

A tlaxcalai harmincas évei elején járó, izmos, magas ember volt, szép, lelkes tekintettel, melyet csak arcának sebbarázdái csúfítottak el. Szeme rezzenés nélkül szaladt szerte embereken, lovakon, sohasem látott hadiszekereken, s csak akkor riadt meg egy pillanatra, amikor oldalvást a felsorakozó mexikói követeket látta meg. Ruganyos, ritmikus lépéssel indult meg Cortés felé: ezt a párducszerű, szinte tánclépésszerű mozgást nem lehetett sohasem elfelejteni. A tisztek és legények végigmustrálták sudár, délceg figuráját, ő volt talán az első harcos az Újvilágban, akit nem illettek szokott katonacsúfságaikkal. Az ifjú főúr Marina felé fordult, s úgy intézte Cortéshez szavát.

- A Négy Atya nevében beszélek veled, és kezemben hozom a békét. Te azt kérdezted harcosaimtól, akiket megkíméltél, hogy miért emeltük fel ellenetek kezünket? De vajon ott lóg-e oldalatokon Moctezuma népének harcban elszedett ékessége, vagy látjuk-e köntösötökön megcsillanni zsákmányolt drágaságaikat? Vajon nem ti voltatok-e, akik testvér módjára egy kupából ittátok a pulque-italt velük? Azt hittük, azt hihettük, hogy sakálok vagytok, és nem vagytok bujkáló rétifarkas-csordák. Férfiak szavát hozza öregeinkhez a szél. Engem küldtek, hogy kérdezzelek: Akarod-e népeink közt a békét, és akkor titeket barátoknak fogadunk? Ha ellenségek akartok maradni - akkor itt véreztek el Tlaxcala falai alatt. Téged kérdezlek, akit Malinchenek, ez asszony urának nevez a népszáj - melyiket akarod?

Szembenálltak egymással. Cortés átölelte. Az indián arcán felcsillant a mosoly. Megint ő folytatta a beszédet.

- Moctezuma drágább és fényesebb ajándékokat adhatott, amelyet egyberabolt e végtelen országok legyőzött, megalázott népeitől. Mi csak azzal parádézhatunk, ami hegyeink közt megterem, s amit becsületes ütközetben kezünk közt hagynak az ellenfelek. Én ajándékképpen mexikói aranyat hozok neked. Az arany ugyanaz, de a kéz, amely adja, nem hitszegők, hanem harcosok és férfiak keze.

Szeptember volt, a nap sugara rézsút sütött le rájuk, lágyan ölelte át a félig ütközetre készült spanyol tábort. Még mindenütt érezték az utolsó napok és órák vérszagát. Bevonta az ifjú főnököt sátrába, s tolmács szájával halkan kezdte hirdetni e tájékokra küldött spanyolok örök, istenhivő igazát.

A tlaxcalai szállás lassan-lassan a titkos indiándiplomácia boszorkánykonyhájává alakult. Acsarkodó rézbőrűek feszegették benne generációs gyűlölködések vallásosan ápolt titkait. A köd lassan-lassan oszladozott. Cortés szeme előtt kitisztultak e páratlan arányú indián birodalom belső, dinamikus körvonalai. Míg eddig sötétben tapogatózott, jórészt ösztönére ráhagyva - most, e baráti respublika védelme alatt kezdte megismerni a laza, széteső törzsi kapcsokat. Napok alatt kufárból, conquistadorból államférfiúvá bölcsült, aki körmönfont indiánfőnökök előtt vizsgázott ezerszeresen. Valami rendet alkotott hevenyészett kancelláriája körül. Berendelt írástudó katonákat, elsőnek a pennaforgató Diazt, toll lett kedves fegyvere, s néha éjszakáig mondta tollba a napközben ellesett beszélgetéseket. Míg folyt a betű, szaporodtak az árkusok, császári ura számára halmozta jegyzeteit - ő maga holtbiztosan kezdett olvasni tárgyalófeleinek lelkivilágában s a vérbosszúktól beárnyékolt törzsi berendezések szövevényei között.

A spanyol kancellária dolgozott, míg a tlaxcalai államtanács megállapítja a spanyolok fogadásának módozatait. A réten pihentek vagy gyakorlatoztak a katonák - bent felvázolódott a Károly császárhoz küldendő újabb, bővebb jelentés anyagában az egész áthatolhatatlannak látszó mexikói Birodalom. Cortés történeti példák szerint ment, melyeket ismert s így bizonygatta, hogy miként egykor Róma, úgy terjeszkedett a titokzatos tó vizébe épült Tenochtitlán székében s hosszában az újvilágbéli tartományokban. Véres kultuszának, szívet

szomjazó isteneinek bódulatában igázta le a gyengébbeket, elérte a tengereket, s szövetséget kötött két riválisa tóparti várossal, a csodálatos Tezcocóval és a kisebb, de bevehetetlen Tlacopannal. E három város szövetsége felett uralkodott mindeme világok papkirálya, akinek tizenhárom esztendeje már, hogy fejére tették a tollkoronát, s ezek alatt az évek alatt Moctezuma elérte seregeivel az ismert világok határait.

Ahogy ő ismerte őket - úgy ismerték ők Cortést. Nevét szétvitte a hír, titokzatosan elterjedt a tengerpartok mellett, átvette az őserdő, s suttogni kezdték a csendes tenger menti leigázott törzsek is. Malinche - mondták, Malinalli ura, s Cortés elfogadta nevét, szerette. Ha esténként, száraz torokkal, gémberedett ujjakkal fekvőhelyére dőlt le, beosont a feketeségen át Marina, rásimult a jaguártakaróra; s míg elsimította arcáról a szarkalábat, mondogatta furcsa, rekedt hangján: Malinche... te vagy Marina ura, Marina örök ura... Marina leendő gyermekének ura.

A másik asszonyra gondolt, aki Cubában a nevét viseli. Nem áldozott, nem segített neki semmit, nem értette: vékony, álmatag arca elbóbiskolt a férfiszavak közt, nem ismerte soha a vágyakat, melyek urát a csodálatos világ felé lökik... Marina, mint a méreg, úgy öntötte el első hetekben a testét, egyre kívánta volna és egyre többet. Most már megcsillapodott, másként szerette. Ha vele volt, nyugalom szállotta meg, babona, mellette baj nem érheti. Tudta, hogy tolmácsmunkája gyakran valóságos politikai mestermű. A katonák is lassanként megemelték előtte süvegüket. Majdnem férfi volt köztük, nem a vezér indián szeretője, néhányan még viselték a tépést, melyet ő fosztott köntöséből, nem feledték el, hogy lándzsa végén ő nyújtotta ki hozzájuk legnagyobb harcok közt a vizescsobolyót. Összeszoktak, ingerkedtek vele. Címeres gyűrűt csillogtattak szeme előtt, s szemére hányták szolgasorsát. Ilyenkor haragra gyulladt, büszkén citálta őseit, akik hatalmas törzsi vezetők voltak, s mutogatta az apáról fiúra szálló smaragdékszert, melyet Virágos Kapu azon az éjen fia helyett leánya nyakába vetett.

Egy hajnalon megindultak; már sértés lett volna tovább halogatni a barátságos tlaxcalai bevonulást. Hatalmas kakaóültetvények, csatornarendszer futott végig - mint a mórok után Andalúziában -, mormolták az öregebbek. Cortés lovagolt elöl, csillogó szemmel, kukoricaföldek, dohánykertek, gyümölcsösök paradicsomában. Minden talpalatnyi föld be volt vetve, hisz nem voltak legelőre szoruló állataik, s ahogy elhaladtak a tanyák mellett, virággal szórták tele őket a pompás növésű tlaxcalai fiatalok. Rengeteg csodálatos virág, e nép hamar fonnyadó ékszere. Amerre mentek, egy-egy fiú vagy már serdülő kislány kacagva beszaladt a sorok közé, kiválasztott magának valakit, s nyakába vetette virágfüzérét. Ha összegyűlt a sokaság, nagy, mákonyos illatfelhők szálltak, mintha lekaszált rózsalugasok bontogatták volna leheletüket.

Az utolsó szakaszon, közvetlenül a Város előtt, megjelentek a Vének. Halálos csend előzte meg érkezésüket, jött a szertartásos követ, aki jelentette, hogy a Köztársaság négy ura közeledik. A mexikói követek némán, gőgösen burkolóztak be köpenyükbe, nem tűztek ki övükre virágot, mely Anáhuac törvényei szerint barátság és béke jele.

Az öreg Xicotencatl szállt ki először gyaloghintójából. Aggastyántestének váza hatalmas hajdani harcost idézett. Ritkás szakáll körítette arcát, hófehér, gyér haja koszorút font kemény, erős koponyája köré. Botra támaszkodott, s két ifjabb rokona segítette. Alig látott. Szemét szomjasan hajtotta a fény irányába, ez volt az egyetlen inger, melyet majdnem egy század tűnő benyomása közül még megőrizhetett. Amikor már csak lépésnyi távolban voltak, Cortés ívben leemelte fejéről a tollas kalapot. Fájdalmasan egyszerű jelenet következett. A vak főnök kinyújtotta két kezét arrafelé, amerre a fényt elzáró fekete tömegben megérezte Cortést. A hangja erős volt, alig reszketeg, amikor mondta »gyere közelebb, hadd illesselek...« két kezét végigsiklatta Cortés arcán. Egy percre megállt szeme felett, végigszaladt az orr vonalán, beleütődött a dús, selymes szakállba, itt megriadt. Követte a göndör fürtöket, kikereste, hol fut nyakába az állvonal.

»Most már látlak. Férfi vagy, és barátunk vagy. Tudom, Malinche, milyen lehetsz.«

A másik három fejedelem várta, amíg Xicotencatl elvégzi az öregek és vakok titokzatos szertartását. Egymás után kérte magához Olmedo atyát, a hatalmas, sudár Alvaradót, akinek dús, vörösszőke haját különös gonddal selymezték ujjai. Végül Marinát: indián módra elhullt előtte, s homlokához szorította kezét: köszönés, mely csak atyának jár.

A szállás, melyet kaptak, hatalmas, tágas, nyitott csarnok volt. Körös-körül terült el a város. Valójában négy város. Mindegyik úr egy részét birtokolja. Mindegyik rész önálló államéletet élt, csak az örökfrigyű béke testvérszövetsége fűzte őket együvé.

Elmentek a tanácsházba, fegyvertelenül, a vendéglátók törvényei szerint. Cortés szenátusnak titulálta a négy városúr s a szövetséges kacikák gyülekezetét. Patkó alakban, díszes kis zsámolyokon ültek itt a tanács tagjai, szemben velük a négy kiválasztott nagyúr s néhány képíró, aki megörökíti agavelemezekre a hozott határozatokat.

A tanácsházba még asszony nem tette be a lábát - míg most Marina messze csengő hangon fordította Cortés szavait. A tanácsülés így zajlott le:

Cortés: Ti tudjátok, hogy én egy napkeleti végtelen hatalmasságú királynak követeként jöttem el hozzátok?

Mase Escasi: Könyveink tudják, hogy egykoron fehér és sápadt isten uralkodott Anáhuacon. Akkor még óriások nemzetsége élt, akiknek csontját láthatod e tanácsház belső falán. Ezek voltak a chichimekek. Quetzalcoatl, akit ezer alakban ábrázolnak: - sápadt volt.

Cortés: A mi urunk tud tirólatok. Mindenkinek védelmet ad, aki barátsággal köszönti őt és az ő nevében engem és embereimet.

Öreg Xicotencatl: Ti erősek és hősök vagytok. Istenek véréből származhattok, de már ti is emberek vagytok. Karotok erős, szívetek nem ismeri a félelmet. Hódolunk nektek, és kérjük, maradjatok miközöttünk. Tanítani fogtok bennünket mindarra, amit ti tudtok, és mi megszívleljük tanácsaitokat, és elmondjuk mindazt, amit mi tudunk. Kérjük tőletek, hiszen asszony nélküli férfiak vagytok: vegyétek el leányainkat, és hajtsátok le velük egy gyékényre fejeteket. Nemzőszervetek örömében ivadékok raja lepi el a földet, s a falakat lerombolhatjuk: nem lesz nép Anáhuacban, mely legyőzhet bennünket.

Cortés: Beszéded méltó bölcshöz, aki tűnő évek végtelenjét látta maga felett eliramodni. Bármiként vágyódnánk is mindnyájan közöttetek megpihenni, még nem maradhatunk végleg veletek. Uram, aki távol lakik a nagy vízen, csak akkor engedi meg, hogy letegyem fegyvereimet, ha a Haragos Úr egész birodalmának hódolását elébe rakhatom. Tudom, ily maroknyi csapattal nem megy ez könnyen, de számítok a ti segítségetekre, melyért nem fog elmaradni uram részéről a jutalom. Mi, spanyolok, úgy határoztunk, hogy jó szívvel vesszük magunkhoz leányaitokat. De ti tudjátok, hogy bennünk minden áldozati követeknél megborzad a lélek, a mi szelíd Istenünk fájdalmasan látja tévelygéseteket. Miképp lehetnek asszonyok azok köztünk, akik gyönyörűséggel teli szívvel nézik a kitépett szívek reszketését.

Öreg Xicotencatl: Az asszony hitében követi urát. Ez az ősi törvény.

Olmedo atya: A mi Istenünk láthatatlan, de ő a földnek és mennynek ura. Visszaborzad az áldozattól, s bünteti azokat, akik harc nélkül ember ellen felemelik kezüket. Én ennek az örök Istennek szolgája vagyok. Tiközületek sokan ott voltak akkor, amikor harcoltatok ellenünk. Azok láthattak engem, hogy nem féltem, ott álltam a sebbel fekvők, halódók, gyengék mellett. De vajon láttatok-e kést kezemben, mellyel felnyitom a ti elfogott embereitek szívét? Láttatok kést kezemben, mellyel szerteszaggattam ruhám, hogy bekötözhessem egyformán a mi

embereinknek és a ti embereiteknek sebeit. Miért tettem volna ezt, ha az én Istenem engem erre nem kötelezne? Tiszteletre méltó főnökök, ti ismeritek az élet törvényeit: nem rendül meg bennetek valami, amikor érzitek, hogy ilyen csodálatos erő van velünk? Most pedig azt kérem tőletek, engedjétek meg, hogy fajtátoknak egy megtért leánya mondja el, milyen sorsa volt, hogy hozzánk került, amióta megosztja velünk hitünket.

Mase Escasi: E házban most először beszél asszony. Beszéljen.

Marina: Szolgálóleányotok gyökér volt, mit eltépett a vihar. Atyám főnök volt, Virágos Kapu, én leánya, akit áldozatnak kijelöltek, hogy a Haragos Úr útját élő smaragdom kikövezze. Atyám szolgánk kezére adott, aki eladott a kufároknak. Távoli vidékek főnökéhez kerültem, akikről ti nem hallottatok. Ott tűntek fel e sápadt urak, akik szörnyen büntették őket, mert ellenük emelték fel fegyverüket. Senki sem állhat nekik ellent, ezt látták ők is, s engesztelő áldozatként huszadmagammal Malinchehez vezettek. E szent ember, aki szólt hozzátok, vízzel illette kés helyett testemet. Keze nyugodott fejemen, s szememről letépte a sötétséget, melyben jártam azelőtt, nyelvem mellé, mely két szót tudott már minden virágra - új nyelvet, az övéket ajándékozta. Én nem láttam köztük sem ember-, sem állatáldozatot. Elég, ha behunyom szemem, látom a kedves Anyát, aki fehér kezében tartja a kisfiát, és mindnyájunknak elég áldozat az, ha szelíd lélekkel rámosolyodunk.

Ifjabb Xicotencatl: Férfiak, akarjátok, hogy ti is ilyen pityergősek, vértelenek legyetek istenetek előtt, mint ez a lány? Ez lenne férfiak hite?

Öreg Xicotencatl: Fiam, vajon asszonyok voltak-e a sápadtarcúak? Tőled kérdezem, aki véres kötést viselsz még most is a testeden. A te hírhordóid súgták, hogy szolga módjára térddel illetik a földet az istenük képmása előtt, s ha kilőjük nyilainkat nem férfiakat találnak el, hanem asszonyokat. Kérdezem, fiam, tőled, mégis nem te mentél-e hozzájuk legyőzött vezér módjára békét kérni?

Mase Escasi: Malinche még nem mondta, kívánja-e, hogy egy nép legyünk, és törzsünk leányai fogják fel férfierőtöket?

Cortés: Úristenünk mindenkinek egy feleséget osztott ki. Amíg az él, az új asszony hittel nem élhet oldala mellett. Énnekem távol hites asszonyom él. Én nem vehetek asszonyaitokból. De itt van első vezérem, akit ti Nap Fiának, Tonatiuhnak hívtok. Ő kész-e megpecsételni a frigyet?

Alvarado: Nagyuram óhaja parancs.

Öregebb Xicotencatl: Legifjabb és legkedvesebb lányomat ajánlom neki, Hársfamézet. Alig három esztendeje, hogy először virított rajta az élet piros virága. Tegyetek hitet: van-e különb nála, Tlaxcala leányai között?

Maxixka: A Vén nem láthatja, mert szeme már csak az istenekkel beszél. Nevében mondhatjuk: nincs különb lány Hársfaméznél országunkban.

Cortés: Holnap elküldítek táborunkba szolgálóleányaival, hogy illően készülhessen arra, hogy a szent víz homlokát érintse. Ünnepelni fogjuk a frigyet Tlaxcala és Castilia között. Én pedig kérdezem tőletek: akarjátok-e, hogy az én végtelen hatalmú, távoli vizeken túl lakozó királyom legyen felettetek az úr?

Ifjabb Xicotencatl: Apám... ez szolgaság...

Öregebb Xicotencatl: A tenyér erős, erősebb a gondolatnál. Mégis mire mégy te a test erejével, ha nem kéred kölcsön a gondolatot? Értitek ti mind ezt, akik isteneink és népünk akaratából velem itt ültök?

Mase Escasi: A kígyó - úgy mondják - párosul a jaguárral: de nékik nincs ivadékuk. A sápadtak párosulnak a népünk leányaival - vajon lesznek-e ivadékaik? Vajon Quetzalcoatl lehajtotta-e fejét a föld lányaival közös gyékényre?

Marina: Hitet teszek. A nagyurat szolgálom testemmel, akit ti ezért Malinchenek neveztek. A nagyúr magva megfogant bennem!

Öreg Xicotencatl: Hallottátok: a sápadtarcúak magva megfogant leányaink méhében. Egyek leszünk és hatalmasak. Beszélhetek-e a ti nevetekben is?

Maxixka: Nemcsak velünk beszélsz, hanem elmúlt világok bölcsességével is, és az istenek a te lezárt szemeden keresztül tekintik talán meg a mi világunkat. Beszélhetsz.

Másé Escasi: Beszélhetsz!

Öreg Xicotencatl: Malinche, akit ti magatok Colteznek hívtok, halljad meg szavunkat. Mi Anáhuac legszegényebb, de legerősebb népe vagyunk. Mi saját jószántunkból, saját szabad akaratunkból hódolunk a ti uratoknak, akit ti megneveztek, és akinek mi - mert nem látjuk - nem tudunk nevet adni. Frigyet kötünk, és vér legyen a vérünkből minden csepp, amit ti eretekből kibocsáttok, és vér a ti véretekből minden csepp, mely elhagyja a mi harcosaink erét, ha közös ellenség ellen harcolnak. Ígéritek-e ezt nekünk?

Cortés: Úristenemet hívtam fel tanúnak, hogy amit halandó ember megtehet, azt megteszem mindig tiértetek. Barátaitok az én barátaim, ellenségetek az én ellenségem. Hódolásotokat Don Carlos de Austria, más szóval a Szent Birodalmon Uralkodó Ötödik Károly császár nevében elfogadom. Isten mindnyájunkat úgy segéljen.

6

Tánccal közelítettek. Virágos zsinórra fonva, lassú andalgóban jöttek. Halott istenek mécsesét tartották kezükben, s a főpapok arcán türkizzel kirakott levélvékony aranylárvák feszültek: halotti maszkok. A tömeg előtt kétfarkú, tarka kígyóbőrlemezt viselő figurák rázták magukat, apró gyerekek madárszárnyakkal válluk helyén ösztönösen kísérték a mozgást. Mikor elértek a Spanyol-Kapu elé - várta őket Cortés embereinek, tisztjeinek élén, tetőtől talpig ünnepi díszben. A papok hirtelen megfordították a szomorú aranylárvát - s most egyszerre vidámarcú maszkok meredtek elibük: így változik örömre szomorúság, ha jönnek és mennek az árnyékok az istenorcán.

Szétváltak. Zümmögő kórus eredt el ajkukról, míg megérkezett a nászsokaság. Hatalmas tollkoszorúkat lobogtattak, minden virágos tollragyogásba burkolódzott, így hozta Mase Escasi, a kiszemelt násznagy az öreg Xicotencatl legifjabb leányát, Hársfamézet.

Hosszú éjszakai dialóg előzte meg e különös kézfogót. A spanyolok Alvarado sátrába gyűltek, s úgy kérlelték Don Pedrót, hogy ne rettenjen vissza az áldozattól: egyetlen támaszuk, egyetlen harci bázisuk Tlaxcala, baj esetén visszahúzódhatnak ide, hatalmas fala őket is védi, innen uralkodhatnak az egész partvidéken, akármi történik Mexikóban. E hatalmas és kemény ország idősebbik urának leányát kínálják, Don Pedro... nézd csak, bizonygatták, arany is akad majd, és ki tudja, mire jó ez... engedelmes feleséged lesz, látod, az asszonyok itt nem sokat számítanak, nem fog majd sokat zsörtölődni... Alvarado megrázta fejét: »Keselyűk, ti az én testemen lakmároztok.« Keserűen nevetett, s felhajtott egy pulque-csobolyóból. »Királylány lesz a feleséged«, mondta édeskedve Sandoval. »Vadkirálynak rézbőrű lánya...« »De mit kaphattál volna te otthon... ötödszülöttje az apádnak?« így ment ez késő-késő éjjelig. Cortés kiküldte a

többieket. Ketten maradtak Alvaradóval, nem szólt egyik sem, szót sem. Így ültek egymással szemben. Hosszú, hosszú negyedórák estek le. Bort hozattak a kevés megmaradt üvegekből. Egy-egy korty esett. Hajnal felé felálltak. Cortés átölelte Alvaradót, megcsókolta. Ez volt Alvarado legénybúcsúja.

Most elsápadt. Még nem láthatta a politikai sors diktálta menyasszonyát. Vajon négerforma lesz-e, fekete, mint az éjszaka, szép-e vagy csúf... fiatal...? Még vékony, de átlátszatlan függöny takarja a gyaloghintót, még nem tűnnek elő vonalai, be kell várni a többi hordszékeket... még minden megmásulhat... az ördög játszik a képzelettel, a katonák feszülten vigyázzák, miként kel ki drága szövetek tengeréből Pedro de Alvarado hites mátkája.

- Nézd csak... Marinát...

Marina felöltözött, úgy mint az Virágos Kapunak leányát megillette. Cortés keze könnyen osztogatott, s a smaragdkő mellé arany mellcsat s tiaraszerű fejek csatlakozott. Finom, hímzett köpenyébe burkoltan, hajában mézsárga rózsával lépett a gyaloghintóhoz. Itt zümmögni kezdte az ősi éneket, melyet férfinásznép számára előír rítus és kegyes szokás. A spanyolok idegenek és férfiak voltak, s Marina egyetlen asszonyuk, aki helyettük pótolhatja az etikettet. Két lány, egyforma idősek, mosoly villant kissé idegenül s reszketőn, a kocsi belsejéből kiszállt Hársfaméz, a tlaxcalai hercegkisasszony. Magas volt, arányosan karcsú, s mert védték emberek szemétől s napsugaraktól: világosabb társnőinél, alig sötétebb délvidéki cigánylányoknál. Bőre olívzöld árnyékot vetett, melyből két nagy, csillogó szem ijedt kifelé. Drága gyapotköpeny kerítette alakját, derekán drágaköves övvel volt egybefogva. A köntös két vállától könyökéig arany fonta drága páncélba a kart.

Olmedo atya lépett elő teljes papi ornátusban. Szelíden átölelte a reszkető hercegkisasszonyt, vállára terítette köpenyének szegélyét:

- Ő most az én báránykám...!

Így vitte be a spanyol szállás palotaudvarára, ahol már állt - hajnal óta - Szűzanya oltára, s háta mögött a hatalmas kereszt. A tlaxcalaiak beömöltek az udvarra, a papok kezében megvillantak a kopált égető edények, a füst lassan, csavaros kerengéssel szállni kezdett az ég felé. Megkezdődött a keresztelő. Keresztatya Cortés lett, keresztanya Marina. Hársfaméz reszketett, Marina bátorította halk, suttogó szavakkal, segített letörölni könnyét, s szelíden Olmedo felé fordította, amikor a lány félő-reszketőn kereste szemével testvéreit.

- Luisának hívták az édesanyámat, ha ezt a nevet választaná... mátkámnak...

- Kívánságodra, Don Pedro.

Az illatos olaj rácseppent szemére, fülére, homlokára, s a víz végigcsurrant tarkóján. Olmedo olvasta a formulát, s Cortés felelt neki. Doña Luisa de Xicotencatl spanyol nemes hölgy, castiliai hazánk törvénye szerint Kegyelmed méltó s rangjában illő ahhoz, hogy Don Pedro de Alvarado nemes kapitány urat hitveséül elfogadja.

Levonták mind a ketten gyűrűiket. A lány kezén egészen sárga, majdnem hajlítható aranyból kígyó díszlett, melynek feje nagy, veres, tűzben lángoló rubin volt, farka méregzöld smaragd. Alvarado egyetlen ékét adta, karneolba vésett címerfiguráját, örökségét, mellyel hazulról édesapja mind az ötüket elbocsátotta.

- Ego vos conjugo...

E pillanatban felhangzott Ortiz sípjele, megzendült a kórus, a muskétások sortüzet adtak. Tlaxcala és Castilia frigyét megpecsételték az oltár előtt. Kisütött a nap, a borús, esőre lógó felhők alól, s egyszerre rávetette fényét Alvarado arany sörényére, mely mintha lángolni,

lobogni kezdett volna. Doña Luisa rajtafelejtette szemét, sarkában felszáradt a könny, halk kis sóhajtás röppent el belőle, hősiesen bedugta két ujját a hatalmas gyűrűbe, így is nagy volt finom, parányi tagocskájának, s látta, hogy Alvarado mint erősködik, hogy kisujjának első ízét a kígyótest közé befeszítse... Kint tovább zengett Ortiz kórusa, a tlaxcalaiak ámult figyelemmel hallgatták, a gyerekek s asszonyok sírni kezdtek tőle, valami ellenállhatatlan volt e régies, zsoltárokból táplált egyházi zenében, mely úgy áradt közébük, mint ismeretlen, végtelenül távoli világ igézete.

Szertartás után Cortés átadta nászajándékait: elefántcsontszínű csipkéből horgolt valenciai sálat, egy pár féldrágakövekkel kirakott magas szárú női kesztyűt, néhány apró, szépmívű kristályékszert és egy filigrán toledói tőrt. Utána elvonultak az országnagyok, mindegyike aranyékszert vagy tolldíszt, drágakövet hullatott a takarók közé. Hársfaméz-Luisa kíváncsian nézegette az aranyesőt, simogatta a vérvörös maroquinból készült kesztyűt, s aztán - látva, hogy mátkája is felhúzza hatalmas, szarvasirhából szabott lovagkesztyűjét, szégyenlősen belebújt s félsírón-félnevetősen először fordult feléje. Alvarado gyengéden magához ölelte, hála Istennek, nincs baj, egészen aranyos ez a kis vad lány, örömében elkacagta magát, s már felelt rá Luisa kacagása, két gyerek, egy pillanatra összenevetett.

A teremben hosszú, alacsony asztalok sorjázódtak. Anáhuac törvényei szerint mindig a vőlegény adta a lakomát, így hát a spanyolok remekeltek, a szakácsok önkéntes segítséget kértek, kukták s nyársforgatók lettek a pattantyúsok, s az öreg Mesa tanácsokat adott: mint tálalják fel Mantovában a pávát. Cortés kiadta maradék borát. Szőlőt nem ismertek errefelé, s tolmáccsal magyarázta, hogy hozat majd vesszőket legközelebb a szigetekről, s három esztendő múlva az országnagyok ez idő tájt fognak itt szüretelni. A spanyolok kése mélyen belemetszett a húsételekbe. A tlaxcalabeliek, akik leveses, egybefőtt húsokat ismertek, csodálkozva lesték a fortélyt. Csak a sóval esett baj. A cempoalbéliek átcsempésztek a kis csapat számára néhány zsákkal éjszaka a falakon túlra, átjátszva a mexikói határőröket, de a tlaxcalabéliek már elszoktak néhány nemzedéken át az ízétől, így a spanyol szakácsok sótalan ételeket készítettek, míg a legények mindenike tála alá csipetnyi sókupacot kapott.

Mase Escasi, a násznagy beszélt Hársfamézhez:

»Látod, drágaságom, apáid és anyáid vagyunk mindannyian, akik itt egybegyűltünk, s most vigasztalunk téged. Őseinktől nyert szokásunk szerint öt köpenyt kapsz tőlünk, hogy ezeken vegyed a húst, a gyümölcsöt, a fát, a pulquet s a fűszereket. Becsüld meg férjedet, aki most már a te tigrised, sasod, drága tollkoszorúd, ékszered és drágaköved lesz mindenek helyett. Neked, leányom meg kell szoknod a test és lélek fáradtságát. Ha eddig széltől is óvtunk, s letompítottuk hangunkat, mielőtt elszállt tehozzád, tudd meg, hogy ezentúl idegen helyeken pihenteted le esténként testedet, vitézhez illő viszontagságok közt visz el a te szerelmesed idegen hajlékokba. Neked át kell majd lábalnod patakokon, felhágni hegyek közé, melyek a felhők szélét érik, s izzadnod kell pusztaságokon, ahol nem terem meg a fűszál. Meg kell szoknod a hideget, melyet alig enyhít köpeny és meg kell szoknod a forróságot, melyet alig olt a toll-legyező. Meg kell szoknod talán az éhséget is, mert ez harcos hitvesének sorsa, lehet, hogy száraz kenyeret eszik, melyben megkeseredett a tengeri. Fény és pompa helyett, lehet, hogy izzadságos lesz a homlokod, míg megtanulod, hogy semmit sem raknak készen elébed az istenek. Leányom, te úgy mégy férjed hajlékába, akit mi a Nap Fiának nevezünk, hogy egész országunk ott virraszt a ti nászgyékényetek felett. A te tested Tlaxcala és a férjed teste abból a vérből eredt, mely Quetzalcoatl isten öröké. Mi boldog és büszke türelmetlenséggel várjuk majd, mikor hajtod meg fejed atyád előtt, ahogy szokásaink megkívánják, és mondod néki, hogy a Nap Isten fiának magva tebenned már megfogant...«

Ittak.

Lent, az asztalok végén erjesztett söröket és pulquet, a vezérek terítékénél néhány ezüst-kupában bort. Így ültek és beszéltek, már ki törődött Alvaradóval és Doña Luisával, akik lassanként egymáshoz édesedtek, maguk közé ültetve Marinát, akinek hangján át kóstolgatták egymás félénk, idegen szavát. Egyszerre kint, a nyugati végen megmorajlott a sokaság, valami csodálkozó inartikuláció eredt el. Mindenki kinyújtotta nyugat felé kezét... Kirohantak a szabadba.

A sötét éjszakában hatalmas lángnyelvek törtek fel, valahol messze, túl szinte a látóhatáron, hatalmas magasságban, mintha kéveszerű fénycsóva lökődnék fel a levegőbe. A tlaxcalabeliek meghajlottak a fény felé, a papok füstölni kezdtek. A morajlás zaja most egyre kivehetőbb, egyre erősebb lett. Mesa, a tűzmester hajlott Cortéshoz:

- Nagyuram, ilyen volt a Vesuvio, amikor Nápoly előtt harcoltunk.

»Popocatepetl«, mondogatták. Az istenek szomjasak és követelik áldozatukat.

A spanyolok visszatértek a lakomához. Csak Ordaz maradt kint, merően nézett bele a távoli tűzvilágba. Éjfél felé bement Cortéshez:

- Nagyuram, engedélyét és segedelmét kérem plánumomhoz.

- Szívem és szándékom kegyelmeddel, Don Diego...

- Nézem, nagyuram, e távoli fénylést, melyet Mesa Vulcanus műhelyének nevez. Ha kegyelmednek nem lenne ellenére - én meg szeretném nézni. Nem láttam sohasem ilyesfajtát, elfog a vágy és a csodálat. Nem fogok szégyent hozni Castiliára, ha hajnalban nekiindulok megmászni a hegycsúcsokat.

- Beszéljen, Don Diego a vezetőkkel. Ha úgy gondolja, hogy élete nincsen veszélyben, s igaz nevünk becsületéért történik, s ha úgy gondolja, hogy elébb megtisztítja a lelkét: akkor Isten akaratával történik, s szegülhet-e ennek ember ellen?

7

A vezető aggodalmasan meredt rá a könnyű spanyol cipőkre. Beszélni nem tudtak, így integetett, s mutatta a vastag szandáltalpakat. Ordaz elnézett feje felett. Az egyik indiánra rápakolták a rúd szalonnát s a manioka kenyereket. Az út magasfelföldek csodálatosan, dús, füves vegetációja közt vezetett, de már oldalt itt-ott lávaerecskék csillantak meg, épp csak jegecesedőben, idáig futottak le a nagy eruptio után. Ahogy haladt könnyű lándzsára támaszkodva egy szál köpenyben, kifürkészhetetlenül - a tlaxcalabeliek suttogták egymás között, hogy megszállhatta valami idegen szellem. Szeme kitágult, a messzeség benne égett, láza volt, könnyűnek és gyönyörűnek érzett mindent, még sohasem látott világon lábalni elsőnek át.

A tölgyes vidék után fenyvesek jöttek. Itt már jócskán hétezer lábon felül voltak. A hegy nagy, mérges gőzöket lövellt ki, az útról lekerülve, nem látták a csúcsot, ilyenkor békés, mindennapi tájéknak gondolhatták, de aztán megmorajlott, különös szakadások törtek fel gyomra tövéből, az indiánok megreszkettek, így mentek előre az utolsó kolostor-menedékházig. A remete-papok végignéztek az érkezőkön. Vizet és boróka bogyójából főzött töménypszeszt kínáltak elébük, valami gyökérből kevert ételt. A vezetők tanakodtak. Az istenek indulatát...? Remeték dolga kifürkészni, mondjátok meg szent emberek - szabad-e nekünk tovább mennünk?

A papok kört rajzoltak. Látjátok, eddig az emberé, minden emberé. Ami azonfelül való: az örök, és ott a Mennydörgés és Villámlás örök Ura leledzik. Tört, kényszerű szavakkal magyarázták Ordaznak: utunknak, nagyuram, végére értünk. A spanyol megingatta fejét, ment feljebb. Esteledett, már egészen sötét volt, amikor elérte azt a magaslati horpadást, melytől feljebb lassan-lassan megszűnik mindenféle vegetáció. Még itt-ott mohafoltok kúsznak fel szomjasan egy parányi napsugárért, de a szelek lerángatják s kitépik karjukat a földből, dideregnek. A kis tábortűz jelt adott a remetéknek. Eljutottak az istenség szférájának szegélyére. Lentről kigyúlt a jeltűz: fordulj vissza. De ezt csak a vezetők értették, akik halk, mozdulatba fúló félszavakkal magyarázkodtak egymás előtt. Isten és ember közt kell választani. Ezt a sápadt embert megszállta az eszelősség, idegen démonok martaléka. Az istenek fent a csúcson célba veszik. Az indiánok ismerték a hegyek leheletét. Nincsen szemhéj, mely le ne csukódnék percekre tőle. Megpihentek egy völgyhajlaton, mely a horpadás testébe ékelődött. Ordaz, lándzsájára támaszkodva, félig nyitott szemmel álmodott. A nagy hegy lehelete. Az indián leoldta magáról a manioka-zsákot, a szalonnaoldalast, intett a többieknek. Mint árnyék, úgy kúsztak végig a földön. Percek múlva már nyomuk se maradt.

Hajnalodott. Foszladozó vászoncipőben, dideregve, egy korty pulque melegénél: ez volt minden melegedő. A három spanyol magára maradt. Ordaz nem bánta. Ostoba és babonás indiánok, örökös tamáskodással, mi spanyolok vagyunk, akiknek iránytűjét a Szentlélek igazítja. Kietlen laposokon vezetett az út. Nem voltak szakadékok, sem sziklarepedések, aránylag könnyű volt a lábnak, csak a test erőtlenedett el. Lépten-nyomon akadoztak, ügyeltek egymásra, megrázták az álmodozókat: hahóha, pajtás. A cipő mintha ólommal lenne tele. Délre kifulladtak. Ordaz kötélre kötötte hármukat. A hegymászás ritmusa vitte őket, alig emberi erő. A lég ritka volt és olyan metszően tiszta, hogy ezer tű-szúrás fájdalmával lobogott torkuk mélyén. Az első csepp vér az orr nyílásában. A katona befogta bütykös nagy hüvelykével, tépett egy csomónyit köntösbéléséből, eldugaszolta. Mint ijesztő halálfejek, úgy tűntek fel egymás előtt. A lopótök majdnem üresen szegénykedett kezükben, így értek el egy nagy, havas foltú lapályhoz, melyből fekete, tarajos sziklák nőttek elő s szakadékok. Meg kellett kerülni oldalvást. Az egyik spanyol - fiatal, extremadurai legény volt - letört, nem bírt egy lépésnyit sem tovább menni. Ordaz ránézett. Némán ledobta az övére csavart pokrócot: feküdj rá, te pedig, Barnabé, őrködj felette. Elvette a kurtamuskétát. Magára szíjazta, ez volt egyetlen poggyásza. Így megyek most egyedül, magam. Ha valami baj lesz, ha megállok és nem bírok előremenni: elsütöm a fegyvert. Akkor te, pihentebben, eredj utánam... nézd mindenütt a lábak nyomát... akkor keress meg engem, Barnabé!

Oldalt került. Szinte könnyűnek és frissnek érezte magát, poggyász és emberek gondja nélkül. Tüdeje most kicsit megnyugodott. Nem hágott, hanem oldalvást tett hatalmas karéjnyi kanyarodót. Mindenütt hófelhők. Ha lenéz, hatalmas hágó, mintha csákánnyal vágta volna ki az Idők Elején a Mindenható. Két hatalmas, végtelenbe meredő hegycsúcs, a másikon jeges, morénás szomorúság. Fehér Asszony vállán hókendő, fején jégsipka. Az ember nem látta út dél felé kanyarodott, járhatatlan sziklakövek között, melyeket valami óriás dobálhatott szerteszét. Egy fordulónál csillanni kezdett a ködön át valami. A napfény szétszaggatta, ólmos, nehéz párák ültek, oszladoztak. Valami csillogott lent, előre, délfelé tekintve, mintha ezer ragyogása lenne a képnek... először csak himbálózó kékezüst foltok vetődtek ki, játéktükröket emelget valaki, feltükröz velük a végtelenbe... tó vagy tenger, inkább tó lehet, mert körös-körül, e szörnyű magasságból látni partjainak szegélyét... s a partjain mintha játékos gyerekek milliói játszanának, színes kavicsokból... házak és tornyok és kertek... olyan ritka itt a levegő, hogy majdnem felemeli, végtelen tiszta sugárban kifreccsentve a földek, kanálisok és ültetvények, városok, országok és megint városok, millió és millió apró hangya, amint nyüzsög, tülekszik, elveti magát...

Így lehetett valameddig. Megdidergett. Eszébe ötlött egy prédikáció, »szem nem látta, fül nem hallotta... emberi szívbe nem hatolt...« Még soha senki, a Szentlélek lovagjai közül még soha senki sem látta ezeket a földeket, ezeket a csodákat, melyek innen is még komoran és mereven szálkásodnak fel a többi közül, gyerekek kezével egyberótt barna trapézok, kőből, vakolatból és vérből.

A lélek dolgozott benne, minden percben leverheti őt is a hegyikór. Így indult még meredekebbre, még feljebb. Kendőt tartott orra alá, a gőzölgő, mérges lehelet fullasztotta. A lándzsanyél itt-ott arasznyit süppedt a földbe, lávaburok kásásodott körös-körül, régi kitörések emléke, melyet most megint megolvasztott valami új erő. Így jutott el a kráter tövébe. Csend volt. Olyan csend, hogy morajlás, jel vagy élet hangja nem ütött semmin sem keresztül. Dermesztő volt. Ordaz hangot próbált... fulladt, rekedt artikuláció csapott ki a torok mögül. Ave Mária, ordította... Ave Mária... Kötél volt nála és a pálinkás csobolyó. Rákötötte lándzsavégre, leeresztette oldalvást, ahol tükörsimán, rézsútos törésben csillant meg valami, ami tegnap még lángolhatott és fortyogott, ma keményedő, ezüstös matéria. Színezüst vagy színarany...? Bennszülöttek meséire gondolt. Rigó ül smaragdsziklákon, mondták és felfelé mutattak. Mint Cempoalban, amikor kirohant a lovas legény: ezüstből vannak a házak...! Ordaz tudta, hogy mindez, ami körülötte van: csoda, de csodát csodával tetéz-e az Úristen? Kihúzta az edényt. Súlyos, kénes szagú massza forrósodott benne. Aki valaha látott olvasztott ércet, tudta: ez sem nem ezüst, sem nem arany, valami más. Hogyan is mondta a tudákos Mesa: szerszám Vulcanus műhelyéből...?

Alig volt jártányi ereje. Keresztnek valót nem hozott. Egyedül volt, a gőzök körülszálldosták, szeme elködlött, émelyedett. Lemászott a krátertorokban előrenyúló parányi földnyelvecskéig. Próbálta: biztos-e? Állni lehetett rajta. Előmászott, így belehajolt a torok borzalmas peremébe: lent morajlott a Chaos. Valóban Vulcanus apánk kézben tartja ma a műhelyt! A földnyelven állt. Oldalvást lágy homokkőszikla tartotta a hegytorok egyensúlyát. Karcolta. A lekapart felület mély, vereses csillámmal búját elő. Megmaradt erejével keresztet karcolt, lándzsaheggyel. Aztán úgy, ahogy Columbustól tanulták a conquistadorok: hegyet, kráterét, kincseit Don Carlos de Austria nevében Spanyolhon örökös birtokába vette.

Visszafelé menet kereste lábnyomait. Ösztöne dolgozott. Jégen széttaposott, lávaanyagba mélyedő, havas türemlésbe került lábnyomok. Néha megállt. Most már nem volt benne más, mint az ösztön: Hazajutni... még egyszer hazajutni, elmondani mindent, amit láttam... kikerülni ebből a pokolból, anyám... édesanyám... hazajutni... Százszor görbült rá mutatóujja a muskéta ravaszára... segítség, de tudta, ez olyan, mintha egy hidalgó megadná magát... az ég borulata vihart vagy alkonyatot jelent? Az idő szétesik, atomjaira, s nem tart az emberrel semmi közelséget. A súlyos csobolyó húsába vágott. A kísértés nagy volt, elvetni magától: de hol akkor a bizonyság, don Diego...? Hallotta Cortésnek gúnyos hangját: aztán jól szunnyadtak fent, az árnyékban, Señor...? Ez az utolsó bizonyság... inkább roskadozzak ezerszer a lándzsavégen... Nem vet el semmit, és nem kéri a segedelmet, így botorkált lefelé, éveket és évszázadokat őszülve, kénvirág lepte be a szakállát, kék és fagyos lett, mint zúzmara marta havasi mohák. Arcát belepte a dér, s két fogsora közt dideregni kezdett a láz. Így látta meg a legényeket, amint néhány nyomorú, előkapart rőzséből, gyökerekből s egy lándzsanyélből jelzőtüzet gyújtogatnak. Kiegyenesedett, Szentlélek Lovagja volt, Diego de Ordaz, egy az ezer és ezer castiliai nemes közül, ködlepte köntösben, szaggatottan, foszló vászonnal lába körül, egyenesen, muskétásan, dárdahegyén a csobolyóval megérkezett a jelzőtűzhöz, és aztán hangtalanul összeesett.

8

- Miért készülsz el mitőlünk, Malinche?

A tlaxcalabéli szomorúan ingatta fejét. Nem tudod még, Malinche, hogy itt tieid között vagy, mi a néped vagyunk... de mihelyt túlmégy a falakon, csupa ármány és csupa veszély... idegen népek ezrei és megint ezrei, számaink nem bírják elsorolni Moctezuma minden fegyveresét... és Cholulán át vezet az út...

- Cholula...

Első szó volt, melyet e távoli birodalomból megtanult. Arany után kérdeztek a tengerparton, s egy vad, szegényes tabascobéli legény kitárta messze, nyugat felé karját: Cholula... Cholula... Aranyváros.

- Arany van-e Cholulában?

- Ha mégy tavasszal virágos mezőn: ki tartja számon, hogy ennyi virág közül melyik az a kis, kék, bujkáló szívvirág, melyet lányok szoktak maguk közt összeszedni? Ki számolja, hogy Cholulában mennyi az arany...? Te tudod, hogy a mi nyelvünkön Démonok Bélsara, így mondjuk... Nekünk nem kell az arany, mi nem tudunk fegyvert kovácsolni belőle... Védi-e a testedet, vagy jól laksz-e vele, ha éhes vagy, vagy oltja-e a szomjadat, vagy talán megvéd a betegségek ellen...? Mire jó az arany, áruld el nekünk, Malinche, mire jó nektek az arany...?

Akkor jött meg Ordaz, rongyos cipőben, támolyogva, húsz esztendővel öregebben, zilált, zúzmarás szakállal, elkékült ajakkal. Amikor belépett a vezéri szobába, mintha rémeket láttak volna, Cortés odaszaladt hozzá, átölelte: Diego... barátom, Diego... Az ember meg mélyen meghajolt, és mutatta jelként a csobolyót: fent voltam!

Mase Escasi Marinához hajlott. A lány ismételte: fent volt a Tetőn, és hozott az istenek nedűjéből.

Mase Escasi megingatta fejét. Istenek. Ezek istenek. Aki dacolni mer velük és harcba száll, és vitázik velük, s kitépi titkuk gyökerét, mondhatja-e valaki, hogy ezek nem istenek...? Ordaz beszélt. Az egyedüli csodálatosról, amit még sohasem látott senki ember közülük, fehér emberek közül, országok és városok csupa napfény, csupa szín... minden zöld, utak és csatornák futnak, egyik falu beleér a másik falu határába és tornyok... mintha kisfiú vágta volna ki színes sárból... Nagyuram, könyörgöm, még egy napot adj, hogy valahogy kisimítsam tagjaimat, s megkenegessem sebeimet... és aztán ne várj itt percet sem, ez még csak a Paradicsom külsőbbik előkapuja, amit én láttam... azok a Csodák, végig a végtelen országon, hatalmas csodák, városok és templomok és emberek és világok... ne várjál itt, nagyuram, nekünk nincsen sok erőnk, én nem akarok úgy meghalni, hogy közelről ne lássam azt a csodát... mert én nem tudok addig ittmaradni, amíg nem láttam a csodát... nagyuram...

Mint szomjas, kinyúlt kiáltás, úgy hullt bele Ordaz szava az emberekbe. Tegnap még Cuba volt a vágyálom, megint hajókázni az ismert, békés tengeren, batyuban tenyérnyi aranyakkal, ínyükben az otthoni leves ízével... Most egyszerre, mint fekete, előlobbanó kalózzászló, így fedte őket be a vágy: Cholula... Ez volt az első szó, a legközelebbi város, valami a holnapból... minden, ugye, te mondod, aranyakból van odalent... csak le kell ereszkedni a szorosokon, a két hatalmas hegyóriás közt, te mondod, hogy mindjárt a havasok lábánál fekszik Cholula, és ott van az arany... de arany ám az is, amit Ordaz fentről, a havasok ménéből magával hozott, láttad mint sugdolóznak... eltűnnek a belsőbbik folyosón... ha aranyról van szó, szegény, tetves katona, neked kell, magadnak kinyitnod a szemed... látod, Don Diego bezzeg egyedül sétált felfelé, akkor nem kellenek néki a katonák, amikor eljut az aranypatakhoz... smaragdokat

tördelt le, mondják és bekötötte köntösvégébe, de mindezt neked, pajtás, nem mondják élőszóval... nyisd ki a szemed, és te is kiálts jó nagyot, hogy Hernando úr meghallja... Cholula, Cholula... ha egyszer Cholulában vagy, nyissad ki magad a tenyeredet, mert én mondom, nem röppen bele magától semmi sem sohasem.

Mesa jött be Cortéshez. »Nagyuram, megvizsgálám Ordaz úr matériáját. Sem nem ezüst, sem nem arany. Ha műhelyem lenne elemezhetném, mint odahaza, varázsszavakat ejtve, mondhatnám, mennyi a mercurium, mennyi a sulphur benne. Mert kén van, ez a legjava, nagyuram.

- Porra gondolsz?

- Arra. Kevés a puskaporunk, s pótolni kellene. Salétromot itt-ott vakartunk utunk mentén, de sulphurt még nem találánk sehol. Megpróbálom a kotyvasztást, s ha port készíthetek belőle, akkor Szent Györgyre mondom, nagyuram, fontosabb nekünk Ordaz úr kémlelése, mintha ugyanannyi aranyat hozott volna. Akkor jóllakhatnak naponta a báránykáim...

Utolsó este volt, utazás előtt. Pislogott a faggyúgyertya világa s Xamarillo papírra görnyedve követte ura türelmetlen, halk szavát. »... Moctezuma követei táboromban maradtak, látták küzdelmeink sorát a tlaxcalabéliekkel, nem volt titok előttük, hogy milyen harcosok vagyunk, mi spanyolok. De jelen voltak akkor is, amikor békét és barátságot kötöttünk az ország fejedelmeivel, s amikor a nagyurak Császári Felségedet alattvalókként, legfőbb uruknak, elfogadták. Ez bizony nem tetszett nekik, mindent megpróbáltak, hogy köztem s új szövetségeseim között éket verjenek. Mondják, hogy az itteni urak nem beszélnek szívük szerint. Barátságuk hamar széthull, s én nem is bízhatom bennük. A tlaxcalabéliek viszont esedezve kértek, ne adjak hitelt Moctezuma nemesurainak. Minden időkben ők voltak az árulás és álnokság mintaképei. Hisz uruk, Moctezuma király hatalmas birodalmát is csak csalással és hazugsággal vette ízenként birtokába. Mint spanyolok igaz barátai, óva intenek Moctezumától, akit hosszú-hosszú ideje ismernek már.

A két fél között szakadék és egyenetlenség volt - s ez nem csekély erőt adott nekem, láttam, ez vezetheti plánumaimat, könnyen mindkettőjük fölé kerülhetek, a régi közmondás szerint: ha ketten egymást agyonütik, csak kacag a harmadik hozzá! Eszembe jutott ama régi híres mondás is: »omne regnum in se divisum desolabitur.« Így majd az egyiknek, majd a másiknak szenteltem figyelmemet, mindeniknek megköszöntem szívességét, kegyes tanácsait, s úgy tettem, mintha csak az ő ösvényein vezetne számomra igaz út...

Húsz napig időztem Tlaxcala városában. Moctezuma követei, akik szüntelenül táboromban tartózkodtak, beszéltek rá a továbbhaladásra - Cholulába, mely mintegy hét mérföldnyire déli irányban fekszik, s e város polgárai uruknak hív alattvalói. Ott közelebb lehetek urukhoz, s könnyebben tudhatom meg, vajon mi az ő akarata... Feleltem nekik, hogy én is elhatároztam a tovavonulást. A tlaxcalaiak, mihelyt megtudták szándékomat - jajgatni kezdtek, s könyörögtek, ne menjek Cholulába, hisz ott már minden előkészület megtörtént arra, hogy engem s mindnyájunkat kárhozatba döntsenek. Moctezuma úr Cholula környékére nem kevesebb, mint ötvenezer harcosát vonta össze. Az egyik út, mely e városból kivezet, el van torlaszolva... a másikat feltépték, s farkasvermekkel szórták tele. A házak lapos tetején mindenütt halomban kövek rejtőznek...«

Elhallgatott. Valaki elismételte a jelszót, az őrállók gépiesen tovább mondták. Utána megint csend lett. »Elég mára«, az apród összecsukta a jegyzeteket. Holnap hajnalban indulunk.

9

A lovasok a város kapuja elé értek, vártak a gyalogosokra. A nép ezerszámra ott tolongott a mellvédek körül - minden háztető és minden ablaknyílás virágba borult. Hajnal óta kigyomláltak minden kertet Cholulában. A követek tollsátra meglobogott: most már ők vannak otthon, s a tlaxcalabéliek a fagyosan fogadott vendégek. Hatezer vendég, aki kívülrekedt Cholula falain, mert a tlaxcalai gárda elkísérte Cortést az útra.

Cortés előtt bókolt a magisztrátus, tógafélékben díszelegtek a főpapok, kacikák vonultak díszes gyaloghintókban, s felhők bodroztak a füstölőkből. Minden lágy volt, mosolygó, elragadtatott. Finom és puha népek tollas fészke. Sehol semmi fegyveres, katonakürtök harsogása, az a fekete morajlás, mely Tlaxcalát, a férfivárost belepte, amikor a háború és béke után önként, barátságra hódoltak.

Falakon belül voltak már, de csak Ordaz... ő tudta egyedül, egy emlék kapujából: milyen ezerszeres csodát rejteget Anáhuac szent városa. Szóltak az üdvözletek, hatalmas agyagtrombiták harsogták a békét és üdvözletet, minden szem szomjasan rátapadt a vörösbarna, szörnyű arányú várostoronyra, mely legmonumentálisabb épület volt az általuk ismert egész világban. Ha valaha láttak volna gúlát, valamelyikük járt volna a piramisoknál - most mutogathatott volna, s idézhette volna Cheops nevét. De ők csak Granada szellős csodatermeit látták, Velence vízre épült palotáit, egy-ketteje Nápolyt vagy Párizst... Így szomjas csodálattal itták be a méretek hatalmát, egy sem volt a martalócok között, akin ne borzongott volna valami keresztül, valami irtózatos, ismeretlen hatalom ereje, amint kőbe, malterbe burkoltan elébük csillan. A várostorony, a teocalli háromszor akkora lehetett, mint Cheops piramisa. Csonkagúla teste lassan, emeletenként keskenyedett. Alapja még egész város volt, irtózatos arányaival, körbefutó folyosóinak falrendszerével, melyet keskeny udvarok és folyosók szakítottak meg, loggiás testükkel, közbe-közbe kariatidaszerű oszloprendszerekkel, így számtalan kisebb-nagyobb terem képződött, mely átjárókkal kötötte össze a külső és belső falakat. Az alsó fal dísztelen volt, egymásba rótt, kötőanyag nélküli kőkockákból. A rések oly parányiak voltak, hogy közükben kicsorbult volna a legfinomabb késpenge is. Az ajtók felett hatalmas, széles fríz szaladt végig, melyet ornamensek díszítettek, majd istenek ábrázolása, százszorosan változó formában, ugyanaz az előrebukó keselyűtollas istenség, hatalmas kígyófarkával, kezében obszidiánkés, ölében emberfej, alul halálfejes figurák megint fejeket cipelnek... minden tele nyugtalansággal, sehol egy pillanatnyi elernyedés, megpihenés... az istenalakok a halál szüntelen feszültségét villantják, mindenütt komor, vicsorgó ábrázatok, sehol a szelídség, megenyhülés plasztikája. Mindenütt vér, kegyetlenség és halál. A hatalmas plató udvart alkot, melyen újabb templom emelkedik. Ezen új istenség teknősbéka teste kúszik keresztül, új és új figurák folyondárai. Így keskenyedik négy emeletre, egymás felett a *teocalli*. A legfelső templomszárny frízeit mintha szárnyas kígyó ölelné körül, száz láb széles testével. Közben-közben meander-folyondárok, melyek messziről arabeszkírás formáit mutatják, keretbe fogva a vérfröccses, alvadt matériájú fekete oltárt. Magát az utolsó tetőt agyonfaragott pilaszterek támogatták. Az egyes emeletekre kívülről felfutó lépcsőkön át vezetett az út. A kőkarfák sárkányfejeket s kígyótesteket ábrázoltak. Az első szentély észak-, a második kelet-, a harmadik nyugat- s a legfelsőbb szentek szentje délfelé fordult. Bent, a fal alsó szegélyén reliefek húzódtak végig: emberek vagy istenek figurái, tollkoronával, orrukban hatalmas karikákkal, súlyos fülönfüggőkkel s kezükben ékes díszpajzsokkal. Az ajtók galériára nyíltak, s ebből hátsó, zárt, ablak és ajtó nélküli sötét terembe vezetett a lépcső, mely a Csiga vérveres jelével volt díszítve. A százhetven láb magas épületet a város legendába vesző, mitikus királyának, Quetzalcoatlnak örök szentélye koronázta, ősidőkbe nyúlik vissza a cholulai csonka piramis sorsa. Mondák borították be, egymásba öltött nemzetségek változó kultuszait

szolgálta. Látta testben, élő ember formájában valaha a létező toltek Quetzalcoatlt, aki - miként Buddha - ott állt az ember és isten szakadékán. Akkor még virágok koronázták, szelíd volt arca, kezében hatalmas ágat tartott, melyből gyümölcsök kései illata áradt. Még nem volt sehol sem nyoma a vér kultuszának, szelíd építő toltekeknek hérosz fejedelme volt, akik elmerültek a törzsek fekete áradatában.

A mexikói fennsík népe ájtatos lélekkel zarándokolt a nagytemplomhoz, böjtölt, s mutatta áldozatát: toltekek, otomik, totonákok, aztékok tezcocóbeliek... távoli cempoaliak, száz és száz egymást keresztező kultusz görnyedő rabszolgái: lelkükkel e templom felé fordulva keresték feltépett szíveken át egymásnak testvéri lényegét. A templom mellett kisebb piramis húzódott meg. Az áldozatok megtisztított, kifehéredett koponyái. Amint dongott a spanyolok lépésének dala a sima, kemény kövezeten - a fiatal Diaz, aki esténként szorgalmasan rótta naplójának sorait, s naphosszat keresett új és új csodákat, hogy megörökítse emléküket - Diaz kiugrott a sorból, s széttárta karját: nézzétek... spanyolok, nézzétek... Mindenki arra fordult: a százezer vigyorgó sötét koponya halál-mementót ijesztett fel. Olmedo intonálta a *Misererét*... Mindenki keresztet vetett, keményebbre markolta a lándzsavéget, s meglökték egymást azok, akik csak belesodródtak a mexikói kalandba, s nem voltak sorstalan, öreg, sok sebhelyes martalócok: még egyszer, pajtás, hazamenni Cubába...

Számolták a templomokat. Cortés negyvenig vitte. Ez volt az Újvilág egyik legnagyobb városa. Az utcák szélesek, kövezettek, piszoknak, szennynek nyoma sem volt, emberek hatalmas tömlőkkel vizet locsoltak, s a járókelők után összeseperték a gyér hulladékokat. Sok-sok ezer ház sorakozott, kerületekbe csoportosítva. Széles, lapos tetejük virágoskertté volt alakítva, az emberek ott szorongtak és integettek, olyika rózsákat dobott, egyet-egyet ezekből a nagy, puha virágokból, melyeknek illatától megrészegedik az ember. Köntösük finom és hímzésekkel, drágakövekkel ékes volt, nem lehetett fegyvereseket látni... mintha csak puha, kényeztetett emberek élnének benne, s nem látná senki az utcákon s a templomok lépcsőjén nyüzsgő ezernyi koldust... kiaszott tenyerükkel kifelé fordulva, alamizsnáért.

A martalócok, akik szabad rablásról, fosztogató városlátogatásról álmodoztak, zárt, töretlen rendben vonultak be az egyik templomcsarnok óriási pitvarába. Itt felállították az ágyúkat, szétoszlottak az őrök, bent kijelölték az egyes szakaszok pihenőhelyét, ki-ki lerakta hálógyékénye mellé batyuját, a tisztek elhelyezkedtek a kiskamrában. Ez lesz a cholulai kvártély...!

A tanácsurak füstölő edénye ott himbálózott Marina előtt, s bevonta illatos füsttel az egykori szolgálóleányt. Mire eloszlott a fátyol, égő, fekete szemekkel találta szemben magát, szinte érezte, mint perzsel egy fiatal főnök tekintete. A testén végigborzongott valami különös, gyönyörű érzés. Urai közt már régen nem érezte azt, hogy fiatal. Évek ráncaival öregszik minden gyötrelmes napon, s hogyan gondolna gyönyörűségre, amikor minden sarokban reá is, uraira is a halál leselkedik? Az ifjú kacika szót váltott vele. Gyönyörködött beszédének finom, választékos ritmusában, ahogy egymásba szőtte hosszú, virágos mondatait. Mindez csak pillanatokig tartott, mert már megindult a menet, mely a sápadtarcúak nagyurának fogja bemutatni Cholula szent városát.

Cortés lovagsarkantyúja végigpengett a hatalmas, egymásba illesztett köveken. Kis testőrsége élén, tolmácsai közt ment, kesztyűs kezét hátán összefonta. Egy-egy útkeresztezésnél megállt. Megmérte magában a házak szélességét, feltekintett erkélyeikre, kereste a csatornák elágazását, s nyugtalanul kutatta végig a házak széles, elkerített tetejét. Kérdezett. Rövid, egyszerű kérdések voltak, melyekre bő, végtelen válasz pántlikázott elő. Amikor a harcosok száma felől érdeklődött - a város egyik ura feltálaltatta a frissítőt. Bementek egy széles, nyílt csarnokba, ahol alacsony asztalokon roskadásig megtelve hevertek az ennivalók. Jórészt csak

gyümölcs, virág, erjesztett italok voltak, istenfejű, csodálatos kancsókban, és mázas testű poharakban, virág, szín, étel egybeborult, s látszott, kulináris művészetének legjavát akarja feltálalni e különös, idegen világ.

Az ifjú kacika kézen fogva hozta édesanyját. A matróna szertartásosan, nemesasszonyok módjára meghajtotta Cortés előtt fejét. Özvegyeknek kijáró hófehér örök gyászköntöst viselt, melyet csak itt-ott szakítottak meg fénylő drágakövek. Végigszaladt szeme a spanyolok során, és aztán Marinán megállapodott. Odament hozzá, fogadta üdvözlését, s halk hangon mondta neki, hogy másnap tiszteletére díszbe öltöztetné asztalát, Marina ura felé hajlott, engedelmét kérte, hogy elmehessen. Cortés szemével intett: menj!

Este körüljárta az udvarbejáratot, s átrendezte az őrálló fegyvereseket. A kapunál megállt előtte az egyik cempoali főnök, aki a hadjárat megkezdése óta híven követte mindenüvé. A hangja suttogóvá vált, ahogy a tolmácshoz fordult. »Nagyuram, hűségesen szolgáltunk-e téged?« Cortés bólintott. »Jutalmazz azzal nagyúr, hogy hazaengedsz otthonunkba. Mi kívül vagyunk a városon, az éjjel nyitva van csapatunk előtt, ma még elérjük a békésebb határt. Hajnalra jön talán a véres parancs, akkor mi már nem leszünk Cholulába bezárva.« Cortés ismerte e borús, kiszámíthatatlan nyugtalanságot, mely szellemjárásokkal fűszerezte az indiánok véres harcmodorát. »Beszélj nyíltabban!« A főnök aggodalmasan körülnézett. »Látod, nagyuram, sajnállak téged, és sajnállak embereidért is, akik ittmaradnak a vadfogóban. Nem hallod, hogy körös-körül hasogatják, döntik a fákat, torlaszok lesznek belőlük, melyek elállják az utat? Hallod, most milyen csendesek az istenek... Ma várnak, ma türelmesek. Nyalogatják ajkuk szélét, mint éhes puma a bozót szegélyén... Vajon hallottál-e kürtszót a teocalli tetejéről, mióta itt vagy? Te tudod-e, hogy miért néma minden, miért szünetel ma az áldozat? Ha bemennél a templom zárt, titkosabb udvarán, láthatnád, amint száz és száz fogoly mézzel és serrel hizlalja magát, hogy húsuk lágy és édeskés lehessen, amikor eljön az idejük... De a papok várnak. Úgy mondják maguk közt: legyen étvágya a Tollaskígyónak... a másik mondja: régen volt, hogy jóllakott Huitzilopochtli.«

Az öregek könnyes, egybeborult szemével nézett rá, ahogy mondta. Önkéntelenül felnézett a toronytemplom tetejére. Apró hangyaformák szaladgálhattak, kezükben illanó fények, fáklyák, mécsek... jelzőtüzek? Az este némán feküdt végig a szent városon.

Hajnalban ételeket kaptak. Zsákokból és kosarakból dőlt a gyümölcs, manióka, pálmaliszt, frissen hasított néma kutyák, gombák, gyümölcsök, mézser. A katonák lakmároztak, aztán tízenként, egy-egy muskétással elhagyhatták az erődített szállást. Így lett dél, amikor eljött a Nagy Özvegy két szolgálóleánya Marináért, hogy elkísérjék úrnőjükhöz. Marina búcsúzott Cortéstől... Egy pillanatra elakadt szava, aztán lehajolt kezéhez, mint az apródok tették, és megcsókolta. Cortés lassan tagolta: »Marina, mondom neked, légy okos, és vigyázz magadra. Ha téged akarnának tőrbe csalni, Istenemre mondom, kő nem marad kövön Cholulában. Estére, amikor bezárul a tábor, itt légy.«

Xamarillo kísérte a palotaházig, melynek kapujában már várta az ifjú kacika. Egymás felé hajlongott a két férfi, aztán az apród odavezette Marinát, indián nyelven mondta a szokásos üdvözletet, s átadta neki Cortés apró ajándékait. Xamarillo elbúcsúzott. Marina meg eltűnt a palota belsőbbik udvarán. Itt várta már az özvegy, körös-körül szolgálóasszonyai, akik kíváncsian lesték azt a nőt, akiről most legtöbbet beszélnek e tartományokban. Mint leánykérő ünnep, olyan szertartásos s mégis bensőséges volt a fogadás. Rendre megcsodálták Marina apróságait, a kesztyűt, melyet nem ismertek e tájékon, az Olmedo atyától kapott imakönyv iniciálés, drága képeit, melyekről Marina bizonygatta, hogy írás. Majd spanyol szavakat mondott, melyeket megtanult. Egyes tiszteknek, kapitányoknak nevét. Kihúzta könnyű spanyol tőrét, s azzal metszette szét a kukoricalepényt. Végül ő is kirakta ajándékait: tarka foglalatú

foncsorozott tükröcskét s egy velencei kristálypoharat. A délután harmadik órája volt, amikor megszólalt a teocalli tetején az agyagkürt. A fiatal kacika felemelkedett. Tanácsülésre kell sietni, egybegyűlnek a főnökök.

Ketten maradtak. Az asszony hosszan beszélt. Vagyonról és sorsról, mely istenek kezéből átcsurog emberekébe, lassan, mint olvadó arany. Maradjon Marina velük! Marina urára hivatkozott: Cortés, a nagyúr nem enged engem...!

Özvegy: Urad jó úr, sajnálom, hogy csontjai fehéredni fognak a száraz napon, s koponyája világos folt lesz a százezer koponyák hegyén.

Marina: Miért mondod ezt, asszonyom és anyám?

Özvegy: Fiam csodálattal vett körül téged, és én azt érzem, amit a fiam. Így kérlek, maradj nálunk, és légy úrnő utánam hajlékunkban.

Marina: Úgy jöttem ide, egy szál köntösben, s nem hoztam el semmit, amit már magaménak mondhatok. Ki hallotta, hogy anyja helyett anyja házába üres kézzel jön meg a menyasszony? Ha akarod, asszonyom és anyám: visszatérek.

Özvegy: Én nem állíthatom meg a csillagok járását, és nem parancsolhatok az időnek, hogy ne teljék. Én sajnálom gazdáidat, de felettük ki van mondva a szó. Te ide tartozol népeink közé. A te testedet ne fesse véresre véred. Ha fiam asszonya leszel, s itt maradsz közöttünk: ez a ház megvéd téged, ha senki mást nem is fog megvédeni.

Marina: Mit kell tennem?

Özvegy: Ma csendes éjszaka lesz. A felhők ráesnek a fiatal holdra. Ma fogják felszedni az utak kapcsait és megszaggatják a föld ruháját. A kövek ott súlyosodnak a háztetőkön. A férfiak élezik fegyvereiket, és új inakat húznak az ívbe. Az asszonyok kivonultak a hegyekbe, hogy el ne érje őket a csörömpölő szörnyetegek tüzes torka.

Marina: Könyörgöm, mondd meg, meddig van időm?

Özvegy: Fiam nem jelzett perceket. Nem asszony dolga ez, és én is kihúzódtam volna a város szélére, ha téged nem kellene megmentenem. Lenyugszik a nap és felkel. Délben magasan áll, és a melegben elpillednek a vitézek. Csend lesz. A meleg ráesik a fedelekre, s a ser, melyet küldünk - álomra bírja a legényeket. Mire alkonyodik: megszólal a nagy kürt Cholulában, s éjfélre kitátja szörnyű száját Huitzilopochtli.

Marina: Asszonyom és anyám, köszönöm a jóságodat. Elmegyek, és egybeszerzem kevesemet. Mosolyogni fogok, és nem siratom gazdáimat. Készülök az útra, mely házadhoz vezet. És éjszaka után reggel - megjelenek hajlékodban.

Mikor megjött, Cortéshez sietett. Nem kellett tolmács. Tőszavakat mondott, melyek úgy pörölyöztek, mint vér, halál, menekvés, éjfél. Egy éjszakád és egy nappalod van, nagyuram, ha kívánod, hogy életben maradj!

Két járőr ment ki a kapukon. Az egyik végigosont a teocalli pitvarában, ahol esti imára gyűltek egybe Quetzalcoatl papjai. Csillogó kristályokat mutattak s kezükkel hívták mosolyogva őket. A másik őrjárat lekanyarodott az Özvegy laka felé. Ortegilla, az apród vezette, aki ez idő tájt már törve beszélte az azték nyelvet. Marina szavával jött meg, s kérte a nagyasszonyt, tisztelje meg őket - estebédre.

A két pap hallgatott. Cortés kezében drágakő csillant, üvegkövek, zöld és piros kő, foglalatban. A két pap szeme rátapadt. Percek múltán már ujjukkal mutatták, merre kanyarodnak az ösvények a város végén, ahol hallgató bokrok mögött meghúzódnak a fegyveresek. Hívatta a

királyi jegyzőt. »Kegyelmed örökítse meg, hogy minden vér, mely kiontandó lesz - lelkükre és fejükre szálljon.« Míg elvezették a félelemben fecsegő papokat, akik görcsösen szorongatták kezükben a színes üvegköveket - már jött az özvegy, sértett méltósággal, mert a vendégség helyett fekete tekintetű katonák közt vezetett az út. Marina ismételte a tőle hallott szavakat. Az özvegy nem tagadott, hanem vádolt: »Kígyó jött házamba, és megcsípett saját nyoszolyámban?« Marina felállt: »Én, asszonyom és anyám, uram kenyerét eszem. Jó volt hozzám. Te pusztulásról beszéltél. Kígyó és coyota lettem volna, üvöltő réti farkas, ha elnyelem beszédedet, elszököm tőlük, s a te házadból nézem, mint festi újra és újra veresre szívük a barna követ. Jó szót jó szóval gyógyítok, asszonyom és anyám. Könyörögtem Malinchenak, hogy adjon teneked, fiadnak, házad népének kegyelmet, ha eljön a büntetés órája. Házad előtt őrség fog állni, és fiadat én fogom megmenteni. Marina, Virágos Kapu lánya, nem kígyó, aki éjszaka hatol be a nyoszolyákba, ezt nem mondhatod rólam soha, asszonyom és anyám!«

A tisztek előtt Cortés felolvasta a jegyzőkönyveket, elmondta mindazt, amit még Tlaxcalában hallott, Marina útjait, a papok félénk, egybehangzó szavát. Két indián elindult a városfalakon túlra, hogy parancsot kapjanak a tlaxcalaiak. A tisztek menjenek végig a szállásokon. Csendes szóval keltsék az embereket hajnaltájban. A legénység egyen meg minden ételt, mely a következő napra kiosztásra rendeltetett. Olmedo atya végigment a sorokon, kérdezte, kinek lett nehéz a lelke, s a legények tudták, hogy ez mit jelent.

Reggelre Cortés üzenetet küldött a tanácsházba - kéri az egybegyűlt atyákat -, tiszteljék meg, hogy elvonulásának részleteiről értekezzék, s ugyanakkor fogadják szívesen a frissítőt, melyet tiszteletükre felszolgál.

A város olyan csendes, olyan kihalt volt, mintha valami átok feküdt volna rajta. - Marina szegényasszony-köntösben kémlelte végig az utcák rendjét - semmit sem látott, csak mondta: »Cholula torkában ugrásra vár a nagy kiáltás.« Delelőjén állt a nap, amikor szivárogni kezdtek a nagy csarnokba a tanácsurak. Kacikák jöttek, tisztjeikkel, csatlósaikkal vegyesen. Néhány százan. Kíváncsiság is hozta őket. Megnézni e fehér szellemek szállását, s aztán mesélheted fiadnak és fiad fiának: a Nagy Jelek évében esett meg Cholulában a csodálatos, fehér fényű áldozat.

Amikor már mind együtt voltak, Marina meglátta ifjú barátját. Sötéten és bizonytalanul nézett, anyját kereste, aki tegnap óta nem tért haza. Marina intett neki, s a folyosó hajtásában szót ejtett vele. »Anyád énnálam volt, este elszenderedett, te tudod, teste törékeny. Menjél, és légy vele, fiú módjára...« Az őrálló katona anyjához vezette, s aztán utána is bereteszelte a kaput. Eddigre már a vezér teljes fegyverzetében ott állt, lóháton, tisztjei közt. Mindnyájan vértekben, a tüzérek kanóccal az ágyúk mellett, Mesa összehúzott szemmel figyelt, a lovak nyugtalanul toporzékoltak.

»Cholulabéliek, adjatok számot arról, miért akartatok bennünket elveszíteni, minket, akik nem bántottunk titeket? Mi azt kértük tőletek, hogy forduljatok el a Gonosztól, ne áldozzatok többé embereket, mi minden erőszak nélkül kértünk benneteket, hogy válasszátok az igaz utat... És ti kövekkel, kötelekkel és hurkokkal válaszoltatok, melyeket a teocalliban felhalmoztatok. Vajon barátok módjára zárjátok el az utcákat, szeditek fel a köveket, döntögettek fákat rá és ástok farkas vermeket? Vajon miért küldtétek ki a városon túlra asszonyaitokat, gyermekeiteket? Tudom, hogy a közeli szakadékokban sok-sok ezer mexikói harcos leselkedik. Nem titok előttem, hogy fazekaitokban só, fűszer és aranyalma várja tagjainkat, hogy felfaljátok. De ha ezt akartátok: álltatok volna ki harcosok módjára, miként a tlaxcalabéliek, s nem falaitok mögé csalogatni, miként gyáva prérifarkasok. Isteneiteknek

spanyolok szívét ígértétek, de bálványaitok tehetetlenek, hazugok, és mihelyettünk ti juttok a kárhozatba, mert betelik felettetek Castilia törvénye, mely halállal bünteti a hitszegőt.«

A muskétás kezében eldördült a fegyver. Mesa összes ágyúi belelőttek a mormoló, díszruhás, ingadozó tömegbe. Megszólaltak a trombiták, a legyezőformán előrenyomuló dárdák acélfeje beledöfött a sokaságba. Cholula rémnapja. Szervezett katonai erőt sehol nem találtak, mely útjukat állhatta volna. Voltak, akik házaik mélyén tollazták nyilaikat az éjszakai küzdelemre, s most halálra rettenten az ágyúzajtól, belerohantak az üldözőkbe. Minden szörnyű ösztön egyszerre szabadult fel. Kevés asszony és kevés gyermek maradt odahaza, hogy enyhítse a kiömlő bosszúáradatot. Zsoldosok rohantak neki a bezárt ajtóknak, feltépték a templomszentélyeket, legurították a bálványok testét, hogy aranykapcsukat szedegessék, mások meg véres kézzel tépték ki a papok fülbevalóit kardélre hányva a nekiiramodókat. Vér... vér... vér... Cortés tisztjeivel járta a főutcákat. Vigyázott: csóvát senki se vessen, kerüljetek minden tüzet, ez volt a parancs, a második úgy szólt: szabad rablás, de pulquet ne igyék egyiktek sem. Harmadik: vigyázzatok az asszonyokra: spanyolok vagytok! Itt-ott négyen-öten egy lányt földre tepertek, a kaszárnyaéhség felszabadult, elszabadultak a martalócok.

Olmedo atya ijedten fogta át Cortés karját: könyörgöm, fúvassál takarodót, nagyuram... nem bírom nézni. Úristen előtt hogy adsz majd minderről számot... fúvassál takarodót... nagyuram...

Cortés habozott: atyám, mi magunk élet és halál között járunk. A rémület egyengeti az utakat. Ha nem félnek tőlünk, magunkban elveszünk.

Fekete ár hömpölyög a kapuk felől. A tlaxcalaiak. Kapták a jelző muskétalövést, s most berohantak, kőkéseikkkel, buzogányaikkal, fakardjaikkal, már majdnem spanyol módra, csapatokban, átéhezett száz esztendő minden gyűlöletével. Mint a villám, találtak rá az elrejtettekre, minden egybefolyt; utcazaj, halálüvöltés, győzelmi mámor, kiszakadó sikoly... irtózatos órák voltak, test szegült neki a testnek, itt-ott egybeverődött száz-százötven cholulai - hirtelen előkapott nyársaikkal, falnak támaszkodva, körös-körül pár száz feketére mázolt, vérszomjas vadállat, olyika gúzsba tört nyakkal, egybezsinegelt csuklóval, istenek foglyának, leölésre. Vér... vér... Cholulában órákon és órákon át patakzott a vér, nem volt eleje, sem vége, mintha a nap nem nyugodnék le sohasem...

A teocalli tetejére menekültek a főpapok. Hullák véres csonkasága most nem fedezte sápadtságukat, kezükben nem tartottak még remegő emberszíveket. A legfelsőbb szentély szárnyas kígyójához borultak menedékért. És megkísértésükben kipróbálták a hagyományt. Nagy mészhabarcs-vakolat vonta be a napsütésben égetett vályogtéglákat. Ezek a vakolatrészek néha leperegtek, ilyenkor újból készült a malter, s a nedvességet két-három esztendős kisdedek vére adta. Ez volt a Nagytemplom ereje, s ha megbontják a vakolatot - az istenek rettenetes árvizet zúdítanak a bűnös Cholulára. Mindenik pap apjától s az ismét apjától hallotta az Igét ősidőktől fogva. Most eljött a végveszély, a főpapok leborultak Quetzalcoatl kegyetlen képmása előtt, feszítőrudakat kerítettek, bontani kezdtek az istenszobor talpa alatt. Mindnyájan csodára vártak. Lent, a várostorony alsó sarkainál mászni kezdtek felfelé a prédára leső spanyolok. A papok kórusban fohászkodtak nagy, pusztító istencsapásért... bontották a falakat, és nem történt semmi. Nem jött el az istenek haragja, megbüntetni a sápadtakat. A spanyolok kúsztak, egyre feljebb, pajzsukat tartva fejük fölé, hogy kivédjék a kőgörgetegeket. De a papok csak jajgattak, imádkoztak és vártak. Vártak, míg a zsoldosok el nem hagyták a harmadik teraszt. A főpap egyet fordult tengelye körül, s száznyolcvan lábnyi magasságból levetette magát a semmibe. A papok egyenként, fekete, vérfoltos köntösükben így lebegtek halál s istenségük szörnyű élete között.

Ortiz minden kürtöse veszett iramban fújta a takarodót. Cortés összeszedett kétszáz józanabb legényt, akik torkon ragadták a vérengző tlaxcalaiakat, betuszkolták őket a szállás vérmocskos pitvarába. Olmedo a kapuban várta őket.

»Ijedjetek meg magatoktól, ti szörnyetegek, ijedjetek meg attól, hogy volt anyátok, szégyellem, hogy spanyol vagyok...« Most az egyszer nem használt, a vér méreg volt, felgyújtotta erüket a zsákmány dús, jószagú aranyszimata. Az elfogott kacikák halotti énekeket énekeltek, egy elfogott pap mondta: a ti istenetek ritkán szomjas, de akkor patakokban nyeli a vért... Várták a halált, amikor Cortés rájuk nyitotta az ajtót, mereven, szemrebbenés nélkül vártak, mert ezer és ezer példa mutatta életük minden percén át, hogy férfi miként várhatja s fogadhatja a halált. Cortés Marinával jött, aki irtózva, sápadtan és gyűlölettel törölte kezeit: mindenütt vér... mindenütt vér, hideg, csúszós, sikamlós folyam, a tlaxcalaiak, akik bekenték nyúlós, olajos testüket, s hordták a fehér kendőt bal karjukon, mint Cortés jelét, hogy ne tévesszék őket össze a spanyolok... így jöttek a tlaxcalabeliek, cipelve foglyaikat. Cortés rendelkezett: adjátok ide az embereket. Valami szétmordult soraik között, a spanyolok felemelték a fegyvert. Erre csillapodtak. Tárgyat vihettek, de embert és asszonyt nem. Akit megöltek, megöltek, árulók voltak. Aki életben maradt, az a fővezér foglya.

Álltak a kacikák, elfogottak s a tlaxcalabéliek foglyai. Kint leesett hirtelen az este, a fáklyafények közt imbolygott a halál.

»Cholulabéliek, betelt a spanyol törvény. Ezer és ezer testvéretek teteme fekszik utcáitokon: titeket vádol s vádolni fognak gyermekeitek és asszonyaitok, mert gyávák és hitszegők módjára ránk lestetek. Megmutattuk, hogy nem védenek benneteket a hazug istenek. Csak a mi igaz, egy Istenünk terjeszti ki mindenfelé áldóan kezét. Én hazaengedlek benneteket. Menjetek szét a városban: hirdessétek a spanyolok igazát. Hívjátok asszonyaitokat és gyermekeiteket vissza: ma estétől kezdve senkinek többé nem görbül haja szála. Holnap összeülünk tanácskozásra és a holtak helyett választjátok azokat, akik élnek. Elmehettek...«

10

A tizedik hónap fordulóját ünnepelték. Hajnalban kimentek a közeli fiatal erdőbe és kivágtak egy sudár, egyenes tölgyet, melynek huszonöt ága volt. Törzsét letisztították, utána kivájták, s rózsákkal díszített kötelet húztak keresztül rajta: így vitték magukkal vissza a városba. Az út két felén leányok álltak, kezükben kakaós korsókkal vagy virágokkal: hűsítették a cipekedő, megizzadt férfiakat. A Város piacán átvették tőlük az ünnepi díszbe öltözött ácsok a fiatal tölgyet, s vitték, ünnepi festékkel ékesített arccal, papírövekkel tarkítva Quetzalcoatl templomához. Itt már körülvette őket az öreg és fiatal asszonyok egymással tréfás viadalt vívó csapata. Középen lágy tésztából gyúrt hatalmas istennőszobor terpeszkedett el: fején tollkorona, melle, köldöke, ágyéka látható - ma a termékenységnek, fáknak és virágoknak van ünnepe.

Az asszonyok csoportjában ott volt, elkendőzve és tudattalanul az a nő is, akinek ma meg kell halni. Hamvas, finom leány lehetett, hiszen Toci-istennő képében kellett eldönteni a viadalt, melyet kaktusztorzsákkal vívnak meg az asszonyok vetélkedő törzsei. A tömeg a templomkapu hatalmas, elzárt síkjára meredt. Mindenki várta a napsugarat, mikor világítja meg a hatalmas, lépcsőzetesen emelkedő templomkolosszus falnyílásai felett kiugró frízeket, melyeken vad, kegyetlen pompájukban sűrülnek össze harcosok, istenek, állattá vált ceremoniális csodalények, szalagként ható kígyótestek s kivett szívek kőbe borított cseppeket utánzó szobrászdíszei.

Az asszony, akinek meg kellett halni, szemével rámeredt a nyugat felé húzódó sugarakra. Amikor elérte az istenség szívének jegyét, a párkány megett megszólaltak az ünnepre hívó, apró, egymáshoz hangolt bőrdobok. A kagylókürtök visszaszóltak, s akkor az ajtófüggöny hátteréből előimbolygott a precesszió. Mindenki maszkot viselt. Az élet és halál ösztöne most vívta utolsó, őszi csatáját, a Nap elbújtatta királyorcáját, egy kisfiú aranylemezzel bevont, pajzsszerűen elárnyékolt alakja mögé. A papok türkiz álarcot hordtak, melyeken kéken, áthatolhatatlanul csillant meg a napfény, s szemük gödre a színek bomlásában vereses rőt tűzzel ütött át. Vidám ünnep volt a mai, az év tragikus foltjai között mint kacagó sugárkéve, úgy búját ki, ritmikusan szökdécseltek a faragott ocelotfejeket cipelő, alig serdült fiatalok, akik ugrándozva utánozták, amikor a párjára leső vadállat megenyhül, a vér szimatát vágynak és kéjnek szaga váltja fel. Szökdécseltek, phallikus karókat támasztottak a magasba, s mélyen elbúgó torokhangjuk jelezte, hogy testük vadászíját pattanásig feszítette a vágy. A türkizmaszkosok körbe vették az asszonyt, akinek meg kellett halnia. Köpenyt terítettek vállára, mely szarvas irhájával volt díszítve, s fejére fából faragott szarvasmaszkot húztak, melynek kiálló agancsai példázták a fiatal ünőt. Aztán elengedték. Az asszony, fuvolák és kagylósípok ritmikus zajától megbódulva, ösztönös tánclépésben tántorogta át a hatalmas templomteret. Az ocelotmaszkosok most utánaeredtek, ők is ugráló, szűkölő, zsákmányára leső vad ingó mozgásával széles, majd egyre szűkölő körben körül-körültáncolták, a zene egyre erősödött, az üldözött egyre bizonytalanabb, egyre tévetegebb rohanással próbált kitörni a mágikus körből, s közben, szinte észrevétlen lassan-lassan visszaszorult oda, ahol a tésztából gyúrt istenasszony üres, meredt szemgödre csodálkozott. A főpapok felemelték köpenyük szélét, sűrű, aranyárnyalatokkal hímezett szegélyük állatok, növények, istenek ornamenseivel díszelgett, s lágy, anyagszerű folytatása volt a templom felett elkígyózó frízek ritmikus képének. A papok felemelték köpenyüket, s függönyt alkottak a szobor előtt. Mire elvillant a tarka fátyol, már az asszony ült helyében, s minden öltözete a szarvasköpeny volt, mely eltakarta a vállát, s ágyékán alul egybefolyt a posztamentum gally- és virágdíszítéseivel. A vadak és vadászok most ijesztő körtáncba kezdtek, a maszkok megvillantak a tűző napsugárban, fények fókuszaivá változtak át, melyek tűzkarikájukat rádobják a pihegő, önkívület határán révedező asszonyarcra... A főpap közeledett. Quetzalcoatl aranymaszkja elborította fejét, leguggolt, hogy gyermek és öreg legyen egy személyben, életerő és elmúlás, mely szakadatlan láncban felváltja egymást. A tölgy magasba emelkedett, virágfüzérei pillanatnyi árnyékot vetettek, aztán hirtelen, mint kidobbanó életaktus, kicsit dőlt szegben megmerevedett a levegőben. A hangok orgasztikus tömegéből e pillanatban mindenen áthatoló sikítás szakadt ki. A meztelen mell párkányára rászaladt a fényes, csillanó fekete obszidián csíkja, a maszk arany domborulata vérszegélyes törést kapott - egy villanás, s a megújuló és teremtő életerő előtt ott vibrált a szimbolikus Toci istenasszonynak őszi elmúlást példázó reszkető és verdeső szíve.

Játszottak és gyilkoltak Tezcoco piacán ezen az ünnepen, melyre a három szövetséges fejedelem esztendőnkénti törvénynapja esett. A palotának első kövét hét évtizeddel ezelőtt a Böjtölő Rétifarkas, Tezcoco legnagyobb királya rakta le. Amerre mentek, mindenütt a két nagy, csodálatos úrnak, Böjtölő Rétifarkasnak s fiának, a Böjtölés Urának emlékei előtt hajolt meg a Haragos Úr. Gyermek volt, amikor először jött ide, meghajolt a leghatalmasabb előtt, itt kérte tizenhárom esztendeje, hogy ékesítse fel őt a quetzalkoronával, itt hunyta le szemét a Böjtölés Ura, és mutatta szótalanul gyermekeit, a szeretett kettőt, Cacamát, a Hajladozó Tengeriszárat és Ixtlioxichitlt, a Fekete Virágot: legyél atyjuk... Gondolt esztendővel ezelőttre, amikor még nem volt gyűlölség Anáhuacban, évről évre megtértek a hadak, mindig volt élőszív bőven, s a két királyfi megfért még egymással a testvéri szeretet padmalyán.

A terasznak nyílásáról nézték az alant zajló áldozati képet, mely most elnyúlt, és hosszú, tarka testével végigpatakzott a Kolibri-test temploma felé. Ők maguk visszamentek a terembe,

melyet fekete onyx-lapokból csiszoltak, s a sötét tónust nem enyhítette más, mint az uralkodók székei felett végighúzódó aranyglazúr, csillogó drágaköveivel.

Felcsapott a drága aromák szertefüstölt felhője, tompa, édes bódultságot árasztott szét. Leereszkedtek a három Legfőbb Bírónak készült, aranyháttal ékeskedő alacsony karosszékre. A középen óriási színes, festett cserép tüzelő állt, tele parázzsal. A vendéglátó Cacama vetette rá az első marék illatos kopált. A karszékek előtt hosszú, alacsony asztal húzódott végig, rajta kerek pajzs, kard, tegez nyílvesszőkkel s középen obsidiánból faragott halálfő, melynek smaragd szemgödre zöldesen világított. Körös-körül puma-, jaguár-, ocelotbőrök hevertek, mintha állatot is áldoznának a hallgatag pillanat nagyszerűsége előtt.

Felhangzott a Böjtölő Rétifarkas verse, melyet apáról fiúra tanítottak az udvari énekeseknek:

Ha gond árnyéka borul örömödre,
űzd el... szomorú-e, vagy víg a világod,
egyként szegi szárnyát a halál.
Mit tehetnél mást, mint szakítasz virágot, s körülövezed fejedet
ajkad megszólal, és zengi
a mindenható istenek örömét.

Gyönyörködj ifjú friss tavaszodban, amit te, vén már
hiába idézel... Ha király vagy, kezed nem tudja tartani a pálcát
fiaid készülnek a torra, s a szolgák nyugtalan járnak a palotádban
minden ünneped fénye ott üszkösödik már az emlékek hamvadó parazsán.
Vajon siker lesz-e, mi fenntartja neved... ki tudhatná?
életed minden fényét kölcsönkaptad, barátom, s most vissza kell adni
s maradsz te, meztelen árnyék, elomlasz az új, hajnali borulatban.
Szakítsd hát le máma kertednek virágát, köss koszorút homlokodra
s szürcsölj a nappal gyönyöréből, mely szemeddel együtt el fog enyészni...

Hangtalanul felálltak, s kimentek a palotakertbe, itt halandó ember tekintetétől óva vannak. Ritmikus lépésekben érték el a medencét. A Haragos Úr lenézett. A méregzöld csempefalak domborművei közt játékos aranyhalak suhantak el a déli fényben. Moctezuma köntöse mélyéről laposra hajtogatott, szarvasbőrre festett könyvet húzott elő. Mindhárman ismerték az udvar titkos jeleit.

»... én mindent megpróbáltam. Küldtem neki gyöngyöket, drágaságokat, istenek bélsarát, de mindettől egyre szomjasabb lesz. Ami gyarló, emberi benne: azt megtántorítja az arany, de az isteni lényeg felénk űzi, mert ő Quetzalcoatl titkának részese. Cholulában halottak borítják a templom terét, míg ők a nehezebb utat választották, mely a Füstölgő Hegy és a Fehér Asszony közt vezet, hogy mihozzánk elérjenek. A hírek mondják, látjátok, hogy szétszedik az akadályokat, legörgetik a százados fatörzseket, hidakat csinálnak, melyeken könnyűszerrel átjöhetnek szörnyeik. Mindenütt árulók tapadnak hozzájuk, mert érzik, ingadozom. Nem tudom, mit üzennek az istenek: hódoljak, vagy veszejtsem-e el őket?«

- Tízszer tízezer fegyveresed van, a sápadtak húsa lágy és édes. Az istenek éhesek. Mire vársz még?

- Míg te haboztál, Nagyúr, üzentél és fontolgattál, ők közelebb jöttek. Minden követed könnyebben jött meg, mint távozott. Cempoalban nincs több áldozat, Cholulában nincs több áldozat.

- Ki ismeri köztetek, mit akarnak az istenek?

- Kérlek, küldjél engem hozzájuk. Bennem a Böjtölő Rétifarkas vére kereng. Ha szavukat hallom, megmondom, hogy istenek-e ők maguk is?

- Mivel tartod majd vissza őket?

- Én hívom őket Tenochtitlánba. Te kinyitod előttük városod ajtaját, és ők besétálnak. Ha az éhes istenek úgy kívánják, ott te összeroppanthatod őket.

Köntösének aranyrojtján végigszaladt a napsugár. Kezét lemerítette a kristálypatakba, hagyta, hogy kis halak szaladjanak, fickándozzanak keresztül rajta. A madarak búcsúztak a naptól, lent megkezdődött már a hatalmas körtánc, egybegyűlt királyok örömére, kürtök és fuvolák nyíltak fel mindenünnen, színes arccal s fehér papírékekkel sodródtak körbe az áldozatok, akiknek holnap hajnalban meg kell halni, könnyes, jajgató tekintetüket; elmossa a kopálfüst borulata.

- Cacama, holnap indulsz. A papok nem tudnak semmit, a jóslatok kétfelé esnek. A jelek ijesztők. Mi hárman országok urai vagyunk, de emberek is vagyunk. Ha sorsunk úgy szól, hogy istenek ellen kell csatáznunk, mit vállaltok?

Tlacopan királya: Még nem láttam őket. De látták hullájukat, látták szörnyetegeik hulláját. Véresen feküdtek. Esznek és szeretkeznek, hírét vettem, hogy az a lány, aki együtt hál urukkal: mondta, hogy urának magja benne megfogant. Mindezt hallottátok-e ti istenekről? Ki igazodik mindebben el? Egy régi írás, öregemberek beszéde, babonás félelem, mely végigfut a palotából falvakon át... A fegyverek beszélnek. Ha nem elég ezer nyílvessző, küldjél ellenük tízszer és százszor ezret.

Cacama: Az isteneknek sok alakjuk van, s lehet, hogy ők maguk sem ismerik egymást. Ha a képeket nézed, láthatod, hogy alig vannak többen ötször száznál. Közben elhullanak, és eltemetik őket. Emberek. De hiheted-e, hogy közönséges halandó meg merné próbálni mindezt? Honnan vették a fegyvereket, s hol kapták e szörnyeket, melyeknek hátán szélvész-sebesen jönnek ellenünk...? Te ember vagy és nem tudhatod, mily alakban jöhetnek az istenek.

Moctezuma: Cacama, megindulsz az útra és visszajössz. Éjjel és nappal várlak a palotában. Te mondod meg majd, felszedjem-e utánuk az utakat, s rekesszem-e el a csatornákat, vagy hajoljak meg előttük, mint tanácsolta nekem valaki, akinek nevét nem vehetem többé ajkamra, amikor halálon túli tájakról ismét magához hívta e gyarló, napsütötte világ.

11

A hegyszakaszban végigsüvített a szél. Mint otthon, a Sierra Nevada útjain, mondták az andalúziaiak, s fázósan gombolták magukra a gyapottöméssel párnázott zubbonyokat.

Két oldalt irdatlan fatörzsek hemperedtek. Negyven-ötven rézbőrű kötelekbe kapott, egyet rándított rajta, tovagördült... Fél mérfölddel a csapat előtt dolgoztak, mire megérkeznek - áthághassanak rajta. Az elővéd előtt ott botorkált mindenütt Ordaz. Mióta megcsapta a Füstölgő Hegy lehelete, riadt, álmodozó, csodára éhes kisfiú lett, mintha szüntelen hajszolta volna az egyszer, ködösen távolról látott képet.

A Fehér Asszony hegyének tövén szálkás, csillogó hókristályok közt vezetett az út. Magasabban álltak meg az éjszakában, mint otthon a legmagasabb hegycsúcsok nyúlhatnak. A gyér rőzselángok pislogtak, a havasi flóra messze elmaradt roskadozó lábuk alatt. A tengerparti indiánok közül már néhányan feladták örökre a harcot, társaik köpenyeikbe burkolózva dideregve mormolták a halottak himnuszát, s így virrasztottak az elhunytak felett. A lovak fülig betakartan rostokoltak, az ágyúk küllőit gyapottal vonták be, hogy oda ne fagyjon a cipelők

keze. Mindenki levert volt, álmos és hullafáradt, csak Ordaz tudta egyedül, hogy nemsokára el kell érniök Fagyország határaihoz. Mindenütt elöl volt, szinte eszelősen mondta... látjátok, csak egy nap még... talán néhány óra, és akkor ti is látjátok mindazt, amit életemben sohasem felejthetek el... Amikor a többiek leroskadtak, jajgattak, alig vonszolták testüket, ő étlen-szomjan vágott neki a havas csapásnak, kémlelve vágtató felhők között az inogó jégtörmelékeket.

Kora délelőtt lehetett. A pára lassan-lassan felszakadt s kibimbózott valamennyiük arcán a gyér, havasi napsütés melege. Percek múltán visszajött Ordaz az elővédtől, és kereste a vezérkapitányt. Olyan szép, olyan csodalátó volt tekintete, hogy szavak nélkül is tudták, hogy Don Diego újra meglátta a völgyek titkos, elzárt világát. Megfogta Cortés karját, vezette előre a kikémlelt ösvényen, előreszaladt vele a sziklapárkányig. Mindketten kihajoltak, a végtelen meredély felé: a hirtelen felszikrázó napsütésben ott ragyogott Mexikó.

- Miként bibliai Mojzes láthatta ígéreteknek földjét!

Egymást átölelték, úgy néztek le a messzeségbe. Minden anyag nélküli volt, ahogy úszott kék bárányfelhők alatt, havasi párában, városok, tornyok, falvak, csatornák, mintha színes sakktábla kockái nyelnék el a végtelen világot s rajtuk karcsú, tarka pillangók reppennének... Városok, melyeket hosszú fehér kősávok kötnek össze, körös-körül csillogó, azúrszínű víztükör, melynek tengerszélességű öblén egymással szemben ott terül el a két királyi város: Tenochtitlán és Tezcoco.

Odaért az elővéd is. Egyre sűrűbb sorokban sereglettek hozzájuk a katonák, a menet rendje megbomlott, az öregebbek szomjasan tapogatták ernyedt szembogarukat: te is lással csodát... A veteránok példát kerestek: Velence, Granada, Algír, Marsilia... Minden, ami volt, most egyszerre gonosz, fekete álom, ki akarna visszamenni Cubára s ki nem volna boldog, ha még ma lerohanhatna e királyi, pompás völgyek közé? Az indiánok magasan, zergeösvényeken kúsztak még feljebb, s rikoltó torokhanggal verték egymáshoz a jó hírt: zsákmány... zsákmány...!

Minden rőzsét este rávetettek a tűzre. Mindenki könnyű volt és boldog, megint megperdültek a kockák, bővebben csobogott a pulque. Cortés végigment a tüzek előtt. Egyiknél, kőre könyökölve ott találta Diazt, amint fagyos kezével papírra rója iromba hadijegyzeteit. Fölébe hajolt. »Add ide Bernal, amit írtál!« A felszikrázó fény ráesett a fehér lapra. Olvasta: »... amint felszakadt a köd, ámuló szemünk előtt a tó közepéből kinőtt falvak és városok feküdtek... csupa embertől nyüzsgő, gyönyörű város... mindegyikén utak szaladnak keresztül, melyek az ország szívébe vezetnek. Mintha Amadis csodapalotáihoz érkeztünk volna, úgy kiáltottunk fel... azok, akik olvastuk e lovagregényeket... Milyen büszkén emelkednek ki hatalmas tornyok, templomok és házak a hozzánk verődő víztükörből... Egyik társam felkiáltott: látod, ez nem lehet valóság, mindez csak kábulat és álom, és én nem is hiszem inkább, mint szemem káprázatát...«

12

Eddig még nem láttak valódi indián fejedelmet a mexikói törzsből. Tengerparti egyszerű kacikák jöttek elébük, Cempoal urai, a tlaxcalai állam Négy Nagy Öregje... de mindez semmi sem volt ahhoz, amikor a hírvivők jelezték a spanyol tábornak a király-várás izgalmas pillanatát. Aguilar is úgy fordította: király - *el rey*, ugyanazon szóval, melyet Don Carlosra illesztettek a spanyolok. Az izgalom átharapózott a közkatonákra is, s már mesélték, hogy az érkező talán egy a három Napkeleti közül...

Cortés már tudta a sohasem mosolygó ifjú tezcocói királynak, Cacamának történetét. E név Hajladozó Tengeriszárat jelent, s jelképezi az örök komorság királyi állapotát, melyet nem enyhít meg sohasem mosoly, ő volt a Böjtölés Urának, e nagy tezcocói fejedelemnek legidősebb fia, akit a törzsszövetség feje - a Haragos Úr - atyáinak székébe iktatott. Jött a sohasem mosolygó ifjú ember, kiterített csodálatos mintájú szőnyegeken lépdelve, derékba görnyedt csatlósok, udvari népek sorfala közt ragyogó s szomorú huszonöt esztendejével. Hajában csak egy szál zöld toll, óriási gyöngyszembe beleszúrva, mellén köntösét hatalmas zafírkő fogta össze. Sötét tónusú köpenyt viselt, övéből kőkésének aranymarkolata színlett ki. Ösztönös méltósággal közeledett Cortés felé. Közvetlen előtte megállt, könnyedén üdvözölte indián nagyurak szokása szerint, homlokához dörzsölt bal kezével. A hangja nyugodt, csendes, egyenletes volt, nem várta be Cortés üdvözlését, ő hallatta királyi szavát.

»Én a Haragos Úr képében jöttem hozzád, aki bátyám, de egyben minden földi teremtménynek földön élő ura. Sajnálja, hogy nem ő üdvözölhet, amikor eléred ősi tartományának belsőbbik határait, de birodalmának gondjai lefoglalják, s nem hagyhatja el ezekben a napokban királyi székhelyét. Azért jöttem, hogy nevében meghívjalak Tenochtitlánba, ha nem riasztanak el téged azok az akadályok, melyeket a véletlen istene szór lépten-nyomon utas emberek elé. Mindaddig, míg odaértek: ételben-italban nem lesz hiány, s ellene emeli fel kezét, aki benneteket mer bántani.«

Hűvös és rövid volt a beszéd, hiányoztak belőle a végeérhetetlen ismétlések, szóképek és metaforák, melyek indián követek szavát fátyolos bizonytalansággal takarták el. Cortés próbálta lekötni figyelmét, mutatta katonáit, táncoltatta a lovakat, apródjai hozták a kristály ékszereket. Az ifjú király mereven és mozdulatlanul állt mind eme ceremóniák között, szeme mosolytalanul, szomorúan villant körül, s keresztezte Cortés tekintetét. Néhány pillanatig így álltak szemtől szemben, aztán Cacama széttárta kezét üdvözlésre, könnyű fejhajtással adózott a spanyoloknak, már udvarmesterei előszerezték gyaloghintaját, s a fáradt, szomorú herceg kíséretével együtt a Tenochtitlán felé vezető úton eltávozott.

Az út szabad volt a főváros felé, s reggel bevonulhattak a gyönyörű Iztapalapan városába. Eukaliptuszsorok között, óriáskaktuszok vérveres virágözönében; banánligeteken át vezetett az út. A városi határban fogadta őket kíséretének elejével a Moctezuma véréből szakadt kacika, s úgy vezette Cortést, kézen fogva a hatalmas udvari rezidencián át. Habfehér stukkóval bevont hosszú, inkább alacsony épület volt, melynek külső falát loggiák s faragott, ember alakú oszlopok tarkították. A figurák felkerültek a homlokzatra, s a hamisívek feletti síkon tropikus szeszélyességgel ábrázolták a mexikói mitológiát. Míg a katonák elhelyezkedtek a széles, tágas udvarokon - az óvilági vendégek elérték azt a parkot, melyet többé soha egyikük sem felejthetett el. Hatalmas kert volt, melyben az Újvilágnak mindennemű virága, dísznövénye, szeszélyes figurájú cserjéje helyet talált. Az ösvények mellett parányi csatornákon át csergedezett a kristálytiszta víz. A park közepén napóra állt, körös-körül a zodiákus kikövezett határjelei, a küllőkön virágok, a szélesebb szektorokon különös holdarcú fejek, a legkülsőben madarak, virágok, tollbokréták fényes fehér kavicsból kirakott jelei, melyek egy kétezerháromszáz napos csillagévnek periódusait ábrázolták.

A tisztek elértek a medence szegélyéig. Átlátszó forrászöld vízben, a kikövezett óriási akváriumban versenyt kergetőztek a legkülönfélébb halak, közöttük rákok, csigák és vízi-siklók, ezerfajta egzotikus moszat, vízen úszó gyönyörű virágok, melyek minden esztendőben csak egy napra tárják ki hússzínű, káprázatos pompájukat.

A park tövében széles, szellős nyárilak állt, nyitott folyosókkal, telerakva virágdísszel, egyik alacsony asztalon frissítők tömege, apró ízes étkek, jéghideg kakaóital... a szoba közepén újra a kalendáriumkör, itt már kisebb formában, de az egyes jelek gyöngyházzal, féldrágakövekkel, arany- és ezüstberakásokkal voltak ékesítve.

- Marina, te érted ezeket a köröket?

A leány megcsóválta fejét.

- Csak papok tudják megszámolni a földön és égbolton elröppenő időt. - Doña Luisa, Alvarado asszonya büszkén mondta:

- A jeleket atyáinknak atyái egyformán ismerték. Akkor még alig különböztek ők a régi istenektől. Akkor még a nagy hegyek mind lángot vetettek, mint a pipa, ha benne felizzik a parázs. De én tanultam atyám udvarában őket... Egyformán tudják olvasni minden törzs férfiai.

Kisétáltak a nyitott csarnokból, leültek a medence szélére. Két asszony, nézték a zölden csillanó vízben a halak játékát, amint elsuhannak a relief-kezüket kinyújtó sötét ocelotistenek között. Minden kimondhatatlanul csendes és békés volt ebben a pillanatban.

- Ha nem kellene soha innen továbbmenni...

A spanyolok, tisztek és hivatalosak önfeledten bolyongtak e csodálatos kertben, melyhez hasonlót nem ismert az óvilág. A mézédes illatok enyhe félhomályában varázslat játszott velük, feledniük kellett az elmúlt éhségeket, gyötrelmes éjszakákat, sebeket és nélkülözéseket, fellobbanó rőzseláng gyászos muzsikáját falvak szegélyén, felijedt lány sikítását, akit dob tetejére szorítanak zsoldoskezek... Ha nem kellene innen továbbmenni... fűzték egybe a hercegnő szavát, várrá válnának a könnyed kariatida sorok, várárokká a díszhalmedence, lőszerszámmá a faragott, istenfejű kövek... A jegyző beszélt a számtartóval.

- Cortés szüntelenül emlegeti azt az ismeretlen nagyurat... Ő bizonyosan ismeri már hatalmát... de kegyelmed is láthatja, mekkora akarat lehet benne, ha kigyomlálja körös-körül az erdőket, és ide ülteti be a legszebb fákat, térdre kényszeríti a bozótokat, megnyírja a fáknak koronáját, a vizet odavezeti, ahova csak kedve tartja... Játékos úr lehet, játszik a földekkel, erdőkkel, vizekkel... talán velünk is csak játszik, hogy önmagáig előreenged... Amíg ő akarja, csak játszik velünk.

»Amíg az indiánkirály akarja...« a szó kiröppent a tisztek és katonák közé. Legyintettek. Ez a pillanat felejthetetlenül szép volt. Selymes, gondozott füvön hevertek végig s szürcsölték mézben főtt gombák erjedt, bódító levét... Így, kicsit kábultan, kicsit mámorosan folyt közöttük az örök vita, vissza kellene-e már fordulni a szigetekre, vagy vigyék bőrüket újból vásárra, Cortés makacs akarata szerint?

A főkapitány egyedül maradt az oszlopos csarnokban. Mint merev, fekete folt, úgy árnyékolta el a hófehér kőpad istenfiguráját. Marina lába elé kuporodott. A férfi kinyújtotta kezét, ujja dús, merev szálú hajlombozatot simogatott. A lány felnézett rá. Valami idegen lélek vonalát látta szeme körül. A gyermek... gondolta, talán ez lehet az alig sejthető változás oka, a megmozduló magzat, akinek különös apa és különös anya sorsát szánhatták titokzatos módon a csillagok. Törzsbeli asszonyok ilyenkor gyékényeken hevernek naphosszat, ujjukat alig mozdítják, s fogadják szomszédok jó szavát. Ő meg... ha elfárad, s görcs vagy émelygés kínozza, nyeregbe dobják, Ortiz szelíd kancájára, melynek kantárjában megfogódzik, s emberek csodájára így poroszkál szörnyetegháton.

Az emberek beszállingóztak, éji szállásokra. Szolgák és papok jöttek a kertbe, megálltak a zodiákus jegye előtt, s apró, színes mécsekkel igazították át az időjelző órát arrafelé, amerre a holdhónap halad. Éjféltájban felkelt Cortés. Körbejárta a legényeket, akik muskétákkal kezükben stációztak, megnézte az őrtüzeket, elment a tlaxcalaiak szállása előtt. Parancsot adott az apródoknak, hogy szedjék ki a legszebb, legparádésabb ruhákat, készítsenek illatos fürdővizet, s szóljanak borbélyának, hogy álljon készen hajnalhasadástól!

Rossz, nyugtalan alvó volt. Irigyelte azokat a kacikákat, akik étkezés után kifúrt facsövekbe száraz füveket gyömöszöltek, parazsat vetnek bele, vidáman szipákolnak, percek múltán békés és jámbor mosoly telepszik ábrázatukra, s bodorgó füstkarikák mellett elszunnyadnak. Nyugtalan alvó volt, s tudta, hogy holnap fog elérni a válaszútra. A bennfentesek készülődtek, mint megbolygatott hangyatúrás, úgy sűrűsödött meg köröskörben a nép, bárkák vittek gyümölcsöket, füveket és veteményt Mexikó felé a töltés mentén, a csatornákon keresztül ezrek és ezrek közlekedtek lentről, az országrészekből, kíváncsiak töltötték meg az előváro-sokat, mindez miattuk történik, miattuk szépek a lányok, virágosak a háztetők, zajosabbak az éjszakák...

Ha reggel, hat felé elindulnak, be kell hajolniok az írott jelek szerint a szétágazó kőtöltésre. Kiküldött emberei jelentették, hogy járható az út, három spanyol lándzsa széles a vízbe épített ösvény. Velencére gondoltak, melyről annyi hír keringett, melyről napról napra meséltek most a veteránok, cölöpökre épült város. Hanyatt dőlt a gyapotheverőn, egybekeveredett előtte Velence és Mexikó, dózsék és kacikák táncoltak ördögi képben, felettük Don Carlos sápadt, húszesztendős arca, talán még szakálla sem ütközött ki, Velazquez hahotázik, mert most csapdába kerültek, egy ismeretlen rablány mutatja felmetszett hasát, egy gyerek sír, ismeretlen gyereke Catalina ölében, akinek már nem ismeri arcát, mert másik kezével Marinát fogja, lehúzza a gátról az örvénybe, szeretne menekülni, de együtt zuhannak...

Xamarillo állt mellette és rázogatta: megvirradt a nap, nagyuram, és eljöttünk Kegyelmességed parancsszavára... a kést feni már a borbély, s ha kegyelmed tiszta ruhát vált...

Percek múltán trombitált az ébresztő ember. Szakállas, torzonborz alakok cihelődtek, pamut-szálakkal hajuk között, pihékkel, örökösen riadóra kész martalócmezben. Cortés végigment az árkádok alatt: ma mosakodtok és fésülködtök. Egy órát kaptok, hogy rendbe hozzátok maga-tokat és fegyvereteket. A szolgák ezüstfényesre sikálták a mellvértet, kefélték feketebársony köpenyét, mely e trópusi forróságban érthetetlen dísz lehetett a pamutköntösű idevalóknak, nyakába kapcsolta a súlyos, kövekkel kirakott aranyláncot, kesztyűt húzott, s gondosan állához borította a csipkegallért. Egy óra múlva bekérette a tiszteket. Sandoval volt az első, kicsit előreugró nyúlajkával, örök mosolygós, kedves, jókedvű fiú, szíves bajtárs. Alvarado gondosan fésült rőt üstökével, aranygombokkal parádézó díszujjasában, a fekete, égő szemű Ordaz, akin beteljesedett a hajnali csodavárás. Oli, az egykori gályarab, szörnyű izmú, puffadt, zsarnok-természet, írástudatlan s zsörtölődő, mellette a kecses, arisztokratikus Velazquez de Leon, a cubai kormányzó unokaöccse, Cortés egyik legbensőbb barátja.

- Ha Puertocarrero most itt lehetne...

Egy pillanatra mindenki a vitorlásra gondolt, mely elvitte aranyukat, vágyaikat, levelüket, hónapokkal ezelőtt, Castilia felé. Ha ezek most itt lehetnének, az egyetlen vérbeli nagyúr, Puertocarrero, az intrikus Montejo s az okos plebejus, Alaminos, a kurta lábú főpilóta. Sajnál-ják a tegnap még irigyelteket: nem láthatják csodák érését. Ezer baj tépte, szaggatta köntö-süket, s most felaranyozva, illatos szakállal, zöld tollú kalapban, aranyverettel, kesztyűsen, frissen fényezett saruval álltak meg Cortés előtt. A pállott köd felszáll körös-körül, s a

tropikus, hajnali nap vérveres golyója végigszaladt a horizonton, *1519. november 8-ának reggele volt.*

A tisztek nyeregbe szálltak, a lovak pihenten, jóllakva ficánkoltak, s vígan szívták be a sós levegőt, mely az óriástó partjáról sűrűn párázott, s fehér eső formájában ülepedett meg a kövek hasadékában.

Cortés félrehívta Olmedo atyát. »Atyám, nekem nehéz, rettenetes éjszakám volt, sátánnal és angyalokkal hadakoztam. A lelkem fel van dúlva, s most érzem először, hogy gyarló, mihaszna sár vagyok a Mindenható kezében. Nyugtass meg, és áldjál meg atyám!« A mellre odavágódott az ököl, és a hatalmas palotaudvar közepén már megint a diadalmas Vezérkapitány nézett le nagy, csontos lováról az emberekre.

- Utolsó reggel ez, spanyolok, mielőtt bevonulunk e birodalom fővárosába. Ezt ígértem nektek, mert hittem önmagámban, hittem bennetek, de leginkább hittem az Úristen akaratában, aki mitőlünk kívánja, hogy megszüntessük a bálványimádást s mindeme fertelmességeket. Én ígértem nektek, hogy idehozlak benneteket, de nem ígértem nektek, hogy mostantól kezdve könnyű és veszélytelen lesz az életetek. Nagy gyönyörűségek és nagy kísértések közepébe kerülünk. Kevesen vagyunk, egy vigyázatlan perc és összecsapnak felettünk a hullámok. Spanyolok, tartsatok össze. Szűz Mária és felséges urunk, Carlos nevében a fővárosba vezető úton most elindulunk.

Elöl a lovasok. Oly széles és tiszta volt a tó közepébe épített hadiút, hogy tíz ember széltében kényelmesen elfért. Az ágyúkat indián teherhordók cipelték. Megettük jöttek félig-meddig rendezetten hat ezredben a tlaxcalaiak, s a menetet az utóvéd muskétás veteránjai zárták le.

Az út mentén kétoldalt templomok és házak szakadatlan sora húzódott meg. Félig vízbe nyúlt lábbal, de kikönyökölve a töltésre, cölöptestükkel zömöken és mégis rugalmasan, virágos tetőkkel a házak, körös-körül emberek ezrei, virágot szórva, ujjongva e szokatlan, csodálatos látvány örömében. Körülbelül két óra járásnyira újból elágazott az út. A keresztponton hatalmas, erődített építmény zárta le a bejáratot. A vezetők rámutattak a két út keresztezését befogó két hatalmas bástyatoronyra, melyet felvonóhíd zárt el a töltéstől. Mindkét felét a felvonóhídnak két kőkapu vigyázta, melynek építményében pár száz fegyveres is elférhetett. A kapu előtt most ünnepi ruhás, ékszeres, tollkoszorús udvari csoport állt. A vezetők leborultak előttük, s azok szemrebbenésre sem méltatták őket - tekintetük Cortést kereste.

Egymás után lépkedtek, járásuk különös, halk ritmusával. Mindegyik meghajolt előtte, kezével a földet s aztán homlokát érintette, s mindegyik néhány szóban üdvözlést mondott, s várta, míg Marina tolmácsol. Cortés állt felkantározott lova mellett, hajtogatta fejét, megemelte tollas kalapját, mosolyt erőltetett arcára, s nem mozdult. Nem szabad türelmetlennek lenni, nem szabad a barátság s kedvesség országfogalmait megcsúfolni. Az udvari népek figyelték minden mozdulatát: ők is tudták, hogy a kalap emelése úri megtiszteltetés, szerepe van az ölelésnek, baráti csóknak, s mit jelent, ha a kéz csak könnyed üdvözletet int.

Kengyelfutó jött lélekszakadva, kezében csergő légycsapó, annak jeléül, hogy az üzenet a Haragos Úrtól érkezett. Az aztékok, tlaxcalaiak egyszerre leborultak hallatára, mint ezt megkívánták Anáhuac törvényei. A hír úgy szólt, hogy a nagyúr megindult városából az idegenek felé.

Utoljára nézte végig az embersorokat. Ortiz rendezte kürtöseit, az induló hangja kirobbant, a lovak ficánkolni kezdtek. Cortés az élre lovagolt, s megindult a tóban épített töltésúton, mely Tenochtitlánba vezet. Kétoldalt sűrű tömegben feketéllett a nép, a vízen ezerszámra álltak virágdíszes kanoék. Mindenütt virág hullott elébük, tarka szőnyegen lépdeltek a zsoldosok, orchideák testét gázolták szét az ágyútalpak; s egy-egy azalea a lovak szőrén megakadt.

Az izgalom végigborzongott a seregen. Nem volt egy zsoldos sem, aki ne érezte volna, hogy a következő percekben valami nagy, csodálatos eseménynek lesz tanúja, melynek súlyát talán nem tudja felfogni egyikük sem. Cortés maga mellé hívta Marinát. Magasról lenézett rá, megdöbbentette csodálatos szépsége, ahogy ünnepre fésülten, virágos hajjal, spanyolfésűvel, lábán könnyű cipővel mellérebben... most kibontja díszes, hófehér kendőjét, s úgy teríti magára, hogy köntösét majdnem derékig eltakarja. A légycsapós gyorsfutár ránéz a lányra, bólint, s mond neki halkan valamit: Marina még jobban arcára veti a fátyolt.

- Mit parancsolt neked?

- Ha a világ urával beszélek, szemem le kell sütnöm a porba, de nem kell a földre esnem előtte, mert ma én a te szavad vagyok, uram.

A küldönc közölte, hogy a tlaxcalaiak nem jöhetnek tovább. Szaguk gondozatlan, áporodott, a Haragos Úrnak nincsen kedvére. Lemaradtak, s lemaradtak az ágyúk is, melyek innen jobban tudták átfogni a töltés kanyarodóját. Tisztán spanyolok voltak, akik előrementek, az egyetlen indián Marina. Virágokból szórt vonal mutatta - ez a határ, ahol a sápadtarcúaknak meg kell állni. A nap átszaladt a déli emelkedőn, könnyű felhők takarták el, kézről kézre jártak a vizescsobolyók, ételre most senki sem gondolt, hacsak nem a vacsorára, melyet ma a rongyos, ágrólszakadt kalandorok az indián császár asztalánál költenek el. Ortiz intett, újból megszólaltak a hangszerek - rá visszafeleltek a toronytemplomokból kiáradó kagylókürtjelek. A víztükörben házak, templomok, paloták képe csillant meg. Szemben, a hajlás mögül most előtűnt a fejedelmi udvar képe. Szolgák lesütött szemmel bontogatták ki a csodálatos hímzésű szőnyegeket. Ezen közelített a császári menet. Elöl aranytól, drágakövektől csillámló udvari méltóságok jöttek, mindegyiküknek köntösét egyszerű gyapotingféle takarta el, az utolsó sorban jövők mezítláb voltak, aranyszandáljaikat kézben hordozták.

Moctezuma hatalmas, pompás gyaloghintóban érkezett. A favázat arany, quetzaltollak, drágakövek teljesen elborították, a ráboruló aranyhálónak filigránjai közt zöld tollak kúsztak végig, árnyékos mennyezetet fonva a monarcha trónja fölé. Jó kőhajításnyira lehettek egymástól, amikor kezének egy mozdulatával megállította a gyaloghintót. A hordozók földre merevedtek, s Moctezuma lelépett a drága szőnyegekkel borított füves térségre.

Szeme most fürkészőn szaladta át a távolságot s aztán megállapodott a szemben várakozó színes, tarka csoporton, melyet éjszakákon keresztül agavelapokra rótt rajzokból annyiszor próbált magának megfejteni.

Ahogy lelépett, magasabb volt környezeténél, egy árnyalattal halaványabb, állát gyér szakáll körítetté. Udvari köpenyt viselt hófehér gyapotból, övén a zománcos kövek virágdíszeket utánoztak, s az alsóköntös bő, hímzett szegélye hullámosan redőzött alá. Amikor lelépett, meglendült két karja s Tezcoco és Iztapalapan urainak vállára támaszkodott. Most lassan, majdnem észrevétlen ritmussal indult meg újból a menet, hátul a quetzaltollakból font aranyzöld baldachin, elöl a Haragos Úr a szőnyegeken, aranysarujának színe megvillan a tarkaságban. Cortés közeledett feléje lova hátán, egészen egyedül. Két ember s két világ jutott el egymáshoz. Egyik tetőtől talpig vértben, csak felvont sisakrostélya mutatta emberarcát, felegyenesedve az ismeretlen sokaságtól reszkető paripa hátán - a másik puha, süppedő gyapotszőnyegeken, aranytól s kövektől fénylő álomruhában... így közelítettek egymás felé, Kelet és Nyugat két ismeretlen világa, kik kifürkészhetetlen ezerévekkel ennek előtte az emberiség fájáról két ágra szakadtak. Haladtak egymás felé, négyszáz vasba öltözött martalóc, de Szentlélek lovagjai is, akik hitetlen szemüket dörzsölhetik, mert eljutottak végre a mesékbe... velük szemben Tlálocnak, a Viharistennek ivadéka, akinél nagyobb úr az általa ismert világ felett még nem uralkodott.

Mintha félelmes, világtörténeti pantomim lett volna, úgy értek el egymás elé. Cortés megállította lovát, egy mozdulattal leugrott róla. Forróság árasztotta el, a láz, mely fullánkját beleöltötte a tabascói mocsaraknál, megint tombolni kezdett ereiben. Csodálatos hármas tagozódású alakot látott közeledni. Fejedelmi aranykoronával sápadt, zöld csíkkal jelzett homlokán, két hűbéres királyára támaszkodva, földre borult híveinek szőnyege között. Cortés levetette sisakját, kesztyűs kezébe fogta, oldalára intette Marinát, aki lesütött szemmel, fehér kendővel fején közeledett. A szétgöngyölt takaró szélén értek egymáshoz. Másodperc villanó fényénél kereste mindegyik a másik szemét. Moctezuma keze mozdult meg először homlokához, utána a föld felé lendült. Cortés mélyen meghajolt, a sisakot meglóbálta, hogy tolla söpörje a szőnyeget. Néhány lépésnyi távolságban voltak még mindig. Most Moctezuma kibontakozva övéinek karja közül, szemtől szembe került a spanyollal, s mély, szomorú hangján ennyit mondott:

- Légy üdvözölve, amikor atyáim földjére léptél!

Marina halk, fátyolos szava verte oda-vissza a hangot:

- Kérem az Úristent, hogy a birodalom végtelen hatalmú ura sokáig éljen!

Moctezuma porba hulló udvari világa felett elnézett, suhanó-könnyen megérintette Cortés köpenye szegélyét. Egy irányban maradtak egy pillanatra, majd Cortés átkerült a nagyúr baljára, s elővette iszákjában őrizett ajándékát. Sodort aranyzsinóron függő, belülről illatos kővel ékeskedő üvegkristályból nyaklánc volt, velencei remek-munka. Egy lépéssel Moctezuma elé került és nyakába akasztotta. S most kitárta két karját: ölelésre. E pillanatban Cacama s a királyi testvér gyengéden lefogták karját, s szót vetettek Marina felé: a Haragos Urat nem érintheti senki kezével!

Így mentek, egymás mellett, néhány lépést. Hátuk mögött az egybekeveredett kíséret, aranyra szomjas spanyolok s a lovaktól reszkető udvari népek. Most Moctezumán volt a sor. Két gyönyörű korall-láncot hoztak elébe, melyen nyolc-tíz hatalmas aranyfigura, tengeri szörnyek, rákok s békák - Tlálocnak, az eső istenének jelképei - fityegtek. Moctezuma mosolyogva Cortés nyakába akasztotta az egyiket, s hallgatta, mint verődik finom csengéssel a mellvérthez a súlyos, kalapált, vert arany.

Valóságos csodák közé jutottak. Ezer és ezer vakítóan fehér, napfényben égetett, téglából egyberótt, lapos tetejű ház közt, méregzöld víztükörben fürdő templomtornyok árnyékában érkeztek végére a töltésnek, s mentek utcákon, tereken át. Sehol egy szempár: mindenütt földre hulló alázat, meztelen lábak s köznapi köntösök gazdagon hímzett díszruhák felett, mintha a nép a világ császára előtt vezekelne. Bent, a városban, hatalmas, köves utak s eukaliptuszsorral elválasztott járóösvények vezettek szét a nagytérről, sugár alakban. A nagyúr egy mozdulattal oldalra parancsolta a lebegő, zöld tollakból szőtt, arannyal párnázott császári baldachint, s most már kézen fogta Cortést, s egy hatalmas épületsor elé vezette.

- Ez atyám háza volt, s most nektek lesz hajlékotok, Malinche! - Cortés tolmács nélkül is megértette nevét: A Haragos Úr száján át Anáhuac íratlan törvénye szerint megpecsételtetik Marinától született neve. Egy pillanatra megállt az épületóriás előtt. Kapu helyett háromnégyszeresen ember nagyságú porfír- és gránitoszlopok tartották a bejáratot - mindenütt ijesztő szörnyek, vérengző istenek figurái kifaragva, olyasképpen, hogy villogó, üres vagy fekete szemüket mereven s kegyetlenül ráfordították a szemlélőre, csak hátul, a bejáró megett tűntek el a sima, fényes kőben, amelyből vétettek.

- Ez atyám háza... - hangzott vissza Marina szava. Már bekanyarodtak a nyílásokon. Ezer és ezer ember számára lett volna szabad az udvar, hatalmas, szellős termek nyíltak, azon túl kertek, árnyékos utakkal, középen kis csatorna s szökőkút ocelot-feje. A termekben végtelen

sorban gyapothálózsákok, takarók és párnák sorjáztak, körös-körül polcok, rajtuk ezerféle edény. Volt közöttük éjfekete, türkizkék. Olyika állatfejet ábrázolt, másikban guggoló férfialak hátából patakzott elő a friss, még habos csokoládé. Moctezuma ment Cortés mellett, s bevitte őt folyosókon át saját lakosztályába. Alapjában ez is üres volt. Két alacsony, rövid támlás szék, dúsan hímezett gyapottakaró, melybe ismeretlen mester quetzalmadár tollából áldozati istenjelenés figuráit szőtte be. Komoly szép arcán mosoly futott keresztül, köszönt, kevésbé mélyen és ünnepélyesen, mint első találkozásuk alkalmával.

- Érezd magad otthon, Malinche. Még ma visszajövök.

Egyedül maradt a csodák labirintusában. Mindaz, ami eddig volt, kacikák, népek, városok körforgása, háborúk és kétségbeesett pillanatok, mindez feloldódott: kíváncsi, kutató ember szemével leste az idegen palota misztériumát. A szoba sarkában három lábú állványon türkizkék hatalmas váza állt, mosdóvízzel, s a másik sarokban széles, elnyúló, veres csíkú tál, hatalmas, kőből faragott fedővel, a fogója felett ágaskodó figura póza kétségtelenné tette rendeltetését. Minden habfehér habarccsal volt tisztára tapasztva, folt vagy sáros lépések nyoma nem látszott a pádimentumon, melybe színes kövekkel istenfigurák voltak beágyazva, hogy aztán a rajz végigfolyjon a falon, itt már kiemelkedő kontúrokkal, mintha hevesen és kétségbeesetten erőlködnének az istenek és hősök, hogy kivessék magukat a kőpárkányok rabságából - így folytatódott az idő-figurák végeérhetetlen körforgása, míg el nem ért a szobapárkányig, melyből ablakrács helyett óriás teknős s egy haragos ocelotfej meredt elő, középen kétszeres embermagasságú asszonyalak, guggoló ülésben, maga alá vont irtózatos arányú lábaival.

Apródjai asztalt, könnyű tábori széket hoztak a főkapitánynak, kirakták a kalamárist, tollakat, fegyvereket rendeztek, s feszületet szegeztek a falra - a Nagyúr ágya fölé Mária-képet, kis égőmécsű szentelt edényt. Cortés már végigjárta a palotát, berendezte a védelmi állásokat. Az ágyúkat rögtönzött földsáncokra vontatták, hogy a fal s az ütegek között kis hézag támadjon. A falnál sétáltak az őrszemek, az elkerített raktárterembe vezették be a lovakat, mindenütt nyüzsgő, zajos harci készség áradt, a pajtások megkeresték egymást, mindenki jó, szellős fekhelyet foglalt, kampókat vertek a falba, ráakasztva a cókmókokat. Hangosan ordítoztak étel és szakács után: a mai nap csodák és parádék napja volt, üresek voltak a bendők, s a díszmenetek fényét elnyomta a korgó gyomor. Hívták őket az udvarokra, ahol megkezdődött az osztogatás, a tisztek parancsokat kiáltottak, trombitás szaladt végig vacsoraszignállal. Cortés tizenkét testőre alabárddal állt a vezéri bejárat előtt.

Délutánt temettek, amikor újból megjöttek a heroldok, s jelentették a Haragos Úr közeli érkezését. Először megint a császári légycsapók csergése hallatszott, gyaloghintók aranyos terhe alatt roskadoztak a hordozók, filigránok, ékszerek, drágakövek pompáztak, s a küszöbig elővonuló spanyolok előtt most újból kibontakozott a félelmetes formátumú nagyhatalom arculata. A szolgák alacsony, aranyberakású ülőbútort hoztak. Moctezuma barátságosan, mosolyogva hajlott meg Cortés előtt, leereszkedett a kerevetre, s a meghajlással vigyázó Cortésnak intett: ülj le! Halkan szólt valamit, erre mindenki különös, guggoló lépésekkel, szemben az uralkodóval, meghajolva kivonult. Cortés kiküldötte a spanyolokat is, csak hárman maradtak: Marina, az árnyék állt sötét szemmel, izgatottságtól átizzott arccal atyáinak emberistene előtt.

- Malinche, a hét cső esztendejében feltűntek úszó házak a távoli partokon. Esztendőre rá újra láttak fehér embereket Campoche fokán túl. Ezek előőrseid lehettek, mert végigmentek a partokon és visszafordultak. Így jöttél harmadiknak te hozzánk, és én örülök a te érkezésednek. Láttam csatáid képét, melyeket a tabascóbéliekkel vívtál, láttam az ütközetek rajzát, Tlaxcala falai megett. Minden rajzzal és minden hírrel egyre jobban erősödött hitem, hogy ti

vagytok azok, akik eljövendők voltak hagyományaink szerint... Tudnod kell, Malinche, hogy a mi szent könyveink hallgatnak azokról, akik mielőttünk ezeken a tájakon laktak. Mi messziről, távoli tájékokról érkeztünk emlékezet előtti időkben ide. Atyáink jöttek, s élükön hatalmas vezér, akinek ők mindnyájan engedelmeskedtek. Amikor itt megtelepedtek, elsokasodtak, gyékényükre vették a föld asszonyait - ez a vezér visszament oda, ahonnan ők elindultak. Amikor megint visszatért hozzájuk, már idegen asszonyokat s gyermekek ezreit találta, akiket idegen asszonyokkal nemzettek. Már nem akartak visszamenni a régi hazába, s gúnyolták őt, aki Tollaskígyó képébe öltözött: már nem fogadták el többé vezérüknek.

- Ezek... akik máról holnapra élnek s nem törődnek a mindenség dolgaival, elfeledték Quetzalcoatlt. De mi, beavatottak, tudtuk, hogy ő nem adta fel soha birodalmát, egyszer eljő, s a vezérségét újból átveszi. Ti azt mondjátok, hogy napkelet felől jöttetek. Ő is onnan vezetett bennünket. Beszéltek a ti hatalmas Uratokról, mindig csak róla, Callos... mondjátok, ezt a nevet mi nem ismerjük, de én úgy hiszem, hogy ő Quetzalcoatl egyenes származéka lehet. Te mondád követemnek, hogy a te Urad régóta tudja a mi létezésünket, énhozzám küldött téged követségbe. Te nem fordultál vissza, az akadályok nem hátráltattak. Én hiszem, hogy te Quetzalcoatl követe vagy, és én engedelmeskedem neked, mint az ő isteni helytartójának.

Kortyonként kapta e súlyos mondatokat. A Monarcha kezét rajta nyugtatta Cortés kesztyűtlen kezén, mosolygott és várt, s figyelte, mint nyílik szóra Marina, s amikor befejezte mondatát, bólintott. Most a spanyolon volt szó, e csigalassú dialógusban, mely hidat próbál építeni két világ között.

- Nagyuram, minden szó gyenge ahhoz, hogy én neked ki tudjam fejezni köszönetemet jóságod és segítséged felett. Mi valóban napkeletről érkeztünk birodalmadba, s alattvalói vagyunk egy nagy és hatalmas Császárnak, akinek Don Carlos a neve és sok-sok király és fejedelem örök ura. Ő tud Mexikóról, és hallott uráról, Moctezumáról, és ő küldött el engem egyenesen tehozzád, nagyuram, hogy hirdessem neked a mi egy, igaz Jézus Krisztusban való hitünknek igazságát, mely egyedül képes arra, hogy a te és mindnyájatok lelkét az örök büntetéstől kimenekítse...

- Erről nekünk még sokszor és sokat kell beszélnünk, Malinche. Ha leesik az este, úgy helyezkedjél nyugalomra, hogy saját palotád árnyékai közt fekszel. Ma még pihenjétek ki magatokat, mert tudom, hogy ezer harc és ezer küzdelem csigázta el testeteket, melyet út pora s nap heve sebzett és szárított. Én tudom, hogy rólam s népemről ezer hazugság híre szállt hozzád. Látták, hogy ti aranyra szomjaztok - s ezért füledbe súgták, hogy házaim és palotáim vannak, csupa-csupa aranyból egymásba róva, hogy én arany trónuson ülök, s minden eszközömet a démonok bélsarából kovácsolták - s magam úgy ülök trónusomon, mint isteni bálványkép, imádtatom magam... Te látod most, mi az igazság. Ha bejössz otthonomba, láthatod, hogy kő van kőbe faragva, nem arany... Én pedig... nézd csak...

Szétvonta a remekbe hímzett tilmatli-köpenyt. Alatta habfehér alsóköntöse volt, melyet aranyszegélyű csat tartott össze. Kikapcsolta a szárát s szétvonta: - Malinche, érints meg ujjaddal, hogy érezd: én is csak ember vagyok, hús és vér, mint ti, a halál törvénye alól én sem tudok menekülni... Hazudtak neked. Mint ebben, úgy más dolgokban is. Én atyáimtól örököltem aranyékszereket, melyeket megőriztem, mint megőrzi mindenki azt, amit atyái reáhagytak. Ha kívánod, Malinche, mindez a tiéd lehet. Én most elmegyek vissza palotámba. Te meg pihend ki fáradalmaidat.

Felállt. Kitárultak a bejáratot elzáró hímzett függönyök, újból bejöttek az udvari szolgák, görnyedve ajándékok, hatalmas vég gyapottakarók, köpenyek, virágok, kendők, ételkosarak súlya alatt. Egy kis fonott tartóban aranyékszerek voltak. Moctezuma hozta Cortésnek.

A spanyolok félkörben álltak. Moctezuma szólt Marinának:

- Kérd meg uradat, mutassa meg nekem, ki szolgál közvetlen alatta, mi a méltósága, és mint mondják nevét az ő nyelvükön.

Elsőnek Alvarado hajolt meg a császár előtt. Indián asszonya beleoltott már valami babonás félhitet, nagyság és hatalom árnyéka kergetőzött, Cortés indián szóval mondta rá mosolyogva: Tonatiuh - a Nap fia. Moctezuma bólintott. Ismerlek képekről, olyan vagy, amilyennek ábrázoltak. Nap fia vagy. Keresett ékkövei között s egy türkizes függőt választott ki a fiatal hidalgónak. Utána jött Sandoval, fiatalon és szégyenlősen, ajkán örök kamaszmosolyával. Egymásra mosolyogtak a nagyúrral.

- Valódi császár - mormolta Velazquez Diaz lovagnak, elragadtatva. Végre megint udvari levegő, valami Valladolidból, valami a királyi audienciákból... nem szurtos indiánok, vérszívó kacikák, kiolvasztott hajú hullatestek, valódi császár... Olmedo atya Moctezuma kezére hajlott. Ő volt a pap, akinek jöttét jelezték a rajzok: szentember, fegyvertelen, magasra emeli csatában is a keresztet, egyszerű, fénytelen barna csuha van rajta, de ha fehér köntöst vesz fel, s felemeli az áldozatos szilkét, melybe titokzatos, ember nem sejtette módon kerül az Isten vére: mindenki térdre veti magát. Moctezuma mosolygott. Emelvényszerű pádimentum volt, amerre álltak Cortésszel, egy grádussal alattuk a két apród. Olmedo atya felnézett az idegen nagyúrra. Csodálattal, szinte áhítatba fúltan. Moctezuma könnyen, nagyurak egyszerű gesztusával végigsimított fedetlen fején, s levéve ruhájáról a drága mívű csatot, melyen két kereszt alakban viaskodó csodagyík harap egymásba, rátűzte a nehéz, durva szőrcsuhára: legyen neked jeled szerint.

Délután volt, a katonák cipekedtek málháikkal, rakosgatták apró kincseiket. Cortés bement a számára berendezett teremsorba. Kis ajtó nyílt innen ki a kertbe. Egyedül indult körbe az elvarázsolt ösvényeken, melyek szeszélyes kanyarodóban vették körül a parányi vízeséseket. Hatalmas ceiba-fák törzse, mint nehéz, komor őrség övezte az élősövényből font főfolyosót. Megette széteső, reves fatörzsek foszforeszkáltak, hasadékaikból sárga tejfoltok, élősdi, húsnyelő virágok kandikáltak, körös-körül lógó indák, amint titokzatos lugasokba fonják össze karmaikat, az alkonyatban néhol veres tűzzel izzó bozótból halványsárga orchideák keskeny, finom nyaka kandikál ki. A lankadó fényben millió zümmögő árnyék kerengett. Káprázatos éjjeli pillangók hagyták el a kékesen párázó percben nappali rejteküket... még vakon a világosságtól, neki-nekizuhanva a reves fatörzseknek. Alulról nagy, mérges bogarak másztak, testükkel belefonódva az estbe, ijedten megbújva a madarak szárnycsapásától, amint levillannak, víziragadozók - előrenyújtott nyakkal s válogatott lápi madarak kígyóztak, belesüppedve hassal az imbolygó vizekbe, melyek felett méltóságosan s alig-alig rezzenve úsztak a sohasem látott, malomkeréknagy, vérveres vízirózsák.

A palotakert, kis domb, magasabban állt a város felett, lelátott az estbe burkolózó tornyos képre. Nem látta sem Velencét, sem Rómát, sem Párizst. Toledót csak gyermekkorában, Salamancát... útjában a királyi Sevillát, Palost, a kikötőt... Egy-egy zsoldosa járt már Herkules Oszlopai körül, másik megfordult Egyiptomban, látták a Peloponnészoszt, volt olyan is, aki eljutott Bécsig, vagy portyázott magyar király pénzén, a dunai végeken, megjárva a gyönyörű királyi Budát ama nagy, hollós király udvarában. Morzsolt magában mondatokat. Miként írja meg mindezt Don Carlosnak? Hogyan frissítse fel magában a szó fakuló művészetét, hogy a császári felség értse: csodák birodalmából küldi neki hódolatát, aranyat, gyöngyöt, hímet a koronára... kapitánya most meseországban jár.

Fények villantak. A mécstartók elővetették a világosságot. Minden katona ágya felett csillanó olajjal töltött, kanóccal égő edények, csuprok voltak: coyotafejek, guggoló jaguár, fogát vicsorító félisten-kígyó, szárnyas szörnyetegek, koponya... Festett cserépedények végtelen sora áll szikrára lesve egymás mellett, a gyapottakarók felett a polcokon, s most a legények kezében egymás után felvillannak. Első este volt Mexikóban.

A porfíroszlop ocelot feje mögül világosság szűrődött ki. Nyugtalan fáklyafény kísérte a sötétben kalandozót. Apródjai indultak utána az ösvénykacskaringókon, kezükben égő szurokfáklyával. Eltévesztették sötétben a járást, mert termek, folyosók, sarokszobák szövevényéből szétágaztak az utak, a fáklyafény csak egy-egy marék világosságot dobott be a trópusi éjszakába. Vándoroltak e félig lakályos üres szobákban, teremről teremre - a fiúk dobogó szívvel, rémektől és árnyékoktól reszketve, Cortés fegyvertelen mivoltában, bosszúsan és mégis a rászakadó csodálatos varázslat hatalmában, itt guggoló állatszobrok, amott istenek maszkjai, falakon végigfutó sejtelmes reliefek, indaszalagdíszükkel semmibe veszetten, egy-egy folt csak, táncoló rőt fáklyafényben. A folyosó hajlása elárulta, hogy emitt vége a teremsornak, zsákutcába jutottak, ha vissza akarnak találni - kiáltani kell az őrségnek, vagy kivetni az ablakból a tűzjeleket. Ortegilla néhány lépést előrement, s aztán hirtelen visszaszaladt urához: Kegyelmed látja, amott... fény szűrődik ki egyik szobából...

Cortés megmarkolta három élű, páncélbontó tőrét, intett a legénykéknek, hogy baréttjukkal fedjék el fáklyájuk elől a fényt, óvatos léptekkel ment a világosság iránya felé. Félrehajtotta a függönyt, mely sűrű, fehér redőzetében majdnem falszerűen zárta le a bejáratot, s csak eresztékein engedte át a fényt.

Zümmögő asszonybeszéd csapott feléje, halk recitatív, mintha valaki verseket mondana, s a másik énekelné hozzá az antifónát.

Félkörben, gyékényekre, párnákra kuporodó hímzett köntösű lányokra talált, megcsapta a kopállillat különös, izgalmas zamata, eleinte egy-egy folt, fények villóztak, mécsek tükrében imbolygó kanócok vetettek világosságot, egy kéz csillámló különös port vetett a pislákoló zsarátnokok közé, egyszerre fellibbent a láng, s sistergő fényével bearanyozta az asszonyokat. Először Doña Luisa finom, mosolygó, virágos fejét látta, s aztán Marinát, amint két kezét elébe nyújtva közelebb jön. Most jobbról, balról felkígyózott a felszított láng, s a zárt, ablaktalan toronyszoba kivájt hajlásában megpillantotta a varázst.

Szobor volt. Nem porfírból vagy lávakőből, hanem aranyérc masszájából: a hamvas, rézbarna test hússzínének lágyságát mintázta meg a mester keze. A szobor olyan csábító és mégis olyan ijesztő volt, amilyet az Újvilág földjén még soha senki sem látott. Itt minden állókép fenyegetően, riasztóan, félelmesen nő ki kő- vagy fatörzséből, vicsori fogakkal, egymást marcangolva, kitépett szívek döbbenetével: tülekednek, egymásra dőlnek, végül felosztanak félkép-félvaló írásjelek tömegében... sehol sem látott figurát, mely emberi, otthoni ábrázolások melegével megközelítette volna a valóság tükörképét. És ezért azt, ami elébe tűnt a vereses por gránátalmaszínű lángjában - ezt nem lehetett többé elfeledni. Meztelen lány volt, az élet minden szinte ijesztő hűségével kifaragva. Elkapta a fáklyát az egyik apródtól, az ijedten szétrebbenő asszonyok közt elért a képmás talpazatáig, szemvillanással magába szívta drága és csodálatos meztelenségét. A fény ráesett vállára, melyre szelíden hajlott rá egy kifaragott orchidea. Keble tövéig sűrű, kettős hajfonat vonult végig, oly könnyen, mintha most is megrezegtetné az emelkedő mell ritmusa. A has sima, ragyogó volt, köldöke helyén beékelt smaragdkő ragyogott, s lágy fodrú ágyékának kislányos íve belefolyt a combok keskeny, finom vonalába. Bokánál hullámos hímezett ágykendőt ábrázoló takaróvonal zárta le a testet, mely elrejtette a fekvő szobor talpazatát.

Marina és Hársfaméz-Luisa közé került.

- Kicsoda ez az asszonyalak?

- Smaragdbábu volt!

- Ki volt az?

- A hercegnő tudja történetét. Anyjától hallotta, hogy érte szakadt meg a híd Tezcoco és Tenochtitlán között.

Olyan forró, sejtelmes volt az éj, mintha minden test párájával nászba izzott volna, le szeretne roskadni a gyékényre, asszonyával. Hirtelen felriadt az utolsó szóra: törés volt Mexikó két királyi háza között.

- Meséljen a hercegnő, te meg mondd nekem a te szavaddal!

- Úrnője volt Tezcocónak. Királynő, mint ti nevezitek. A Haragos Úr még nem született meg, amikor Smaragdbábut elküldte atyja e palotából a Böjtölés Urához, hogy testével újból egybekapcsolja a nagy tó két partjának királyi házait. Neki volt legszebb palotája a keleti parton, s a Böjtölés Ura miatta elhanyagolta kétszáz ágyasasszonyát. Csak Smaragdbábunak élt, aki tizenhat esős évszakot látott, de már úgy megkedvelte a férfiölelést, hogy gyékénye egy éjszakára sem maradhatott üresen. Udvari emberei fiúkat vezettek hozzá estéről estére, fiatal harcosokat, akik előtt feltárta testének kapuját, s hagyta, hogy élete titkos ösvényén szerelmesen hozzáosonjanak... Így tartott minden hajnalig, míg elszenderedett az egy éji szerető... Lábujjhegyen jött az udvari ember, virágos zsinórral megkötözte az ifjú vitézt, kihurcolta a kis udvarra, s a kötéllel kizárta torkából az éltető levegőt. Egymás után tűntek el Tezcoco legszebb ifjai, senki sem tudta, hogy a reggeli pernyével száll el testük, mely eloszlott a tópart felett. Ez olyankor történt, amikor a Böjtölés Ura tanácsban maradt, hadba szállt, hogy törzsének istenei megkaphassák friss, élő drágakövüket. Az ifjú vitézek fogytak ilyenkor, s nem tudott más senki róluk, csak a hóhér s egy mintázómester, aki agyagszobrot mintázott a megfojtott legényről, s képmását felállította egy titkos, zárt teremben, ahol egyre sokasodtak a sárból gyúrt, halott szeretők. Néha megnyílt az elzárt ajtó, ilyenkor belibbent Smaragdbábu, hogy még egyszer végiggyönyörködje felfakadó életforrások elmúlt örömeit.

Csak három udvari emberének kegyelmezett meg, akik a Böjtölés Urának szolgái voltak. Kolibritoll, Hétkígyó, Harmatoslevél felváltva szerették, s ő reájuk pazarolta szeretetének sok jelét. Hajnalban Hétkígyó köntösére tűzött egy csatot, melyet nemrég urától kapott. Másnap a Böjtölés Ura hű cselédjén látott egy ékszert, melynek csak ő tudhatta ritka eredetét. Megrendült benne fejedelmek bizodalma, akik híveiknél hívebbnek hiszik asszonyaikat. Hadbavonulást színlelt, de este, amikor az árnyékok már ellepték az utakat - elsétált asszonyának palotájába, mint szokott csendes napokon. Az úrnő asszonyai kitárták eléje karjukat, és mondták, hogy az élet piros virága virít, asszonyuk fáradt, és máma korán nyugovóra tért. A harcosok kendőt gyömöszöltek a szolgálók szájába, s a nagyúr zajtalanul lépett be a nászszobába, melynek falát arany és ezüst borította. A nyoszolyán derengő fényben alakot látott, melynek csak lába volt eltakarva, teste fedetlenül mutatta szépségeit. Szégyenülten átkozni kezdte féltékeny indulatát, amikor észrevette, hogy fülét nem csapja meg az álmodó testből kiszakadó pihegés. Világító port szórt rá a füstölőre, felcsapott a láng, aranyszín villant a testen, s keze hideg ércbe ütközött, mely csodálatosan egy volt úrasszonyával, csak mintázója nem tudott belelopni emberi leheletet.

A rejtett kisszoba mélyén nyúlt el a gyékény, melyen egymásután megpihentek elszálló szerelmek harcosai. Mikor belépett a Böjtölés Ura, sarokba megbújva találta három udvari szolgáját, akik várták, hogy a másik megpihenjen, s ők próbálják oltani az úrnő szomjúságát, amelyet nem tudtak megcsillapítani soha.

Kezüket kötéllel kötöztette össze. Kötél kötötte át Smaragdbábu udvari népét, hóhérait, fiúkat kereső asszonyait. Gyaloghintókra rakatta az aranyszobrot, melyet fegyveres csapata kísért vissza királyi tisztelettel a tenochtitláni palota elé. Visszaküldi Molch királynak leányát a Böjtölés Ura, azt, akit ott talált a hitvesi nyoszolyán. Míg végigment a tóparton a menet, fürge hírvivők szaladták be Anáhuacot, s Toci istennő napjára meghívták minden vidékek nagy főnökeit.

A hírnökök végigszaladtak a két tenger partján - s hosszú-hosszú évek után először bejutottak a tlaxcalai kapun. Mindenütt egyforma volt az izenet: Tezcoco ura kér téged, fejedelem, hogy Toci istennő napjára légy kegyes személyedben városomban megjelenni, hozzad magaddal első asszonyodat s valamennyi, kicsinykét serdült lányodat is.

- Elment ezért anyám - formálta meg félénk spanyol mondatát Alvarado asszonya. - Tlaxcala fejedelmei is elmentek asszonyaikkal, első ízben, túl a falon!

Cortés állt, nekitámaszkodva a falnak. Szeme rajta függött a szobron, meleg villózó fények köntösébe öltöztetve, titokzatos szépségével még mindig kísértet maradt.

- Mondd tovább!

- Megjöttek törvénynapjára. Mind összegyűltek, s a királyok és fejedelmek, rangjuk szerint bírói székekbe ültek. A Böjtölés Ura nem ítélt asszonya felett, ő csak panaszolta a szégyent, melyet Smaragdbábu rajta elkövetett. Kint az árnyékos parton ásták a hosszú árkot, mely a megítéltek nyugvóhelye lesz. Smaragdbábu nevetett. Látta apját a bírák között, fiatal volt és nem hitte, hogy néki, aki királynő volt, valami baja történhetik. Beszélt Tlacopan királya, aki Obszidián-kígyó ágyékából eredt, ő volt valamennyi fejedelem között a legöregebb. Jöttek Böjtölés Urának csatlósai. Leszakították Smaragdbábu köntösét, csak fehér ágyéktakarója maradt, így vitték ki a tágas félkörbe, ahol királyi asszonyok és leányok nézték végig a törvénynapot. Kivitték a kör közepéig, itt a Tollaskígyó papja leoldozta ágyéktakaróját, mindenki szégyenére meztelenül állt bírái, urai, vendégei előtt. Köpenyt dobtak fejére, s mire előkerült alóla feje - Smaragdbábu nyakán selyemkötél feszült meg -, követte az előreküldött árnyékokat, akik úgy ítéltettek meg, hogy ugyanegy sorsuk legyen, mint amilyen szeretőjüknek jutott. Kiterítve hevertek a máglya szélén, melyre felcsapott a füst, hogy lángba borultan megtisztítsa a vétkesek tetemeit. Aztán elhantolták őket... Utána ülték meg a tort az egybegyűlt királyok, közöttük legnagyobb a Böjtölés Ura volt, de a legszomorúbb Molch, Tenochtitlán ura, akinek végig kellett néznie leányának szégyenét.

Amikor hazaért - elrendelte, hogy hozzák e palotába Smaragdbábu képmását, amelyet megtévesztésül ura számára csináltatott. Köréje négy fekete ocelot-fejet faragtak, melyek őrzik a lángot a bosszúállás serpenyője körül. Ma délután bolyongtunk a palotában, a kertész leánya vezetett, s megmutatta Smaragdbábu szobrát, mely elé ő tesz mindennap vázákban friss virágot, s megtörli az ocelot-fejeket, hogy a bosszú arcát sohase lephesse be a feledés pora.

Cortés állt az ajtóban. Szeme riadtan függött a távolodó fáklyák pislogásában homályossá váló körvonalon.

- Holnap kőműveseket hozatok, befalazzuk a bejáratot. Amit meséltél - asszonyok és öregek meséje, de amit láttam, elkápráztatja a legkeményebb legényeket. Parancsom úgy szól, hogy - senki többé nem láthatja a képet, mely nyilván az ördög játéka, s amely eddig mindenkire csak kárhozatot hozott.

Félig ruhástul, fegyvere közelében vetette magát a hálózsákra. Ma nem kívánta Marinát, ma nem kívánt senkit. Éjszaka, álma közül Smaragdbábu lehunyt szemhéjú, titokzatosan mosolygó, elszenderedett figuráját vetette fel a férfiemlék.

Xamarillo, a nyurga, fekete fiú fáklyavilágával kísérte Marinát a Cortés szobájával határos benyíló felé. A lány főhajtással köszönte a szolgálatot, s látta, hogy a fiú sötét szeme szinte felperzselte, forró, cserepes ajkát elöntötte a láz.

- Téged már megbabonázott a Smaragdbábu. A nagyúr elkésett az elfalazással! - mosolygott, s végigsimított Xamarillo fedetlen fején. Anya is volt, szerető, smaragdbábu, e percben, a simítással.

13

Parancs szerint folytatták a tábori szolgálatot, lélek sem mehetett túl a falakon, a legénység sáncokat ásott, megerősítették a kapukat, rőzserakásokkal támasztották alá a fal eséseit, fészkeket építettek ágyúknak és mozsaraknak. Óránként felkapták a legények fejüket: a város felett uralkodó hatalmas toronytemplom legmagasabb csúcsáról megszólalt az időjelző dob s hangját széjjelvitte a szél a mexikói völgyön át. Moctezuma üzent, hogy személyesen vezeti végig a városon vendégeit.

A kapuban várt a mexikói kíséret. Teuhtitle, a régi ismerős, gondoskodott a jövevénytábor testi jólétéről, néhány fiatalabb nemesember drága, hímzett köpenyekben, felszíjazott sarukkal, fegyvertelenül. Elöl ment Marina, Aguilar, Ortegilla, a három tolmács és Cortés a mexikói vezetőkkel, mögötte a tisztek, kíváncsi emberek örömére, végül a kétszáz vasba öltözött, csapatba formálódott lándzsás vitéz.

Óriási térre értek. Tulajdonképp térségek sorozata volt, melyen emberek ezrei nyüzsögtek, megszakítva csatornák, vízi utak szövevényével, a lagúnákon megrakodott s gyorsan kiürülő csónakok, bárkák, tutajok százai kerengtek. A spanyolok megálltak a vásárváros szegélyén, s szomjasan itták a felejthetetlen képet.

- Kétszer akkora ez, mint Salamanca nagytere...

- Sevillában, a Giralda alatt sincs ekkora térség...

- Apám mesélt Constantinopolisról, ő még ott járt a Krisztushivő császárok alatt, amott lehetett ekkora tömeg.

A bolt fogalma ismeretlen volt, minden cserélendő áru, élelmiszer, építőanyag, dísz, ruházati cikk e piacokon talált új gazdára. Szabályos utcák voltak, árunemenként elkülönítve. Pénzük, azaz korlátlanul helyettesíthető értékmérő - nem volt. Csereberéltek, gyapotbálákban fejezték ki az értékeket, váltópénzként kakaóbab szolgált, melyet ezrenként zsákokba kötöttek s ez volt a határozott számolási egység. Nagyobb értéket képviselt a szemcsés arany, melyet simára csiszolt lúdcsontba töltöttek, a nap felé fordítva a sárga matéria áttetszett az irizáló csontlemezen. Éjjel-nappal rakodtak az árukkal, legnagyobb részük vízi úton érkezett. Hatalmas, levéllel letakart tutajok embertrágyát szállítottak - enélkül nem lehetett bőrt cserezni, s a

spanyoloknak feltűnt, hogy sűrűn egymás után elkerített fészerekben illemhelyek sokasodtak. Egyik sarokban az arany- és ezüstművesek vertek tanyát, itt szerteszaladt a spanyol martalócok felvillanó tekintete, Cortésnek szemmel kellett tartani őket, nehogy vércsekarmuk ellenállhatatlan erővel kapjon az asztalkákra kiszórt nemesfémek, drágakövek után... Utcával lejjebb szomorú kép bontakozott ki: itt volt az emberpiac. Szélről gyermekek vására. Elhagyott sokadik vagy szülőtlen porontyok rabszolgának, áldozatra hurcolva. Nagybeteg gyermekek szülei vásároltak egy kisdedet áldozatnak sajátjuk helyett, cipelték a városrész templomáig, ahol a papok elmondták helyettük véres könyörgésüket. A felnőttek oldalvást álltak, rikító színekkel kifestve, kissé egykedvűen, mint megadottjai sorsuknak, melyen nem tud senki sem segíteni. A lányok karéjba állva dúdolták szomorú nótáikat. Senki sem bántotta őket, nyoma sem volt a korbácsnak, hisz ki tudja, melyik órában egyesül a szolga istenével s megremegő élő drágaköve vádolhatja volt gazdáinak ellenséges indulatát. Amint elment előttük, Marina eltakarta szemét, önkéntelenül odakapott nyakához, melyen atyjának, a Virágos Kapunak jele, a drága smaragdkő csüngött alá. Már keresztény volt, s szenvedte sorsukat - így szerette volna elengedni valamennyit, Cortés ránézett, amint könnyes szemét törölte. Benyúlt tarsolyába, s félmarék szemcsés aranyat szórt belőle Marina tenyerébe.

- Végy magadnak belőle...

A lányok felé tartott. Malinche nevét megtanulta széltében a népszáj, alázatosan lehajtott fejekkel találkozott, tisztelettel, mely kijár a hercegnőknek. Odaért, s szót vetett a kereskedővel. Tenyerébe szórta aranyát. Alkudozott. Milyen szép, amint indulatosan megfogja övén a tőrt, minden szem, a lányok szeme rátapad kezére, ahol ismeretlen anyagú kés himbálózik, még hozzávesz egy kisebbik rablányt, s már metszi a beretvaéles penge a csukló-zsinegeket, szól nekik, vegyék holmijukat, s mind a tízen álljanak úrnőjük háta mögé. Malinallinak tíz rablánya van. Néki magának, aki a nagyúr rableánya.

Cortés megállt, és nézte a borbélyokat, amint sebet gyógyítanak és köpölyöznek. Kőollóikkal sebesen elnyiszálták a felesleges fürtöket, egy-egy vidék szokása szerint lekopasztották a fejbőröket körös-körül, hogy csak egy hollófekete fürt essen fonatba csavarva hátrafelé. A fedett bódésor a cukrászokat, kocsmárosokat illette meg. Apró kukoricalisztből dagasztott, édesített tortillák, sütemények tűntek el városba ránduló vidékiek bendőjében, erjesztett sörök, mézédes italok, pulque, gyümölcsbor hatalmas kondérokban állt ott, kimérték belőle a bőtorkúaknak. Egy lépéssel odább gyönyörű, kicserzett bőrök hevertek, sakálok, ocelot, jaguár, pumabőrök, melyeket köpennyé varrva öltöttek magukra a harcosok. Fegyverek utcája következett, íjak és nyilak serege, arannyal kivert tegezek, obszidiánélű pallosok, nehéz kőkalapácsok, buzogányok, mellettük tollból és rőzséből font, bőrökkel bevont pajzsok, kígyóbőrdobok és cseréptrombiták.

Egyik bódét pipások ülték körül, ezek hosszú, kifúrt csöveket kaptak, melyeket dohánnyal tömtek tele, s megtetézték aloéval, mirhával, narkotikus fűszerrel. A bodor füst közepette lecsuklott párnára fejük, s a kialkudott kakaóbabok ellenében a fogyasztó mély álomba szenderedett. A réz- és cinedényesek össze-összeverték portékájukat, ezeknek vékony érccsengése szokatlan hangot adott. A legtöbb járókelő mégis inkább a cseréptálaknál, mázas korsóknál állapodott meg, órákig álldogáltak, kezükben kancsóval, melynek rajzát mustrálgatták, s nézték vonalát, betűzve a rajta átvonuló írásjeleket. A csodálatos holmik közt az élelmiszeresek bódéjában, sötétes, préselt, sajtszagú matériákat találtak. A régi éhínségek szoktatták rá őseiket a moszatok sajtolására, mely ellepte a tavak alacsonyabb öbleit. Itt halászok egybegyűjtötték, megtisztították, s aztán formába préselten a kövek bélsara néven hozták forgalomba. Szomszédos padon írnokok és rajzolók ültek. Színes festékeik cseréptálacskákban sorakoztak, hosszú tollecsetjük vidáman szántott a színes papirosokon. Olyika csak rajzolt,

anya gyerekét festtette vele, másika távollevő szülőjének adatott hírt képekben önmagáról, volt olyan, aki levelet mondott, tele jó vagy rossz családi hírekkel, mások szerződést kötöttek, áldozatok számát rögzítették le, melyeket megkapnak legközelebb az istenek.

Csörgő légycsapókkal felszerelt szolgák jöttek, mögöttük bírák, akik intézik naphosszat a piac vitás ügyeit. Néhánya odatolult. Ezeket a szolgák elrendezték, s bevonultak bírák, szolgák és felek a kis fehér kőházacskába, melynek az Igazság Kunyhója volt neve.

Cortés álmélkodva nézte. Mindez kézzelfogható valóság, szervezett ország vérkeringésének jele, hatalmas pulzáció, mely érlökéseivel beszívja és továbbítja az elhasznált erőt. Nézte, s odaszólt Alvaradónak, hogy boldog lehetne Carlos őfelsége, ha ilyesmit tapasztalhatna Hispániában... Szemét lebilincselte a csodálatos kép, naphosszat el tudta volna nézni, mint hozzák halászok friss fogásuk gyümölcsét, mint kapják el sebes kezek, öntik hálóba, mérik vékákba, obszidiánkésekkel takarítják, rászúrják rostélyukra, megpiszkálják a faszenet; a lassan piruló halzsír illatával telik meg a levegő, az éhesek, napszámosok, munkakeresők, teherhordók odasereglenek, s ki-ki munkája után nyel egy falatot.

Templomváros volt, ahová a menet megérkezett. Nagyon magas falainak tetejéig lassan ért fel a tekintet. Fokozatosan emelkedett, piramis formájában, teraszokkal sűrűn meg-megszakítva a magasságba a torony. A négy hatalmas párkány csak pihenő a lépcsőfokok után, de a legvégén két, egymás felé emelkedő kiugró az, amely takarja az istenségeket. A lépcső meredek, keskeny kőkockák merészen felfelé ívelő sora, mokasszinos, zerge-fürgeségű indiánok lábához méretezve, melyen csak üggyel-bajjal hághattak fel a vassarukba bújtatott spanyolok.

Az első széles platóig mindent hófehér vakolat borított, átható tisztaságával. Itt domborművek keretezték a lépcső szegélyét, stilizált kígyók, mesebeli szárnyas állatok, sárkányok és jaguárok menete vezetett a kápolnákhoz. A lépcső véget ért, s a második, keskenyedő épületrészhez az ellenkező oldalon kellett felhágni. Mindenik plató egy-egy világtájat példázott, s a felkúszó szerpentin mozgások lassúságával tudta megközelíteni csak a végső csúcsot. Az első templomsíkon megcsapta őket a vérszag. Diaz kinyújtotta ujját, s rámutatott egy hatalmas kristálytömbre, mely homorú vájatával magába ölelte a hátára fektetett emberi alakot. Ez volt az áldozatkő, s körös-körül évtizedes, egymásra száradt vérrétegek tették fekete, szurkos kontraszt-jukkal még szörnyűbbé a hangulatot. Cortés elfordult a szájukat tátó sárkányistenektől - ezek csak kisebb démonikus hatalmak voltak a szent naptárban -, megindult a papok után a második terepemelkedés felé. Mire felért, megszólaltak az agyagtrombiták, s kilépett főpapjai kíséretében Moctezuma. »Fáradt vagy, Malinche?« Ez volt az első kérdés. »A spanyolok, uram, sohasem fáradtak« volt a válasz. Moctezuma szétnézett a lihegő, izzadságtól patakos legényeken, akik homlokukat törülgették. Mosolygott: »Látom.« Most ő állt a menet élére, így kígyóztak felfelé, míg elérték az alsóbbik toronyépületet, mely felett már csak egy csúcsnak látszó kápolna emelkedett.

- Nézzél szét, Malinche!

Körbejártak a keskenyedő platón, mely kilátótoronynak illett be. Mintha finom madárreptében rajzolt térkép lett volna: úgy emelkedett ki a tó végtelen zöldjéből a két királyi város: Tenochtitlán és Tezcoco. Látták fehér szálként az összekötő töltéseket, melyek elívelnek a temérdek csatorna között. Bárkák, tutajok erdeje, amott nyüzsög a vásártér sokasága, emitt körmenetre indulnak a szomszéd templom felé a papok. Innen láthatták csak a város szimmetrikus építési rendjét, az ábrákban futó tereket, fővonalakat, melyek mind egy csúcspontba, a nagy toronytemplom négy sarkába futnak össze.

- Atyám, ez a pillanat szerencsés lenne talán, ha arra kérnénk a királyt, hogy engedje át e teret Krisztus urunk templomának?

- Kegyelmed jót akar. De azt hiszem, túl hamar formáznánk a kérdést.

Moctezuma vezette őket. Levegősen, tisztán bontakozott ki a csodálatos panoráma, a nagyúr ujja hegyén táncoltak a helységek s mutatta, merre feküsznek kastélyai, vadaskertjei, palotái, merre van a tezcocói határ, fehér hósipkás fejével a Fehér Asszony s a Füstölgő Hegy vulkánfellege.

- Felséged nagyobb és hatalmasabb, mint valaha gondoltam volna. Én kívánom, hogy hatalma emelkedjék s gyarapodjék napról napra. Csodálattal szemléltük városait, s most boldogok lennénk, ha megmutathatná nekünk azoknak az isteneknek képét, akiket felsőbb hatalmainak tisztel.

Moctezuma végigvárta Marina szavát, aztán lehajtotta fejét. Félrehívta főpapjait, s tanácskozott velük.

- Az istenek hatalmasak és bosszúállók. Belátnak a szívekbe és kiismerik az emberi indulatokat. Ha igaz lélekkel jöttök be, s nem kívánjátok megbántani őket - jöhettek.

Megindultak a fenyegető szimbólumok erdeje között szétnyíló ajtóformán át a főtemplomba, mely a harc urának, Huitzilopochtlinak ábrázolásával ékeskedett. Az isten hatalmas oltár felett trónolt, s a bálvány köve alig látszott ki a rengeteg arany és ezüst emblémából, mely hatalmának jelvényeként kígyótestekkel átcsavart, szörnylábakban végződő figuráját díszítette. Jobbjában íjat, s baljában köteg arany nyílvesszőt markolt, lába alatt tarka tollú madár, aranycsőrrel. Nyakáról hatalmas aranylánc csüngött le, egymást váltó, arany- és ezüstszívek százai jelképezték a feláldozott női és férfi életeket. Minden tele volt vérrel. A vér lehelete beitta magát az ablaktalan, mécsekkel, fáklyákkal megvilágított kápolna levegőjébe, sűrű, nehéz páraként ült meg minden jelenlevőt. A spanyolok keresztet vetettek az ördögi képmás előtt, az évtizede katonáskodó, zsoldoskenyéren nőtt martalócok kifordultak a pitvarából:

- Rosszabb ez, mint otthon, Castiliában a vágóhíd!

El Galante tenyerébe merített egy mélyedésben meggyülemlett esővizet, homlokára fecskendezte. Néhányan utánamentek, s felfordult gyomorral feledni kívánták a vér szörnyű, párolgó, gőzölgő szagát. Csak Cortés állt bent egyenesen. Számolta a szíveket, melyek lassan fonnyadoztak a serpenyők parazsában, még majdnem-dobogó emberi szívek. Talán órája, félórája még egy mellkasban dobogtak, valakihez tartoztak, akinek csonka hulláját lent már marcangolják a sátánpapok és fogdmegek.

Mire kiértek, Cortés nem tudta tartóztatni tovább magát. Marina szaván át odaszólt a vendéglátónak:

- Elmém nem tudja felfogni, hogy olyan nagy és hatalmas úr, milyennek én megismertelek, miként tévelyeghet e bálványimádás szakadékai között. Tudnod és érezned kellene, hogy ezek csak bálványok, az ördög képmásai. Engedd meg, uram, hogy itt igaz hitünk keresztjét emeljem fel, és akkor látni fogják a te hamis papjaid, hogy mily rémület ejti majd hatalmába isteneidet.

Moctezuma felegyenesedett. Tiaraszerű fejékében magasabb volt a spanyol vezérnél. Sápadt arcán átlüktetett a vér, szeme szikrázott, s alig bírta türtőztetni haragját, míg Marina lassan, egyenként tagolta a szavakat.

- Malinche, én így kívántam, és te úgy ígérted, hogy nem hozol sértést az isteneinkre, akik bennünket győzelemre segítettek, naponta mindnyájunknak adnak ételt és italt, s halálunkkor békés tájakra vezetik árnyékainkat. Vendégem vagy, és védnek e hely szokásai, de nem tűrhetem, hogy isteneimnek közelében így beszélj.

- Nagyuram, kérem elnézésedet. Nem akartam sérteni személyed, sem a szobrokat, melyeket te isteneknek nevezel. Alkalmasabb időben még fogunk erről beszélni. Engedd most meg, hogy kegyelemben eltávozhassunk.

- Én itt maradok. Engesztelnem kell a harc és győzelem istenét, hogy ne fordítsa ellenünk haragját, ha mégis meghallotta szavad...

A teocalli lába alatt őgyelgő, hatalmas tömeg soha még nem látott képre figyelt. A torony-templom tetejéről tarka ujjasokba öltözött, színes harisnyás, vasinges idegenek tüskés kígyója kanyarodott le, míg ugyanakkor, a legfelsőbb szentély-emeleten fekete köntösű áldozópapok cipelték ki a kalitkába zárt, engesztelésekre tartogatott, hibátlan testű áldozatokat.

14

Az első fekete levél Vera Cruzból érkezett, és elmesélte, hogy Escalante, a Vera Cruz-i városparancsnok tizenhatodmagával halott. Egy megtévedt kacika ellen indult, a forró földön lesbe csalták, s egynapos ütközet után életben maradt legényei halálos sebbel vitték haza.

A második hír az volt, hogy a szállásmester jelentette: napról napra csökkennek a tábor számára küldött élelmiszeradagok.

Lopez, az ács végigjárta a várost. Csak fel kell tépni a fahidakat, nagyuram - mondta -, s seregünk olyan lesz, mint kalickába bezárt, éhomra fogott rabmadár.

Végigment Cortés a táborudvaron. Egy csoportban néhány spanyol asszony állt, akiket még Cubáról hoztak magukkal, markotányosnak, feleségnek, katonaszeretőnek. Beatriz de Palacios egy darab kukoricakenyeret mutatott Cortés felé. Beatriz Bermundez, a felvágott nyelvű táborvirága elkapta, s ő tolta oda a vezérkapitány orra alá »Kegyelmességed is láthatja: kukacos...«

Szótlanul járta körös-körül az erődítéseket. Idegen világ, ragyogó stukkóival, gyermeket faló, szárnyas, ijesztő kígyóképeivel, hosszú, merev falával, romlásukra épült varázslóvár?

Asszonyok, kukacos tortillákkal. Marina, szíve alatt gyermekével. Ilyenkor Castiliában kecsketejjel itatják az állapotosokat. Itt sem tej, sem négylábú állat húsa, csak kukacos tengeriliszt.

Egybehívta a tiszteket, s megtartotta a haditanácsot. Amikor mind egybegyűltek, kivonta kebeléből a gyászpecséttel lezárt levelet. A palota tömlöc, mely menten tarthatatlanná válik, mihelyt az aztékok szétrombolják a töltések között a hidakat. Egyik részük a tisztességes visszavonulást ajánlgatta. »Nagyuram elvégezte küldetését, lelkére beszélt a pogányoknak, egybeszedte aranyait, melyet szépszerével meg is tetéz, s mi most még jó erőben, kipihenten visszamegyünk Tlaxcalába, vagy ha kell, egészen Vera Cruzig, s onnan segítséget kérünk Cubából. «

Cortés hallgatott. Már órákig és órákig tartott a vita. Lendületében egymásba akaszkodtak, viaskodtak, letorkolták egymást. A merészebbek nem láttak semmi veszélyt. Moctezuma meghódolt, a spanyolok mindenkinél erősebbek. Visszavonulásuk katasztrófa lenne. Előttük, megettük, oldalvást ellenség.

»Uraim, döntöttem. Holnap álljon a legénység fegyverbe. Fele az ágyúknál, mindenre készen. Málha összeszedve. A másik fele teljes fegyverzetben, de sétáló, apróbb csoportokban lepje el táborunktól Moctezuma palotájáig az utat. Én a kapitányokkal holnap kihallgatásra megyek.

Ha szépszerével megy - elhozom ide őt magammal szállásunkra. Ha nem... akkor vagy neki, vagy nekünk...«

A tisztek összenéztek. Sandoval keresztet vetett. A sors ott húzódik meg vezérük szavai megett, s ki merné mondani, hogy nem ez a bölcsebb plánum? Halálos csend lett. A szolgák behozták az ételt, s kivitték megint a teli tálakat, Olmedo atya bevonult a kápolnává átalakított oldalsó terembe, s megint megkezdte az egész éjszakán át tartó gyóntatást.

Cortés kint bolyongott a kert útjain, magánosan, halálra készülődve. Végiggombolyította újból a szálakat, melyek itt bogozódtak kezében össze, s meghaladták sűrűségükben mindazokat a nehéz passzusokat, melyeket oly szépen oldottak meg egykoron Plutarkhosz hősei. Kiújult ereiben a láz, végigszaladgált rajta a hideg, gyöngyözni kezdett homloka, s hullasápadt színére maszkszerűen feküdt rá a fekete szakáll.

Reggel végigmustrálta embereit, s újból felállította a tervet. Apró csoportokban szivárognak a katonák a királyi palota udvarába, mintha kimenősek lennének, gajdoljanak és nevessenek, alkudozzanak a vásárosokkal, színleljenek víg, gondtalan tábori életet, de a muskétások vigyázzanak a jeladással, s a gyalogosok erősítsék hátukra pajzsaikat. Ő maga öt kapitányával, Marinával és Aguilarral megindult a palota felé, ahonnan megjött az üzenet, hogy a Haragos Úr, mint más napokon - most is szívesen látja, ha tisztelegni érkezik.

Az audiencia nem különbözött külsőleg semmiben sem a korábbiaktól. A kapitányok félkörben álltak a fal mélyedésébe behúzódva, Moctezuma a reneszánsz széken ült, Cortés számára alacsony, széles ülőbútort helyeztek oda, melyet párnákkal a másik szék magasságáig töltöttek fel. A két tolmács a tárgyalók előtti zsámolyokon kapott helyet. Moctezuma kezdte meg a beszélgetést. A spanyoloknak el kellett mondaniuk az előző nap eseményeit, beszámolni a látottakról, s kifejezni kívánságaikat. Kis asztalkán ékszerek, foglalat nélküli drágakövek hevertek. Cortésnek meleg tüzű rubintot adott, s elhalmozta szokott ajándékaival a két tolmácsot is. Arról beszélt, hogy szorosabbra kívánná fűzni a vér kapcsait a kapitányok s házának leányai között... Magjának egyik gyümölcsét Malinchenek ajánlja, míg a tisztek kérhetnek tőle udvarának nemes hölgyeiből.

- Nagyuram, kegyelmed mindennél kedvesebb nekünk, de látod, a mi törvényeink szerint férfiembernek csak egy hites asszonya lehet. Mégis arra kérlek, hogy add leányodat mihozzánk, hogy őt hitünk szerint neveljük, s megkérjük majd a mi kegyelmes Carlos urunkat arra, hogy válassza ki számára azt a fejedelmet, akit leányod kezével megtisztelni akar.

Minden könnyed és vidám a társalgásban. Moctezuma jókedvű és elégedett. Cortés riadtan küszködik a benne háborgó szándékkal, szívesen mondaná, majd holnap, caballeros. Tekintete Olira téved, aki megszorítja kardmarkolatát.

Csend lett. Cortés zsebéből előhúzta az egybehajtogatott Vera Cruz-i árkuslapot. Moctezuma már ismerte e fehér ágyon szétfutó egyszínű jeleket, melyekről tudós emberek szája nyomán patakzik vissza a beszéd, így szólalt meg mély, ünnepélyes hangon a vezérkapitány. A mondatok megett ott fekszik Escalante sápadt, halálra szurkált teste, levágott fejű holttestek, melyek véres istenek oltára előtt hevernek. A levél így szól: a foglyok úgy vallották, hogy a tengerparti kacikához a Haragos Úrtól érkezett a harci parancs...

Moctezuma bólintott. Hírhozói hamarább adták kezébe a gyászt és vért mutató nequem-lapot. Vajon mit kíván mindezért Malinche?

- Kérlek, idézd színed elé a vétkes főnököt, s ha ítéltél, add kezünkre a bűnösöket.

Moctezuma leoldta csuklójáról a hatalmas jáspisba faragott királyi jelet, saját maga vett ki egyet a sorba állított, aranyékes légycsapókból, mellyel megidézik a vétkeseket.

Cortés új, hosszú, diplomatikus beszédbe kezdett, melyet Marina csak üggyel-bajjal követett... Álltak, alig karnyújtásnyira a császár, lába előtt guggol az asszony-tolmács, szemben, a falmélyedésben a kapitányok, amint árnyékot keresnek a tűző nap elől.

- Tetted, nagyuram, újabb jele annak, hogy bölcs és igaz uralkodó vagy, s hamisak azok a hírek, melyek szerint te tudtad volna, hogy halálra lesik távoli testvéreimet. Nem kétlem, hogy embereid összekötözve idehozzák a bűnösöket, de vajon lehetséges lesz-e hamarább, mintsem tízszer felkel és lenyugoszik a nap? Az pedig hosszú-hosszú idő... Addig birodalmad nagyjai talán eltévednek vélt szándékaid felett... talán nem tudják, merre kívánja fordítani akaratod az ő lépéseiket? Neked tudnod kell, hogy a papok a mi ellenségeink, izgató emberek járnak körül tartományokszerte, s hirdetik, hogy mi kevesen vagyunk, véres isteneitek pedig éhesek... Én egy percig sem titkolom hitem, hogy Felséged igaz híve uramnak. De a jelek kétségesek, és mi kevesen vagyunk s ha támadás történik ellenünk, az én hatalmas uram rettenetes lesz a büntetésben. A helyzetünk - nem tagadhatom magam és embereim előtt - kétségbeejtően komoly. Megjavítására csakis egy utat találok. Felségedet arra kérem, hogy addig, amíg a bűnös kacika el nem veszi büntetését, míg vére nem hirdeti azt, hogy jaj annak, aki miellenünk emeli kezét, helyezze át székhelyét - irántunk való kedvezésképp - abba a palotába, amelyben most a mi táborunk van.

Moctezuma olvasott vendége szavából. De az utolsó mondat váratlanul, megdöbbentően zuhant rá. Felállt. Arca sápadt volt, és a hangja különösen csengett.

- Vajon hallotta-e valaki, hogy hozzám hasonló fejedelem elhagyja palotáját, és idegenek foglya legyen?

- Nagyuram, tévesen ítéled meg. Nem történik más, minthogy egyik palotádból átjössz másik palotádba, kíséreteddel, udvaroddal, szolgákkal, asszonyokkal.

- Ha beleegyeznék ilyen megaláztatásba: - népem nem tűrné sohasem, velem együtt benneteket is elpusztítana.

Cortés könyörgésre fogta a dolgot. Ígérte a spanyolok alázatát, Don Carlos jóságos mosolyát, ecsetelte előtte az új élet áldásait, mely mindkét népre oly termékeny, oly szerencsés lehet, ígérte, hogy beleavatja a spanyolok minden haditudományába, látja majd harci gyakorlataikat, kitanulhatja az ágyúk kezelését, ülhet a szörnyetegek hátára, éppoly iskolát kap, mint bármely spanyol lovag, hogy ha kedve tartja egyszer átjönni a nagy vizeken, mindenben egyenlő lehessen azokhoz a királyokhoz, akik maguk fölé emelték Don Carlos urat.

Majdnem két óra hosszat tartott e csigalassú dialógus. A falhoz támaszkodó spanyolok megmegcsörgették türelmetlenségükben fegyverüket. A déli nap rásütött a páncélingekre. Elviselhetetlen forróság volt, s a spanyolok elállták az ajtót, senki sem jöhetett be frissítőkkel. Velazquez de Leon nem bírta tovább. Fulladásos, karmazsinveres arccal, dühtől torzultan fordult Cortés felé:

- Kegyelmed fogja már rövidebbre! Ha nem jön szépszerével, ragadjuk meg. Visszafordulni már úgysem lehet. Ha nem engedi - ördögre mondom, én magam végzek vele!

Moctezuma a hang irányába fordult. Látta, amint a duzzadt arcú vérmes hidalgó eltorzult képpel kardjához kap, s a fekete tokból kivillan a ragyogó, meztelen acél. Cortés kissé oldalt indult, hogy lecsillapítsa a feldühödött lovagot. Marina ránézett fajtájának nagyurára, aki több volt, mint élet és halál együttvéve, belőle származott múlt és jövő, s ő volt, aki népét összekötötte titokzatos módon a régi világ isteneivel. Minden elködlött szeme előtt, ismerte

már Velazquezt, és tudta mindnyájuk véres, durva szándékait. Most egyszerre elfeledte tolmácsi mivoltát, egyszerű, gyolcskendőbe burkolt indián leány lett, aki leborult nagyura lábához, megcsókolta alázatosan saruját.

- Könyörgök, nagyuram, hidd el, én ismerem őket, ha megdühödnek, nincs pillanatig sem biztonságban életed, nekik nincs vesztenivalójuk... könyörgök, nagyuram, tedd meg nekik, hogy minden királyi pompáddal jöjj át atyáid palotájába!

Végignézett az embereken. Meztelen kezükben fegyver, szemükben a vadság. Cortés csillapítja őket, Marina előtte térdel. Ebben a pillanatban két világ van ajkára ragasztva: a válaszúton. Ha most bírja a torka, és elordítja a királyi bajvívókiáltást, berohannak udvari vitézei, de ő maga - így pajzs nélkül, fegyver nélkül - első pillanatokban áldozatul esik. Ha belemegy, amit kérnek tőle: még övé a holnap... és hosszú az idő, hatalmas úr Haragos Úr, még holnap is van idő.

Az életnek szebb szava van, mint a halálnak. Behívatta két udvari kapitányát. Közölte velük, hogy akaratából átteszi néhány napra udvarát a sápadtarcúak szállására. Készüljenek asszonyai, hogy még a délután folyamán csatlakozzanak hozzá a palotába. Percek múltán már kialakult a királyi menet. Végig az utcán sorban, falszerűen álltak a spanyolok, készen esetleges támadásra. Amint a nép meglátta a gyaloghintójában közeledő nagyurat, akit kivont kardú kapitányok eszkortáltak, földre vetette magát, s eleredt az emberek között először csak sóhajtás, majd jajgató, fájdalmas kórusok szakadtak fel, mintha szégyen és halálsikítás lengedezett volna a levegőben, de itt-ott már öklök emelkedtek, szaladtak kövekért, csoportokba verődtek, valaki rohant a nagypiacra a hióbhírrel, egyszerre ezer és ezer fő emelkedett fel, nem szemlesütött-alázatosan, hanem vérfagyasztó üvöltéssel...

Moctezuma kiemelkedett trónszékéből. Néhány szót mondott halkan, melyet végigharsogtak szóvivő udvaroncai.

- A nagyúr inti a népét, hogy térjen haza nyugodtan. Nem esett rajta semmi bántódás. Kedves híveinek táborába megy, hogy élvezze országán belül az ő vendégszeretetüket.

Percre csend lett. A fenyegető morgás elhalkult, vitatkozó csoportok lepték el az utcákat, s e rövid zavar pillanatai alatt a spanyolok elérték szállásukat. Cortés intett kardjával. A fal tetejéről leugráltak az őrök, kitárták a kapukat. Az egész egybegyűlt spanyolság fegyveresen tisztelgett, a trombiták a királyi marsokat fújták, lengették a zászlókat, mélyen meghajoltak a tisztek, amikor kisegítették a Haragos Urat, s hagyták, hogy a drága szőnyegekkel kikárpitozott előcsarnok földjére lépjen rá. Cortés félhangon kiadta a parancsokat. Őrség a falra, ágyúkat elővontatni - kint minden a legnagyobb harci készültségben. Bent - minden Moctezuma kénye és kedve szerint. Mindenkinek fel kell áldoznia hálóhelye nyugalmát, ha a császári kíséret igényt tart rá. A madár a kalitkában van - párnázzátok ki puhára fészkét.

Lemeztelenített fejjel, félig lesütött szemekkel érdeklődött a nagyúr parancsa, intézkedései, óhajai iránt. Mellé adja kedvesebbik apródját, Ortegillát, aki beszéli már ez ország nyelvét, királyi őrséget rendel, mellyel a nagyúr a nap és éjszaka minden órájában tetszése szerint rendelkezhetik. Ő maga mutatott példát. Amikor lecsendesedett a tiszti asztal, álomra tértek a katonák, kiment a palotaudvaron, átkerült a királyi termek felé, s köpenyébe burkolózva, hajnalig ő tartotta Moctezuma előtt az első vártát.

15

Az öregasszonyok befejezték az októberi ájtatosságot. Még egyszer leborultak a szentségtartónál, s aztán fekete sálaikba burkoltan végigkopogtak a medellini utca macskakövein. Már ilyenkor utolsókat sóhajt a híres estremadurai nyár, esténként ködök ülepednek, reggel fakó, fénytelen a nap tekintete, igazi öregasszonyok kánikulája déltájban.

Doña Catalina behívta a szomszédasszonyt, nyugtassa meg ő is zsémbelődő urát. A kora est árnyéka beesett a hatalmas, párnás karosszék fölé, melyben Don Martin ült, s tapogatta kendőkbe burkolt lábszárait. A jóestét után rázendített a panaszkodásra:

- Látja, szomszédasszony, a jobbikban szúrás van, ott kaptam a calábriai mocsarak között, amikor hetekig áztunk... a bal eltörött, még Granada ostroma előtt... amikor feltápászkodtam, már elszaladt Boabdil király...

Keze elnyúlt a borosflaskó után, de Catalina asszony szép csendesen félretolta: árt a bor, nem gyógyítja a köszvényt, ugye, Doña Teresa? Így ültek. Mindegyik ismerte a másik mondókáját. A szomszéd hörpintett egy pohárral a könnyű borból, öregasszonyosan elnevette magát.

- Tudja, Don Martin, a magukfajta lovagi ember ilyenkor már csak a sebeit emlegeti, de bizony fiatal korában... bizony hallottam én másféle kalandokról... amikor vénhednek, akkor meg elfeledik, hogy miféle vétkekért is vezekelnek... Don Martin, ne panaszkodjék. Nem lát szükséget, feje felett van a saját fedele, Doña Catalinának sem kell törni a fejét, honnan vegyen holnap húst a fazékba... a király akaratából nem hanyagolja el kegyelmedet az udvari pénztár... tudom... tudom, amit mond, hogy most mindennek felmegy az ára, a távoli világból, mondják, arany jön... én csak azt látom, hogy mennek a fiatalok, drága pénzen összevásárolnak mindent, fogytán van a fiatal kéz... mind csak kimenne... mind csak herceg lenne egyszerre... micsoda idők, nem becsülik meg a kevesüket, aztán mi haszna...? Maguknál is, Don Martin,... amióta...

- Catalina, hány esztendeje is, hogy elment tőlünk Hernan?

- Betemettük a tizenhatodikat...

- Aztán mi hasznunk lett belőle?

- Kell is a szülőnek a haszon? Ő csak él ott, Cubában, úgy mondják, gyarapodik, szolgái vannak. Évente adott is hírt magáról, itt-ott küldött valami apróságot, három éve egy papagájt, de az elpusztult, szegény... írja, várjunk csak, majd egyszer jobbra fordul a sora...

- Mindegyik azt írja, Doña Catalina. Mindegyik. Aztán egy nap megjelennek, lesütött szemmel, rongyosan, kiéhezve... akkor bezzeg jó ez a kis zug, ahol megvonhatják magukat az apjuk után... Mindez az új szokás... ki hallotta, becsületes extremadurai nemesemberek - mennek a világ másik végére földet túrni, vadakkal veszekedni...

Elhallgattak, leesett az este. Csend volt, mert a város végéből patkolt lópata csattogásának egyre erősödő zaját figyelték. Olyan kevés történik egy ilyen szomorú kisvárosban, ahol sok az öreg és kevés a fiatal. Mit keresnek este errefelé lovasok? Az út a fővároshoz nem vezet erre, helybeliek alkonyatra befejezik a munkát... a hír legtöbbször baljós terhet cipel... Ültek csendben, a hajagos ablak kitámasztva, hogy bejöjjön egy kis friss levegő, mely elnyomja az orvosságok penetráns kámforszagát. Egyszerre közvetlen közelről csattan fel a lópata zaja, s a nagy némaságban átüt egy hang, amint leszól az ismeretlen útmutatóhoz.

- Martin Cortés házát keressük...

Az asszonyok keresztet vetettek. Don Martin megrázkódott, lesodorta magáról a kendőkbe csavart medvebőrt. Már addigra tompán rázuhant a kapura a kopogtató, felnyílt a pitvarra

vezető ajtó, s a hirtelen gyújtott gyertya homályos fényénél megjelent az ajtóban három férfialak. Martin Cortés sziszegve egyenesedett ki s szinte védőn tárta ki két karját az asszonyok elé. Hárman jöttek be a szobába, megálltak a küszöbnél. Szinte egyszerre vették le kalapjukat, s megmondták nevüket:

- Alonso de Puertocarrero. Vera Cruz város kapitánybírája.

- Francisco de Montejo, kiküldött Új-Spanyolhon vezérkapitányától.

- Alaminos... én szállítottam át a nagy vizecskén az úrfiakat...

Puertocarrero a meglepett Cortés elé lépett:

- Áldott legyen az Úristen neve és ez az óra, melyben Új Spanyolhon vezéri főkapitányának, a mi kegyelmes urunknak üdvözletét édesatyjának egészségben és tisztességben átadhatjuk.

Catalina asszony sikoltozott fel először: - Ti... ti... az én Hernando fiamról beszéltek...? Ti tudjátok, hogy él még...?

Don Martin csillapította. Hidalgó módjára odabicegett a fiatal urakhoz, egymás után kezelt velük, s széket tolt elébük, melyet a nagyorrú, kurta lábú, közrendű főpilóta csak vonakodva fogadott el.

- Kegyelmetek üdvözlését s az üzenetet hálás szívvel köszönöm, és kérem, hogy e szerény hajlékot tekintsétek magatokénak. De megbocsássatok, fiatal uraim, lehet, hogy az öregséggel jár, nehéz már agyamban a gondolat útja... csupa ismeretlen név... merre van Vera Cruz városa? és merre fekszik Új-Spanyolország...? Mindez pedig miként kerül az én Hernando fiamhoz, aki földtúró, becsületes nemesember Fernandina szigetén, amit Cubának is neveznek?

- Don Martin, áldhatja az Urat, hogy jó egészségben éri mindez a hír, és ugyanezt köszönheti a Szent Szűznek a mi fővezérünknek tiszteletre méltó édesanyja. Szorít az idő, nem mondhatom el töviről hegyire, amit láttunk... csodát, gazdagságot, mely körülvette Hernan Cortés urunkat... Új világot hódít a koronának. Nem kis szigetet, nem meztelen vadakat. Városok és országok terülnek el, királyok és császárok uralkodnak, a tartományok nagyok, gazdagok, aranytól és ezüsttől áradnak, népek lakják, akik idegen, véres isteneikhez imádkoznak, írásuk van és követeket küldenek... Akkora városokon mentünk át, mint Sevilla vagy Granada... Azóta már elértek a fővárosukba, melynek Mexico a neve, ott él az indián császár, akinek trónját Don Hernando bizonnyal majd Károly császárunk kezére adja. - Felemelték a poharakat. Ittak hallgatagon a távollevő egészségére. Egy pillanatra várakozásteljes csend feküdt rá a szobára. A fiatalabbik követ társára nézett. Puertocarrero felemelkedett, perc múlva visszatért egy kis bőriszákkal.

- Nagyurunk mutatóba küldi kegyelmeteknek. Ez a magja, csak az aprója. A nagy ládákat most lajstromozzák az Indiatanács urai. Ezt magunkkal tudtuk hozni, nyereg alatt...

Kigördítette a beleszórt drágaköveket. Smaragdok, zafírok, jáspis gurultak szerteszét, néhány remek tüzű rubin, aranyfoglalatban, parányi madárka aranycsőrrel, néhány fehér és fekete gyöngyszem...

A két öreg szemét elfutotta a könny, ujjuk némán levelezte e szerény portán soha nem látott drágaságokat. Puertocarrero nagyot lélegzett, mielőtt megint belekezdett a beszédbe.

- Mint mondám, ennyi csak mutatóul, a többit ott tartotta az Indiatanács, mert hát, hogy nyíltan beszéljek egészen kegyelmetekkel, a mi Hernando urunk valósággal meghódított egy birodalmat Don Carlosnak. Ezt bizonyítja a velünk hozott arany, a katonák testimoniálisa, az indiánok, akiket elhoztunk mutatóba. Csak a papírok nincsenek egészen rendben. Mi

valamelyest hamarább hajóztunk el Cuba szigetéről, mintsem ez a kormányzónak tetszett volna. Kegyelmedék sohasem fogják megtudni, mennyi vér és mennyi vesződség árán fundáltunk várost a távoli tengerparton, melynek Vera Cruz lett a neve. De a kormányzó, Velazquez uram, nem nyugodhat. Szelét vette, hogy mi egyenest Hispániába jövünk urunk és magunk igazával, ő is átküldé káplánját az óceánumon, hogy panaszától zengjen az Indiatanács, ő előbb jött meg, mire mi kikötöttünk, drágaságainkra rátették a király pecsétjét, s alig tudtuk magunkhoz venni az apró, elrejtett iszákokat.

- Hol kell védeni fiam igazát?

- Hosszú sor ez, nagyuram. Az Indiatanácsnál nincs jó sorunk. Fonseca püspök előtt Velazquez uramnak van csak igaza. De Hernando urat, mint halljuk, nagyban támogatja egykori conscholárisa, Olivarez gróf úr. Ha ő és Bejár hercege nem lettek volna, mindenünkre, talán nyakunkra is rátette volna a püspök úr karvaly, kapzsi kezét, miként tevé vagy tizenöt esztendővel ezelőtt szegény Columbus admirálissal.

- Mi most a processus rendje, nemesuram?

- Apelláltunk a királyi felséghez. Épp ezért jövénk ily vágtatásban kegyelmedért, don Martin. Kegyelmed hordja a nagy királynő emlékét, az udvarnál tudják, hogy vitéz kapitány volt egykoron. Megmondjuk őszintén, ahogy kifundáltuk: megkérjük kegyelmedet, jöjjön velünk, támogassa gyenge, fiatal szavunkat, s ha kell, mutassa sebeit, melyeket Castilia nem tud kellőképpen meghálálni soha, s hajtsa meg velünk együtt a felség előtt tisztességben megfehéredett fejét, így bízunk benne, hogy sikerül urunkat kitisztázni a pártütés vádjától a Caesarea Maestas előtt.

- A fiam Don Carloshoz küld követséget?

- Ő küld a két világ két császárához követségeket. Levele itt fekszik köntösöm alatt, nem látta senki, a püspök úr keselyűinek rabló szeme sem. Parancsunk most úgy szól: e távoli világtáj vitájában maga a Felség lesz a bíró, s ő ítéli meg, hogy mi légyen nekünk is a sorsunk.

- Hová vagytok megidézve?

- Tordesillasba!

A szomszédasszony észrevétlenül kifordult a pitvarból, megtörölte könnyes szemét, s már végigrohanta a szomszédsorokat a nagy újsággal, hogy király lett Cortések Hernandója, valahol a föld másik sarkán, odaát.

Minden fekete lepellel volt behúzva a kastélyban, ahol őrült Johanna tartotta férje után az örök gyászt. Tordesillas nevét félve ejtették ki Hispánia-szerte, s a komor, fekete vár alakja nyomasztó kőként nehezedett a környék emberei fölé. A cselédek suttogása messze hallatszott, s a szegény, őrült asszony rémlátomásait babonás félelemmel lesték a tartományok, melyeknek jog szerinti királya egyedül Johanna volt. Don Carlos ebben a várban mint anyját látogató vendég fogadta Cortés követeit.

Hajnal óta rendezték az uralkodónak küldött ajándékokat. Idegen szem nem látta még kibontva a remekbe hímzett gyapotbálákat, ezer színt játszó tollköpenyeket, külön szétterítve bársonypárnán pihent a méter magas, quetzalmadár tollából egybefont, aranynapokkal és ezüstholdakkal planéták rendje szerint kivert fejek. A drágaköveket tálak fogták össze, az egybeolvasztott, kerek fogású rúdaranyak fontos darabokban sokasodtak, zsákocskákban volt az aranydara, melyet a folyók hordalékaiból mostak ki. Az indiánok segítettek. Főként cempoalbéliek voltak, a kedves kövér kacika két fia, a szomszédos kalandvágyóbbakból néhány egyszerű szolga-

legény. Andalúziában úgy fogadták őket, mint a király jobbágyait, s ők csodálatot rejtő arccal jártak az utcákon, s itták magukba a távoli világ ijesztő méreteit. De ahogy ereszkedett az ősz, s megindultak észak felé, a szokatlan, kemény klíma belopózott csontjaik közé, s ha nem kaptak volna a spanyoloktól pokrócot - különösen itt, Tordesillasban -, megvette volna őket az isten hidege. A mai napra parádésan kifestették magukat, felrakták az ékszereket, s a kacika két fia tollkoronájába betűzte a méltóságot jelző arany főnöki díszt, így vártak, míg vége lett a reggeli misének, egymás után megtelt a nagy terem. A fekete posztófalakon szétszaladt a napsugár, a császár anyja visszahúzódott termei sorába - ma nem kell leereszteni a pántolt vasrácsokat, hogy semmi fény se szaladjon be a sírbolti fáklyák világosságán túl.

A trónszék magas emelvényen állt. Egyike a királynő, másik Károly számára, oldalt felállították a jegyzőknek, asszeszoroknak asztalait, s magas, dúsan faragott karosszéket helyeztek Fonseca püspök elé. Károly flamand tanácsosainak kíséretében vonult be. A rómaiak királya címét viselte még csak, de alattvalói már megadták neki a szent birodalom császárának kijáró tiszteletet. Károly sovány, égő szemű, fekete szakállas fiú volt, még valamivel innen huszadik esztendején. Hányatott fiatalsága őrült anyjának árnyékában pergett le, nem értette sohasem ezt a szót: otthon, nem volt valóságos anyanyelve, birodalmának valamelyik sarkában mindig fellángolt a tűz, s nyugtalanította az áhított, szürke, dolgos mindennapokat. Nem volt gyermekkora. Bíborban született - az első papírra vetett betűkből államjog áradt, egyházi s világi szabályok, a pápai aula s a spanyol etikett mindennél merevebb szokásai. Míg a korabeli fiatal legények valóságos csókok után sóvárogtak, kalandregények vitézi csókjai után - Carlos sokfajta alattvalóinak nyelvét memorizálta, s nevelői felkérdezték szép tavaszi reggeleken a justinianusi jogot.

Feketén és szárazon vonult be a dísztelen fekete terembe, melyet csak egy nagy, fényes feszület díszített. Tekintetét unottan hordta körül, míg rá nem esett a hosszú asztalokra, melyeken kiteregetve ott hevert az Újvilág első, csodálatos aranya. Aztán meglátta az indiánokat, akik földig hajoltak úgy, hogy parádés tollazatuk súrolta a pádimentumot. Felemelte kesztyűs kezét. Az udvarmester továbbította a jelt, megsokszorozták az ajtónállók, akik beengedték Hernando Cortés követeit. A herold harsány hangon hirdette, hogy a megjelent urak személy szerint don Martin Cortés de Monroy, Izabella királynő kapitánya, Alonso de Puertocarrero úr, Montejo nemesúr, utóbbiak ketten a Nueva España tartományban jog szerint megalapított Vera Cruz város bírái, követségben ugyanezen város és tartomány főkapitányától, don Hernando Cortés úrtól szabályosan meghitelezve.

Fél térdre ereszkedtek. Carlos látta megvillanni a fehér hajat, sebes ábrázatot. Arcán végighúzódó forradásait lágy keretbe vonta az öregség, tisztes egyszerű kabátján ott virított a csodálatos nagyanya érdemjele. Nézte Carlos a fáradt öregembert, akit kizökkentettek meleg, nyugalmas kuckójából, hogy valami újvilágbeli torzsalkodások folytán gézengúz fiáért esedezze a gráciát. Intett, emelkedjenek fel, s adjanak az öregnek korát megillető ülőhelyet. Ezalatt Puertocarrero elhelyezkedett, kibontván tokjából Cortés levelét, s szép, iskolás intonációval olvasni kezdte a távoli világban fogalmazott szöveget.

»Ha mindazt el merném mesélni Felségednek, melyet megérdemelne ez a csodálatos ország - városaival, kincseivel, népével egyetemben -, akkor sohasem érhetnék alázatos soraim végére. Császári Felséged kegyes lesz, és felment engem, ha írásom nem fog megfelelni mindenben legmagasabb ízlésének. Be kell vallanom, hogy stílusom készsége már nem a régi, a vitézi élet, szüntelen háborúság közepette aligha maradt volna időm, hogy a széptudományokban kedvemre gyakorolhassam magam, miként ezt feltevém még mint egykori salamancai diák...«

Puertocarrero hangja lágyan, lendületesen szárnyalt, mint ahogy az iskolákat járt nemesúrhoz illett. Elragadta az átélt kalandok gyönyörűsége, szárnyat kaptak Cortés mondatai, átütöttek az ünnepi terem némaságán, tompán verődve vissza a fekete drapériáktól... Kitörtek idő és tér korlátai, ő maga ott viaskodik a tabascói partvidéken, látja az első követeket, amint előttük arcra borulnak... Rabszolgákat említ, felvillan Marina arca, Vera Cruz követei, a kövér kacika, isteneikre tér rá, látja reszkető emberi szívek megzavart áldozatát, toronytemplomokat, hallja ijesztő, monoton kórusaik zaját, felreppen egy csapat ismeretlen, arany-zöld madár - a papok kitárják utánuk karjukat, mintha istenek szárnyai szállnának a levegőégben... A homokórában peregnek a homokszemek, az udvarmesterek egymásra néznek, vajon nem lesz-e fáradt a felség? Telik az idő, s még csak azután kerül rá a sor a vádbeszédre, melyet a burgosi püspök készített Cortés ellen. De Carlos hallgatott. Az első mondatoknál érdektelen hidegen. Aztán lassan-lassan megváltozott arca, a tanácsosok, akik ismerték szemrebbenését - meglepetten felfigyeltek. A király szeme kitágult, s mintha ködös, bizonytalan távlatok között bolyongott volna, végigszaladt a világ túlsó vonalán. Ismeretlen kisnemes körmöl sohasem hallott tengerparton, valami földrészek között, melyeket ő Új Hispániának keresztelt el, ott ül egy ember, bogyókból préselt tinta levébe mártja be tollát, s merész szóval egyenest hozzá fordul. Ember írja, mindez megtörtént, királyi jegyzők tanúsítják, másként azt hihetné, hogy néhány oldal ismeretlen kalandregényből, melytől fiúkora óta óvatosan elzárták a gyóntatok. Carlos hallgatott... átvillant rajta szomorú, hányatott gyerekkora, őrült anyja s komor oktatói. Egyiküktől sem hallott sohasem meséket. Már huszadik esztendejét taposta, lovaggá ütötték a csatatéren, de nem volt még kezében Amadis története, csak kósza híreket hallott Artus király udvaráról, s a regényekről csak annyit tudott, hogy napról napra elnyelt egynéhányat az autodafék parazsa. Az első románt most számára írta ismeretlen szabadkapitánya, aki a világ másik végén térdig gázol a mesében, ott él az indiánok között... Carlos szeme elkalandozott a két fiatal kacika-fiún, akik mozdulatlanul állták a királyi tekintetet. Nézte bronzszínű, éles metszésű arcukat, galériájának római szobrai emlékeztették, lám a teremben hideg lehet, mert néha, akaratlanul megdideregnek... Tekintete ráesett a leheletfinom takarókra, melyeken kiöntve ott patakzott végig az Újvilág aranya... A csatlósok egymás után viszik elébe e távoli művészet ötvösremekeit, aranyból-tollból összefont drágaságokat, remekmívű állatokat, ezüstistenek képét, melyet kegyetlenné és bosszúállóvá tesz a haragosan villogó smaragdszem. Megtapogatta a kendőt, olyan lágy, mint a kínai selyem... emelte bárdjukat, e fából ácsolt, tűzkővel berakott fegyvereket, s utána rátévedt a háncsból font kalitkára, melyben nyugtalanul rikoltozott a csillogó tollú paradicsommadár.

»... Én igyekeztem véges elmémmel szépítés nélkül a tiszta igazat írni, egybefoglalni alázattal, amiket cselekedtünk, s amiket Felséged legkegyelmesebben ponderálhat. Csak arra kérem Császári Uramat, vajha küldene ide hozzánk hites tanácsosokat, akik dolgaink mikénti állását megvizsgálván - megerősítik, vagy elvetik az én soraimban foglaltakat. Azt kívánom, végül is, hogy a Mindenható oltalmazza életét, hosszabbítsa meg napjait, miként megsokszorosítja és megnagyobbítja mindazon országokat, melyek urának vallhatja magát - mindezeket hűséges és alázatos szolgájától, Ferdinandus Cortéstől, aki írta...«

Az utolsó szó, a névvel elhullt a terem csendjében. Mindenki hallgatott és leste, fog-e mondani valamit a Császár? Ha hallgat s csipkébe bújtatott jobbjával int, akkor veszi át a szót a burgosi püspök, s reszkető pergamenkeze szétteregeti a vádiratot, hogy argumentumaival porba sújtsa az Újvilág engedetlen kalandorát.

De Carlos mozdulatlanul ült. Szemhéja az olvasás alatt kicsit összecsukódott, mintha félálom küszöbén kóborolna, aztán kitágultak pupillái... a mese... a csodálatos mese varázsa elragadta... nem volt cseppnyi pihenő sem, ahogy folyt a szó, és képekké formálódtak a távoli lapokra írt betűk, úgy látta magát Cortésnek oldalán, az ütközetben, egy ismeretlen folyam

mentén, melynek medréből bennszülöttek kanalazzák az aranyat... ott térdelnek a frissen ácsolt oltár előtt a rézbőrű ájtatosok, Olmedo atya megérinti az elsőt kezével... puskalövésnyire meghódított város, templomának pitvarában ketrecek, ahol perccel előbb még hizlalt, áldozatra szánt foglyok bóbiskoltak... ő... ő, Carlos engedte ki az első áldozatot, és ő lovagolt legelöl, mint Szentlélek felkent lovagja... Felállt. A hozzásiető titkár, aki idegenes spanyolját udvari formákba öltöztette, szolgálatkészen a Felség elé hajolt... de Carlos eltolta magától, nem rebbent meg tekintete, amikor Fonseca püspökön végigszaladt, s váratlanul castiliai nyelven szólalt meg a szavaira leső udvari emberek előtt:

- A kihallgatás sorát berekesztjük. Köszönjük távoli hívünknek, hogy ajándékával, de talán inkább levelével felvidította örömökben vajmiképp szűkölködő személyünket. Kérünk ezért téged tiszteletre méltó Martin Cortés de Monroy úr, közöld fiaddal - mint közli majd kancelláriánk is - királyi kegyelmünket. Időnk véges, és elménk egyedül nem hatolhat be a kérdések rengetegjébe, így megbízzuk királyi tanácsunkat, vesse egybe az Indiatanács panaszait Hernando Cortés úr jelentéseivel, s küldjön ki melléje, ha szükségesnek tartja, királyi személyt, aki bennünket a végbementekről s a jövőben történendőkről tájékoztatni fog. Mindaddig örvendjen Hernando Cortés úr s Nueva Espana magisztrátusa mindama megtiszteltetéseknek, melyek őket szolgálatuk után megilletik.

A cappa violaszíne kiemelte a püspök arcának fakó sápadtságát. Kitárta kezét, mintha tiltakoznék... de Carlos hangja még egyszer szárnyát szegte.

- A kihallgatásnak vége. Az Újvilágból jött urak velem maradnak, és élőszóval mesélnek nékem a történtekről. Emez indiókat, kiknek fejét már érintette a keresztvíz - Krisztus urunkban testvéreknek tekintem. Vigyétek őket melegebb tájakra, ahol nem dideregnek, s ahol több a napsütés, mint itt, ősszel Tordesillasban.

16

A Haragos Úr sakkozott. A tábla felé görnyedt alacsony, tollfonásos székén, figyelte, merre vezeti a figurákat apródja, Ortegilla. Körös-körül belopózkodtak az őrség fiatalabb tisztjei, szemükben fellobbant a játék szomjúsága, megcsörgették kockáikat, várták - mikor fonja be a csel a királyt, s lesték mosolyát, mellyel elővesz egy-egy darab ékszert a tarsolyából, s odaveti, mint vesztes fél.

Hamar esteledő, különös napok voltak. Kezdetben úgy látszott, megöli a fogoly császárt a szomorúság, aztán napról napra felélénkült, várta Cortés reggeli jelentkezését, megbeszélték a napi programot, megszólítgatta a katonákat, kérdezte őket sorsuk, családjuk felől. Feléjehajolt az írnokoknak, amikor Cortés szavát tollba mondták, s csodálattal figyelte az ákombákomokat, melyekből visszaidézhetők a szavak. Egy reggel lesétált a hatalmas palotaudvarra, mely ilyenkor gyakorlótérhez hasonlított inkább, mint békés királyi székhelyhez. Figyelte mozgásukat. Ismerte a trombiták szignálját, s bólintott, ha egy-egy csapatmozdulat szabályosan sikerült. Nézte a gyakorlatokat, amikor tompa lándzsákkal vagy életlen kardokkal vívtak egymással. Ilyenkor díjakat tűzött ki, s maga adta kezébe az arany figurát annak, akit győztesnek jelentettek ki a biztosok.

Egy reggel a muskétások tisztították fegyverüket, s a nehéz, tölcséres jószágokkal célgyakorlatokat végeztek. A császár látta, miként készül a hordozható, irányítható égzengés, látta, amint felporozzák a tűzszerszámot, megtömik lőporszaruból a csövet, ledöngölik a golyóbist, s újra fojtást tesznek fölé. Egy katona mosolyogva a Haragos Úr felé fordította a fegyvert, s

kínálta: nem venné-e át s próbálná ki, mint működik a keze között. Az indián kíséret tagjai elszörnyedtek. Alázatosan lesütött szemekkel közeledtek uruk felé. Moctezuma megmutattatta magának, miként kell elhúzni a ravaszt, hogyan szorítsa erősen vállához, aztán a célpontra irányítva, elsütötte a spanyolok félelmetes fegyverét.

A kamarásai visszakísérték a palotába, ahol a reggeli étkezésre terítettek. Arany- és ezüst-étkezőkészlet helyett a császár szívesebben látta a fekete, vagy tarka cholulai mázasedényt, melynek legszebb példánya díszítette asztalát. Országnagyok szolgálták ki jelképesen, valójában fiatal indián leányok hozták a kukoricakenyeret, az erős fűszeres levest, nyárson sült nyulakat, vagy szárnyast, sokféle édességeket. Mikor leült, hatalmas, aranyozott falat állítottak Moctezuma elé, hogy senki se lássa, amint éhségét csillapítja.

Az étkezés után bevonult a trónтermébe. Ilyenkor a Haragos Úr órákra elmerült az állam-ügyekben, mintha sohasem hallott volna a spanyolokról s ő lenne birodalmának korlátlan akaratú ura. Az ország minden részéről jöttek hozzá a kacikák. Mezítláb, parasztkendőkkel fejükön, így kellett háromszor mondaniuk: »nagy úr, nagy úr, leghatalmasabb úr...« Kint koppantak a spanyol vascsizmák, idegen szavak törtek át a falon. Moctezuma ráhajolt a kiteregetett nequem-vászon darabokra, melyeken vitás jogeseteiket terjesztették elő a látogatók. Jobbján és balján a birodalom egy-egy főbírája, jogtudója ült. Mindegyik lesütött szemmel, halkan elmondta az ügyről a szentenciát - s a császár egybefogva véleményeiket, kihirdette ítéletét. Ezek voltak a legbékésebb órák, melyek alatt nem zavarták a spanyolok. Mikor végzett ezzel - ha kegyesebb kedvében volt -, a híres mexikói labdajátékra verbuválta a fiatal tiszteket. Ilyenkor rájuk köttette a nehéz bőrkötényeket, ezek védték őket, hogy az ezüstkapukon átzúduló s planétákat jelképező ezüst- és aranygolyók a játékosokban kárt ne tegyenek. A spanyolok esetlenek, lomhák voltak - Moctezuma udvari kamarásaival együtt mutatta be először e játék mesterfogásait, melyeket csak a hihetetlenül rugalmas, gyors mozdulatú indiánok sajátíthattak el tökéletesen.

Felvonultak előtte a tengerpartokról bejött kacikák, hozták a felségnek járó adót, pompás vazallus-ajándékokat, melyeket távoli fejedelmek küldtek el. Ha arany gyűlt össze - ebből jelentős rész a spanyol kincstárba, vagy a katonák közé vándorolt. Moctezuma mosolygott örömükön, s gyakran az őrálló katonák közé is ledobott valami kis csecsebecsét. Az aranykezű nagyúr idegen díszében, végtelen hatalmától körülvéve és mégis szomorú-szárnyaszegetten - megfogta a zsoldosok fantáziáját, s megvetette ágyát a babona. Suttogni kezdtek elásott kincsekről, melyek e palota útvesztőiben megtöltik az alagutakat. Apróbb csoportok kezdtek észrevétlenül fürkészni, megkopogtatták a falakat, esténként fáklyavilágnál lesték, nem szűrődik-e ki valamely résen világosság - vádolták Cortést, hogy az ismeretlen istenség asszonyszobrát miért is falaztatta be? Így tévelyegtek s szaglásztak kalandok, kincsek után... Alonzo Yannez, az ács, aki a napokban érkezett Vera Cruzból, hogy segítsen felépíteni a nagy mexikói tavon négy sebes járású vitorlás hajót, az első este mérőrúddal indult végig a palotában. Megmérte falainak szélességét, keresgélt üres rekesztékek után, lefúrt a földbe, alagútlejárókat keresve, s fülére fekve vigyázta a föld titokzatos mozgásait.

Egy nap Cortéstől kért esti kihallgatást. Csak ritka, nagyon fontos esetekben zavartatta magát este a fővezér. Ilyenkor rótta jegyzeteit, számadásokat készített, másnapra hadiparancsot, ha mindezeken túlesett, Marinával váltott szót, vagy köpenyébe burkoltan kisétált a kertek felé. Cortés elébe ment a küszöbig.

- Nagyuram, nem indultam el vaktában. Mindent végigjártam, kerestem és kutattam. Kegyelmed nélkül nem akarok semmit sem tenni. Én ismerem az illemet, de tudom, hogy Kegyelmességed nem felejti el, ha valameddig az én révemen jutott el. Végigmentem, és egy sarokszoba északi falánál elfalazott ajtóra bukkantam, mely gondosan el volt rejtve, de a friss vakolaton

átütött a penész. Megdöngettem körös-körül. Mögötte nincs szoba, a nyílás lefelé, a pincébe terjed, s ha megoldjuk nyitját - úgy vélem, megtaláljuk az egész föld alatti bejáratot...

Cortés gondolkodott. Xamarillót hívatta s mindketten csákányt vettek kézbe, Yannez is hozta szerszámait.

A véső odakoccant a vakolathoz. Gyertyavilágnál dolgoztak, betett ajtó mögött, hogy hang ne essék ki az elhagyott folyosórészből. Az adobatéglák, melyeket csak a trópusi nap keményített meg, könnyen elmozdultak, jelezve, hogy a vékony falat csak sebtében húzhatták fel a ciklopikus kőkockák felett. Keskeny szolgalépcső vált láthatóvá, mely üregbe vesző nyílásba vezetett. A fáklyát meggyújtották, az apród s a katona kivont karddal léptek előre, szét-taposták a törmelékeket. Amint beértek a kis szobába, látták, hogy csak előpitvar, s mögötte újabb elzárt fal emelkedik. Kétoldalt fenyegető porfirfejek meredtek ki az oszlopfőkből. Szinte körmükkel kaparták ki a vékony, egy sor téglára ráhányt vakolatot. A vasrúd dongott az ács kezében, Cortés maga kapta el a csákányt, embermagasságnyi rés támadt. Xamarillo átbújt a résen, utánaadták a fáklyát. Először csak tompa lihegését hallották, amint utat tört magának, felszikrázik a fény... tompán, dübörögve zuhant át a fiúhang a résen:

- El Dorado!

A rés szétvetette száját, Yannez tartotta Cortés köpenyét, kardját, csákányát kezében, s így bújt át a törmeléken a főkapitány. Három fáklya dobott világosságot, s mindaz, ami benne csillogott, a kincseskamrában - megsokszorozta, megezerszerezte a fényt. Álomban sem nyúlt vércseujjuk ennyi kincs után, talán anyák mesélhették csak gyermeküknek, elvarázsolt barlangok titkai közt... itt feküdt Axayacatl legendába szőtt kincse, mindnyájuk szeme előtt. Nagyobbrészt vert arany volt, rudakban, kerék alakú lepényformákban, égitesteket példázva, egymás felett. Látszott, sietségben legbensőbb udvari emberek hozhatták ide, nem voltak mellettük szolgák vagy udvari kőművesek, minden összevissza hányva, nyaláboltan, zsákocs-kákban a drágakövek, formába öntött aranyholmi, ezüsttenger, amint a forró massza cseppen-ként beleforr a jéghideg vízbe, s ott darás szemcsékben összefagy. Mindaz, ami birtokukban volt, mindaz, amit Moctezuma követei kitártak elébük - ezredrésze lehetett csak annak, amit ez a kincsesház értékben, szépségben, gazdagságban felhalmozott.

Álltak, a percek zuhantak, a lélegzet elállt ennyi kincs, ennyi csillogás láttára, minden vágy és minden kívánság egyszerre, egy csapással beteljesülhetett... Spanyolok voltak, ösztönük szerint rárohantak volna a ragyogó kupacokra, szürcsölték volna mint legfőbb földi gyönyörűség borát, teletöltötték volna a köntösük rongyait, szerteszaggatva, csak minél több férjen belé... ölelték volna roskadásig magukhoz, mint csodálatos országuk nehezen megszerzett, verítékes kincseit.

Cortés állt, sápadtan a drágaság előtt, melyről tudta, hogy valaha viszály és átokként esett Tenochtitlán és Tezcoco közé. Felmérte becsét, pezók százezrei repkedtek szeme előtt, óriás-birtokok Extremadurában, keresztes háború, mely ennyi vagyonból kiverheti Jeruzsálemből a pogányt. Don Carlos sohasem látott arca, amint Te Deumot mondat a toledói székes-egyházban, s lovaggá üti az urakat, mellette ő, mint a Calatrava Rend nagymestere Spanyolhon grandjai között, a kis Olivarez, aki azóta gróf lett, megismerné és átölelné, s elébe jönne Bejár hercege, üzenne Velazqueznek, látja kegyelmességed...

Összeszedte magát. Maroknyi spanyol, idegen ellenség tengerében. Egy csepp a gyűlölet olajából, egy roppanás, hírük-hamvuk sem marad Anáhuacban, hacsak Vera Cruz nem fogja hirdetni spanyol bástyáinak romjaival... Mire jó Axayacatlnak, az első Moctezumának, Molch királynak, a Böjtölő Rétifarkasnak, fiának, a Böjtölés Urának, Cacamának, a Hajladozó Tengeriszárnak minden kincse, amint elporzik kezük közül: nem önthetnek belőle golyóbist,

nem haraphatják tengerikenyér helyett szét, s nem csorgathatják torkukba, ha kiapad a sietősen megfúrt kerti kút... Mire jó Axayacatl minden aranya...?

- Xamarillo, rohanj a kapitányokért. Mindegyik keltse fel osztagait. Utána egyenként jöjjenek ide. Szakasz szakasz után. Elsőnek hozd ide Godoy urat, és a királyi kincstartókat. Te pedig, Senor Yannez, velem maradsz, és megesküszöl, hogy láttad, ujjal sem nyúltam a drágaságokhoz. Értetted?

Yannez, az ács lehajtotta fejét.

- Értettem, nagyuram, te bölcsebb vagy mindegyikünknél... de én szegény katona vagyok, és én találtam meg a kincset.

Cortés benyúlt iszákjába, melyben szemcsézett arany volt.

- Tartsad iszákod, Yannez. Látod, a magaméból adom. Abból, amit nehezen gyűjtöttünk. Csak le kellene hajolnom, adni belőle, vagy mondani, végy hát, de én azt akarom, hogy lássátok, mindnyájan lássátok, hogy Cortés nem vesz el latnyit sem belőle... Ez a kincs, Yannez... nem a miénk... érted, ez még nem a miénk...

- Nem a miénk, nagyuram?

- Ha látsz valamit... egy házban, vagy egy... templomban... azt elvennéd-e?... Hiszen tudod, nem az enyém... tudod, hogy nem lehet... Itt sem, ha mi úgy járunk, ahogy Don Carlos törvénye rendeli... nekünk csak a pártütők aranyát szabad ítélettel elvenni... Magyarázzam most neked, te ács vagy, mint Krisztusnak nevelőapja... mesterember, nem buta katona... érted, hogy Moctezuma kezünkbe adta jószántából magát, ő nem pártütő, hűséget esküdött Károly császárnak... ez az arany az övé... Az ő kegyelme mindennél fontosabb nekünk... érted, Yannez... mi nem vehetjük el Moctezuma aranyát... Azért mondom neked, mintha kapitány lennél, így magyarázom én neked, hogy mondhassad mindenkinek, Hernando Cortés nem őrült meg, nem szállta meg a démon, nem játszik össze a rontásotokra, hogy éjszaka magának kiemelje... Ha mi ezt a kincset innen elvisszük úgy, hogy nem engedi meg sem törvény, sem ajándékozás nem készül róla... bizony mondom neked, közönséges martalócok leszünk, akiknek tagjai száradhatnak az akasztófákon... Érted-e ezt, te, Yannez...?

Jöttek a kapitányok, a jegyző és Olmedo atya. Fáklyával kezükben. Cortés újra és újra elmondta, amit kipróbált Yannez elméjének fokán. Alvarado arca lángra gyúlt:

- Itthagyjuk ezt, a pogánynak?

- Ki mondta, hogy itthagyjuk? Még itt vagyunk. Nekünk ember, eleség, fegyver, puskapor kell most. Aranyat nem tudnál elcipelni. Egyelőre nem nyúlunk hozzá. Jöjjön mindenik katona, nyújtsa be ide fáklyáját és lásson. Lássa, hogy vezérei nem nyúlnak ujjal sem a kincshez, lássa, hogy a kincs megvan. Nem volt hazug ígéret, amit tettem. De még nem érkezett el a kiosztás ideje!

Hajnalfelé betömték a rést a spanyol kőmívesek...

17

Kinézett az ólmos, szomorú esőbe. Ilyenkor otthon, Castiliában, karácsonytájt vásárosok lepik el a piactereket, végigsivít a szél, jó kemény hideg van, talán havazik, a fráterek behúzódnak a szőrcsuhákba, tarka festéket rak képére a komédiás, a kolostorokban készülnek színjátékra a noviciusok... Itt esik, és nincsen semminek, földnek, világnak, sem eleje, sem vége.

A Haragos Úr vászonképei fölé hajolt, mutatta: innen már a dél felé eső tengerbe ömlenek a folyók, ott, ahol a szélesebbik folyam száz ágra oszlik - ott mossák a népek az aranyat... Másik úton, mely idegen és ellenséges hegyi törzsek közt vezet, elértek sziklák közé, melyek alatt ott rejtezik - az istenek bélsara.

Így küldte ki apró csoportokban az argonautákat. Most, karácsonytájt visszaszállingóztak, ki többel, ki kevesebbel. »Legbiztosabb, az aranymosás, nagyuram«, mondta a fiatal Diaz. »Beállítasz vagy kétszáz bennszülöttet, s megosztod velük munkájukat. Nem ömlik ugyan eléd, de nem is kevés, két hét alatt kimostunk vagy nyolcezer aranypezót...« A másik mutat rögnyi darabokat: késekért, csengőkért csereberélte... A harmadik csapat nem jutott túl a barátságtalan, sziklás tájékokon...

Minden latnak jobban örült, mint az elfalazott kincsgarmadának, mely után álmában görcsösen, sóvárogva nyújtotta ki kezét. Erről a kincsről súgott fülébe naponta aggodalmas meséket a kóbor, trónt kereső herceg, Fekete Virág. Félig hitehagyott volt, mint árnyék kóborolt a palotában, idegen, hosszú figurája belekeskenyedett a folyosóhajlásokba, tört, rövid spanyol mondatai mindig vérre, bosszúra szomjaztak. Meghajlik őelőtte, s veszi Marina szaván át az atyától naponta a leckét. De lényegében kifürkészhetetlen, civódó, mételyes királyi fajta, sorsát odafektette az idegen tenyerébe, s suttogja: »a kincs, ott fekszik az ágyad mögött, befalazva... nem illeti a Haragos Urat, ez Tezcoco királyi kincse... ennek joga most énreám szállt, osztozzuk, Malinche... ha hozzásegítesz... osztozzunk...« A kisemmizett ifjabbik testvér jár és bujtogat a palotában, melyben Haragos Úr elosztotta közte és Cacama között Tezcoco birodalmát, mikor atyjuk, a Böjtölés Ura lehunyta fáradt, szomorú szemét.

A Fekete Virágot mindenki ismerte Anáhuacban. Ha közelített leányok csoportja felé, elhallgatott a nóta, szétrebbentek. Háta megett suttogták, hogy kisfiú korában, alig serdült fiúkkal betört éjszaka a vénekhez és országnagyokhoz, kést vetettek beléjük, leteperték leányaikat, s fejletlen kis testükön próbálták ki először az erőszakot. Mondják... mikor serdült Fekete Virág, esténként jaguárrá változott, így suhant végig az erdőn, és leste, mint jönnek egyszerű földtúrók, szegény parasztok az ösvényeken át, felugrott rájuk, torkukba kapott, és úgy ízlelte a vért... Így nőtt fel atyjának udvarában, ő maga féktelenül s vadul, amilyen szomorú s szelíd volt idősebb testvére, akit Hajladozó Tengeriszárnak neveztek el.

A Haragos Úr döntött, s Cacama ült be a Böjtölő Rétifarkas szent városába, Tezcocóba, még mondták a halotti énekeket a Böjtölés Ura felett, s ő már menekült, hegyekbe, üldözöttként, mint egykor a csodálatos nagyatya, hosszú-hosszú időciklus előtt. Mint kivert coyota, úgy bolyongott néhány megtépett, fáradt emberével, s bujtogatta sorban Cacama ellen a törzseket. A hegyekben volt, amikor végigszaladtak a dobok, nyugtalanító titokzatos hírekkel, küldöncök nyújtották előre nequemlapjaikat, melyeken úszó házak imbolyogtak, sápadt idegen arcok, idegen ruházatokban, akiket nem látott még soha senki Anáhuacban, viszik a mennydörgést és agancstalan szarvasaik hátán utolérik a szelet is... Aztán hírek jöttek, egyre több, egyre jobban összeszőve az idegen nagyúr nevét, Malinche... mondta a népszáj, s hallotta harcait. Híreket kapott Tenochtitlánból, miként tétovázik a Haragos Úr, nehéz kezét megkötötték az istenek, s most mozdulni sem tud, csak szerencsés fivére, Cacama biztatja: csald be a gátak, töltések mögé... az istenek szomjaznak a vérre...

Követet küldött Cortéshez, és meghajolt az idegen előtt, felajánlta neki, mint urának, leendő országát.

Anáhuacban szertevitte a pernyéket a szél... Először égettek embert Tenochtitlán piacán. Lassú tűzön pirult háznépével együtt a kacika, aki elemésztette Escalantét, s akit számadásra hívott a Haragos Úr. A körbegyűltek nézték a megmagyarázhatatlan képet. Kinyílik az elzárt palota kapuja, megindul a vashernyó, körös-körül tüskés spanyolok, elöl a fegyvertelen ember, a feszülettel, mögötte gyaloghintóján - rangja szerint - az elítélt kacika. A zsarátnok belekap a fahasábba, felcsap a láng, elkapja a gyapotköpenyt. Lassú tűzön még senkit sem pirítottak e földön, s most az iszonyat remegésével nézik a népek, mint csap fel a lángnyelv a testre... Még látták, amint elinti a sápadtarcúak szent embereit, betakarja fejét köpenyszárnyával, fiára néz, aki erre a nagy útra elkíséri. Hang nem hallatszott, csak a fanyar illatú parázs serceg a fahasábokon...

Ez idő tájt inkább Aguilar tolmácsolt. Marina nehézkes, imbolygó testével feltűnt a palota folyosóin, aztán behúzódott az asszonyok szobája mögé. Az őrállók elvonták szájukat, de egyikük sem vetett rossz szót feléje, ő meg mély, különös torokhangján egyenként köszöntötte a katonákat. Éjszakánként Moctezuma asszonyai virrasztottak felette, mert a Haragos Úr úgy kívánta, hogy jelentsék, ha megkezdődik a fájdalom... mintha saját asszonyai közül várná valaki nehéz óráját. Készültek a szokások szerint. Estéről estére tűz fölé rakták a hatalmas teknőket, melyekben papoktól megszentelt víz himbálózott, így várták az asszonyok éjszakáról éjszakára a jeleket, s az őrálló katonák hajnalig hallgathatták a halkan zümmögő javasasszonyok énekét.

A Fekete Virág bement Marinához és beszélt véle. Marina lehajtotta fejét, szelíd volt, mosolygó, elnehezedett teste felett kisimult, gyönyörű arcán nem volt semmi fájdalmas vonás. »A Fekete Virág alázatos szolgálóleánya vagyok...« mondta udvari szóval, s leste, mit kérdez majd tőle a herceg, vajon itt is titkok után fürkész-e, s apró ajándékaival kíván szót szóért tőle kicsikarni? »Te jobban ismered a teuleseket, mint bárki más Anáhuacban. Neked tudnod kell, mit akar Malinche? Itt akarja-e leélni életét, vagy hatalmas és távoli ura üzen-e érte, és visszahívja? Akkor szabad lesz-e a Haragos Úr, és minden visszájára fordul e földön... úgy, miként az idők eleje óta történt?« Marina belegubbaszkodott kendőibe, s mosolygott. A Fekete Virág lázasan, tehetetlenül ostromolta, s elfeledte, hogy egyszerű szolgálóleány előtt ismétli százszor és százszor igazát.

Cortés beszélt Moctezumához:

- Nézd, nagyuram, én tehetetlen vagyok a spanyolokkal, a saját embereimmel szemben. Ha kiengednélek innen, s visszakísértetnélek palotádba, s kívánnám, így legyen - felzúdulnának, s talán halállal fenyegetnének mindkettőnket. Mi mindannyian a Mennyei Atya gyermekei vagyunk, mi, spanyolok, egészen egyformák... Szavuk van hozzám, mint nekem őhozzájuk. De ha megépülnek hajóink, hogy elhagyhatjuk a ti partjaitokat, s újból megindulhatunk a mi urunk országa felé... akkor mindez másként lesz... Neked, Nagyuram, segítened kell, hogy felépíthessem hajóimat.

Sandoval ment Moctezuma parancsával Vera Cruzba. Annyi kéz vágja, hántsa, faragja a fát, amennyit a sápadtarcúak kérnek. A Haragos Úr nézi a brigantinák rajzát, melyet Lopez, a hajóács papírra vetett. Bólint: szép lesz az úszó ház és az úszó város. Kebelébe rejtve őrzi a hírt, hogy a szövetséges fejedelmek felmorajlottak, Cacama hívta magához őket tanácskozásra, s a királyi öcs megüzente, hogy hozzák magukkal ocelotbőreiket, melyre akkor ülnek, ha háborúról esik férfiak között a szó.

A hírek szétszaladnak a palotában. Hozzá alig-alig jut el egynéhány. Lehunyja szemét, s látja mindegyiket, akik meghajlanak őfeléje, mutatják hódolatukat s most, Iztapalapanban talán azt

mondják körbe-körbe, mintha sötét virágok játékában táncolnának: asszonyok lelke lakozik a Haragos Úrban. És mondják: láttátok, amikor vitték megégetni Huapopocát, s urunk felé fordította tekintetét, s urunk két csuklójáról lánc esett alá: láncot kötözött Malinche Moctezuma csuklójára, egy órára csak, hogy mutassa: bűnös ura volt bűnös szolgának! Utána levetette a láncot. Azóta nem látta senki mosolyogni a Haragos Urat, azóta halvány ezüst szálak kúsznak végig hajában, s üstökének tetején kókadtan, szomorúan kereng a quetzaltoll. Hallja, amint mondják Iztapalapanban, miként ez írva van a nequemlapra:

- A Haragos Úr ezekben az órákban nem harcos, egy asszonynak viselte a lelkét!

Ahogy jönnek a hírek, bölcsebb és szomorúbb lesz tőle, mert mindenki, aki eddig szemrezzenését leste, a távoli és lapuló kacikák, a szövetséges fejedelmek, városok urai... a legbölcsebb és legszomorúbb mindnyájánál, Tulának úrnője, a Böjtölés Urának egykori kedvese, még Tula úrnője is üzen: mire vársz, urunk, akibe a sápadtarcúak asszonyok leheletét lopták...? Moctezuma ül és hallgat. Várja a teremtő gondolatot, s az őr vascipős lábának koppanásával méri a céltalanul széthulló időt.

Megérkeztek a fájdalmak. Nem volt mellette senki. Még homályos és céltalan fájás volt, figyelte apró lökéseit. Még ez nem lehet, gondolta. Várt. Az éjszaka fekete tűzkarikákkal táncolt szeme előtt. Olyan jó volt mindez, olyan végtelen boldog volt, hogy urának gyerekét eloldhatja az anyaméhtől. Cortés aludt a harmadik szobában. Mióta elnehezült, s férfitest közelét nem kívánta, csak reggeli órákon át látta, ura és bírája lehetett, hozta a híreket, üzent érte... Ha ketten maradtak, milyen más volt, mint az itteni férfiak. Atyja, Virágos Kapu második asszonyát látta teherben. Látta, amint az atya nem bánt véle semmivel sem szelídebben. Nem könnyített semmiben sem sorsán. Ezt így kívánták meg Anáhuac törvényei. Az ő nagyura más volt. Néha lágyabb lett a hangja, szokatlan szavak hagyták el száját: fáradt vagy Marina? Vagy úgy mondta: nesze, itt egy takaró, vedd magadra, megfázhatsz... Felnézett hozzá, és csodálta. Szörnyű messzeségből érkezett, száz és száz sápadt asszony csókjával, azoktól tanulta a szerelmet, mely féktelen testét gyötörte néha.

Mire erősbödtek a fájdalmak, végigkavargott benne mindez. Hihetetlenül boldog volt, mert hallotta, amint Cortés odaszólt az este Xamarillónak: ha hallasz valamit az asszonyfertály felől, szólj nekem, nem akarom, hogy Marina nehéz órájában egyedül maradjon.

Egyszer mondta neki: Marina, te vagy az az asszony, akinek én valamit köszönhetek. Ezt két csók között mondta. Nehéz hallgatás után. Sohasem beszélt a távoli, sápadt asszonyról, akihez életre-halálra hozzá van kötve. A tisztektől hallotta, hogy fehér köntösétől alig válik el arca, köhög, s már megesett, hogy ilyenkor piros virágok fakadtak fel az ajkán. Egyszer mondta: Marina, majdnem olyan vagy... mintha hites asszonyom volnál. Moctezuma nagy úr, száz asszonya osztja kegyelmét, s mégis egy vagy kettő közülük a királyné. Doña Luisa is hites felesége Alvarado úrnak, mégis tegnapelőtt látta, amint besompolyodott a lompos Beatriz szobája felé... Ő elfordult szégyenlősen, Pedro de Alvarado ránevetett... Milyen mások a fehér urak, minden ölelésük, szavuk féktelen. Mintha sohasem állana meg a gondolat, s lefojtott résein át nem figyelne ki a lélek.

Hangosan nyöghetett, mert bejött Moctezuma vénasszonya. Bekeverte a füveket, s a teknőre ráolvasta a varázsigéket. Hozott egy csészét, melyen guggoló asszonyfigura ábrázolja Toci istenasszonyt, minden asszonyfájdalmak boldog s örvendetes kútfőjét. Itatta. Keserű epeforma volt.

- Lelkecském, erősödjön fájdalmad, el ne aludj, csak annyit szenvedjél, amennyit mindenképpen el kell viselned... igyad csak...

Olmedo atya üzent érte. Nem érzi-e szükségét, hogy nehéz órájában erősítse? Marina csodálattal ingatta fejét. Férfinak ezen órában? Olmedo széthúzta a függönyt s bemosolygott. Mindnyájan Isten szolgái vagyunk. Megáldalak téged, lányom, ebben a te nehéz órádban, így tette keresztjét feje mögé, a gyékényre. Mikor kiment, a javasasszony rémülettel nézte a feszületet. Vajon segíteni fog-e az istenasszony? Várta a jeleket... Így hajnalodott, már újesztendőben, melyet ezerötszázhuszadiknak mondtak a spanyolok.

Mire megjött fia, délelőtt volt. Sápadtan és lankadtan mosolygott, mintha most dugták volna letört virágként újból a vízbe. Olyan gyenge volt még... nehezen jött elő a gyermek, már készítette kését a javasasszony, hogy segítsen vágással, őseik régi megpróbált szokása szerint. De megjött. Kicsit csenevész, vékonyka portéka. Színe szerint, amikor leolvadt róla a belsőbbik világból kihozott veresesség, jóformán egészen fehér lett, csak a hosszú, merev, egyenes fekete haj s a szétálló csontok az arcon mutatták anyjának vonását, s talán szemének sötét csillogása is. A spanyolok összenéztek: vajon megéri-e a reggelt? Az indiánok kendőbe csomagolták, egyik a tűz felett melegített lágy, laza ruhákat, hogy el ne kívánkozzék, vissza anyja testébe, szétnyílt kis szájába langyos teafélét öntöttek, lesték lélegzetét, s kint a javasok már kérdezték a gyermek felől a csillagokat.

Cortés a tezcocói ügyek felől hallgatta ki a kiküldött embereket, amikor híre futott, hogy Marina fia megérkezett. Felugrott, s kalap nélkül, fekete habitusban lépett be a szobába, ahol Marina hófehér kendőktől eltakartan mosolygott, s ebben a mosolyban alig volt élet. Súlyos tenyerét rátette Marina homlokára, s rárajzolta a kereszt jelét. A kis polcon ott voltak mind-azok az apróságok, melyeket Marina Cortéstől kapott. A gyöngyházból készült spanyol fésű, a sál, a kis tőr, az apró ékszerek, kösöntyű, aranykeresztecske, gyűrű... Ha meghalok, tegyétek mindezt mellém... ezt mondták az apró tárgyak, és Cortés szemét elfutotta a könny. Első valódi, szerelmes gyermeke: a fehér kendőkbe burkolt, rikoltozó nyurga csecsemőt fiának kell Isten előtt elfogadnia.

- Mitévők legyünk vele, nagyuram?

A királyi jegyző állt mellette, s mosolygott, kézfogással köszöntvén benne az apát. Olmedo hozta a gyertyákat, egy kis tálban a keresztelő vizet, másikban az olajat.

- Mi néven nevezzük, ha Isten akaratából felnő, s ki legyen így patrónusa?

- Adassék neki Márton neve, miként tiszteletben őszült édesapámnak. Isten kegyelméből ember legyen belőle. Én elismerem magaménak.

Alvarado és Doña Luisa voltak a keresztszülők. A régi vallás ismert már ilyen gyermekavatást, szomszédasszonyok ajándékozását, virágrítust, mely szelíditi vérrel festett kalendáriumukat. Doña Luisa megkente mézzel a gyermek szemhéját, megfüstölte felette a kopált, s csendes hangon elmondta a bajt űző fohászokat, melyek közt talán még Olmedo atya sem találhatott kivetni valót. Marina a másik szobában feküdt, a nyitott ajtó hasadékán átmosolygott, látta nagyurát, amint lehajlik a gyermek fölé, mintha mosolyogna... lehúzza kesztyűjét, s a fehér gyapottakarót eligazítja. Gyenge volt, elszunnyadt. Mikor megébredt, homályosan érezte maga felett a nagy, fekete felhőt, akit urának tisztelt, s akinek nehéz, különös illatát megérezte volna behunyt szemmel is, mint erdő vadjai érzik az idegen állat szagát.

Cortés állt gyermeke felett, s nézte idegen, sárgászöld arcát. Aztán elszaladt szeme a tóhoz vezető kertszegély felé, ahol az ácsok építették a tavi hajókat. Kiment közébük. A palotakert végéből rövid csatornát ástak, kezdetleges dokkfélét építettek, ahol felágaskodtak a hatalmas vázak, megcsapta a friss gyanta szaga, az ácsolt fa nyers teste megvillant a napsütésben. Visszanézett a másik palotaszárnyra, s látta, amint az erkélyplatón áll egymagában a Haragos Úr, ő is nézi, mint sürögnek-forognak hallgatag mesteremberei a tarka ujjas, ugráló spanyolok

között. Nézte, mint kapcsolódik egymásba a tengernyi részlet, mint fut fel a vitorla az árbocfára, mint alakul ki a kis fedélzet, s a hajó kezdi levedleni iromba alakját, melyet elfednek a köréje ácsolt kerítések... A tavon ott himbálózik a sápadtarcúak négy félig kész úszóháza.

Fogsága óta először látogatta meg a teocallit. Először hagyta el a palotát, hogy áldozzon annak, akinek tegnap volt ünnepnapja, a Legfőbb Lénynek, akinek nincs neve, aki az istenek felett áll, és nem lehet ábrázolni. Egy körrel alább vártak az őrizetére rendelt vasinges, lándzsás legények, ő állt, magánosan és egyedül a templom párkányán, vigyázta, mikor fog függőlegesen rásütni a nap, mert akkor kell az istenségnek megszólalnia. Várta a jelet, mely véget vet a tétovaságnak. De az orákulum hallgatott, szél nem kapta fel a friss virágokat, melyeket áldozatok szíve helyett odahullajtott a bálványképek elé.

A sápadtarcúak éjszaka megint ott jártak fel-alá ajtaja előtt, álmatlan órákon neszelte, mint váltják egymást, jön az ellenőrizö tiszt, zörren az idegen fegyver. Hajnaltól kezdve új zaj váltotta fel az éjszakai háborgást: hallotta a bárdok ütemes csattanását, amint lecsúsznak a hajódeszkára. Felkelt, lábujjhegyen, hogy alvó udvarosai se hallják, kiment a pirkadó homályosságba, és nézte az idegen, nyüzsgő, csodálatos embereket, amint nekilendülnek fejszéikkel.

Reggel mondta Cortésnek, hogy látni szeretné, mint viszi a szél az úszó ház vászonmadarát a nagy tavon.

Készülődtek. Spanyolokat s az azték udvari népeket elöntötte a nagy udvari vadászat láza, mindenik mesélni kezdett ritka vadak, madarak járásáról, a környező vadonba kimentek a jelek... A Haragos Úr megindult, s Malinche maga is hajtani fogja a vadat.

Kora reggel indultak. A hajó fedélzetén négy kisebb ágyú, felette lebeg Castilia lobogója, orrán templomzászló s a kifaragott delfinfej előrelendül a víg vizeken, hajósok kúsznak kötelek között, kibomlik a vitorla, északkeleti szél ered el, felhúzzák a vasmacskát, s nekilendül a kis vitorlás a végeláthatatlan tótükör felé. A fedélzet elején díszsátor, asztallal, székekkel, frissítőkkel, de Moctezuma nem mozdul el a kormánykerék mellől, nézi az iránytű titokzatos ingójárását. Zöld tollkoronája övéig lógott le hátul, drága, sokszínű bőrköpenyt viselt, melynek övét harci figurák tarkították, kezében hatalmas íjat tartott, tegezében aranyhegyű nyílvesszőket, s apródja hordozott néhány könnyű hajítólándzsát.

A spanyolok nevettek, mint a gyermekek, a nap könnyen és üdén ragyogott, a férfi játék mákonya mindenkit elhódított, az azték nemesség egy része hosszú, evezős csónakokon vette fel velük a versenyt, de percek múltán már megduzzadtak a vitorlák, s a könnyű, szépjárású hajó végigszántott nyílsebesen a tezcocói tavon... ahogy hátranézett, apró pontoknak látszottak az elhagyatott dereglyék, s a spanyol kereszt, mint az Újvilág csodája, úgy úszott a vizek felett.

Fekete Virág állt a fedélzet másik végén. Nem vett magára alázatkendőt, remekbe hímzett gyapjúköntösének ékkövei s tolldísze ragyogott, hivalkodott a napsütésben. A Haragos Úr előtt már színleg sem alázkodik. Minek áldozzon bábunak, akit úgy ingatnak idegen, sápadt urai, mint a vitorlákat a szél?... Már spanyol sarut viselt, övén könnyű kardot, nyakában keresztény medalion, arcán a hitehagyottak gyanakvó, fürkész tekintete. Ordaz állt mellette, a fekete ember, akivel különösképpen megkedvelték egymást. Mindenikük szavakat tördelt le a másiknak idegen nyelvéből. Fekete Virág kérdezte a nemrég hazatértet:

- Találtál aranyat?

- A nagy folyam torkolatánál. Rajzotokon rajta van, völgyek és hegyek rajta vannak. Ott mostunk aranyat, láttam a másik tengert.

- Ki az ura annak a földnek?

- Ott jártak utoljára Moctezuma seregei. Azontúl domb van, melyeket úgy hívnak: »Város, mely alatt nyugtalan tenochtitlániak pihennek.« Ott már kezdődik a sziklai törzsek birodalma. Odáig mentem. Én mosattam aranyat. Felét a népek kapták, felét hazahoztam. Barátok lettünk, megszerettük a néppel egymást.

- Visszamégy oda?

- Kerestem kikötőt úszó házainknak. Végigszemléltem a partokat. Megint visszamegyek, emberekkel. Lerakom egy város helyét. Mint tettük Vera Cruzban. És aztán megyek tovább, északabbra vagy nyugatra, vagy délre. Mindenfelé világok vannak, és van arany. Látod, én nem tudok soha megpihenni.

- Miért vagytok ti örökös nyugtalanok? Az ember néz bele a tűzbe, és látja a világot. Minek messzebb menni?

- Terólad, Fekete Virág, azt mondja a népszáj, hogy éjszakánként eltűnsz palotádból.

- Ocelotfejem nyúlik előre. Átváltozom az éjszakában, és csatlakoznak hozzám a hozzám hasonlók. Akkor megrohanjuk a házakat, és kivezetjük belőlük az áldozatokat. Áldozunk magunknak, a magunk istenségére, mert felettünk olyankor nincs törvény, mely utainkat végigmérné. Ha jön a hívás - a lépések elnyúlnak, és testem selymes és puha lesz, ha közelébe jönnél, felborzolódna...

- Úgy mondják, már gyermekkorod óta...?

- Így büntettük a véneket és tehetetleneket atyámnak városában, melybe másként nem mehetek, csak az álom köntösében.

- Te a mi hitünket keresed. Ismered a parancsokat. Hogyan vágyódol mégis a vér után?

- Tehet-e a jaguár arról, hogy szárnyakat kap a lába, szomjas torkát nem enyhíti a leghűsebb források vize sem...?

- Fekete Virág, te mindig egyedül vagy. Testvéreid irtóznak tőled.

- Te is egyedül vagy. Látom szemedet, amint mindig keresel valamit a messzeségben.

- A Haragos Úr téged nem enged oda köntöséhez.

- Arannyal és gyöngyökkel ékesíthetsz egy szobrot. De nincs hozzá hatalma, hogy kivegye szívedet - vajon tiszteled-e félelemmel?

- Cacama, a bátyád üzenetet küldött Tezcocóból. Izente, hogy nincs asszonyokkal szava. Király, aki kalitkájában ül, nem lehet ura életnek és halálnak.

- Éjszaka embereim átjönnek a partokon, és mondják, hogy a Hajladozó Tengeriszár aranyat, rabnőt, szolgákat kínál annak, aki megfejti a ti fegyvereitek titkát. Mindent ígér, aki ellesi porotokat, melyben ott rejtezik az égzengés, és megmondja néki, hol veti ki magából a föld az ércet, melyből pengéiteket kovácsoljátok. Titkon jegyzik a szavakat, ha gyakorolnak az udvaron a katonák, így mondja: ha erősebbek akartok lenni náluk - tudjátok meg minden titkukat.

A kísérő csónakok valahol, láthatáron túl imbolyoghattak a tavon, amikor már horgonyt vetett a brigantin, s a bentlevők kényelmére leengedték a hordozható fahidat. Hatalmas kőoszlop mutatta a határt és időt. Istenfejes nyilakat hordott tollék helyett. Innen kezdődött a vadűzés, melyet halál terhe alatt nem gyakorolhatott az uralkodón kívül senki sem. Moctezuma lépett ki a leterített szőnyegekre. Megfújták a kagylótrombitákat, erre a vadonban, tisztások mélyén, földhányások között titokzatos dobok feleltek, egy-egy meztelen erdőben élő jelentette

alázatba esett tekintettel a vadászmesternek, hogy látott szarvast, tisztás felé iramodott, s kereste párját hangos bőgéssel... A spanyolok összezárkóztak. A parancs úgy szólt: nem szabad szem elől téveszteni a császárt. Ha menekülni próbálna, küldjenek utána golyót. A tisztek átvették csatlósaiktól a számszeríjakat, letekerték az ideget a horogig, ráillesztették a vékony hegyes vesszőt a cső vájatára. Cortés kezében tölcséres muskéta pihent.

Felváltva álltak spanyolok s mellettük indián urak. Estélig tartott a vadászat. Megrészegedtek a levegőtől, fáradtságtól s a vértől. Óvatosan mentek, előreengedve a rekettyésben halkan, nesztelenül suhanó indiánokat, félve kémlelték, vajon nem zendülnek-e meg az erdők, s nem törnek-e ki elrejtett azték harcosok?

A Haragos Úr mosolygott. Férfi volt, megint fegyverrel kezében űzhette az állatokat, akiknek élő világa benépesítette az azték képzeletet. Végigkérdezte a tiszteket, érdeklődött zsákmányuk felől, bőkezűen osztogatta a vadakat, s aranydíszítésű, remekbe formált vadászíjait. Nyulait és őzeit számoltatta, s mindegyik vadra, melyet nyílvesszője, vagy gerelye talált el, a szolgák hosszú, zöld szalagokat tűztek ki, hogy a templomba kerüljenek, s hizlalják az isteneket és papjaikat.

Visszatérőben Cortés kérdezte a Haragos Urat, vajon volna-e valami kívánsága, hogy kedve szerint fejeződhessék be a nap?

- Szeretném hallani tepusteseidnek hangját... amikor kiengedik magukból a villámot. Még nem láttam és nem hallottam.

A tüzérek odaálltak a négy falkonetthez. Az indián urak laza félköre vette az ágyúkat körül - hitetlenek voltak, s nem bíztak benne, hogy a fehér ember tényleg csőben tartja a mennykövet. Egyszerre dördült el a sortűz, s a hatalmas kőgolyók belerohantak a látóhatárba, s aztán fáradtan csobbantak meg a sima tó tükrén. Elszörnyedés s egyben gyönyörűség moraja áramlott végig az indián urakon, megragadták egymás kezét, csuklottak, könnyeztek a kénes füstfelhőben. Testük áhítatos istenközelségbe görnyedt, s e rítusukból csak lassan, fokozatosan egyenesedtek fel.

- Te teljesítetted kérésem, Malinche. Vajon volna-e vágyad, melyet én be tudnék tölteni?

- Láttam hatalmadat. Mindenki meghajtja előtted fejét, amerre a madarak szállnak. De neked tudnod kell, hogy a mi királyunk számon kéri minden lépésünket. Ezért kérem tőled, hívjad egybe fejedelmeidet, és add nekik tudtul, hogy a mi távolon lakozó urunk, Carlos előtt meghajtod fejed.

- Amikor Tenochtitlán határában fogadtalak, és bevezettelek atyámnak palotájába, mondtam neked, Malinche, hogy országom legyen a tied, mert hiszem, hogy urad nem más, mint Quetzalcoatl távoli sarjadéka, aki nem várhat tőlem mást, mint alázatot. Mit akarsz még?

- Vettem szavadat uram számára. De vajon nem vagyunk-e mindketten halandók, s vajon nem halandó-e ez az asszony, aki egyedül volt tanúja beszédednek, s vajon nem lehet-e, hogy ivadékaink azt mondják majd, hogy nem jegyeztek fel róla semmit a törvénykönyvek?

- Nálunk a múltat tartja a kép, hogy el ne feledjük, nálatok megállítja a múló időt, s csak akkor hiszitek el azt, ami történt, ha szárnyánál megfogjátok, s fekete vonalakkal odakötözitek?

- Hazánk törvényei így írják elő: mindent végy írásba, pecsételd meg pecsétnyomóddal, erősítsd meg tanúk sorával, legyen közöttük a király embere, aki fennhangon hirdeti, hogy nevével bizonyítja, ami az emberszájon mozog.

- Nálunk apa fiának és az fiának adta át a hagyományokat. Nem tudnak róla, hogy valaki elvesztette volna őseinek életfonalát. Te kívánod így, tanácskozom azokkal, akiket illet.

Alvarado félhangon odavetette:

- Inkább az aranyát... nagyuram... nem az irkafirka a fontos... adják elő már az aranyukat...

Moctezuma átnézett mindenkin és mosolygott. Olyan fenséges és olyan császári volt, amikor a drága szőnyegekkel bevont hajóhidacskáról lelépdelt, hogy maguk a spanyolok is elbűvölve nézték, mint tűnik el szinte úszva, ruganyos, karcsú lépéseivel.

18

Mire betelt a hold, eljöttek valamennyien. A birodalom tolmácsai hallgatták ki szavukat, így adták tovább a Haragos Úrnak, aki ült palotájának trónтermében, s spanyol apródjának jelenlétében fogadta a jelentéseket. Mind eljöttek, csak a királyi testvér, Iztapalapan ura maradt el, nem jött meg Cacama, s Tula hatalmas asszonya üzente, hogy egészsége nem bírja már el a tenochtitláni levegőt. A többiek, kacikák, országló fejedelmek, helytartók és vazallusok hajnal óta megtöltötték a palotát, amikor bejött Moctezuma, és bemutatta vértelen áldozatát.

A rituálé csendesebb és szegényesebb volt, mint királyi nagygyűléseken hagyományszerűleg lenni szokott. Máskor ezer szív áldozatával kérték ki az áldást, most fekete spanyolok lánca vigyázza, vajon nem szivárognak-e be a papok köntösük alá rejtett emberszívvel, hogy odavessék Huitzilopochtli parazsa elé.

Díszeibe öltözött Moctezuma. Csillogó aranyteste megvillant a korai napsütésben, s március fénye úgy esett rá, mint szikrázó aranyözön. Nem lehetett más jelen a spanyolok közül, mint Ortegilla. Moctezuma ura birodalmának, s egyedül akar maradni fejedelmei között.

Alvarado szította a lángot: most kellene rájuk törni, most, amikor mind együtt vannak, most megfogni nyakukat, hogy fizessék meg mindannyian a váltságdíjat... Megnyernénk a hadjáratot...

- És elvesztenénk Új Hispániát, Don Pedro...

Álltak kint az előcsarnokban, és várták, mit jelent Ortegilla, aki egyetlen hiteles tanúja volt e felejthetetlen, csodálatos jelenetnek.

A Nagyúr felhágott az alacsony, kerevetszerű istentrónusra, kiterjesztette hímekkel, kösöntyűkkel elborított karját és imádkozott, beszívta füstölők leheletét. Aztán halkan, csendesen megszólalt:

- Ugye, tudjátok, hogy a Tollaskígyó úgy ment el tőlünk apáinak évkörökön kívül elterülő idejében, hogy majd évek teljességében visszajön hozzánk, visszaveszi birodalmát. Atyáim s azok atyái az ő nevében és az ő akaratából voltak e földnek urai, miként én az voltam felettetek. Most visszajöttek a Tollaskígyó ágyékából eredettek, eljöttek e sápadt emberek onnan, ahonnan felkel a nap, és kívánják, hajoljunk meg előttük, mutassuk be előttük áldozatunkat. Én nevetekben beszéltem, és mondtam, meghajtom előttük fejem, és ők az én uraim. Ti, akik az én hívséges szolgáim voltatok mindig - most is engedelmeskedni fogtok, s ismeritek szavam, mellyel alázkodom e végtelen vizeken túlon lakozó nagyúrnak, a Tollaskígyónak fia vagy unokája előtt...

Megcsuklott hangja, könnyel lett tele szeme. Úgy látszott, mintha felbomlanék a rend, néhány kacika meglóbálta kőbuzogányát, mások csattogtatni kezdték obszidiánélű fapallosaikat, de a Haragos Úr arca megint kemény és merev lett, mint áldozatokkor, elvillant a lepergő könnyek nedvessége, s mondta: »Hajtsátok meg fejeteket...« Két öreg az északi végről - egymás

nyakába borult, zokogni kezdett. A példa elharapózott, a vérben nevelkedett fejedelmeken végigszaladt a sírás, jajszavak sodródtak a levegőben, mintha asszonyok módjára halottat siratnának... Ortegilla szeméhez kapta kezét, kiszaladt, úgy rohant Cortés elé: Nagyuram... ezt nem lehet hallgatni szívszorongatás nélkül, az embernek megszakad a szíve... A Haragos Úr kéri kegyelmességedet... jöjjön be, de csak egyedül és a nótárius úrral... csak ketten...

Letette fegyverét. Godoy is csak mesterségének jelvényeit cipelte, a kalamárist, lúdtollat, árkusokat. Mikor elérték a császári baldachin szegélyét, könnyen térdet hajtottak, levették tollas kalapjukat, s mélyen lesodorták a padozat felé. Moctezuma szólt az apródnak. A fiú kiszaladt, s visszatért percek múltán Marinával. A lány a bűnbánók fehér kendőjét viselte. A gyülekezeten halk moraj futott végig: indián asszony a hatalmasok tanácsában sohasem vehetett részt Anáhuac törvényei szerint. Marina a Haragos Úr lába elé vetette magát, s várt, míg egy intése magához emelte.

Megszólalt. A hangja fátyolos volt, mintha végtelen fáradtság után, lábadozó beteg szájáról lebbenne el. Mondta: Én ez országok ura és korlátlan hatalmú parancsolója saját akaratomból hűséget fogadok e fehér arcú vezér urának, akiben Quetzalcoatl vérét tisztelem. Átadom néki országomat, s ha ő úgy akarja, az ő nevében fogom népeimet tovább kormányozni. Kérdezem tőletek, van-e valakinek szava ez ellen?

Csend volt. Legtöbben eltakarták fejüket köpenyük szegélyével, hogy ne hallják végtelen hatalmú urukat, amint önként magára veszi a szolgaságot. Hallgattak. »Ti, sápadtarcúak, akik rovásokkal kötitek le a múló emberi szavakat, örökítsétek meg, hogy mi, ez egybegyűlt országok fejedelmei egy akarattal hűséget fogadunk nektek, s jaj annak, aki ezt a hűséget megszegi...«

Marina mondta a szavakat, Cortés igazította suttogva, a jegyző írta. Mikor készen volt, Cortés fennhangon felolvastatta. Marina visszafordította. Minden szem Moctezumát nézte. Ő bólintott, így van, írhatjátok. Az olvadó viasz cseppjei végigsercentek a pergamenen. Cortés levonta nehéz, vésett gyűrűjét, benyomta a viaszba, s alákanyarintotta nevét.

A trónus elé lépett. Izgalomtól reszkető hangon köszönte meg a nagyúrnak e békés meghódolást, amely csak nagy, igaz és hatalmas fejedelem akaratából születhetik meg. Az izgalom őt is elragadta, a szó megcsuklott szájában, végignézett a drágakőtől szikrázó, könnyes arcú indiánokon, csupa férfi, életük legjava harcban, pusztításban, véráldozatokban merült ki, ami ezenfelül történt? Gyermeket nemzettek... éltek és most delelőben, alkonyodóban szavakat hallanak, mint Carlos, Óceán... távoli világok kapitánya... Cortés nézte őket. Ha most egyikük elordítaná magát, egy szemvillanás, és ledöfve heverne... De ez a síró tömeg, mint vezérét vesztett nyáj, oly bizonytalanul imbolyog... Szörnyű feszültségek szabadultak fel benne, megcsuklott a hangja, s a távoli kacikák felneszeltek: a teuleseknek is vannak könnyei... Cortés csipkeujjába rejtette egy pillanatra arcát, s aztán úgy, ahogy jött, kezében a frissen írt, nedves pergamennel, kifordult az őt váró fegyveres spanyolok közé.

19

Az öreg Miguel himbálózó testtel, bicegő térdekkel járta körül Miasszonyunk oltárát a teocalli tetején. Veterán volt, akit lassan megőrölt Andalúzia, a San Domingo-i és cubai csetepaték, Tlaxcala falai alól sem szabadult meg emlék nélkül. Jó ötvenes volt, s büszkeséggel jött a pokol tornácára, fegyveres kézzel sekrestyésnek.

- Ma megint ünnepük lehet az ördögöknek... - mormolta. Ilyenkor megszólaltak a dobok, kórusokat hallott, amibe sípok és trombiták hangja zsivajlik, aztán csend, már ismerte azt a döbbenetes csendet, mely az áldozati kés nyisszenését megelőzte, azt a mindennél szörnyűbb üvöltést, melyet kivet magából a hüvelyét elhagyó lélek... Számolta, ma öt volt, tegnap csak három... Fal választotta el a kápolnát Huitzilopochtli hajlékától. Moctezuma kelletlen adott kegye volt, az egyetlen, melyet sokáig újból és újból kért tőle Cortés. Most ott állt, mindennap temérdek friss virággal a fehér Mária, annyi vörösesfeketébe hajoló ábrázat között, fogja gyermekét, mintha minden sikoltásra megremegne, ha áldozathoz készülődnek a heródesek.

Az öreg Miguel tudta, hogy minden miséjük után megsokszorosodnak az áldozatok. Ilyenkor engesztelik mindenik bálványképet, áldozatok tucatját vonultatják, s lent kiürülnek egy éjszakára a kalickák, a halványarcúak tudják, hogy az út beteljesedett.

Ma csend volt a spanyol szálláson. Napok óta ezt a délutánt emlegette a végtelen szóbeszéd.

Ha éjszakánként elmentek az őrök a kincsesház előtt, hallotta mint konganak a sziklaüllők, fújtat a láng, serceg a forrásvízbe belecseppenő izzó arany szava, lecsap a kőkalapács, s fekete indián ötvösök gyúrják, olvasztják, nyomkodják szerszámukkal az istenek sarát.

Moctezuma megmondta, hogy Tezcoco királyi kincse, melynek befalazott bolthajtása előtt mindig egy-egy tiszt vigyázott, Don Carlos kezébe került, mert ő e távoli úr kívánságai szerint neki adja ősei aranyát. Amikor megbontották a falat, s eljöttek a császári aranykovácsok - izgalommal, találgatásokkal lett tele egyszerre a spanyol tábor. Kinek van még a legények közül aranya? Hisz eddig csak fél kézre csereberéltek, magukkal hozott vékonyka portékájuk közül, egy kis torokszorítás valahol, egy fülönfüggő, Moctezuma filigránjai, melyeket alkalmi szolgálat után adott... De a lányok a városban nem adják ingyen testüket, Cortés úr úgy rendelte, hogy nem szabad elvenni tőlük ingyen semmit sem... A markotányosnők is megkérik csókjuk árát, ők itt a szolgáló fehér asszonyok, ha valaki betelt már az indián lányok fojtó, párás szagával... Beatriz asszony megkönyörül, de bontsa meg elébb az iszákod... Amott meg örökösen pereg a kocka. Ledobnak egy dobra köpönyeget, már veti az ónpohár az ördög játékát, már keresheted, vajon teneked mennyi maradt meg? Ha mormogott a tábor, vagy megint Cuba volt a bűvös jelszó, akkori esténként aranypohárral volt tele Cortés iszákja, s itt-ott öntött fél maréknyival a duzzogó katona tenyerébe. De kincsosztás Vera Cruz óta nem esett, s ott is elvitte a hajó a legjavát, hogy gazdagítsa a szűkölködő római felség üresen kongó thezaurumát. Most egyszerre felcsapott a láng. Cortés engedett, s vasárnapi mise után dobszóval hirdette, hogy délután mindenki ünneplőben, kitisztálkodva jelenjék meg a hivatalos urak előtt.

Lezárták a palota kisebbik udvarát. Körös-körül kordont vontak, kíváncsi szem nem hatolhatott be. Hatalmas asztalokon álltak a számadások. Jegyzők s királyi kincstartók egyeztették az összegeket. Az indiánok nem ismerték a súlyegységet, aranyfogalmaik kimerültek egy lecsiszolt libacsont űrtartalmánál, vagy kakaóbaboknak sorjázásában. A spanyol hajókovácsok fontos vasat kovácsoltak, kisebb súlynak latokat. Ez lett a mérték, s ezt pecsételte le a számadó. Olmedo néhány szót szólt az igazakról, akik keresik a Mennyek Országát, s akik számára nem bűnös szándékok fertője az arany.

Kihurcolták a cempoalbeli mesterek a beolvasztott nemesfémeket. Lapos, fontos, kétfontos rudakba öntötték, valami maradt aranyporban, csak néhány filigránnak kegyelmeztek meg, aranyállatoknak, melyek szépsége elragadta az őrálló és rendelkező kapitányokat. A rudak hatalmas halomban hevertek. Még soha senki közülük nem látott, de nem is láthatott egyszerre ennyi aranyat. Itt volt Moctezuma csodálatos kincse, távoli kacikák ajándékai, Cortés csereberéi, alkalmi szerzések, mindaz, amit a spanyol tisztek kimosattak vagy előbányásztak.

Az asztalok tetején osztályozták a drágaköveket, smaragdok, kevés gyémánt, zöld kalkiulli, ezt az itteniek szokása szerint drágakőnek értékelték a spanyolok. Másik asztalon drágakővel kirakott fegyverdarabok, tollkoszorúk, aranykoronák, aranytalpú mokasszinok hevertek, megsokszorozva a mohó szem káprázatától.

A jegyző olvasta: egy ötöd a császári Felségé. Másik ötöd a főkapitányé. Don Hernando Cortésnak joga van levonni az elégetett hajók árát, s félretenni azok számára, akik részesedtek tőkéikkel. Háromszoros részt kapnak választási joggal a tisztek, kétszereset a lovasok és muskétások, gondolni kell az elesettek s elhunytak családjára... ezután jönne a kegyes alapítványok része, Olmedo atya járandósága, a költségek, melyek mindeddig terhelték a közösséget, s melyeket Cortés eddig sajátjából előlegezett... végül Doña Marinának is jusson egy rész, hisz köztudomásúak érdemei...

A zsoldosok feketén bólintottak. Mind ez ideig azt halljuk, mi nem jut majd ránk... mondjatok mást, jó urak, vidámabb meséket...

A zsoldosok mogorván várták a história végét. Karéjba tömörülve lesték az aranyat. Mindegyike majdnem önfeledten. Senki sem kívánt volna e pillanatban feléje nyúlni, mesebeli hegyek és völgyek, kupacok és vulkánok tornyosultak. Egy lándzsás katona, valahonnan a sarokban hosszasan, csúnyán káromkodott. Olmedo arra nézett: csak villanó, fekete tekintet meredt feléje is. Istenek sara.

- *Hatszázezer aranypezó* - mondotta a végső számot a királyi számadó. A jegyzők felálltak, s bizonyították, hogy ennyi s nem kevesebb mindaz, ami szemük előtt hever. Vajon van-e a pápának ennyi aranya? Mindenki hallgatott. Az Újvilág ott feküdt előttük, sápadtan és tehetetlenül s a zsoldosok mégis egy-egy sipkára valót markolhattak csak, alig többet fejenként öt-hatszáz aranypezónál, fejenként egy-egy drágakő ráadást, drágák voltak a hajók! Az öregebbek dühösen kifakadtak: ennyi-annyi mint semmi, vigyétek és tömjétek meg vele, tisztek, a pocakotokat... dögöljetek bele, forduljatok fel... ötszáz pezó... a sebeimért, kifordult a belem, megégtem a napon, a tüdőm bevérzett a jégfúvó hegyekben, ordasokkal kellett verekednem, réti farkasok környékeztek... nesze neked, ötszáz aranypezó... dögölj meg, s dugd oda, ahonnan érkeztél... bestefajzat...

Fekete tűz volt este. Sokan vetették magasba a kockát, ennyi hát az egész, megint kisemmizték a szegényeket, tiszt urak tudják, merről fúj a szél... dobd magasabbra a kockát... ha elvész - elvész, még megölelem valamelyik festett hajú, fehér testű némbert... legyen a tied, úgyis megdöglünk holnap...

- Te Vicente, innen nincs menekvés...

- Mit mondasz?

- Dögölj rajta az aranyon, amit elkockáztál tőlem, s holnap elveszi tetőled majd más is... dögölj rajta... itt pusztulsz... nem látod, hogy miért osztotta szét mindezt Cortés? Hogy könnyebben vihessük, ha innen menekülni lehet, talán valaki majd hírmondó marad... Ki fogja cipelni az ékszeres ládákat, nehéz rudakat, ha csatornákon, gátakon, zsilipeken át vezet az út? Innen, pajtás, alig van menekvés, az én irhám könnyű, a kardom fogam közt, én átúszom, ha kell, patakot... de te, rudakkal, csecsebecsével, haszontalansággal megrakodva... Ne félj tőle, katonasors ez, s talán te is, Vicente barátom, te is örökké akarnál élni?

Fekete árnyékként suhant tűztől tűzig Cortés. Felébehajolt a tüzeknek, s hallgatta a katonákat. Még nem haltunk meg, Vicente... ne félj hát, csak tarsd meg markodban az aranyad, meglátod, Vicente, megfiadzik... Így járt hajnalig Cortés tűzről tűzre, s oltotta a zsarátnokokat.

20

Teljes harci díszében volt, fehér vonal a homlokára festve, aranyfoglalatban a császári zöld tollak, szikár, napbarnított fiatal férfi, bronzveretű figurája első pillantásra feltűnt a reggeli látogatónak. Nem volt köntöse fölé a gyolcskendő kiterítve, s úgy beszélt a Haragos Úrral, mint majdnem egyenlő. Amikor meglátta Cortést, nem borult le előtte indián nagyurak szokása szerint, mereven szembenéztek, egy másodpercre keresztezte egymást a két tekintet, félelmes és mégis szoborszerű fenség volt a fiatalos harcos arcán, Moctezuma valamit szólt, az ismeretlen könnyen, méltósággal meghajtotta fejét Cortés előtt, aki halkan, alig észrevehetően viszonozta. Moctezuma hangja szólalt meg először.

- Békés világba költözött bátyámnak fia és első asszonyomról szült leányomnak, Tecuichpónak ura. Guatemoc neve, mely a ti nyelveteken Magasból Lecsapó Sast jelent.

Megint szembenéztek, most valamivel mélyebb lett a kölcsönös meghajlás.

- Tudd meg, Malinche, hogy a Lecsapó Sas messziről érkezett, a távoli, dél felé nyúló, nagy víz levegőjét hozta magával. Hozta a foglyokat is, mert győzelmet hozott rá harca a seregekkel. Betört Michoacan földjére, megsarcolta a határvárosokat, kincseket szedett egybe, majd újra, még mélyebben lehatolt dél felé, ahol végtelen erdők borítják a látóhatárt, így tért vissza győzelmesen Guatemoc, délen harcoló seregeimnek ura.

- A foglyok?

- Útközben áldoztunk Huitzilopochtlinak. A többi ottmaradt a sereggel. Én előrejöttem kíséretemmel, megkérdezni a Haragos Urat, mit parancsol?

Rövid, kemény szavak voltak. Marina félve nézett fel rá, s halk, félő hangon tolmácsolta beszédét.

- Miért reszket a hangod? Félsz tőle?

- A Lecsapó Sas híre messzebb jut szárnycsapásánál. Mindenki ismeri, és mindenki retteg tőle. Legerősebb ő a Haragos Úr birodalmában.

Légycsapók zaja hallatszott, majd aranycsengettyűk melodikus zaja. A kíséret tagjai egyszerre megint elfoglalták alázatos hajló figurájukat, csak a császár és Guatemoc állt mereven és várakozóan. Marina suttogta: - Most kell jönnie az úrnőnek!

Tecuichpót hordszéken hozták asszonyai a terembejáró küszöbéig, ott letették. Zöldsarkú saruban, könnyen és mosolyogva járt, inkább táncolt, mint hópehely. Meghajlott apja előtt, majd átfogta lábát, s mosolyogva felnézett rá. Kezében gyöngyfüzért tartott, ritka, hatalmas, fekete gyöngyökből. Két kezével átölelte, s úgy akasztotta rá. Megint mosolygott, s csak úgy fordult a sápadtbőrű felé, akinek hírét széltében-hosszában vitte a szó Anáhuacban. Marina kendője szárát felhajtotta fejére, így adózott mély meghajtással a hercegnő felé. Tecuichpo nem ismerte a félelmet. Egy villantása felmérte Cortést, halk gyermekmosolya átsuhant újra az arcán, amint látta, hogy a tollas kalap feléje hajlik, majd udvari kacskaringóval kifordul a hadvezér kesztyűs kezéből, le a földig.

- Te vagy hát Malinche!

Ő szólalt meg először, és Cortés nézte... oly csodálatos ragyogó szeme volt, ezt látta először, amint közvetlen közelből belefúródott. Nagyurak játékos hercegnői vetik így le a félszet, szemérmét alázkodó asszonyarcnak, gyerek-kecsességével lendült meg színes, könnyű köntösében a válla, arca - mint Moctezuma családja legtöbbjének, valamivel világosabb volt az átlagosnál, csak az olivazöldbe árnyalt tónus árulta el idegen fajta asszonyát.

- Örömmel ismerem meg a Nagyúr házának legifjabb hajtását, s éppoly örömmel látom, hogy a hosszú út nem viselte meg!

Tompán, színtelenül hullott alá a szó Marina szájából, Cortés udvari üdvözlete. A szemük végigtapogatta egymást. Mindkettő tudott a másikáról. A Guatemoc-legenda árnyéka - a déli végeken harcoló, mindig veretlen ifjú hadvezér s szerelmese-asszonya, Moctezuma leánya, betakarta a palotát. Malinche híre, hatalmának bizonysága ott hevert Moctezuma leláncolt trónszéke előtt. A két tekintet tapogatta egymást. Látta a birodalom legszebb asszonyát, sokadik nemzedék kifinomult hajtásában. A hercegasszony fekete szakállt látott rajta, mely vonzotta s megborzongatta. A kalap árnyékot vetett rá, de mihelyt levetette, s úgy maradt, hajadonfővel, kicsillant magas homloka, széles hullámokban hátrasimított haja, melybe oldalt néhány apró ezüstszál vegyült, arányos, középmagas figurája, melyet a hosszú, hegyes cipőkbe bújtatott fekete spanyol harisnyanadrág láthatóvá tett, kesztyűje, sötét könyöklakkjával eltűnt a köpeny redői között, s szemét lebilincselte az aranylánc, mely Szent György képét mutatta, reneszánsz veretében, sárkányviadalban kidomborítva. Nézte kardját, e hosszú, egyenes valamit, mely elképzelhetetlenül keskeny és finom volt ahhoz, hogy fegyver s ne játékszer legyen.

Az egész jelenet pillanatokig tartott. Egyik sem tudta, mitévő legyen, Cortés jötte szavakat akasztott meg, melyeknek ereje felszította az alvó rózsákat Moctezuma arcán. A leány édesapjához jött meg és börtönőrt talált. Guatemozin hadserege félelmesen, verhetetlenül áll az alsó végek körül. Ő nem hívta a spanyolokat, s nem volt jelen az esküvésnél.

Mélyen meghajolt. Először a hercegnő felé. Intett a vélejött uraknak s Marinának egyben: ma ne zavarják a palota útjait, a nagyúr vendégeket kapott.

A hercegnő ránézett Marinára, akinek nevét szintén szétvitte a szél. Látta ruháját, melyet a legfinomabb szálakból szőttek össze s nyakában a keresztet, övében a kis tőrt. Szembenéztek. Marina halotthalavány volt. Alig múlt el anyaságának fájdalma, már ezer baj, aggódás szakadt rá, szaván keresztül illant szét a gond, most már gyereke sorsáért szedte össze a beszéd kockáit, hogy maga számára összerakja: mitévők is leszünk holnap? Hisz Cortés gyereke az ő gyereke. A hercegnő rámosolygott:

- Te itt maradhatsz...

Marina meghajtotta fejét, s most már ő is visszamosolygott. Asszonyok voltak, s a hercegnő kérte, hogy mutassa meg neki egyszer e csodálatos atyától lett gyermekét.

Ettől a naptól kezdve valami megváltozott a palotában. Még nem látta senki. Az egyszerűbbek dúslakodtak az ételekben, ismerték az ország asszonyait, Moctezuma bőkezű volt asszonyházának unt virágaival, szétdobálta őket, hisz majdnem minden kacika, ha messziről jött, új rabnővel kedveskedett. De valami megváltozott. A szemek, melyek egy sarokból átcikáztak. Az udvarmester kevésbé alázkodott, ha a spanyol provianttiszt fejére zúdította örökös panaszait: így van, uram, nincs másként. Mást nem adhatunk... mondta egyszerűen, s nem a szavában éppen, de a tónusban volt valami fenyegető. A papok élesebben fújták a harsonákat, s az öreg veterán, a toronyváros tetején számolhatta, hányszor újul meg az üvöltés, hányszor hajlik ki a párkány felé a pap, szívet rázogató bal kezével. Ortegilla panaszkodott, hogy császári ura gyakorta küldi üzenettel. Ilyenkor magukra maradnak az országnagyok, s halk, titkos szavak röppennek, ha ott van, idegen szavakat kevernek a beszédbe, valami más, udvari nyelven, melynek értelmét csak ők ismerik. A császár alig van asszonyai között, kevesebb időt szentelhet vitás ügyeknek, bírák mondanak nevében ítéletet. Mind sűrűbbek az órák, amikor mécses fényénél tanácskoznak, s gyakran látja, hogy aggodalmas arcok hajlanak a

fáklyák lángja felé: egy-egy nequemdarab fellobban, a keményített szövet fanyarkás szaga megfekszi a szobát.

Valami történik. Egyelőre még sejtekben és agyvelőkben, még mozdulatlan a száj és kéz, a szemek lehunyódnak, mintha örök kontempláción túl nem volna bennük semmi földi vágy. De a levegő sűrűbb lesz, megtelnek esténként a folyosók, ahol imbolyogva mennek a lángok, titkos, ismeretlen precesszióra... még tiltott utakon áldoznak, csigalépcsőn hozzák fel rejtekükből az elítélteket, Guatemoc foglyainak egy része itt állomásozik, számuk napról napra apad. A nagyúr kedves. Sohasem takarja el borulat arcát. Megszűnt hangjában a rezignált színtelenség, újra cseng, újra mosoly villan végig, tréfál vagy gáncsol, rászólt a minap is az őrtállóra, hogy éjszaka elaludt, s hangosan horkolt, adjon a kapitány megbízhatóbb éjjeli őrt. Ő bizony átléphetett volna rajta... Így tréfál szomorú sorsa, fogsága felett, s egy célzást sem tesz arról, hogy elvágyódnék, más palotába...

Mindez végigkúszik a levegőn. Az asszonyok is érzik, a fehér asszonyok, akik már nem tudják ölükkel megvigasztalni a mogorva katonákat, s látják, amint valami baljós dolog kúszik szerte a palota folyosóin.

Napok óta nehezedik a helyzet. A reggeli kihallgatás hűvös, merő formalitás. Megjelennek a kapitányok, érdeklődnek a nagyúr parancsai iránt, görcsösen markolják fegyverüket, izzanak elfojtott feszültség légkörében, s nincs semmi... semmi kézzelfogható bizonyosság. Délután történt, amikor legkevésbé várták, a spanyol tisztek hevertek szállásaikon, hogy Cortés a Haragos Úrtól üzenetet kapott, kéri, hogy tisztelje meg e rendkívüli időben, s hozza magával tolmácsát is.

- Malinche, köszönöm, hogy eljöttél hívásomra, vedd úgy a szavamat, mintha igaz testvéredtől érkeznének hozzád. Az istenek nem alusznak Anáhuac felett. A viharisten, akinek ocelotarca van, itt áll Tenochtitlán kapui előtt. Az istenek nem alusznak. A papok éjjel és nappal beszélnek velük. Szólnak istenek nyelvén urak és szolgák felé úgy, hogy ki-ki közülük értse. Malinche, rólatok beszélnek az istenek. Szomjasak és felbőszültek. Nincsen más menekvés, csak ha békésen és azonnal elmentek innen. Ma még hallgatnak szavamra, és én tartom a békét, és mondom: a Jelet még nem hozták el nekem. De ők már unják s fenyegetnek... megeshetik, hogy valaki kinyújtja kezét a quetzaltollak koronája felé. Én a barátod vagyok, és mondom neked, Malinche, könyörögve, készüljetek, amíg nem késő, mert Esőisten ott áll Mexikó kapujában...

- A hajók elégtek Vera Cruzban. Ha ledöntötted a fákat, megkeverted a gyantát s öntesz szurkot hozzá: készek lesznek hajóink s elmehetünk. Segítesz ebben minekünk, Haragos Úr, aki igaz barátja vagy a császáromnak?

- Ha kívánod, nequemre lesz írva az üzenet. Annyi ember segít kacikádnak, amennyit ő akar. Mondjad kívánságodat, és én mindent megteszek. Ha arany kell, még több... megadom... ha szolgák kellenek, ritka madarakat akarsz küldeni uradnak, megtehetem. Ha kellenek szent könyveink, hogy lássa e népnek útját, mióta elment közülünk Quetzalcoatl: írástudóim hajnaltól hajnalig másolni fogják... Csak neked látnod kell, Malinche, hogy az istenek nem elégedettek, egy ember élete kevés ahhoz, hogy megvédjen haragjuktól benneteket. Most elmehettek.

Minderről csak a kapitányok tudtak este, amikor megtartották a haditanácsot. A Haragos Úr igazat beszélt, s most az egyszer őszinte, baráti volt a spanyolokhoz.

- Rajtunk már csak Hispánia segíthet, nagyuram!

Megegyeztek abban, hogy a hajókat fel kell építeni, minden eshetőségre készen, a tengerparton. Sandoval tegyen meg mindent, ami szükséges, ácsoltasson deszkákat, varrassa meg a vitorlákat. Amikor minden együtt van, s már csak az egybeillesztés munkája hiányzik, akkor lassabbodjék meg irama... várjon...

Cortés állt a bölcső felett, melyet kampós orrú mexikói istenség figurájával faragtak tele. A gyermek szopta az ujját, s amikor a nagy, fekete ember elfedte árnyékával, felnézett rá, nevetett. Marina azt az éneket zümmögte, amelyet valaha nagyanyjától hallott, s eligazította a gyerek mellén a nyakról lógó filigrán aranykeresztet. Senki sem volt a szobában, és ilyenkor Cortés meglágyult. Marina nemcsak a »tolmács« volt, miként Károlyhoz írt leveleiben szerepelt. Asszonya volt, aki egyengette útját s akihez - a spanyolok is egyre babonásabban hitték - jó sora titokzatos módon hozzátapadt.

- Mit érthetett ezalatt, hogy Esőisten les Mexikó kapujában? - Marina ránézett az inkább egyedül beszélőre. Látta, amint végigszalad homlokán a fekete gondolat s tovagyűrűzik: mit jelenthet? Ezek a gyönyörű, kínzó órák, a lélek és test gyötrelmében asszonyához menekült: - Mondd, Marina, mit jelenthet...?

- Tláloc, aki az eső és vihar istene, megérzi az időt! Amikor baj közelít, felül a ház kapujára, éjszakánként hallják a hangját. Ilyenkor átváltozik néha ocelottá. *A ház kapuja, mely felett megtelepszik, nyikorog majd a halottak után.*

Fejére borított kendővel, hogy eltakarja ékszereit, úgy ment be gyermekével a hercegnőhöz. Ketten álltak az első keresztezett ivadék felett, aki Anáhuacban megszületett. Nézték világos bőrét, tág szemét, a szemfehérje kékes egy kicsit, haja egészen fekete, de selymes, amilyent errefelé még sohasem láttak. Az arcán kidudorodik két erős pofacsont, már látszik, hogy az orr erős, kemény indiánorrá fog ívelődni. Marina mondta, hogy apja apjának neve után Martinnak hívja.

A hercegnő ismételte: Maltin... Maltin... Marinának felcsillant szeme: rövid név, de utána jön: Cortés. Martin Cortés, mint az apja - így írta meg a szent ember az írásokban.

- Ezek írnak, mi meg álmodunk - mondta a hercegnő, és mosolygott.

- Őreá gondolsz, úrnőm, akinek nevét nem szabad kiejteni a palotában, de akinek mi mindnyájan hallottuk történetét?

- Nénémre, Papanra gondolok, ő látta az eljövendőket a halottak virágos útjain. Én nem mehettem azóta hozzá, mert senki sem mehet hozzá. De szolgálómmal üzentem néki, és ma hajnalban érkezett vissza az üzenet.

- A halottak taníthatják az élőket, úrnőm?

- Papan visszajött a halálból. Többet tud nálam, tenálad, apámnál és uramnál is többet tud. De Papant nem meri kérdezni senki, mert nem fukarkodik rossz jelekkel. Én teveled beszélek, és elvárom, hogy a szót megőrizzed.

- Kegyes voltál hozzám, megnézted gyermekemet. Nagyobb tisztesség kell-e szolgaleánynak?

- Atyád nem volt szolga. És te úr vagy uradnál. Te többet tehetsz, mint bárki közülünk. Szeretlek téged, és én szeretem az uradat, amióta szemébe néztem, nem sütötte le.

- Az én uram... sohasem süti le a szemét. Ránéz a kérdezőre, és annak szemmel kell felelnie. És akkor nem lehet neki ellenállni. Mindenki jön kérni, vagy fenyegetni hozzá, vagy rossz gondolatokkal, ki tudja, talán már fegyverrel is a kézben... és mire szemébe néznek... Leesik a tekintetük, és áldoznak néki szívükben.

- Én beszélek vele, és te leszel az én szavam és az ő szava.

- Úrnőm, vetted a halottaktól visszajött üzenetét?

- Papan hajókat látott.

- Papan ezt elmondta?

- Miért akarod tudni, hogy mi a valóság? Érzed, hogy idegen szél szalad át a palotában? Érzed, hogy itt valami történik? Érzed, hogy percről percre és óráról órára fonódik körülötted a sors kötele?

- Hajókat látott?

- Nem Papan látta. Mások látták. A hírek jönnek végig a partokon, először csak fénylő jeleken át, amint egymásnak adogatják, aztán egyre közelebb... már maguey-fa lapjára rajzolva... tegnap jött az első, éjszaka együtt voltak az írástudók, hogy megfejtsék. Az úszó házak rajza nem hiányzott belőlük. Tizennyolc.

- Talán erre vártak? Itt küld uruk erőt kiapadó erükbe. A vért. Friss vért.

- Nem. A jelek keresztbefektetik a teulesek kardját, s a jeleken Malinche jelét lábbal tapossa egy új sápadtarcú, akinek nincs jele, de nyolcvan embere ül agancstalan szarvasokon és négyszer tíz csőben rejti el az égzengést. Ti még nem tudtok minderről semmit?

- Úrnőm, te láttad a jeleket?

- Láttam, amint olvasták hajnalfelé, mert belopóztam, és kerestem uramat.

- Miért beszéltél akkor róla, akinek nem szabad kiejteni nevét?

- Üzenetet küldtem hozzá. Mert ő az én néném, és énnekem nincsen anyám, és atyám minden világok édesatyja. Papanhoz küldtem, és kértem, mondja meg, mitévő legyek? Visszajött az asszony tőle, aki engem tejével etetett. A hercegnőt nem látta, csak hallotta a hangját, így üzent Papan: „Az élők éljenek. Az isteneknek nem kell vér és jaj annak, aki szívet hány a serpenyőkbe, s azt hiszi, hogy ezzel megjavítja a jövőt.” Ennyi volt, amit Papan üzent.

- Az élők éljenek. Malinche ne haljon meg, mint ahogy kívánják papok és istenek. De én nem hiszek nekik, én Papannak hiszek, aki beszélt velük. Jönnek az úszó házak, és akik rajta vannak, azt mondják: azért jöttünk, hogy büntessük Malinchet. Miért csak a mi népeink hadakoznak? Miért csak itt vannak országok, foglyok, áldozatok? Ezek is emberek, náluk is lehetnek országok, és lehetnek más és más fejedelmek. Ki járt ott, az idegen világukban, hogy megtudja, mi igaz abból, amit ők mondanak? Ezek, az újak, sokkal erősebbek, jönnek, hogy büntessenek. A jelek nem csalnak az agavelapon. Atyám, a Haragos Úr, úgy döntött, hogy vár. Még nem tudja, felfedi-e Malinche előtt? Még vár, míg közelebb jönnek. Hátha csak elhajóznak, és hátha mégis csalnak a jelek. De a papok és katonák és seregek urai, az én uram is, hazamennek és mosolyognak. - Már aligha kell kiélezni a fegyvereket. Rontás rontással emésztődik, mintha kígyómarás után gyógyító kígyót bocsátanál két melled közé. Ők most felfalják egymást. Mexikó kapui előtt olyan játékot fognak játszani, melyet még sohasem mutattak be az istenek tiszteletére. Aki megmarad közülük, az csak Huitzilopochtli véres kövén fog örökösen megpihenni. Gyermekeink látni fogják napszárította csontjukat, fegyvereik

ott fognak függeni a templomokban. A papok várják, vajon melyik kígyó fog kikerülni a párviadalból... Ezt mondják a papok, akiknek hallik a hangja.

- Mit mond az, aki visszaérkezett...?

- Papan mondja: az élők éljenek. Ő nem akarja, hogy Malinchének kitépjék szívét, s férfitagját felmutassák a győzelem végső jeleként; ő úgy hiszi, hogy új rendje jön a világnak, a régi istenek eltévedtek az emberi sors ösvényein...

- Tudhatja uram mindezeket?

- Mindezek csak jelek még. Mi még nem látunk, és nem hallunk semmit. Lehet, hogy csak álom volt, ha valaki látta az éjjel Tlálocot, amint elnyúlt békafejével végignézett Tenochtitlán felett.

- Miért vagy jó, asszonyom és anyám?

- Nem akarom uradat hanyatt fekve látni. Én nem akarom. És terád gondolok, ha olvasom könyveinkben az istenek kívánságát.

- Tlálocra gondolsz?

- Te tudod, hogy tavasszal örvend Tláloc, amikor minden harmatos és tiszta, a rügyek kifakadnak, új élet kopogtat a kapukon...

- Te az én gyermekemre gondolsz?

- Te tudod, hogy Tlálocot tavasszal friss csecsemők vérével engesztelik, nyitott kis faágyakon viszik fel őket, s a papok figyelik könnyeiket s ebből mondják meg az eljövendőt... Én féltem a te gyermekedet, mert rávetette árnyékát Tláloc.

Marina leborult Tecuichpo lábához, aranytalpú, drágakövekkel kirakott szandálját csókolgatta. Aztán megcsókolta térdét. A hercegnő megsimogatta fejét.

- Megbocsáthatja-e az úrnő, ha szolgaleánya ráemeli szemét, és ajkáról felfakad a hála jele...?

- Tedd, amit akarsz, Malinalli.

Köntösének belsejéből elővette a rejtegetett drágaságot, melyet egy markotányosnétól csereberélt rubintdarabért. Üvegre festett Madonna-képecske volt, melegkék háttérben, sevillai gyorsfestő műve. Marina szívéhez szorította, s odaadta a hercegnőnek. A kép felé hajoltak, s ketten nézték.

- Látod, ilyen bánatos az asszony, akinek megölik fiát.

21

- Minek kellenek neked hajók, Malinche? Vajon beszélnek-e arról a fekete vonalak az agavelapon, hogy testvéreid jöttek a te városodba, s úszó házaikat táncoltatja a tenger. Tudsz-e róla?

- A Haragos Úr előtt nem maradhat semmi sem rejtve. A hír nem ér váratlanul. Városunkból megjött az üzenethozó. De vajon mit jelentettek neked tengerparti kacikáid azokról, akik a mi testvéreink?

Moctezuma elővette az egybegöngyölt agavelapot. Friss, égő színekben tündököltek arany, veres, zöld, mélykék figurái, amint sebbel-lobbal igyekeznek elhagyni szűk, összeszorított keretüket.

- Este hozták el Cempoalból... Aki olvasni tud - olvassa. Embereket látok, akiket, mint tajtékot, fehéren vetett ki a nagy víz. Hússzor hetven harcosról beszélnek a számok. Nyolcvan állatuk van, s talán negyven cső mutatja a hordozható mennydörgés színeit.

Cortés leemelte kalapját.

- Áldott legyen az Úr, aki segítséget küldött a mi számunkra. Köszönöm, nagyuram, hogy szavad megvilágosította elmémet. Nincsen szükség hajókra, eljöttek testvéreink.

Amikor kiment, Moctezuma hosszan, mosolyogva nézett utána. Hívatta Guatemozint.

- Olvastam neki az üzenetből. A szakáll elrejti bőrét, s sápadt arcán nem tudom olvasni a rémület sápadtságát.

- Mit kívánsz, végtelen hatalmú nagyúr?

- Kérdezzék meg a papok az isteneket és kérdezzék meg a seregek vezéreiket: várjunk-e, míg kapuink előtt a teulesek holtra marcangolják egymást, s aki közülük megmarad, csak azzal végezzenek a mi vitézeink? Vagy engedjük-e őket békésen kivonulni, hogy pusztulástól megmentsük a várost, s csak fegyvereseink kövessék lépéseiket, hogy ott legyenek, ha temetni kell?

- Te kívánod, nagyúr, az áldozásnál Malinche mellébe meríteni az ichtzli-kést?

- Az istenek talán megbocsátják nekem, de Malinche lelkemhez közel áll. Én irigylem tőlük barátom vérét. Ellene nem emelem fel fegyveremet.

- Az istenek néha nélküled döntenek, nagyuram...

Cortés beszélt este a katonákkal. Mondta, hogy levél érkezett Vera Cruzból. Emberek és hajók jöttek a szigetekről. Lehet, hogy mentésükre Castiliából küldte a császár. Még senki sem tud róluk semmit... Este csapra veretett erős italokat, minden katona egy aranypezónyi ajándékot kapott. Vacsora után nyilvános könyörgés volt, utána megdördültek az ágyúk. Spanyolok jöttek Új Hispániába.

Az első pillanat a féktelen öröm jegyében íródott. A katonák új aranyról s békés visszatérésről álmodoztak, a tisztek előtt felvillantak új, vitézi nemeslevelek. Az ágyúk nehéz, lomha dörrenése felriasztotta a nagypiac népét, amely csodálattal látta, hogy a fekete torkokból üresen, golyó nélkül csap ki a láng. A kapitányok nem ittak, ők már korán, az örömünnep elől Cortés sátrába vonultak. Előttük nem titkolt semmit. Elmondta a hercegnő titkos intő szavát, Moctezuma játékát, mellyel egymásnak uszítaná a seregeket. Sandoval írja, hogy a sereg vezére Pamfilo Narvaez, Velazquez öcsikéje, a riválisa santjagói udvari titkár. Olvasta Sandoval levelét, melyet éjszaka írt Vera Cruzból:

„... Nyíltan hangoztatják, nagyuram, hogy céljuk csak egy lehet: vérrel és vassal helyreállítani a Velazquez-parolát. Királyi levelük nincs. Velük jött a jeromos-atyák egy kiküldött bírája, hogy tegyen igazságot a két spanyol csapat között, ők Ayllont, az asszeszort bilincsekbe verték, most ott rothadozik a Capitana fenekén. Velazquez hozzám küldte udvari papját, Guevarát és a velük jött királyi jegyzőt. Parancsa úgy szólt: álljon el mindenki a *pártütő* szolgálatából, én meg adjam át hitre Vera Cruzt. Akkor remélhetek és remélhetnek a többiek is gráciát. Feleletem így szólt: én nem jártam, csak vezérkapitányom, Hernando Cortés, jogi iskolákat. Neki kell eldönteni a papírok igazát. Felfortyantak. Erre megkötöztettem kezüket, s levelem zártával egy időben teherhordók hátára kötve elindítám mindkettőjüket Tenochtitlán felé. Kegyelmességednek sírig hű vitéze és fia, Gonsalo de Sandoval, Vera Cruz város alcaldéja...”

A tisztek hallgattak. Valaki mondta utána: sírig hű Sandoval. Nem volt senki a táborban, aki ne szerette volna. Ordaz felnevetett.

- A reverendissime így hát majdnem per pedes apostolorum teszi meg az utat. Indiánháton még ő sem lovagolt...

Cortés elgondolkozott.

- Látják, caballeros, amilyen helytelen a Korona plánumainak szempontjából, hogy Narvaez ellenem hódítgatja s bujtogatja a kacikákat, épp úgy megrovom Sandovalt, mert szégyen-szemre csúfol meg spanyolokat. Hajnalban induljon eléjük Avila nyolc lóval, tartsák jól őket, s úgy érkezzenek meg Mexikóba. Tartsuk fenn a hitet, hogy egységes és osztatlan castiliai népek vagyunk.

- Velazquez de Leon százötven emberrel indult a Panuco folyó mellé. Hiányoznak nekünk ezek a lándzsák...

- Cholulában megkapta már parancsaimat. Nekem pedig most meg kellene várnom, milyen hírt hoz hozzánk a két követ. De én előre akarok küldeni valakit Narvaezhez, aki meghirdeti neki tiltó szavamat.

- Kegyelmed ismeri e riválisfőkapitányt. Szép szóra hallgat?

- Szolgái gyűlölték, hetenként átszöktek hozzám, mert szomszédos volt a haciendánk. A kormányzói palotában nem szíveltük sohasem egymást. Nem rosszabb s nem jobb, mint sok más, Cubában. Azt kérdem kegyelmetektől, ki vállalná önként, hogy elviszi hozzá levelem?

Csend lett. Ha valamelyikük túl sebesen veti rá az igent, gyanúba eshet, hogy szökni próbál, s menti irháját, azt, ami megmenthető. Mindenki ajakán ott volt a kérdés: vajon tényleg mi most lázadók vagyunk-e?

Olmedo atya szólalt meg, csendes hangon. Mondta, hogy ő elviszi az ellentáborba az üzenetet.

Cortés levele így kezdődött: „Kegyelmes Uram és Régi Barátom." A ló abrakostarisznyája mellé aranyporos zacskókat akasztott a hajnali szürkületben Olmedo atya. Az ellenkövetek bevonulását délelőttre írta elő a regula. Avila Cholulánál érte be a menetet, s egy-két órába került, míg szép szóval, ajándékkal megenyhítette a kifulladt, összetört jegyzőt s papot. Kényelmes hátaslovakat kaptak, az út többi részét vidám beszélgetésben tették meg. A kapitány fényről, jólétről, gazdagságról beszélt, s közben kilátásba helyezte, hogy a vezér-kapitány annyi tengernyi kormányügye közt hamarosan fogadni fogja majd a követeket. Álmatlanságtól elkínzott szembogaruk - három éjjel jöttek, szüntelen indiánháton - alig tudta felinni a Völgy millió, káprázatos csodáját. Ahogy beértek a nagy töltésre, köréjük zsibongott a nép, a leányok virágot vetettek, a kapitány könnyű mozdulattal köszönte meg. Mire beértek Axayacatl palotájába, ott már felsorakozott az őrség, s tisztelgéssel, trombitaszóval fogadta a követeket. Néhány percig itt vártak. Aztán kijött az udvarmesterré előléptetett Lares, s botjával megkopogtatta a kőpadozatot.

- Don Hernando Cortés úr, Új Hispánia vezéri főkapitánya!

Széthúzták a függönyt, megjelent Cortés, mögötte páncélos, aranyláncos kapitányai, néhány kacika, udvari ember s köztük csodálatos drágakődíszében a Fekete Virág. A pap és jegyző dörgedelmes, számonkérő beszédre készült, mellyel megleckézteti a szabadkapitányt. Most, hogy e fenséges jelenség feléjük tartott, mindkettőnek megroggyant a térde, Cortés az atyához lépett, átölelte, a jegyzővel szívélyesen kezet rázott, a két spanyol szolga elkapta, s meg-csókolta Cortés kezét. Az első néhány könnyű szó a kényelmetlen utazásról esett. Cortés fennhangon korholta a derék Sandovalt, aki vitéz, kitűnő katonaember, de sajnos, nem ismeri

kellőleg a finom urakra irányadó udvari szokásokat. Cortés asztalhoz kérette vendégeit s a kapitányokat. Ez alkalommal használta először az indián ötvösökkel remekbe készített, csodálatos aranyevőeszközeit. A követek ámulattal vegyes csodálkozással forgatták a szeszélyes állat- és virágdíszekkel kikalapált tányérokat, s félénken néztek hátra, ahol ragyogó, drágaköves köntösökbe öltözött indián apródok ritmikus lépésekkel ismételték meg Moctezuma ünnepi ebédeinek előírt rituáléját.

Délebéd után kicsit elnehezedtek. Maga Cortés kérte őket, hogy térjenek pihenőre, de előbb ki szeretné elégíteni bizonnyal jogos kíváncsiságukat. A félig elfalazott, titkos lépcsőn ő maga vezette le vendégeit a pincehelyiségbe, ahol megszámlálva, lepecsételve ott hevert az öntött, kovácsolt, porban őrzött arany, királyi ötöd, hajógazdák részére, Cortés zsákmánya. Még magukhoz sem tértek az ámulatból, mindkettőjük már egy-egy ajándék rudacskát szorongatott.

Guevara mondta az esti imát a vacsoránál. Borközben példálózott: Narvaez ifjú ember, jóvérű... de talán mégsem a virtus minden, nehezen beszéli a katonák nyelvét, kicsit kapzsi, sajnálja a dénárokat is az emberektől, rendre elszedi tőlük, amit épp csereberélnek...

- Atyám, Pamfilo úrnak dicsérem mégis bölcsességét, hogy kegyelmedet küldte el követségbe. Nem ismerem szándékát, de úgy hiszem, Károly urunk bőven megjutalmazná azt, aki ily nehéz helyzetben a Korona javát képviselné s nem kis frakciók érdekeit... Gondoljon, atyám, arra, hogy ennek a diocoesisnek még nem vonták meg határát... Új Hispániában nem lesz üres címmel egybekötve a püspöksüveg...

Guevara is, amikor visszaindult, nyeregtakarója alá duzzadó bőriszákot rakott. Vitte saját aranyát s aranyát azoknak, akik majd eltanulják tőle a Cortés-parolát.

Moctezuma várta Malinchet. Ha bejött hozzá, nem tudott ellenállni a babonavarázsnak. Még mindig a Tollaskígyó csodálatos ivadékát látta benne, mindenét odaadta volna a távoli istenúr kegyes indulatáért... Akkor, amikor Cortés-zel beszélt, felizzott benne száz és száz, gyermekkora óta böngészett, glosszált Írás... Míg egyedül maradt... Akkor lassan elszállt a varázs és jött Lecsapó Sas és mondta: az istenek ködöt bocsátottak szemed elé. Nem látod, hogy rablók és keselyűk környezik palotádat... Nem látod, hogy nem lehetnek igaz ügyben, hisz azok, akik újonnan jöttek, büntetni akarnak s nem egyesülni... Ezek talán az igaziak, ezek hirdetik a véráldozatot... Hallottad, mit mondott egyikük: Tenochtitlánban Malinche füléből akarnak lakmározni... Talán mégis kívánják néha a vért... Ők is kívánják...

Titkon követeket küldött Pamfilo Narvaez a Haragos Úrhoz. Ezzel vesztette el a játszmát. Az indiánok, akik letakart fővel érkeztek, kigöngyölték nequemlapjaikat, s suttogó hangon mondták - kérelem formájába rejtve - a tengerparton váró sápadt nagyúr üzenetét... Ezek a követek úgy jöttek hozzá, mint rabmadárhoz a csalogató. Narvaez úgy üzent a Haragos Úrhoz, mint az istentelen Cortés szomorú foglyához, aki bilincsbe vert kézzel várja, hogy kiszabadítsa Narvaez kapitány... Már jönnének is, így izeni... de ehhez arany és kincsek kellenének, sebesebben jöhetne, szétszakítaná a fogolycsászár szorongató rabbilincseit. A levél, melyet hoztak - pernyeként izzott a kopálfüstölőn, s a követeket sem látta többé senki sem... Teuhtitle eltűnt a palotából. Kufár köntösében északnak tartott, iszákjában néhány drágakő. Üzenete rövid volt, a helytartó szájából félelmesen, magányosan csengett Moctezuma szava. „A sápadtarcúak új nagyfőnökét hamis szolgák hírei tévútra vitték. Tenochtitlán ura trónusán ül kedves fejedelmei között, házának törzsatyja s istene, Tláloc hallatja hangját a kapufákon. Mondd meg, hogy uradat fényben láttad s nem börtönben...!”

Hajnal felé ébresztette fel Cortést Olmedo atya. Vitéz módjára vágtatott végig a tengerpart felől vezető utakon. Leroskadt Cortés mellé a szegényes, kopott medvebőrre. Mióta Guevara s a jegyző elment, lekopott mindenkiről a vezéri parádé.

- Narvaez levelet adott át kegyelmed számára. Az vagyon benne, venné át kegyelmed a seregek alvezérségét, s hajtsa meg engedelmesen fejét, kiadva neki Tenochtitlán s Cholula kulcsait... De ez, don Hernando, hazug izenet. Ha száz kezem lenne, mind elfáradt volna abban, hogy csengő aranyra váltogassam a Cortés-parolát. Sok tisztet, legényt ismertem Cubából, nem kellett jó szóért messze mennem. Ezek elmondanak nekem mindent. Kegyelmed e tejfelesszájútól jót soh'se várjon. Gúnyolják, piszkolják kegyelmedet, ha bortól fülledten rikoltoznak estebéd után. Ki törődik ott a katonákkal? A zsoldosok nem látnak sem húst, sem aranyat. Vesznek maguknak, ki ahogy éri. Az indián főnökök meglestek és könyörögtek: mondanám, vajon titkos ragály tette eszeveszetté a sápadtarcúakat?... Szegény öreg kacika is sántít, mióta talpát megsütögették...

- Mi lenne Narvaez plánuma?

- Most pihen. Addig szeretné az időt elhúzni ide-oda szaladó levelekkel. Amit te bölcsen tettél, ő tervelné botor módra. Lázítani akarná ellenünk a kacikákat, hogy ölébe pottyanjon vér nélkül Tenochtitlán. Úgy hiszi, könnyű, békés séta lészen az útja.

- Kegyelmed szerint nem hajlik a béke szavára?

- Gőgös is, tökfilkó is. Az Úristen megbocsátja nekem, hogy spanyollal állván szemben, nem prédikálom a békességet. De igaz hitünknek ebből nem lenne diadala. Engem csak csuhám védett az ütlegektől, amikor nem akartam pártjára hajlani. Majordomusa, a kövér Salvatierra, borba főzve akarja megkóstolni levágott füledet... Estebédnél játék folyik, ki piszkolhatja Cortést jobban... Nagyuram, azt hiszem, csekély szorításodra szétesik ott minden, mint pelyva.

Hajnaltájt izent be, hogy beszélni szeretne a Haragos Úrral e szokatlan órában. Moctezuma álmatlanul ült csillaglátó székén, s várta szüntelen a jeleket. Bólintott. Malinche számára szabad a bejárás.

- Egy óra múlva útra kelek. Most döntém el, válogatom embereimet. Csak kevesüket viszem, mert don Carlos szava van velem, és az erősebb minden fegyvereknél. Megbüntetem őket és visszajövök, s akkor mi fordítjuk meg diadallal a vitorlákat.

- Mennyi embert viszel?

- Hetvenet. Kétszer annyi vár minket Cholulában.

- Mindegyiketekre húsz teules esik.

- A császár szava van velünk. Mi erősebbek leszünk. Ha akarnék, vihetnék többet is. De úgy döntöttem, hogy itt hagyom Tonatiuht a tüzes csövekkel és a többi katonákkal. Kérlek, nagyuram, tekintsed állapotunkat s Alvarado úr nehéz tisztjét. Úgy hiszem, ha rendet teremtünk embereink között, s szaporodunk derék, hűségemre tért katonákkal, hamarább bevégezhetjük urunk akaratát, elmúlik miközöttünk e szomorú, gondterhelt napoknak minden mérge, és mi mindnyájan nyugodtan kelhetünk útra Castilia felé.

- Még korai beszélni, Malinche. Férfiak és harcosok vagyunk mind a ketten. Ti kevesen vagytok, és nem a tabascóbeliekkel ereszkedel ütközetbe. Ajánlom neked uralkodói szavammal ötször ezer legjobb katonámat. Akarod?

Cortés meghajtotta a térdét. Kicsit fátyolos volt a hangja, amikor mondta:

- Nagyuram, nagyon jó vagy hozzám. Az Úristenünk megjutalmaz érte. Ami rosszat tettem, nem magam hasznára tettem, csak hitünk dicsőségére. Köszönöm, de nem fogadom el. Magam megyek hetven emberemmel.

Fekete estébe burkolózott az udvar, amikor összegyűltek. Nem volt zajlás, a vezér fegyverben, mindnyájan tudták, most dől el élet vagy szolgaság kérdése. Válogatott. Egyharmadát az embereknek. Váltakozva fiatalt és veteránt. Hetvenen voltak, és vitt magával kétszáz tlaxcalait. Poggyászt alig, sem ágyút, sem lovat. A muskétások javarészét is ott hagyta várvédésre.

„Alvarado úr lesz a parancsnok." Írással erősítette, s arra gondolt, vajon nem lesz-e ez az utolsó írás, amikor tintába formálja nevét?

Percek alatt búcsúztak. Bement a palotába. Marina még aludt fia mellett. Az alvó gyermekhez odalépett, és homlokára rajzolta a kereszt jelét, a csecsemő felnyöszörgött, aludt tovább. Marina is aludt tovább. Pillanatig gondolkozott. Apródját hívatta:

- Xamarillo, fiam, kardoddal és hiteddel felelsz Marináért...

Moctezuma üzent érte, még látni akarja. Felszaladt a lépcsőn. Mióta megérkeztek, nem volt ennyire páncélba-vasba beöltözve. Lovag volt, s ott állt feltolt sisakrostéllyal Moctezuma előtt. A Haragos Úr nézte. Aztán hangtalanul felemelkedett, megölelte. És elfordult.

Trombitaszó nélkül indultak. A licentiátus állt a kapuban, és rájuk adta az áldást. Hetvenen voltak, javarészt szakadozott gyapotvértben, mert elvástak a vasingek, s szétrepedt a jó spanyol sisak, nagyobb részén vastag aranylánc fityegett, mert arany volt, csak vasat nem tudtak kapni, aranyért sem. A markotányosnék öntötték beléjük a pulquét. Igyatok még egyszer. Négy napig meneteltek éjszakai alvás nélkül, a nappali órákban erdők, laposok felé kerültek, melyeken át csak indiánösvényeken vezetett az út. Harmadnapra elértek Cholula határába. Az előre küldött őrszem jelentette, hogy spanyol trombitajelet hall. Összenéztek: vajon Narvaez-e vagy Velazquez de Leon? Élet és halál a trombitaszignálon. Egy legény felkapott a legmagasabb ceibafára. Szélesre vigyorodva mondta:

- Megismerem, nagyuram, ilyen hamisan csak az én Bernardo barátom tudja fújni kornétáját. Velazquez de Leon úr emberei...

Velazquez de Leon, Cortés kapitánya, de egyben Velazquez kormányzó másodunokaöccse. Narvaez atyjafia. Ha Velazquez elpártol százötven emberével, elveszett minden. Akkor nem érdemes mást csinálni, mint kirántani a kardot, nincs tovább... óvatosan közeledtek. Trombitálj, mondta a legénynek. Megfújta a Főkapitány jelét. Vártak. Egyszerre puskaropogás, éktelen öröm vivátja verte fel a reggeli mező csendjét, lódobogás, harmadmagával lóháton előrerohant Velazquez de Leon, leugrott a lóról, átölelte Cortést. Így maradtak egy percig.

- Úgy örülök kegyelmednek, mintha a fiam lenne...

Kétszázhúszan voltak, s már markukban érezték a győzelem igazát. Előreküldték a követeket Tlaxcalába. Egy napra hullafáradtan ágyba dőltek Maxixka fejedelem vendégszállásán. Itt érte el őket Tobillon néhány hegyilakóval és kétszázötven hatalmas, rézhegyű lándzsával. „Lovak ellen" volt a parancs, amikor két kézbe kapták s megkezdték véle a gyakorlatot. Cholulából küldött újabb parlementaire-t Narvaezhez újabb levéllel, melyben békét s osztozást ajánlott fel. Futára érkezett Sandovaltól: elindult ötven vitéze élén Cortés felé. Utóbbi időben hatvanan szöktek át Narvaeztől. Rossz a bánásmód, nincs élelem... a hírek: Cortés két kézzel szórja az aranyat.

Percről percre változó hírek. A parányi főhadiszállás nyüzsgő, emberektől rajzó hangyaboly, írások készülnek a hevenyészett kancellárián, kint, a pitvarban várnak a tlaxcalai futárlegények, akik éjnek idején szélsebesen viszik az üzenetet.

Újra megindultak. Szaporodva ötszáz tlaxcalai harcosukkal. Most már mindenütt kerülőúton mentek, olyan csapásokon, melyeket csak az idevalók ismertek. Zsongító, trópusi őserdő levegője fullasztott, nem volt több erő bennük, ledűltek pár órára, éjjel indultak tovább. Az indiánok lassan elmaradtak. Most nem mexikóiak ellen megy a játék, a teulesekkel kell felvenni a harcot... Mire jó az? Csak a teherhordók s a vezetők maradtak velük. Így értek el egy kis falucskába, mely éjszakányi járásra esett Cempoaltól.

Megszállták az utakat, délidőre befutott Cortés táborába a két ellenséges követ. Az egyik megint Guevara, de oldalán ott látta a régi, szeretett barátot: a követséget Andrea de Duero vezette, mint királyi jegyző. Cortés elébük ment gyalogszerrel s Dueróval percekig fogták egymás kezét. A sápadt arcú udvari ember látta a sebhelyeket, kicserzett, barázdás férfiarcot, szakálla gondozatlan, öltönye harcokban vedlett katonaköntös. A hangja más lett, keményebb, nincs szemében semmi tétova láng, mely elöntötte, amikor először állt a hajó fedélzetén. Duero... a kedves, okos Duero, az örök ellenzék és örök cinikus, most halk, egymásba ékelt mondatok közén mondja: Doña Catalina túlesett a nehezén... a Señora... a körülményekhez képest jól van... a köhögés néha még előveszi... de a háztáj rendben van, nem konfiskáltak semmit. Doña Catalina rendben tartja indiánjait, sír férje után, de reméli, hogy nem lesz semmi baja.

Elnyeli őket a sátorponyva, a sátor hűse alatt indiángyékényekre heveredve kettesben megkezdődik az igazi beszéd. Cortés mondja az első szót:

- Barátom, ne haragudjék, hogy megbontom gondolatainak rendjét. Lelkem könnyítem, ha mondom, hogy én kegyelmed részét hasznaival együtt bőségesen félretevém Axayacatl palotájában, melyről - mint a hajókban részesnek - nevére itt van meghitelt, pecsétes kötelezvényem.

Belehajolt az árkusba. Egy villanás meggyőzte arról, miként sáfárkodik tallérjaival Cortés.

- Ha kegyelmedet elfognák, ki ügyelne az aranyakra?

- Úgy szólt Alvarado úrhoz suprema instructióm: ha elesnék, elfognának, vagy Narvaez úr parolám nélkül jönne, küldesse ki a kincseket egy hajó hátán a nagy tóra, s vessen üszköt fedélzetére, a víz kellős közepén. Narvaez nem kap aranyaimból. Bármily nehezemre esik mondani, bizony úszik akkor kegyelmed aranya is... leszámítva ezt a mutatóba hozott csekélységet, mit jószívvel most ajánlanék fel kegyelmednek.

A királyi jegyző lehunyta szemét. Talán tizenöt esztendeje lehetett, hogy a fekete zekés, félénk kisfiú bekopogtatott hozzá Hispaniolába. Milyen más most... olyasfajta, amilyeneket condottiereknek hívnak a taliánok... Vezérfajta. Vajon melyikük csillaga van emelkedőben?

- Ismeri kegyelmed a játékot, deák szóval: ibis redibis? Kegyelmed is szeretné tudni tőlem, vajon kinek triumfusát mutatják a csillagok? Olvassa ezt a levelet, amit kebelemben hoztam.

Nyers, féktelen izenet volt. Fegyverletétel s alázkodás kegyelemre.

- Don Andrea, ezek az urak még mindig nem tanultak semmit?

- Ilyesmire csak magunkfajta kisebb hidalgók gondolhatnak. Amikor megjött kegyelmed írása az atyával, a majordomus felkiáltott: olvasatlanul dobd tűzbe e sehonnai plebejus levelét... Indítványom úgy szól, hogy ne adassék neki pardon... Erre aztán ittak nagyokat. Déliek ezek, uram, nincsen közöttük északi spanyol.

- Kegyelmed szemében eljátszottam-e érdemeimet a felség bocsánatára?

- Jogászi kérdés lenne ez, don Hernan. Ha döntenem kellene, vádolnám mindkettőt, Cortést és Narvaezt saját bűnében egyaránt. Hisz a kormányzó nem kapott e büntetőútra Sevillából felhatalmazást, lehet, csak a burgosi püspök bátorította csendes izenettel. Az atyák Hispaniolában vétót mondtak, hogy spanyol a spanyolt elsőbbség okából kaszabolja, kárt okozván ily módon Castilia koronájának, bennszülöttek előtt mutogatva hazánk vitézi erényeit. Ezért küldték ők el velünk Ayllon urat, aki döntőbíró lett volna kegyelmetek nagy perében. De a Cortés-párt felé látták hajlani szavát, s Pamfilo úr gúzsba köttette. Most aztán már ő is ily módon pártütő... Viszont legyünk igazságosak, kegyelmed sem hirdetheti fennhangon, hogy tiszta, mint ma született bárány... Ám kegyelmednek sorsát javítja a siker. Hajója aranyakkal megérkezett Castiliába, s követei elvitték szavát a római felség színe elé... A kancelláriákban, úgy mondják, már festegetik Don Carlos napnyugati címerét, hozzáakasztva egy-egy újat a töméntelen régihez... Kegyelmed leveléből már berajzolják cartáikra a városokat a tudós geográfusok. Az udvar örvendez, mondják, a Curia is hallatta szavát. Amit lerágnak az átkozott hereticusok az Ecclesia testéről az óvilágban nyugaton és északon, amit elnyel az oszmán, rendre döntögetve az orientális kapukat... annyit ragaszt hozzá kegyelmed a világ másik felén... Mindezeken felül kegyelmed annyi aranyat kapart össze, mely szebben beszél, mint a római kórusok, ékesszólóbb, mint a legdrágább pergamenek. Ennek csengését mindenki érti, és ne vegye, rossznéven, kegyelmed, ha én is könnyen megértem az arany csengő szavát.

Hallgattak. Kint megszólalt az őrtálló jelzése. Az apród beszólt, hogy Sandoval úr előőrse érkezett. A kapitány jön hetvenedmagával.

- Holnap még kétezer csapatba fogott, lándzsás indiánt kapok. Tlaxcalából is megjönnek a friss harcosok. Nem vagyok gyenge. Ezért kívánom spanyol és spanyol közt a békét. De nem tudnám, kinek szavára hajlik a főkapitány?

- Velazquez de Leon úr Pamfilo atyjafia...

- Megkérdem Velazquezt. Hűségpróbája.

Míg Velazquez odajárt, a seregecske meghúzódott zsombékok szájában, tisztások között. Itt várták a követség eredményét. Harmadnapra jött meg Velazquez kapitány. Halottfáradtan, lihegve, vértajtékos lova hátán. Vele együtt érkezett második követségéből Olmedo atya is. Menekültek. Valaki felfedte az aranyosztogató éjjeli praktikákat, s életüket egy szolgalegénynek köszönhették, aki hajnalban kiugrasztotta őket szállásukról, így menekültek. Nincs béke. De Cortés aranya ott erjed a compániák között. Megeredt a végtelen eső. Mintha Tláloc szeplői lennének, mondták a szövetségesek. A katonák lombsátraik mögé húzódva dideregtek. Cortés riadót fúvatott. Kétszázhetven spanyol volt, amikor megszámlálták egymást. Kő állt az úton, félig a bozót partján, mintha titkosan hallgató romváros őre lenne. Cortés felhágott az egykori istenszobor talpazatára, s a szomorú, ázott sokaság előtt beszélni kezdett.

- Azt mondják, a katonáknak nem tompa az emlékezetük. Vajon ti feledhettétek az átkelés tengeri viharait, a szúnyogjárást, a lázakat a mocsarak partján? Ki nem szenvedett éhséget kikötéskor, és ki aludta végig nyugodtan Tabascónál az éjszakát? Ki gondolta, hogy ép bőrrel szabadul meg Tlaxcala alól, s ki nem félt a haláltól, amikor felkúsztunk a havasokon? De legalább aranyatok lett volna mindezért, emberek... ha nem adtátok volna csekély részeteket Carlos urunk örömére... Kérdem azt is tőletek, vajon nem nyilall-e sebetek, nem sajog-e bennetek görcs, ha változik az idő... Vajon ennyi szenvedést elfelejtettetek volna, mint részeg ember botor szavát a józanodó? Mindezt elfelejtettétek volna, s most elhánynátok fegyvereteket, s kötelet kötnétek nyakatok köré, hogy vezekeljetek Pamfilo úr fennkölt személye előtt? Csókkal illetnétek a vitéz kapitányt, aki ellenünk uszítja a kacikákat, titkon üzen Moctezuma

úrnak, hogy meg akarja őt tőlünk szabadítani... Spanyol nemeshez, aki vállalja a testvérgyilkosságot, ahhoz akartok ti bitangok módjára odakúszni, spanyolok? Én másként teszem fel a kérdést: feledni akartok-e vagy emlékezni? Aki úgy hiszi, oka van bizalomra, az bízzék bennem. Az Úr irgalma még eddig mindenkor kezembe adta a harcok s győzelmek fonalát. Én úgy hiszem, egyiktek sem fogja elhagyni helyét, s egyiktek sem vállalja a szolgasorsot. De kérdem tőletek, vajon melyiktek jönne velem, hogy az ellenség felé fordítsa tizennyolc töltött ágyú csövét?

Ötven veterán cihelődött előre. Intett a jegyzőnek, átvett tőle egy pergamenlapot. A jegyző fennhangon olvasta a katonák előtt: „Megparancsolom kegyelmednek, Gonsalo de Sandoval úr, Új Hispánia ítélő kapitánya, hogy kezével illesse Pamfilo de Narvaez urat, állítólagos főkapitányt, s őt a korona nevében foglyul ejtse. Amennyiben nevezett úr vonakodik, úgy életét is veheti, mert ezt így kívánja fegyverünk becsülete. Kiadatott főhadiszállásunkon. Én: Hernando Cortés... ellenjegyezve Godoy és Hernandez soros királyi jegyzők...”

Sandoval előlépett, meghajtotta fejét, átvette az irattekercset, egybegöngyölte: törvényerejével indulhattak az éjszakai támadásra. Szakadt az eső, apró árterek képződtek, az erek patakokká dagadtak, itt használhatatlanok az ágyúk, s gyalogszerrel kell átvergődni a katonáknak, a lovak felmondták volna bizonyosan a szolgálatot. Könnyű öltözetben voltak, málha nélkül, indián vezetőik ösztönére ráhagyva másztak előre a bozótos sötétségben. A katonák magukhoz szorították hosszú, rézveretű dárdáikat. A csend lebernyege alatt lopakodott a parányi veterán sereg Cempoal ismerős határházaihoz. Itt volt felállítva az első őrség. Két ember. Az egyiket sikerült hátulról kézügyrekapni, a másik elsütötte muskétáját, s elordította magát: itt van Cortés...

A főhadiszállás a toronytemplomban volt. Itt vendégeskedett Narvaez, alul, egy tömegben a tüzérségi park, lovasok, katonák szétosztva. Támadásra, éjszakai harcra senki sem gondolt. Mindenki a házak mélyére húzódott, csontmélyére lebukó hegyiszélben kinek lett volna kedve sárban dagasztani? Amikor eldördült az első puskalövés, megszólalt a riasztó - egyszerre jöttek elő a csapatok, tétován és bizonytalanul, a fekete tájékban senki sem találta párját, nem voltak kézügynél a fegyverek, a lovak beledobbantak a tömegbe, a tüzéreknek az eső kioltotta kanócát... tele fejetlenséggel minden, a főhadiszállásról nem kaptak kürtjeleket, valaki lekiált: rémeket láttok... csillapodjatok... nincsen itt senki!

Hatvan ember csúszik a teocalli felé. Mindnyájan ismerik a terepet, esztendeje, hogy erre tanyáztak. Néhány ágyú elbődült felettük, ők kiugranak, szájukban a Cortés-parola „Szentlélek...” A mázsás kődarabok zúgva rohannak a semmiségbe, ők öles lándzsáikat előrenyújtva rohamozzák az ágyútelepet. Egy ugrás és elérik, vaktában, sötétben tusakodnak. Narvaez tüzérei lerogynak vagy elmenekülnek. Mesa mester már fordítja is a csöveket a rohamozó lovasok felé: sok kárt ne tegyetek bennük! De már a teocalli felé szántanak a kőgolyók. Egyszerre csend van: Sandoval ötvenedmagával megindul felfelé a lépcsőkön, szemben Narvaez válogatott hadinépe, testőrei, familiárisai, a platóról köveket, szerszámokat hajigálnak az ostromlók közé. A támadók hosszú rézlándzsái átfúrják a sötétséget, patakokban esik az eső, s egyszerre, a feketeségben körös-körül hatalmas rajban villanó pontok, libegő mécsfélék tűnnek elő, zajtól megriadt, tropikus foszforeszkáló szentjánosbogarak. Valaki elkiáltotta magát, jönnek Cortés indiánjai... meneküljünk... így verekedtek bizonytalanságban, Narvaez szemtől szembe került Sandovallal, de egyszerre közibük furakodott egy lándzsa, a főkapitány elordította magát: „Szentséges Szűz, eltaláltak... a szemem...” Lent megzendült a kórus: „Victoria... Cortés... Victoria...” Hárman rárohantak a lezuhant Narvaezre, valaki összekötötte lábát, bőgött, hörgött, szemét tapogatta, közben már rohantak szállására, zúgva, csörömpölve zúdították le a lépcsőkön a foglyok áradatát. Sarokban nyögött Salvatierra, kólika fogta el, s

most bűzében fetrengett. Mindenki kereste Cortést. Valahonnan előtűnt, füstös, horpadt páncéllal, vereslő karddal, másik kezében fáklya, utána néhány ember... feltolta sisakját, de hangja alig hallatszott, rekedt volt az ordítástól, csak suttogva mondta: Sandoval próbálja megtisztítani a tornyot. Még odafenn pár százan lehetnek, mi meg megyünk a lovasokra... itt vannak a lovak, üljetek fel rájuk... Mesa körülhordatta az ágyúkat, a torony köré. Három trombitás fújta a spanyol vigyázz-jelt. A herold szava hallatszott: Spanyolok, adjátok meg magatokat, mert egytől egyig elpusztultok! Háromszor harsogta el őfelsége a király nevében - adjátok meg magatokat! - Csend volt, aztán zúdultak lefelé a nyilak vaktában. Verekednek. Mesa intett, a felfelé irányzott tizennyolc cső egyszerre, egy bődüléssel megrázkódott, a kőgolyók végigcsaptak a teocalli párkányain. Már mászni kezdtek, amikor fentről hang hallatszott: megadjuk magunkat, Narvaez elesett...

Victoria...

A katonák körülnéztek, lehajoltak, ki derék sisakot, hosszú páncéllyukasztó pengét, jó számszeríjat vagy muskétát szedett fel, olyika könnyedén lecsatolta foglyának páncélingét: most már nem kell, pajtás! Cortés Narvaez ötven lovasára vetette magát, ezek kint álltak a réten, teljes harci készültségben, s épp rohamozni készültek a toronyközi állást. Először gyalogosokkal találták szembe magukat, kezükben félelmes, hatalmas lándzsák, aztán hirtelen szétnyílt soruk, lovasaival előretört Cortés: „Jó urak, csak nem harcolunk egymás ellen? Adjátok meg magatokat úri hitemre." Megette feltűnt Duero fekete figurája: „Katonák, don Carlos hitére, ne folyjon több spanyol vér, adjátok meg magatokat, nem lesz senkinek sem kára belőle. Én mondom, a király nevében."

Összenéztek: a királyi nótárius meghódolt. Minek minden? Narvaez elesett, talán halott is... Minek minden? Átkiáltottak „Mik a feltételek?" „Mindenki leadja fegyverét, reggelre - parola után visszakapja. A lovát tartsa meg mindegyik. Parola után egyezkedünk." Már jöttek boldogan, hogy nem kell bizonytalanban verekedni, e mocskos, fekete ördögökkel, akik megbújnak a föld réseiben, magukkal hoznak indiánokat, szálfákkal verekednek, s nem félnek még az esőtől sem.

Cortés rendezkedett. Nem ment fel a toronyba, már tudta, veszélyes hely, innen nem lehet harc esetén egyszerűen leosonni, egy domboldalt választott. Hevenyészve felütöttek két sátrat, kihurcoltak asztalokat, már szűnni kezdett a zápor, szomorú kis cseppek mosták egymást, így állt bent sátrában, legénye vízzel locsolta arcát, hogy levigye róla a füstöt és kormot, ledobta vasingét, melyen horpadások, vérfoltok mutatták a mai napot, hozták aranysujtásos, sárga köpenyét, a hatalmas láncot, tollas kalapot, könnyű kardot. Teljes vezéri díszben lépett ki, s felült arra a trónszékfélére, melyet palotájából hozatott számára a kövér kacika. Kora hajnalodóban még csak fáklyák fénye világított s a fákra letelepedett tropikus bogarak foszforfénye. „Hol van Narvaez?" ez volt az első kérdés, s már támogattak egy ronggyal elfedett szemű, véres, sáros alakot, akiben nehezen lehetett volna felismerni az egykori kubai arisztokratát. Mikor Cortés elé ért, kihúzta magát. „Kegyelmed, Cortés uram, ugyancsak hálát adhat e váratlan, nagy győzelemért, melynek főként az én fogságba esésem volt az oka."

- Valóban Istennek tartozom hálával az elmúlt órákért, bár - eddigi harcaink közül ezt tartottam a legkönnyebbnek.

A nevetés végigszaladt a katonákon: Jól megmondta. Már egymásra nevettek a Cortés- és Narvaez-legények. Ezután megkezdődött a ceremónia. A tisztek egymás után járultak Cortés elé. Ő minden esetben felemelkedett, megölelte az ismerősebbeket, kezet fogott az ismeretlenekkel. Mindegyikhez volt egy kedves, meleg szava, az arca fénylett, most Isten kegyelméből való hadvezérnek érezte magát, mint ahogy valaha Plutarkhosának hősei látta magát a könyvek

hasábjain, amint megörökítik a krónikák. A keze kinyúlik, most jönnek a katonák, egymás után, féltérdre fogyva, s aztán beolvadnak a fegyveres veteránok közé.

Reggeledett. Cortések kétszázötvenen voltak. Narvaez félig lefegyverzett emberei ötször annyian. Egy szikra kell csak, mely ellobban... ettől a reggeltől félt, amikor számba veszik egymást, s ámulva kérdik: hát csak ennyien voltak...? Cortés előre fizetett mindenkinek egy heti zsoldot, saját katonáinak, idegennek egyformán, s a pezó szokatlan melege, a vertarany simogatott. Délelőtt volt, amikor az előőrsök Cortéshez szaladtak, hogy megérkezett a hegyilakók csapata, a kiküldött Barrientosszal. „Soha jobbkor", mondta Duerónak, aki most már mellette állt, mintha sohasem lett volna Narvaez táborában. A spanyol strázsamester napok alatt kemény iskolát csinált. Kagylókürtjeiken betanította a spanyol marsot, ezt fújták szakadatlan, önfeledt gyermekek boldogságával. A hegyiemberek a leghatalmasabb indiánok voltak, akiket eddig a spanyolok láttak, egymáshoz válogatva, fejükön prémkucsmák, vállukon állatbőrök, kezükben hatalmas rézhegyű lándzsák, spanyol módra szakaszokban, tisztek vezetésével rendbe szedve. „Éppen jókor" mondták a Cortés-tisztek, amint végignéztek a gyönyörű harcosokon. Cortés mosolygott, s odafordult Narvaez tisztjeihez, akik ott álltak bámulva egy csomóban.

- Az uraknak szerencséjük volt, hogy segélycsapataimnak ez a része nem futott be éjszakára... mert bizony mondom, nemcsak tizenhat halottat gyászolnának... ahogy én ezeket a fickókat nézem...

Csendesen és sápadtan bólintottak: Cortés nagy ember!

22

Forrongó üst volt Axayacatl palotája. A Haragos Úr vászonlapok fölé hajolt, s olvasta a tarkán festett jeleket. Itt tűntek fel hajnalra Malinche emberei, százötvenen voltak, másnapra százzal szaporodtak. Minden bokorban kémei voltak, s hallották szavát az erdőnek, melyben a sápadt arcú emberek megpihentek. A jelek úgy mutatták: Malinche megáll talpán azoknak tíze ellen.

Habozott. Háromszázötven spanyol járja körös-körbe a falakat, s Mesa pattantyúsainak kezében nem alszik ki a parázs, vajon nem azért küldték-e az istenek a távoli partokra az ellenséges idegeneket, hogy megöntözzék beszáradó, véres köveiket?

Fent a termekben bolyongott, s tétovázott a Haragos Úr. Emelettel lejjebb, a palota sötét, napfény nem látta kamráiban roskadoztak láncra verve a tőrbe csalt, elfogott indián fejedelmek. Heten voltak, bilincsekbe szorított kezükkel némán kalimpáltak cseppnyi világosság után, mely megfrissítené senyvedő arcukat. A fejedelmek nemrég még ott ültek Tezcocóban, s kiterítették ocelotbőrt, melyre akkor ülnek a férfiak, ha harcról kell határozniuk. Cacama, az első fogoly mondta: Öcsém, a Fekete Virág mutatta az utat a kertem felé. Ő vette rá árulásra palotám népét. A Böjtölés Ura kígyót nemzett. Anáhuac földje ne legyen irgalmas hozzá. Soha ne fogadja be.

A börtön előtt spanyol gyalogosok sétáltak muskétákkal. Ha látták az ólálkodó, bátyját áruló herceget felemás köntösében, káromkodtak, s kiköptek az apostata mögé.

Az apród ott aludt Marina szállásának küszöbe előtt. Tizenöt esztendős volt. Érezte, most tágul meg a teste, férfi módjára fogja a kardot. Ha védhetné úrasszonyát, ő tenné a legszebb lovagi szolgálatot. Marina ült a szobában, a csonttű szeszélyes, tarka alakokat hímzett a gyermektakaróra, a cséve finom fonalat vitt hajlékony, ügyes kezébe. Nem volt szükség tolmácsra.

Alvarado úr ritkán vette igénybe szolgálatait. Egyszerű asszony maradt, aki aggodalmasan hajlik sápadt, vidám szemű gyermeke fölé.

Egy reggel üzenet jött, hogy a Haragos Úr kíván szót váltani a szolgaleánnyal. Felöltözött ünneplőbe, s magára vette az alázat kendőjét, szólt Xamarillónak, hogy jöjjön ő is vele. Percek múltán beléphetett a trónterembe, melyben most újból szigorúbb lett a régi etikett. Tarka, istenfejű edényből nehéz, illatos füst kanyarodott, s ellepte a császár sápadt, magányos arcvonásait. Marina leborult, s várta a nagy úr jelét, amikor fejét felemelheti. Moctezuma sokáig hallgatott. Végre megszólalt.

- Vettél-e hírt bolyongó uraidról?

- Csak amit mindenki olvasott, annyit tudok én is, nagyuram.

- Hiszi-e az asszony, hogy visszajön még az ő ura?

- Az én új Istenem kegyelmes szolgáihoz...

- Szánalom nem férfi dolga. A vér az egyetlen kapocs emberek és istenek között. Nem szánom a sápadtarcúakat. Te nekem is szolgáltál. Láttam könnyeket szemedben, és tudtam, hogy sokaknak segítettél. Tudtam, hogy te viszel le éjjelenként ételt és orvosságot Cacamának. Tudom, hogy próbáltad menteni az elevenen elégetteket. Te szolgalány voltál; ezt tetted, s az istenek asszonyénál magasabb értelmet rejtettek koponyád mögé. Malinche nem maradhat életben. Ha igazat mondanak a számok - felfalják egymást. Aki megmarad... az az istenek gondja. Mindez ellen mit tud csinálni Tonatiuh? Háromszáz emberével a mi világunk ellen.

- Én kérem új Istenemet, ahogy az atya mondta. Hiszem Malinche szemének erejét, mellyel mindenkit lefegyverez.

- Malinche elpusztul, de akarom, hogy magja megfoganjon Anáhuacban. Azt akarom, maradjon élő emléke Quetzalcoatlnak. Én gyermekedben Quetzalcoatl magját látom. Ha minden sápadtarcú el fog vérezni egymás kezétől... a többi az istenek pihenő kövén - élő emléke maradjon e csodálatos évnek, melyet Tláloc esztendejének jelöltek meg szent könyveink. Azért hívattalak, hogy mondjam, te ne félj és ne féljen benned az anya, aki retteg, hogy oda kell adni gyermekét. Míg én parancsolok Anáhuacban, ott leszel első asszonyaim között, gyermeked úgy nő fel, mint saját gyermekem. Az ő fajtája fogja folytatni azokat a titkos szavakat, melyeket egykor a Tollaskígyó abbahagyott. Ti továbbadjátok nyelveteket, s legyen mindig országomban írásértő és papi ember, aki tudja beszélni a nagy vizeken túlról ideküldöttek szavait... hogy ha eljönnek Quetzalcoatl *igazi* emberei, ne függjünk megint egy asszony szaván. Ha jön Tláloc, letakarjuk a kapukat, és azt mondjuk, elment Malinalli, gyermekével együtt, s mi nem tudjuk, merre jár...

- De mi lesz urammal... mi lesz urammal?...

- Ő harcos, s az istenek harcosoknak nem adnak hosszú életet.

A Fekete Virág mondta:

- Holnap tánc lesz. Az első kukoricatörés ünnepe. A palotába jönnek és ünnepelnek. Kés lesz náluk és táncolni fognak. A kacikák küldik fiaikat és az országnagyok küldik fiaikat és unokáikat. Asszonyok nem jönnek velük, csak férfiak táncolnak holnap. A tengeri szárba szökken, erősödik, szakállt ereszt... érted... szakálla van, mint Quetzalcoatlnak, ama tulai képén az istennek, s szakálla van, mint tinektek, spanyoloknak. Mire eljő ideje, letöretik, előbb aranysárga lesz, mint a ti testetek... a hófehérje kisárgul a napon... aztán lassan pirosba fordul, némelyik szép cső olyan lesz, mint a vér... Spanyolok, tudjátok, hogy most készítették a papok a táncot, s a tengeri törése játék, melyen a férfiak benneteket szánnak első zsengéül morzsolni

Huitzilopochtli trónusa elé? Ötszázan jönnek, többen, mint amennyien ti lehettek. Kezükben majd töretlen, földből kitépett kukoricaszár hajladozik. Ezzel fognak táncot lejteni, s amikor eljön az idő: megtépik szakállát, felmetszik ichtzli-késsel sápadt, sárguló testét, kiveszik a csövet, melyet felmutatnak az istenek felé. Ti lesztek azok, spanyolok, s ki tudja, hányan várják a jeladást, amikor táncoló fények mellett megjelennek a palota erkélynyílásán az első legurított, veresre mázolt csövek...

- Miért mondod?

- Egy kukoricaszár hajladozik a feketeségben. Nem kap napot, és mégis egyenes. Nem kap vizet, és mégis nő... nem kapálják, és mégis él a csöve... nem adsz termőföldjének semmit enni, mégis lélegzik, ha megtöröd - szívében mérges magot találsz.

- Beszélj másként!

- Pincétekben van a Hajladozó Tengeriszár. Én eljöttem hozzád, és mondom, vigyázzatok, mert holnap jön el az ünnep, jeladás lesz, ti lesztek a törendő kukoricacsövek, spanyolok. Mert eddig csak egy volt, aki most lánc végére forrasztva várja, hogy Anáhuac régi napjai visszajöjjenek. Érted most már? Tonatiuh? A holnapi nap jeladás Hajladozó Tengeriszárnak, a mi nyelvünkön Cacamának hívják, hogy itt az ideje felegyenesedni. Ő tudja, mert a szél besepri a híreket börtönébe, és amikor minden cső megtöretett, ő akkor fog felettetek, énfelettem magasra nőni. A Hajladozó Tengeriszár erős egyedül is.

- Hiszi-e Moctezuma, hogy Cortés visszajön?

- Nem hiszi, Tonatiuh! Úgy mondta nekem: Malinche férfi, és senki sem él harcosok közt örökké.

- Mondta, hogy mi lesz velünk?

- Fegyverekről beszélt és az istenek pihenő kövéről...

- Hallottál arról, hogy holnap tánc lesz a palotában?

- Hallottam. Kinyitották a nagytermet és tisztítják. Amikor gyerek voltam, otthon... Painalában láttam ezt a táncot. Csak férfiak táncolnak, kezükben késsel.

- Áldoztak olyankor?

- Minden zsengénél áldozni kellett. Foglyokat a bő aratásért, amikor kifolyt mellükből a vér, azzal bekenték veresre az első tengericsöveket, így tették az istenség képe elé.

- Marina, holnap szállásodon maradsz. Lehet, hogy kellenek majd a kardok, s nem kell asszonynak harc közé keveredni. Apródod felel érted.

Alvarado egyedül volt. Felesége hazakéredzkedett Tlaxcalába, a főemberek elmentek Cortés-zel, az atya elment, nem maradt más, csak néhány irkafirkáló. Oli, Ordaz, Lujo, Sandoval, Velazquez... az összes kipróbált, összeszokott kapitányok most távol, kevesedmagukkal birkóznak az óriással. Még semmi hír nincs, csak befutó indiánok... itt látták őket, a rovás... már kétszázan voltak... tehát átszökdöstek, vagy megjött Velazquez... már ő is jelekből olvas, fűtaposásból, mint ezek a rézbőrűek? - Vajon visszajöhet-e Cortés? Hatalmas tenyerébe temette üstökét, izzadt, forró, tropikus eső füllesztette a palotát s az ételrációk napról napra apadtak. Az udvarmester így mondta: „Várjuk be Tonatiuh, az új termést... lesz minden”... Most érti ajka szélén megbúvó, gúnyos mosolyát. Új termés. A megtörendő tengeriszárak, melyeket vérükkel bekenve áldoznak majd az isteneknek. És a szörnyű mondás, amely most már végigborzong a katonák közt, éjjel, ha valami nesz hallszik... ha egy madár elrikkantja

magát... már mindenik összerezzen... babonásak, mint fogatlan asszonyok, ahogy sompolyog másikához a hajnali őrtálló és mondja: a Békafejű ugatott az éjszaka a kapun... Már ők is mondják: Viharisten... az eső hozta magával, szapora, mert békafeje van, s csak a vérengzés percében változik át titokzatos módon ocelottá... Ezek a spanyolok keresztet vetnek, s azt hiszik, ezzel el van vetve mindennek gondja, de egymást gyötrik: hallod... hallod Tlálocot...? Nincsen senki, akitől tanácsot lehetne kérni. Cortés ismeretlen messzeségben van. Fekete Virágnak okos a szava, letépte szeméről a rácsot. Tengeritörés ünnepe, mondja ártatlanul az udvarmester, hadd örüljenek kicsit a fiatal legények! Fáklyát vett, s Aguilarral együtt lebotorkált a pincelépcsőn.

Ott voltak szűrődő félvilágosságnál irtózatos súlyú lánccal egymáshoz vasalva a konspiráló fejedelmek. Most rongyokba burkoltan, soványan és égő, hunyorgó szemmel. Hol van aranyotok? - kérdezhette volna, de most nem kellett az aranyuk. Mikor jött, készültek a halálra, mely ott ólálkodott mindig körülöttük. Halkan kérdezte, melyik is Cacama? Leoldotta a lakatot. A porkoláb ment kivont karddal megette. Két fatuskót hozattak. Alvarado intett neki: üljön le! A porkoláb csészében kakaót hozott: igyál. Cacama állt, felnézett, és nem nyúlt az étel után.

- Kérdezlek. Neked felelned kell. Ha jól felelsz, könnyítek dolgodon, ha hallgatsz, megkínoztatlak. Kérdezlek: mit jelent az, ha istenetek ünnepén megtörik a kukoricaszárat?

- Vajon elhagyod-e istenedet, s tanulni akarod papjaink módjára ünnepeinknek rendjét? A magot elvetik. Kiserken. Körülássák. Letörik róla, ami felesleges. Megmarad, felnő, egyenes lesz és szakállt ereszt. Eljön az ideje, megtörik.

- Te vagy ezeknek... mindnek a fejedelme... Mondd meg, készül-e valami a holnapi ünnepen?

- Én rab vagyok, és a rabnak nincs ünnepe. Csak egy ünnepe van, amikor felhozzák nap fényére, és felviszik a lépcsőn, és egyesülhet istenével, aki szégyenéből, kiváltotta. Ha van holnap ünnep - az a világosság embereinek ünnepe. Itt nincs nappal és nincsen éjszaka nálunk.

- Hoztok-e áldozatot akkor, amikor megtörik a kukorica szára?

- Van-e ünnep áldozat nélkül?

- Hány csövet szoktatok áldozni... és hány embert?

- Ahány cső, annyi remegő, élő smaragd - ezt megmondja neked minden gyermek. Ezért kár volt lejönnöd hozzám, aki nem élek.

- Kívánsz valamit?

- Bár változnátok át ti is kukoricaszárrá... a holnapi ünnep előtt!

A porkoláb visszakapcsolta a lakatot. - Adj neki ételt - mondta felballagóban Alvarado. - Adj nekik... ennek a fickónak... ez megmondta nékem az igazat... Bár lennétek kukoricaszárak...

Éjszaka tisztekkel és strázsamesterekkel együtt körüljárták a nagytermet, ahol holnap az ünnep lészen. Már körös-körül illatoztak a hatalmas, földből átplántált virágok, a koszorúkat a füzértánchoz csak ünnep előtt, frissen vágják, a gyékények, szőnyegek dúsan eltakarták a köveket, mesteri rendjüket szimbolikus rajzokkal cifrázták fel. Amint végigmentek a termen, a licentiátus felmutatott fáklyával a falra: kegyelmed láthatja... mi lesz sorsunk. Kampós orrú, tollkoronás isten kitépi egy földbegyökeredzett virág emberszívét. Amerre mégy, fut véled a fal, titokzatos polcokon nyúlnak előre a fejek, fekete achátból húslágyan faragva, másik hegyi kristály - halálfőforma, két üreges szeme, mintha gyémántcsillogással árulná feltáruló koponyáját. Alvarado végignézett. „Ebben a teremben elfér szorosan ötszáz ember is, táncolva

háromszáz... legalább...” Végigjárt. Minden oldalról egy-egy ajtó futott be a terembe, széles, alacsony bejáró, függönnyel eltakarva. Három belőle az udvarra vezetett, negyedik a folyosóra, ahonnan majd bejönnek az éthordók és szolgák, kezükben frissítőkkel, szesszel és italokkal... csak felfelé, az emeleti szegélyre vezet egy kis lépcső. Innen jönnek le a papok, megáldani az új ünnepet, megtörni a kukoricaszárat, miként a nép földjén - csinálják, úgy jönnek most el az urakhoz, a palotába.

- Miért táncolnak a palotában?

E nyomasztó, szorongó kérdés burka vette körül. Halkan számolta a lépéseket. - Te, Gonsalo, huszadmagaddal állsz itt holnap... ide a Félszemű fog állni, másik oldalra... nem, nem kellenek muskéták, csak jó éles kardokat viszünk, legfeljebb pajzsokat, ha késük van, s szúrni akarnak.

Kettőztette az őrségeket, nem kapott senki kimenőt. Az udvarmester három napra való élelmet most szállított be. Van három napra való étel, azonfelül készletek lisztben, kásában lent a raktárakban. Levetette magát a jaguárbőrre Alvarado és álmodozott. Látta magát, mint leendő tartományok önálló urát, ha végzünk a mexikói kalanddal, aranyával útra fog kelni... Miért mindig csak Velazquez de Leon és Ordaz indul el az útra, dél felé még végtelen világok feküdhetnek, még senki sem látta, mi van a Déli Óceán partjain, hova vezet e lomha, csillogó tenger? Így szaladtak a gondolatok, látta magát Madridban, királya előtt féltérdre hajolva, amint megcsapja Carlos kardja a vállán, felesége hercegnőket megillető díszben, mondja néki a király: kelj fel, don Pedro... És ő önti eléjük aranyát, mely talán más, lágyabb és olvadékonyabb lesz, mint amelyet itt vérrel és csellel kell kiizzasztaniuk a kacikákból, ott talán majd megint a földön hever, mint a mesékben...

Az ünnepi szertartás késő délelőtt kezdődött. Reggel hódoltak a nemesúrfiak a császár színe előtt, fogadta borulásukat, s hallgatta az udvarmester halk szavát, amint mindegyik ifjút bemutatja. Bólintott, néha mosolygott, ha szép, sudár fiú került elébe, új Mikor mind együtt voltak, még egyszer végignézett rajtuk: Tenochtitlán virága! Ezek fogják feltámasztani a birodalmat. Kezét csendesen felemelte: kezdődhet az ünnep!

A vezetők hullámos tánclépésekben indultak kifelé, már hangszerek vegyültek a királytisztelő némaságba, így lépdeltek át egyenként a feldíszített terembe, melyet hajnal óta száz és száz virágfüzér csodálatos szőnyege borított. A függőkertek orchideái most hússárga vagy mélylila fenségükkel ott táncoltak hajfonatukban, megszentelték a papok a virágokkal feldíszített kötelet, mely a hatalmas körtánc fonala lett. A terem közepén ott guggolt óriási testével, karba font kézzel, sziklatalpba faragva mereven és időbelátóan Xochipillinek, a virágok, böjt és megérés istenének figurája: ő képviselte itt ma a többi isteneket.

Mikor beléptek, ledobták kendőiket, mellyel fejüket Moctezuma előtt eltakarták. Féktelen csillogással ömlött szét rajtuk arany és drágakő, atyák hadjáratának tűzben ragyogó emléke, városállamból lett hatalmas birodalom ifjú patríciusainak mosolygó, vidám gálaruhája. Fegyverük nem volt, hacsak nem az övükből kiálló ichtzli-kések, legtöbbjénél aranyba foglalva a fekete, pattintott obszidián. A szolgák kétfelől közeledtek. Egyik sor tálcákon apró édességeket, mézben pácolt gombákat tálalt, illatos, erjesztett sereket - másikuk lassú táncritmusú, ingó lépésekkel hozta a frissen kitépett, letisztított, szalagokkal körbekötözött kukoricaszárakat. Mindegyikük leöntött a földre egy cseppet az italból, aztán a zene ritmusára megízlelték a kukoricából készült gyenge szeszt. Mámorító, különös fűszer lehetett benne, ajkukon felvillant a boldogok mosolya, szemük kitágult, s pupilláik kicsit mereven, álmodozva szívták be a fényt. A szolgák kiosontak, senki sem vette észre, hogy az ajtókon ezentúl nem jött be többé senki. A boldogok mosolyával követték a ritmust, az alacsony erkélyen álltak a

zenészek, sorban növő égetett agyagfuvoláikkal, kagylókürtjeikkel, apró állatok bőrével bevont dobokkal, melyeken fáradhatatlan tempójú emberek verték ki a ritmust.

Következett a ceremónia. A felső kisajtóból leszállt három pap. A fekete talárszerű köpeny elöl ki volt hasítva, s alatta a hófehér, hímzett köntös béke s vértelen áldozat jelét mutatta. Beálltak a kör közepére, szorosan nekitámaszkodva a hatalmas kőszobornak, s várták sorsukat, amikor elveszik mindegyiküktől az odanyújtott tengeriszárat, kibontják késükkel belőle a csövet, s felmutatják a virágzás istenének. Mert ez volt ma a vértelen áldozat, ahogy a Haragos Úr e palotában előírta.

Az areyo-körtánc megindult. A virágok előtt lassan hullámzani kezdtek, mintha ágyások közt szaladt volna keresztül a hajnali szél, aztán egyre lüktetőbb, egyre szédültebb iramba sodródott a tánc, korbácsolta a zene, itt-ott hulltak a szirmok, egy-egy kehely halálos aléltsággal kipattant szárából, elnyelte az aranyos mokasszinok egymást kergető áradata, a szemek boldog révedettségben álmodták az istenek mosolyát... a papok egymásra néztek... most majd... ha elér tetőfokára a mámor...

A zene intonált - és egyszerre kívülről intonált a zene: agyagkürtökre a spanyolok hatalmas harci trombitái feleltek, négyfelől egyszerre beleriasztva, egyszerre egy koppanás, egy alabárd vagy csákány betörte az ajtót, talpig vértben négyoldalt spanyolok, szájukban ijesztő harci kiáltás „Victoria”, és kezükben mindent átmetsző vasak, hatalmas pajzsok - négy felől, négy oldalról lassan előnyomulnak, a táncolok nem látják először, még megreszketteti őket a vágy, aztán ijesztő, tépett sikoltás, halálhörgés, a vasak nem a táncot szépítik, hatalmasan szökkenő vérsugár a jele, egy pillanat, még mindig szólnak a harci trombiták, ezt az ördögi, idegen dalt, mely nekilendíti a kardokat, s üszköt vet a békés spanyolokba... így mennek a hóhérok, szemükben félelmes, pusztító tűz, háttérben Alvarado, veres sörénye kibomlik, lecsapja sisakját, előre... előre, nincs kímélet... magatokért harcoltok... nincs kímélet... A kitágult pupillák megtörnek, merev íriszükön ott úszott a kérdés: miért történt? A zsoldosok négyfelől arattak... A virágok, tengeriszárak húsától síkos, olvadó lett a padló, amint felöntötte a vér, egynéhányan a spanyolok közül elzuhantak. Itt kezdődött a halálos birkózás, fiatal jaguárkalandos nemesifjú ott látta magát éjszakai vadászaton, földön hempereg a vadállat karmai között - nincs semmi más, neki is csak foga... és kése... a páncélnak is van bejárata, s sokaknál csak kitömött gyapoting, nyaknál van a nyitja s a nyaknál van az ér is... sápadtak vérveres, kipattanó ere... ha belemarsz, megtalálod, így vetették rá földön heverve magukat, fegyvertelenül, de fegyvertelenre harapva a spanyolt is, halálos, vergődő birkózásban... néha egy-egy halálhörgés: Santa Maria... és elhalkult a zsoldos szava, a martalócok összébb zárkóztak... valahol felszabadult egy ajtónál a rés, egyik fiú észrevette, a félelem szárnyakat kapott... egy kijárás nincs eltorlaszolva, ismerték a palota vándorló útjait... vagy ötven fiú tépetten, véresen, fuldokolva elrohant... kezükben véres csutakok, rohantak, feltaszítva a spanyol vártát, kődarabbal fejbe verve, egyik félkarral, másik kiütött szemmel, sebes fejjel végig a palota udvarán, ki a város felé eső kapun, rohanva... amerre mentek, megálltak az ünnepi népek, hisz mindenki várta az áldozók ünnepélyes kivonulását a teocalli felé, ahol majd kezdődik a valódi, emberszívekből vett áldozat - s most maguk az áldozók rohannak, véres élőhalott tetemük szörnyűségét mutogatva... Tonatiuh tette... rebbent végig a morajlás... először a piacon, ahol a sok ezernyi nép ijedt, fekete rémülete szinte megáll a levegőben. Végigszalad a palotákba, ahol nemesek és urak öltöztették fel reggel ünnepre fiaikat... végigrohan, mint kuvik szava, bent a szörnyű teremben utolsót csapdosnak az egymásba fonódott halálosak, egy-egy döfés még... egy késszúrás, bordák közé, tizenkét spanyol hever vérében fetrengve... s talán háromszáz indián. Középen a papok, az isten egybefont lába közé roskadva, átölelve a fekete követ, mindhárman elvéreztek... A falakról fakón és fonnyadtan csüngtek le a hőségben, zajban, felkavart porban az orchideák.

Rohant a hír végig Anáhuacon. Moctezuma nem tudott róla semmit még, de már a város népes negyedeiben féktelen tombolással tört ki a láz, az egy-két életben maradt sebét mutatta az egybegyűlt, ünnepváró papoknak. Rohantak fel a templomtoronyba, az Elzárt Kamarához, ahol féltve őrizték az irtózatos méretű agyagkürtöt, melynek hangját meg lehetett hallani a nagy tó minden vidékén, s mint mondják, a tengerig elhallatszik veszélyt jelentő, baljós szava. A ma élők közül még senki sem hallotta, hisz csak akkor szólalhatott meg, ha végveszély közelített Mexikóra. Rohantak fel a tetőre, ahol szent ereklyék közt állt a huszonnégy láb hosszú, égetett agyagkürt - szemben a palotával. A papok összenéztek, végveszély van Anáhuacban... a Haragos Úr alszik, a Haragos Úr nincs többé, védd magad, mert nincs tovább! A főpap tanulta gyermekkorától, miként kell megfújni a szent trombitákat. Megmeztelenítette felső testét, felhoztak egy áldozandó szolgát, kicsurranó vérével megillette ajkát, s aztán belefújt a kürtbe, melynek hangját élő még nem hallotta Tenochtitlánban.

A hang irtózatos volt, panaszos és búgó, félelmesen törte meg az úszó levegőt, mint vészsziréna csapta át az ünnepi csendet... hangját meghallották Iztapalapanban, eljutott Tezcocóba, a teotihuacaniak felneszeltek... a xolochi vár kapusa riadó jelet küldött... percek alatt bomló, sikoltó áradat hömpölygött szét, fegyverek után kaptak, kitódultak házaikból, már eddigre mindenki tudta a véres ünnep történetét, tőrbe csalt gyerekek szörnyű sorsát. A nagyurak vezettek, hisz majd mindegyikének gyermeke felett kellett megtartania a gyászt... szíveket... fehérek szíveit... ez volt az idegremegtető hang, mely végigfutott a spanyolok között, ez a szörnyű hang... tépett és jajgató, beleoson a hátgerincbe, feltépi a lelket, sátánok és démonok játszanak rajta... nincs ellene menekvés, hiába dugod be a füledet, utolér... megtalál agyadban, lelkedben... mindenütt utolér.

A veteránt kihurcolták oltára mellől. Fájó lábát tapogatta, amikor már kezét kötözték, egy rántással legörgették a Mária-képet, hogy az zuhanva csapódott a párkány alsó kövei közé, kőbalták verték szét az oltár deszkáit, széttiporták a kegyszereket.

Eddigre már ott állt az öreg lekötözött kézzel a legfelső plató előrészén, ahol a véres homorú kő fogadta Huitzilopochtlinak kiszemelt áldozatait. Egyszerre megszólaltak a kisebb trombiták... szemben, Axayacatl palotájának falán a fegyverben álló spanyol ijedt ujja révetegen mutatta: „nézd... az öreg Miguel...” egy percre megfagyott mindenkiben a lélek... egy rántás, látni meztelen fehér, deresedő felsőtestét, egyet ordít, ez nem hallik ide, elnyeli a pokoli zaj, keresztet vetne talán, de nem engedi a kötelék, egyet szól még, káromlás vagy confiteor-e? Rászorítják a székre, a főpap fekete süvegével, mosolygós az arca... nem... nem hallani sikítását az öreg Miguelnek, de már felvillan borzalmas, vércsatakos szíve, s a főpap lándzsára tűzve mutatja Anáhuac - és mutatja a spanyolok felé.

Ez lehetett a jeladás, mert mintha ezer és ezer ördög ölelkezett volna egybe, úgy rohantak neki a palotának. A tüzérek egyszerre nyomták be a kanócot, egyszerre dördültek el az ágyúk, sorokban seperték el a sokaságot, de mi volt mindez a tömeghez képest? Már ott álltak a palota udvarán, amikor nekilendült a tüskés hernyó, a lándzsák ereje kivetette őket a résen, csikorogva kapcsolódtak egymásba a kapuszárnyak, melyeket spanyol ácsok faragtak egybe várvédésre. Sánckosarakat emeltek, tele földdel, aki bennszorult, felnyársalták a hosszú pikák, de aki kintrekedt, azt diadalmenet szorította a teocalli felé... hiába kapálóztak, hívták társaikat, nem lehetett, mindent elöntött az indulatos sokaság. Emberek ezrei hömpölyögtek, üvöltő, borzalmas, fenyegető kezük közt érezte mindegyik már a szívét.

Az első ostromot visszaverték. A nap hamar esett le, az este hamar jött el. Moctezumáról nem tudta senki, él-e, vagy meghalt. Bezárkózott termébe, s mereven, mozdulatlanul gyászolta a feltörő sűrű kopálfüstben önmagát.

23

Mint imperátor ült Cempoalban, és osztotta vezérei közt a tartományokat. Ordaz menjen a Panuco folyó mentére, Velazquez a Dél-tenger partjaira... Sandoval nézzen körül Vera Cruztól nyugatabbra. Jelöljék ki városok helyét, és mérjék fel a folyópart mélységét. Városok terve hevert előtte, s az indián térképek különös ákombákomai közt már biztos ujjal cikázott. Ez itt egy erődített város, amerre a tierra caliente szelei elhúznak, a hegyi provinciákba csak őrséget küldünk. Mint imperátor rendelkezett. Ezerháromszáz spanyol volt lobogója alatt s Mexikóban majdnem négyszáz. Félelmes haderő, nyolcvan lovas, már majdnem egy kompánia, ágyúk, bőséges lőporkészlet.

Az indiánösvényeken, távolról panaszos, jajgató kórus indult. Messze, a hegyvágásban, ahol kanyarodnak az emelkedőhöz, jön a hírvivő, fején piros tollal, ami bajt és vért jelent. Jobb keze előlendült a messzeségből, s jeleket mutat, melyeket minden indiántörzs egyformán ért Anáhuacban. A kacika elkomorodott:

- Malinche, jön a harcos, gyásznak és vérnek hírét hozza.

A tisztek felugrottak. Már megtanulták, hogy az indián babona nem babona egészen, füvek és fák lelke nyíltabb előttük, az állatok hangját ismerik, velük beszélnek. A rétek s az erdők hallgatag útjai között számukra soha sincs éjjel. Vártak, míg megjött a követ, Cortés lábához vetette magát, hajából kicsomózta Alvarado éjszakai levelét.

Bement sátrába. Egyedül volt. Betűzte az írást. „Az indiánok támadtak. Vérfürdő. Beszorultunk a palotába. Még tartjuk magunkat. Azonnal jöjjön segítség, nem tudom, meddig tarthatjuk magunkat. Élelem három napra, s talán ötig kihúzzuk. Vizet találtam a palota kertjében. Moctezuma nem részes benne. Próbálja őket csendesíteni, de nem hallgattak rá, este. Még van lőporunk, de már nem sokáig... gyertek..."

Az imperátor érezte, hogy Isten kezében végtelen kicsi porszem. Szerette volna megszaggatni ruháját, s átkozni önmagát, mert álmaiban nagyralátott. Egy halom semmi... minden kicsúszik kezéből, vége a varázsnak, a mexikóiak fellázadtak. A kincsekre gondolt, melyeket Alvarado őriz. Mindnyájuk kincsére, Moctezumára. Valahol, félénken megbújt a bűnös gondolat: hagyni őket sorsukra, Mexikóban. Itt van, szomszédban Vera Cruz, védhető, biztos székhely, ennyi emberrel, ennyi ágyúval, s várni, míg jön új erősítés Cubából, s akkor rámenni újra Mexikóra. És Alvarado? Riadót fúvatott. Kemény és nyers volt a beszéde. „Katonák, vitéznek készen kell lenni mindig egyformán békére és háborúra. A mexikóiak fellázadtak. Alvaradót körülzárták. Meg kell büntetnünk őket. Őfelségének lázadóit nem illeti kegyelem. Egy óra múlva indulunk."

A Narvaez-emberek megrettentek. Ez hát az ígért békés diadalmenet, virágok s magukat osztó indián lányok közepette, békés kacikák aranyesőjében, végig csodálatos városokon? A régiek rántottak egyet övükön. Mint borulat, úgy jön a baj a fényre, így van ez már katonaélet rendjén. Mexikóban van az aranyuk.

Tlaxcalán át vezetett az út. Szokott barátság, felkínált vendégcsapatok, rokonok serege, kiállnak az útra, már itt-ott apró félbarna gyerekeket mutogatnak, borostás, sebhelyes arcához dörgöli apja, batyukban ételt cipelnek. Nagy pihenőnap volt Tlaxcalában. De a tanácsházban már tudták, hogy valami szörnyűség történt Tenochtitlánban, átszivárogtak a hírek, s Cortés gondok közt, telve aggodalommal fúvatta meg hajnalban az indulót. Cholulánál érezték erősebben az idők fuvallatát. A város házai még viselték az őszi vérengzés jelét, a

stukkófalakon végigkormozott a spanyolfáklyák füstje, s a lerántott kerítések még eltorzították a templomok pitvarát. Mentegetőző kacika jött elébük, hogy kevés a termés, nehezek az idők, szegény a népség, féreg esett a tengeribe, a magey leve elposhadt a sok esőtől, gombába haraptak az apró állatok, ragály pusztított. Új arc volt, amint széttárta két kezét, s mondta: nincs semmink, uram... ha megnézed, éhes, szegény nép kóborol... mióta ti nem engeditek a valódi áldozatokat, nem jönnek zarándokok Cholulába, pedig ez a nép csak az idegenekből tartotta el magát, ebből építette házait, s etette gyermekeit. Jutott minden lakosra, de ahhoz kellettek a nagy áldozatok, hogy összeseregeljenek mindenfajta hegyi és völgyi népek a nagy ünnepekre egész Anáhuacból... Ilyen időkben, uram, ki merne utazni? Békétlenek a környékek, a tlaxcalaiak kicsapnak, rabolnak, azoknak mindent szabad, mióta, nagyuram, pártjukra keltél. Vitézeid elállják lándzsáikkal az utakat, szétverik csákánnyal a ketreceket, ahol szép gömbölyűre kezdenek már hízni az áldozatok... ki merné ilyen módon etetni a foglyát...? Súlyos időket élünk, nem titkolhatjuk, nagyuram!

Ami ezután jött, egyre vészjóslóbb lett azok előtt, akik ismerték e vidám, napsugárba burkolt vidékeknek életét. Komoran tördelték szét a veteránok kukoricalepényeiket, s szürcsölték az üres, kifőtt leveseket. A nép eltűnt a környező falvakból, a völgy mintha elvesztette volna az élet minden látható jelét. A tóparton Tezcocóig vezetett az út. Itt megpihentek. A helytartó hozta a béke jelét, s szétteregették a szőnyegeket, enni is kaptak. De mihelyt megindultak, újból kezdődött a halálos csendesség, megállt a piac, a tavon nem volt élet, ezer és ezer piróga, mely máskor cikázva kerengett a tófelületen, most partok mentén elhagyatva horgonyzott, emberek nélkül. A lapos házak tetején esőtől görbedt virágok gunnyasztottak, egy-egy szirom lepergett az útra, nem seperte el senki, nem öntözte senki az utcákat, a teocalli hatalmas platóján nem nyüzsögtek a papok és templomszolgák. Este kukacos darát őröltek lisztté az asszonyok.

A tó fekete volt, ellenséges. A gátak épek, a töltések rendben, az utakon semmi akadály, semmi ellenállás. Csak az élet lüktetése hiányzik, egy-egy elkésett csónak riadtan siklik át egyik partról a másikra, végigkígyóznak a töltések mentén, s már el is tűnik valamelyik öböl mögött. A régiek összenéztek: Emlékszel, más volt november nyolcadikán? Beértek hozzájuk a baljóslatú hírek. Tengeritörés véres ünnepéről, a szörnyű torról, melyet kukoricaisten bálványképe előtt ültek meg Anáhuac szégyenére a spanyolok... nagyítva és túlozva hallják már, amint patakzik a vér... üvöltenek Alvarado farkasai, magukba locsolják a halál gyönyörűségét, öldökölnek. A tlaxcalaiak belopóztak a városba s visszajöttek: még élnek a spanyolok a falak mögött, a palotában. Csak akik kívülrekedtek a zendülés pillanatában, azok pihennek meg a veres köveken. Minden napra jut egy áldozat a teocalli tetején, Huitzilopochtlinak újra kiragyog ábrázatja, testét leöldösött spanyolok vérével kenik meg.

Hatalmas töltésen mentek végig reggel. Az előhad egy katonája elsütötte muskétáját. Pár perc múlva már hallották a válaszlövést. Megélénkült a sereg, a veteránokban lángot vetett az emlékezés, szinte karjukkal akarták megint súrolni a város ezer álomba villanó csodáját, kertjeivel, utcákkal, szentélyekkel, majd a következő fordulónál a városképből merészen, hatalmasan kivágódó toronytemplommal, melyben most szünet nélkül szólnak a vészdobok. A vaskígyó, lovasok, ágyúk zárt, sötét csoportja háborítatlanul ért el a teocalli alá, amikor valami gurulni kezdett lábuk elé: egy szakállas, fehér koponya kiálló szemgödrű, néma feje.

Kinyíltak a kapuk, magukba ölelték a hadinépet. Alvarado elnyűtt, átéjszakázott zsoldosai keresték pajtásaikat, akikkel szinte végtelen idők óta osztoztak e csodálatos élet kenyerén. Látták az újakat, friss fegyverrel, jó ruhákkal, páncélingekben, begördültek az ágyúk, az indiánok vontatta társzekerek, végül a nyolcvan lovas csörömpölő díszmenete. Cortés úgy vonult be, mint valóságos, Isten kegyelméből való hadvezér, körülötte kapitányai, Sandovalt

körülfogták az emberek, szinte lecsókolták lováról, jutott Velazqueznek is, akit különösen a kubai öregebbek kegyeltek. Csodálatos délelőtt volt, a palota előtt halálos volt a csend, senki sem mutatkozott, az őrök leereszthették a kanócokat. Cortés szeme először Alvarado tekintetét kereste. Kezet fogtak. Minden szem rájuk tapadt: megölelik-e egymást? Hogy fog don Pedro győztes ura elé járulni? Mi lesz Cortés első szava? Mint fog kiröppenni a gáncs vagy szidalom első szava? Szembenéztek. Cortés megemelte előtte kalapját, aztán sorba kezet fogott a tisztekkel, s odabólintott a katonák felé, amint végigment a sorokon. Mosoly nélkül, fakón és fáradtan tartotta magát, míg el nem tűnt a hatalmas ajtókeret mögött. Mikor ketten maradtak Alvaradóval, akkor szólalt meg először:

- Don Pedro, kegyelmed alaposan összezavarta meggondolatlan, gyermekes tettével plánumaimat. Most nincsen itt ideje, hogy számoljunk róla. Be vagyunk kerítve és be vagyunk zárva. Egérfogóba jöttem vissza. Tudom, hogy okosabb lett volna visszafordulni Vera Cruzba. Kegyelmedért jöttem ide. Kegyelmednek ma már éreznie kell, hogy át nem gondolt csíny volt ártalmatlan embereket leöldösni, s így felnyitni a harag zsilipjeit.

- Készültek ördögi ünnepükre. Nékem úgy jelentették több oldalról, hogy tengeritörés áldozatát készítik, mely valójában bennünket, spanyolokat jelképezett. Én úgy vélem, katonaember dolga, hogy megelőzze a cselt, a rókát vermébe fojtsa bele.

- Minden esztendőben megtörik a tengeri szárát. Fekete Virág gonoszkodta tele kegyelmed fülét?

- Egybejöttek a jelek, meg mindaz, amit emberek beszéltek. Ha őszinte akarok lenni, azt hiszem, hogy az indiánlázadást enélkül sem lehetett volna elkerülni. Kitört volna...

- Sajnálom, hogy kegyelmed nem volt velem. Hogy kit tennék mai gondolatom szerint kegyelmed helyébe, még nem tudnám megmondani. Az Úristen rendelése, hogy utólag belássuk hibáinkat és gyarlóságainkat.

Csendben kiment. Az ajtó előtt állók hosszas, szenvedélyes vitákra voltak elkészülve, már-már vélték, hogy a tábor kettészakad, a tábortüzek körül szították a lángot: egykori Velazquez-párt, egykori Cortés-párt, most a Narvaez-emberek, bent az Alvarado-katonák hangyaboly módjára nyüzsögtek és disputáltak. Cortés és Alvarado kiment a szobából, egymás mellett, csendesen és szomorúan. Don Pedro lehajtotta fejét. Eltűntek mind a ketten a folyosóhajlásban. Az emberek csak annyit láttak, hogy Cortés a kapitány vállára teszi kezét.

Ebéd volt. Ma valamivel bővebben a szokottnál: a fogásokat magával hozta a felmentő sereg. Cortés végigjárta a kiürült föld alatti raktárakat, melyekben porhanyó, piszkossárga darát kapartak össze még tegnap a katonák. Útja a feltárt kúthoz vezetett, előtte állandó őrség állt. Megmerített egy kis bádogszilkét, kortyantott. A tó sós vize keserűn szivárgott valahol át a föld hajszálcsövein. De inni lehetett. Édesvíz volt.

Moctezuma üzent, hogy jöjjön hozzá Malinche. Mesélje el, ami ezek a napok alatt történt. Cortés elkomorodott.

- Lovam lába elé egy bajtársamnak koponyája gurult, amikor bejöttem ma Tenochtitlán városába. A kalickákban mézzel etetnek spanyolokat. Vajon Úr e Haragos Úr, aki nem tud parancsolni népének, annyit sem, hogy bánják meg lázadásukat? Vajon mit érdemel főnöke egy olyan népnek, amely holdtölte után feledi már ünnepi esküvéseit? Bábu ül-e az egykori Haragos Úr trónján, vagy lelkébe asszonylélek költözött?

Hadvezér volt, ahogy ment végig a veszélyeztetett állásokon, s a szemergő esőben felvontatta a lövegeket, hogy a feltorlaszolódó rőzsesáncokkal szemben a fal kiugró része védhető legyen. Felment a palota legmagasabb csúcsára, ahol a tető még kis dúcban csúcsosodik ki. Látta a

háborúra edzett Mexikót, melyet felforgatott a harci hév, mintha végigborzolt volna rajta a bosszúálló Huitzilopochtli keze. Minden lapos tető erőd, a nagy piacon ezer és ezer tollkorona imbolygó mozgását hozza közelebb a szél. Szörnyű csend volt. Soha spanyolok közt nem ismerte ezt a baljóslatú, idegekbe tépő csendet, amikor megállni látszik a levegő-ég, s minden élő ösztöne mélyén reszketi a következő jeleket.

Kicsapott az első cirkáló csapat. Végigrobogott az ismerős utcákon. A zsarátnok belekapott egy ház pitvarába, s a veres kígyó végigosont az istenfejű párkányon, beleharapott a száraz indákba, leszökött a tó színéig, melyben álltak a háztartó cölöpök. Itt sercent egyet, elnémult... Aztán megelevenedett a kép. A szomszédos utcatorkokból ömleni kezdett az ellenség. Nem cséphadaró, jámbor városlakók, kiket békességükben megzavart a démonok lehelete. Erős, marcona katonák voltak, Guatemozin csapataiból, akiket felrendelt uruk a déli végek felől. Újból be kellett szívniok a vér átkozott, forró illatát, látták az öldöklés gyönyörűségébe dülledt szemgolyókat, szalmafonatú, tarka pajzsok mögül páncélos testük felé hull a tűzkőhegyű gerely, s fakardok keresik a kitömött gyapoting rejtett réseit...

Némelyike hanyatt dobja magát, hagyja, hogy felette gázoljanak át a lovak, s mikor a ló elhalad felette - nyársát a paripa hasába döfi. Nehezebb csatáikra emlékeztek a veteránok, káromkodva forgatták csákányaikat, nyolcuk már vérbe fúlt s hullaszederjesen roskadt le az óvó- és védőpajzsok falán belül.

Újra és újra felhangzik a fürtökben sűrülő indiánok pokoli, félelmet gerjesztő zaja. A portyázók lépésről lépésre hátrálnak a kapu felé, lesik a párkányokon álló tüzéreket, akik tehetetlenül mutogatnak az egybegabalyodott, kevert sokaság felé.

Végre megint a védőövön belül vannak, s hallgatják a főkapitány korholásait. Nyolc invalidus - drága ár egy csetepatéért. Mentegetődznek a veteránok: Narvaez emberei voltak, szegények, nem tudják megfogni még a fegyvert, s azt hiszik, ezek is olyanok, mint a cubai indiók...

Este. Az élet nem halt meg Tenochtitlánban. A halálövön túl, ameddig kiröppennek a mázsás kőgolyók - itt-ott fellobban az élet, mécseket gyújtanak, a templomok platóin nyüzsög az áldozati menet, újból csónakok szelik át a tavat. Minden mozgás, minden változás csak azt a gyűlöletet példázza, mely foglyul ejtette az idegeneket az öreg király palotájának falain belül.

Le kell szállítani a kenyéradagot, s a vízzel is takarékoskodni kell. A Haragos Úr számára sem hoznak be semmit hívei, ő is a spanyolok kemény, kukacos kenyerére szorul, melyet egykedvű arccal szolgálnak fel aranytálon udvari apródjai. Csak tekintetük lesz egyre riadtabb vagy csodaváró... Cortés elkerüli a királyszállást, nyugtalanul kóborol az éjszakában, s szóval, arannyal tartja féken korgógyomrú, háborgó veteránjait.

A tlaxcalaiak hozzák a szomorú híreket. Körös-körül felszakították a töltéseket, őrcsónakok lánca lesi, hogy nem törik-e át a tavi ostromzárat az élelmet szállító spanyol szövetségesek? naponta ki-kicsapnak a katonák: Indiánok vörösbarna teste hánykolódik a véres porban, de ugyanakkor két-három spanyol is áldozatul esik. A város ellenáll vasnak és tűznek. Minden ház félig vízbe, félig a földbe gyökerezik, cölöplábakkal kapaszkodva meg a sekély tófenékben. A tűz elhalkul, nem lehet szétkergetni utcasorokra a zsarátnokokat, így telik a nappal, veszélyben és küzdelemben. De százszor komorabbak az esték, amikor gyér estebéd után asztalra könyökölnek, s vitáznak a kapitányok. Mindegyiknek más a kedvenc plánuma. Egyike általános nagy kitörést javasol, másika megelégednék, ha védhetné, ami védhető, félénk hang szólal meg, mely alkuba ereszkednék az indián felkelővezérrel, s Moctezumát kiengedné a spanyolok marka közül... Az elfogott főemberek szomorúan csóválják fejüket. A Lecsapó Sas, Guatemozin úr úgy mondja, hogy a sápadtbőrűek babonája megfogant a Haragos Úrban,

kísértetek óráján kilopták férfitagjából az erőt, s most asszonyok módjára naphosszat hímezi saját halotti köntösét...

Kopácsolnak az ácsok. Másfél nap alatt születik deszkából, tankokból a torony magasságú, kerekeken tolható ostromgép, melynek első platójára néhány ágyú is elfér. Hajnalra készül el a masina. Az üvöltő, félelmes sokaság ott feketéllik a kapuk körül. Egyre több a főnöktotem - botot ragadt polgárok helyett harcosok üvöltik a szent bosszú jogát. Szürkéllő reggel, amikor széttolják a kaput, s kigördül a tüzet okádó, sebezhetetlen ostrommasina, lángot vetve tépi és gázolja egymás után az utcatorkokat, már ott áll a cél, a teocalli lába alatt.

Óriási kiszögellésén üvöltő sokaság tombol, itt tanyáznak legjobb íjászok, legbiztosabb kezű parittyalövők, innen tartja szemmel a spanyol hadiszállás udvarát, tüzes nyilakat lövöldöznek, s vigyázhatják minden mozdulatukat. A masinából előbújik az ostromlócsapat ötven veteránja, élükön maga a vezérkapitány. A fatorony reccsen, mázsás kövek hullanak tetejébe, egy deszka átszakad, jajgató-hangok törnek keresztül rajta, de a spanyolok felugrottak már a legalsó lépcsőfokra. Elkezdődött a halálos szerpentinjáték, felfelé, mind a négy, keskenyedő emeleten. Véres, csigalassú ütközet. Mindenik platón ellenkező irányban vezet a külső lépcső a templom-piramis felsőbbik, keskenyedő emelete felé. Mindenik emeletnél védtelenül, fedezetlen testtel kellett körbevonulni, hogy elérjék a következő, felfelé vezető lépcsőzetet. Míg a szög megengedte, az alant álló muskétások tüze istápolta a felfelé igyekvőket, akik sisakkal, fejük fölé emelt pajzzsal tántorogtak a rájuk zuhanó kőesőben. Még csak a második plató, még csak a harmadik, fent álltak a válogatott harcosok, s keresték a vasingek eresztékei közt meghúzódó parányi rést, melyet megtágíthat a nyílvessző hegye. Tűző, tropikus napsütésben értek fel a legfelsőbb, hatalmas toronysíkságra. Körös-körül sem párkány, sem támaszfal, irtózatos magasságból hangyaparányi foltok nyüzsögnek, velük szemben hadonászó, fegyverét rázó, véresre pingált indián tömeg, papok fekete kórusa, s a két szentély, melynek egyikében Huitzilopochtli - másikában napokkal ezelőtt még Mária tekintett el a tezcocói tó felett. A plató széles, vértől síkos pusztaság volt, melyet percek alatt megtelített elesett bajvívók jajszava. Az istenség különös erőt adott az aztékoknak, karjuk kinyúlt, pányvákat vetettek a spanyolok nyakába, néha kettő-három egy zsoldoslegénybe belekapott, ilyenkor gurultak a meredély felé, ahol iszonyatos mélységben ott leselkedett a szédület. Cortés állt élükön. Karját egy napokkal ezelőtti nyíllövés még bénára sebezte, s így balján rákötött pajzsot emelgetett, de másik kezében megvillant a félelmes bajvívópenge, a hadvezér magáért, életéért harcolt, öklével zúzott fejbe egy alulról hozzálopakodót, másika átszúrt testtel zuhant alá, de már hárman rohantak felé, kettő átkarolta lábát, egy mellbe taszította, cipelték a meredély felé, mikor egy szabad kezű zsoldos melléje sietett, s arasznyira a halálos párkánytól leguríthatták a két veszedelmes támadót.

Három óráig tartott a küzdelem, lassan erősebbek lettek a spanyolok. Itt-ott felhangzott a halálba menők borzalmas üvöltő éneke, egy pap véres fejjel alázuhant, másikát elérte a lándzsa, egy harcos átvágott nyakkal borult bálványképének lába elé. Három óra múlva ötszáz halott és alig tíz-tizenkét fogoly maradt. A spanyolok berohantak a szentélyekbe. A kápolnában Krisztus keresztje meggyalázva, körös-körül friss, fecskendett vér, a másikban Huitzilopochtli drágakövekből egyberótt irtózatos, kegyetlen, ég felé fordult figurája. Egy perc - már felszaladt a csóva a fatetőre, a bálványkép rubintarca üres gödörré feketedett, egy szekerce szétvágta fejét, másika lábába harapott, a lecsupaszított agyagtörzs legördült, zuhanva a lépcsőn, utána-eredtek a gyászos emblémák, áldozati tárgyak s kegyszerek. Lent feljajdult a sokaság, dermedt csend feküdt rá a teocalli környékére, s a néhány fogoly eltakarta köpenyével fejét.

Alig pihenhettek, mert már beüvöltötték hatalmas trombitákon a kapukon túlra a hírt: hiába vigadtok... az áldozati kövön lesz a helyetek, tlaxcalaiak vérével fogjuk síkosabbá tenni... minden hiába, teulesek... hiába minden győzelem, mindenik tízezrünkkel egy embereteket öljük meg... így is elpusztultok, a Tláloc áll őrt a kapufátok előtt: napok múlva nem lesz falat ételetek, nem lesz kenyeretek: Tudjátok, hogy a gátak szét vannak törve?

A hírhozók mondták: körös-körül fel vannak tépve a hidak, a csatornák szabadon folynak, a gátakat átvágták. Csak egyetlen út szabad még - Tlacopan felé. Arra mentek. Kilenc híd vezetett ezen az úton, míg elérték a töltés végét, s a szárazföld biztos, széles háta megengedett katonai mozdulatokat. De mire elértek a harmadik hídhoz - már átszakítva, járhatatlanul találták. Előkerültek a csákányok, porzott a kő s a vakolat az oldalozó házakról, félóra múlva már be volt tömve a rés, mehettek tovább a rögtönzött töltésen a lovasok, hídról hídra. Mindegyik előtt kisebb őrséget hagytak, mely fedezheti útjukat, ha el akarják hagyni Mexikót. Mire a hetedikhez értek, vészlövések hangzottak az út kezdeténél. Indiánok támadták meg az őrséget, s szétrombolták a csatornába szórt primitív töltéseket, így rohantak jobbra-balra, egész nap, míg megesteledett. Ezerszer és ezerszer veszélyben, halálos szorongásban, lerángatva lóhátról, ezerszámra kőfegyverek árnyékában, alulról kések fúródnak lovak hasába, parittyák vetnek köveket: minden csupa vér. Egy szilánk felhasogatja az arcot, másikának behorpadt sisakja alól összeázott véres hajcsimbók kandikál elő, s öt embert lándzsaágyon cipelnek holtan haza a spanyolok.

Hajnalban az alvók újból farkaskórusra riadtak: „Lassan fogja véreteket szürcsölni Huitzilopochtli...” Bent - sebeket olajoztak, kardokat gyógyítottak, lovak testét kenegették, homokzsákokat támasztottak neki a palotafalaknak. Néhány falás kukoricakenyér s kevés víz a napi ráció, a környékből már kiköltöztek a lakosok, s az éjszakai portyázók üresen találták a kamrákat és vermeket.

A kapitányok ültek egymás mellett, Sandoval sem mosolygott, így várták Cortést, mintha tőle még jöhetne áldás, s meg tudná állítani a hullámokat. Beesett arc, felkötött kéz, leragasztott homlokseb, így nézték egymást valamennyien, amint üldögéltek a hosszú lócán, s Velazquez halk hangon mondta Lugónak, hogy egyik őrtálló ma éjjel megint hallotta, amint a kapufák felett elkacagja magát Tláloc.

- Marina bemegy Moctezumához, és kéri, beszéljen a néppel. Ma megpróbáljuk ezt az utolsó kísérletet, hátha megengesztelődik a Haragos Úr, és hátha hajlanak még rá valamit a népei.

Csak ketten voltak. Marina és a császár. Minden, ami bennük kötött volt, azt magába ölelte az etikett, mire felemelkedett meghajlásából, Moctezuma csak sovány anyaarcát látta, beesett égő tekintetét, kiterjesztett karját, mely népének atyjához nyúlik: Nagyúr, Nagyúr, Haragos Úr... ezek csak szavak voltak, a tekintet azt mondta: te atyám vagy, és segíts rajtam.

- A Haragos Úrnak leányai vannak. A nyílvessző nem tér ki előlük útjában. A leányok várnak apjuk háza előtt, és reszketnek. Ha tűz lesz, vajon ki tudja meg róluk, hogy a Haragos Úr magja volt, mely megfogant anyjuk méhében?

- Mit kíván Malinche?

- Büszkesége az, amely nem engedi, hogy odavesse magát lábad elé. A vér átcseppen a kötéseken, s foltos mindenik harcos fegyvere. A szájuk csendes, nincsenek szavaik, csak kérdezik tőled, a szemek kérdezik tőled, Nagyúr, miért engeded e szörnyűséget, miért nem parancsolsz a tengernek, hogy szelídüljön, miért nem oltod el egy mozdulatoddal a haragvó habokat?

- Malinalli, az én kezemet megbilincselte a kötél.

- Akit az istenek hatalmasnak teremtettek, minden élő ember fölé helyezték, azt nem taszíthatják le az emberek. Sem fajtánkbéli, sem fehér ember.

- Te Anáhuac isteneiről beszélsz, Malinalli? Te megtagadtad őket és sápadt, fehér Asszonyuk s a Gyerek előtt borulsz le.

- Nagyúr, ha reád nézek, és kitárom előtted életemet, nem tudom mondani, hogy nincsenek Anáhuac istenei... hogy nem ugat Tláloc, nincs Tollaskígyó s Huitzilopochtli véres ökle nem rázza meg a szíveket. Én elsodort levél vagyok, Nagyúr, a szél belém kapott...

Moctezuma várt. Így ült órákon át, önmagától igézetten, félig lehunyt szemekkel, mozdulatlanul. Kint újból megszólalt a teocalli tetején a vészkürt, ez jelentette a Nagy Tó népeinek, hogy a sápadtarcúak szívére szomjasak az istenek.

Felállt. Marina kendőbe rejtett fejjel kihátrált, s mondta a kamarásoknak, hogy látta felkelni trónusáról az istentekintetű Nagyurat. Moctezuma válogatott istenei között. Végül megállt a karba tett kezű onyx figura előtt, mely guggoló ölével az Ünnepeket és Virágok istenét, Xochipillit példázta. Saját kezével töltött serpenyőjébe füstölőt, s a fehér, felcsapó illatos felleget meglóbálta az istenszobor felé. Beszívta zamatát. Aztán ceremoniális lassúsággal hozzáfogott az öltözéshez. Csontig soványodott apródok hozták földhözszegezett szemmel az uralkodói díszjelvényeket. E fekete, ijesztő árnyékok között vígan kiabált a színes, tarka tollszövésű, fehér testű királyi köpeny, a hármas tagozású, tiaraszerű koronaék, szikrázó, színes ékkövekkel, aranyszandál és aranyszálakból átszőtt alsóruhája olyan fényes, olyan csillogó volt, hogy a spanyolok elijedtek, amikor lassú lépésekkel, égnek emelt szemmel, fuvolák és dobok hangja mellett megindult a faltól messze elnyúló, erkélyszerű plató felé a Császár. Megnyíltak az ajtók. Az ostromra kapó sokaság, harci tollaival, kirobbanó nyílzáporával egy pillanat alatt elcsendesedett. Felülről mást, mint indiánt nem lehetett látni: a spanyolok, lövésre kész fegyverekkel meghúzódtak a hátsó kijárásnál. A királyi felség alakja, mint szomorú aranyszál, ott táncolt tekintetük előtt. Beesett arca, ezüstösödő haja, meggörnyedt vállai példázták a szörnyű időket, de tekintete most újból elárulta minden világok haragos urát.

„Ti fegyverrel jöttök ide, harcosok festették harcra és nem ünnepre arcukat. Vajon ki ellen lázadt fel a népem? Azok ellen, akik az én vendégeim? Vajon hiszitek-e, hogy én tényleg fogoly vagyok, s nem jószántamból maradok itt, hogy megvédjem szokásaink és törvényeink szerint vendégeimet? Ti harci díszekben jöttök, s mire hazaértek, hány asszony nem találja majd meg férjét, és hányan térnek meg a gyászos mezőkre? Hány ház tetejére száll fel a veres láng, s atyáitok szelleme nyugtalanul bolyong, nem leli meg estére lakóhelyét? Ti akarjátok a rombolást, a tüzet, a vért, mert hamis jeleket adtak a papok. Nekem még nem üzent Huitzilopochtli, hogy szomjas a vérre. Nem hallottam ugatni Tlálocot. Harcosok, ti nem felejthetitek el, hogy én a ti uratok vagyok, aki felette áll életeteknek és bírja halálotokat. Várjatok. Tegyétek el nyilaitokat, és állítsátok magasra a lándzsát. Eljön a nap, amikor hívlak benneteket, de most nincs szükség rátok. Néhány nap, míg felépülnek a sápadtarcúak úszó házai, ők bevégezték követségüket, elmennek a nap felkelte felé, ahol uruk, akinek mi hűséget fogadtunk, diadalban él és uralkodik...”

A hatalmas tér minden zugában morajlás emelkedett, a hang átzajlott a sorokon, feljajdultak a távoli provinciák vitézei, akik villogtatták tollas pajzsukat, s megcsóválták a kezükben levő fegyvert, így indult el a morajlás... míg Moctezuma beszélt, csak az erkélyen állók hallották szavát, a lentiek csak annyit láttak, hogy egy sápadt, aranyba burkolt figura hordozza körül felséges tekintetét, de eleredt a szó „Asszonyok lelke költözött a Haragos Úrba” - a tömeg szeszélye felkapott egy szót - asszonykirály -, ezt ismételték, egyre szenvedélyesebb lett a

fakardok csattanása, ahogy megdöngölik vele a pajzsok tetejét. A nyáj imbolygott, még egy szó visszafordíthatta volna, akik elöl álltak, lefordították fegyverüket, de hátulról meglendültek a békétlenek. Nagy, fekete körök rajzolódtak a tömegben, ott állt a Lecsapó Sas, győzelemnek ifjú, diadalmas ura. Minden szem rátapadt: mit mond a Lecsapó Sas? Ha visszafelé mutat ujja, megmenekültek a spanyolok - a mai nap döntő, ha elmúlik ütközet nélkül, szétszélednek az emberek, s holnap minden csendes Tenochtitlán kapui körül... De Guatemozin felemelte kezét: *asszonykirály*! Így reppent szájától a szó, továbbadták a testőrök, kifutott a rendek közé: a nagyúr szava... megmozdultak a fegyverek, éktelen üvöltés tört körös-körül, megcsapódott a plató előtt, melyen Moctezuma s udvari népe várta, mikor csendesedik le a tengertarkaságú, morajló, lázas tömeg. Megmozdult a fegyverek áradata, dárdákat ráztak, meglendültek a parittyakövek, nyíl surrant a levegőbe, messze kerülve a párkányt, de aztán egyre közelebb, még bizonytalansággal, amikor előrébb tört udvari vitézeivel Guatemozin, s irtózatos erejű karja először lóbálta meg az erkély felé fordulva a lekerekített márványkövet.

Mindez pillanatok története. Minden elsötétedett, nyíláradat és kőzápor zuhant rá a palotára, egyre közelebb, egyre irgalmatlanabb lett az ostrom, s - már ott állt a Lecsapó Sas s ott álltak lövészei, a tér bezárult mögöttük, asszonykirály, Guatemoc felemeli kezét, a testőrök kihúzzák az ideget, elpattan a nyíl és kienged a parittya...

Moctezuma fejéhez kapott. A homlokába zuhant egy emberfeletti erővel meglóbált kődarab, s a vér, Haragos Úr vére, halkan, feltartóztathatatlanul szivárogni kezdett a bezúzott homlokcsont megül. Az első pillanat a döbbeneté volt, egyetlen kő jöhetett ilyen magasra, egy kő jöhetett ilyen szörnyű erővel - Moctezuma királyi fejéke zúzott, törmelékes cafatokba rongyolódott, amely alól a levegőbe szállingózott a kivágott, véres hajcsomó. A legtöbben eltakarták fejüket köpenyükkel, hogy ne lássák a szégyent, s odahajoltak a palotaerkélyhez, hogy őket érje a második nyíl. Lent, végigdobbant az irtózat hangja a tömegen: látták, amint megtántorodik minden világok ura, vér fut a palástra, ellepi a fehér gyolcsköntöst, valaki kendőt terít Moctezuma fejére, aki beleroskad két szolgájának karjába, s a menet visszahúzódik a palota belső öble felé...

Lent megszólalt a kórus. A gyász üvöltése váltotta fel a csendet, a halál jajgatói rázendítettek az énekre, mely atyákat és királyokat temet. Moctezuma újból király lett, szava alól nem menthet fel senkit semmiféle parancs. Maga Guatemozin is eltakarta sötét köpenyével fejét, kezét nézte, melyből kiröppenhetett a kődarab: vajon, vajon az ő karja lendítette-e vagy valamelyik mesterdobó? Lent megszólalt a gyászének, s a tolldíszes, harcoló tömeg körmével megtépte arcát, s a vérrel jeleket vetett a kézfejekre, majd visszahúzódva üresen hagyta a palotateret.

A Haragos Úr szeme tétován követte a mennyezet vonalát, sóhaj nem hagyta el ajkát, s néha oly halk, oly csendes volt a lélegzete, hogy a hercegnők ijedten riadtak fel: eljött érte Halálisten? Jött a főpap, és hozta arcanumait, füveket és sókat, a sebekre: megmozdult jobbja, s parancsolt: menj ki! Amikor jött a spanyol felcser, akit ura küldött a vívódóhoz, kezében vassal, fogókkal, sebet gyógyító balzsamokkal, fáradt mosoly lebbent le róla, s megszólalt: menj el, már késő... Szeme követte a mennyezetet, nyugtalanul, sebesen villant, mintha ezer és ezer látomás súlyát kellett volna egymásbarónia. A tér kiesett, s a gondolat betege végigrótta ijesztő pályáját. Egy korty vizet ivott, ha kikezdte a láz. Elvonultak előtte egykori hatalmasai. Látta atyját, ott állt mellette, a ravatalnál. Látta a Böjtölés Urát, amint fejére illeszti a tollkoronát, a többieket... hódoló derekak ezreit, kitépett szíveket, egy-egy arc, amint felmerül a mélyből, távoli bálványkép szeme, erdő közepén, ahol ráakadtak, Papan áll mögötte, a legkedvesebb nővér egyszer tüskét szedett ki kezéből s akkor mondta neki: jó vagy... Guggolnak előtte leányai, fejüket illeti a fehér Isten szolgáinak vize. Fiai, akik asszonyainak

méhéből eredtek, asszonyai, akik nyíltak, virultak, elhervadtak... itt is egy-egy arc hajlása, egy szó, ahogy átfonja éjszaka nyakát, egy emlékezetes csók melege... Megborzadt. Az istenek egyedül hagyták. A levegőjárás mámorítóan könnyű, nincs test, melynek súlyát cipelné, minden földi köteléket megold a láz, fájdalma nincs, a halántékon elcsendesedett a vérzés, egyre halkabban szivárog a kendő alatt...

A seborvos mondta Cortésnek: Nagyuram, a seb nem halálos. Mi magunk, castiliaiak, mindnyájan lábon hordtuk az ennél nehezebbeket is. Zúzódott, elöntötte a vér, most gyötri a sebláz, meg kell várni a végét, de az arc nem szokott elüszkösödni. Nem lehet halálos a sebe, nagyuram, de nem enged senkit magához férkőzni, s nem vesz be sem ételt, sem orvosságot.

- Mit mond?

- A tolmács mondja: Szent Könyveinkben ki olvasott ehhez hasonlót, hogy egy királyt így meggyalázott volna a népe? Ez volt minden, amit mondott, s most néz, mereven, kihaló öntudattal, mintha nem ismerne meg többé senkit.

- Olmedo atya álljon őrt ajtaja előtt. Ha szabad perce jönne, menne be hozzá, s könyörögne néki - mentse meg utolsó pillanatokban lelkét. Hátha elernyed benne az ellenállás, s csodát mivel mégis a hitünk. Álljon őrt mellette Olmedo atya.

A mexicóiak üzentek: jöjjenek a béke követei. Felsorakoztak a nagy erkélyre, melyet véresre freccsentett a Haragos Úr. A pajzsok mellvédként emelkedtek, s az alant állók előtt csak Cortés s Marina figurája imbolygott bizonytalanul. Halálos csendben futott ide és vissza a szó. Kivonultok-e Tenochtitlánból? Itt hagyjátok-e a rabokat és kincseket? Nem teszitek be lábotokat a két nagy víz közé?

Jöjjön el hozzánk követségbe két foglyod, akik véres arccal estek kezedbe a teocalli legtetején. Mondd meg nekik: merre visz utad, és mondd meg nekik, mit kívánsz, hogy elkerülhessed az istenek áldozókövét?

Cortés parancsolni jött, s most nem ő volt a kérdező. Kemény, kurta szavakat kapott, a Lecsapó Sas árnyéka szétvetette foltjait a főnökökre, a Haragos Úr vívódott a halállal, nincs több asszonykirály Tehochtitlánban.

Felhozták a két főpapot, s Cortés szájukba adta üzenetét. Nyisssák meg a kapukat, hódoljanak előtte, s uruk, Moctezuma úr előtt. Küldjék szét a katonákat. Ha eljön a hónap vége, megindul testvérei felé, hogy felkeresse királyát, s elmondja neki, mit üzennek neki a mexicóiak. Tölcsért formál a tenyér, suttogássá halkul, mire a morajló sokaság közé leér. Üres szavak, a tolmács torka rekedten artikulál, néha már meg sem kérdi urát, Marina tudja, hogy mit mondana Cortés: adjatok levegőt, adjatok ételt, adjatok vizet... Marina áll a pajzsokkal eltakart meredély szélén és kiáltja: nagyurak, a teuleseknek van még fegyverük, szörnyűek és végzetesek a fegyvereik. Kössetek békét és ne engedjétek elfolyni hiába a véreteket. A mexicóiak állnak, egymásra néznek. Végre felharsan egy hang: adjátok vissza papjainkat, hogy beszéljünk velük. Mi keressük a békét!

Kimegy a két pap, csecsebecsékkel megrakodva. A nagy tér csendes, lassan elszivárognak az élők, a halottakat, eltaposottakat összeszedik. Végtelen csend van. Még nem tudják: béke-e vagy háború?

Cortésnek jelentik éjfélre, hogy összesúgnak a Narvaez-emberek, egybeállnak a kompániák, ők nem akarnak hadakozni, nem azért jöttek, hogy bőrüket vásárra cipeljék - vissza Cubába, ez lett közöttük a jelszó: Vissza Cubába...? Cortés issza keserűfű-teáját, láz és hideglelés ellen,

hallgatja a hióbköveteket. „Ha szárnyaitok lesznek, s repülni tudtok, átrepülni a gátakon, akkor mehettek, urak, vissza Cubába."

Éjszaka van és Cortés ajtajánál megáll Xamarillo, s pislákoló gyertyája fényénél egy árnyat kísér. Cortés elébe megy, mélyen meghajlik előtte, királykisasszony. Tilmatli-köpenyét összefogja mellén, haja simán, egyenesen fut le vállához, ékszer nem ékesíti, s tiszta metszésű, finom hollóarca bizonytalanul és sejtelmesen válik el az éjszakától. Cortés meghajlik előtte, és kérdi: mivel szolgálhat? Most nincsen örömek éjszakája.

- Haragos Úr látni kíván!

- Meggyógyul?

- A világosság pislákol benne. Atyáival beszél. Felemelte ujját, s mondta: Malinche jöjjön!

Ma éjjel megint nem lesz pihenés, arcába frecskeli a gyér mosdóvizet, felköti kardját, fejébe húzott baréttal megindul a palotaúton. Fekete karikák táncolnak előtte, minden tagja szúr, tele seb, körös-körül, a tóparton, hegyek tetején őrtüzek villóznak, a rontás trombitája bele-belebődül, most neki oda kell vetni utolsó félóráját, talán élete utolsó szabad, pihenő félóráját?

Látta a felpolcolt párnák közt a lefogyott arcot, melyből csodálatos bársonyos tekintet világlott ki. Látta az arcot, mely szemrebbenés nélkül meredt tova, amikor kitépték szívek százezreit. Birodalmakat hódoltatott, tisztelte isteneit, s csak Quetzalcoatl emléke előtt alázkodott, amikor őszön Tenochtitlán pitvarában megölelte, így látta a vidám perceket, amint gurul felé a súlyos aranygolyó, ütővel szétveri az ezüstkapun át, látja, amint átfut rajta egy árnyék, ha valamelyik őrtálló nem emeli meg előtte fegyverét, ha rossz hírt betűz ki a vászonlapokról s ha... Ezer és ezer emlék, amint eléri a halál kapujában tétovázót, akin ott imbolyog a végzetes sárgaság színe, Haragos Úr, császári díszruhában, ahogy elérte a kődobás, olyan félelmes, olyan császári, mint egy római császár.

Ortegilla morzsolja olvasóját. A két lány párnákon guggol. Váltják kendőjét, s megtörülik vízzel a forró homlokot. Ez minden, amit eltűr a nagybeteg. Nézték egymást. Moctezuma kinyújtotta kezét. Cortés elértette. Megfogta. Mint katonabajtársak szokták, ha tudják, egyik vagy másik: nincs tovább. Cortés így búcsúzott egynéhányszor, amint lefogta egy-egy velejött vitéze szemét, felvette utolsó akaratát, tartott kendőt a halottas szentségek alá... Most fogta a hideg, eres, olívzöld kezet, s nézték egymást. Arcán látta a sárga fényt, s tudta, hogy a Haragos Úr órái megszámoltattak.

A lélekre gondolt, mely most viaskodik a földi porhüvellyel. Magában elmondta a haldoklók imáját, s kiemelte tőrét, keresztmarkolatát oda tartotta Moctezuma ajka elé: Nagyuram... gondolj a lelkedre, utolsó alkalom... könyörgöm neked, ha akarod, elébed vetem magam... barátod vagyok, könyörgöm, csókold meg a keresztet, s lelked még ma örvendezni fog az örök égi fényesség előtt.

Moctezuma elnézett felette. Kinézett, vajon nem jön-e a hajnal? Vajon nem fut-e fel halavány kénessárga csík a keleti éghatáron.

- Az én isteneim megsegítettek engem életemben. Én nem hagyom el őket halálom órájában; köszönöm, Malinche, hogy eljöttél, és velem vagy. Te nem tehetsz minderről. Szerettelek.

- Kérem bocsánatodat, ha bántottalak volna téged, nagyuram, személyedben. Úristenünk, aki minden világnak egyetlen, örök Istene, ő akarta, én csak tehetetlen szolga voltam az ő kezében. Végrehajtottam akaratát. De kérlek, bocsáss meg, ha vétettem ellened, és mondd meg, tehetek valamit, hogy testedet és lelkedet felvidítsam?

A tolmácsfiú tagolta a szavakat. Utána csend volt. Cortés azt hitte, Moctezuma elszunnyadt, s megtámasztotta lábát: itt fogja végigvirrasztani az éjszakát. Aztán mégis megszólalt a halk, búcsúzó beszéd.

- A fiúk felnőnek s harcolnak. Kezükben megfeszül az íj, aki erősebb, az győz, az élet örök törvénye így akarja. De a lányok gyengék, és elhervadnak, ha nem áll valaki mellettük, aki fedelet tart feléjük, ha rájuk esik a vihar köpenye. Te tudod, Malinche, hogy három árnyék suhant innen ki, és azok ott guggolnak, túl a falakon. Én kezedbe adtam őket, és nem bántam, hogy szent embered napról napra a ti istenetek felé fordítja az ő lelküket. De most elmegyek. Gyengék és erőtlenek, mert úgy nevelkedtek, mint a Haragos Úr leányai. A fiúk harcolnak, nyíllal és karddal, de ezeknek, szegényeknek... gyenge karokat adtak az istenek, s nem építettek fedelet föléjük, ha eléri a vihar Tenochtitlánt.

- Nagyuram, leányaimmá fogadom őket, és hitemmel felelek érte, hogy ami az enyém, az az övék. Felelek érte, hogy mellettük állok császáromnál, ha van szavam és van hitem előtte - akkor állania kell néki is fogadalmamat. Leányaid, mint királyi vérből származó dámák, úgy fognak felnőni, úgy fognak frigyre lépni a mi spanyol törvényeink szerint. Én Hernando Cortés mondom ezt neked, és Isten engem úgy segítsen...

Moctezuma megsimogatta Ortegilla haját: - Te vagy, fiam, az egyetlen tanúja ennek az éjszakának. Hallottad?

- Krisztus urunk úgy segítsen engem, hogy soha, amíg élek, nem tagadom el, amit hallottam, nagyuram.

Elcsendesedett, így maradtak a szobában. Cortés ült az alacsony, párnázott széken, és várt, amíg el nem jött a hajnal, s a lassú, egyenletes pihegés nem árulta el, hogy a haldokló, talán utoljára, ebben az életben megpihen.

24

Mint az árnyékok, úgy lopakodtak ki a palotából a tehervivők. A szél belekapott fehér, gyászoló köntösükbe s mint nyugtalan szárny csapott körül, fellebbentve a szemfedőt, mely eltakarta a halott elcsendesedett ábrázatát. A teocalli előtti nagy téren nem volt senki, csak a piac felé portyáztak Guatemozin háborúra festett harcosai. A Haragos Úr porhüvelye példázta múlandó sorsát. Alig tíz-tizenkét familiáris követte a gyászmenetet, a szövetséges királyok, kacikák, fejedelmek iszonyodva riadtak el képétől, egykori nagyuruk vonásaiban olvasták az intést, melyet ráróttak a haragvó istenek.

Olmedo atya állt a kapuban, s mormolta az imát a halottakért. Elcsendesedett, makacs alumnus, nem fogtak rajta a szép beszédek, nem nyitotta meg előttük fülét, s most úgy távozott, halkan, szegényesen, mint aki megirigyelte a két létben bolyongó vándorok szerepét. A spanyol táborban rövid jegyzőkönyv volt minden, amit felvettek a jelenlevők, s hitükre bizonygatták, hogy a Haragos Úr saját alattvalóitól szenvedett sérülése folytán csendesen elszenderedett, s vérének vádja nem Castiliára, hanem csakis Tenochtitlán lakóira száll. Sok idő nem volt a gyászhoz. Míg vívódott a nagyúr, nem volt támadás. Minden órában jöttek-mentek háborítás nélkül a követek, mindenki csodára várt, hogy felül ágyában Moctezuma, előzi démonait, újra nagyúr lesz, szomjasa a vérnek, s rendeli szíveknek százait, hogy belehulljanak a bosszú és harc halványának aranytálába. S a spanyolok ott tanyáztak a falak körül, az ácsok hatalmas, hordozható hidat szegecseltek, a málhákat összerakták, a zsákmány bálákban,

kendőkbe, zsákba varrottan ott hevert a raktárterem előtt. Kijött Olmedo a halottas szobából, a katonák meghúzták a lélekharangot, melyet egyik hajó fedélzetéről szereltek le. Szem alig maradt szárazon. Haragos Úr felett elindult a siratóbeszéd, vasöklök emelkedtek a levegőbe, jótevőm volt, mondta az őrtálló katona, aki mutatta neki egyszer, hogy négy gyereke maradt Cubában, másik a láncát tapogatta: még szegény boldogult adta... összesúgtak, ki akarta baját? Vádolták egymást s görbe szemekkel nézték - ki bántotta a nagyurat? Így szivárgott a hír, valaki látta, hogy mérget vitt a felcser, hurkot Ordaz és véres volt Alvarado tőre... meggyilkolták jótevőnket, suttogott a hír, míg új támadás híre elnyomta e tengeresebben fodrozódó turbulentiát. Újból kitörtek, utcát vágtak, visszaszorultak. Tlacopan felé még nyitva volt a nagy töltés, csak a hidakat szedték fel, s pár helyen megint kikotorták a víztorlaszokat. Néhány legénnyel megint kevesebb lett, a ráció megint felére csökkent, s a víz a kútban veszedelmesen apadt. Délután visszavonultak az indiánok. Felkapták halottaikat, nyelvüket öltögették, vicsorították fogukat: „istenek oltárán fogtok megpihenni." Így esteledett.

Cortés lassan, fáradtan beszélt. „Plánumaim úgy állítám, hogy mai éjszaka holdfogyatkozás lészen. Ez a legalkalmasabb idő. Hat óra van a készülésre. Az ellenség nem sejt semmit, semmi készülődés híre nem szivárgott ki. A falakra menjenek ki az őrök. Lélek többé innen ki nem mehet. Elöl indulnak a lovasok, közepén a málhák, asszonyok, szövetségesek, végül utóhadnak százötven veterán. Negyven ember a hordozható hidat cipeli, s ha áthaladt egyiken a sereg, felszedik, a másik csatornanyíláshoz viszik."

- Ha támadnak?

- Isten kezében vagyunk. Míg élünk, védekezünk. Míg élünk, van reményünk. Az Úristen kegyelme nem fog elhagyni bennünket, lovag urak.

- Mi lesz az arannyal?

- Feltörettem a kincsesház ajtaját. Egy lovunk van, teherhordásra. Arra felpakolunk mindent, amit lehet. A tlaxcalaiak vállára tétetem a királyi ötödöt. Ami marad... Ki kell hirdetni az emberek közt, hogy aki mit akar, elviheti, de óvakodjék mindenki, hogy arannyal tömje ki magát, lehet, hogy vízben kell gázolnunk, lehet, hogy úszni kell, lehet, hogy lehúz az ár. Aki könnyebb lesz, fürgébb, az jobban bírja. Senki sem vihet magával túl sokat...

- Megmentem a láncot, melyet magamon hordok. Szintúgy az ékszereket. Valamit juttattam Vera Cruzba. A többit...? Vihetik a legények, magukkal. Ha átjutunk, számolunk róla. Mindenki megtarthatja harmadát. Ha átjutunk... Szent György nevében.

- Nagyuram része?

Marina és a gyerek. Apadóban volt a teje, a kis éhes csecsemő ijedten kapált a levegőben, aztán kinyújtotta két, apró kezét apjának torzonborz szakálla felé, belecibált, kacagóhang szakadt ki torkából, hogy elmosolyodtak, legtöbbje saját porontyára gondolt. Marina elvette dajkájától a gyereket. Éjszaka lesz a kivonulás, ezen az éjszakán ott fognak kóválygogni a halál áttört töltésein.

- Velünk mi lesz?

- Te és doña Luisa... velünk jöttök. Közvetlen az előhad után. Xamarillo áll mellettetek. Testével és kardjával felel. Én legelöl lovagolok.

Egy pillanatig ott állt, a csendes udvaron, a kiskertre torkolló bejáratnál. Mindenki elment, a dajka is a gyerekkel. Marina és Cortés. Nézték egymást. Egyikük sem mondott semmit. Marina kivonta tőrét, és a nagy áloéfa törzsébe belekarcolta a kereszt jelét.

- Félsz?

- A gyermekemre gondolok és rátok. Ha meghalok, uram, nem lesz neked többé soha ilyen hűséges szolgálóleányod.

- Ha te meghalsz, Marina, nekem nem lesz szükségem többé szolgálóleányra. Akkor én is meghalok.

- Jobb lenne. A fehér asszony, túl a tengeren, várja az urát és gyermekének apját. Az én gyermekemnek testvére van az idegenben, túl a vizeken. Minek Marina?

- Krisztus oltalmazzon minket. Veled jöttünk, veled fogunk visszajönni.

Felhozták a foglyokat. Hunyorogtak a fáklyafényben. A Hajladozó Tengeriszár egyenes, szálas, töretlen maradt, amikor leoldozták egyenként őket a vasbilincsről. Ágyékán szakadt kendő, bőre sárgászöldre fonnyadt, ótvarosan és sebesen. A zsoldosok kardjukat emelték: minek ennyi circumdederunt, végezzünk, nagyuram, nincs idő most foglyokat cipelni. Cortés köntöst adatott rájuk, könnyű kézi béklyót, zsinórból.

- Velünk jössz. Ha elérjük a szabad utat, és megpihenünk, bíráid elé kerülsz, akik megmérik vétkeidet, s ha ártatlannak találnak - visszakapod szabadságodat és országodat.

- A hangya mikor mondja a kősziklának: feldöntelek? Én keresztbe fonom karomat, és háromszor hajolok meg a Lecsapó Sas előtt, ő fennen szárnyalt, s nem tudta nyilad elérni, ő lecsapott rád karmaival. Nem az élet a fontos. Ti az istenek kövén fogtok megpihenni.

- Nem akarsz élni?

- Olyan éjszaka volt körülöttünk, hogy a madarak csicsergéséből, ahogy beszűrődött, ismertük meg, hogy most párzanak, tavasz van-e vagy ősz, és néha beesett egy-egy levél a réseken, és megfogdostuk: húsos-e, vagy lehullott... fonnyadó... Mi érhet már mibennünket? Én ura vagyok Tezcocónak. Te engem, Malinche, kelepcébe csaltál, s a csapdát a Haragos Úr állította fel. Ő már meglakolt hamisságáért, mellyel elárulta a házaink közt kötött ősi frigyet. Most rajtad a sor, csak te, Malinche, nem fogsz olyan egyszerűen menekülni, látni foglak vonagló szíveddel, amint leroskadsz a mi hatalmas istenünknek parázsló, füstölő lába elé.

Megeredt a lassú, szemerkélő eső, a hold eltűnt az égen. A hátsó kapukat kinyitották. Az első oldalon monoton, szokott szóval adták egymásnak az őrök a jelszót, a mécseket kirakták az ablakokba, megkondult a jelzőharang, mint minden este. Hátul már kiosontak, feketén és nesztelenül, mint a tolvaj lopakodik, rongyba göngyölt patákkal a lovak, gyapotkendőbe burkolva az ágyúk, minden nesz nélkül az elővéd, mögöttük a hidat cipelő derékhad, a tlaxcalaiak zöme, az utóvéd veteránjai. Lábujjhegyen ment a tábor, pisszenés sem hallatszott, az elhagyott, lerombolt, felégetett csatornapartok mentén lélek sem tanyázott, üszkös, szomorú hadikép volt, kitörések véres, fájdalmas emléke. A lovasok átkeltek az első csatornanyíláson, fedezték a hidászokat, akik áttolták a faalkotmányt a megszakított töltés közén, dübörögve vonult át rajta a sereg. Az elővéd messze kalandozott, a lovasok átúsztattak, átlábaltak a töréseken, elérték a biztonságos szárazföldet, amikor éktelen lárma hulláma csapott feléjük, egyszerre megnyílt a pokol, tűzcsóvák rebbentek a feketeségbe, s a visszaügetők előtt foszlányokban, sejtésekben fel-felszakadozott a Tragédia.

A híd a rajta átgördülő ágyúktól, emberektől, málháktól roskadozva beékelődött föld és part közé s a sötétségben nem lehetett jottányit sem elmozdítani. Megszólaltak a kürtök, a teocalli nagytornya átvette a vészjelet, megzendült a nagy tó, kanoék ezrei cikáztak körös-körül fegyveresekkel, nyílerdő borította el a spanyolokat, a keskeny kőút volt egyetlen bizonytalan menedék, de kétoldalt utánuk nyúltak, kampós botokkal, a nyakig érő pocsolyák közt halálos birkózás kezdődött, akit lerángattak, belefúlt, vagy percek múlva már hátrakötött karokkal

kapálózhatott egy indián csónak fenekén. A spanyolok nem tehettek semmit. Kardjuk kaszált a feketeségben, az indiánok óvatosak voltak, a víz velük szövetkezett, a veszély elől visszaugrottak pirogáikba, továbbeveztek, újrakezdték... Minden keret felborult, a töltéseket hullák és embergyűrűk töltögették ki, melyen átrohant a pánik. A fejüket vesztett emberek közt sebesült, rémült lovak tiportak, végiggázoltak az olajos tlaxcalai testeken, míg egy karóba felnyársalva halálnyerítéssel nem zuhantak alá embert, ágyút, málhát magukkal sodorva. Az utóvéd védekezett. A veteránok összeálltak, egy helyben, kinyújtott lándzsáik falként meredtek előre, lezárták maguk mögött az utat. De ez csak csepp volt a végveszély áradatában. Felzubog egy-egy ismerős hang az éjszakában, gyújtónyilak cikáznak, egyetlen fény, körös-körül a szörnyű, velőket rázó indián ordítás, mindig ugyanazok az artikulációk: ti kutyák... ti kutyák... a kövön fogtok elvérezni... a kövön fogtok elvérezni, üvöltés, mely ellen semmit sem lehet tenni, nincs menekvés, befut a bőr alá, és végigszorongatja a hátgerincet, a veteránok fázósan és tépetten rohantak tovább, maguk alá szorítva asszonyokat és indiánokat, aki belezuhant a töltés két oldalára, az meghalt, de ki törődött mással, mint saját magával, amint úszva és lábolva, sárban és vérben, elcsúszva, megint feltápászkodva, nyílsebtől, karmolástól, dárdahegyétől szennyes-véresen rohan bele a fekete semmibe, ahol csak egy fakó „San Jago” ordítás mutatja, hogy még élnek spanyolok!

Alvarado maradt a derékhaddal, Velazquez vezette az utóvédet. A káosz elragadta mind a kettőt. Alvarado ott állt, sebesülten, lábára kapott egy hatalmas parittyakövet, eltört vagy szétzúzódott? Így botorkált, hosszú, hatalmas lándzsájára támaszkodva, jobb kezében kard, támolyogna előre, ahonnan valami szabadító kiáltás hangzik, Cortés... Cortés... dübörgő lovak zaja, de közöttük hatalmas, tátongó torkával az átgázolhatatlan, felszakított csatornanyílás, körös-körül üvöltő indián hordák, Pedro de Alvarado tépetten, véresen, ziláltan, most egyszer ő a halálra üldözött vad, megtorpan a hídtörés szájánál, már üvöltve rohannak az indiánok, a túlsó parton rökönyödött, tehetetlen spanyolok... Alvarado most egyszerre nekiiramlik. Sebes lába beroggyan, a dárda hegye belevágódik a földbe, a test hatalmas, magas ívben eliramlik, fent a levegőben ívet csinál, s a csodálatos ugró átdobja magát a túlsó, szerencsésebb partra, ott kalimpál egyet, összerogy.

A lárma elviselhetetlen, s a sötétség az egyetlen menedék, mely szétválasztja a földön rúgó-kapálózó ellenségeket, s engedi, hogy egy-egy tépett emberfoszlány valahogy nyájára akadjon.

Cortés áll a biztos parton, mellette az elővéd lovasai és gyalogemberei. Egymásra néznek. Ott gyilkolják a tömegben testvéreiket - ők túljutottak a biztonság fokán. Sandoval szólal meg először.

- Hagyhatjuk őket...?

A lovasok maguk elé kapják a lándzsát - rohannak vissza a halálba, a teljes bizonytalanba, vissza a gázlókon és átszakadt töltéseken, a vért és pajzsuk az egyetlen menedék, ahogy záporoznak a nyilak és kövek, így érik el a véres töltéseket, ahol ló és lovas egymásba roskadtan agonizál a szennyes, szomorú kanálisok között.

Velazquez halott! - mondja valaki, a hang eltűnik a sötétben... nem lesz más, csak hang, mely beleborzong, mint halál szava az éjszakában. A hátvéd kétszáz embere majdnem mind odaveszett. Odavesztek az aranymálhák. Narvaez emberei, akik korgó gyomrukat arannyal kenegették, batyuba kötötték, s pajzs helyett csomagban őrizték testükön, bélelték magukat e ritka csodálatos fémmel, most ólomnehezen zuhantak a vízbe, az elátkozott arany lehúzta őket.

Meddig tarthatott ez az éj, melyet *Noche Triste*-nek, Szomorú Éjszakának nevezett el a história? Éjszaka törtek ki, éjfél felé s órák múlva, valamikor bent a bizonytalanságban, őrjöngő kórusok közepette kóválygogtak a megmaradtak Tlacopan utcáin, a tóba épített út

szárazföldi elágazópontján, szétszaggatva, bizonytalanul, tele halálfélelemmel, felbomlott minden disciplína, csak a riadt tehetetlenség verte őket össze Cortés szavára. Bolyongtak a tereken és utcákon. Ide nem érnek el a mexikóiak, meg kellett kerülniük az öblöt. Ki a szabadba, ez volt az egyetlen jelszó. Egy indián, aki velük jött, körülszimatolt az égtájak felé, s akkor halk, biztos léptekkel kezdte vezetni őket kifelé, így értek egy rétre. Az eső szemergett, a mezőn nyúlós sártenger fecskendezte fel nedvességét. Megálltak, egy percnyi pihenésért, letépni egy rongyot, hogy becsavarják sebes tagjukat, hörögnek a nehéz sérültek a menet közepén, körös-körül a pár megmaradt ló... Még a kétségbeesés ad erőt, mert nyomukban felhangzik a hajrá-kiáltás, valahol, a város szívében megszólalnak a dobok, s mint hernyó, mászik utánuk a fáklyafény. Az indián vezet, egy domboldalra, ahol a bálvány testét háromszoros fal övezi. Ide, egy templomba szorulnak be valamennyien, fedél van felettük, szőnyegek és gyékény szanaszerte, nem hull rájuk az eső, egy percre megpihenni, egy percre levetni a sisakot, megtörölni a véres, belapított, végigkarmolt koponyát, egy perc...

Reggeledett. Keresték egymást. A kapitányokat először... aki nincs itt, meghalt. Velazquez de Leon... requiescat in pace. Olmedo megmenekült. Az előhad megmenekült. A centrum első fele átjutott. A tlaxcalaiakból alig pár száz, a négyezerből... a többi...? Üvöltenek a trombiták Tenochtitlánban, már felragyog Huitzilopochtli bálványképe: vér... vér... Hajnalodik, keresik egymást jajgatva a katonapárok, akik egy sorban veszkődtek Cuba óta, s most ijesztő zsoldostenyerük lankadtan, lemondóan kalimpál a levegőben. Ólmosan és tompán cseng fülébe Marina szava. Erre még emlékezik. Valaki kendővel letörli homlokát, amikor leemelte a horpadt vasfazekat fejéről, kiserkent újra a vér, valaki megtörli homlokát, nedves ruhával...

Darab idő lemállik, erre nem emlékezik többé. Mikor kinyitja szemét, talán órák, talán percek lehetnek, felette áll Marina és mosolyog. Első, egyetlen mosoly a Szörnyű Éjszakában. „Itt a gyerek" mondja, és rámutat a sűrű háncsszövésű puttonyfélére, amelyben gömbölyödik az élő jószág. Néhány spanyol asszony, akik odacsatlakoztak az előhadhoz, s valahogy átkínlódták magukat a hidakon. A tlaxcalaiak belezuhantak a semmibe, Moctezuma fia és két lánya elveszett a sötétség takarója alatt, csak doña Elvirát látta valaki, amint karján cipelte egy zsoldos... meg kellene keresni, de mindenki olyan fáradt, minden olyan mindegy hajnalig, hogy senkiben, asszonyokban sincs jártányi erő, fel-le táncol a függöny, mely elválasztja a halálos ájulástól a reggeledő öntudatot.

Ébredeznek. Nincs ágyú, nincs étel, a puskapor elázott, néhány muskéta a tűzifegyver, a számszeríjak idege zsugorodottan tapad össze, aranyat, málhát, kincseket elnyelte a szakadék. Cortés nem akar sírni, elfordul. Sandoval adja az első jelentést.

- Huszonnégy ló, nagyuram, Velazquez híjával a kapitányok, legények lennének talán négyszázan, néhány száz tlaxcalai maradt, ágyú egy sem, tizenkét muskéta, por nélkül... negyven súlyos sebesültet mondanak, teljesen ép nincsen egy sem...

Haditanács: ülnek és sírnak. Olmedo atya csendesíti őket, étel helyett misét mond, s kéri a katonákat, énekeljenek. Füstös, fekete torkok, tépett, nehéz antifónákat kerget a gyülekező aztékok felé a szél, megriadnak, valami csodálatos van, amint a hegyoldalba vájt bálvány-templom felsőbbik ereszén megjelenik egy fehér inges, s kinyújtja karját a messzeség felé... Olyan forrón, áthatóan süt a nap, hogy elepednek víz nélkül, míg valaki egy forrást talál, s ahhoz egymást váltva lehasalnak. Így telik el a reggel. Ma itt védik magukat.

Egyetlen menekvés: Tlaxcala. Mint az álom, melybe valaki belekapaszkodik, száll révületből a révületbe. Mi lehet Tlaxcalában? Miért megyünk Tlaxcalába? Az ösztön ott vibrál közöttük. A kapitányok arca felragyog: Tlaxcala. A baráti ország messze, napokra, mérföldekre esik innen, körös-körül meggyűlnek az ostromló seregek, egymás után buknak fel a tollkoronák,

szimatolják őket, óvatosan, még nincs itt a nagy tánc ideje, még engedik, hogy csak az őrök ólálkodjanak a falon, a többi elnyújtózzék, s horkoljon egyet. Egy kisebb csapat kitör, szomszédban tanyák, házak vannak, a lakók elfutottak. Tengeri. Így hozzák be, csövestül, zsákokban, kendőkben, ki, amennyit bír összemarkolni, a szemet darálókba öntik, s cselédek, hercegnők, spanyol markotányosasszonyok dagasztják a sárga, érdes lepény tésztáját, mely csomósan, összeállva terjeng végig málészagával. Ez a reggeli és ez az ebéd, annyi, amennyit istenek parazsán, áldozati szívek füstölőjében meg tudnak sütni.

Mennek tovább. Egy tlaxcalai vezető ösztönére van mindnyájuknak élete ráhajlítva. „Én vezetlek benneteket, ha lekerülünk az útról, mint az árnyék...” Még egészen kókadtak a füvek, ahogy leteperte őket a hőség, a kő égeti lábukat. „Santa Maria de los Remedios” sóhajt fel Olmedo, amikor elhagyja a kőfalat, s engedi, hogy a kizökkent istenek újból visszajöjjenek, fáradt mosoly, vajon nem volt-e ez a hely az utolsó, ahol átváltoztatta a kenyér s néhány cseppnyi, féltve őrzött borának színét... Középen a nehéz sebesültek himbálóznak hordágyakon tlaxcalaiak hátán, a baj testvért csinált a szikár, merev arcú hegyilakókból. Jelekkel mutatnak egymásnak a két fajta veteránjai, támogatják egymást, rongyosan, éhesen e testvérségben. Cortés lovat adatott Duero alá, s a száraz, cinikus ember mosolya az egyetlen, amit szomjas, fájdalmas lelkében felfog. Az ember nem változik, gondolja, gyomrában fél marék kukoricadarával, korty vízzel, a szakálla ápolt, haja rendezett, gallérján nincsenek foltok, a halál előtt meghajlik, de nem törik, nem roskad össze, Andrea de Duero, a kesernyés, bizonytalan barát. Most üres éjszakában lovagolnak, csak a két paripa szerszámszegei villóznak a senki ösvényén.

- Don Hernando, mit érez, hogy így véget ért a pünkösdi királyság, ahogy így farkatépett kígyó módjára botorkálunk?

- Meghalok, vagy visszajövök. Szent György talán mellettünk lészen, s akkor eljuthatunk Tlaxcalába.

- Hátha ama tlaxcalai falak tetején kőzápor várja az embereit.

- Mondhatnám, kardot kézbe, átverjük magunkat Vera Cruzig. De kegyelmednek mondom: ha Tlaxcala ellenünk van, nem érjük meg a reggelt, s soha, senki sem tudja majd, milyen csodálatos lovagi kaland történt velünk Új Hispániában...

- Mit sajnál leginkább, don Hernando, embereit... aranyát... a várost, Moctezumát...?

- Jegyzeteimet... Mindenről írásom vala. Minden lépésemet királyi jegyzők hitelezték. Nem ettem és nem aludtam, de körmöltem éjszaka, olvasztott faggyú világánál, mécsnél, ahogy jött, nem volt tinta, facsartattam bogyókból, diákok tüskékkel írtak... festékkel, mint emez idevalók. Mindent gyűjtöttem, hogy így állhassak Don Carlos elé, hogy ne kelljen riadoznom, ha Fonseca rám emelendi fagyos, gonosz tekintetét. És most mindez egy pillanat alatt elmerült. Minden írásom, Moctezuma könyvei, az egybegyűjtött adózási jegyzékek, melyeken képekben áll, hogy milyen vidék miben rója le obulusait. Szőrmék és arany és tollak... Mennyi arany, ahogy elszóródott. Csak annyit hoztunk át, ami az elővédnél maradt, köveket... az én ágyúim!

Tropikus éjszaka volt, ahogy jött, úgy villant, hajnal volt percek alatt, s a körben, ívelve, tó partján, zsombékosokban menetelők előtt is, mögött is fel-feltűnt az üldözők élcsapata.

Hét éjszaka. Nappal behúzódtak a bozótosba, kerülik a járt utakat, indiánösvényeken surrannak tovább, melyek beékelődnek az erdők mocsaras testébe. A tlaxcalaiak kitárják karjukat, és imádkoznak: Zümmögő kórus, egyik mondja, többi elnyújtott, szomjas hangján továbbfonja „... a földnek istene szétnyitotta szomjas száját. Telhetetlen, ha a vérre gondol, mely most még ott csereg harcosok erében. De már készíti csodálatos lakomáját... A dajkák

már elringatták azt, akinek vérét issza, és az atyák magja megfogant az anyák méhében... az élet keleti kapuján már kijött az, akinek vérét felissza a nyugati kapu... Uram, harcaink ura, fogadd szeretettel azokat, akik közülünk hozzád mennek, engedd, hogy a nap és a föld... az atya és anya szeretettel fogadják őket, akik nekik köszönhetik, hogy élnek... Napatya, aki egyedül élsz és uralkodol, légy mihozzánk könyörületes...” Halált várók kórusa; éretlen bogyókat morzsoló kezük nem viszi szájukhoz az ételt, s a sárgálló kukoricaföldek rejtett góréi után hiába kutatnak. Minek minden? Senki sem ver sátrat az éjszakára, az őrszemek hallgatagon gubbaszkodnak helyeiken, minden csendes, csak Cortés előtt imbolyog parányi mécses, asztalfélét rak össze néhány deszkalapból. Ír. „Ma leroskadt a huszonkettedik lovunk. Megettük. Felséged higgye el, hogy tíz nap óta ma volt szájunkban először meleg étel, a katonák rárohantak, felfalták a zsigereket is.” Árnyék a papíron. Duero hajlik föléje:

- Hernando barátom, hiszi-e, hogy ezek a sorok eljutnak valaha Carlos kezébe?

- A virtust másként gyűjti az ember, mint gyermek a virágot. Dum spiro spero, Andrea!

- Kegyelmedet lelke tartja, bámulom hitéért. Esendő ember vagyok, arra gondolok, holnap, ilyenkor, élek-e még?

Az alvás nagy pihentető. A kapitányok két napot kérnek. A menet nem megy tovább. Megsarcolva, ázottan, éhesen, kaktuszföldeken átkergetve. Az alvás az egyetlen öröm. Álmon túli, halálon inneni. Cortés nézi az utakat, melyek Tlaxcala felé visznek.

Felrázzák egymást, megindulnak. Reggelre ott kell lenniük Teotihuacanban, innen csak félnapi járás Tlaxcala. Így mennek, csak az avarosban zizzenő, vagy laposan cuppanó lépések jelzik, hogy sereg halad, halálos csendességben. Hajnalodik. Az ólmosan felszálló ködben irtózatos templommassza alakja tűnik fel a bozótos végén kinyúló síkságban. A Nappiramis, égnek szaladó, lépcsős testén az évszakok grádicsa van belevágva, tetején Anáhuac csodálatos szentélye, ahova elzarándokolnak, mint a Tollaskígyóhoz Cholulába... aztán lejjebb, dél felé, a síkság másik ütköző pontján kisebb, laposabb csonkagúla: holdanyáé. Doña Luisa mondja: „Azt mondják, hogy atyáink atyái előtt építették, még olyan régen, hogy nem ismerték az idő múlásának rovátkás köveit... nálunknál háromszor-négyszerte nagyobb emberek építették, akik labdáztak kőtömbökkel, ha kedvük tellett, tenyerükkel repesztették a sziklát, és befogták az égzengést is, ha úgy akarták...”

- Van-e út, mely felvezet a tetejére?

- Halál ösvényének mondja a vezető.

Az árnyék megnyúlt a kora délutánban, alája heveredtek. Felettük állt az elhagyatott, vérbarna templomhegy, melyet gigászok építettek, szörnyű sziklákból egyberóva, s az epigonok nyúlós, rózsaszínű, vérrel kevert habarccsal festették át. Sandoval rátette Ordaz vállára kezét:

- Don Diego, nincs kedve megmászni?

A fekete szakállas elnézett a messzeségbe. Mintha millió év esett volna közibéjük. Akkor fiatal volt, csodálatos képek villantak előtte, ő látta elsőnek ígéret földjét, ő szívta be a Völgy virágainak illatát először... Most gennyed egy seb a karján, kelések végig a testén, haja hullóban, a sereg felett keselyűk keringenek...

Itt éjszakáztak, a templomalján. A szellemek visszahúzódtak, s a kiállított őrszemek lesték a hegyről hegyre villanó, tűzcsóvákkal rajzolt jeladásokat. Másnap volt a nyolcadik nap, amióta megindultak Mexikóból, s úgy mondta a vezető, ha minden jól megy, pár órányira Otumba s onnan... sőt már a piramis tetejéről is látni Tlaxcala kék párába burkolt, csipkékkel beszegett hegyeit. Szép, füves vidék volt, a lovak vígan, erőre kapottan poroszkáltak. Cortés leszállította

a sebesülteket, indián szolgalegények vállán himbálózó hamakokban félkábulatban várták a jobb napokat. A katonai rend helyreállt, a tlaxcalaiak átvették a kürt jeleket, s ha hozzájuthattak, a spanyolok fegyvereit is.

- Nagyuram, nyakunkon az ördög. Ama domboldalról lenézve, óriási indián sereget észleltünk. Nincs semmi kibúvó, széles, hatalmas mezők. Körös-körül csupa rendezett seregbéli indián. Láttuk jelvényeiket, láttuk fegyvereiket. Mireánk várnak.

Cortés maga előrelovagolt a kapitányokkal. Egymásra néztek. „Tlaxcala óta nem jött még ellenünk ilyen sereg. Meg lehet-e innen menekülni?"

A szokott rendbe állt a kis, spanyol hadoszlop. A lovasokat ötösével szétosztották. A gyalogosok lándzsás négyszöget formáltak. Cortés megállt élükön. Fojtott, csendes hangon beszélni kezdett: „Vajon melyiktek választaná a kitépett szívű áldozatok gyalázatos fogolyhalálát? Vajon melyiktek kívánná megadni magát? Vajon melyiktek nem érzi, hogy a kard egyetlen fegyverünk? Emberek, az Úristent hívjuk magunk mellé, mert mást úgysem hívhatunk. Az ellenség erős, magam láttam, valódi harcosok, és nem gyülevész fajta. De tudjátok, hogy mindenik csapat csak saját urát követi, s nincs egységes parancsnokuk. Ha elesik uruk, megszaladnak. Mindenik levágott főnök százszoros hasznot jelent. A lovasok szétoszolnak. Ott lesznek, ahol baj van. Ágyúnk nincsen, két markunkkal kell megnyernünk magunknak a csatát."

Kiröppent a „San Jago", mint elővillanó pengék, úgy fénylettek a szemek, a szövetségesek szörnyű üvöltése verte fel a csendet, Olmedo magasra emelte a feszületet, az asszonyok is fegyvert kaptak, így mentek előre pár száz méteren át, mely elválasztotta a csatasorokat. Felhőben gázoltak, hullt a nyíl és a kőeső, de nagy részük lepergett a pajzsokról és páncéllemezekről. A legerősebb indián sereg volt, amellyel valaha szemben álltak. Későbbi krónikások civakodtak a számok felett. Százezerre becsülték, mások megelégedtek ötvenezerrel, a legkisebb sem maradt harmincezer alatt.

Ahogy egyberoppantak, a spanyolok nyomában aránylag hosszú, keskeny utca nyílt. A vasfal tömör roppanással zuhant bele a festékes, olajos testű sokaságba, mindenütt engedett, a vas átjárta a védtelen melleket, százával hulltak alá, a lovak megrészegedtek a vértől, s patáik élesen, halálosan tiportak bele az egymásba torkolló sokaságba. A lovasok. Húszan voltak, tetőtől talpig maguk is, lovuk is vértben, előre, arcnak emelt lovasdárdákkal, centaurok módjára befurakodva a sötét, pillanatok alatt megint egybezáródó indián sorok közé. A zaj szörnyű volt. Az indián szokás most ennyi tízezer torokból forrón és buggyanóan vetette ki a hangot, üvöltő kórusok permetelték a rémületet.

A veteránok hallgattak, letörölték arcukról, kezükről a vért, felnéztek az égre, ahol egyre függőlegesebben kezdett fejük fölé emelkedni a szörnyű trópusi nap. Felnéztek, a vér hűsítette őket, egyebekben nem volt bennük korty ital sem, tikkadtan a borzalmas öldökléstől, leeresztették karjukat egy percre... már rohantak a hordák, lasszók keringtek a levegőben, összezárul a nyak felett a hurok, ha engedi a merev vasgallér...

Nyúlt a rés, mélyen hatoltak az ellenséges sorokba. De egyre veszélyesebb, egyre reménytelenebb lett mégis a helyzet. A zárt, kemény kis vasszerkezet ellenállt a nyomásnak, de oldalait kezdte megbontani a szüntelen súrlódás lendülete. A lovasok csodákat műveltek. Apró rajaik egybezárulva, keveredve, szétválva, egyenként, oldalvást felbukkanva tisztították a terepet... Cortés szava hallatszott: a főnököket... rohanjatok a kacikákra... A számszeríjasok megpengették az ideget, a vékony árszerű vesszők zizegve repültek a nyílpuska torkából, s átütöttek a könnyű toll- és bőrpáncélokon, s egyszerre csak lehanyatlott egy-egy drága koronás, aranyhímes, fehér köpenyes figura. Tűzfegyver nem volt, a muskéták némán hall-

gattak, vagy buzogányként csapdosták, boldogabb végükkel. Dél, étlen-szomjan, ezer seb fájásával, vérvesztő csetepatékban, egyre elveszettebben, frissen sereglő, kimeríthetetlen tartalékú indián seregek kellős közepén. Eljött a pillanat, amikor egyszerre maguk felett érezték a halál leheletét.

Nincs tovább, gondolták, amikor még együtt voltak, még nem vetette szét soraikat a megújult tömeg, de már alig emelt kardot vagy csákányt kezük, leeresztették a lándzsát, a lovasok fújtattak, s a paripák vértajtéka veresre festette szügyüket. Nincs tovább, mondták egymásnak, egy Ave Mária, ez volt minden, szétesni nem lehetett, aki teliarcába kapta a nyílvesszőt, azt behurcolták a sereg közepébe, asszonyok próbálták elállítani a vért... Nincs tovább, itt-ott már megbomlik, rés fut közibéjük, a betolakodókat átjárja a fegyver, minek minden, benőnek a halott sorok, új, friss sorok törnek elfogyhatatlanul elő.

- Sandoval... Sandoval... - Cortés kiáltott utána, összeszedtek négy lovast. Ez volt minden. A többiek reménytelenül csatáztak, körülfogva, bele-beleugratva a tömegbe, a vészkórus egyre merészebb, egyre üvöltőbb lett körülöttük... Nincs tovább, gondolta, amint beleugratott az oldalrésbe.

A kis dombhajlás aljában állt a Kacika. Hordszékének aranyágai befonták izmos, kemény figuráját, előtte ifjú nemesek drágakőpalástos sokasága. Szolgák tartják magasra a hordszéket, hogy onnan ossza parancsait. Lecsapó Sas hatalmas úr Tenochtitlánban, ő parancsolta, hogy a teulesek az istenek kövén pihenjenek. Így ült a kacika, hátára kapcsolva a hatalmas, kifeszített tollakkal átszőtt aranyháló, a vezéri szimbólumok legbecsesebbje.

Ötödmagukkal nyeregből előrehajoltak. Alvarado hozzájuk csatlakozott, vörös sörénye úszott a levegőben, a lovak a vérszagú topogás után most elnyúlva, hosszú testükkel galoppoztak... Mindez olyan meglepő, olyan elképzelhetetlen, a halál fokán, egy perccel a szétesés előtt, amint előrelendül Malinche arannyal kivert vértjében, kezében a lándzsa, nyomába érnek, a többiek. Felejthetetlen, bontakozó kép; ijedt, karját kitáró ember elhasal a pata alatt, másik, kalimpáló kéz, kő, átgurul a feje felett, egy nyílvessző, beleakad a nyeregkápába, valaki üvölt, már nincs semmi más cél, semmi előtte, csak az aranyos hordszék, előtte lándzsát forgató nemesifjak aranyteste, benne az aranykacika... úszik... mindez szédület és mese. Minden akadály szétesik előtte, pillanatok törtrésze az egész, kezében meglendül alig észrevehetően a lándzsa - most egy magasságban van, felemelkedik, a kacikával; akinek halálra rémült tekintetével még sok-sok éjjelen találkozik, még otthon is, Hispániában... Ez volt az utolsó kártya, melyet Hernando Cortés, Istennek kapitánya... ahogy hitte... most feltett a végső játszmára, amint megingott a súlyos test, arcával előrezuhant, állva, kibukva hordszékéből, egy lovas leugrik nyergéből, hosszú, három élű tőre átjárja az elesettet, átvágja az aranyháló szárnyát, s már felmutatja fejét magasra, hogy a világ, mind a két világ láthassa, hogy most, ebben a pillanatban mentette meg valami csodálatos szerencse, isteni akarat, vagy vezéri bölcsesség Don Carlosnak Új Hispániát.

Tláloc a kapufélfán nevet... egy isten árnyéka végigseper a hadsorokon, babona, s most - egyszerre élő, kézzel fogható valóság, mely szétrepeszti a laza kötésű indián oszlopokat, belerohan a tömegekbe, nekizúdítja egymásnak őket, pánik támad. Valaki kiáltozni kezd, rikoltó, jajgató torokhangok sokszorozzák ezerszeresen a veszélyt, itt is, ott is elugranak a kentaurok, egy hadállás beszakadt, a spanyol trombiták reze végigrecseg, valaki elordítja magát: Teules, Teules... a szellemek megettünk jönnek! Mindez megfoghatatlan, apró jelek egysége: a pánik. Az indiánok a szélrózsa minden irányába szétrohannak, elvetik fegyverüket, toll-koronájuk szétborzolva, pajzsuk a földön, szétszórt nyilaik, mögöttük a lovasok új erőre kapva, vérben fürdőzve, vágtatnak, és öldökölnek, mint száz és száz ördög, az életben maradt tlaxcalaiak felkapott fegyverekkel, spanyol lándzsákkal, nyársakkal, fustélyokkal, bokáig

vérben... vér... vér... A nap hátrabukik, szél szalad szét, a martalóc leemeli fejéről a vaskalapot. A vér apró ereken át szivárog le a torzonborz szakállra, a térd roskatag, ahogy belehajlik a porba, a súlyos ököl keresztet rajzol.

- Láttad?... kérdik egymástól... láttad-e te is, amint Szent György lovagolt, élen... Cortés után, én megismertem az arcát, ahogy a kapitány melléről alácsüng képe... ott lovagolt Georgius, vértje merő ezüst volt, előbb volt, mint Cortés, utána jött Alvarado és aztán Sandoval... láttad te is?

A legenda kék köpenyével elborította a csatamezőt. A hiszékenyek ezer részletet meséltek, színezték a szent alakját, látták palástjának redőzetét, hallották hangját. A kétkedők legyintettek, s Diaz, aki már ott járt a rangosabb tisztek között, ennyit írt fel jegyzetei közé: „Némelyek úgy mondják, látták... de én nem találtattam méltónak arra, hogy feltáruljon előttem a csoda, én csak Cortés urat szemléltem, amint lándzsájával átszúrta a főkacikát...”

Az arany, mely ott pihen titokzatosan, s soha többé fel nem lelhetően az egykori csatornák iszapjai alatt - most újra felvillan előttük, holttestek köntösén, véres köpenyeken, hordágyak gombján, tolldíszek szövevényében. Ahogy leesett a nap, fáradtan, tépetten kötözték sebüket, s kinyúlt tagjaik halálösztönével kerestek maguknak fekvőhelyet.

Másnap hajnalban feltápászkodtak. Ellenség nem volt sehol, a dombok alján apró csapatok szüremlettek messze, valahol a láthatár alján, de engedték őket bántatlanul. Körös-körül az épen maradt lovasok, sebesültek. Legtöbbje lándzsákra támaszkodva, nehezen vonszolta magát. „Az... ott már Tlaxcala...” mutatták egymásnak a hegyeket. A kapitányok együtt maradtak. „Tlaxcalában érjük meg az estét. Lakmározni fogunk... vagy belőlünk lakmároznak. Ezt a sereget elfújja a szél is.”

A lovaslegény visszajött. Minden tiszta, nagyuram. Így nyomultak előre, s kora délelőtt volt, amikor a tlaxcalaiak különös éneklő, síró kórusba kezdtek. Hatalmas kőbálvány állt az út közepén, kinyújtva időben feketéllő, sok ujjú istenkezét.

„Ez a határ Mexikó és Tlaxcala között.”

A szövetségesek lezuhantak az anyaföldre, csipegették kezükkel a meleg sarat, szájukhoz emelték, csókolták, s közben halkan, ritmikusan zümmögve énekelték a hálaadó himnuszokat. Cortés pihenőt rendelt el, s végigjárta a vitézeket. Egy folyó partjánál volt a választóhatár. „Mosakodjatok”, mondta, szedjétek rendbe magatokat, nem akarok veletek úgy érni Tlaxcalába, mint megvert, szétzüllött banda vezére.

Parasztok jöttek az úton, akik hallották az éneket. Asszonyok jöttek mögöttük, hátukon óriás kosarak, a kosarakban tojás, méz és gyümölcs. Cortés ment elébük, s amikor földre hajoltak az idegen, csodálatos nagyúr előtt, Malinche felemelte őket, átölelte karjával, s beledobta kosarukba az első találomra előkotort drágakövet.

25

- Mi mind a ketten az ocelot törzséből származunk. Törzsünknek ősatyja a nagy ragadozó volt, aki Tláloc isten testét vette magára, s ősanyánkkal, valamikor az időkben, titokzatos módon nászt kötött.

Tula úrnője kopált vetett a füstölőre, s meglóbálta a másik két nő felett. - Teneked a Böjtölés Ura kétszeres ősöd volt, akit láthattál még kisgyermek korodban, atyádnak udvarában, és hallhattál arról, hogy ő tette atyádnak, a Haragos Úrnak fejére a tollkoronát.

- Gyermek voltam, amint mondtad, úrnőm, és cselédek suttogását hallottam. Meghajtom fejem, és úgy várom, hogy elszakadjon a sötétség és a felhő.

- Asszonya voltam... Amikor atyját, a Böjtölő Rétifarkast űzték és kis fiú volt a Böjtölés Ura: én már éltem. Amikor Tlacopanba ment asszonyért, hozzám jött először. Én Tulában maradtam, mert ezt hagyta rám atyám, és nekem nem voltak testvéreim. Én nem költöztem soha át Tezcoco palotájába. A Böjtölés Ura testvérem volt és szerelmesem, és láttam, amint nőnek gyermekei. És megnőttek gyermekei, és a legidősebb - te már nem ismerted, ő idősebb volt, mint Cacama - eljött hozzám, és rám emelte szemét. Az istenek megvertek azzal, hogy arcom olyan volt, mint a fehér gyolcs - a víz lemosta róla az éveket, és a csókok nem faragtak benne nyomot. Már hatvanhétszer múlt el felettem a nyár, és az arcomon még nincsen rovás, és a hajamban nincs ezüst szál. Ezóta pedig már huszonkétszer fordultak meg az idők... majdnem fele része a Nagy Körnek. Amikor történt, az még a Három Sündisznó esztendejében esett meg.

- Hogy neveztétek azt, aki eljött hozzád, a fiú... a Böjtölés Urának fia?

- Akit Én Nem Nevezhetek. Nevét másként nem veszem ajkamra soha. Eljött hozzám, mint kisfiút ismertem és láttam, amint meghúzza az íjat, aztán leengedi, a szeme tele lesz könnyel. Nem ölök, mondja, és hagyja futni a nyulat. Erre emlékezem, akkor még kis fiú volt, még nem számított férfinak. Ült és nézte, amint kigöngyölöm az írásokat, és egymás után bontom fel az istenek jeleit, ő jött ujjával utánam. Elővette a fényes, fehér disznóbőrt, mutatta jeleit.

- Milyen szép mindaz, amit te mondasz, asszonyom és anyám.

- Te Guatemoc első asszonya vagy és a Haragos Úr leánya. Miért mondod nekem azt, hogy úrnőd vagyok, Tecuichpo?

- Papan is úgy mondta, amikor ide jöttünk hozzád az éjjel, Papan is így mondta, Tula úrnője.

Papan sálaiba burkolva ott ült a nyitott tűznél. Amikor mások hűtötték magukat, ő még érezte a sír nyirkosságát, didergett. Halk, szótlan volt, felemelte tekintetét.

- Te vagy miközöttünk, asszonyok között az egyetlen férfi. Neked kell beszélned Tecuichpóval, hogy lássa, mit határoznak mifelőlünk az istenek.

- Úrnőm, te elvágtad szavadat, és nem mondtad, hogy mit festett az, Akinek Nem Mondod Nevét, az állatbőrre?

- Úgy küldte nekem... és én már ismertem jeleit, és tudtam, hogy milyen titkos, gyönyörű mesék virágzanak ki belőle, ha én olvasom őket, akkor muzsikálnak a szavak, mint fuvolák hangja az oreyo-táncnál.

- Szeretted Böjtölés Urának a fiát testeddel?

- Mohó vagy és kíváncsi. Az idők elfalazták a szerelem kapuit bennem, s a vágy már olyan, mint távoli emlék. Mondhatnám neked, hogy mese volt, melyet szétszórt a szél Anáhuacban. Én atyjának asszonya voltam, és nem volt soha gyermekem tőle. Én nemcsak testemet adtam, én megosztottam vele kincseimet és katonáimat, adtam az élet forrásaiból, és ő lesütötte szemét, ha gyékényem felé jött, s ha szeretett már, nem dobott el, mint minden más asszonyt, hanem átölelt. Ilyenkor beszélt, és ilyenkor gyúlt ki bennem Tezcoco sorsa, láttam ismeretlen városokat és tartományokat, láttam a Rendet, melyet keze és hatalma megteremtett. A fia más

volt. Ott szeretett először asszonyt az udvaromban. Egy rablányom testét kóstolta meg. Akkor haladt el tizenhat tavasz felette. Napnyugvása előtt jött, és hozta képeit, melyeket visszaolvastam, és utána letörültem könnyeimet, hogy szolgálóim ne lássanak sírni. És egyszer átöleltem, és megengedtem, hogy nálam aludjék. Az ő ideje fele sem volt az én időmnek. Gyermekem lehetett volna, és nem tudtam másként mutatni szeretetemet, mint hogy magam mellé vettem gyékényemre, s tanítottam arra, hogy az igazi férfi legyűri a nemtelen indulatot, de legyűri gyűlöletét is, mely jóllakottságának pillanatában teste mélyéről felfakad. Tanítottam, hogy igazi, nagy Férfikirálya legyen atyja után Tezcocónak, s vegye kezébe újra a Nagy Légycsapókat, melyeket elorozott tőle Moctezuma.

- A vér kifolyt.

- A vér kifolyt. Egy szolga vitte és hozta a fehér bőröket, melyeket galambok trágyájával lágyítottak a tezcocói tímárok. A szolga megtévedt. Asszonyt akart a palotából, és megmutatta urának az összehajtott könyveket. A Böjtölés Ura ismerte a jeleiket. Ismerte mindegyik jelet, mert együtt olvastuk mi ketten is a nagy könyveket, és én adtam nevet olyan szavaknak: vágy... olyanoknak: férfi szereti az asszonyt - amit nem ismert soha senki sem a papok közül, mert ezeknek - én festettem először jelét, és csak mi tudtuk, az Akit Nem Nevezhetek... mi hárman, még a papok szava is elakad, ha olvassák mindazt, ami ott szaladt, az agavelapokon. Akkor gondolataiba hullt bele Böjtölés Ura. Hét nap és hét éjjel ült palotájában és nem mozdult, beérte naponta marék darával és vízzel. Ült, atyjának s nagyatyjának szokása szerint, beszélt az istenekkel és böjtölt. Hetedik napon hívta bíráit. Mondta: ítéljenek.

- Kértél kegyelmet?

- Megfordul-e a szél, ha kitárod elébe a karod? Meg tudod-e parancsolni a télnek: ne szaladj el? A bírák sírtak és ítélkeztek. Öregek voltak, és tudták a szent szokásokat, és nem látták, hogy itt csodálatos hangok születtek, az élet más lett. Mi még vad, irgalmatlan őseinket láttuk, akik levelekkel takaróztak, meztelenül szaladtak le hegyeikből... és mi már palotákban éltünk, és színes ecsetekkel be tudjuk börtönözni a futó gondolatot. A bírák öregek voltak, és a férfierővel együtt eltávozott belőlük az irgalom. Úgy mondták, haljon meg, mert atyja ellen vétett, amikor megírta levelét, és megkívánta atyjának asszonyát.

- Ő mit csinált?

- Úgy illatozták körül és úgy díszítették virággal, mint azt, aki az istennel egyesül. Tlálocot választotta, aki törzseteknek ősforrása, az ocelotarcút, nem akkor, amikor teknősbékafejjel ugrál és még megkönyörül. Az Ocelotfejű ráugrik a kapu párkányára, és akkor nincs többé irgalom. Neki áldozták fel, és a Böjtölés Ura nézte, szívében nem volt irgalom.

- Üzent neked?

Tula úrnője felállt széles, arannyal hímzett zsámolyszékéről.

- Üzent nekem. Szolgálóm hozta, aki virágaimat vitte be hozzá az utolsó reggelen.

A falba ékelt istenszobor szétnyílt. Elővette a vékony disznóbőr-tekercset, melyet vásott aranyszalag kötött át. Szétnyitotta. Az öreges szem közelebb hajolt hozzá, és betűzte. Mindkét asszonylátogató mozdulatlanul figyelte, amíg megszólal Anáhuac uralkodó asszonya.

- Hallgassátok - mondta... és átváltozott a hang. Megszépült, kifiatalodott a hetven évéhez közelítő matróna: most újra szerelmes, izzó asszonnyá vált, tekintetében távoli, csodálatos világok kalandoztak, énekelt, amikor mondta:

... Így énekelek. Végtelen úr vagyok,
hisz enyém az idő és a térség -
együtt vívódunk mindhárman teérted,
hogy kegyed megoldja dalom, hiszen
tudod te is, hogy mindezt egy szóval úgy érzem: epedés.
Kezdetben csak dalként virágzott szavam
s most - látod - panaszos jajszó lett belőle,
míg kérlek, vedd el virágaim,
fürödj meg kelyhüknek illatos örömében,
jaj, már nem vélem együtt.
Magamnak mondom: űzd el a félelmet s vágd le
kígyófarkát a kínnak s mosolyogj, ha borzadsz
sejtelmedtől, hogy kettőnk örömét egyszerre szakasztja
meg az élet.
Még végigsiklik kezem a mély, zengő húron,
hogy kísérje hangomat, amikor egyedül, távolon énekelek
és kérlek: táncolj rá, virágaimba beburkolva, a Föld Nagy
Szellemének istenképmása előtt, mintha még
megragadnád a nap örömét s nem tudnád,
hogy életem levelét már sodorja magával a
havasokról lelopózkodó szél
s akiket elsodor, ne maradjon meg nékik nevük sem,
hisz ők csak elszöktek az élet elől...

A füstölők elárasztották a szobát, a halk, zümmügő hang fátyolként telepedett körüle, karjai megmozdultak, ingó, ritmikus féltánc formái estek ki a felhő ködéből, a Titokzatos Lény szobrának gömbfeje elnyúlt, formáit beburkolta az este, s a két nő, (aranyos zsámolyszékébe felkuporodva, úgy nézte az agg Tula Úrnőjének táncát, mint lépést, mely imbolygó ritmusával emberek és istenek pallója felett vezet.

Elvillant a füstölő parázsszeme, a köd lecsapódott, a vers muzsikája elhalkult, felszította mécsét, s most fáradt öregasszony tekintete kémlelte a látogatókat. Papan szólalt meg:

- Én Iztapalapanban voltam uramnál, amikor meghallottam, hogy a Böjtölés Ura szörnyen büntette ivadékát, mert megkívánta tőle Tulának asszonyát. Én Iztapalapanban voltam, amikor híre jött, hogy Tula úrnője bezárkózott palotájába, nem fogadta azóta a Böjtölés Urát, nem kívánt azóta férfiakat, szolgálóinak lesütött szemét sem bírja el nappal, ráhajlik az agavelapokra, és azokra rója mindazt, amit néki mondanak az idők. Én ott maradtam Iztapalapanban, és nem jöttem el, amikor ifjú szerelmesednek élő smaragdját felmutatták közös törzsősünk, Tláloc ocelotarca előtt. Álmaimat nem őrizték képek a festékek színéből keverve, amikor megjártam a halottak birodalmát. Azt hittem, megállt körülöttem az idő, nem történhetik semmi. Akkor vettem üzenetedet, asszonyom és úrnőm, amely több volt számomra, mint parancsolat. Mi ketten imbolygunk emberek és istenek pallója között. De miért hívtad ide Tecuichpót? Én kétszer, te háromszorannyi télen át láttad lecsapódni a nagy vizeket, mint ő... Neki még öröm az élet, s minden holdtöltе kibimbóztatja az élet piros virágát. Miért hívtad a gyereket?

- A jelek tisztábbak, ha úgy szűrődnek be, magányos zártságodba, mint ahogy függönyök eresztékén át fordított képeket tükröz az aranyfonalával bekúszó nap. A jeleket te láttad, a Halottak Birodalmában. Én tudom, hogy mit mondtak jövendöléseid. Én is kaptam jeleket egy-egy magányos estémen, amikor versben idéztem a halottakat, forgattam a könyvlapokat,

melyeknek értelme bonyolultabb, mintsem ezt megérthetnék mindennap olvasó papjaink. Malinchét kivertük. Százötven élő sápadt arcú hízik a kalitkákban. Ha lemégy Tenochtitlánba, a nagy fal alatt esténként hallod panaszos éneküket.

- Gyermek vagy, még nem láttad a sors fényét és árnyékait, melyek úgy követik egymást, mint nappalt az éjszaka.

- Mit kívánsz tőlem, asszonyom és anyám?

- Láttad-e Malinchét?

- Keze kezemben volt. Először köntös volt rajta, finom bőrköntös tíz ujján. Levetette, fehér és kék erű volt keze, megborzongtam, amikor az ő szokása szerint kezébe vette kezemet, és ajkához emelte. Tánc volt Axayacatl palotájában. Mi mutattuk a mi táncainkat, és a teulesek mutatták az ő táncaikat. Fiatalabb fiúkkal mutatták a lányok táncát, mert magukkal hozott fehér asszonyaikat nem engedték be a terembe, ezek kövérek voltak, és sorban szerették a katonákat. Kérdezte Malinche, Marina szavával, van-e kedvem véle táncba menni? A Lecsapó Sas messzire nézett, nem torolhatta meg a sértést, látta, Malinche tisztelni akar. Mentem vele, átölelte derekamat, és éreztem testének szagát. Olyan volt, mint éjszaka nyíló, hideg virág lehelete. Semmi más testhez nem volt hasonlatos. Éreztem ujjának ízét, mint kapocs, úgy fonódott derekamra, átölelt két mellem alatt. Úgy tartott, hogy nem süthettem le szemem, mint ezt jó illem követelte, rám nézett, és csodálatos tűz sütött felém. Akkor, akkor az egyszer megszédültem, és magamban halkan mormoltam, hogy Malinche az isten.

- Papan látta őket, amikor odaát járt.

- Mit mond Tula úrasszonya?

- Én nem láttam őket, és nem láttam húsz ősz óta semmit, ami kiesik bennünk, ezeken a falakon túl. Én néztem a jeleket, és töltögettem őket, miként kifényezett pulykacsont üregében megbújnak az aranyszemek. Malinche több és irtózatosabb minden bajnál, mely eddig rászakadt Anáhuacra. Emberek-e ők vagy istenek? A lány, akit ti Malinallinak mondtok, méhében hordta Malihche magját. A gyermek megszületett, anyja odaadta neki mellét. A gyermeket látták, arcának, szemének világosabb a színe, de nem különbözik sokban az itt született csecsemőktől. A papok úgy mondják, hogy mellükben az élő smaragd éppúgy vonaglik, mintha tlaxcalai szolga szívét tépték volna ki. De a jelek egyre ziláltabbak. Az ő jeleikben minden elbúvik. Egy színben róják, kihegyezett madártollal, valami fekete levesbe mártva, mintha légy keringene agavelap tetején. Sebesen olvassák, és visszamondják, de közülünk való nem tudja olvasni sohasem.

- Marina kezdte követni, és úgy mondta: nem nehéz. Úgy mondta: minden hangnak, ami kijön a torokból, vonás felel meg, melyet összerónak, és így építik fel az írást, mint napon szárított téglákból róják össze a templomokat.

- Csak isten merte volna négyszázadmagával meghódítani a világot!

- Gonosz, távoli szélóriások erejét töltötte beléjük, szomjúhoznak a vérre, amit nem isznak és nem becsülnek.

- Azt hittem először, hogy távoli törzs megszálltjai jönnek elibénk, akiknek arcszínét elsápasztotta az idő, és most ismeretlen istenek korbácsolják őket mifelénk. Aztán láttam: élő emberek, akik csőben tartják az égzengést, és megülik az agancs nélküli szarvasokat, pórázon tartják az irtózatos kutyákat, melyek tépnek és marcangolnak.

- Ezért hívtál engem, Anáhuac legcsodálatosabb asszonya, hogy kérdezz?

- Tudni akartam, van-e uradnak, a Lecsapó Sasnak jele, mely biztosan mutatja, hogy az istenek kövén kell smaragdjukat bemutatni? Te hallgatsz, és Papan úgy látta, hogy azok, akiket ti teulesnek neveztek, azok járnak az igaz úton. Az ő szelíd, szakállas istenük, aki fakereszten csüng, véres sebeket hordoz és szelíd, mosolygó istenasszonyuk, aki kisfiát tartja ölében - erősebbek, mint azok az istenek, akiket mi tisztelünk Anáhuacban... Én félek, hogy így kell beszélnem hozzád, Tecuichpo! Kérem a Lecsapó Sast, figyelje még éberebben a jeleket, mielőtt vadászni indul, s kitépné az élő smaragdokat. Üzenem neki, hogy huszonöt tavasz nem fed fel minden titkot. Az atyák néha oly jelekhez is értenek, melyeket nem látnak meg a fiúk. Tenochtitlán s Tezcoco királyi házai közt most idegen kéz árnyéka mutatja a felszakított, véres pallót. Akarsz te is üzenni, Papan, aki láttad a Boldogok Völgyét?

- A Haragos Úr megérintette homlokomat, amikor visszajöttem. Attól kezdve nem akart soha többé látni. Úgy hírlik, hogy olyan kő érte atyádat, Tecuichpo, melyet csak királyi harcos keze vethetett feléje. Én üzenjek annak, aki megölte bátyámat?

- Úgy mondják, hogy uram vetette atyámra, a követ?

- A tavak tájékán így mondják, de a kőnek nincs szája, hogy beszélni tudna. Lecsapó Sas izma erősebb, mint a sápadt emberek fekete érce.

- Senki sem tudja, te sem, mégis halálra gyűlölöd Guatemozint?

- Senkit sem gyűlölök. De én jártam a másik völgyben. Láttam azokat, akik átkeltek a patakon, és beszélték az innenlevőkhöz, és mondták, hogy ezeknek az újaknak istene az igaz isten és nem kell a vér... az istenek nem kívánják a kitépett szívekből lecsepegő vért... Azóta ülök otthon a házamban, és didergek. Pulquet iszom, és kendőkbe csavarózom, fázom. Mit mondhatok neked mást, Tecuichpo?

- Papan néném és Tula asszonya, ti elhívtatok engem, és én meghajtom előttetek fejem, asszonyaim és anyáim, tudom, ti jót akartok, és könyörtelenebbül olvastok az idő könyvében, mint papjaink, mert ismeritek a jeleket, melyek titkosak miközöttünk, s csak azok tudják, akik Tláloc törzséből eredtek... Ti jobban tudjátok mindezt énnálam, aki gyenge és tehetetlen vagyok, ott reszketek egyedül uram gyékényén, míg ő vigyázza a harcosokat, és lehunyom szemem, és Malinche kezének érintését érzem, forró lesz a vér bennem. Azt hiszem, láz bánt, és akkor arra gondolok, hogy ünnep lesz Anáhuacban, amikor leszorítják a veres kőre, s a szíve odagurul majd Huitzilopochtli arannyal s virággal kirakott lába elé. De én egy vagyok csak azok közül, akik szomjazzák a békét. Egyedül vagyok... és Tezcoco felé is leszakadt a palló...

- Mi hárman vérünkben testvérek vagyunk. A Böjtölés Ura kiöntötte fiának vérét, mely benne csorog a te eredben és Smaragdbábu arcát halálos rémületben látta felvillanni Molch király. Én mondom és Papan mondja: Fessed ki alázatosra arcod, és járuljál urad elé, és kérjed: vigyázza a jeleket, ne támadjon sorsa ellen, erdőt lakó vadember módjára, ne feledje, hogy beteg nagyon Tenochtitlán, s orvos, nem hóhér mentheti meg. Mondd meg neki, figyelje a jeleket, s kössön békét, ha úgy mondják a jelek. Én üzenem neki, mert mindannyian Tláloc törzséből eredünk.

- Te hiszel benne... és hiszed azt, hogy kétarcú a Viharisten?

- Az eső a föld pulque-itala, mely felüdíti, megrészegíti, s az ájult magvak szellemvilágát újra felhajtja csíráikban a földnek apró kapuin át, Tláloc a fején edényt visz, kezében villám van, kőbalta s hatalmas metszőfoga elcsattan, ha vad szagát érzi. Ilyen kígyókat teker arca köré, szeme köré csavarja, hogy csak messzire... minél messzebbre tekintsen, s a két kígyó feje ott ér össze az ajkainál... s ha összeér a kígyók feje, megdördül az ég lesújtanak a villámok, melyek Tláloc száján keresztül villannak el... Ez a mi ősünk, Tláloc!

A mécses utolsót pislogott, s a sarokban álló Viharisten zöldes pumatekintetével belenyúlt a feketeségbe. Az asszony egy kanál füstölőt vetett a serpenyőre, s várta, mint hervad el a felparázsló láng. Mintha nem lenne már semmi élő emberi közelséghez hozzákötve, kitárta kezét, halkan imádkozott vagy verset mondott.

Ötödik rész - Esőisten siratja Mexikót

1

Simogatta a fákat, s tekintetével szinte kóstolta gyantáikat. A nedves erdő törzseit elkapta a napfény, foltok estek rá, száraz és recsegő volt a hang, amikor a liánok birodalmában reves, villódzó foltokat tépett fel a döngető balta foka. Lopez, az ács ment elöl, mögötte Yannez. Egy tlaxcalai vakító fehér festéket cipelt, s rongycsomóval végigmázolta a kiválasztott fát. A mérőléc felcsapott a törzsek magasságában, szalag fogta át derekukat. A hajóács bólintott. Ez is jó lesz. A tlaxcalai mutáló hangján mutogatott, és kérdezett: hogy akarod mindezt leteríteni, uram? a fa nem vad, soká kell rá vadásznod... egy falu vonul ki, késeik és szerszámaik lassan fűrészelnek... egyik ünneptől másikig, egyik holdtöltétől másikig... amíg átvágjuk a gyökereket. Miként akarsz, uram, harcolni ennyi megjelölt fával? Gyenge leszel mindehhez, uram, akármennyire istenek törzséből eredtél!

Cortés állt Dueróval, és nézte a munkát. Hallotta, amint végigdöng a tölgyeken Martin Lopez fejszéje, befordulnak a sűrűségbe, a kiáltásuk tompán hull feléje, ő már készen látja a hajótesteket, kibomló vitorlákat cipelnek, matrózok szaladnak végig rajta, zászlók, déli szél kerekedik, és megindulnak újból - ellenállhatatlanul Tenochtitlán kapui felé. Szél zümmögött, elsodorta a vitorlás-látomásokat. Ősz jön, a Fehér Asszony idefújja jeges leheletét, a vékony, béleletlen köpeny alig tart meleget, minden olyan véges, oly szörnyen hiábavaló, lépések, fejszék, faóriások, hajók és küzdelmek, a bozótokra rárohan a hidegség, a liánok egyberezzennek, a kis, parányi túrók, bogarak és férgek elalélnak az anyaföldben, nincsen tovább már semmi, egyedül van, vásott köpenyében, néhány embere lézeng, egy maréknyi Vera Cruzban. Úgy érezte, elkapta a Sátán, és most viszi a kárhozat felé. Keresztet vetett.

- Rémeket lát, don Hernando?

- Amikor pára jő fel, lázaim vannak. Didergek. Tabasco partjairól esztendő óta cipelem magamban.

- Miért nem megyünk vissza Cubába? Még Jamaicába is mehetnénk... Kegyelmed itt csak őrlődik, veszkődik az emberekkel, napról napra erőtlenebbek leszünk, felüti fejét a hidra, az emberek nem dolgoznak, hallottam estéli conciliabulumokról, sátrakban... a tlaxcalaiak is megunják egyszer a vendéglátást, elfogy hitük mibennünk, megveszik őket a Lecsapó Sasnak sóval telt edényei.

- Amíg én élek, nem megyek vissza. Érti-e, don Andrea, hogy milyen érzés ez? Kezembe fogom a birodalmat, kezemben császára, elébem önti az aranyát, nekem hódol a város és a tartományok, jönnek a fejedelmek, jönnek a kacikák, annyi papiros kell, hogy tiloltattam velük friss agavelapokat, legyen mire írni hódolásuk mérföldnyi sorát... kapitányaim negyedes fejedelmek voltak, aranyat mostunk a patakokból, kijelöltük városok helyét, a nép egybebékélt, hercegleányok jöttek asszonyokul alantas tisztjeimhez, béke volt. Castilia zászlaja alatt egy árva franciskánus barát békességben bejárhatta fegyvertelenül ez országokat elejétől végéig... Én ott ültem Tenochtitlánban, számoltam az adókat, gyakorlatoztattam a fegyvereseket, és vártam, hogy mit üzen nékem, kegyes szavával Don Carlos, aki Új Spanyolhonnak is fejére rakhatja mázsányi aranyból koronáját. És akkor... mindez szétfoszlik. Akkor, amikor már majdnem ezerötszáz spanyolom van, hadseregem, lovak, ágyúim, amennyi alig volt Izabellának, nyolcvan lovam... ha ezt kegyelmed aranyakban kiszámítja, nyolcvan ló... voltak

hajóim, volt a tavon hajóm, vitorlákkal... akkor egy nap alatt mindez összeesik, mintha varázslók ködöt fújtak volna elébem. Most alig vagyunk megint négyszázötvenen, s ágyú nincs, nincs lőpor, húsz ló minden erőm, és látnom kellett mint lobbant fel hajóim tetején a láng és nyelte el a vitorlákat és a testet, azon az éjszakán.

- Kegyelmed sokat öregedett, mindnyájunkkal együtt, azon az éjszakán. A balsors bölcsebbé tesz.

- Nem megyek vissza Cubába. Ha minden elvész, Vera Cruz még az enyém, és ott bezárom magam és meghalok. Most annyian vagyunk, amennyien Cubából megindultunk. Jórészt még veteránok, ő szent felségének nincsenek kitűnőbb katonái. Ha megtörhetik markukban a kukoricalepényt, nekimennek az ördögnek is, olvassák már, mint az indiánok, a füveknek és fáknak jeleit. Ezekkel a spanyolokkal én visszamegyek.

- Maradt még aranya?

- Talán harmadrésze mindennek átaljutott az első töltésen. Még megvan.

- Küldjön át lovakért és fegyverekért Cubába.

- A lélek... don Andrea. Néha olyan öreg és olyan fáradt vagyok, hogy nem tudom türtőztetni magam, a feszülettel beszélgetek ilyenkor, és kérdem, Uram, én csak a te szándékod szerint akartam eljárni. Én bővítém a te országodat, és ezért tapad kezemhez annyi vér. A magam vérét adtam, és kiontottam rettenetes sok vért, és mindig úgy hittem, hogy a te nagyobb dicsőségedre történik, hogy kiterjesszem a te birodalmadat, és mentsem azoknak lelkét, akik időtlen idők óta, az élet eleje óta sötétségben tévelyegnek... Nem rohantam én mindenüvé, ahol áldozni akartak emberek?

- Egy-két kalickába zárt áldozatért néha pár száz körülállót felnyársaltattál...

- Ellenálltak. Nem hitték, hogy én a lelkük javát akarom. Én birodalmat akarok Carlosnak... magamnak...

- Vajon mit remél önmagának, don Hernan? Hisz ismeri a nagy Admirális kapitulációinak történetét? Tudja, hogy őt is megcsalták, aki először hajózott át a vizeken?

- Columbus nagy ember volt. A lélek megszállottja, ahogy mondta róla fia, az én kegyelmes jó uram, San Domingóban. Én nem jöhetek nyomába. Én kardot hordozó ember vagyok, s ha kell, megfogom még valahogy a pennát, és a szavam is hallik, ha ellovagolok a sorok előtt. De én nem vagyok navigátor, nem hordozok olyan plánumokat, melyek ijedőssé teszik a francia és portugál udvarokat... Nem kommandírozok az Óceánumnak, hogy merre teremjen új kontinenseket. Én a felség egyszerű kapitánya vagyok. Birodalmat szórok elébe és odatérdelek, és várom, hogy felemeljen. És közben gyűjtöm aranyam, hogy légyen gyermekeimnek és azok gyermekeinek, és ne kelljen szégyellniük, hogy apjukat Hernando Cortésnek hívták. De marék por vagyok csak Columbushoz mérve!

- Nagy hit van kegyelmedben. Én, bevallom, borzongok tőle, és kérdem: nem lenne-e okosabb hátat fordítani mindezeknek. Nem lennék hős és nem lennék navigátor... visszamennék a kancelláriába, miként a többi licentatiusok, rónám az árkusokat, s amikor nagyon öreg lennék, mesélnék kegyelmedről... Az unokáim mosolyognának, nem hinnék el, hogy léteztek spanyolok, akik négyszázadmagukkal rátörtek birodalmakra, és vas és vér törvényét szabták rá idegen istenek törvényeire. Nem lenne-e okosabb, mint kegyelmed mögé állni, fedezni tervét, hallani a fák döngését, melyek ma még tölgyek, s nagyon soká lesz belőlük brigantina, s ha mindez megvan, mikor leszünk Mexikó kapui alatt, s miként fogunk megint kevesedmagunkkal megmérkőzni... Mindezt én csak magamtól kérdem, mert kegyelmed, nagyuram, nem tud erre

választ adni. Ama haereticusok, akiket elégetnek Európa-szerte, városok piacán, s csak a római szent birodalom német tartományaiban kerengenek szabadjára, azok megkötik Isten kezét, s úgy mondják, hogy az ember kijelölt sorsán a Mindenható nem változtathat. Én kegyelmedre gondolok, akit nem térít ki sem vér, sem fáradtság, sem balszerencse. Miként szentek vagy elborult elméjűek, úgy állunk erdő közepén, döngenek a fák, amelyekből levágott törzs lesz, a törzsből gerenda, abból hajó, amely talán rá fog kerülni a nagy tóra, és úgy indulunk el... ennyied-magunkkal, megverve és kifosztva, és mégis elindulunk, és aztán...

- Nem hisz bennem, don Andrea?

- Ha nem hinnék kegyelmedben, én állanék élére a rebelliónak. Ha a logika serpenyőjébe dobom kegyelmed plánumait - a józan ész egy latja lehúzza... de ha hallom kegyelmed szavát, és érzem keze fogását, meghajolok kegyelmed előtt. Én kegyelmedet, don Hernando, ebben az életben már el nem hagyom.

Csoport spanyol tűnt fel a tisztáson, mögöttük indiánok. Látták, amint Martin Lopez rámutat egy magányosan álló szálfára. Mindnyájan leveszik sipkáikat, a martalócok egy percre részelídülnek, megvillannak a balták, az indiánok tágra nyílt szemmel óvatos félkörbe helyezkednek, a zajt elviszi a szél, fel-felemelkedik egy szerszám, félívben lezuhan féltucat hatalmas ácsszekerce, aztán egyszerre elugranak a népek, a sudárfa meginog, egyet tántorog, mint haldokló óriás, s aztán zúgva és bőgve végigvágódik az erdőn.

Cortés nézte látomásra látó szemmel, mereven és mozdulatlanul. Amikor az ácsok rohantak a kidőlt testre - szinte saját magának mormolta:

- Megint kezemben tartom Tenochtitlánt!

2

A kufár széttárta kezét, és jajgatott:

- Nagyuram, gondolnod kell a költségeimre... nem is beszélek a tengeri utakról, a kalózok veszedelméről, és nem szálltam ki Hispaniolában, hanem egyenesen idejövék városodba. Még onnan idáig az utazás, ezeknek a mocskos indiánoknak hátán, nincsen ló, nincsenek utak, mindenütt ez az üvöltés, koszt is gyenge, nagyuram, bort alig látni, mindig csak lúdhúsos kása és kukoricakenyeretek hozzá... Ne alkudjál, nagyuram, tudom, mindenben szűkölködtök, csak épp aranyotok van... én meg mindenben bővelkedem, első osztályú sevillai áru, a puskákat Oviedóban kovácsolták, valódi új tervek alapján... ezekkel lehet, nagyuram, célba lőni, messzebb hordanak, mint a tekinteted bírja... a számszeríjak húrjai nem szakadnak el sohasem, és látod, újdonság ez is, kétcsövű számszeríj, egyszerre beletehetsz két nyílvesszőt... És van még valami, amit talán sohasem láttatok még, ez valódi nagyurak fegyvere, pistolának hívják, úri szerszám, a muskétákat csak zsoldosok hordják, de ezek a szépen kivert, remekművű pistolák: számodra és lovagi uraid számára. És nekem fizethetsz, uram, vert aranyban, drágakövekben, porban... az ágyúimat is odaadom, én magam védtelenül érkezem majd Hispániába vissza, odaadom a lőporomat... És ha látnád Vera Cruzban a tizenkét lovat... mind nemes, kitűnő paripa, a szerszámjuk elsőrangú...

Alkudoztak. Az első hajó, mely befut Vera Cruz kikötőjébe, az első kereskedő, aki meglátogatja. Egy szó megkapta.

- Te nem kötöttél ki a szigeteken?

- Nem, nagyuram, nem is érintettem őket, Jamaica partjai mellett hajóztam el...

- Honnan tudtál akkor rólunk, hogy én itt vagyok? Erről az országról, ha nem voltál a szigeteken?

- Én cadixi vagyok. Ott már széltében-hosszában beszélték, hogy udvari emberek érkeztek innen. Mire mihozzánk, szegény armatorokhoz eljut a hír... mindenféle mendemonda kerül bele, ki tudja elejét és ki sejti végét...? Én összeszedtem mindenemet, jámborul Istennek ajánlottam lelkemet... így jöttem hozzád, te nem írsz még elő vámokat és illetékeket, nem fogsz engem lefogatni, és nem konfiskálod el egy szegény armatornak minden kis kuporgatott vagyonkáját... És uram, nagyuram, kegyelmességed mit törődik az arannyal, lehajol a földre, kitép egy göröngyöt, szitával elrekeszti a patakokat: arany... a bányák okádják az ezüstöt, úgy mondják... Minek neked, uram, az arany. Én ágyúkat, lovakat, bort és vasat hoztam.

- Matrózokat is?

- Uram, mindegyike ég a vágytól, hogy melléd szegődhessék, bemutassa művészetét, ha netán hajók kellenének uram, van kitűnő ácsom...

Cortés elnézett felette. Intett, fizessenek.

- Leszereljük hajódat, megveszem azt is. Megveszem tőled az embereidet, megveszem az egész rakományodat. Ha akarsz, velem jössz. Nem fogsz rózsaágyon aludni, és lehet, hogy meg kell kezedben forgatnod a vasat, megmutathatod, vajon valódi toledói...? De eljöhetsz, és akkor részes lettél. Egyezünk?

- A szemed... nagyuram... Ki tudna szavadnak ellenállni? Vivat Cortés!

Napfény. A diákok várták, mert ezekben az esős napokban írásnak láza kezdte megint ki, kancelláriává változott a tlaxcalai palota. Két kezét hátán összefonta, mint nyugtalan vándor járt-kelt fel és lefelé, a merev, primitív bálványképek között, kedvenc helye egy hatalmas porfír ocelot előtt volt, szembenézett a vadállattal, istenízét kereste, így nézte az elnyúló, furcsa fejet, melyben fenség és vérszomj faragott állatból istent, lehunyta szemét, és kivillant belőle a mondat: „Caesarea Maestas... itt küldöm Felségednek második jelentésemet. Csak a mindenható Úristen tudja szenvedéseinknek sorát. De az én eltökélt szándékom és életem egyetlen vágya, hogy az én legkegyelmesebb uram a Német-Római Szent Császárság címe mellé felvehesse az Újvilág imperátorának nevét. És talán ez a korona semmivel sem lesz csekélyebb értékében, mint mindazok, melyekkel megérintették szent Felséged fejét, s amelyeket az Úristen akaratából, saját csodálatos tetteivel is megnövelt...”

Napfény esik be a szobába. Xamarillo lábujjhegyen beoson, Cortés áll, szemében végigkúsznak városok és emberek, a csatorna, töltések, templomok és áldozatosok. Az apród vár, az ajtót tartó sátán figurához lapulva, míg sercen a toll a különös papíranyagon, melyet pálmalevélből tilolnak az indiánok. Még szabad a szó, s néha felcseng: töröld el, ez túl alázatos, nem vagyunk rabszolgák, ha császárnak is küldjük szavunkat... Xamarillo látja, hogy megcsendesedik, már utána megy, és mondja, hogy megérkezett Chalco tartomány követe, mint a régi időkben. Mondaná azt is, hogy megjött Fekete Virág, aki most már don Fernando de Ixtlilxóchitl nevére hallgat, mióta homlokát érintette a keresztvíz, s beszámolna, hogy Tezcocóból mit csempésztek ki éjszakai hírnökei... mindez elapad benne, a félmozdulat ellankad, a kéz... Cortés keze biztosan lapoz a disznóbőrkötéses, még régimódi, kézzel írott könyvben, ezt Julius Caesar írta egy távoli háború küszöbén, ütközetek estéjén forgatta, mielőtt szólt a katonákhoz, lapoz... egy fordulatot keres, lám csak „... his rebus gestis omni Gallia pacata tanta huius belli ad barbaros opinio perlata est, uti ab iis nationibus, que trans Rhenum incolerent, mitterentur legati ad Caesarem, qui se obsides daturas, imperata facturas pollicerentur...” Félhangosan

mormolja erősen spanyolos szavával a caesari mondatokat. Az apród kitárja az ajtónyílást elleplező függönyöket.

- Új Spanyolhon vezéri főkapitánya kéreti Huexocingo és Huaquehula urainak és hercegeinek követeit.

Átkalandozik szeme a palotán, melynek tövében pár száz kopott, rongyos hispániai zsoldos ténfereg, szegény, sántult lovak falják szokatlan, indián abrakukat, e levegőn szárított téglákból született templomok tetején még mindig végigfreccsen a vér, olívzöld és rézvéres ábrázatokat lát, amint feketén hajolnak babonáik fölé. Ha behívnák Mexikó új császárának követét, akinek ravasz arcát ismeri, abból az időből, amikor még csak Iztapalapan ura volt, s mutogatta neki kertjeit, asszonyait, palotáját... mögötte a Lecsapó Sas, aki kezében tartja a holnapot, katonák és tisztek, szeme fénye Guatemozin, a gyöngyszemű hercegnő ura... Ilyenkor ott áll a Rajna mentén, tógába burkolózik, kint vannak a légiók, akik üvöltik az Ave Caesart... ha akarná, megindulhatna Róma felé, átléphetne patakokat... ezer és ezer római harcos, amint négyszögekben várják előretolt lándzsákkal, rövid, egyenes kardjaikkal a feléjük rohanó szőke barbárokat.

A barbárok kezében megcsörren az ajándék. Néhány kalkiulli-kő, jadedarab, istenek faragott figurája, gyapottakarók, ruhagöngyölegek, tollak és pulque, mázas, színezett kancsóformákban... A királyi jegyző olvassa a formulát: Én... Chalco vagy Hueroxinco... vagy Isten tudja, milyen szörnyű, kiejthetetlen nevű tartomány, kerület vagy vidék nevében... mekkora? - kérdi, valaki felel rá, rámutatnak a keményített nequemdarabokra, melyekre mesteri kezek hegyeket, vizeket és tartományokat vázoltak... Mondd utánunk, Marina: „Én... Huaquehula vidékének örökös grófja... miért nézel? nem tudod, hogy miként mondják a ti nyelveteken az őrgrófot vagy herceget...? mondd, ahogy akarod, Carlos úgy is érteni fogja, hogy mi így hiteljük meg, hűségünkben... most vezessed kezét, hogy kanyarítson valami képet vagy rajzot ez alá a papír alá", sercen a viasz és a pecsétnyomó lomha, nehéz köve elnyelt megint Don Carlos de Austria nevében egy anáhuacbeli tartományt.

Miként végvidékbeli eleinek, olyan most Tlaxcalában az életük. Ahogy apja mesélte, gyermekkoráról... mórok voltak még a granadai királyságban, éjszaka felhangzott a halali, vidékek lobbantak lángra, betört a pogány, ha jól sikerült, adtak-vettek asszonyokat és gyermekeket hetek múltán Kréta vagy Fez piacán... mi meg készültünk... extremaduraiak hetekkel előtte, holdfogyatkozás előtt lopakodtunk keresztül a limeseken, csak egy-egy római oszlop jelezte, hogy errefelé emberek éltek, így mentek át Andalúziába, a hosszú, egyenes kardok megütköztek a görbe pengékkel, nyergük mellett kisázsiai rabnő reszketett, ha elérték az erdőt, megmenekültek, ledobbantották... Első volt ugye, az asszony? Így kérdezte kópé-sóváran, kamasz korban, amikor először futott fel orcájára a vágy... Most nem hallja senki, hát ledobbantunk az asszonyokkal, nyirkos és fekete volt az erdő, a humus belopózott az inaimba, azért sziszegek, ha hűvösre billen át az idő...

Öreg Martin Cortés kapitányra gondolt, amikor fiatal volt s portyázó legények hadnagya, sarcoló úttalan spanyol utakon. Felébred apja vére. Keze végigszalad a térképlapon, hallgatja a hírvivő indiánok félsejtelmű szavát, kutatja az utakat, melyek elvezetnek a városok felé, észrevétlen, éjszakai utak alatt kikerülve hágcsókat és szakadékokat, ahol végigdüböröghet a sziklalavina. Ma délebbre küld, holnap keletre húsz-huszonkét lovasából egynéhányat, száz talpast, két-háromezer szövetséges tlaxcalait. A hír gyorsan szalad. Ha baj van, utánuk indul a főcsapattal. Portyáznak az ezredes-kapitányok, Sandoval, Alvarado, Ordaz és Oli - szegény Velazquez de Leon, minduntalan szájára tolul... majd Velazquez... És akkor rágondol a fekete éjszakára, amint felnyársalt teste belekalimpál a tófenékbe... Menjetek, büntessetek. Rendre veszi, hol dőlt ki két-három spanyol az úton, mint vetette rá magát az üvöltő falka, mint

vonszolták őket templomfalaik mögé, elszedték aranyukat, s hírt adtak róluk a mexikói seregeknek. Minden spanyolért... Üszkösödik az első ház, a veres kakas végigkúszik a lapos, száraz tetőkön, elkapja a fák tetejét. A hegyekbe menekültek ijedve látják, mint kúszik a láng, a papok átkozódnak, s a bálványokat lesik, hogy mikor indulnak ki mihaszna kezeik közül a mindenható csodák. Előterelik az embereket, tomporukra ráverik a sistergő vasat, rabszolgák lesznek, nem hadifoglyok, akiket a királynő régi törvénye véd. Ezek szolgák, akik életüket kapják cserébe, s most jószágként terelik őket, míg egykedvű szavuk zümmögi a halálba igyekvők kórusát, körös-körül mint falánk méhraj, leskelődnek, prédára mohóskodnak a tlaxcalaiak.

A legények végigkószálják a felső tartományokat. Amikor visszajönnek, rabszolgákkal, arannyal és okmányokkal, melyeken királyi jegyző írja újabb és újabb kacikák hódolását, bólint. *Bene*, mondja, szeme kicsit meredten, élettelenül néz előre. Ha minden jól megy, hangját sem hallatja, miként egykor a féleszelős Ordaz, aki fekete, sóvár tekintetét nem kapta vissza soha többé, mióta elhagyták a végzetes mocsarakat.

Ha egyedül van, szalad a penna. Ha egyedül van, naponta lesétál a hajóácsok tanyájához, ahol egymásba gyűjtik a kivagdosott fatörzseket. A faragók kétfelől reáállnak, széndarabbal jelölik oldalán a gerenda testét, aztán villan az ácsszekerce, pontosan a rajz mentén és órák alatt újabb és újabb fehér testű gerendák sokasodnak. Néha egy-egy indián elkéri a fejszét, méregeti, nekiáll. Az első mozdulatok félszegek. Bátortalan kézzel kémlelik a vas féktelen, bontó indulatát, aztán megszokják, kezükben különös, stilizált jelentőséget kap az idegen munkafegyver, játszanak és cifrázzák, s Isten tudja, az indiánfaragta gerendát Martin Lopez megismeri száz spanyol-ácsolta gerenda közül. Késő ősz van. Senki sem sajnálja, hogy már eltemetik az 1520-as esztendőt.

Mesa, a tűzmester, beszél Sandovallal.

- ... Yannez meg Lopez róják a hajódeszkákat. Megfaragják, és várnak, hogy valami csoda történjék. Mi itt vagyunk Tlaxcalában. A legközelebbi út a nagy tóhoz Tezcocón át vezet. Ezredeskapitány uram, miként akarják kegyelmetek szárazföldön átvinni brigantinákat... ennyi napi járásra?

- Bizonnyal nagyurunk forgat magában valami tervet. Miért kérded, Mesa?

- Genuai vagyok, miként a nagy admirális. Apám ott vala Constantinopolisban, amikor bejöve Mahomet. Ő védte a falakat a Galata torony alatt. Apám mesélte, miként vitte át nyolcvan gályáját a Boszporusból az Aranyszarvba a szultán.

- Vajon ez messzi út volt?

- Talán csak két mérföld. De hegynek szaladt az út, és azután csúszott lefelé, a tengerhez, Navarchiumnak mondták görög nyelven a kikötőt, Krysokérasnak az Aranyszarvat. Így emlegette boldogult atyám. Egy éjszaka történt. A szultán letisztíttatta az utakat, mintha beretvával mentek volna a janicsárok. Minden élő, minden ház, minden fa le lett kaszálva. Aztán útépítők jöttek. Frissen ácsolt nyárfák fehér testéből csináltak utat. Ezer és ezer szálfa, egymás hosszában, végtelen végig. Akkor kezdték zsírozni. Olajakkal és hájjal, hogy csurgott róla a kenőcs, végigdübörghettek könnyen azok az óriási szánok, melyeket Mahomet ácsoltatott a hajótestek alá. Gurítottak meg csúsztatták a gályákat, száz és száz pár ökör és bivaly húzta a láncokat s köteleket. Egy éjjel... Egy éjjel alatt mind átcsúsztak a lánccal elrekesztett belső bizánci kikötőbe, s hajnalhasadáskor e biztonságos, védett part felől felhangzott az Allah-il-Allah... így vitte át hajóhadát szárazföldön Mahomet.

- Vajon Cortés urunk számára mondod tanácsképpen?

- Nagyurunk könyveket olvas, ahol régi világbeli hősök, akik még a Paternostert sem ismerték, nyertek s vesztettek csatákat. Miért ne tanuljon az élőktől az ember? Miért ne tanuljunk a pogánytól, nékik olyan ágyúik voltak, hogy egy-egy lövés elsodort egy tornyot. Lábnyi ürege volt a pokolmasinának, hetet lehetett vele egy napon puffantani...

- Mexikó falára gondolsz?

- Vitessen nagyurunk ágyúkat a vitorlások fedélzetére. A nagy tó oldaláról könnyebben törheti Tenochtitlán falait.

- Jelentem vezér urunknak, amit mondtál, Mesa. Ember is van elég, fa is van elég. De honnan veszel zsiradékot? Nincsenek sertésfalkák, hogy hájazzanak.

- Olajok vannak. Amerre mégy uram, mindenütt bogyók sokasága. Úgy vélem, szükségben mindent meglel az ember!

A Fekete Virág mondta: engedjél engem Tezcocóba. Bátyám, akit te ültettél fejedelmi székébe - frigyet kötött az új úrral. Mögöttük ott áll kiterjesztett szárnyával a Lecsapó Sas. Ismerem a szelek járását és ismerem az erdőket és ösvényeit. Mire megindulsz - ne legyen élő Tezcocóban, ha nem borul le a színed előtt.

- Mit vársz tőlem, Fekete Virág?

- Éjszaka felkelek, és nézem a csillagokat. Éjszaka a hold szabja meg, merre menjen pálya-futásunk. A nappal elborult Anáhuac felett, s az éjszakában te vagy, Malinche, az egyetlen fénypont. Én ismerem a jeleket, földeken, erdőkben, madarak tollán, a fák között. Én nem hiszek a ti istenségetekben. Én nem hiszem, hogy a ti uratok nagyobb, hatalmasabb úr a miénknél. Én nem hiszem, hogy a Kereszten Függő, akinek átvert, véres keze felétek nyúlik, törődik mivelünk, vagy Mexikóval. Én csak téged látlak, Malinche, és látom, miként fogjátok kezetekben a fegyvert. Érzem, hogy ti meghódítjátok itt a földeket. Szaporodni fogtok. Ma húsz ember jön által a vizeken, holnap száz. Ma négy ló érkezik, holnap negyven. Ma jönnek keréken gördülő masinák, melyeket mi nem láttunk sohasem azelőtt. Holnap vízre fogod rakatni az úszó házakat. Te erősebb vagy, azért hódolok. Én azt hiszem, hogy te fogsz uralkodni mi felettünk, nem az a távoli, idegen nagyúr, aki elküldött benneteket. Bízom, Malinche abban, hogy te fogsz engem visszavezetni őseim palotájába, s a te kezedből fogom átvenni a tollkoronát, melyet eloroztak a Haragos Úr kezéből bátyáim és ellenségeim.

- Sok szót mond a herceg, Marina, te csak keveset tolmácsolsz... miért nem mondasz mindent szóról szóra?

- A herceg szomorú, hogy Tezcoco palotájában nem őt köszöntik a virágok. A bánatnak több nyelve van, mint az örömnek. A Fekete Virág szava neked beszél, de tekintete néha olyan, mint amikor átváltozik jaguárrá, vagy ocelottá.

- Te hiszel ebben a szörnyű mesében?

- Fekete Virág arca elnyúlik, foga villog, teste pettyes lesz, mint a hatalmas földieprek... mint puma teste, végigmegy az erdőkön, lelapul, érzi vadaknak és embereknek szagát. A torkukhoz ugrik, így szívja belőlük a vért. Miként a Böjtölés Urának palotájában, amikor gonosz jeleket mondtak felőle a tanácsurak.

- Mindnyájan meg vagytok ittasodva: te jössz, Marina és jön Fekete Virág, és megtelik minden idegen szavakkal, melyeknek csak hangját morzsolod, de értelmük oly fekete, mint éjszakában legördülő kő... Mikor lenne emberből jaguár? Mikor lesz emberből ocelotfejű Tláloc? A herceg itt áll előttem, mondja, hogy kikémleli Tezcocót, miért lesz belőle jaguár, aki átharapja éjszaka

nyulak és emberek torkát...? Marina, micsoda feketeség, micsoda babonák... Hát nem lesztek sohasem keresztények?

- A Fekete Virág akkor változik át ocelottá, mikor megszólal benne Tláloc, akinek törzséből származik. Én nem tudok többet mondani, nagyuram, mint amit mindenki tud a Fekete Virágról.

Cortés elintette. Minden fekete és áthatolhatatlan, mint lián a ceibafa tövénél, humuszos nedvesség, az őserdő tövében, ahol gaz teremt lázt, s a láz ráfut a testre, mint folyondár, s fojtogatja, miként fojt hónapok s hónapok óta... És ezek hercegek és nemesek lesznek Hispániában, Carlos újvilágbéli trónja körül, mint otthon flamand és vallon urak... úgy fognak hajolni a kacikák, címeres pajzsot fog utánuk hordozni az apród, felfektetik az aranykönyveket, egyike visconde, másika marqués is lesz. De mindez miként egyezik majd Tláloc-kal és az ocelot törzsével? Miként monda Carlosnak: Caesarea Maestas... ezek itt Új Hispánia rendjei, szent felségednek trónja előtt. Felállana Ixtlilxóchitl, s monda: amikor tegnap este jaguártestet öltöttem... És mondaná a Lecsapó Sas: és megragadtam csőrömmel... és mondaná Marina: hallottam, hogy Papan hercegnő, aki túl járt a Boldogok Völgyében, és látta... Jönnének papok, fekete köntösükkel, melyen minden rajznak véres és fekete jele van, jósolnának kitépett szívekből, és a tollak koronáján elszórt aranypitykéken példáznák a planéták köreit?... Idehozatja, Új Hispániába Don Carlost e szörnyű szellemjárás közé?

A zsoldosoknak jó. Isznak pulquet, ölelgetnek indián leányokat. Zabálnak és véreznek, mert ez zsoldosnak dolga. Jó Alvaradónak, mert kiszalad az erdőszélre, és lesi új, rézbőrű szeretőit, jó Sandovalnak, aki most gyűjti a bogyókat, hogy olajat sajtoljon belőle, próbálja Mesa terveit, hogy szálfákból építsen a hajók alá csúszós utat és jó Olinak is, aki ilyesmiről aligha álmodozott a gályapad mellett, s Ordaz, a fekete, lázas szemével... neki mindig más és más tájékok kellenek s szomjas hangjával, ha szólal, már tudja, mondaná: engedjél el, Cortés.

Vajon nincs-e mégis nekik igazuk, s ez új világban új törvények győzedelmeskednek az élet felett, s mindaz, ami odaát, Hispániában történik, csak jeltelen, sápadt holdfogyatkozás? Vajon nem kellene-e megírni Carlosnak, hogy legyőzte az embereket, legyőzte a seregeket, urakat és városaikat... de renitensek még az istenek, s bálványaik leheletéből megidézik éjszakánként, a hívek is, egymásközt az ocelotfejűt, aki felugrik a városok kapujára, s a kacagását nem lehet elfojtani sohasem...?

3

Marina őrködött a bőrkosár felett, melyben aludt a gyerek. Az asszonyok körülötte alacsony, széles zsámolyokon ültek, csak a Hercegnő - akinek Elvira nevét még nem szokták meg maguk között - hordta magasabban aranyfejékét, mert ezt így kívánták meg Anáhuac törvényei, így ültek az alkonyatban, az árnyékok beszabadultak, kint spanyol zsoldosok rekedt torokhangja, amint kortyantottak, átkozódtak vagy danolásztak...

Egy szolgáló kopált vetett a füstölőedénybe, s a lágy, gyantás illat füstje halkan, fátyolszerűen vonta be a hallgatókat.

- ... amikor vitt a kereskedő... éjszakákon át mentünk, és mentünk és mindig keletebbre Painalától, ahol főnök volt Virágos Kapu, az én atyám, így mentünk folyókon és hegyeken át, néha, messziről láttam a tengert, ma már tudom, hogy túljutottam a Campoche fokán... Tabascót magunk megett hagytuk, és így jutottunk el az Itzák földjére, ahol más nyelvet

beszélnek, és ahol a mi nyelvünket nem érti senki sem. A kereskedő kínálta áruját. Én álltam, és vártam, mikor jön el atyám hírvivője, és mondja: gyere haza, Malinalli, szabad vagy... És nem jött senki, és eladtak engem egy főnök házához, aki megvett, festéket adott nekem, hogy fessem ki magam a föld szokása szerint, és, mondta a szavakat, melyeket földre hullva kell mondani az ő hatalmas isteneik előtt.

- Ki volt az ő főistenük?

- Úgy mondták nyelvükön, Kukul-Kan, és jelentette, hogy Esőnek Istene és Viharnak Istene. És lakott városuk határában, ahol hatalmas, meredek sziklák közt tó volt, senki sem ismerte a mélyét, vize oly fekete volt, mint az éjfél és tiszta, mint harmat. Sziklák voltak, és aki leesett, összezúzta rajtuk magát. Körös-körül sima volt, és járhatatlan, csak oldalról vezetett le lépcső és kőlap nyúlt be. Itt volt az istenség temploma, és ide vezették ki aráit, akiket az ő napján áldoztak, mikor megjöttek a tavaszi esők.

- Szívét vetették a tóba?

- Ők nem úgy áldoztak. Válogattak... a legszebb és legkedvesebb lányt, főnök leányát, akiben nem volt hiba, és alig csókolta meg még az élet piros virága, ezek közül. Ott ült a kőlap szélén két dobverő, a sátor teteje át volt lyukasztva, hogy besüssön egyenest a napfény. Egymás után ültek a székre a lányok, és a dobverők lesték és várták a jelt. Várták, mikor lepi be arcukat délidőben egészen a sugár aranya. Így jöttek egymás után, és a dobverők egymásnak ütötték a titkos jeleket, a lányok közül tíz napon és tíz éjszakán át senki sem tudta, vajon kit választ menyasszonyául Kukul-Kan, ki lesz, aki véle a nagy ünnepen egyesül. Így várták a lányok... És amikor én láttam az ünnepet, az ő templomaik mögött... én csak urunkkal láttam akkora templomokat Cholulában. Chichén Itzá... ahogy ők mondják, minden kő faragott, azt gondolnád, hogy kígyó és kezedre tekergőzik, s látod, hajlékony fából, vagy gyantából faragták ki... és mindenütt apró aranycsengők függenek az asszonyok és papok ruháin, és énekelnek... csak a bánat tépi ki nyelvüket. Ilyenkor úgy mondják: meghaltak, megszakadt szavuk, és belevetik őket a Csodálatos Tóba, ahonnan nincsen többé kimenekvés... Így vártak a tizenegyedik napra, amikor eljött az ünnep, és megállt minden élet Chichén Itzában, a királyok nem építettek ezen a napon palotákat, és az istenek nem kívánták, hogy ezen a napon magasabbak legyenek házaik... Mert ebben a városban örökösen folyt a munka... Százan és megint százan és néha tízszeresen százan cipekedtek, hordozták a férfiak a földet kosarakban, és kézről kézre adogatták, míg elkerült minden kő és minden föld a főfő-építő elé, és mellette álltak jobbról a kőkalapácsosok és balról a fakalapácsosok, és mondta, melyik kő hova jusson... És amikor felrakták a köveket, úgyhogy egymásba illettek, akkor jöttek a kenőemberek, és keverték a fehér földet, a chichibe növény nedvével, és apró tollkeféikkel szétdörzsölték és az a ragyogó napfényben olyan lett, mint az ezüst... sima lett és fényes, és nem láttatok benne rést... és akkor intett az építőmester, és jöttek a rajzolók és elővették ichtzli-szerszámaikat, és elővették rézszerszámaikat, és előbb fekete vonalakat rajzoltak a fehér habarcson végig, ha álltál már alkonyatra láthattad, amint szárad és láthattad, amint a semmiből istenek és hősök jönnek elő... még reggel nem volt semmi, délben már űztek az istenek vadakat, és kireppent hajítójából a gyors futású gerely, és madarakat láttál, melyeknek torkára kígyó tekerődik, és mindez isten volt, és ha akartad, elhitted, hogy mindez így lehetett... mert hiszen, ez nem atyáink kezétől eredt, hanem a te szemed előtt készült, mert így akarta a király, aki uralkodott és így akarták a vének... És másnap kezdődött elölről, akkor új kefékkel jöttek, és a fehérből piros lett és kék lett és egyszerre láttad a quetzal-madár tündöklő farkát, és láttad, amint lehajlik az orchidea sárga teste, és megsimogatja a haragos Kukul-Kan fejét...

- Mi lett a hercegnővel ezen a napon?

- Asszonyom és anyám, bocsáss meg, hogy elkalandozik bennem a beszéd. Olyan nagyon régen nem gondoltam arra, azokra a napokra, amikor mint rablány sírtam és bámészkodtam, és vártam a napot, amikor elvisznek idegen isten oltára elé, és kitépik a szívemet... De ez nagy ünnep volt, a Kukul-Kané, és én tudtam, hogy ide csak hercegnők jöhetnek, akik az istennel a Nagy Kút fenekén egyesülnek... A legszebbik közülük Ix-Lol-Nicte volt, ami a mi nyelvünkön annyit jelent, hogy Nagyon Édes Illatú Virág, mert akkor született, amikor kinyílt hajnalban a fehér labdavirág és tele lett minden hóharmattal, és nevetett anyja, amikor kinézett, és látta, minden fehér lett... Őt úgy nevelték, hogy férfi szeme ne lássa, ne lássa más, mint az isten szeme. És így ült a kertben, amikor felnőtt, és várta, mikor jő el érte az isten, és mikor nyílik ki benne a lányság virága, hogy egyesülhessen Kukul-Kannal... Mindezt, amit mondok, hallottam, mert a szolgasoron mesélték, és gazdám, aki nagyfőnök volt, bejáratos lehetett a király udvarába, és úgy mondták házának népei, amíg elérkezett hozzánk, akiket egy estéről másikra megfesthettek volna az áldozatosaknak fehér színeivel. Így nőtt fel a Nagyon Édes Illatú Virág, akinek férfi nem hallotta szavát - úgy hitték. Nem tudták, hogy egy fiatal vadász egyszer kertje felé vett űzőbe vadat, és átugrott a sövényeken, és nem törődött a tilalomfákkal, így került a vad után, egyre beljebb, míg a tisztáson nem találta magát szembe azzal, akit senki nem láthat. Ix-Lol felemelte rá szemét, és szembenézett, a város törvényei úgy mondták, hogy leány lesüsse szemét, s hajtsa meg fejét, ha férfival beszél... de őt csak az istenek nevelték, nem tanulta sohasem a város szokásait, és nem látott soha férfit és rákacagott: miért űzöd a szegény kis malacokat, amikor kint vonít a sakál és éjszaka körültáncol a puma? Az való férfinak és vadásznak, nem kis malacokat kergetni lándzsa hegyével! Így néztek egymásra... úgy nézhettek, mint megkívánja tőlem is az én uram. Szerették egymást, és a hercegkisasszony nem akart meghalni, és nem akarta a Kukul-Kan istent, de ezt nem mondta senkinek, és remélte, hogy a nap nem fogja végigaranyoztatni bűnös orcáját, hanem ott állapodik meg valamelyik társnőjének képén, ki nem érezte a földi szerelem leheletét... De a fiúnak volt előbb más szerelmese, amikor megtörtént ez a csoda véle, és az látta, mint lészen egyre hidegebb hozzá, és mint őrlődik fel a fiú, és várja az ünnepet, amikor a Szent Tó templomába viszik a kiválasztottakat, délidőben... És a régi szerelmese, akit Eknek mondtak, mert barna volt az arca, és apja is hatalmas főnök volt és papok barátja... beszélt a dobosokkal, és ajándékokat adott nekik, hogy ne lássák az Édes Illatú Virág arcán a nap borulását, és ne lássák, hogy Kukul-Kan isten mást választott szerelmesének... És így jött el a titkos dobverések napja, amikor a Nagy Kígyó egyesül az Eső Istenével, és a kígyó lelke ezen az egyetlen napon fehér szirmú leányba öltözik... És én láttam, amint megállt a nappal, mert mindenki csak arról beszélt, vajon mit láttak a dobverők, és ki lészen a napisten kiválasztott szerelmese? Kijöttek a főpapok, minden csillogó volt, az aranycsengettyűk végigcsilingeltek ruháikon, és hatalmas aranytálcákon hozták az ételeket, melyeket mindenestül áldoznak majd Kukul-Kannak, aki ott lakozik a Szent Tó fenekén. És jöttek a papok, és hirdették, hogy a Nagyon Édes Illatú Virág lett a Kiválogatott. A király felett megingott a tollmennyezet, egyik hordozó apród ájultan esett össze... az asszonyok felsikoltottak, ilyenkor sokan sírtak, mert ismerték az Édes Illatú Virágot, aki mindig csak mosolygott, és most sem értette, hogy miért őt választotta a mélyen, fekete hullámok közt lakozó isten. És akkor megfogták és meglóbálták... én még emlékezem... gyönyörű színes szandálkája volt, melyet rabasszonyai remekbe hímeztek, köntöse tiszta fehér, mindenütt aranyhímek voltak rajta, arcán nem volt festék, halálosan sápadt volt, és keble kibuggyant köntöséből, két élő, piros eper színlett rajta... és akkor meglóbálták... A templomszolgákat Ek lekenyerezte, és így megforgatták a levegőben, s nem vetették ki messze, a sziklák mögé, ahol még úszni lehet, és valaki utána ugorhat, aki ott les a fák közül... hanem bevetették a zátonyok dárdahegyébe, hogy véres, piros teste felbukott, és mondta sikító szóval: jaj... jaj... Akkor megdühödött Kukul-Kan, és elküldte villámait, mert nem kapott makulátlan arát ebben az évben, és eljöttek a villámok, és mindenki menekült...

Egyszerre csend lett, megriadt a beszéd. A nyílásban feltűnt a nagyúr. Mindnyájan felálltak, csak doña Elvira maradt ülve, mert hercegnő volt és ezt így kívánták Anáhuac törvényei. Cortés Marinát kereste, és mondta neki spanyol szóval:

- Készülj! Megjött a Fekete Virág, hírt hozott Tezcocóból. Szedd össze minden dolgodat. Hajnalban megindul a sereg... megindul Tenochtitlán felé. Estebéd után bejössz szobámba, és ott lesznek a tezcocói főnökök, akiket magával hozott Fekete Virág. Úgy készülj: hajnalig tolmácsolsz, s utána megindulunk Tezcoco és Tenochtitlán felé.

Eltűnt, ahogy jött, egy udvarias fejbólintással, a függöny mögött, mely kivezetett a külső és belső fal közé nyitott, hosszú keresztfolyosóra. Az asszonyok magukban maradtak. Moctezuma leánya utánanézett.

- Nagy tisztességre tartogat téged urad, Malinalli!

- Szolgálóleánya vagyok.

- Gondoltál már arra, Malinalli, hogy uradat szolgálva elárulod testvéreidet? Gondoltál arra, hogy szolgának teste csak uráé, de a gondolatot nem lehet kötéllel összefűzni, mint két csuklódat? Mi lenne, ha ártatlan kígyó nyelve helyett mérges kígyó nyelve lenne szájadban, Malinalli?

- Újra kellene születnem, úrnőm! Főnöknek lánya vagyok, nem aranyért szolgálom uramat, mint sokan katonái közül, és nem szolgálom Tezcoco városáért sem, mint ezt teszi Fekete Virág, és nem szolgálom azért, hogy elkerüljem a korbácsokat, és megmentsem magam az áldozatos kőtől. Nem akarok palotákat, nem akarok ékköveket, és nem akarok úrnő lenni városok és tartományok felett. Szolgálom uramat, mert jó volt hozzám, magja megfogant bennem, apja lett gyermekemnek, akit Martinnak neveztek el az ő apja után.

- Mit csinálsz, Malinalli, ha eljön a fehér asszony, amerről a nap kél, eljön egy úszó ház tetején, és urad nem fog téged ismerni többé, és elajándékoz valamelyik harcosának?

- Akinek megsütik tüzes vasukkal testét: rabszolga. Aki hűtlen volt és megszegte a parancsokat, azt ajándékozhatja el ura másnak. Malinalli nem rabszolga, és ura után nem ismer el senki más urat, inkább meghal.

- Ígérte neked, hogy hazavisz hazájába, amerre atyja él, és amerre elindult egykoron a Tollaskígyó, és ígérte, hogy megmutatja neked azt az országot, a nagy vizeken túl, melyben a sápadt arcú emberek születnek?

- Szót vetett rólam távoli, igen nagy urának, akihez szól akkor, amikor fekete levesbe mártja a tollat, és szánt vele a fehér lapokon. Egyszer mutatta nekem: látod, itt írtam le a nevedet, illő, hogy megtanuljad te magad is írni... Tanított rá, és megtanultam... Látod, így kezdődik, egy nagy kétágú heggyel, melynek besüpped a közepe és aztán gömbölyödik... de nincs benne rajz, csak vonalak... olyanformán, mint Chichen Itzában, amikor a jaguár-templomot javították, és díszítették vonalakkal a falat... Ígérte ezen az estén, hogy nevem mellé rajzot is kapok. Ezt a rajzot csak nagyon-nagyon kevesek kapják. Akinek van, az viaszba vagy gyantába nyomja neve mellett, és hordják ujjukon, gyűrűben bevésve... távoli, idegen állatok képe, akiket mi nem láttunk soha, szárnyuk van és szarvuk és kard van kezükben. És úgy mondja uram: apja adja át ezt fiának, és ezt festik pajzsukra, ha mennek a csatába. De ilyen képet csak uruknak van hatalma megrajzolni. Addig csak fekete vonalak mondják el nevemet: Marina... Ez azon az estén volt, amikor mutatta... és olyan szép volt az az este, csak ketten voltunk... A gyermekem felett harmadszor fogyott el a hold.

- Mondd, ő is úgy kezd asszonyhoz közelíteni, hogy száját közelviszi a szádhoz, mint ahogyan mi sohasem láttuk Anáhuacban?

- Asszonyom és úrnőm... én ilyenkor eloltom a mécsest! A szemét látom, amint előködlik, olyan kék, mint a tenger, amelynek partján végigvittek, és ha megbontja köntösét, teste világít a feketeségben, s ha összeborulunk... talán olyan is lehet, mint amikor a barna istenkövét fehér, csodálatos vésőjével élővé vési ki a legfőbb kőfaragó. Talán így érezheti testében a vésőt az istenek barna köve, amikor közelít hozzá a kőfaragó...

A kürtösök megfújták az udvaron a vacsorához takarodó jelet. A kopálfüst fátyola ritkább lett, és beleolvadt az alkonyatba. Marina leemelte a két rúdon függő bőrkosarat.

A hercegnő ült, mozdulatlanul és egészen-egészen egyedül, pislogó kopál villódzása volt az egyetlen fény. Így ült, fején aranytiarával, melyet megmentett a Szörnyű Éjszakából, hímezett köntösben, a széles, tömör gombban végződő karosszékben, melyet vasnál és aranynál nehezebb fából ácsoltak össze valaha a tlaxcalai ácsok, amikor még nem volt gyűlölet Tlaxcala és Mexikó birodalma között, amikor nem lehetett volna, hogy négyszer száz sápadt bőrű kalandor megégessen királyokat, eltemessen palotákat, ismeretlen, fekete ércből béklyót rakjon a Haragos Úr két csuklójára. Amikor ezt a széket faragták, még egy lélek volt Anáhuac, s minden népek és királyok jöttek volna, talán a cholulai nagy piramis alá... hogy végignézzék fajtájuk ünnepét, amikor hozzák a papok és királyok Malinchet, eltépik egymás után rajta a köntösöket, végül kivillan a melle... a fehér mell, megemeli a főpap az ichtzli-kését, melynek aranymarkolatán egymásba harapó szent kígyók tekerődznek, megvillan...

Két kar összefonta. Amikor egészen-egészen közel volt, megismerte a kék szemeket, a tengerkék szemek villanását, melyről Malinalli beszélt, és érezte, amint jön az idegen illat, olyan, mint hidegen, éjszaka virágzó húsos, liliomfajta virágok hullaillata, így jön egyre közelebb, csak orrának íve, szeme körül... a homloka látszik, mert arcán sűrűn és fodrosan ott hullámzik szakálla... csak a szája, amint vérveresen villan ki a fehér keretből, két keze most meztelen és átfogja... Hogy vágyódott és hogy várta már ezt a pillanatot... királynak lánya, Haragos Úrnak lánya, neki van már csak joga egyedül aranyéket hordani fején, most egyszerre szűk lesz a széles zsámolyszék, melyet még akkor ácsoltak, amikor... már nem fog a gondolat... ez a furcsa lágyság, mely elfogja, amikor nem lehet száján át lélegezni többé, már elfutja a pára, egészen-egészen megremeg, szeme még a kopálra esik, ez minden, ez a füst, a jótékony, illó párázat... ez a vérveres vagy sárga szemű tűzcsík, ez minden, ami megmaradt atyjának isteneiből és a gyermekkorának isteneiből, akik kinyújtják karjukat utána. Egy villanás csak, míg átkarolja, keze leteszi fejéről az ékszert... ezt nem merte volna férfi Tenochtitlánban, szétvonja nyakán a köntöst, ezt sem merte volna senki Anáhuacban... és... eléri keblét, úgy fut rá, mint Malinalli mondta, a Kőfaragó, aki királyi kőbe vágja a vésőt. Rabszolgakőbe?

Megcsípte a szó, mintha kobra nyelve érte volna. Felállt. Majdnem olyan magas volt, mint Cortés. Nem szolga lánya és nem főnök lánya és nem egyszerű asszonya senkinek. Olyan némán és fuldokolva esik minden, alig pár szó, mit tudnának mondani egymásnak, csak katonáktól itt-ott felszedett spanyol szavak, illendők-e egy királykisasszony ajkáról, és néhány szó, amit Malinche megtanult... és most mondogatják, úgyhogy elfullad a szó. Szembenéztek. Várta, hogy Cortés lehajtja fejét, meg kell ismernie Haragos Úr lányát. Nővéreinek gyékényéhez is csak lesütött szemmel közeledhettek a férjek, akiket apja válogatott. Most szembenéztek, átöleli köntöse alatt, két keze két keblét éri, így néznek egymásra, szótlanul.

Cortés keresi a hercegnő arcán a távoli húgának, Tecuichpónak csodálatos és fájdalmas vonásait, amikor megcsókolja. Így maradtak, míg kint újból fel nem hangzott a kürtjel, most mennek szállásukra a tezcocói kacikák, most viszi elébe Tenochtitlán birodalmát az áruló Fekete Virág.

Elengedte. Arra gondolt, hogy holnap megindul újra a menet, vasban lesz, acélkezekkel, a kardja súlyos lesz, vér és bőr illata fogja átfutni a kenetet, mellyel most megillatosította a hercegnő kedvéért haját, és szájában katonaszavak fognak elfeketedni, melyek alatt vajon fog-e lappangani a mai estének parazsa? Amikor utoljára megcsókolta, mélyen, majdnem indián módra bókolt előtte, ahogy rangjabeli asszonyok előtt illik, és az éjszakára gondolt, érintetlenül marad az ágya, betűk fognak csak roskadozni, tollba mondott, indián szavak alatt.

4

Kettéoszlik a tábor. Fele megindul a vezérkapitánnyal, fele pedig kíséri Sandoval urat. A tlaxcalai határvidéken nyüzsög, szinte felburjánzik az élet. Körös-körül idegen törzsek főnökei, távoli szövetségesek, akiket megszédített az idegen fehér szellemek zsákmányszaga. Mind-azok, akik meghajlottak Moctezuma előtt, most felegyenesednek. Valaki látta már a tezcocói pártütőket, éjszaka keresték a szállást, melyben Fekete Virág lakik. Suttogtak a rettenetes, fekete bajról, mely mint skorpió csípése, úgy terjed végig Anáhuacon. Úgy mondják, kerüli a teuleseket, bár egyikük - egy fekete ördög, akit urai megjelöltek tüzes pecsétjeikkel, arcán hordta már a feketehimlő nyomát, elmarta testét, végigharapódzott a Völgyön, seregestül ülnek gyászt szegények és kacikák, főnökök temetik gyermeküket, és hiába áldoznak az isteneknek, szétmarja, roncsolja testüket a métely, mely ellen nem segít semmiféle langyos fürdő sem.

A Haragos Úr trónjának örököse ott kínlódik palotájában és nincs irgalom a bajra. Össze-bújnak, várják a Völgy szélefelé a felszálló füstjeleket, lesik dobok ütemét, fénycsíkokat az éjszakában, olvasnak a föld rögei között és várnak. Így lett este, amikor egyszerre megmozdult a hatalmas indián tábor. Először csak a dobok lágy hangú üteme áradt ki, aztán eleredt a hang... fuvolákat hallott és dobokat, megszólaltak a mély oboafélék, a török bőrrel bevont tetején perdülnek a dobverők, festett agyagtrombiták és kagylókürtök, a cempoalbeliek, utána a nyúlánk, világos otomiak, a totonákok mély, kemény dobjai a tlaxcalai fúvósokkal egybeborultak... A spanyolok tehetetlenül hallgatták a zajt, senki sem értette okát. Cortés nyugtalanul tekintett az ágyúk felé.

- Mi történik itt, Marina?

Különös gazellalépéseivel leszaladt a palotalépcsőn, mely elválasztotta a spanyol tábort, elnyelte a sokaság, nem látszott ki köntösének szegélye... Cortés már bánta, miért engedte ennyi vadult indián közé a lányt?

Aztán megjött, kicsit tépetten, a futástól lihegőn, úgy nyújtotta kezét előre, mint szokás Anáhuacban, amikor híreket hoz valaki, és még nem tudja, öröm vagy gyász színeit viseli-e szava, ha mondja...

- Cuitlahua úr, a nagyúr, nagyúr, rettenetesen nagyúr megtért isteneihez. Az új métely elragadta, mint elragadta asszonyát is, Tenochtitlánban egybegyűlt kacikák, urak és főnökök tanácskoztak a fejedelmekkel, és ma reggel reátették a zöld quetzal tolléket a legvitézebbnek, Guatemozinnak, a Lecsapó Sasnak fejére és ő elfogadta. A Lecsapó Sas, az úr, nagyúr, az igen nagy úr, akit tisztelünk mindnyájan Anáhuacban!

- Te is, Marina?

- Így tanították, így mondja a régi szó. És nem tudom másként. Így üdvözölték atyáim és azok atyái a hírt, mely átjött a hegyeken, és arról szólt, hogy új fejet ékesített a szentséges zöld quetzal korona.

Hajnali mise után átölelték egymást a kapitányok. Cortés keresztet vetett, utána kihúzta kardját, és előremutatott Tenochtitlán felé.

Két kezében volt a diadal és a semmi. Nyolcszáz katonával most kétkedve, óvatosan indult el ugyanazon az úton, melyen feleannyiadmagával esztendeje fergetegesen keresztülgázolt. Nem isten többé, csak bajvívó, szemben vele indián vértben ott áll lándzsásan a Lecsapó Sas, ismeri a spanyol kardoknak és szekercéknek erejét, számszeríjának titkát, sisakok vasát. Százszámra hordtak elébe spanyol fegyvereket a Borzalmak Éjszakájának hajnalán, ahogy kimosták körös-körül, holtak kezéből, csatornaiszapokból. A Lacsapó Sas nem misztikus, mint egykoron tétova babonák közt tévelygő Moctezuma. Férfi, aki elsápadt, hogy Cortés táncra kérte Tecuichpót, s hatalmas, csontos, keze átért derekán... férfi, aki e konok, fekete szakállas arcot túlontúl ismeri, ízlelni vágyott húsát álmatlan éjszakákon, amikor megzendült az áldozati dob a teocalli tetején... Egy sápadtarcú élő smaragdja gőzölög az istenek felé, s nyalja szája szegélyét, melyet elpállasztott a vágy: férfivacsorán felnyesni Malinche fűszerbe pácolt testét, s a vacsorán ott heverne mellette Tecuichpo...

Nézz szembe mindezzel: nem vagy többé fehér isten. Sorsodat nem védi elernyedt, hulló ország lankadt embercsordája. Férfi, felágaskodik nyergében, végignéz seregén. Nyolcvan lovasa van, és majdnem tízszerese a gyalogos. Húsz ágyút cipelnek az indiánok, spanyol kürtök szavára idomítják könnyű lépéseiket a tízezer főre rúgó tlaxcalai harcosok. Amikor felhágott a nyeregbe, vénebb volt a legvénebb veteránnál, akinek arcát mélyen karmolta az idő. Újra elsuhant nagy csontos lovának hátán a lelkesült hajrázó sorok előtt, érezte az édes szédülést, e csodálatos imperátor-pillanatot, ahogy végigkísértett Salamanca óta, s hallja háta megett, az egykori magister szavát: látjátok, most indul el Caesar...

Cortés imperátor. Szentlélek lovagja, Ötödik Károly mennybéli országának vikáriusa: meghajtja fejét. Nem szabad még egyszer hibáznia. Aki másodszor, ezerötszázhúsz tele után megindul dél felé, nem legénykalandok jókedvű hőse többé, aki egy öklével be tudja zúzni El Dorado mesekapuját.

Ahogy megy elöl kapitányaival, órákon és órákon át hallgatagon - egybeolvad legendák sora, néma vitába mélyed Carlos úrral, akihez végtelen sorokban intézi leveleit. Legkegyelmesebb Uram, így szólna az epistula, itt állok előtted, kezemben van Új Hispánia végtelen birodalma, törzseivel és tartományaival, melyek, látod, mind-mind hódolnának neked, vazallusok és kacikák, kikből holnap már leghívebb grófjaidat formálhatod, aranyukkal, zsákszám kakaóval, ezüstben fürdő városokkal, mind ott hevernek trónusod előtt, és te csak egybecsukod ajkadat. Hallgatsz. Mióta megindultam, még sóhajtásnyi sem jött el tőled ide, hozzánk. Nem tagadsz meg, de nem küldtél egy lat puskaport sem, s annyit se üzensz, vajon engeded-e, hogy neveddel ajkamon halhassak meg, ha úgy kívánja a végzet?

Olmedo megfogta karját. A chimaerákkal hadonászót odavezette egy útszéli szentély elé. Az áldozati pitvaron még ott kormosodtak a vérnyomok. „Olvasd", megkopott, darab ólommal falra rajzolt, spanyol szavak voltak, fehér stukkófolton. „Itt élt a szerencsétlen Juan Juste lovag, három társával egyetemben, keserves áldozatnak kiszemelve. Isten légyen irgalmas hozzánk..." Szegény Juste, Narvaez úr fiatal szőke hadnagya... Keze ökölbe szorult, már vetette volna a zsarátnokokat, hogy vérrel és tűzzel tisztuljon e gyilkos vidék... És akkor jöttek

hosszú sorban alázkodó kacikák és főnökök. A Commentárokból ismerte Caesar mosolyát, mellyel fogadta a hódoló druidákat. Átölelte a főnököt, kinek kezén talán Juan Juste vérének egy cseppje freccsent végig, és mondta: barátom! Öregebb lett, s ahogy az írás mondja, okos miként a kígyó és ravasz, mint a róka...

Megszokta, hogy ahol sátrat vernek, falu szélén, város terén, erdőtisztáson, ott udvart tart. Fekete vezéri pompával fogadja vazallusait. Eldönti szomszédos kacikák határperét. Halott fejedelmek fiai hozzák osztályos vitáikat. Guatemalából jönnek követek, rabnőket hoznak, szívük felett veres pont mutatja, hogy isteneknek szánták őket. Fejükön megloccsan az új élet vize, holnap már lepényeket sütő lányok, akik katonákkal osztják meg kenyerüket s ölüket.

Még soha ilyen *egy* nem volt kapitányaival. Szegény Velazquez... néha hívná, s az árnyéka sem felel. Alvarado éppoly féktelenül lobog, mint amikor megindultak Trinidadból. Sandoval a legkedvesebb, fiának érzi, Oli mindig idegen marad, mint vérebet elereszti, s már jő a fekete legenda: ennyi ember, ennyi asszony... ennyi gyermek... Voltak. Ordaz arcára lassan visszatér az élet, ahogy felvillannak a völgy lila, húsos testű virágai, ha hágnak felfelé, tobzosok, borókafenyők, ha kihajolsz, innen már kellene látnod a csodálatos Anáhuacot, amint sok-sok toronytemplomával emelkedik és süllyed a fata morgánában, mint idegen világ szívverése. Ilyenkor megelőzi Ordazt, előrelovagol, keze ernyedten tartja a gyeplőt, csak szeme él, s tekintete oly mohó, oly fürkésző, mint egykor Godofréd úré, Jeruzsálem kapui előtt.

Reggelre vannak Tezcocóban. Se asszonyok, se gyermekek. Az első út a teocalli párkányára vezet, innen le lehet látni a tóra. Mintha vízi világ lenne, százszorosra megdagadt Velence, dereglyék, uszályok, kanoék, pirogák, mintha kergetőznének egymással a kékeszöldbe csillanó tavon. A széles, kövezett úton nyolcvan ló patája csattan végig. Az út szélére merészkedő tezcocóiak leborulnak, széttárják karjukat, így várják, míg fejük felett el nem villan a szellemcsapat. Lovagolnak. Egyik nyeregben mereven és mozdulatlanul ott ül Fekete Virág. Arca harcosok és császárok színében tarkállik, s fejéről leomlik a királyi, zöld quetzal. Így érnek be Tezcocóba az indián segélycsapatok, élükön poroszkál már a Fekete Virág, aki örök eszelősként szeretné két kezébe fogni a csodálatos atyának, a Böjtölés Urának ősöktől megszentelt városát. És minden oly üres. Hódolók és processziózók helyett csak néhány duzzogó pártütő, dolgot kerülő koldusnépek közt üres, lakatlan kövek fogadják, s ahogy kicsit feljebb hág a templomplatóra, ott imbolyog a napsütésben néhány kitömött lóbőr, s szomorú, fehérszakállas, szárított spanyol fejek.

Búcsút vesz Sandovaltól, aki éjszakán át járja meg Tezcocótól Vera Cruz felé az utat. Holnap már katonaácsainak százai fogják döngetni a fiatal fákat, s a hepehupás utakra rá fognak gördíteni friss, sikamlós, olajjal meghintett törzseket. Sandoval férfiszavára vállalta, hogy szárazföldön át magával hozza a tezcocói tópartig a tizenhárom megépített vitorláshajót.

Hadjárat ez, háború s ütközet nélkül. Elöl mennek a veteránok, lovasság, ágyúk, oldalvéd. Napjában hússzor is végiglovagol Sandoval, s nézi, mint loccsan meg hatalmas vödrökben az olaj, mint gördülnek tova az ácsolt kerekek, mint cipelik az összerótt szekerek a vasszerkezetet s horgonyokat.

Egyedül van, amikor estére, tábortűznél utoléri Vera Cruzból az indián gyorsfutár. Végigjárta az őrszemeket: vigyáznak-e, körös-körül, nem leselkedik valamelyik bozótos szélén portyázók, égetők guerillahada? Mire visszakerül, sátrában a levél. Hispániából befutott az első királyi hajó - így írja a városparancsnok -, fedélzetén az udvari biztos, aki Cortés úrtól bekéri majd az ő számadásait. Őkegyelmessége, Aldarete úr hajója befutott békésen a kikötőbe, a nagyúr most elpihent, reggelre indul kíséretével, s elvárja Hernando úr kapitányától, hogy gondoskodjék útközben szállása felől.

Sandoval egyedül van. Nem kérhet instrukciókat Tezcocóból, majdnem éjfélre jár az idő. Neki magának most határoznia kell. Az első királyi embert kell fogadni. Új Hispániában ez az első válasz, mely Puertocarreróék missziója után megérkezik. Hajnalra visszaindult Tlaxcala felé, magával vive a takarosabb tiszteket s válogatott indiáncsapatok élén a díszbe öltözött, ifjabb főnökfiakat. Egy kisváros határában porfelhő mutatta, hogy az első találkozó izgalmasan gyönyörű pillanata mindjárt bekövetkezik.

Sandoval és Aldarete úr egyszerre szállt le lováról. Az idősebbik spanyol kitárta karját, s magához ölelte a fiatalabbikat. Sandoval arca mosolygásra áradt, a kacikák meghajoltak, a szolgák lóbálták a kopálfüstölőket, s kürtök, illatos füst, jámbor zsolozsmák hangja beborították a színteret. A teljhatalmú királyi komisszárius csipkés madridi díszruhájában meghajolt Sandoval előtt. Nézte e fiatal, rusztikus harcost, szép, tiszta szemével, de előreugró nyúlajkával, lám, szakadozott, vérfoltos a gúnya, foltozott a derék és zeke, szalonnás, horpadásos a bőr mellvért, a széttört sisak drótokkal van egybefogva, kardja nehéz, fekete zsoldos szerszám. Mondhatná: züllött szegénylegény, de lám, mellét széles aranylánc veri, melyen Miasszonyunk képét ismeretlen ékköves virágok veszik körül, övén türkiz és smaragd, lovának szerszáma tiszta vert ezüst, körös-körül a tisztjei arannyal foltozott, felemás hadiköntösben, borostás, sebektől eves arccal, ám sisakforgójuk darab rubint, nyakba vetett násfájuk értéke otthon kisebb birtok lenne, könyökük viszont kilátszik a foltos kabátból: ing nélkül, feketén, sebesen villan ki a pőre test.

A kis lovas csapat hamarosan elérte a küszködő munkatábort, Chichimek ezredek meneteltek spanyol harsonaszóra, előrenyújtva öles rézlándzsáikat. A katonák lekapták sisakjukat, meglóbálták, jókedvű zsoldos szokás szerint. Sandoval végignézett vendégén. Sápadt, szőke, Habsburg-arcú nagyúr. Északi arisztokrata, akit udvar kegye küldött Új Hispániába, hogy az aranypatak forrásánál tegye tisztába zilált pénzügyeit. Közel járt a negyvenhez, fáradt, csömörlött mágnás, aki untan emlékezett az udvari intrikára, s otthoni gondjait kiszellőzte a három hónapig nyelt sós levegő. Megszépült attól, hogy lóháton ülhet, könnyű, finom páncélját nem fakítja meg lovagi, játékos tornák pora. Kedvtelve fogta kezébe nehéz lovagi kardját, melyet még atyja csorbított ki Izabella alatt. Bozótoson lovagoltak át. Ismeretlen ízét érezte a világnak, zúzmarás, esős január, most csodálatos színekben tarkállott, liánok tekerőztek rá a végtelen nyugalmú fákra, papagájok rikoltozva kísérték a csapatokat... látta az indián útvizsgálókat, amint fülüket a pázsitra hajtják, s aggodalmas gonddal lesik az őserdő nesztelen jeleit, néha felegyenesednek, ilyenkor mokaszinok surrannak be a ledöngetett farakások mögé. Háromszáz spanyol és sokezer indián.

Éjfél. Egy muskéta megszólalt. A csendben huhogás hallatszik, a jelet körbeadják. Egy trombita beletép az éjszakába. Riadó. Aldarete fegyveréhez kap. Sandoval nyugtatja. Megesik, nagyuram. Most újból kemény és fekete lesz az arca, egybebújik a hírhozókkal, kiállítja a csapattesteket. Az udvari ember nézi: ez az esetlen, kicsit dadogós extremadurai fickó, akire odahaza nem bízna rá két közvitézt sem, egyszerre hadvezérré válik, térképről olvassa a hegyláncokat, oldalba kapja lovát, neki könnyedén odaveti: velünk tart, nagyuram? Aldarete felhajtja kezén a csipkét, megmarkolja kardját, és arra gondol, hogy tán tizenöt éve lehet, amikor utoljára megvillant kezében, valamerre Spoleto alatt... Mérhetetlenül fekete este. Az indiánok állathangokkal tájékozódnak, s számukra mindennek neve, íze, színe lesz. A fáklya felvillan, ott találja magát húsz veterán lovas közt, amint ismeretlen célok felé rohan. Sűrűbb lesz a levegő, mintha minden korty lehelet vérrel és sárral lenne beszegezve, kövek és nyilak zuhataga koppan a felemelt pajzson, elöl a lándzsa, a ló szeme ijedten és kidagadva repül neki a rémületnek, a lándzsa is lát, csak az ember tekintete vak, egyszerre meleg, puha lökés, valaki halkan feljajdul, egy nyíl beletalált a könyökvasak közé, feltépi, meleg és maszatos nedvesség kúszik végig alsókarján, lova viszi a többi lóval együtt, egyszerre kigyúl valahol egy kunyhó,

egy szálfát elkap a tűz -, sötétben futó, parittyázó félördögök tollkoszorúi, egy ló térdre rogy, felsegítik. Sandoval leveri a vért és port magáról, összeszedik a holttesteket, az arany és ezüst lefejlik róluk, a tollakat bedobják egy kosárba... Aldarete liheg és irtózik mindentől, amit lát, és mégis mérhetetlenül szép ez, egy kardnyi élet, régi lovagok módjára, semmi másért, csak önmagáért, minden ütés elevenét talál, de minden ütés halálos ellenségtől ered, két lovas vérbe borult fejjel zuhan a kötözőpadra, egy gyalogosra már hiába adják fel az utolsó kenetet.

- Nagy ütközet volt ez, Sandoval uram?

- Kegyelmességed még nem szokta meg... nekünk minden éjszakai kenyerünk. Hálát adunk a Mindenhatónak, ha könnyűszerrel elkapjuk az éjféli támadók torkát. Most megyünk át a legnehezebb vidéken.

Másnap, úri kíséretével elhagyja a csapatot Aldarete, hogy Hernando Cortés városához még nappal érhessen el.

Mint király követét, úgy fogadta Tezcoco határában huszonnégy ágyúlövés. A város kapujában heroldok álltak, mögöttük végtelen sorokban indián harcosok. A város vakított a napfényben, fehér stuccofalai, széles, vidám utcái Granadát juttatták eszébe, az Albaicin-negyed felé, amint elhajlik az út az Alhambra-domb megett. Így lovagolt be kíváncsian és cinikusan Aldarete, amerre mutatták az utat. A Böjtölő Rétifarkas csodálatos palotájának elejében várta őket Pedro de Alvarado és Olmedo atya. Vezették felfelé a széles, magas lépcsőfokokon, melyeket zergelábú emberek kövezhettek ilyen meredekre. Amerre ment, a katonák leejtették előtte az alabárdokat. Vajon rebellis kalandort kell-e fékezni császári szóval, vagy hatalmas komédia-e csak ez, olyanféle, melyet fabábukkal játszanak tűnő időkből a vásárosok?

Tezcoco urainak termében fogadta Károly követét Cortés. Egyszerű, dísztelen, fekete ruháján láncot sem hordott, csak udvarának nemesei ragyogtak ékszerek tömegében. Arca mint sápadt, idegen világ, úgy emelkedett ki a többi közül. Elébement, megfogta két kezét, megölelte. Szembenéztek. Aldarete magasabb volt, de Cortés megnőtt az őt körülövező fényben, s szeme ráfutott az idegen ábrázatára. Pillanat dolga: igen-e vagy nem? barátom lettél, vagy vádolni jöttél? Kézen fogta, úgy vezette az alacsony, aranytámlájú szék felé, mely ott állt kettőjük számára, s efelett csak egy hatalmasabb, tollakkal átfűzött, aranyhálóba burkolt trón állt üresen, mely Tezcoco fejedelmét illeti. A kacikák ujjukkal megérintették a földet, s utána újra homlokukhoz vitték. Még sohasem látott egyszerre ennyi drágakövet, sehol még ennyi aranyat. A díszruhák káprázatos fényében repkedtek a tollak, lándzsák gombja, kővel szegélyezett fakardok markolata, fülbevalók és ajkkarikák, közöttük spanyol tisztek, hatalmas láncaikkal, barétforgókkal, övcsatokkal... Hol volt hát a Noche Triste? a borzalmas éjszaka, melyről annyit meséltek Vera Cruzban, s amely alatt elnyelődött a császári ötöd és elnyelődött Hernando Cortés mindennemű diadala? Most itt ül, királyi palotában ura az uraknak, keze nyomán kiteljesül a világ. A kíséret mélyen bókolt egymás felé, Aldarete urai kíváncsian szemlélték e dúsaranyú, kopott ruhás spanyolokat, akiknek arca telibarázdált, sebhelyes veteránokat mutat. Kint megszólaltak a kürtök, bevonult fejedelmi méltóságában Fekete Virág. Tezcoco nagyjai mélyen földig hajoltak előtte, ezek voltak, akik meghódoltak, a spanyolpártiak. Aldarete maga előtt magas, tollkoszorús alakot látott, aki tört, de érthető spanyol szóval mondta feléje az isten hozottat. Az udvari ember kétkedett benne, vajon nem jár-e a komolyság határán, ha fejet hajt e vad, indián fickónak, begörbíti térdét, mint otthoni fejedelem előtt, leemeli mélyen fövegét, hogy tolla porba seperjen, és így vár, míg kegyesen nem int a trónon ülő, hogy felengedhet.

Átmentek a kápolnává alakított kisterembe, ahol a főbb tisztek s néhány megkeresztelt indián nemesúr végighallgatta a szentmiseáldozatot. A második evangélium után felengedett az áhítatos csend, halk, beszélő csoportok alakultak, s természetes volt, hogy Cortés vendégét a kis, oldalról nyíló dolgozószobának berendezett termecskébe vezeti. Most egyszerre lefakult róla imperátor-máza. Előreengedte vendégét, kínálta, heveredjék melléje, a bőrrel bevont lócára, megtöltötte jéghideg kakaóval poharát. Nézték egymást, elapadt az udvarias szavak áradata. Cortés felült, kezét Aldarete kezére tette.

- Kegyelmedben barátomat tekintem.

- Úristen látja indulataimat, don Hernando.

- Kegyelmed fényes, békés Toledóból indult el, ahol kezébe adták árva fejemet. Mondhatták, hogy én lázadó, pártütő sehonnai ember vagyok, aki nem érdemli meg Carlos urunknak kegyelmét... Ha beszéltek rólam, aligha beszélhettek másként.

- Kegyelmed követei a felséges úr színéig jutottak. Kegyelmed írást küldött, és én Don Carlostól választ hozok.

- Esedezem, közölné velem misszióját?

- Kegyelmed ne lásson bennem udvari embert, aki - mint Jób könyve mondja - édesen hordozza szájában a gonoszságot, melyet elrejt az ő nyelve alá... Én, don Hernando, míg átjöttem a nagy vízen és míg átjöttem a kegyelmed városából, Vera Cruzból, míg ideértem, Sandoval táborán át, ebbe a városba, mely szebb és hatalmasabb, mint Carlos legtöbb városa... magam is sok mindent láttam. Nem kell, hogy kegyelmed szerénykedjék... Én látom, hogy *vezérkapitány uram* hitünk és Hispániánk javára nagyot művelt.

- Köszönöm kegyelmednek, hogy megadja nékem a titulust. Vajon ez Don Carlos tudtával történik?

- Legfelségesebb urunk kegyelmedet főkapitányának tekinti mindaddig... mindaddig, míg nem történik ellenkezője... úgy gondolnám, olyasmi, ami igazat adhatna a vádaknak... hiszen tudja kegyelmed, nem újság, hogy ezt is, azt is beszélik Hispániában. Ha nem lenne kegyelmed mellett egy-két barátja, Olivarez grófja és Bejár hercege...

- Kegyelmességed bírám. Vizsgálhatja tetteimet és vizsgálhatja számadásaimat. Láthatja... bal kezem csonkját: két ujjam veszítettem alig félesztendeje. A bal karom majdnem béna, alig bírom mozgatni, a jobb lábam húzom, mert egy nyíl gyalázatosan felsebezte. A fejemen gennyedő seb volt, most javul kevéssé, de ha dörzsöli a vasfazék, kiújul. Amikor leszáll az este, meg-meglátogat a hideglelés harmadnaponként... Panaszkodjam tovább kegyelmednek?... Mindez uramnak nagyobb dicsőségére történik. Nem a magaméra.

- Urunk bizonyára meg fogja hálálni...

- Én nem kívánok semmi hálát. Csak hagyják, hogy véghezvihessem nehezen szerkesztett plánumaimat. Mi még mindennek elején vagyunk...

- Utam eddig diadalút volt. Sandovalnál volt éjszaka csetepaté, de itt csak hódoló urakat, indián fegyvereseket láttam, sehol ellenséget. Kegyelmed már itt mindent leigázott?

- Ha kinyújtom a kezem, szép, tiszta idő van... kegyelmed láthatja az ablakból Tenochtitlánt. Úgy mondják, kétszázezer embere van összevonva annak, akit a mi nevünkön én csak császár-nak nevezhetek. Fiatal, most lépett Moctezuma trónjára, nem hisz babonákban: látta százával tetemeinket a szörnyű éjszakában, kegyelmességed tudja, mi az kétszázezer harcos? Én nyolcszázadmagammal vagyok és abból alig kétszázötven veterán van, akivel együtt indultam

Cubából. A többi: Velazquez emberei, Narvaez emberei, idecsődült kalandorok, Cubából, Jamaicából átszivárgott szerencsevadászok... És a tlaxcalaiak, akikre támaszkodnék...

- Kegyelmed ügyesen forgatja ezeket a vadakat. De vajon vigyáz-e, hogy ne nőjenek fejére? Ha mindennek vége, le tudja őket szorítani szolgasorba?

- Don Juliano, ezek szövetségeseim. Én a Szentírásra esküdtem nékik barátságot, Tlaxcalában. Ezek engem sem rosszban, sem jóban nem hagytak még cserben. Nékem ezek nem szolgáim, hanem barátaim lehetnének.

- Hogyan szól ama szerződés, nagyuram?

- Protocollumba vettük, hogy míg hívségesek Don Carlos birodalmához, mentesek minden adó és minden szolgaság alól, szabadpolgárai Tlaxcalának, s ugyanolyan jogok illetik őket, mint amelyek Castilia polgári rendjeit. A nemeseik pedig...

- Csak nem gondolja komolyan, magunk között, hogy ezeket a vadakat imigyen megtiszteljük? Értem kegyelmed szándékát, hogy használja s csalogatja őket, amíg lehetséges... de magunk közt, don Hernan... csak nem akarja úgy mondani, hogy ezeket lovagoknak, nemesuraknak rangjában tartja?

- Legkegyelmesebb uramat, Don Carlost kértem levelemben, hogy határozzon afelől, milyen rang illeti meg a meghódolt indián tartományok bennszülött lovagjait Castilia és Leon nemesei között.

- Kegyelmed grófot meg marquést akar faragni belőlük?

- Don Juliano, kegyelmességed látta ma Ixtlioxichitl urat, a Fekete Virágot, aki keresztfiam lett s utánam kapta a don Hernando nevet? Ő ma Tezcoco jog szerinti fejedelme. Castilia törvényei szerint vazallusa a Római Szent Birodalom császárának, éppúgy, mint Milano hercege vagy Mantua őrgróf ura.

- Kegyelmed barátja ennek a népnek?

- A szigeteken meztelen vadakat ismertem, akik sem munkára, sem Isten igéjének befogadására nem voltak alkalmatosak. Úgy jöttem e partokra, hogy azt hittem, e fajta sem különb náluk. Ma pedig látta, don Juliano, egy asztalnál eszem velük, bevonom őket tanácsomba, harcosaikat tanítgatom s szövetségeket kötök velük. Mi eljöttünk hozzájuk, fegyverekkel; ők védik országukat, mint vitéz és bátor népekhez illik. Én Don Carlos nevében viselek harcot ellenükben. Aki meghódol: szövetségesem, aki ellenáll: ellenségem. De nem tartom rabszolgáknak őket, és nem uszítok reájuk kutyákat, mint tették sokan mások a szigeteken. Kegyelmed még nem ismeri circumstanciáink sorát. Nem minden a hatalom és a fegyver, nagyuram. Néha egy szó többet jelent. Egyforma embereknek érezzük magunkat, barátok is lehetnénk, ha beszélni tudnánk egymással. De ezek, bizony, nehézkesen törik csak a spanyolt. Ebben is elöljár az én szolgálóleányom, akinek Marina neve, és akit kegyelmed talán látott már oldalamon.

- Már Vera Cruzban hallottam felőle, ne vegye sértésnek, de úgy hallám, kegyelmedtől nem idegen...

- Martin nevű fiamnak anyja, akit atyám után kereszteltettem, nem tagadom meg, habár indián anya szülte. Látja, kegyelned... e nélkül a lány nélkül talán nem jutottunk volna Mexikóba... talán ma sem lennénk a visszavezető úton... A katonák babonások... úgy mondják, csak akkor mennek előre, ha Marina jön velük, őt nem fogja a halál. Én nem hiszek ilyen mendemondákban, de kértem Don Carlost, hogy mérlegelje szolgálatait, bűnét és gyarlóságát tudja be egyszerű állapotának, és vegye az én bűnömnek, őt magát jutalmazza, hogy emelje fel őt rangban Castilia nemesasszonyai közé.

- Hogyan őrizi kegyelmed aranyát?

- A csatorna éhes volt a Szörnyű Éjszakán. - Mint az indiánok mondják a maguk virágos nyelvén, eltátotta a száját. Az pedig... ott csorog el a homok között, melyet folyók görgetnek a tenger felé. Ott van a bányákban, melyeket fel kellene tárni... ami itt, templomokban van, vert arany, szobrok, emléktárgyak... az alig valami abból, amit szorgos munkával meg lehetne kapni. Nékem, magamnak alig-alig maradt. A tábori élet eszi az aranyat. Ha nem kapok ételt szépszerével, nem sarcolhatok barátságos területen. Ha morognak a katonák, fáradtak, éhesek vagy hazamennének... megint csak az én iszákom lesz szegényebb. De nem a császári felség tesauruma. Azt megőriztem, s boldog leszek, ha Godoy úrral és Duero úrral, akik itt most, kegyelmed érkezéséig a Caesarea Maestast képviselték, mindezt átadhatom, mint a felség igazolt emberének. Most én kérdezem kegyelmedtől, miként kívánja elhagyni Új Hispániát?

- Hogy értsem a kérdést?

- Én oda adhatom az aranyat, mely megilleti Carlost és hatalmas eszkortot hozzá, hogy elérje véle békében és biztonságban Vera Cruzt!

Aldarete felugrott, fojtott és gőgös lett a hangja:

- Don Hernan Cortés - kegyelmed engem vénasszonynak, vagy könyvek fölé temetkező írnoknak gondol? Ha így értette, sértésnek veszem, s mint nemesember, vérével törlöm le a sértést. Kegyelmed engem nem ítél méltónak arra, hogy lovagi kardommal szolgáljam legfelségesebb uramat?

- Kegyelmed Carlos szavát bírja. Én boldog és büszke vagyok, ha segítőtársul megnyerhetem. De ha kommandót akarna... kérem, legyen tekintettel tisztjeimre... nem elsőrangú nemesurak, egyike-másika bizony egyszerű szülők gyermeke... van olyan is, aki talán rózsabokorban jött napvilágra, nem ismeri sem apját, sem anyját... De ezeket itt már kicserezte az élet, a karjuk megszokta a kardot... megkövetem, járatosabbak az itteni nehéz, éjjel-nappal való, kegyetlen hadisorban.

- Nem kérek kommandót. Én arra kérem, tartson maga mellett. Én elfáradtam az udvari életben. Nem érzem célját annak, hogy flamand urak előtt udvaroljak. Kegyelmedék, miként ama legendás lovagok Amadis könyveiben, új világban járnak. Én elkísérném...

Cortés egy mézespogácsát tört szét, lenézett a tóra, és a szája alig észrevehetően meg-remegett...

5

Már látszottak Sandoval őrtüzei, s a lovasok a kíséretből előlovagoltak Tezcocóig. A spanyol őrhely legjobban védett pontját jelölték ki dokképítésre. A kacikák és fejedelmek tízszer ezer és megint tízszer ezer munkáskézben beszéltek. A számok súlya nem jelentett semmit, maréknyi tengeriliszt, időnként egy kis pulque, valami jó szó, apró spanyol csecsebecsék a munkavezetőknek - tavaszodik, az évszak derűs és egyenletes, nincsen még emésztő forróság, naponta lehet néhány órácskát földet túrni. A mérő emberek végigjárták a tóparttól a spanyol táborig vezető utat. Fél mérföld, mondták, amikor megjöttek, zsinór volt kezükben és hatalmas, fehér festékbe forgatott meszelők. Cortés végiglovagolt a jelzések mellett. Másnap hajnalban rajok lepték el a két szegélyt, kiélesített kőlapátjaik belecsaptak a laza, homokos földbe. Ástak. Napok alatt már látszott, hogy miként vájja ki a hangya-mozgás csatornává a

hepehupás völgyet, mint erősítik meg az elkészült szakaszok oldalát, s mint vigyáz vegyes indián és spanyol őrség, hogy a munkaritmust meg ne zavarják a portyázó mexikóiak.

Pár hét alatt elkészült a Csatorna. A félmérföldnyi, nyílegyenest a szárazföld testébe vágódó vízcsík két oldalt paliszádokkal, védművekkel szegélyeződött, az őrpalánkok fedezete alatt ácsolták és kátrányozták hajókká a félig kész vázakat. A tavon mindezt nem lehetett volna. A hatalmas, nyílt tezcocói part ezer és ezer csónak számára volt megközelíthető. A csatornaásás utolsó szakaszán naponta kellett oltaniok a tüzeket, fellobbantak az égő, gyantás gyapotba burkolt nyilak, s a tezcocói naszádok gyengék és ingatagok voltak ahhoz, hogy ezekkel védelmezzék meg a lomhán, tehetetlenül terpeszkedő hajóhadat.

Közben a kémek jártak-keltek szüntelenül. Hírt hoztak a Lecsapó Sasról. Guatemozin egybevonta a déli végekről a csapatokat. Békét kötött a távoli kacikákkal, lemondott az emberadókról, s nem kért mást cserébe, mint felfegyverzett csapatokat. Az északi oldalon elveszett számára nagyjából mindaz, amit azelőtt nyújtott az Atlanti-óceánig Mexikó. Guerilla-harcok szikráztak a sötétben, egy-egy hátbatámadás, titkos conciliabulumok, Iztapalapan ellenáll, egy-egy védett város vagy hegy őrsége legördít köveket, és véres fővel tántorognak alattuk a spanyolok... Lehet, hogy maga Malinche vezeti a táncot, s egy nyílvessző megint megakad valahol a térde felett... de az északi Vera Cruzból... Tízével, húszával... emberek, minden tizedikre egy-egy ló, minden századikra talán egy ágyú... Cortés lelke mindig a dokkok körül bolyong. Éjszaka háromszor is felkel, beburkolózik köpenyébe, megdidereg a váltóláztól, de körüljárja az őrségeket: semmi baj nincs? Megnézi tolvajlámpa világánál az alvó, hatalmas csontú szörnyetegeket, melyek nyitott bordáikkal merednek bele az időbe. Reggelre kiadja a parancsot: Fáklyafénynél éjjel is dolgozzanak a megbízható legények. Minden fáklyánál egy ember, aki csak a tűzre vigyáz, minden gyantás, terpentines masszává alakult, gumival töltenek ki réseket, a trópusi fák nedvét kóstolja az ezerkezű Martin Lopez, a spanyol tábornak most legnagyobb kincse, mindnyájuk között egyetlen hajóépítő, így telik meg lassan a meztelen borda, kiképezik a fedélzetet, helyet szerkesztenek ágyúk számára, az árbockosár szalmáját megfonják az indiánok, a vitorlákat még a régi, sevillai vászonból foltozgatják az öregebbek.

Egy éjszaka lebontják a dokkokat. A hatalmas deszkák végigkoppannak a földön, a kanális hosszában készen, zászlósan, frissen mázolva, szépen faragott orral, védőszentekről elnevezve ott áll a tizenhárom brigantina. Nem jött álom a vezérek szemére, kihozattak ételt, és ott vigyáztak hajnalig, nehogy valami ármány az utolsó pillanatban áthúzza a plánumukat. Így virradt meg. Mindegyik hajónak volt kapitánya, a flottaparancsnok Sandoval lett. A hajók orrára felvontattak egy-egy könnyű ágyút, és mindegyik húsz-huszonöt katonát vett hátára, közöttük néhány muskétást is. A parton állították fel az oltárt. Miként nagy vállalkozások ünnepén, úgy rendeződött díszbe a spanyol sereg, hátul, távoli karéjban, ezer és ezer szövetséges indián. Minden szem arrafelé fordult, amerre Cortés állt, amikor megadta a jelt. A Fekete Virág fényes, fejedelmi kíséretével lépkedett a csatorna partjáig, ebben a pillanatban megszólaltak a kürtök, meglendült az Apostata kezében a hosszú, hatalmas alabárd, s kettémetszette az első hajót lebilincselő kötelet.

A lejtős csatornán át a brigantina saját súlyától meglendülve csúszni kezdett, zökkenés nélkül ért el a tó torkolatáig, ahol hatalmas teste belelendült a nehéz, sós vizekbe. Percek múlva követte az elsőt a második hajó, s egy óra alatt mindegyik baj nélkül vízre jutott. Cortés csónakon a vezérhajó oldaláig evezett. Ott felszállt. Amikor a lépcsőre ért, kibontották Castilia hatalmas vezéri zászlóját, az admirálishajón megszólaltak a kürtök, kirobbant az ágyútűz, és válaszul megszólaltak a parton vigyázó ütegek. Mint kicsit bukdácsoló óriások, úgy úsztak bele a láthatatlan térbe, mely ködös, távoli partjain vigyázta délnyugat felé Mexikót. A keresztül-kasul cikázó kanoék, melyeknek útját eddig nem állta még el senki sem, ijedt

rémülettel kerülték ki az úszó házakat, melyek füstbe burkoltan, mint világon túli kísértetek tűntek fel. Így látták őket a hatalmas, tizenöt-húsz evezős hajtotta, élelmiszert vivő bárkák, amelyek épp Mexikó városához igyekeztek. A szél eleredt, a vitorlák duzzadtan, ijesztő gyorsan vitték a hajókat, az evezők hiába verték egyre erősebb ütemben a vizet, egyre szűkült a távolság közöttük, míg egyszerre felvillant a rém, s a tó felkavart sodra elnyelte, egy reccsenéssel, kalimpáló, fuldokló, fadarabot markolászó testüket.

6

Lassan, tagoltan beszélt, tőmondatokban, hogy a leány megértse.

- Küldjél hírt nénédnek, Tecuichpónak. Mondd neki, hogy mindnyájan elvesznek, ha nincs miközöttünk béke.

- Guatemozin nagy úr, nem hallja asszonyok szavát.

- Tiedet hallja, Tecuichpóét hallja. Akarod, hogy meghaljon Tecuichpo?

- Küldöm hozzá kívánságodra szolgálóleányomat üzenettel.

Megsimogatta haját. Magas, vékony leány volt, magába zárkózott, csendes mozgású. Amikor megszületett, húszezer csecsemőt áldozott fel atyja a tengeri isteneknek, akiknek ünnepére esett a nap, amikor a leány kijött az élet keleti kapuján. Távoli fejedelmek kérték első asszonyokul, s Haragos Úr nem adta még senkinek gyékényére. Első nap beszélt róla, ahogy bejöttek a spanyolok... „Malinche, neked adom a lányom...” így mondta, s nem értette Cortés szavát, aki távoli, messze fekvő szigetről beszélt, ahol sápadt, világos hajú asszony várja. Cortés engesztelte, és kérte, engedje Olmedo atya mellé, aki megadja néki az új hitet, és méltóvá teszi arra, hogy a minden távoli világok ura majd kiválassza számára a hozzáillő nemes lovagot... Ott maradt a spanyolok szállásán, osztotta atyjának mindennemű sorsát. Amikor elzúzta halántékát a nekilódult parittyakő, Moctezuma hatalmas testét leányának két gyenge karja fogta fel. Ott állt a vérpólyás test mögött, s könyörgő tekintetével kereste apja töredező szemét. Moctezuma mosolygott, virágok és pillangók nevével hívta leányait, és magához intette Cortést, és úgy suttogta:

- Malinche, ezek az én magomból eredtek, istenek és királyok áldása fogant meg bennük. De gyengék és erőtlenek: tedd kezed fejükre, és így legyenek, ketten, azon módon a te leányaid, és védd őket a te hited szerint.

Húgát elnyelte a csatorna, a borzalmak éjszakáján. Felkapta valamelyik csónak, vagy belefúlt, felspékelte-e egy nyárs, ki tudná? Csak ő maradt meg, jött velük, a szörnyű utakon, ott szorongott, bent, a sereg közepén az otumbai csatában, velük érkezett Tlaxcalába, ahol a nagyurak úgy fogadták, mint Anáhuac fejedelmének lányát... Halk volt, szomorú, nem mosolygott. Már sokszor túl szeretett volna adni rajta... keresett távoli herceget vagy spanyol lovagot, aki aranylánccal nyakában vállalja e királyi rokonságot... nincs gond. Ilyenkor valami felrezzent benne, látta magát, amint meghajlik a haldokló előtt, aki szólt neki „Malinche”... csendes, tört fényű szemek, melyek vérszomjas istenekkel társalognak. Ha elfoglalom Mexikó Birodalmát - te megkapod atyai jussodat... mondta...

Egyszer nyújtotta ki utána kezét, és érezte keblének forróságát, a testét, melyen keresztül süt és forrong Tecuichpónak csodálatos teste... Szentlélek lovagja, aki így viszi egy haldokló igéjét?... Megtorpant, nehéz éjszakán, amikor ezer baj közt mohón kereste egy perc örömét, új asszony illatát, lánytest ismeretlen egyenlítőjét... egyszer megkívánta már, forrón, mohóskodva

tépni kezdte... akkor szembe villant tekintete, s a haldokló nagyúr-atya szemverő, fekete tekintetével találkozott... Azóta nem illette kézzel.

Lassú, tagolt szavakkal ismételte, hogy megértse beszédét: üzenj Tecuichpónak...

A másikra gondolt, akivel szemben állt egyszer, és aki elfordította tőle tekintetét. Emlékezett a táncra, amikor spanyol hangszerek melege töltötte meg Axayacatl palotáját, Moctezuma előrehajolt, úgy nézte a táncot, a hang befúródott pórusai közé, mint idegen vendég, egy idegen féltekéről. Akkor táncoltak spanyol módra, a hercegnő nevetett, és elkapta a kendővéget, melyet Alvarado kínált oda, körbetáncolták egymást, a szattyáncipős, vörös hajú atléta és a nyúlánk, zöldes bőrű, csillogó szemű asszony, második volt Cortés, aki elkapta a hercegasszonyt, kesztyűtlen keze érintette derekát, ahol a köntös illatos rétegben borította el a testét, s sejtette a hús lágyságát és illatát.

Üzenjél Tecuichpónak, mondta, és amint kinézett a tóra, látta elvillanni a brigantinák lanternáit, látta az őrtüzeket, az ágyúk mellett virrasztó kanócosokat, látta az ezer fénypontot, mely teletűzdeli a nagy vizet, partok hajlását s valahol távol, nagyon távol - felcsapó lángoszlopot. Ez jeltűz volt a nagytemplom tetejéről, melyet a Lecsapó Sas parancsára gyújtottak meg s oltottak el, szabályos időközökben a két óceán világa felé üzenetet küldő papok.

Mindennap mellette harcolt. Távoli vidékek főnökei vezették hozzá embereiket. Követségek érkeztek, és aranyat hoztak, mert már minden kacika tudta Anáhuacban, hogy az istenek bélsarával lehet csak engesztelni a haragvó teuleseket. A brigantinák hosszú láncba fejlődtek, elállták a vízi utat. A pirogák ugyan néha átsiklottak az üldözőkön, de a félénkebbek nem mertek nekivágni a vizeknek, egy-egy ágyú- vagy muskétagolyó hamar és bizonyosan utolérte azt, aki áttörve az ostromzárat, evezett Mexico kapui felé. Az újoncok gyors, lendületes támadást prédikáltak. A kapitányok összenéztek a veteránokkal: bemenni könnyű Tenochtitlánba, eljutni a térig, megszállni az épületeket... lehet mindent, de aztán? Ha egymás, mellé raktok négy spanyol lándzsát: látjátok, ilyen széles az utad, ilyen bő az a töltés, amelyen előrelendül az élet és halál. Ha feltörik a gátakat és mindent elborít a víz, akkor nedves lesz a porod, s a lovak nem tudnak előrehaladni a nyársak közt.

A hercegnő nem üzent. A válasz magától Guatemoctól érkezett. „A sápadtbőrűeknek gyenge az emlékezetük, gyenge isteneik elvették eszüket. Nem emlékeznek arra az éjszakára, amikor csak irgalomból hagytunk meg közülük egynéhányat? Nem emlékeznek arra, hogy minden város templomában fehér koponyák díszítik Huitzilopochtli zsámolyát? A Haragos Úr meghalt, Mexikó falain belül nem beszélnek többé asszonyok."

Tecuichpo, a távoli, magányos hercegnő nem küldött Cortésnek üzenetet.

A tó rejtett öbleiben, sásos, hínáros zsombékokban figyelő emberek ültek, akik madarak nyelvén adták tovább jeleiket. Füstoszlop szállt fel az indián lesállásokból, párszáz könnyű csónak nekilendült, oldalvást rajtaütnek egy előretolt spanyol őrségen. A part szakadozott vonala mögött, cölöpökkel kitűzdelt, földdel bélelt paliszádok mögött húzódtak meg a Lecsapó Sas őrszemei, minden foknyi borulat, vizenyős árterület az övék, ahová nem mehetnek utánuk a vaslábú idegenek.

A spanyolok tábora terjengett, összehúzódott, felzárkózott. Hol egyik, hol másik szárnyon eredt el a lövöldözés, éjszakai madarak huhogtak, s ember és sötétség végzetesen egybefolyt. Ostromlók voltak és ostromlottak. Chapultepecben szárazon, szomjasan meredt a csodálatos vízvezeték kőgerince, s Tenochtitlánban megint sós, keserű kutak vizét méregették. A töltésutak hídfői kezük között voltak, s a hajókon elállták az utat az élelmiszert vivő dereglyék előtt... de mindehhez alig voltak többen nyolcszáz embernél, az indiánok sokezres segélycsapatát egy felreppent babona egy óra alatt szerteriaszthatta, táborok kerekedtek fel az éjszakában,

zergelábuk mérföldekre vitte őket, s valamely völgytorokban várták az újabb, kedvezőbb jelet, mely elérhet idegen lelkük küszöbéig. Ha visszamentek, minden spanyol szóra csak egy választ adtak: az istenek így akarták!

Mögöttük félig-meddig biztos az út, mely egészen Vera Cruzig vezet, így mondják: északot tartják kezükben, ki bírja elrekeszteni az utakat éjszakára? Ha néhány spanyol eltűnt egy csetepaté után, másnap körbevágott fejüket mutatták a visszapártolt kacikák: látjátok, az istenek haragosak...

Ostromlók voltak és ostromlottak, szétoszolva - kétszáz, háromszáz ember - átportyázták a tópartokat, nyomról nyomra, araszról araszra közelebb a fővároshoz. Nedves évszak volt, a tollforgók ázottan csaptak végig a mogorva arcokon, fekete emberek csúszkálnak a sáros, ingoványos ösvényeken. Ilyenkor bevonták maguk közé a tlaxcalaiakat, a főnökök kalandra sóvárogva rendezgették törzsi portyázásaikat. Kitörtek éjszaka Tlacopan felé, villámgyors manőver volt, melyben mindenki magáért s mégis mindenkiért küszködött. Aldarete kesztyűs kezében meglendült a könnyű toledói acél, átmetszette a tollas pajzsokat, de szétcsorbult az obszidiánélű fakardokon. Diaz lovagolt mellette, ahogy meghagyta a vezérkapitány, ne tágítson mellőle, úgy vigyázzon, baja ne essék. A fiatal veterán végigsimított a nagyúr köpenyén. - Kicsit meleg nap ez, kegyelmességed engedelmével... - nevetett, a hullám elindult, kicsap, feltarajosodik, eltűnik. Holnap ki emlékezik már a ma esti portyázásra?... Míg baj nincsen, mondta Diaz, s akkor feltűnik sántító lován, halálsápadtan Cortés, nyakában egy szétszakított indián pányva. Két lovaslegényét lerángatták mellőle, s már viszik őket a halálra leső, mindig kész ladikosok.

Vaksötét volt, amikor egyikük ébresztette másikát, megindultak az ismeretlen úton. Hajnalodott, amikor elérték Tlacopant. Olyan halálos csend feküdt rá a környékre, hogy a veteránok ütközetet jósoltak. Óvatosan, összezárkózva hatoltak be a veszedelmes városba, egész a piactérig, ahol a barna tetejű, hatalmas toronytemplom kiugrói felett guggoltak a régi istenek. Két öreg, halálra szánt pap burkolózott fekete, vérfoltos köpenyébe, s szórta a spanyolok felé érthetetlen varázsátkait. A csapatok lassan körülölelték a szélesen, talpasan elnyúló templomépületet, Cortés intett kíséretének, s így, katonák nélkül, őrség nélkül nekiindult, megmászni a meredek fokú lépcsőzetet. A nap kisütött, a nedves, esőverte gúnyák gőzölögtek a hirtelen melegben, izzadva és lihegve kapaszkodtak fel az emeleteken, egyre feljebb, egyre csodálatosabb panorámát ölelve át. Cortés ment előre, majdnem emelettel magasabban mindeniküknél, látták, amint tollas kalapja kilengedezik a nyugati platón, egyszerre lekapja, integet az alulállóknak: gyertek fel... gyertek fel...

Cortés megfogta Aldarete kezét és mutatta:

- Látja, kegyelmed, az ott... ott Tenochtitlán...

Az Újvilág misztikus városa úszott habfehéren a lassan felszálló reggeli borulatban. Paloták és tornyok csonkakúpjai, ezüstben megtükrösödő házsorok, stukkótól ragyogó keresztutcák, a tetőkön végtelen ívben kígyózó virágoskertek, a tó partján fehér falak s belőlük kinövő elefántcsontszínű töltések, amint átszelik a kékeszöld tükör tetejét. Ezer és ezer cikázó, villámló, kis hangyafolt: ladikok a nagy vízen. A felhő mögül előreesik a nap, minden tág, sárga kévékkel lesz színesebb, aranyos reliefet kap az ezüstváros. A Völgy leírhatatlan szépsége, minden egzotikus pompája ott hevert paradicsomi tarkaságban lábuk alatt.

- Don Hernando, úgy vélem, hogy mindaz, amit kegyelmed ez Újvilágban művelt, nem is lehet egy egyszerű ember műve. A Mindenhatónak különös kegyelme lehetett, ami minket idáig elhozott. Sok vitézi tettről szóló könyvet olvastam, de Alexander Magnus óta csodálatosabb

tájékokra még nem vetődött kapitány mint kegyelmed... s szebb országokat senki sem szerzett meg Castilia koronájának. Boldog leszek, ha ezt a római császárnak jelenthetem...

Cortés meghajolt és mosolygott. Aztán elnézett Mexico városa felé. A két istállófiúra gondolt, akiket most cipelhetnek virágos kanoékban a szomjas istenek pihenőhelye felé.

- Látja, don Juliano... a négy oldalról elinduló töltések mint futnak egybe? Ott, ahol összeölelkeznek... az a nagy tér, a Tlatelolco, ott van a piac, a szomszédságában a templomváros... királyi palotáik... látja... ott... a tetején, ott őrzik fertelmes istenüket, Huitzilopochtli a neve s a harc démonaként naponta embervérrel kenegetik... ott őrzik a pokolbéli harsonát, amellyel fellármázzák a tavon innen és túlnan, az egész Völgyön át a törzseket. Mint hírét vettem: szegény katonáink feje s a zsákmánylott muskéták is ott vannak felhalmozva a bálványkép lába alatt.

A versfaragó Bernaldo Diaz kihajolt a mellvédnél, belenézett szomjasan a felcsillámló, kékes városködbe. Hatalmas, tükörsimára vakolt falfelületek szaladtak végig. Próbálta, egy ólomgolyóval: fogja-e? Aztán gömbölyű, kolostor-betűivel leírt egy verssort, alája a ritmus újat diktált... a katonák, akik értették a betűvetést, mögéje sorakoztak, a tisztek felfigyeltek, maga Cortés és Aldarete is, egyik gitáros halkan pengetni kezdett, s a poéta mögött felhangzott a tábortűzi románc:

Tlacopán tornyán áll Cortés
társaival, kik nem félnek a viadaltól,
de bánatba burkoltan néz el,
gyökeret vert szívében a gond,
feje fedetlen, elsimítja haját,
kezét kardján nyugtatja,
így néz el Tlacopán felett Cortés
mered-e kérdezni őtőle, pajtás:
tudod-e, nagyuram, mit hoz a holnap...?

Még zümmögték a refrént, amikor Duero hátulról átölelte az egymás mellett álló Cortést és Aldaretet. Csendes, ritka pillanat volt, a világ szépsége széttárult előttük, minden, ami véres volt és szennyes, valahol, végtelen alantiságában lemaradt.

- Kegyelmed, don Hernando, a szerencse forgandóságára gondol. Erre a városra, melynek plánumai szerint el kell veszni. Vajon hallotta-e ezt a poémát, melyet Néróról énekeltek, aki felgyújtotta Rómát?

Tarpeji szikla felett
lesi Nero, mint égnek Róma palotái,
csecsemők és aggok sikítása felcsap az égig,
de Nero szomjas... és benne siket a lélek...

Cortés megrázkódott a versre. Nekitámaszkodott, háttal a mellvédnek, és Duero felé fordult:

- Isten megmondhatója, hányszor, milyen aláztatásaimnak árán kértem és könyörögtem e város számára a békét. Követeim levágott karral, kitépett nyelvvel tértek vissza. Megint üzenek és megint hiába. Isten a tanúm, hogy elszorul bennem a lélek, ha mindarra a szörnyűségre gondolok, aminek most el kell majd következnie. Azért vezettem fel ide kegyelmeteket, hogy egykor hitet tehessenek Carlos urunk előtt, hogy látták még... saját szemükkel, saját teljes valóságában látták Új Hispániának... és talán a réginek is legszebb városát, Mexicót.

7

Requiemet tartottak. Halotti siratást még élők felett, feketével bevont tábori oltárnál. Olmedo sovány, maláriás teste megvonaglott, míg végigmondta a Misererét. Körös-körül sebfoltos, véres, olajos kötésű spanyolok, amint gyászolják a még élőket, a töltés végében ágyúk tűzfala, mögöttük a lovasok s túlnan, a diadalmas mexikóiaknak üvöltő, tollkoronás tengere. Requiemet tartottak a tegnapi gyászos kaland felett. „Megrohanni a várost", súgták a kalandosak, Aldarete meglegyintette kesztyűs kezét: „nagyuram, magamra vállalom lovag módjára a legnagyobb veszélyeket, én akarok elsőnek eljutni a piactérig... előrerohanok a lovasokkal, ha elérem, három oldalról induljanak neki a divíziók..." Sandoval csóválta fejét, és Alvarado, az örök kalandos Alvarado is hallgatott.

Este tanács volt. Már negyvened napja, mint fáradt madarak, úgy zuhannak vissza a bezárt város falától. A tegnapi mérföldek elrövidülnek, most minden könyöknyi térnyereségért vérrel és csákánnyal kell megfizetni. Kard és muskéta helyett ásó és lapát töri fel tenyerüket. Azték harcost alig látnak. Zsilipek, csatornák, szabad zúgók ellen folyik a harc, házakat bontanak, amint fekete lépésük előredöng, úgy zuhannak le a vasrudak, szétverik paloták könnyű téglafalát, száz és száz kéz egyengeti, tövig rombolják, földdel teszik egyenlővé a templomokat, s a kő, tégla, malter dübörögve esik bele a csatornákba. Az elért ponton éjszakára őrség marad, a főcsapat visszamegy a széles, kitömött úton, melyet nem szakít meg többé kanálisok rendszere, így mennek napról napra, lépésről lépésre előre. Három oldalról bomlasztják, rombolják, sorvasztják a királyi Mexikót. Ha az egyik periféria testén ütöttek tegnap rést, következő napra a másik oldalon omlik be egy palota vagy magtár, széles, lapos tetején dolgoznak a tlaxcalai kőművesek, s jelölik - merre csapjon le a spanyolok csákánya.

Kőrombolók. A hidalgók szitkozódnak, nem úrnak való munka, de nem szólhatnak, hisz Cortés kezében is ott serénykedik az ásó, bűzös, piszkos csatornák mentén, tele állott vízzel és döggel, közben lesni, merrőlfelől támadnak majd a nyilazók? A fiatalok, frissen érkezettek esténként, a tüzeknél szidják Cortést, ócsárolják a zsákmánytalan, asszonytalan, sárba fúló köznapokat, a zaj siketté teszi a dobhártyákat, a faltörők tompa zuhanása belever agyvelőbe, s rá visszhangzik az indiánok szüntelen üvöltő szava. Mindnyájan pattanásig feszült idegekkel lesnek, napok és napok óta... még meddig? Meddig ez a szörnyű, paraszti, plebejus-ostrom, rombolni, kanálisokat tömni, egyengetni?

Az esti tanácsban elernyed a vezérkapitány. „Holnap", mondja, és a tisztek megkóstolják a friss bort, melyet nemrég kaptak a szigetekről. A szó parázsos elevenséggel pattant ki belőlük, ízes spanyol soliloquiák hangzanak el a tábortüzeknél, a perc örömében mindenik zsoldoskapitány született orátor, aki ékes, nagyvillanású szavakkal ecseteli a holnapra elrendelt ostromló támadás hősi, spanyolos igazát.

Dél felől Cortés vezette rá a töltésre csapatát, a másik két oldalról Alvarado és Sandoval. A csákányok elhallgattak ezen a reggelen, s megint régi, küzdelmes hajnalok vérszagát szimatolták a veteránok. Aldarete mint királyi személy, hangos szóval követelte, hogy elsőnek rohanhassa meg Mexicót. Kíséretének élén, jól táplált parádés lova hátán indult előre a töltésen, mögötte indián segélycsapatok. Elintette a földön kúszó útvizsgálókat, akik lehajtottak a töltések széléig, s botokkal döngölték, vajon nincs-e alatta farkasverem s nem húzódik meg rejtett, elfalazott átmetsző-csatorna, mely elnyeli a páncélos lovagokat? Rohant előre, vasingéről lepattantak a nyilak, s a kövek ártalmatlanul döngették meg a tarka, címeres pajzsokat. A középkor utolsó lovagi tornájára indultak, előrenyújtott lándzsákkal, talpig vértben: a tűzifegyvert nem ismerő indiánok ellen az egyetlen komoly védelem még mindig a régi, bevált acélvértezet maradt. Nyílegyenesen, feltartóztatás nélkül lovagoltak előre, a két oldalt

szegélyező házak között, egészen a piactérig, melynek tövében a templomváros fallal körülvett toronyteste a maga félelmes áthatolhatatlanságában úgy állt ott, mint az istenek intőjele. Már intett a kornétásnak, hogy fújja meg a jelt, mely a másik két oldalazó csapatnak hírül adja, hogy Tenochtitlán elesett, amikor felharsant a tlaxcalaiak vészkiáltása, valaki átvette a baljós ordítást, hogy felszedték a töltéseket, és ott ásít mögöttük egy csomó csapda és farkasverem.

Egy szempillantás alatt megelevenedtek a halott csendes utcák; háztetőkről, kerítések mellől végeláthatatlan gyűrűkben örvénylenek elő a fegyveresek, minden utcaszakasz erődítmények sora lesz, úgy látszik, a kőzápor mindent elsodor s a szakadékos, meg-megtört keresztezésekben alig nyújt védelmet a muskéták gyér tüze. Megbomlik a fegyveres fal, a pánik szétzilálja a sorokat, a visszatorpanók az átvágott töltés felé szorítják a hátrább állókat, megint megismétlődhet a Noche Triste - ha nem állna ott az átvágott töltés partján Cortés, ordítása megállásra kényszeríti a futamodókat, a szakadék nem széles, a veteránok ágakat, törzseket, téglaomladékot dobálnak át, lándzsákat fektetnek keresztbe, hullákat vetnek a vízbe. Cortés próbálja elsőnek, a ló beleakad a hulladékba, de aztán felnyihog, a sarkantyú belevág, átugrik rajta, már ott van a veszélyeztetett csapatnál, a többiek jól-rosszul utánaugratnak, hajladozó tollbokréták tengere veszi körül őket, a levegő fekete lesz a nyilaktól, a közvetlen közelről hajított gerelyek behatolnak a gyapotvértekbe, sündisznómellel állnak egy pillanatra a katonák, aztán újra és újra rendezkednek, a muskétások mögött hátsó sorban a töltők, egy-egy sortűz pár lépésnyire tisztít, felegyenesedhetnek, a vért ki kell törölni a szemből, előre az utcafordulóig, megint elsőnek megy előre Cortés, de süppedékes, laza homokban vész el a ló lába, megroskad, tomporában nyílvesszővel, leveti urát, Cortés megtántorodik, egyik lába a kengyelben, alig bírja kihúzni, e pillanatban három indián harcos rohan rá, zsineg fogja össze karját, a kard kihull kezéből, csak a vaskesztyű egyetlen fegyvere, mellyel végigvág a sima, olajos arcon, elzúzza a csontot, az indián megtántorodik, ennyi elég, hogy övéhez kaphasson, egyetlen fegyvere a tőre, mintha álomban lenne, a hangja „Mária és Szent György könyörüljetek rajtam!" Villan a tőr, másodpercek tört világánál viaskodik a rázúduló vadakkal, pár lépés csak a töltés széle, aki itt legurul, annak vége, csónakok ringó ezrei tátják torkukat az áldozatok felé, a méteres mélységből integetnek a fekete karok... nincs menekvés... Valaki észreveszi... Olea, hatalmas, erős fickó, egyet lendül kezében a csatabárd, lehull egy kar, már ketten állnak, előrevetett lábbal, egy hajszálnyira a töltés szélétől, valaki elordítja magát, hogy Cortés veszélyben van, testőrségének kapitánya előrerohan néhány emberével, mögötte Xamarillo, friss lóval, Guzman, az udvarmester, s egyszerre feltűnik spanyol kardot villantva a Fekete Virág. Cortés és Olea megtorpannak a rájuk eső holt tömeg alatt, megdől az egyensúly, már gurulnának lefelé, Xamarillo nyakát egy gerely éri, vérbe borultan hanyatlik a ló mellé, a kantárszárat elkapja Guzman, odanyújtja, ebben a pillanatban pányvák tekerődnek lábára, egy rántás, már ott tántorog a csónakok fölött, egy tucat kar belenyúl, levonja, de Cortés újból nyeregben ül, odarohan a töltés szélére, utána akarna ugratni, egy percnyi tétovaság, de már megfordítja egy katona a zablát: vissza, nagyuram, rád máshol van mindnyájunknak szüksége! Cortés lábában egy beletört nyíl hegye... vállára egy fakalapács zuhant s sisakja alól szivárog a vér, lihegő, fújtató test csak, melyben megrendül a lélek, a hosszú tőrt görcsösen fogja, de ájulás halálszelei fújnak körülötte, viaskodik kísérőivel, még vissza-vissza akar fordulni, de már azok ragadják, cipelik nyugodtabb útvonal felé, amelyről könnyebben megközelíthető a töltés átvágott rése. Hullák, állatok teteme, egy belezuhant ágyú, málhák, homok, fatörzsek... valahogy üggyel-bajjal átvergődnek rajta, összeláncolódnak Aldaretével, Tapia a párhuzamos úton tisztítani próbálja a tlatelolcói piacteret...

Mintha sziréna hasítana át a levegőn, minden zajon, minden csonton és minden emberen keresztül. A teocalli tetején megfújták Huitzilopochtli szent hadikürtjét, hangja végigszalad a Völgyben, és miként a legenda mondja, meghallják mindkét óceán partjának lakói is. Az

istenek őrzik a kürtöt, s csak akkor emelheti a főpap ajkához, ha végső veszélyben van Tenochtitlán. A lovasok összeverődnek, ők álltak az utóvédnél, a lovak épek... már indulnának, amikor felbődül a szörnyű trombitaszó, három kürtjel. Utána mintha a pokol nyílott volna fel. Ezer és ezer halálmegvető figura, tollak, test és vér szörnyű egyvelegében, egymásra hemperedve, üvöltve, fanatizmusuk lázrohamában, nekiütődve fegyvernek, vértnek, puskatűznek. Így rohannak neki a spanyoloknak, pár fej gurul Cortés lába elé: „Tonatiuh"... üvöltik... másikára „Sandoval"... Fejek, spanyol fejek, melyeknek véres nyakcsíkja révedt, ólmos szemekkel valami leírhatatlan rémületet merevít. Cortés előrenyúlik nyergében, a kezében megint biztosan és szélesen villog a pallos, úszik a levegőben, ez a mérhetetlen férfisors, Szentlélek lovagja, vértben, karddal a kézben, ezer és ezer hitetlen ellen, egyedül és viaskodva; csodaszép ez a pillanat, amint végigvágtat, megleli Aldarete sápadt, halállal verejtékező utóhadát, felveszi velük a kapcsolatot. Tapia csapata beletorkollik az övébe, úgy ahogy összeverődnek, újból megszólalnak az ágyúk, az utóvéd válik a legerősebbé, ott vannak a lovasok és ott van Cortés, tapodtat mennek vissza, új szalvé, új roham... hátrálnak csigalassan a töltésen.

Mi van Sandovallal és mi van Alvaradóval? Két ló maradt épen, és keresnek hozzá két lovast. „Menj, kerüld meg a szárazföldet, kerülj át a töltéseken... tudd meg, mi van kapitányaimmal?"

Egy óra múlva sápadt, véres lovas kontúrja tűnik elő a zuhogó esőben. A katonák lesik figuráját, az első lerohan, messziről üvölti: Sandoval jön... Sandoval... Egymás karjába esnek. Cortés sántít, karja és lába be van kötve, fején kendő, a páncéling repedten és szakadozottan csüng le róla, sápadt és elkényszeredett, még így soha senki sem látta, mintha öreg és összetöpörödött lenne, megroskad, amint Sandovalt karjába zárja. Két férfi sír és sírnak a katonák, és sírnak mindazok, akik körülállnak.

„Sandoval, fiam... mindez az én bűneimért történik. Énmiattam, a bűneim miatt ver meg minket az Isten. Én nagyon fáradt és tehetetlen vagyok. Parancsolom neked, hogy vedd át te a sereg vezetését a mai napra. Vigyázz Alvaradóra..."

Sandoval beszél, szaggatott, rövid tőmondatokban: „Mint rendelve volt, mentünk előre. Hallottuk, hogy Aldarete muskétásai lövöldöznek. Az én embereim ismerték esztendőről az utat... mikor hallottam, hogy elérnek a piactérre, megadtam parancsom, hogy gyorsabban, sebesebben, ne törődjünk annyit az árkokkal. Ezt üzente nekem Alvarado. Amikor beértünk... kevesen voltunk, és egyszerre felhangzott a pokol kürtje. Mintha minden csatorna megnyílt volna... minden ház teteje vár, egyszerre telehánytak kövekkel, a szájamat felhasította egy kavics, nem mentem leeresztett rostéllyal... Alvarado is megérkezett, őt is közrefogták... de mi óvatosabbak voltunk, nagy nehezen visszajöttünk, lassan... a veteránokkal nincs baj, pár sebbel több... láthatja kegyelmed, én is megvagyok... négy plezúrral... de kitartjuk valahogy... de akkor mutattak kopjára tűzött fejeket, messziről és üvöltöttek: »Malinche... Malinche...« Az Úristen elvette rólunk kezét... ki tudja, mi történhet... Megindultam visszafelé. Így értünk hátra. Átadtam a kommandót Alvaradónak, jöttem mindenen keresztül, nem bírtam percig sem maradni, áttörtem embereken és paliszádokon, de eljöttem, és most itt vagyok. Legyen hála a Mindenhatónak, kegyelmedet épségben láthatom."

Ez volt tegnap. Hajnalra letérdeltek a katonák, és elkezdődött a requiem. Pár puskalövésnyire emelkedett fel előttük, fenyegetően és elérhetetlenül a nagy templomtorony. Először csak barna foltok estek ki, karját emelgető ezertestű tömeg, maréknyi a torony alján hömpölygő sokaságból, aztán megnyúlt, ritkult a massza, az emberkígyó előrenyújtotta fejét, imbolygott egyet, s elkezdett lassan-lassan kúszni felfelé a szentélylépcsőkön. Olmedo ráhullt a térdeplőre. Mindnyájan tudták, merre indul a hajnali menet. Olyan közel voltak egymáshoz, a szem átugorta a töltéseket, földhányásokat, paliszádokat, a törmelékes paloták alacsony tetejét - ott

kóborolhatott a templomváros ijesztő cifraságai között. Tehetetlenül meredtek fölfelé a magasba, ahol a kígyófej elérte az első platót. A katonák kinyújtott keze fején ott táncoltak a nevek : látod... ott viszik Guzmant... a többieket, kezük virágos zsinórokkal van egymáshoz fűzve, fejüket tollkorona s testüket színes, tarkálló rongy borítja, hátuk mögött pokoltrombitái, ördögei, ijesztő táncaikat intonálják, a papok korbáccsal és botokkal verik őket, hogy lépjenek be az imbolygó, táncszerű egyvelegbe, meginognak, a hang nem ér el idáig, csak a dobok puffogása és utána valami ringó-ritmikus, fekete zaj, áthatolhatatlan és érthetetlen... így táncolnak, talán csak percekig tart, de ez magában a végtelenség... amint körláncra fűzve bakkecske testük megreszket. Indulnak megint fölfelé, egy percre eltűnnek a fordulónál, mintha egyszerre üres lenne a torony, aztán megint felbukik az ellenkező oldalról a menet, barnászöld haránt-csíkok az esős reggelben, elérik a második platót, vértől szikkadt hajuk hosszan és mereven áll el a szélben, mintha idegen matéria lenne; már minden mozdulatot ki lehet venni, mert magasabban, felettük vannak, az arcokat találgatják, nem hallik ide az üvöltés. Újból a tánc, amelyet botokkal és késekkel kényszerítenek rájuk, lehet, hogy csak felborzolt idegek játéka, de láthatod-e, hogy eltorzult arcuk valami mosolyfélére gyullad, mézes gombákat nyomkodtak be a szájukba, vagy pulquet itattak, s most testvérünk feledi a Pater nostert?

Harmadik plató. Innen pár lépés a szentek szentje. Megnyílik az ajtó, mely Huitzilopochtli szörnyű, véres és aranyos arcú istenségéhez vezet. Papok és főemberek sápadt, meseszerű sora, és előttük, mindnyájuk előtt Guatemozin. A Lecsapó Sas majdnem egészen aranyba burkolózott. Fiatal, elkeskenyedett teste még fiúsabb, még fiatalabb, sápadt, a spanyolokénál alig sötétebb arcszíne most még áttetszőbb, szoborszerűbb, fején tiaraformájú korona, s hatalmas palást fedi be köntösét. Előlép, megint megszólalnak a vidám ünnep harsonái, megindul a füzértánc, csattogó kereplők, kis, bőrrel bevont dobok ritmusa indítja el a paroxizmus tétova, szédületbe eső hullámmozgását. A körtánc tart, a húsz-huszonöt spanyol torz, ijedt teste ugrabugrál, előugrik a mindent eltakaró körképből, előtolják őket a plató oldaláig, fordítják testüket, amerre elterpeszkedik a spanyol tábor: *lássátok*; ez lehet a cél, mert olyan mindez, mint kiszámított, szakrális tragédiajáték, elöl a papok, hátul a kórus, az áldozatok menetté formálódva kerülik meg háromszor az áldozati követ.

„Miserere...” csattan fel Olmedo atya hangja, most már üvölti és jajgatja a halotti zsolozsmát, megvonaglik a tábor, tehetetlenek és védtelenek a szörnyű látvánnyal szemben... nem lehet elfordítani a tekintetet, végig kell nézni, mint jönnek a pap-pribékek lassú, ringó lépésekkel, oldalvást egyre közelebb, feljajdul a kórus... most fogják meg őket, most az elsőt, a többi még járja üvöltő körtáncát, de az első... szegény idősebb veterán, fehéredő szakálla felett barna arcot mutat az idő, hátratépett kezekkel kalimpál, ki tudja, vajon mit morog a szája, vajon kér-e a távolból, az Úristentől kér-e abszolúciót. Így teperik le és fellebben a főpap barna, mocskos köntösének ujja, előbújik a hatalmas, villogó kőkés, egyszerre valami mozog ott, meg-csóválja... valami véres, idétlen húsdarab...

A martalócok egymásra borulnak és sírnak. Nem lehet ezt elviselni. Nem lehet elviselni ezt a zajt, amint megszólalnak a kürtök, és minden egyes hang után belemetszi a pap a kést, egy spanyollal kevesebb, egy testet legurítanak a lépcsőkön, alul felfogják a fogdmegek, már viszik katlanaikhoz.

Ma este húst, spanyol húst fognak lakmározni az ostromkosztra fogott kacikák.

A kapitányok ülnek egy rakáson, csak Ordaz áll mereven és mozdulatlanul. „Már megint szellemeket lát”, Ordaz néz előre, az időben. Csend lesz. Megered az eső, az emberek sátraikba vonulnak. Az étel ott hever előttük, a kukoricakenyerek megtöretlenek. A tlaxcalaiak közönyös arccal keringenek közöttük, őket nem rázta meg a látvány, s magukban titkos, furcsa gondolatokkal viaskodnak: milyen lehet a teulesek húsa...? Kint elhallgatnak a trombiták, ma

nincs támadás, nem javítják ki a töltéseket, ma mindkét oldal sebeit tapogatja, csak az őrhajók cirkálnak a tavon, s fonnak szoros, egyre szorosabb határzárt a győzelmében jóllakott város szíve köré.

Béke? Egy pillanatra fennakad a csákány, és megmerevedik a katona kezében az ásó. Béke? mondják, felnéznek az égre, ahonnan nyúlós, hosszú rojtokban lóg le a végeláthatatlan eső. A nedvesség mállasztja az adoba-téglákat, a hasadékokon át keresztülfut a víz, a szél belerohan a falak közé... Béke? Száz és száz kar döngeti a köveket, puskaporos aknákat fúrnak, meggyújtják, s a lezuhanó falak beleesnek a csatornákba. A nagy kudarc után visszaállt a száraz ostrom. Lépésről lépésre haladó, három oldalról összeszűkítő erők, a tó felől a briggek, az országban jó szó, ígéretek, diplomácia. Bent, Mexikó a hatalmas teocalli kürtjével szabályozza világok rendjét. Guatemozin hatvan-hetvenezer harcosa, a szabad déli végek, melyekhez nincs más kijárás, mint a bizonytalan víziút. Az ostrom száraz, vér alig folyik. A pirogák minden éjjel megpróbálják áttörni a zárat. Ilyenkor hajtóvadászat indul, néha becsalják a hajókat a zsombékosokba, karókat szegeznek útjuk elé, két kisebb hajó már ott is veszett, szomorú vázuk ott virraszt a sásos tómeder felett.

Végtelen csend van ott, ahol a spanyol oldalon egy hete még elterültek az indián szállások. Ma nem dolgoznak a tlaxcalaiak, nem rohanják meg a cempoalbéliek az alaktalan, összerombolt kőtöltéseket, a totonákok énekét sem hallja senki. Csend van. A Lecsapó Sas üzente, hogy nyolc éjszaka nem telik el és Tláloc rettenetes ítéletet mond valamennyi sápadtarcú fölött. A papok így mondták, és Guatemozin meghajlik atyáinak és ezek atyáinak istene előtt, és követeket küld minden néphez, minden seregben harcoló kacikához, és követet küld minden vezérhez is, aki őellene felemelte kezét. „Még most megbocsát Huitzilopochtli, és még most megbocsát Tláloc, mondják éjszaka, befurakodva a hírnökszavak, még most visszafordulhatsz, mert nyolc nap múlva beteljesednek az ígéretek. Én, a Lecsapó Sas, üzenetet küldök nektek, és hívlak a nagy ünnepre, mely nagyobb lesz, mint őseink minden ünnepe, nagyobb lesz, mint az áldozat, amelyet először hoztak Tenochtitlán nagytemplomának tetején. Anáhuac ünnepe lesz, amikor Tláloc nevetése megrettenti az árulókat, és a főpap felmutatja Malinche szívét...”

Az indián szállások két éjszaka alatt kiürültek. A sötétség szövetségesük volt, s Cortés tehetetlenül tárta ki karját: nem foghatjuk vissza őket!

Csak Fekete Virág és a tlaxcalai Chichimecatl kísérete az egyetlen, amely tarkítja az izzadó, gőzölgő fehér pionírok kedvetlen, utat építő csapatát.

Cortés üzenetvivőket küldött a szövetségesek után: várjatok hét napig, akkor betelik a jóslás, s meglátjátok, mi erősebbek leszünk, mint voltunk, várjatok hét napig! Körös-körül egy-két járónapi határra, hatalmas indián táborok alakultak, babonás rítusaik foglyaiként, felreppenő hírek foglyai, emberek, akik minden szél rezzenését követik, mely Tenochtitlán felől megérkezik, milyenek a jelek? kérdik, lelkükben összeborulnak a hagyományok Olmedo atya szakállas, misztikus szentjeivel, a Kereszt eltorzult, ideges belső világuk síkján harcokat vív Huitzilopochtlival, asszony és gyermek a hétnyilat rángató, lándzsás szörnyeteggel, mire megy majd? Így várták az égi viadalok sorát, s lesték a jelet, melyet levegőn, hangon, füstön át Guatemoc ad tovább.

A varázslók hittek önmagukban, de a jel, melyet embergyomrokból preparáltak, hibás volt, s a nyolcadik nap reggelén a spanyolok friss, megújult ágyútüze köszöntötte a napot: egy Floridába igyekvő hajót vásároltak meg a Vera Cruz-iak, a hátaslovakat ágyúk és szekerek elé fogták, és ideértek a tezcocói határhoz, újból volt por, s a hallgató torkok fekete istenei öltögették veres tűznyelvüket. Ezen a nyolcadik napon, amikor be kellett volna telnie minden jövendölésnek, a spanyolok újból, lépésről lépésre előrehaladtak, s a három oszlop az előírt

időben cserélte ki a megadott jelzéseket. Cortés úgy várt erre a hajnalra, mint a legenda mondja Szilveszter pápáról, aki a halálra vált Róma főoltára felett Te Deumra terjesztette ki karját az első, időt berekesztő keresztény ezredév szilveszterének éjjelén. Így várt rá, hogy lassú pirkadással jöjjön el a hajnal, ő maga indította el a legjobb, legékesebb nyelvű hírvivőket, spanyolokat adott mellékjük, lovaslegényeket küldött szerteszét, hogy hangosan puskázzanak végig a hegyeken, hallja mindenki: a teuleseken nem fognak Anáhuac isteneinek jegyei. Jelet jellel kell megfordítani, mondta halkan Fekete Virág, amint kimentek együtt az esős, ködös reggelben. „Üzenjél neki jeleket", mondta Marina, aki végigvigyázta, mint már annyiszor, ezt a kritikus éjszakát.

- Pogányok jelébe burkolózzam?

- Üzend meg, uram, hogy katonáid látták Tlálocot, amint guggoló ocelottestével felugrott a kapufákra... Üzend meg, nagyuram, hogy Tláloc nevetett Tenochtitlán kapui felett...

Így rohantak a hírek, átadta minden bozót, állathangok utánozták, végig a Völgyön, csodálatos gyorsasággal elért a Tabasco torkolatáig, meghallották Yukatanban, Honduras vidékét sem kerülte, lement a Déli Tenger végeihez: a teuleseket nem fogják a jelek, és Tláloc kacagott Mexico kapuja fölött.

Még aznap este szivárogni kezdtek. Halkan, osonva értek el a régi szállásokig, meggyújtották a tüzeket, asszonyaik két kő közt darálgatták a málélisztet, sütöttek, utána ültek mereven és mozdulatlanul, belenézve a tűzbe, mintha mi sem történt volna. „A jelek ellen ki merne harcolni?" Ez volt minden mentegetőzés, amikor Cortés haditörvény elé citálta a megszaladó főnököket. „Jelek ellen?" Lehajtotta fejét. Ha tegnap érkezett volna erre a világra, akasztófát ácsoltatott volna, s a szökevények számára példát statuál. Most lehajtotta fejét: idegen világ idegen rendjébe lépett, halandó nem tudja megfordítani különös elméiket. Jelek ellen nem lehet harcolni... mondja, s látja Olmedo szelíd arcát, amint megsimogat egy éjszaka felriadót, akinek mellét megnyomta a rontás, Olmedót, aki lefogja kezét és csuhásan, fegyvertelenül megy előre a hullamezőkig, s két kezével kötözi a szenvedő, halálra vált indiánokat.

Az egyhetes pihenés segített. Az eső szűnőfélben volt, a visszatérők eleséget hoztak magukkal, s a hozzácsatlakozó csónakok áthatolhatatlanná tették az ostromzárat. Mexico éhezett. Az átfutók s a napi foglyok ott virrasztottak szállásának küszöbe előtt. Nem volt szükség Marina tolmács-szavára, látta rajtuk, mint vájta le csontjaikról a húst az éhség s látta, mint kapnak mohón, begörbült körmökkel a félredobott, férges kukoricakenyér után. Mexicóban alig van étel. A tó partjáról zsíros, különös moszatokat szedegetnek össze, melyeket erjesztenek, s akkor sajt-kenyér forma nyúlós, hullaszagú matériát kapnak, amely ideig-óráig betölti gyomrukat. A köveket felszedik, s alóla gyökereket, mohákat kapargatnak elő. A patkányok és madarak lakomái csak nagyon keveseknek jutnak. „Embert esztek?" kérdi Cortés. Ilyenkor lesütik szemüket, nem értik. Még egyszer jön a kérdés, határozottabban, esztek-e embert?

- Kevés a fogoly, Malinche. A spanyoloknak ehetetlen keserű húst adtak az istenek. Mindenki, aki megkóstolta őket, a papok és nagyurak, úgy mondják, kiköpték. Keserű volt, mint az epe, még erre sem lehet használni őket, mondták az urak... Tlaxcalai fogoly alig akad, tezcocói még kevesebb... ha van, felfaljuk...

- De közületek a gyengébbeket, gyerekeket...?

A fogoly eltakarta szemét.

- Irtózatos, amit kérdezel, uram. Saját népünk felfalja egymást? Erre nem volt még sohasem példa, amióta az óriások itthagyták nekünk s atyáinknak e földet...

Nem ették meg egymást. A kannibalizmus szörnyűségét kopálfüstbe burkolták, s az istenné lett lény testét úgy szegték meg, mint magasztos táplálékká vált ételt, a szeretetlakomán.

Cortés előhívatott három főbb embert a foglyok közül. Kiválasztott három teherhordót, megrakta őket mindenféle élelemmel, rájuk ruházta a követek jelét. Indulni akartak, amikor hozzájött Marina.

- Engedd meg, nagyuram, hogy én is velük menjek. Beszélni kívánok a Lecsapó Sassal.

- Asszony vitt-e már üzenetet Anáhuacba?

- Tula úrnőjéhez nem hasonlítom magam. Tula úrnője uralkodik, és asszonyokat küld csak követeknek. Ne vedd el tőlem, uram, hogy beszélhessek vele, és kérjem, ne engedje tovább a szörnyűséget. Ahogy kimegyek az állásokig, mindenütt holttestek, a bűzük megfertőzi a levegőt, és a gyermek is fuldokol tőle, ha érzi, sír egész éjjel, ha hallja a dobokat...

- És ha nem engednek vissza? Ha bajod történik, Marina?

- Anáhuacban nem bántják a követeket. Atyáink istenei mondták ki, hogy sérthetetlenek, akik üzenettel érkeznek.

Elöl Marina a követek jelével, mögötte a három kacika, utánuk az ételhordók. Nyíl nem esett rájuk, kő nem gurult elébük, vezették őket az épségben maradt főtöltés mögé, ahol a szörnyen letarolt világban még álltak és pompáztak a régi, csodálatos paloták. Guatemozin nem lakott Moctezuma házában, várszerűen kiépített, széles csarnokokból összerótt sáncház megett fogadta. Asztalnál ültek, mert megjött a jel. Az asztalon hatalmas tálakon, aranylapok tetején ételek és italok hosszú sora sorakozott, mint történt egykor, Moctezuma idejében. Marina látta, amint görcsösen kaparják maguk alá ujjukat a kacikák, szemük sóvárogva néz rá az ételes halmazokra. Olyan szomorú volt ez a színjáték, melyet miatta, a követek miatt játszott el a halálra ítélt Mexico.

Marina beszélt. Mindenki ismerte, nem volt senki sem, aki kérdje; mit keres itt asszony, aki megszegi a természet parancsát, s kinyitja beszédre száját, amikor együtt vannak urai, a férfiak? Hallgattak, mozdulatlanul, a lány letakarta udvari illem szerint nequem-köpennyel fejét, lesütötte szemét, mint egykor a Haragos Úr előtt, apró, tipegő lépésekkel ment a Lecsapó Sas elé, akinek arcán olvassa másfél esztendő napjainak történetét. Halkan beszélt. A spanyolok közt megszokta a rövid, éles mondatokat, melyeket nem burkol be semmi cifraság, nem kap a gondolat tarka köntöst magára. Rövidebb és színtelenebb volt, mint ahogy atyák tanácsában férfikövetek a beszédet szét szokták teregetni. Különös dolgokról beszélt, melyeket csak asszonyok találhatnak ki, s amelyeket nem hallott senki, nem hallotta senki, hogy valaha követ, harcok közt, erről szóljon Anáhuacban...

- Gondoljál, nagyúr, a gyermekekre, akik kinyújtják étel után kezüket, gondoljál asszonyokra, akiknek melléből nem ered el a tej. Hozom Malinche szavát, amelyben mondja: nem kíván tőled többet, mint, hogy rombold le a gátakat, melyek bennünket elválasztanak, hívd össze főnökeidet, és ígérd meg, hogy megtartod s ők is megtartják szavukat, melyeket még a Haragos Úr parancsolt mindnyájatokra: ismerjétek el Malinche urát uratoknak, s adjatok kincsetekből, hogy megengeszteljétek a nagy vizeken túl lakó végtelen hatalmú úr szellemét.

Guatemoc hallgatott. Aztán felnézett: van még szavad?

- Az asszonyokra gondoljál... Tecuichpóra, akit szabad úgy megtisztelnem még, hogy asszonyom és anyám? Gondolj arra, hogy keze nem kap kenyeret, és ínye elfeledte, milyen a meleg kása íze. Malinche szavát hordom, nagyuram, az én két gyenge, tehetetlen szolgakezemen át kínálja nektek a békét, és én kértem őt, hogy küldjön engem, minden szokás és minden törvény ellenére, hogy én mondjam neked, nagyuram, könyörüljél ezen a szörnyű nyomorúságon, és

értsed meg, hogy nem igaz istenek az isteneid, és a Szent Asszony csecsemőfiával hatalmasabb, mint a ti valamennyi istenetek...

Csend volt. Aztán megszólalt Guatemozin.

- A nép nincsen az én kezemben, a nép isteneink kezében van. Én nem hibáztatlak. Szolga voltál, és híven szolgáltad urad, nem adtad el őt sohasem, és én tudom, hogy te nem hozol árulást, és azért beszélek veled, ahelyett, hogy asszonylétedre kiküldjelek a kenyeret sütő asszonyok kamráiba. A város sorsa nincsen asszonyok kezében. Nem akarom, hogy átkokat vessenek énrám, mert én mondom ki a halál utolsó szavát. Beszélek a főnökökkel, beszélek az atyákkal és beszélek isteneink szolgáival. Maradjatok itt, és várjatok.

Órák és órák teltek el így. Akiket a követség jele őrzött, ültek alacsony zsámolyszékeiken és vártak.

Guatemozin tanácsot tartott. A hadvezetők számolták elébe nequemlapok testéről, még mennyi ember és még mennyi fegyver, mennyi nyíl, mennyi kő... meddig tudják még tartani magukat a katonák. Az udvari tisztek mondták, hogy mennyi étel rejtezik a föld alatti, titkos raktárakban, melyeket azért őriznek, hogy egy utolsó kirohanás előtt erőre kapjanak a katonák. Mindegyik hangjában fájó, halk szavak estek, bizonytalanság mozdulatai, talán, mondták... és kitárt kezük elmerült a semmiségben... A katonák nem mondták, hogy nem bírják tovább, de a kardot viselő kacikák tekintete sóvárogta a békét. Öreg és szárazra aszott volt a főpap, királyi vér csörgött benne, atyjafia volt Moctezumának. Ritkán jött le a teocalli tetejéről, halandó szemek csak egyszer egy évben láthatták, amikor csónakra szállt a megtestesült napistennel, hogy az áldozatok templomában halállal váltsa meg esztendei fényben eltöltött esztendejét. A főpap nagyon csendesen beszélt, fáradt volt és álmos, az istenek nem küldtek ezekben a napokban eleséget.

- A Haragos Úr mosolyt küldött feléjük, és ők zsineget raktak, idegen fémből béklyót csuklójára és bezárták, mint foglyot és gonosztevőt. Az idegenek nem istenek, botorul és értelmetlenül mondjátok őket teuleseknek. Ez a név istenek és démonok ivadékát illeti. Emberek, akiknek testét és vérét kiszívta a nap, halandók, mint mi valamennyien, csak távoli isteneik őrült elmét és keserű epét loptak beléjük. Jobb-e nektek bölcs harcosokként megtérni a hősök másik világába, vagy akartok-e szolgák módjára kúszni és hallani a korbácsütéseket? Látni akarjátok, mint zúzzák szét az isteneket, mint őrlik porrá az aranyat, mely most szentek fátyolát borítja rá a hallgatókra. Akarjátok látni, hogy e fehér, szörnyű hernyók teste kúszik rá lányotok testére, elveti békafajzatának magvát, melynek szőrös, hullaszagú példányai példázzák: milyen az emberi nem, ha az istenek megvonják tőlük kegyelmüket. Lecsapó Sas, években fiatal vagy, de a szenvedés öregje. Kívánod-e látni magadat, amint sebes hátadon végigcsap a korbács? Fahasábok füstölnek alattad, mint Quipopoca alatt? Akarod látni magadat, mint Cacamát, aki láncait csörgető élőhalott lett, és jártányi ereje nem engedte, hogy kimásszék a töltések közül, amikor embereink és harcosaink megszállták a csatornákat? Mondd csak, Lecsapó Sas, úgy hiszed, hogy kegyesebb sorsra szántak az istenek, jólét dereng majd feletted, meghajtod fejed és térded, alázattal, idegen, szőrcsuhás varázslók előtt... és egy kupából fogod inni a Fekete Virággal a teulesek savanyú borát?

Guatemozin felugrott. Az utolsó szó szíven szúrta. Ixtlioxichitl neve undorítóbb és fertelmesebb volt a hullatúró bogárnál, s az áruló nevét a főpapon kívül nem ejthette ki senki sem.

A Fekete Virág nevével lezáródott a tanácsülés. Utána felvonultak a teocalliba, és kihozatták a szerencsétlen Guzmant, aki tizennyolc napon át kísérte társainak megújuló halálmenetét. A csontig soványodottat leszorították a homorú kőre, a szerpap rögzítette nyakát egy rézpatkóval, s a biztos kezű öreg belemerítette az ichtzli-kést. A dobok megszólaltak, Cortés tudta belőle, hogy üres kézzel jönnek vissza a követek.

Egy délután résnyire kinyitották a gátat elzáró sövénypalánkot, spanyolok harci készültségbe helyezkedtek: minden pillanatban várhatták az utolsó, kétségbeesett kirohanást. Már előrelovagoltak, az ágyúkat nekiszegezték a feltöltött útnak, hátul a szövetségesek vad és féktelen öröme rituális lakomát ígért. Egy perc múlva visszarohantak az előreküldött őrszemek:

- Nagyuram, mitévők legyünk? Vánszorgó öregek, asszonyok és gyerekek jönnek... se szeri, se számuk... csak jönnek, valamit énekelnek, hogy az embernek összeszorul a szíve... nagyuram, mi nem tudunk ezekbe belegázolni... mintha, megkövetem, a pokol tornácáról érkeznének... Mit csináljunk?

- Tartsátok fel őket, amíg előrejövünk. Csak spanyolok álljanak őrt a vonalnál. Senki előbbre nem jöhet, és indiánokat ne engedjetek közelükbe. Feleltek értük!

A hosszú úton, elszórva pár száz spanyol. Szanaszerte megszámolatlanul sokezer indián. Ha ezek megszagolják a zsákmány szagát: saját fajtájuk őrülete kirobbantja belőlük az utolsó emberi érzéseket. Hívatta Fekete Virágot és a két tlaxcalai főnököt.

- A jelek szóltak. Úgy mondják, Tenochtitlán órái meg vannak számolva. Az istenek elhagyták őket, lám, kiküldik asszonyaikat és gyermekeiket, hogy védje meg mindannyiukat a Mi Asszonyunk. Így szólnak a jelek.

- Te azt akarod, hogy ne a mi törvényünk teljesedjék be rajuk?

- Don Hernando de Ixtlioxichitl, kegyelmed homlokát érintette a keresztvíz. Törvényeink alatt áll. Vegye át a menekülők védelmét. Személyével áll jót érte: senkinek ne történjék baja.

- Szegezzél népem elé tüzes torkokat és vedd körül katonáiddal. Én gyenge vagyok törvényeink ellen, melyek apáink törvényei.

- Asszonyokat és gyerekeket akarsz legyilkolni?

- Anáhuac törvénye így kívánja.

- Don Carlos törvénye az úr. A védtelenek megadták magukat, éhesek és fáznak.

Irtózatos menetelés volt. Laza, elvonuló láncolata a lövésre kész muskétásoknak, körös-körül a lovasok, az ágyúk visszafordítva, a szövetségesek oldalára, így ment Olmedo atya, előttük a kereszttel, lovon a fiatalabb katonák, megettük ezeren, akik a halál jármával, reménytelenül, kiűzötten szürkélltek elő a halálra készülő Mexico kapujából. Körös-körül a tlaxcalaiak, akiknek szemében nem volt irgalom, s farkaskarcsúan réseket lestek, mikor szakad meg a spanyolok vonala, mikor törhetnek be a halál szavával, hogy rabszolgát és áldozatot kerítsenek. A Fekete Virág és Chichimecatl megtartotta szavát. Kitárták kezüket, és nem volt rés, melyen belopózhattak volna. „Nem hallottam egy halálsikoltást sem", írja majdnem négy évtized múltán Bernaldo Diaz, aki Alvarado oszlopához tartozott. De Cortés így örökítette meg urához írt levelében e szörnyű elvonulást: „... négy teljes napig nem ostromoltunk... de most az utcák, melyeken áthaladtunk, megteltek asszonyokkal, gyermekekkel, szegény nyomorult páriákkal, félőrülten az éhségtől, amint elővánszorogtak házaikból. Szörnyű látvány volt. Megparancsoltam indián szövetségeseimnek, hogy kíméljék ezt az ártatlan népet, és őrizkedjenek attól, hogy kárt tegyenek soraikban..."

Halottak leheletét hozták magukkal, kezükben görcsösen, hullamereven megragadott gyökeret, melyet nem engedtek el, akkor sem, amikor nagy, meleg kukoricamálé-darabokat vetettek oda nekik a markotányos spanyol asszonyok. Cortés egy ledöntött, vízbe nyomkodott ház felkunkorodó, emeletmagas tetejéről nézte vonulásukat - e fekete fogú, kirágott szörnyűségesek megett kereste volna Tecuichpót, mély szürke gyöngyszínű arcával, ragyogó fogsorával.

Marinának mondta:

- Nézz utánuk. Asszony vagy és fajtádbeliek. Végy magadhoz tíz spanyolt, és azok felett te parancsolsz majd. Állítsál őrségeket, hogy éjjel ne tudjanak becsúszni a tlaxcalaiak...

- Mit csinálsz, nagyuram, a várossal, a többiekkel? Hisz ezek még tudnak menni, de ahogy mondják... az idősebbek, a gyengébbek, azok ezerszámra halnak meg, már nincsen ételük és nincsen vizük...

- Küldök újból követséget hozzájuk. Mindennap küldök. Ma üzenik, hogy vár engem Guatemozin, menjek el a tlatelulcói piac tövéhez. Elmentem és vártam. Várakoztat, órákon és órákon át. Egyik hírnöke követi a másikat. Mind leborulnak és hazudnak, uruk nevében... Én mindent megteszek, és mindent megpróbálok...

Észrevette, hogy egy asszony előtt beszél, Marina áll lent, szeme ijedten és révetegen néz el a távoli, épségben levő tornyok felé, erre néz a Fekete Virág is. Ők látták Mexikót, amikor Moctezuma úr volt az istenek helytartója, s most: füstös, beteg romhalmaz, hullafoltos emberek. Körül, körös-körül keselyűk és sakálok visongnak, ma csak ez Tenochtitlán, Hispánia legcsodálatosabb városa. Halkan és sebesen folytatta, mindegy volt, hogy megérti-e a lány, sebes, szétmarcangolt szavát... de kinek beszéljen, martalócok vannak körülötte, apródok, udvari emberek, a duzzogó Duero, az atya a másik seregrésznél gyóntat...

- Te mondod, hogy miért nem próbálom? Azt hiszed, öröm nekem, ha látom, mint esnek szét a házak, és merülnek el az utcák? Azt hiszed, öröm, ha uramnak azt írhatom, elfoglalánk egy temetővárost, ez lenne célom? Ti vagytok a sátánok fajtája, gyűlöletesek, gyilkosok és emberevők, egymást marcangoljátok, és nekem kell spanyolokkal eszkortáltatni ezeket a szerencsétleneket... nézd meg, totonákok és tlaxcalaiak, cempoalbeliek és maguk a tezcocóiak... mind, mint a farkasok, úgy leselkednek, kezükben kések, mind gyilkolni akar, lakomát akar, asszonyt szeretne, ráugranának ezekre a szerencsétlen vánszorgókra, megbecstelenítenék őket, utána beléjük vágnák a késüket, saját fajtájuk... Ti mondjátok, mirólunk, spanyolokról, hogy kutyák vagyunk... vérszomjasak? Ti mondjátok, hogy mi vétettünk Cholulában és Alvarado... ott, Mexicóban, amikor ráeresztette a legényeket, a bálteremben... Úristen előtt gyóntam és könyörögtem, ne szálljon vérük fejemre, de azok férfiak voltak, védeni tudták magukat, nem voltak ilyen kiéhezett, lerongyolt asszonyok, nem voltak fajtánkbeliek, idegenek voltak, mi kevesen voltunk, védtük magunkat, ha nem így teszünk - összemorzsoltatok volna. De ti, begörbül karmotok, kihegyezitek karóitokat és hurcoljátok, akit értek, befelé az erdőbe, hogy kitépjék szívüket. Én nem akarom, hogy minden romhalmaz legyen. Én a várost úgy akarom uram lábai elé rakni, hogy hívhassam ide, jöjjön át a nagy vizeken, legyen itt mint napnyugati császár, lássa birodalmának legszebbik városát. Azt hiszed, én kívánom, hogy besüppedjen az utca, megnyíljon torka a pocsolyáknak, elnyelje a palotákat, már meg se mutathassam Carlos uramnak: itt valánk mi, spanyolok, innen üzenek ki a borzalmas éjszakán? Most mit mutassak? Ledöngölt törmelékek közt visz az út, széles, mint négy spanyol lándzsa... azt hiszed, ezért jutalmaz engem uram? Nekünk föld kell és város kell és nép kell, kellenek királyok, akik aranyat teremtenek, kellenek parasztok, akik bevetik a földet, kellenek olyanok, akik leszállnak a bányákba, és törik a követ, és tömik az égetőkemencéket, és feltisztázzák a városokat, építik Miasszonyunk templomát. De nekem nem kellenek rabszolgák, akikből naponta elhalnak százan és százan, ha beléjük esik a himlő... és nekem nem kellenek gyerekek, akikből kireppen a lehelet, és az anyjuk üvöltve cipeli kihűlt testüket, asszonyok, akik fekete emlőkkel vánszorognak, és belehalnak, ha egy erősebb legény megöleli őket... Nekem emberek kellenek, nem kísértetek, akiket ti mutattok, fekete karotokkal, amiben bent reszket a rontás...

Marina állt, és nézett fel urára. Ennyit még soha, senkivel sem beszélt. Átvillant rajta: pulque vagy tequila nedve lett volna? De ismerte Cortést, csak déltájban ivott kis kupa bort, józan ember, nem eszik kábító, mézben kevert gombákat, a napsütéstől sem delirál. Nézett rá. Végtelen szeretet fogta el, gyermekének apja és jó ura volt neki. Kancsót hozott, s vizet nyújtott fel, olyan csendes, szomorú volt a hangja, mintha nagyon messziről érkezett volna:

- Éhesek szegények... Nagyuram, tégy csodát. Tégy csodát, mondd, amit nem akarsz és az lesz, amit nem akarsz. Amikor mondod, hogy nem akarsz rombolni, minden szétesik, kímélni szeretnéd az életeket, és tízszer száz és megint száz élet esik áldozatul... Engedd meg, hogy most én még egyszer próbáljak. Elengedsz, nagyuram?

Két kürtös követte Marinát. Így ment fel az elfoglalt templom alsó párkányára, ahonnan láthatták és hallhatták az ostromlók városemberei.

„Malinche hatalmas, nem lehet ellene semmit sem csinálni. Üzeni a Lecsapó Sasnak, férfiúnak tiszteli, nem akarja tőle elvenni sem városát, sem birodalmát. Úgy bánik majd véle, mint barátjával. Emberek, nem halljátok, amint Tláloc minden éjjel ugat láncaitokon, és nem halljátok, hogy megrepednek a falak, és elönt mindent a víz, mert nem engedelmeskedtetek?... Szegény, egyszerű szolgalány vagyok: de lássátok, engem nem bánt senki, és a többieket sem bántja senki, nem tépik ki szívünket, enni adnak... látjátok, asszonyaitok és gyermekeitek, akik kijöttek, ott vannak, elkerített helyen... még egyiknek sem hallatszott ide a halálordítása, ülnek, és kezükben nem fogynak el a lepények, ülnek és siratnak benneteket, akik a halállal vagytok összekötözve... A Lecsapó Sas nagy úr, élet és halál felett. Uralkodott a halálon, éjszakának színeire festette a nappalt. Boruljatok le előtte, kérjétek: álljon meg. Engedje a nappalt, és állítsa meg a vérnek folyását, mely most még nem tud testetekből elapadni. Emberek... menjetek... Malinche várja válaszotokat!”

8

Maréknyi szárított almát kínált feléje. Guatemozin elmosolyodott. „Edd meg” mondta. Egy percnyi csend volt. Kint hallatszott, amint egy-egy tűztorok elbődül, már megszokták. Ismerték a kőgolyók útját, s tudták, hogy nem bánt, ha elfulladva érkezik. Kinéztek a lapos tetőről. Körös-körül égnek az egykori hűségesek őrtüzei, elöl a spanyolok, azoknak hatalmas, kemény máglyáik vannak, messze felszikrázik a tűz, szabályos formákba vannak szétállítva, négyszögek és hosszú, elnyúló háromszögek éllel előre... Ezek a sápadtarcúak, ismerik őket a tüzeikről... aztán elritkul, laposabb és rendszertelenebb lesz, tele szórvánnyal itt-ott felpislog a láng, megint elalszik, mintha jelek szaladnának... Az őrtálló figyeli, melyik a tlaxcalabéliek tábora, s hol tanyáznak a többiek? A nagy tavon cirkálnak a hajók. Vérveres lanternáikkal himbálóznak, megbillenti őket a szél, a zászló felkúszik az árboctestre, ilyenkor üzennek egymásnak valamit... Kinyújtotta tenyerét, és az ételt odakínálta Tecuichpónak. Vázak voltak körülötte. A Haragos Úr néhány régi embere, mintha árnyékruhában jöttek volna vissza a holtak országából. Papanra gondolt. Ezek aligha fognak felébredni. Még egy-két nap, míg bírja tartani Tenochtitlánt. Nyolcvannyolcadszor fordul éjfélre a nappal, amióta eljött Malinche és eljöttek a spanyolok. Éhezni? Húst evett, majdnem mindennap egy ünnepi falat őt illeti. Mindig csak húst, só és fűszer nélkül, zsír nélkül, saját keserű levében megperzselve, ösztövér indiánhús, hisz minden napra esett fogoly, néha fehér is, ha sebesülten vagy aléltan beteperték a kanoékba, lasszót vetettek nyaka köré, vagy portyázók riasztották szét... Hús volt. Mindig egy falás, mert az edények kézről kézre vándoroltak, mindegyik nyesett belőle egy csipetet. A főpap mondta: Atyáink ideje jöhetett vissza... Mi madarak húsával, gyümölcsök levével, föld

termékeivel tápláltuk testünket, s az emberek vére és emberek húsa alig volt több, mint kegyeletesen megszegett, ajkunkhoz érintett áldozat. Voltak már olyanok is, a fiatalabb harcosok közül, akik összeszorították ajkukat, s nem kívántak a lakomából, úgy mondták - nem esznek... Most megint visszajönnek a távoli idők, amikor atyáink húson éltek, hódítottak és öldököltek. Húson éltek. Mi elfajzottunk. Nekünk már keserű az ember húsa, szálkás és íztelen, már madarak puhább húsa ízlik és illatos tészták és mézbe mártott kukoricalepények... Most visszatérhettek az igazi táplálékhoz...

De ezt csak maguk a harcosok mondták, akik a templomot őrizték, és egy-egy falásra megkóstolták a friss áldozatot. Az asszonyok összeestek és elfeketedtek. Tecuichpo egyre szebb lett, mintha szél szaladna át tagjain, egyre könnyebb, egyre gyermekesebb... mintha elvinné a lehelet is, megrezzen, ha lépéseket hall, könny szökik szemébe, lehajlik egy haldokló asszony mellé, és látja, gyermek is van... Mi sajnálnivaló van a gyereken, kérdezik a papok. A gyerek nem él, tágra nyílt szeme nem fogja be a mindenséget. Amilyen gyenge élete, amilyen kis körben szalad - olyan könnyen, fájdalmatlanul megy el innen... Ki bánja, ha meghal egy kisgyerek?

Tecuichpo utánanyúl az almának, már napok óta ezeken él, néhány eldugott alma, melyet megtaláltak valamelyik elszaladt cseléd ládájában, egy egész ládára való, melyet szétvágnak, apró szeletekre, megszárítanak a napsütésben... úgy tovább tart, laktatóbb... Ez a császárnő estebédje. Olyan gyenge és olyan erőtlen, hogy a Lecsapó Sas nem küldi már ki, asszonyai közé, akik a szomszédos szobákban ülnek és sírnak. Minek menne? Férfiak jönnek, harcosok. Jobb, ha látja, milyen közel van mindennek kezdete és vége. Jobb, ha látja, egy eldobott kő, ellőtt nyíl az élet... Jöttek a követek és jöttek a városbéliek. Mindegyik békét akar. Guatemozin hallgatott, aztán megingatta fejét, és azt mondta: nem. Ilyenkor a halál istene költözött egy percre a követekbe, utánozták a gyászt, és eltakart arcuk mögött megindult a könny. Az istenek úgy mondják - nem hagyhatják el Mexikót. Nem áltatja magát, a romok közt előrekúszik a hernyó, már ott jár a nagy teocalli árnyékában. Alvarado emberei megmásszák a lépcsőket... De hol van Huitzilopochtli...? A nagy tó szigetén, ahová még elvihet a ladik, ahol az istenek megpihennek. A főpap ránéz és kérdezi: „Vajon elvándorolnak-e az istenek?” Hallgat a Lecsapó Sas, és helyette a bölcs, öreg udvari ember, Teuhtitle felel, aki Moctezuma sorsát látta beteljesedni. „A teulesek úgy mondják, nagyuram, hogy az istent magukban hordják... Mellükre mutatnak, és mondják: itt van... Vajon nincsen-e nekik igazuk? Vajon nem hiába viszed-e isteneinket át a vizeken, és próbálsz felmenekülni velük a hegyekbe, át akarsz törni az ostromlókon, és az új déli tartományokba vinni őket... Mindenedet feláldozod, uram, hogy minél tovább itt tarthassad, és aztán minél messzebb vigyed az isteneket?... És ki tudja, ők merre akarnak menni? Ki írhatja elő útját Quetzalcoatlnak?”

Guatemozin megemelte kezét:

„Büntetni sem tudok, és nem fojthatom beléd a szót. Én nem vagyok Quetzalcoatl, aki nem kedvelte - miként Tula lakói mondják, a kitépett szívek áldozatát. Én harcos vagyok, és Huitzilopochtlit szolgálom. Nekem itt kell meghalni, Teuhtitle!”

Tecuichpo ránézett urára:

- Miért nem akarsz beszélni Malinchével? Már követet küldött követ után, és hallották a sáncokon Malinalli szavát... Miért kell nekünk meghalni, Guatemozin?

A férfiak egymásra néztek. Kitárták kezüket. Ki akarja elrekeszteni az asszonyok szavát? A szél elfújja... nincs magva. De Tecuichpo egyre izgatottabban, lázasabban kérdezte: miért nem hallgatod meg Malinchét?

- Tőrbe csalhat!

- Vidd magaddal harcosaidat. Neki is kell a béke. Én nem akarok meghalni, és nem akarom, hogy te is eltávozzál az istenekhez. Én élni akarok, és látni akarom békében és boldogságban apámnak városát. Üzenjél Malinchének!

- A nyíl az egyetlen beszéd. Ha erőtlen kar repíti ki - olyan, mint öreg ember beszéde. De nyíl... és nem meghunyászkodás... Mindenki inkább temetkezzék Tenochtitlán házai és töltései alá, mintsem megadja magát.

Minden szó lepergett... Guatemozin nem volt babonás, nem volt fanatikus, halálraszánt emberek csendes derűjével nézett át a határon, mely körös-körül tűzkarikákat bontott ki réveteg szeme előtt.

- Holnap megpróbáljuk...

- Mit határoztál, nagyuram?

- Holnap megpróbálok áttörni az úszó házak raján. Megpróbálom elvinni magammal az istenek bélsarát, a köveket és ékszereket, melyeket atyáim és azok atyái ékességnek összegyűjtöttek. Adjatok ételt az evezősöknek. Áldozzatok fel néhány templomi rabszolgát, hogy megegyék őket, legyen vér karjukban. Mondd meg az erősebb harcosoknak, akik bírják az evezőket, és tudják hajítani a lándzsát, készüljenek! Hajnalban bemutatom még az áldozatot. Nagy ünnepet készítünk, és Huitzilopochtli még egyszer jóllakhat szívekkel. Áldozunk Tlálocnak is, hogy küldjön jégesőt... küldjön szörnyű zivatart a nagy vizekre, hogy fátyol és köd essék miközénk és az úszó házak közé, elszakítsa villámaikat s az égzengést fordítsa ellenük... Áldozunk Tlálocnak, aki pihen éjszakáról éjszakára Mexikó kapuin... Ha bevesszük magunkat a tó mellékére... ha áttörünk, és eljutunk a déli oldalra, akkor megmenekültünk... akkor magunkkal viszünk mindent, az isteneinket, a bosszúnkat, a szent könyveket. Ha csak egy marad életben közületek - gyermeke foganjon az első asszonytól, és mondja el gyermekének: bosszú... bosszú... Mi mindenünket elvisszük holnap, amikor Tenochtitlánból elmegyünk.

Az elvékonyodott tagokat átjárta a belső lobogás. Felkelt alacsony, trónszerű székéről, látszott, milyen karcsú, arcbőre halavány, alig olívzöldes, lábán az aranyhúrú szandál, alsó ajkába belefoglalva a császári smaragd, feje fedetlen, haja aranycsattal van összefogva, hófehér köpenye megborzong a szélben.

- Még egyszer megnézem a várost!

Mindnyájan meghajoltak előtte, és a férfiak menetet formáltak. Atyáinak és azok atyáinak városa, Tenochtitlán, holnap már marék hamu jelzi, hogy valaha istenek telepedtek háztetői fölé, valaha a két hatalmas víz között nem volt nagyobb és csodálatosabb... Megindultak. Véle jött Iztapalapan ura, a hűséges fejedelmek és kacikák, udvari méltóságok: kiéhezett, kísértetjárású páriák, drága, virágos köntösökben, aranybrokátokkal csontvázaik felett.

Körös-körül terült el a halál városa. A Lecsapó Sas saruja óvatos köröket taposott, hogy átléphesse a hulla-halmokat. Mintha a földről felszálló démon dévajkodott volna Mexikóval. Körös-körül spanyol állások, a sánc-rendszeren túl leborotvált házak, atomjaira szétvert paloták, betömködött kanálisok, melyekből hosszú, fehér csíkjával úgy emelkedik ki az egykori töltés-út, mint Fehér Asszony hegyén a hótakaró. Túl a földhányásokon: a rontás. Itt, belül - állanak a kövek. Itt-ott szétzúzott párkány, megcsonkított homlokzat, ahol utat tört magának a kőgolyóbis, de alapjában város: érintetlen és csodálatos. A piramis-templom tetején izzanak az áldozati tüzek, percenként feljajduló sikítások mutatják, hogy az istenek kegyesen fogadják még az áldozatokat. Itt nem változott semmi, a kövek tarkák, sok volt az eső, s a lapos tetőkön millió virág nyílik, újra virítanak a rózsák és a szegfűk, illatuk egybekeveredik a dögletes halál illatával. A kövek állnak, csak az emberek halottak benne. Ahogy mennek

utcáról utcára, emlékek jönnek... Amott túl állt a Haragos Úr palotája, madarak és aranyhalak tenyésztek benne, ritka délövi állatok és minden virág, melyet ismertek a világon... most a látóhatárba beleszúr üszkös, felperzselt gerendája, egyetlen, ami még megmaradt. Minden, ami odaátra került, elpusztult. Ami ideát van, halott kő, melyet elborítanak a halott emberek. Mindenütt tetszhalottak tápászkodnak, foguk összeremeg, állkapcsuk nem bírja tartani, valamit mormolnak... ezek a betegek és tehetetlenek, akik nem bírják a szép halál színeit. A harcosok lent gyülekeznek a tóparton, a csónakok és bárkák körül. A tehetetlenek, járni bíró aggastyánok, asszonyok és gyermekek már napokkal ezelőtt kimentek. Ő adta a parancsot: menjenek, szájuk és ínyük ne terhelje Mexikót, hulláik dögletessége ne fertőzze meg jobban a harcosok levegőjét, sírásuk ne lankassza a férfiember kezében a lándzsát, s ne fordítsa a szívüket az alázkodás és béke felé.

Ment végig az utcákon, felhágott a hidakra. Itt még megvolt a csatornarendszer, vidám kis kutak lehettek egykoron, szépen kövezett utcák, melyek alól mohó kéz gyökereket karmolászott elő. Valaha erre ment el a díszes menet, mely hozzá vitte a császári palotából Tecuichpót... amott, túl volt atyáinak háza, már színét sem látja... itt jött be a menet, kitárta két karját a főpap, beszivárogtak a jövevények, s valaki hangos szóval mondani kezdte a násznak szavát, úgy, ahogy atyáik megszentelték... Ez már odaát van... túl a szabad világ vonalán, melyen ma már csak a tetemek pihenhetnek. Intett társainak, hogy visszafordul.

Mécsek égtek, a kopál füstje királyi teremmé varázsolta a zsákokkal eltorlaszolt egykori gabonaraktárt. Tecuichpo ült asszonyai között, és hallgatta, valahol a félébrenlét-félálom küszöbén a panaszos, jajgató dajka-énekét. Mintha liliommozgású leányka lett volna, oly halkan és kecsesen ment végig a szobán, s aztán a gyengeségtől végigesett a heverőn. Az asszonyok mesemondók voltak, panaszkodtak is, kórus is, ahogy önmagukat bódítva énekeltek az alkonyatban. Akkor jött be a Lecsapó Sas és lehajtották fejüket, hogy ne lássák az arcából áradó istenséget. Guatemozin még erőteljesen, biztosan mozgott. Kora ifjúsága óta minden testi szenvedés végighullámzott már rajta, minden kín és minden fájdalom ízét megízlelte. A belőle kiáradó erő felpezsdítette a kimerült, fáradt harcosokat, s lesték, nem villan-e végig sebhelyes arcán az emberisten kegyes mosolya? Ott állt az ajtóban, csomó éhes asszony között, akik belélegzik a kopál bódító füstjét, olcsó, kábító zamatokkal részegednek le, hogy könnyű és fájdalmatlan legyen a halál.

- Nem halálra készülünk, Tecuichpo! - kiáltotta, harsány indulatú lett, fergeteges, a vénasszonyok kihátráltak, s ketten maradtak, asszonyával.

- Döntöttem. Holnap kiszabadulunk innen. Este már túl leszünk a tavon, ismeretlen tájékok közt fogunk járni... földeken, melyek nem estek ki a hűségemből. Erdő lesz körülöttünk, és vadat ér el a nyíl, te téphetsz friss gyümölcsöket, nem émelyít többé a hullaszag... és forrást találhatsz, melyben megfürödhetsz. Ma ne készüljön senki a halálra, ha valaki meg akar halni, úrnőjét ezzel ne rémítse. Azok jönnek velünk, akiknek erős karokat és erős szíveket adtak az istenek.

- Az én uram elindul a hegyekbe... mint egykor a Böjtölő Rétifarkas?

Guatemozin hallgatott. Kint - fekete karmokkal vágott bele az estébe az eső, a téglahombár falán végigszaladtak az esőszemek.

- Tláloc megsegít... Esni fog... Köd lesz a tavon...

Lakomák ideje volt. Máskor... játék, évődés, a templomban ilyenkor hozták fel az utolsó feláldozandót, ételek voltak... magához ölelte asszonyát. Most ez az utolsó éjszaka, a városban. Lehet-e erre gondolni annak, aki százszor és százszor és ezerszer látta, mint halnak meg az emberek? Valamit kell tenni, hogy elűzzük az éjszaka szellemeit. Magasra emelte a mécset,

mely a guggoló Tlálocot ábrázolta, fején a bőség olajvedrével. Egy összehajtogatott, hófehér bőrre rajzolt könyvet vett kezébe. Tecuichpo közelebb hajolt, mindketten ismerték minden rovátját, hisz tanulniuk kellett éveken és éveken át, míg hibátlanul nem tudták énekét és versét. A Lecsapó Sas most fellapozta Tezcoco királyainak legendás könyvét, s félig olvasva, félig mesélve recitálta az erdőkön-hegyeken át menekülő, ezerszer diadalmas Böjtölő Rétifarkas százesztendős, csodálatos történetét.

9

Sandoval nyúlajka megremegett:

- Kegyelmességed el akar engem űzni, s pihenőbe küld a hajókra?

- Gonsalo fiam, kegyelmednek adtam a legnehezebb posztot. Mi itt elegen vagyunk, hogy visszaverjük támadásaikat. A behozott harcosokon nincsen lat hús sem, fáradtak és kiéhezettek... ha a válogatott csapatok ettek is valamit, azok kevesen lehetnek. Mi itt elegen vagyunk, és én nem is indulok támadásra. Várom, hogy beteljenek plánumaim. Van eleségünk, az indiánok most mellettünk vannak, én nem sietek. Várok, az idő nekem kedvez. Én nem akarom összedönteni azt a pár házat és templomot, ami még a városból megmaradt. Nem akarok olyan helyre behatolni, ahol csupa hullát vetnek szét vitézeim. Éjszaka forgattam elmémben a távoli időket, s gondoltam, talán ama Carthago lehetett ilyen borzalmas állapotban, ott halhatott ki ennyire az élet... Én a jelennel sáfárkodom és azzal is, ami elkövetkezik, nekem mindenről számot kell adnom, mert számosabbak ellenségeim, mint azok, akik mellettem szót emelnek. Nem akarok tovább rombolni és öldökölni. A halottak városa helyett szeretném tartani az életet...

- De nékem minek kell a gályákra mennem, nagyuram?

- Körülvettük őket. Nem menekülhetnek. A töltések a mi kezünkben vannak, s a szárazföldön vivő utakon madár sem repülhet által. De gyengék és erőtlenek vagyunk a vízen. Tizenkét hajóval nem rekeszthetted el az élet folyását, s a déli partok felé nincsenek katonáink, s még nem tértek hűségünkre a kacikák. Én azért küldöm kegyelmedet, hogy meresztgesse szemeit, vajon nem készül valami kitörés arrafelé, a déli határok felé.

Már nem volt senki, akinek elég erős tüdeje lett volna, hogy megfújja Huitzilopochtli trombitáját. Az este ráfeküdt a városra, kevés és gyér mécses mutatta, hogy még élnek emberek, talán szülő asszony felett virrasztanak, valahonnan, előkapart étel melegével űzik ki testük hidegét. A tornyokról nem látszott semmi élet jele, puskalövésnyi távolságban zaj sem volt, semmi nesz. Az eső vigasztalanul, egyenletesen csurgott alá.

Még este elérte a hajókat. Az admirális-brigantina: - durván ácsolt kis, kezdetleges hajó, evezősökkel és hatalmas latin vitorláival, elöl két kis ágyúval, árbockosarán muskétások. A cirkálóhajók visszajöttek, s szócsővel átkiáltották, hogy semmi mozgást nem láttak, csónakok nem törik át már a zárt. A tó viharos, erős hullámokat ver, szél borzolja, ilyenkor nem ereszkednek vízre a kanoék.

Amikor megpirkadt, újra rendezte a hajók vonalát. Hosszú, széles félkörbe állította őket, hogy körülvegyék az egész városi kikötőt, mindenik oldalról láthassák, ha elindul valaki. A déli szélen a leggyorsabb járású, legkönnyebb brigantina, García Holguin kapitány hajója posztolt, ha dél felé törnek ki - ez a hajó alkalmas az üldözésre.

Reggelre megoldódott a csend. A vízfelületen először egy sajka tűnt fel, utána egyre több, mintha végtelen bőgésű arzenál öntené a vízre naszádjait. Már ezrével nyüzsögtek, még lőtávolon kívül, színes foltok buktak elő, harci rendben, tolldíszekkel, mintha nem lett volna ostrom és nem lenne végveszély. Sandoval, az újdonsült admirális bizonytalanul, és félénken adta le az első jeleket. Milyen más, nyeregben, karddal kézben előrohanni, mint itt, e himbálózó faalkotmányok bizonytalan testén, el-elapadó sebességgel rohanni neki az ellenséges emberárnak. Az indiánok támadtak, a brigantinák félköre egyre szűkült, már majdnem egymáshoz tömörültek. A veteránok szeme ismerte a különbséget indián harcos és harcos között, felfedezte a kacikák, fejedelmek, hadseregvezetők aranyban fürdő tolljeleit. A testőrség emberei ott sokasodtak szépmívű bárkáikon, egymás mögött, mindenki nyilat tartott kezében, állva, az evezősök korbácsütésre hajszolódtak, az urak kezében hajítódárda, megremeg, most eleresztik... az első muskétalövés... még távoli... de a mozsár beledörren a pirogák kellős közepébe, reccsenés, piros vérfolt, néhány kalimpáló figura, a tó vize megfodrosodik, a szél a spanyoloknak kedvez, part felé hajtja a megduzzadó vitorlákat, az evezősök lélegzethez jutnak... percek, aztán összeroppannak. A magas hajótestek számára a fatörzsből vájt vagy égetett, agyoncifrázott kanoék aligha jelentenek veszélyt... amíg az égő nyilak meg nem fogóznak a vitorlákban, bele nem eszik magukat a száraz törzsbe, belehullva a kivágott résablakokon... összeroppannak, az ágyúk közvetlen közelből dörögték el utolsó szavukat, a számszeríj vesszője eleven testbe talált, az indiánok üvöltő kórusa betemette a tófelületet, s visszhangzott a víz hátán, végig a partokon át.

Időtlen időkig tartott. A vízen nehezebb volt üldözés és vedelem. A legénység hatalmas csebrekkel állt, hogy loccsanással szétverje a fellebbenő zsarátnokokat... egyik brigantina testére felkúsztak a résekben is megkapaszkodó indiánok, szájukban kőkéseikkel, de aztán leseperték őket, megint nekiindultak, nem volt egységes küzdelem, néhol az erőtlen karok el-eldobáltak néhány kődarabot, de parittyáik nem bírták messzire vetni a kavicsokat, a lándzsák belefúródtak a mellvéderesztékeibe, mint sün teste, úgy meredt előre a szentképfaragásos hajóorr. A kései november színe szétesett a vizeken. A titokzatos, hozzáférhetetlen kikötőből még egyre jöttek, kiapadhatatlan áradatban az új és új hajócskák, naszádok, ladikok. Soha nem lesz vége? - gondolták, amint egy-egy pihenő pillanathoz jutottak, a matrózok igazgatták a vitorlákat, a kormányosok elkaptak félszavakat.

A félkör egybezárult, megint szétnyílt, kiteljesedett, jobb szélen harcolt a könnyű keskeny brigantina, mely szerencsés arányával a leggyorsabban siklott a vízen. García Holguin kapitány ott állt a mellvédnél, leste, mint törnek ki, oldalvást, a védtelen vizekre a csónakok, s ha érdemes volt a zsákmány - golyót küldött a futamodók felé. Az arzenál szélén megint mozgást látott, a nap megsokszorozta a fényreflexeket, kicsit megvakítva, tenyerét emelte szeme elé s látta, amint új csónakáradat reppen ki, legtöbbje egyenest nekihajt a tengeri ütközetnek, míg egyszerre szétnyílik a ladikok rendje, s utat enged három szokatlanul hosszú, gyönyörűen épített dereglyének, melyben hatalmas termetű evezősök közt asszonynak látszó népek is ülnek, a tömeg elfedi testével a három hajócskát, elkerülik a harc irányát, s egyenesen levágnak a déli végek felé.

Egy percnyi habozásra volt már csak ideje. Ha oldalt fordul, elhagyja őrhelyét - fedetlenül marad a jobb szárny, s gyengül a hajókon küzdő erő... ha megmarad helyén - akkor kisiklik a körből a három nagy piroga, melynek rakománya talán értékesebb lehet, mint mindama zsákmány, melyet ma ejtenek. Percnyi tűnődés után felhúzatta a vitorlákat, a megzizegő szélben megduzzadó vásznakkal iramodott az egérutat nyert, a parttól most már elváló három sajka után. A tűzmester ott állt a kanóccal. „Elsüssem?” kérdezte, de Holguin csak csóválta fejét. A szétlőtt dereglyéről vízbe pottyan a sejthető drágaság, nincs semmi célja, el kell érni őket... Így közeledtek. Az evezősök teljes erővel, lélekszakadtában dolgoztak, de a távolság

percről percre csökkent, a spanyol őrhajó biztos, sikló járással ette az elválasztó távolságokat. A kapitány a mellvédre rendelte a számszeríjasokat. Nyolcan voltak, s a puska formájú üres facsőben megzendült az ideg, amint a kulcs lejjebb és lejjebb feszítette az acélívet, a vékony, tűszerű vastüskét ráhelyezték a vájatra, csak célozni kellett, meghúzni az idegtartó ravaszt.

Már csak néhány lábnyira voltak, a kapitány számolt... most már utolérjük biztosan őket... ügyeljetek, akkor lőjetek, ha intek... várjatok... készülni... célozz...

Minden embert kivehettek a három hosszú, elnyúló dereglye elsőbbikében, a másik kettő valamivel hátrébb maradt. Láthatták az elkínzott, fáradt emberarcokat, elcsigázott, inas karokat, melyek a halálfélelem végső lázában markolászták az evezőt... mindenkit láthattak, az orrában álló hatalmas, sápadt legényt, aki egyszerre lehajlik, az íjász keze halkan megérinti a ravaszt s kérdőleg ránéz parancsnokára... az indián lehajlik és keze nem fegyvert ránt elő - hanem fejdíszt. A veterán leereszti az íjat, hátrahökken, még Cortésszel indult Cubából, végigjárta vele Mexikót, megismeri, hogy az a tolldísz, melyet most a fiatal harcos homlokára illeszt - Moctezuma császári ékszere. Ahogy így áll, egy mozdulattal leállítja az evezők játékát, a csónakot még csak a belekényszerített ritmus viszi előre, most felegyenesedik, mintha valami emelvényfélére lépne... aztán beveti magát a tóba...? Mindenkinek szeme a csodálatos zöld quetzalkoszorúra tapad, mely a sötét köpenytől úgy válik el a nap tüzében, mint zölden patakzó aranyforrás. Int kezével, megáll a hajókon az élet.

- Ne lőjetek. Én vagyok Guatemozin. Ha elértetek, megadom magam. - A veterán leereszti a számszeríjat: „nagyúr", mormolja... ők már értik az ország nyelvét... látja a velük levő néhány tezcocóit, egyszerre földre dobják magukat. A három csónak majdnem egy szintben úszik, a spanyol hajó vonalában. Újra felcsendül a hang:

- Ne lőjetek. Végy engem hajódra, vedd hajódra asszonyomat és harcosaimat. Vigyél Malinchéhez, hogy megmondjam néki: megszűnt közöttünk a harc!

A tolmács töredezve, halkan mormolja a szavakat. Fogoly? Vagy ez országok ura még, aki harsányan, cseppet sem törődötten parancsokat oszt? Vajon nem csel-e, s ezalatt a másik rejtek helyről az igazi Guatemozin észrevétlenül kiszalad? A tezcocói, aki felkéredzkedett a hajóra, ingatta a fejét: ő a Lecsapó Sas, vége a harcnak! Eltakarja köpenyével szemét.

Leeresztik a hágcsót, intenek inkább mozdulatokkal, mint szavakkal, jöjjenek fel, egyenként. A csónakok egyre közelebb húznak, az evezősök elérik a hágcsót, aztán hidat formálnak testükből, melyen keresztül kényelmesen felhág néhány udvari ember, utána hatalmas szőnyegek terülnek ki, s Tecuichpót egyengetve fellép a hágcsóra a császár.

Holguin egyszerű tengeri ember volt, akit különös sorsa e tóvidékre, szárazföldi harcok sodrába vezetett. Emlékezett egy sok évvel ezelőtti marseille-i reggelre, amikor Enghien hercege a Capitana fedélzetén fogadta Kheir-ed-din-Barbarossát, a kalózból lett észak-afrikai emírt. Pillanatra feltámadt benne az emlékezés, a megfújt kürtök, a tengeri parádé, zászlók lobogása, a csodálatos délszaki nap, keresztény rabok éneke, amikor megkondult az estharang...

A tezcocói tó öblén trombitaszó hallatszott, felreppent a zászló a legmagasabb árbocra, mely tengeri nyelven győzelmet, a harc végső beszüntetését jelentette, a tűzmester odaértette kanócát a lőporos szájhoz, s az üres vizekbe bevágódott ártalmatlanul a kőgolyó. A katonák felsorakoztak, fegyverrel a kézben, s most a felérkezett indián nagyságok tiszteletére harsány üvöltésbe kezdtek bele. A trombiták szavát elvitte a vízen a szél, egyszerre minden szem Holguin hajója felé fordult, a tengerészek elértették a felreppenő lobogó nyelvét, hallották az ágyú szavát, egyszerre felcsengett a Te Deum, melyet valamelyik jámborabb tengerész hagyományosan intonált. A brigantinák továbbadták egymásnak a jelt. Holguin megbontotta a

sort, és most ellenkező irányban, a félkör átlója felé indult meg, hogy elsiklatva társai előtt, elsőnek vigye el Cortéshez a zsákmányról a hírt.

Sandoval az ellenkező szélen volt, ahol még változatlan hevességgel folyt a küzdelem. Az indiánok védték, fedezték urukat, s a harc nem csillapuló erejéből sejtették, hogy uruknak egérútja a déli végek felé talán sikerül. Most egyszerre megjelent előttük a balhírt hozó vitorláshajó. Az árboc tetején a zászló, körös-körül ujjongó, megmámorosodott figurák, a mellvéden ott áll Guatemozin. Megakadt a küzdelem, mely e vízi terepen talán kevésbé volt heves és véres, mint a szárazföldön. A csónakok imbolyogtak, közel jöttek, távolodtak, a spanyolok kímélték gyér porukat, csak itt-ott lobbant fel egy lövés, ha túl sűrű volt a támadó tábor, egy csáklya beleakadt a csónakokba, felfordította, s a ladik maga alá sodorta kapálódzó utasát.

- Vége a harcnak! - üvöltötte Holguin, és rámutatott a királyi fejékében halálsápadtan parádézó Guatemozinra.

- Ne küzdjetek, minden hiába. Szüntessétek be a harcot, és eresszétek le fegyvereteket. Az istenek így akarták. Adjátok tovább harcosaimnak, hogy ez a nap, amikor nem harcolnak tovább fegyverek!

Sandovalhoz is eljutott a hír. A pirogák előtte - hisz látták a hajón az admiralitás jelét - támadóan sokasodtak, itt volt a legerősebb a vérengzés, a legtöbb égő nyíl erre hullott: a legerősebb ütközetben, izzadt-sárosan, homlokán végigszaladó karcolással, halálos rekedten verekedett Sandoval, félig megsiketülve az ágyú dörgésétől, csak a mechanizmus dolgozott benne: erőinek végső, áldozatos megfeszítése. Egyszerre látta, amint az árbockosárban ülő íjászok felugranak, és lefelé integetnek... megélénkült a sorban álló brigantinák fedélzete, a ladikok rohama mintha megcsillapult volna, mindenki dél felé mutat, ahonnan egyenes ívben, lengő lobogóval tör előre Holguin könnyű őrhajója. Amint elhaladt az első előtt, szócsövön egyik kosárról a másikra ordították a hírt: az indián császár megadta magát... hahóhó... megadta magát... vége a küzdelemnek... megadta magát...

Guatemoc ott állt a mellvéden, egy pillantást vetett hátra, ahol a kiterített szőnyegeken, priccseken hevertek az asszonyok, a kapitány ételneműeket hozatott, előkerültek a legények kukoricakenyerei, hatalmas pulques korsók, szárított sertéshús, oldalszalonnák, melyeket máskor undorodva nézték volna, most megzizzent kezükben a spanyolok kése, szeleteket nyestek, s a kiéhezettek lassú, sápadt örömével fűtötték hidegülő testüket. Guatemoc nem nyúlt ételhez a hajnali utolsó áldozat óta - egy fiatal tezcocói volt, akit elfogtak előző este naszádosai -, nem volt falat szájában, s elfeledte kenyér, só és tiszta víz ízét. Most állt, ott, ahol legalacsonyabb volt a párkány, s alakja kimagaslott a vizeken nyüzsgő csónakok felett. A harci zaj, lárma, lapátok csapkodása elfojtotta szavát, csak egy-egy tört hang bukott ki, de megértették jeléből, hogy vége van a harcnak: minden további ellenállás céltalan.

García Holguin hajója után csődület indult meg. A küzdelem közben elakadt csónakok most rendre felsorakoztak a két királyi bárka után, egyre többen és többen feketélltek, harc nélkül, nyíllövés nélkül, háború és béke közötti bizonytalan, majdnem önfeledt pillanatban... Mi lesz most? Senki sem kérdezte, a kar lehanyatlott, s a szemek mohón kémlelték a part hosszát, amerre spanyol állások vannak. Béke? Néhányan lesiklottak a legközelebbi hínárosig. A spanyol hajó hagyta, sem muskéta golyója, sem nyíl nem surrant feléjük, elmehettek... Így álltak bizonytalan evezőcsapásokkal, előttük uruk, a Lecsapó Sas, akinek teste üdvéért vásárra vitték bőrüket.

Holguin átvágta a félkört, a vezéri hajó előtt vonult el. Sandovalhoz már eddig elfutott a hír, egyik őrszem adta tovább másikának. A mellvédről maga vette kezébe a szócsövet. Hangos szóval kiáltotta, hogy faroljon hajójával közelébe, kísérje át a Capitanára foglyait. Egy percig a hajó feléje tartott, amint don García elkapta a szót.

- Add át nekem a foglyokat!

- Nem tehetem, uram, én fogtam el, enyém a dicsőség!

- Urad vagyok és parancsnokod, én mondom, add ki őket...!

Egy csónak vált ki a többi közül, az evezők mellett két fürge spanyol katona, akik beleugorva egy indián ladikba - teljes erejükkel igyekeztek a szárazföld felé. A hínárosban talpra szökkentek, s messziről kiáltották: hol van a főkapitány... merre van don Hernando...? Mindenki látta rajtuk, hogy fontos üzenetet hoztak a hajókról, kézről kézre adták őket, szaladtak feltépett töltéseken, romhalmazokon, paliszádokon keresztül a piactérhez, a toronytemplom aljáig, melynek első peremérőI Cortés nézte az ütközetet:

- Mi hozzuk a jó hírt... kegyelmességednek mi hozzuk először: elfogták az indián császárt, házanépével egyetemben... most vitáznak rajta García és Sandoval urak, mi jöttünk, először jelenteni a nagy hírt...

Leszaladt, az omladozó korlátot megkerülve, a keskeny, meredek lépcsőkön. A torlaszokon túl még állt a harc, a mexikóiak fekete tömege éktelen kiáltozással még neki-nekilódult a spanyoloknak, szitok és üvöltés verte fel a korlát kerítette, épen maradt mexikói várost, melyet elnyelt a szűk, sikátoros utcák árnyéka, itt élők és halottak vegyesen húzódhattak meg. Lerohant a lépcsőkön, melyeket ezer és ezer áldozat lába koptatott ki, megállt a fulladozó, lelkendező katona előtt... Mindaz, amit hallott, első percben hihetetlen volt, mintha álomban járna és beszélne, úgy szaladt kérdés és felelet... Lekapta fejéről a sisakot, és felnézett a templomerkélyre, napok óta megint ott bátorított a kereszt, talán épp azon a helyen, ahol esztendővel ezelőtt az öreg Miguel ápolgatta virágait Miasszonyunk oltára előtt.

„Te Deum laudamus”... - mondta, és megfogta Olmedo atya kezét. Szeme elrévedezett, barátait kereste, de Sandoval a vízen, Alvarado és Ordaz a távoli hadoszlopoknál, Oli vezeti a tlaxcalaiakat, Aldarete sebeit nyögi... zsebébe nyúlt darab arany vagy drágakő után, hogy hírhozókként jutalmazza a katonákat. Akkor ráeszmélt az utolsó szóra, melyeknek értelmét most fogta fel. Körülnézett, a tisztek közül csak Lujo volt mellette.

- Don Francisco, szaladjon kegyelmed ez emberek csónakjával a hajókhoz... üzenem nékik, hogy nem alkalmasak az idők sorrend feletti vetélkedésre, én majd döntök felette... de igyekezzenek már, hogy véget vessünk a harcnak s még jobban, hogy hajuk szála se görbüljön meg a foglyoknak... mindnyájan, üzenem, felelnek értük... de kérem kegyelmedet a Mindenhatóra, rohanjon, hogy ne legyen késő...

Egy percre egyedül maradt az imádsággal. Körös-körül a hatalmas tlatelulcói piactér, majdnem akkora, mint egy város... a teocalli, oldalvást, dél felé a torlaszok, melyek mögött itt elkeskenyedett az idegen, áthatolhatatlan másik világ, mintha nem is az Úristen kegyelméből teremtődött volna meg ezen az antipoduson... Vér, itt-ott egy felbukott harcos, amott kövek, ahogy egy gyenge kéz elgurította, az egykori paloták romhalmazai, szétcsákányozott bálványfejek, melyek torz kígyó- vagy párducfejű rémségükkel mutatják az áthatolhatatlan időt. A paliszád kezdetéig minden romhalmaz, onnan alacsony házak tetején fut a védelmi vonal... vízbe hajló, roskatag hátukon szalad végig a halál. Olyan rettenetesen egyedül volt ebben a pillanatban. Valakit keresett, aki érti szavát és érti, mint verdes szájáig a lélek... Hol van Marina? Hallotta saját hangját, amint harsányan, elnyúlva kiáltozta Marina nevét.

Amikor melléje került, mint annyiszor azóta, hogy először ölelte össze a partvidéken az idegen emberek beszédét, most is felnézett urára, mintha tőle várná a kinyilatkoztatást. Cortés megfogta karját, mutatott az eloldódó ladik után:

- Jönnek... látod, jönnek majd, elfogták őket, ahogy szökni akartak a csónakokon... egy óra múlva itt lehetnek, mind... Guatemozin és jön velük a háznép is, Tecuichpo. Éhesek és fáradtak... napok óta alig ettek. Marina, te törődjél velük, szaladjál az asszonyokhoz, süssenek valamit és hozzatok kakaót nekik és kérj bort... Istennek hála légyen... Gyere vissza gyorsan, Marina...

A paliszádokon túl mintha lankadt volna az ellenállás. Az eső végigcsapdosott a feltépett köveken. A harcosok ilyenkor Tlálochoz fohászkodtak. Kürtjellel visszarendelte az egyik szakasz katonát. Végignézett rajtuk: álmatlanok, szurtosak, csapzottak voltak, a hosszú, fáradalmas napok alatt kirojtosodott bennük a lélek. Nem néznek ki cicomásan. A tiszteknek mondta, szedjék rendbe, ahogy tudják az embereket. Bement a szállására. Ledobta magáról a nehéz vértet, arcát vízbe merítette, hogy lemossa a szennyet, izzadtságot, freccsenésnyi vért. Könnyű ujjast vett magára, most nézett először egy tenyérnyi tükörbe, fésűvel végigszántott haján, s elkent rajta illatos olajat. Jön Tecuichpo.

Felment megint a templomlépcsőn. Ellenzőt formált szeme elé, úgy vigyázta, mint érnek partot a vitorlások, mint lendülnek el a hosszú, keskeny ladikok, egy csomó fegyveres, közöttük tarka, indián tolldíszek, középen magasan, kiemelkedve a hatalmas, aranyzölden izzó quetzal-farok. Félóra, míg ideérnek. Végigfutott rajta a pillanat izgalma. A láz emelkedni kezdett, mint amikor Xolokh váránál jelentették, hogy muskétalövésnyire várja őt a Haragos Úr. „Minden ország, mely megoszlik, önmagában roskad össze...” Lenézett. Alant már gyűlni kezdtek a háború végét érző tisztek, megérkezett Alvarado, a tér másik oldalán feltűnt a Fekete Virág nyúlánk, sápadt figurája.

A trombita megszólalt a tér oldalánál, Ortiz kürtösei belefújtak a hangszerekbe. A déli ösvényen megjelent Sandoval, mellette Holguin kapitány, a hajókról a számszeríjasok, utánuk emelt fővel, császári pompájában, tollköpenyében, tollkoronával Guatemozin, aranyszandálja sárosan az esőverte utaktól, kezében lefordított hegyű könnyű gerely. Háta mögött egy lépésnyire jött Tecuichpo, a kíséret lesütött szemmel oldalvást ballag. Amikor szembeértek egymással, mindkét oldalon visszavonultak a spanyolok. A Lecsapó Sas fáradt, sovány, barázdás arcában kemény, rendíthetetlen tekintet ült. Cortés elébement és megölelte. Utána megfordultak, s mentek a tér széléig, ahol néhány kődarabból s deszkából ülőhelyeket szerkesztettek az ácsok. Most Tecuichpóra nézett Cortés. Levette kalapját és földig súrolta, kesztyűs kezével intett: üljön le. Guatemozin állt szemben Cortésszel és várt. Egybekavarodott a kép. Ételhordók sürögtek, Marina lehajolt Tecuichpo lábához, átölelte, újból mély, udvari illemmel hódolt a világ ura előtt, akinek fáradt, kiéhezett figurája elárulta az utolsó napok nélkülözését. Meghajolt előtte, s leste: int-e szemével, vajon észrevette? Aztán odaállt mögéje, és várta a szót, melyet ura szavára kell átfordítani. Várta a szót, melynél súlyosabb és komorabb még nem rebbent át egyik világból másik világba, Anáhuacban.

Cortés állt a Lecsapó Sassal szemben. A császárnő ült, néhány lépésre a jobbára fegyvertelen azték fejedelmek csoportja, élükön Tlacopan elűzött ura. A tér másik oldalán a spanyolok, a duzzogó Sandoval, Alvarado és Ordaz, közöttük Ixtlioxichitl, fejedelmi díszeiben. A téren körös-körül spanyol fegyveresek, hátuk mögött sok-sok ezer, vérre és áldozatos színjátékra sóvárgó tlaxcalai.

Guatemoc megszólalt. Kemény, majdnem nyers volt, ahogy Cortéshez lépett. Halkan, tagoltan beszélt, udvari nyelven, melyet csak vérbeli hercegek s magasrangú főpapok beszéltek egymás között, s amely kifejezéseinek választékosságával s a formák gondos lejtésével sok-sok nemzedéken átszűrődő udvari hagyomány kedves gyermeke volt.

- Malinche, nekem védenem kellett ezt a népet és ezt a földet, amelynek ura voltam, így parancsolta nekem őseim akarata. Most mindennek vége, a te hatalmadba estem. Kérlek téged, Malinche, hogy végezz velem gyorsan...

Két lépést tett előre, megfogta Cortés övén a kis, aranyláncon lelógó háromélű tőrt, és meglazította tokjában, úgyhogy Cortés önkéntelenül is fegyveréhez kapott... A Lecsapó Sas folytatta, mielőtt szóhoz juthatott volna:

- Kérlek, végezz ezzel a fegyverrel, amely itt függ az oldaladon. Mire vársz még? Az olyan foglyok, mint én, terhet rónak csak a győztesekre, és így nekem az a dicsőség jut, hogyha nem halhattam meg a harcok alatt, legalább a te kezed ejt el... Kérlek, végezz gyorsan, hogy elérhessük a mi harci istenünk birodalmát... Én elfáradtam ebben az életben és ebben a szenvedésben... Vajon mire vársz még te, hiszen a Nap fia vagy, s a nap is befutja a pályáját, amikor átrohan, az égboltozaton... mire vársz hát?

Egyszerre elcsuklott a hangja. Cortés most eszmélt először arra, hogy az, aki most szemben áll vele, idegesen tépdesi köntöse szegélyét s eszmék és indulatok zuhatagában most megrendül benne minden, ami eddig történt életében és atyái életében... hogy ez a férfi fiatal, még nagyon fiatal... Közelebb ment hozzá, és amikor Marina szava elakadt, majdnem egészen suttogva mondta:

- A te nagy hősiességed csak dicsőségedre válik, Guatemozin, én nem gáncsollak érte, férfi voltál, megtetted. Én bizony boldog lettem volna, ha hajlottal volna a béke szavára, és nem kellett volna elpusztítanom a várost és annyi ezer és ezer szegény lakóját. De ezen mi már nem segíthetünk, így kérlek, vigasztaljad meg tisztjeidet, és mondd meg nekik, én üzenem, hogy nem szégyen a világ legnagyobb és legkegyelmesebb urának hatalmába esni, aki végtelen jóságával nem fog országodtól megfosztani, nem leszel fogságra vetve, s mindaddig, míg Carlos urunk dönt sorsod felől, észre sem fogod venni, hogy nem a te híveid között élsz, annyira tisztelni fognak a spanyolok...

Várt egy percig, míg Marina beszélt. Nézte a hatalmas erők ütközőjébe került harcos ellenfelet. Példák tolultak elébe, lovagkönyvek, az elűzött Artus királyról, amikor búcsút mondanak hazájuknak a kitaszított hősök. Konstantin, aki alátemetkezett Constantinopolisnak, Beobdil... igen, erről atyja is mesélt... róla, most egyszerre vérré és valósággá lett a mese, különös hasonlat, s vigasztaló is, ahogy mondja:

- Látod, éppenséggel harminc esztendővel ezelőtt ott volt atyám, fegyverrel kezében, amikor a Nagy Királynő és férje, a Király előtt megjelentek a mórok, Granada követei... Atyám mesélte, hogy hallották a táborból, amint kiáltoznak a papok, ők meg látták, amint spanyol lovasok végigpusztítják a csodálatos Vegát... olyan szép volt, mint Mexikó völgye... és látták, amint éheznek az utcákon, és feltartják kezüket az emberek és sírnak a királyuk felé: adjál békét... És Boabdil nézte a tengert minden hajnalban és minden estefelé, hogy nem jönnek-e hajók... segélyhajók Afrika felől, idegen urak nem jönnek-e feléje? És nem jött senki és Boabdil király megírta urunknak, hogy bejöhetnek kardcsapás nélkül a várba... Így jöttek... atyám ott lovagolt csapata élén, látta, amint bekanyarodott a királyi menet, felért Alhambra dombjára, megállt a paloták előtt, letérdeltek mind a ketten, hálát adtak Istenüknek... és jött elébük lován Boabdil, akinek arca sötétebb volt, mint a te arcod, Guatemoc, és testét elöntötte az aranyékszer... és jöttek a kiéhezett katonák és tisztjei és tábornokai... És Boabdil átadta a város aranyból

kovácsolt kulcsát... És így menekült meg a nép, így menekült meg a város, így menekült meg Boabdil, aki elment, a tengeren át... a spanyolok hagyták menni... Neked sem szabad sírnod, uram, hisz úgy mondja a mi versünk, hogy „egy király érkezik diadallal, a másik siratja vesztét", amint éneklik az országunkban, hogy sírt Boabdil s anyja, Ayesha vigasztalta, így mentek a hegyeken át... ezért te se szégyelld, akit Lecsapó Sasnak hívnak a ti nyelveteken, ha könnybelábad a szemed, de gondoljál arra, hogy így jár mindenki, mint Boabdil, és a te sorsod is mutatja, aki a mi urunk ellen emeli fel a kezét...

Elhallgatott. Észre sem vette, hogy Marina áll és néz, várja, mikor indul meg rés a szavak között, hogy elmondhassa bizonytalan, szaggatott értelemmel egy idegen, távoli király sorsát, akinek arcáról elvonult a nap, s aki azok ellen emelte fel kezét, akit úgy hívnak maguk közt az aztékok, hogy „a tengerről érkezett fehér tajték..."

Megszólalt Marina. Cortés látta rajta, hogy most nem tolmácsol, szeme kitágult, láz felhőzte el, kinyújtotta kezét, és rámutatott a felettük meredő teocalli tetejére, melynek irtózatos magasságokban terpeszkedő csonkalapjáról nem üvöltött többé Huitzilopochtli:

- Uram, hidd meg, hogy úgy van, miként a Böjtölés Ura írta, hogy a bálványok csak fából és kőből való istenek. Nincs szavuk, nem éreznek, s nem tudják ízlelni a mennybeli élet gyönyörűségeit, sem a napot, sem a holdat, sem csillagokat... sem a föld szépségét, a patakoknak, fáknak, füveknek szépségét. Valami nagyobb, hatalmasabb teremtőnek kell elrejtőznie mindezek mögött, csak ő tudja megcsillapítani aggodalmam és a szívemnek keserűségeit...

Guatemoc hallgatott. A csend egyszerre megszállta. Csupa idegen körülötte... Tecuichpo szemét kereste, réveteg tekintetét, és most látta, amint ijedten és mégis simulón Cortés alakját öleli körül, látta Marinát, a neofiták eksztázisában, az idegen urakat, akik gyűlölték és átkozottak voltak előtte, s akiknek keserű teste megfertőzte volna az áldozati húsra leső fazekakat.

A csendben felemelkedett székéről Tecuichpo. Cortés elé ment, meghajtotta fejét előtte, úgy mondta:

- Malinche, ne törődjél velünk. Mi kevesen vagyunk, és bírjuk az éhséget. Kérlek, menj be irgalmas embereiddel a városba, és segítsél azokon, akik még élnek. Menj te hozzájuk a városba, és ígérd meg, hogy nem ölöd meg azokat, akik élnek!

Cortés lehajolt. Férfisorsának lázában most perzselte meg újból a gyöngykagyló-tekintet, végigfut arcán, s drágakövek módjára ragyog ki halálos sápadtságából. Meghajtotta előtte fejét.

- Úrnőm kérése parancs. Mihelyt elfogyasztottátok az ételt, megindulunk a város felé. Kérlek, Guatemozin, oldozzad fel népedet. Mondd meg nekik, hogy ne kíséreljenek meg több ellenállást, ne nehezítsék meg az én irgalmamat, mellyel az Úr Jézus nevében kezembe akarom venni sorsukat... Adjál mellém néhányat uraid közül, akik velem jönnek, és akiket ismer a nép...

Körülnézett. Sápadt, ismeretlen, halálra változott arcok az urak csoportjából. A Fekete Virág a másik oldalról megmozdul, mintha elindulna a Lecsapó Sas felé. Húsz-huszonöt lépés választotta el őket. Guatemoc megrezzent, amikor meglátta a gyűlölt arcot, egyszerre szálfaegyenes lett, a kihegyezett, aranyvégű, könnyű bot megremegett kezében.

- Malinche, ha azt akarod, hogy a halottak feltámadjanak, és rád öklendezzék utolsó nyálukat, ha azt akarod, hogy a fák elébed zuhanjanak és az erdők elfojtsák szavadat... akkor vidd őt magaddal... akkor ültesd rá agancs nélküli szarvasodra, adjál kezébe tűzesőt rejtő csövet, adjál rá kovácsolt ruhát, mely megvéd a nyilak, parittyakövek ellen... így vidd és meglátod, hiába,

mert ahol kis eresztéke van, behatol ott az átok... A halottak rákapaszkodnak, és úgy mutatnak rá, az árulóra, akinek nevét soha többé senki ki nem mondhatja undorodás és borzadalom nélkül, amíg fajtánkból való férfiak magjából szakadnak férfiak Anáhuacban.

A Fekete Virág megborzadt, aztán görcsösen hozzákapott a mellén csüngő kereszthez, mintha fétis és oszlató lenne, melyről megtörnek az átkok... de Guatemoc tovább beszélt:

- Te, akinek nevét nem ejtheti ki senki többé... te most újból tigrissé változtál... és átharapod testvéreid nyakát, és hiénává változol, aki kikaparja a halottakat... és sakállá változol, aki ott ugat, ahol Tláloc már elvégezte dolgát... Böjtölés Urának démon csúszott hímvesszejébe, amikor elbocsátotta anyádba a magot, mely megfogant. Törzsem és házam nevében, mint mindeme birodalmak egyetlen ura, megparancsolom mindnyájatoknak, akik értitek hangomat... és parancsolom, hogy vigyék tova szelek és adják egymásnak a fák és legyen odarajzolva az ösvények felé, amerre elvisz a lábad: annak, akinek nevét nem mondhatjátok ki többé, dögletes a lehelete, átkozott szava, legyen átkozott és dögletes mindenki, aki hozzáér vagy segít rajta. Így mondtam én, a ti uratok!

Cortés állt, és figyelte a párbeszédet, melynek értelmét a borzadó tekintetekből kihámozta. Látta, elsápad az apostata, homlokát kiverte a verejték, előrelendülne, keze kotorászik a kard markolata után, de az apródok szelíden lefogják. Ortegilla mondja: csak nem bántasz egy foglyot, akinek nincsen már fegyvere csak szavakkal parittyázhat...?

Teuhtitle jött előre. Éles, finom arca olyan volt, mint távoli messzeségben megszépülő emlék, valaha a Vera Cruzt jelző homokbuckákból aranypatakok... az első szavak, melyeket evvel az indián diplomatával váltott, sátor mélyén, kettős tolmáccsal Aguilar és Marina nyelvén... Teuhtitle most gyér, ritkuló hajjal, bajtól barázdált ábrázattal áll előtte, mintha kérdezné: emlékezel, amikor megöleltél? Emlékezel, milyen bátortalan, kezdő legényke voltál ijedt martalócaidnak élén, amikor először jöttem hozzád a Haragos Úrnak szavával, hogy kapott ujjad görcsösen utána az aranynak, s mint meredt szemed csodára, amikor az írnokok parányi ecsetje hegyén ott táncolt a képed és vitézednek a képe...

- Malinche, vigyél engem magaddal. Öreg vagyok, és ismerem Tenochtitlánt. Ők is ismernek engem. Ha felemelem karom: nem jön több kő, és ha én végigmegyek, tudják a haldokló asszonyok, hogy nem viszem el az áldozati kövekre gyermeküket... Megyek veled, Malinche!

A széles deszkákra könnyű fehér szőnyeget tettek, s Marina halk szavakkal rendezte az ételeket. Virágok kerültek rá, fél-spanyol, fél-indián vendéglátás, tortillák kukoricalisztből s valódi spanyol búzakenyér, melyet egy Vera Cruz-i hajó hozott, indián pulykák, ürücomb, a szigetekről kancsó bor, magas, gótikus cinkupában, melyre Szent György sárkányharcát verte ki a toledói ötvös. Cortés felvonta kesztyűjét, és úgy érintette meg Tecuichpo kezét, vezetve. Marina fehér gyolcskendőt borított fejére, urával, Guatemozinnal csak így ülhetett le egy asztalhoz. A kíséret elhelyezkedett. Fekete Virág magányos figurája valahol eltűnt sátrak és barakkok között.

Olmedo atya állt, és mondotta az asztali áldást. Hosszasabban a szokottnál, s reszketőbb volt a hangja... indián szavak estek ki belőle, a tábori páter lágy és irgalmas beszéde, tört, úton-útfélen felszedett nahuatl nyelven, melyet a Völgy minden lakója megértett, s amely csengő, egzotikus szavaival betört már a spanyolok közé. Ő mondta az áldást, s mondta, hogy törjék meg az első darab kenyeret, melyet Hispániában aratott búza lisztjéből sütöttek, törjék meg az ő emlékére, aki azt mondta, hogy aki téged kővel megdob, dobd vissza kenyérrel... Tecuichpo megszagolta a különös süteményt, mintha felszívná illatát, e meleg, ropogós test illatát, félénken s mégis mohón beleharapott, s abban a pillanatban elhagyta önuralma, s rettenetesen zokogni kezdett.

Az azték urak lassan, óvatosan faltak, urukon volt szemük, s látták, hogy ő csak tiszteletadásból illeti az ételt. A spanyol kapitányok kegyetlenek és vérszomjasak voltak, de most e sárga, kiaszott, drága köntösökbe csavart emberhorda előtt eleredt szívükben a könyörület, s maguk jószántából, néhány töredezett indián szóval kínáltak szájukba ételt. Mindegyik magát látta, amint támolyogva vonul el ellenségek sáskarajában s az élet...? Ezekből még lehetnek Krisztus népei, mondta Olmedo, a többiek bólintottak hozzá, a páter igazat beszél, ezekből még lehet... gondolták, s számolták a mellükön lógó jáspisokat.

Felálltak. A parancs úgy szólt: A Lecsapó Sas és férfikísérete fedezet mellett vonuljon vissza Coyohuacanba, ahol berendezik újból a főhadiszállást. Guatemoc parancsa úgy szóljon: ötezer ember álljon készen arra, hogy kitakarítsa, rendbehozza a várost. Ők pedig... Cortés és a kapitányok és a tolmácsok és néhány még lábon álló indián főember... és Tecuichpo... végigmennek a városon!

Akadályokat kellett átgázolni, a lovak visszahőköltek a szörnyű szagtól, mely megcsapta őket a paliszád mögül. Hullák - némelyike még félig élőn, borzadó tekintetével, görcsös, feketére aszalt ujjakkal belekarmol a levegőbe, mögötte házak, tárva nyitott szemekkel, az azoteatetőkön végig oszló, szétporló hullahegyek, csontvázzá fogyott csecsemő felsír, eszelős asszony üvegszeme mered rájuk, kutyák tetemei, melyek kínba harapva elbódorodtak az iszaposban... Cortés kendőt kötött orra elé, melyet előbb ecetbe mártott. A többiek követték példáját. Meggörnyedve, némán hajoltak meg a szörnyű felelősség súlya alatt. Akik vele voltak, Aldarete kivételével, veteránok, azok ismerték e mosolygó, gyönyörű Tenochtitlánt, harmincezer házával, százezer lakosával, ismerték palotáit, útjait, tereit, végtelen gazdagságú parkjait, kertjeit, templomainak hatalmas földrakásait, e nyüzsgő sokaságot, amint a cikázó ladikok belevágnak a csatornák közé, ilyen volt Mexico városa, mondogatták, aztán elakad a hang, dögletes hullaszag fertőzése erjedt végig az egykori utcákon, átszállt a sáncárkok felett, és beleszakadt a csatornanyílásokba. Aztán az egyötöd városban, melyet megkíméltek a spanyol csákányok, ott álltak a kövek, de alig volt körülöttük élet. Akiben még volt jártányi erő: Olmedo atya néhány önkéntes misericordiánusa lelocsolta ecettel, lefektette a takarókra, melyeket néhány jobb érzésű tezcocói teregetett szét. Így mentek tovább a hullák városában. Mennyi lehetett? Cortés önmaga, találomra, negyvenezerre tartotta, ahogy átfogta szeme, s nem bírta elhajtani magától a rémületet. Duero járt mellette halálsápadtan, sovány, machiavellisztikus figurája belenyúlt a vigasztalanságba, most nem volt ajkán semmi mosoly.

- Kegyelmed hóhéra e városnak. Nincsen hitünkben olyan törvény, mely parancsolná Jeruzsálem pusztulását. Kegyelmed hullakamrává varázsolta el azt a várost, melyet fővárosként akart letenni Don Carlos lába elé.

- Kegyelmednek kemény a szava, most, amikor könnyű a példálózás. Én nem így gondolám. Úristen mondhatója, hányszor kértem őket békére. Nem volt más utam. Ha kegyelmed könnyebben, irgalmasabban tehette volna, miért nem tette...

Duero elsimította barétja alól izzadó homlokát. Ez volt nála, e csendes, tétova embernél a belső izgalom jele.

- Én segítém kegyelmedet e méltóságába. Kutatom belsőmben, vajon Isten vagy a sátán rendelése szerint történt-e. Grijalva elment és megjött. Cordova expedíciója elment és megjött. Mindenik hozott aranyat, és hozott ékszereket... de ennyi vért... Ki mert volna ontani ennyi vért?

Cortés elfordult. Nincs ideje most a tetemrehívásoknak. Tecuichpo ment előtte. Kicsit reszketett, amint látta közelről-közelről a halottakat, akik nem takarják el előtte szemüket, akármilyen császár leánya, most először látja őket való testükben, szegényen és meztelenül, az

istenek ivadéka most lehajolhat, szurtos, fekete gyermekek felé, s kopogtathatja bennük az életet. Tecuichpo most látott először embereket, először anyákat, akik nem hullatják előtte porba testüket, könnyük nincsen a sírásra, nincsen tej emlőikben. Előrement, megtántorodott. Cortés kíséretének egy fiatal, újonnan érkezett nemese, don Thoan Cano fogta fel. Tecuichpo ránézett, amint ellebbent karjáról, halkan szólt valamit, és ajkáról cseppnyi, könnyű mosoly szakadt el... Aztán tovamentek. Minden feldúlva, minden felforgatva, a tlaxcalaiak már belopództak, kincseket keresve... s Tecuichpo most felemelt egy széttört vázát, egy cholulai füstölőedényt, melyben már megszederjesedett a kopál... Egy marék cserép Tenochtitlán...

Nekropolis utcáin ment végig a menet. A tlaxcalaiak mint baljós, magányos állatok mordultak fel, ha valahol megmozdult az élet, s ilyenkor a spanyolok verték őket el, dárdavéggel. A magukkal hozott kosarakból ételt vetettek, messziről, mert már a dögvész harapódzott, s a házakban egy-egy tompa hörgés mondta, hogy reggelre nem lesznek benne többé emberek.

Olmedo nem bírta tovább. Letérdelt egy utcaszakaszon. Mindnyájan megálltak. Az atya térdelt. Út sara tapadt a kámzsájához, s most megindult, egy csonka, ledöngölt házkupac tetejére, és könyörgött, a lélek megingott benne, minden könyörület és minden irgalom Urát invokálta, s keresett abszolúciót, mely őket, mindnyájukat ez alól a látvány alól éjükben és nappalukban valaha feloldozhatja.

- Vissza kell mennünk Coyohuacanba. Itt nem maradhatunk egy napig sem. Mit megvettünk erővel, elveszi előlünk a dögvész.

Megindultak visszafelé. Az úton hatalmas hordágyakat ácsoltak össze az irgalmasabbak. Betegeket fektettek rá. Ezeket elvitték egy csendesebb tószakaszhoz, ahol kiürült spanyol barakkok teste nyelte el őket. Akik még járni bírtak, mohó, reszkető kezükben egy darab tortillával, megindultak az emberek után. Így mentek kifelé. Egy hang sem volt a szájukban, az öröm nem festette melegebbre a pillanatot, minden beteljesedett, minden betelt, mint az írás jósolta, minden fáradalomnak vége... örüljetek és vigadjatok... Csak ne forduljatok hátra, mert a betömött töltések elporló vége felé ott húzódik utcáról utcára, házakról házakra az irtózat.

Holnap megindulnak a hullaszedők, ők fogják majd szítani a tüzeket, melyeken elégnek azok, akik már nem szolgálják soha többé Don Carlos országainak dicsőségét.

Így mentek vissza Coyohuacanba, mint hangtalan, szomorú emberek. A csapatokat visszavonták, lélek nem mehetett Mexikóba, a bennlakók kimehettek, szántszándékkal nem őrizték a megmaradt töltéseket, a szövetségesek szállásait a város végétől távol jelölték ki, s a legénység lázas-izgalmasan kezdte meg a győzelmi lakoma előkészületeit.

Mindaz, amit elő bírtak szerezni, hatalmas pulques fazekak, hordófélékbe, öles kőkorsókba hűtve, hazai bor, mézser és erjesztett pálmabor, mind felhalmozódott egyetlen nap alatt, míg a nyársakon disznók, pulykák és libák sültek, mindenki a lakoma lázas izgalmában sürgött-forgott, az emberek közé indián asszonyok sereglettek, Tezcocóból kijöttek a tánc és ünnep hírére a lányok, a vígság e szörnyű három hónap után ott bujkált csontjaik közt, kilencven napos várta, örökös sebek és örökös étlen-szomjan, most egyszerre feloldódott, csak néhány őrség állt fel, csak az ágyúk mellett álltak a kanócosok, a többieket elkapta a láz, amikor Cortés csapata megérkezett.

- Alvarado úr így rendelkezett!

Zavartan és félve mondta a főstrázsamester, aki megnyitotta az éléstárakat. Cortés elhúzta veres, fáradt szeme felett keze fejét. Napok óta alig hunyta le szemét, izgalom, görcs és láz kínozta, felszakadtak sebei, s minden tagja külön-külön remélt álomba zuhanó, nyugodalmas

éjszakát. Most lakoma jön és felköszöntők, vígság és öltözködés, rendbe kell szedni hajzatát, megnyírni szakállát, és nézni a táncot, melyet eljárnak majd a veteránok.

Aztán ivott. Bort. Napok óta alig látott korty italt. Izgalmas pillanatokban tiszta fejjel, tiszta érzékkel kellett helytállnia önmagáért. Amúgy sem volt a kupák embere, s nem is bírta felettébb az italt. Most hörpintett a borból. Valami meleg és fájdalmas járta át, egyszerre másként látott. Már nem olyan keserűen, már valami muzsikált benne: nézd csak, háború ez, te harántolt kövek testéről tépetted le magadat és embereidet, halál torkából menekültél, magadat védted, te nem tehetsz mindezekről, neked irgalom volt a szívedben, s most is védted mindazokat, akiket a Mindenható akarata megkímélt.

Ivott a vacsora előtt, s az ital fejébe szállt. Egész nappal étlen-szomjan, bűz és piszok torkába beledobni a falatokat? Most egyszerre oldódott a tagok feketesége. Kinyílt a szeme, végtelen napot látott, amint ott kereng a horizonton, mindent elönt vereses melege, cimpái reszkettek, amint szagolták újból a nyársról lecseppenő, parázson bizsergő, meleg zsír örömét, és illatában fürdőzik... a szája már tépni szeretett volna, ujja kinyúlt, és reszketett a tehetetlenségtől, most minden seb, tíz seb, húsz seb felélénkült, zsibongani kezdett benne az indulat, elszállt a mellkasába, ahol döngő, nehéz sóhajtások lakoztak... elsimította újból szeme elől a világot, minden más volt, parázsos és forró, egy cseppnyi a mindenségből... a teste elnyúlt, és kidagadt, ahogy egyszerre, test nélkül és értelem nélkül nőre gerjedt, testetlenül, nem tudta, Marina vagy Tecuichpo vagy valamelyik alkalmi ágyasa vagy Smaragdbábu kőbe formált teste, mely ott pihent Axayacatl titokzatos palotájában, s most elolvadhatott a lassú tűzvészben... Forró és indulatos lett, így adta meg a lakomához a jelt, nem vetett gátat emberek örömének, alig hallotta Olmedót, amint rátéved az ima rigmusára, felszabadult keze, töméntelen falatok örömére eszmélt rá, utána ivott, végigcsurgott rajta, torkába s melléje, hogy elköhögte magát, úgy csurgott végig a bor, ízében érezte apját és anyját és érezte iskolás barátait az egykori Salamancában, látta a kis Olivarezt, amint kínálja csutoráját, forró dél van, igyék kegyelmed... így érzi e nehéz szeszek illatát, amikor józanul berohant Velazquez házába, s asszonyul kérte, bárddal feje felett, Catalinát... Merre van Catalina? Most egy percre sápadt, hektikás asszonya villant elé, egy tekintet, teste sincs, s nem tudná, át lehetne ölelni két keblét, olyan messzibe van tőle, hogy éj és nap nem lenne elegendő, hogy elérje, akár gondolattal... asszonya, hites asszony, míg ő királynők s ribancok országában... Nem, Marinának adassék köszönet, mert meleg, lelkes arca most rámosolyog, nem tehet lépést sem, mindenütt érzi és tudja dióbarna tekintetét, melyet nem koptatott meg az idő, most is olyan halk és csendes, mint amikor Puertocarrero kapta az első osztozásnál, s felemelte kezét s mondta: ha akarja, nagy uram... Puertocarrero most Madridban lehet, és Carlos valamit mondott, ami mindennél több, több mint ez a győzelem, ami itt kereng a kormoránok prédája között, e halódó, üszkös város, Mexico tépett falaival és ájulatba esett szegény emberpáráival. Carlos valahol beszélt, ki tudja ennek a végét?

Ortiz remekelt. A rezesbanda teleszájjal bömbölte a marsot, a tezcocóiak, akik ott ültek elegyest a durván ácsolt asztalok mellett, ijedt gyönyörrel vigyázták a félistenek újabb mesterfogását... A katonák énekeltek. Egyszerre kikívánkozott a dal, kórusok katonadalokból, melyeknek végét elnyeli a kacagás, barna asszonyok testéről szól, amint elkapja őket a vágy, s rohannak a teulesek felé, hogy felnyársalják... Augusztus volt. Hyppolit napja, az este olyan forró és fűszeres volt, hogy elnyelte a kopál lomhán csavarodó illatát, az orchideák átnyúltak a reves töveken, s lila, fagyos testükkel rátekeredtek a fakoronákra, valaki elkacagta magát, a nevetés végigkígyózott, senki sem értette értelmét, de elkapta őket, Cortés kezében megvillant a kés, amint megkopogtat egy krokodiltojást - frissen hozták át az öbölből a kengyelfutók ma reggel -, a komor arc elkeskenyedik, napfoltok futnak rá, holott mindjárt itt van az éj, és egyszerre ő is nevetni kezd, valami távoli tréfa, melyet a hatszázadik katona reppentett fel.

„Cortés kacag” - mondják a körülállók, s most egyszerre megered a beszéd, valaki nógatja El Galantet, mondjon verset, ami nem szomorú, Bernal Diaz meglóbálja faggyútól zsíros keze fejét... ne bántsatok, caballeros... a tömeg vitázik, Alvarado odaint neki: ma mindent lehet, öcsikém... ma eltűrjük a vastagabbat is, ne félj, hogy elakad bennünk a szó... Diaz áll, valaki feléje kiáltja: énekeld azt, mit ott írtál a teocalli tetején, hogy „Tlacopan felett áll Cortés, társaival, kik bátrak a viadalban...” A többség lehurrogja, valami maróbbat, tréfásabbat, hogy érezzék nagyuraink, mink sem vagyunk értelem nélkül... A kacagás körülöleli, selymes, gesztenyebarna haja, melyet friss olajjal kent be estére, borotvált arca, melyet csak egészen keskeny, selymes csókszakáll puhít meg, tiszta dolmánya s hosszú karmazsin harisnyanadrág, inkább udvari figura, mint koldusnemes kamasz, bontogatja az agavelapra rótt rigmusokat, könyörgő szeme rászakad Cortésre: ne vedd zokon, nagyuram... nem tehetek róla, ezek kérik... És aztán álcázott vígsággal kitör a hang, fiatal és szonorus, félénekkel recitálja, s várja, míg a zenekar kobzosai utánapengetik a ritmust:

Látod, a hold, a nap, a csillagok
szabott úton járnak s a repülő
méta útját is kiszámíthatod...
De ki tudja, hogy merre szállhat ő.
Cortés, kit a szerencse felkapott;
minden kevés, amit elér a karja,
tán a királyi koronát akarja,
úgy ontja fényét, önti aranyát,
tömi hízelgők udvaronc-hadát.
S ha csatán nyer, megtelik iszákja,
az kap, kinek mézet fecskend a szája.
Úgyám, kinek mézet fecskend a szája...

A zene tust húzott. Cortés nevetett, a strófáknak csak egy-egy foszlányát kapta, hallotta, aranyról, iszákról, hízelgőkről esik szó, hiszen ő csak primus inter pares, választott elsője e spanyol katona-respublikának, olyanforma, mint ama tízezer spanyol priorja, aki kétszáz évvel ezelőtt megvette Achaiát, s herceggé tette Athénben magát... Cortés nevetett, ma szabad minden tréfa, jöhettek meghúzni vezéretek fülét, beleharapni, mint egykor a nagyszájú Salvatierra akarta, jöhettek mindnyájan, keze kotorászott a tarsolyban, kivett találomra kövekkel cifrázott aranysündisznót, valamelyik távoli kacika hozta, Diaznak adjátok, mondta, de vigyázzatok, mert szúr az igazságért... Diaz elkapta, játszott vele, az irigyek körülállták, valaki elkezdett vivátozni... már mindenikükben jó adag pulque erjedt... kacagtak, az indiánok, akik komorul, magános arccal ülnek a legszebb órákban, s soha másként, mint asszonytalanul, most halkan mormolták egymásnak:

„Tláloc elvette eszét a teuleseknek? Eső jön, és lemossa róluk a festéket, s vihar jön, és elakasztja torkukban a hangot... mi történt a teulesekkel? Gyermekek lettek, és ellankad a karjuk, és nevetnek, mintha gyermekek lennének?” Tréfa tréfát követett. Mindegyike tudott borsosabbnál borsosabbat, odavetve az asszonyok felé, a négy-öt fehér asszony felé, akik katonamenyecskék közt amazonná keményedve megmaradtak... Beatriz és Isabel de Palacios és a többi kardforgatók, amint pótolják a kidőlt férfiak sorát, a szörnyű otumbai ütközetben, amikor már úgy látszott, minden hiába, akkor kiáltott Isabel de Palacios... még most is ott fűt fülében a hangja... utánam... utánam... Most szelídek az asszonyok, lesütik szemüket. Ma az ő estéjük van, s a fukarabb férfiak is apró gálánsságokat hordanak elébük. Az indiánok tágra meredt tekintetével találkoznak, és szembenéznek. Elértik nézésüket: vajon milyen lehet egy ilyen fehér asszonynak öle?... ugye, ezt gondolod, te aranykacika, akinek köldökébe jáspis van

beillesztve s alsóajakában tűzpiros rubint. Milyen lehet... gondolhatják, de merevek és mozdulatlanok. A foglyok ma nem jönnek el a vacsorára, ők Coyohuacan kertjében kóborolnak, mint az árnyék. Tecuichpo üzent neki: ahol uram és parancsolóm van, ott vagyok én is. Nem erőltette, minek fekete arc és fekete tekintetek, gyászolók közt elfagy az öröm-ünnep, s pap sem való az orgiára... Olmedo? Kegyes katonapáter, majd behunyja szemét, ma Hyppolitus napja vagyon, s nem telhet el az éjszaka anélkül, hogy csillag csillag után le ne pördüljön... Csak a sápadtak és fehérek lángolnak. Az indiánokon nem fog a bor, melyet mohó, idegen ajakkal kóstolgatnak, a teulesek jéghideg, fanyar tüzét, mely megolvasztja testükön a páncélt és ajkukon a hallgatás zsilipeit... most mindje kiabál, kacag, a kardjuk le van csatolva, úgy kívánja a regula, csak a józanságra kárhoztatott őrök és tüzérek állnak a távoli gátutaknál. Az őrök. Bent minden meglazul. Marina ül Cortés mellett, kezében hatalmas, talpas cinkupa, melyet színültig töltöttek piros borral. Cortés tudja, miért adatott asszonynak ennyi bort. Nézi férfi-urát, aki annyira változó, mint az évszakok, a virágok, csillagok járása, minden kereng körülötte, atyám házában, Virágos Kapu házában, ahol kis, mézbe mártott gombákat sütöttek, s várták mámorát, ott talán de akkor én még gyermek voltam... még nem látott testem virágot... most meg... Anya lett. A test lenyűgözi s eltakarja mindazt, ami mögötte lehet, egy szóval, melynek csak spanyol neve van, egy szóval, melyet nem tud lefesteni egyikük sem, hiába magyarázná, a lélek, ahogy mondják: espiritu... ennek nincs mexikói neve.

Dörrennek az ágyúk, éjfél. Így van megmondva, hogy ez lesz véget vetője az éjszakának. De a kapitányok nem mozdulnak s a tisztek ölbe felejtett lányoknak testét cirógatják... nevetnek, ledobják a kesztyűt, meztelen, annyiszor-annyiszor véres tenyerükkel átfogják a nyak üterét, és hallgatják a reszketését... mintha vámpírok lennének, gondolja Marina, most felötlik benne a hírlő mende-monda, hogy Fekete Virág éjjelente leopárddá változik, úgy megyen, surranó selyemrezzenésű talpaival keresztül az erdőn, emberek falvaihoz, keres leányokat... Ezeknél a spanyoloknál minden nyersebb, minden egyszerűbb, Alvarado ügyet sem vet doña Luisára, hanem belemarkol legújabb ágyasa combjába, s lesi, mint rezzen fel a pír rajta, s emeli lesütött szemét hozzá, az urához, akire nem lenne szabad sohasem emelni tekintetét. A jeladások... A jeladások egyre szenvedélyesebbek, a katonák lent, az asztalvégeken szétszéledeznek, megelevenednek az őserdőbe vágott bozótutak, sátortáborok összevissza világa, mindenütt árnyékok kúsznak, kettős árnyékok, nagy, fehéren világító martalóckezek fognak össze gyapotba burkolt foltsávot, lezökkentik, még beszélni sem tudnak egymással, de a tezcocói lányok híresek arról, hogy Tosi, a szerelem istennője náluk egy évvel hamarább ünnepli első ünnepét; nem vetik meg a csókot, miként a monda mondja, most belecsókolhattok, ahogy e borostás veteránok fulladó örömét lihegik... milyen mások... az indiánok hallgatagok, szikkadtak és méltóságteljesek, ha asszonyi állatot vesznek gyékényükre, aki alázatban nyitja ki testét, s végigreszketi ura palástolt örömét, ő is hallgatagon, hogy utána imbolygó lépésekkel szélsebesen elhagyja a gyékényt... Ezek meg?... Víg fenevadak, olyika még arannyal is tömi alkalmi szeretőjét, ahogy a zsoldosok és tengerészek szokták, veszélyben, halálban pácolódott testüknek egyetlen felcsapó örömére, ezek most békések lesznek, megcsendesültek, szájuk szélén kifut a boldog ittasok nyála, egyet horkolnak, kezük még görcsösen fogja az asszonyt, nevet mormolnak, valaha otthon szeretett lányét, így alusznak el, szorosan-szorosan összefonódva, úgy, ahogy indián ember sohasem tisztelte asszonyát.

A vezérek ülnek az asztaloknál, s a szakácsok még mindig, minden órában hordják a tálat, édes, meleg sajtokat tálalnak, megint pulyka májából felkent pástétomot, azték és castiliai egyszerre összeolvad, mint amott, lépésre a bozót hepehupái között... spanyol és azték most kóstolja a pipákat, melyeket a tobaco szárított, fűszerezett, vaníliával körített leveléből hosszú ezüstcsöveken át szipákolnak, most próbálják ők is rendre, az arcok elmosolyodnak, szívnak néhányat, rendre-rendre, s most ezt mindenki megérti, hogy ez a béke, szavak nélkül, mert ez

így szokás Anáhuacban. Így szívják egymás után a tlaxcalaiak és tezcocóiak, kik sohasem ismerték egymást, s cholulaiak, az egykori toltek ivadékok, akiknek városában született egykor Quetzalcoatl, amikor még csak füveket és virágokat áldoztak az isteneknek, és szívnak a távoli cempoalbeliek, akiknek mindez életre elég, hogy mesélhessék az unokáiknak, és itt vannak az Itzák országából, valahonnan, az édes yukagyökér világából, melynek Yukatán nevét adták még a Nagy Admirális matrózai, eljöttek Itza vidékéről a maya királynak, Kaneknek követei, mert uruk hallotta, csodálatos dolog van készülőben, s visszafelé forognak a csillagok, Moctezuma házának nincs már több városa, és a templomokban nem metszenek többé szíveket...

Ezek mind ott ültek a végeláthatatlan asztaloknál és figyeltek. Az olajlámpák keskeny, ingatag fényt vetettek, az indiánok lakomái sohasem nyúlnak át a hajnalba, az éjszaka szelleme megfekszi a gyomrot, s lomha erjedéssel nyugtalanítja a beleket... De a spanyolok bírták, a bor tajtékosan villant, gyümölcsöket dobáltak bele, rá pálinkát, a tetejébe, s most már úgy kellett asszonyostul együtt kinyakalni a gótikus, keskeny kupák torkából, együtt ittak, közben újból lefutott a kéz, s megmeredt a meztelen mellen, a korty elakadt, hörgő szavak jöttek, egy-egy kapitány felállt, választott alkalmi arája, mint játékos teher, úgy fonódott bele, közel a bozót, kapitány uraim... eltűnt... a többiek ittak rá, csettintettek, ment elölről a játék... Sandoval volt a legjámborabb. Neki nem volt szabad inni ezen az estén, ő járta körbe az őröket, ő mosdatta fel a váltani való vártát, amikor a bevont katonák elfoglalták a régiek helyét. Önként vállalta a józanságot, fogadkozott, hogy fogadása hozza. Most nézte a csillagokat, messze elmúlt az éjfél, egyre szilajabb és féktelenebb lett minden. Olmedo atyával találta szemben magát.

- Páter, nem hiszem, hogy mindez Úristenünk dicsőségére történnék.

- Szégyenlem magam, hogy e vad csürhének vagyok az atyja, de két kezemmel mit tehetek, csak kerengek az éjszakában, s vigyázok, vajon nem jön-e valahonnan sikítás, hogy segíthessek... Mit kezdhetek egyedül ezer ellen?

Ezt már majdnem Cortésnak mondta, akinek széke közelében beszéltek egymással. Cortés felnézett. Véreres szemmel, melyet ital és álmosság gőzbe borított. De most már majdnem egészen kijózanodott, nagyon egyedül volt, megint szétestek gondolatai, nem volt senki, aki hallgatja. Marina időtlen idők óta elment, kis Martin álmát hallgatja, Tecuichpo puskalövésnyire van innen, talán ébren is, hallja a zajt, de mindenki, aki valamit számít, mind csak végtelen messze, az apja, aki nem láthatja, öreg Martin, a medellini házban és mindazok, akikkel együtt pajtáskodott, s nem hallja Károly, aki ez idő óta fejére tette a római koronát... Végtelen köröket szántott mindez, gomolyog benne, ki ismerné fel benne az egykori garázdát, gyarmati hölgyek tartós széptevőjét, kiscsínyű caballerót?... Országok és birodalmak feküdtek előtte, egy romba dőlt, milliós város, azt számolta, hogy holnap már kimegy Chapultepecre, és helyreállítja a vízvezetéket, munkába állítja a Lecsapó Sast, véle tisztíttatja meg Mexikót, már jöjjenek holnap az épkézláb emberek, seprőkkel és csákányokkal, és szárítsanak tízezren téglát, másik tízezer vesse a napra, és holnapután már ne legyen rom, házak legyenek és hosszú zsinórral mérjék alapját a palotáknak és ott, ahol emelkedik a tópart felé a város, ott fog állani a vár. Mindezt napok alatt kell elkezdeni, mert nem mehet híre Carloshoz annak, hogy mindent szétdúlt, minden elpusztult, korona nélkül hempereg Nueva España, melynek még nincsenek határai, olyan végtelen, népei még nem is ismerik a spanyol békét... holnap jönnek... akik vannak. Yannez, az ács és Lopez Martin, a hajómérnök, nincsenek jobb városépítői, mint ezek ketten?... Egyenes, kemény emberek, megáll kezükben az ácsbárd és szekerce, már holnap építeni kezd, s szétküldi városok szerte hírnökeit, mire a hold megtelik, visszajöhetnek a menekültek, övék a város, ott, ahol megmaradt, s övék ott, ahol majd építenek, mindenki visszajöhet, az alsóbb magisztrátusok úgy ítélkeznek, mint egykoron, és visszajő a piac, és újra

ezer és ezer csónak fog végigszaladni a tezcocói nagytavon, és jönnek bárkák, rájuk kerül a spanyol vitorla, közöttük cirkálnak az őrhajók, új város lesz, és mégis a régi, Szűz Anya képe a teocalli tetején, melyet nem vetett szét a rontás, és a pár templomuk mind szenteknek lesz dedikálva, nem marad benne a régi lélek...

Így hánykolódott, s most eljönnek hozzá a perccel bíbelődő urak, Sandoval, kapkodó hangjával, s az atya, aki mindig az indiánok igazát hirdeti, lefogta százszor kezét, amikor beleöklözött volna kegyetlen képű isteneikbe... nagyuram, vége a vacsorának, öklendeznek s ölelik a lányokat, és mit gondolnak felőlünk az indiánok?... Felnézett rájuk, ültében. Nem volt ereje mondani, ez az egész?... ennyi csak a ti bajotok? ezt látjátok ti mindebből?... hisz ti teknőctalpakon másztok, hogy tudnátok elérni a sasmadarat...? már ő is indián hasonlatokban beszél, állatok lényegével ékesíti az emberi gondolatot, már ő is megszokta, e felemás világban, amikor elakad a szó, mert minden másként van, mint valaha Hispániában becsületes kereszténynek rendeltetett.

- Ma hagyjátok őket. Úgysem lehetne egyszeriben megállítani az örömüket. A holnapi nap kegyelmedé, atyám. Hirdesse ki reggelre, hogy könyörgő istentiszteletet celebrál, s exhortáljon bennünket, keményen, érdemünk szerint. De ma éjszaka nem tudom megállítani az áradatot.

Felkelt. Kicsit imbolygott alatta a talaj, amint ment, meg kellett kapaszkodnia az asztal szegélyében, aztán megcsapta az erdő lágy, gyantás szaga, friss, természetes illatokat kapott, nedves levelek estek rá, a fákról lecseppenő hatalmas esőszemek, ez megnyugtatta. Az ösvényen ment és jobbról-balról hallotta a sötétben a féktelen öröm szavát. Mintha minden egyetlen lupanar volna. Vajon nem ebben áll-e az irgalom teljessége? Ma nem rabolnak és nem gyilkolnak, ma nem törnek be házakba, ma csak azokat a lányokat szeretik, akik önszántukból eljöttek a spanyolok ünnepére, adakozóak, rongyaikból aggatnak valamit a lányok testére, kínálják őket hazai ételekkel. Emberek. Elmosolyodott azon, amit gondolt. Hogy a spanyolok, zsoldosok, landsknechtek legjobb, legigazabb emberek a bordélyházban. Megtelik szívük szépséggel és jósággal, maguk módja szerint, apró, gyermekszavak tolakodnak vérhez és vashoz szokott torkukból, lovagok lesznek, akiknek otromba széptevésében van valami meghatóan gyermekes... Mosolygott magában, ha mindezt elmondhatná az atyának?... Majd holnap jön a misericordia s a confiteor. Ma még... fojtott és fülledt az erdő, csend van, a sakálok elmaradoztak, fenevad nem mer a tűz felé kerülni, a madarak elriadtak; csak nagy távolban hallatszik Sandoval körbegaloppozó lovának patkóverése.

Szállására ért, melyben kiterített, írásra alkalmas asztaldeszka, egy hatalmas, vásott spanyol medvebőr, néhány takaró jelezte, hogy ember lakik benne. Az ajtónál állt Ortegilla és egy díszesen felöltözött fiatal indián leány. A fiú kivont karddal kezében őrizte ura hajlékát, a lány remekmívű fonott kosarat emelt, amikor meglátta, hogy megérkezett a gazda. Cortés az olajlámpa füstös fényében látta imbolygó figurájukat. Mikor közelebb ért, a lány leborult előtte, indián szolgálók szokása szerint. Ortegilla tolmácsolta:

- Kegyelmességedhez jött üzenettel ez a lány, aki nagyasszonynak szolgálóleánya. Papan hercegnő üzent kegyelmességedért, kéri, hogy ne átallja felkeresni őt, amikor ideje megengedi. A lány várja üzenetét, és hozta ajándékait.

Megbontotta a kosarat. Arany- és tollfonású, drága csipke volt melyben tortilla, asszonyok ajándéka pihent. Olyan jó, váratlan ajándék volt az örök ajándékozónak, akinek minden lépést most saját szolgái között arannyal kellett megváltania. Ismerte a rítust. Meg kell törnie a tortillát, egy falást szájába tenni, s egy falatot a kukoricalepényből oda kell kínálni az üzenethozó felé.

- Mondd meg neki, fiam, hogy holnap, mise után felkeresem. Néhány lovasommal jövök csak, déltájban, úgy hiszem, odaérek. A leány várjon.

Valami ajándékot keresett. De mit lehet küldeni annak, aki feltámadott a halottaiból? Végignézett a szálláson. A kincseket, külön őrség s egy-egy királyi ember őrizte éjjel-nappal. Ahhoz most nem volt bejárata, a szálláson meg csak apró, szétrakott jószágok hevernek. Szeme megakadt egy kis, bőrbe kötött imakönyvön, melyet az új divat szerint fára metszett képekkel díszített a sevillai nyomdász. Egy hajó kapitánya adta ráadásul az oldal szalonnákra, vasakra és puskaporra. Felmarkolta, a kis, oktáv alakú könyvben ijedt madarak röpdösnek a Megváltó körül. Mária fájdalmas asszonyaival ott áll a kereszt tövénél. Szent János a tenger partján és feje felett a Szentlélek... Lapozta a fáklya fényénél.

- Jobb ajándékot nem tudok adni. Vigye el a lány úrasszonyának.

A tisztek és kapitányok páncél és fegyver nélkül, megmeztelenített fejjel, nyakukban kötéllel vonultak a tábori misére. A katonák négyszögekben, tisztára mosdva, mintha sohasem lett volna éjszaka az éjjel, s nem mocskolódott volna meg bűnös szerelemben a testük. A tábori oltárt a gát oldalához támasztották, ha valaki élt volna még a Halott Város falain belül, figyelhette volna a kórusokat, aranyszélű miseruha csendes imbolygását, érezhette, mint dong meg a föld, amikor közel ezer férfi térde lezuhan Úrfelmutatáskor. Csak keselyűk és kormoránok rikoltoztak fáradhatatlanul, s a kiállított indián őrök magas, rikoltó torokhangja csapott be néha a csendbe.

Aztán Olmedo atya beszélt. Egy legurított azték kalendáriumkő laposabbik felére állt fel, két kezét két kis indiángyerek frissen keresztelt fejecskéjén nyugtatta.

„... avagy farkasokat vezettem-e én ide, coyotákat, hogy éjjel üvöltsenek elkárhozottak módjára? Hogy ne legyen bennetek semmi irgalom, és megfagyjon szívetekben minden emberi érzés...? Ti ott álltatok velem a gátak mellett, és láttátok, amikor e bűnös város szerencsétlenjei elhagyták kunyhóikat és palotáikat, mert az Úr egyformán látogatta meg őket... Láttátok, hogy arcukon viselik a sírnak sápadtságát, testük árasztja az eloszlás szörnyű szagát... ti láttátok őket, mint ahogy az utolsó napon feltámadnak sírjaikból a régen pihenők, és foszlányos köntösükben járulnak majd a Bíró széke elé. De ti álltatok, és tréfáltatok. Melyiketek nyújtotta ki kezét egy tántorgó anya karja felé, aki magához szorította csecsemőjét? Melyiketek adott darab kenyeret, hogy egy nappal tovább melengesse magában a reménységet? Álltatok, és néztétek őket, mintha idegen világ, idegen csillag emberei érkeztek volna hozzátok, és nem ugyanannak a Mindenhatónak téveteg gyermekei, aki benneteket megalkotott Hispániában vagy a szigeteken. Gondoltatok-e arra, hogy a jóságot olyan könnyű az Úr előtt igazolni, s egy irgalmas mozdulat többet jelent az Úr előtt, mintha most sebesre döngetitek, egymásnak mutogatva, melleteket? A tevékeny jóságra soha embernek több és jobb alkalma még nem volt, mint nektek, akik ott álltatok, és lestétek, vajon rabolhattok-e még, és mit tudnak irgalmatlan, kapzsi ujjaitok összeharácsolni a haldoklóktól. Titeket azért vezetett ide az Úr, ezt hirdetjük és ez az egyetlen jogunk is erre a földre, hogy hirdessük az ő igazságát, mutassuk a példát mindenekelőtt. De vajon milyen példa az, amelyik vérrel, kiontott vérrel bizonyít, milyen szeretet az, mely nem ismeri fel a szenvedőkben testvéreit? Amíg karddal álltatok kezetekben, és szemben fegyverek emelkedtek - védtétek magatokat, mint ahogy én is védtem a magam gyarlóságában magamat. Most rajtatok lett volna a sor, hogy eligazítsátok a fegyvertelen, imbolygó tévelygőket. Adtatok volna nekik először testi kenyeret, hogy aztán bévehessék a lélek kenyerét. Adtatok volna nekik irgalmat és békét, hogy felüdülhessen a testük, és alkalmas vázája legyen a léleknek, melynek be kell fogadnia az urat. És ti mindehelyett mit csináltok? Nem veszitek ám le a szemeteket e szerencsétlenekről, de csak kapzsiság és bujaság ül ki

tekintetekből. Én ott láttalak mindnyájatokat az este és éjjel... Egyiktek sem hiányzott, az őrtállók egymást noszogatták, s üzentek Sandoval úrért, vajon mikor jő felváltásuk? Egyiketek sem hiányzott, és egyiketek sem törődött azzal, hogy nem lopódzkodnak-e be idegen, vérszomjas farkasok a halálra sebzett, kiéhezett, beteg nyájba. Ti ültetek és ettetek, holott nem voltatok kiéhezve. Ültetek és ittatok, és ittatok akkor is, amikor nem voltatok szomjasak, és ittatok, amikor már részegek voltatok, és ott fetrengtetek saját ocsmányságotokban. Vajon van-e mód arra, hogy innen, erről a helyről, melyet megszentelt az Egyház, elmondjam paráznaságotoknak végtelenjét? Vajon megfeddhetem-e azokat a szerencsétleneket, akiket egy darab kenyérrel megmentettetek az éhhaláltól, s akik nem tudhatják még, hogy van szörnyűbb éhség, mint a test éhsége... és akiket, akár kislányok voltak, akár serdültek, átfogtak mocskos ujjaitok, és hurcoltátok őket bele a kárhozatba. Én ott álltam, és könyörögtem a vezéreteknek, aki az én vezérem is. És ő széttárta kezét, és azt mondta: tehetetlen. Én megfeddem e helyről őt is, és megfeddem a kapitányokat, és mondom az Úr szavával, hogy nem méltó senki arra, hogy az Úr nevében beszéljen, ha lábbal tapossa parancsolatait... A vezéretek széttárta kezét, és mondta: tehetetlen. De vajon, ha az ő élete lett volna kockán vagy legközelebbijeié vagy portékáit akarták volna elhurcolni, vajon mondta volna-e ő és mondták volna a századosok: tehetetlenek vagyunk! hagyjad, atyám... Így rólak benneteket, és nem rovok ki rátok más penitenciát, mint csak egyet: menjetek végig a városon. Akik nem ismerték akkor, amikor büszke volt, hatalmas volt, tornyai, embereinek százezrei, bálványképeinek sokasága, nemeseinek, urainak sokasága, aranyainak sokasága díszítette, azok megtudják a régiektől, akik látták még ama november nyolcadikán, mely olyan irtózatos messze fekszik mögöttünk, mintha ezer és ezer év lenne. Azok, a régiek, elmondják nektek, hogy mit jelent az Úristen haragja... de én rendelem, hogy menjetek be, és nézzétek meg, hogy mit cselekedett az Úr a ti kezetek által. Mire ítélte ezt a szerencsétlen várost, hogy rosszabb sorsot nyert, mint egykoron Niniveh, és amelyből úgy hurcolkodtak ki lakói, mint Jeruzsálemnek tűzvészben dühöngő házai közül. De ti keresztények vagytok, ti Krisztus katonáinak valljátok magatokat. Titeket hasonlítsalak pogány királyok martalócaihoz? Titeket vegyelek az Ige nyelvére, amikor mondom az írással, hogy »ímé, a víg város, a bátorságban lakozó, amely azt mondja vala szívében: Én vagyok, és nincs kívülem más - milyen pusztasággá lőn, vadak tanyájává, aki átmegy rajta, mind süvöltöz és csapkodja kezét...« Ezért mondom nektek, menjetek ti is át a városon, melyet a ti kezetek tett temetővé és pusztasággá. És ha *akkor sem* telik meg irgalommal és bűnbánattal a lelketek, akkor megérdemlitek, hogy ti is kiirtassatok, miként mondja azokról a Próféta, akik a háztetőkön az ég seregeinek hajladoznak, és akik esküsznek ugyan az Úrra, de esküsznek az ő Molochjukra is... Katonák, penitenciául adom nektek: menjetek végig Mexikón!...”

Reggel elmúlt, amikor megindulhatott. Vezéri sorsa úgy hozta, hogy a győzelem ezer terhét cipelte. A zsákmány illata elhódította a katonákat, az indián szövetségesek cihelődtek, főnökeik várták a jó szót és járandóságukat. A munkát már megkezdték. Guatemozin megy az emberekkel Chapultepecbe, s parancsára kezdik helyrehozni a vízműveket. Ha víz lesz megint Mexikóban, jöhetnek a seperő emberek, könnyebb eltemetni a halált és bevezetni a falak közé az életet. Akkor jöhetnek megint az építőmunkások és jöhetnek az ácsok és szállíthatnak fatörzseket... De addig? Ki fogja bevetni a földeket és ki fogja learatni...? A gyűlölet és halál országútján apró, kézzel fogható valóságokba kapaszkodott. Tál étel, melyet hatalmas kőkondérokban főznek meg a nyomorultak. Asszonyok, akik megdagasztják a kukoricalepényt. Abrak a lovak számára. Éjjeli szállás, ahol percnyi nyugalmuk van, s menekülni bírnak a moszkítók elől. Ital víz, melynek nincs dögletes lehelete. Szárazabb ágy, ahol nem újul ki tagjaiban a fájás, nem kezdi meg körforgását az elmaradhatatlan váltóláz.

Így áll, ahogy teltek az órák, és egyre jöttek, minden szava csak oldott és építeni próbált, kacikák jöttek, és hozták megadásukat, homályos panaszok futottak, földekről beszéltek, melyeknek határát elszántotta egy bizonytalan másik, izgalmas, vitázó sokaság alakult, hiába buktak le előtte a fejek, szapora volt a száj, s idegenül beszélt. Így kellett mindent tolmácson át kikutatni, mindenről jelentést vettek a jegyzők, s minden ítéletet előírt a spanyol bírói pragmatika. Mintha már alkirály lennék? Így fogamzott meg benne a kérdés, s ilyenkor messze, Hispániára gondolt, ahonnan nem jött számára semmi válasz sem. Így állt, és a barakkok között morzsolt szét néhány lepényt és egy italnyi mézsert, mielőtt megindulhatott Iztapalapan felé. Apródját vitte magával és kívüle néhány lovaskatonát. „Estére megjövök", vetette oda Alvaradónak a parancsnokságot, s aztán már csak ködalakok figurái bontakoztak a távozó csapat mögött.

Erdő szegélyén vezetett az út, a köd hamar leereszkedett, finom kék pára szállt rá a nyálkásan úszó fakoronákra, beárnyékolta a vidéket, az esős mohán majdnem hangtalanul vertek ritmust a lópaták, egy-egy indián, földje fölé hajolva, hazatérőben felijedt, látta: a kísértetek, amint végigrohannak, mint a rontás; aztán megint egy árnyalattal sötétebb lett, mintha feketébb színeket kevertek volna az égi palettán, bőregerek táncoltak előttük, az indiánösvényen, mely elegendő lehetett mokasszinos indiánoknak, de ők csak üggyel-bajjal hatolhattak sűrűjén keresztül. Lankásabb földek következtek, letarolt kukoricaföldek és babültetvények, megint tisztább, világosabb az alkonyat. Fényfoltok villantak fel, már ismerték őket, e félhüvelyknyire is megnövő hatalmas bogarak, amint csápjukon hordják a világosságot, olyan élesen és lüktetően, mintha fáklyácskáknak fénye lenne. Így értek el a magányos, minden lakóháztól elkülönített kastélykörnyékhez, ahol a halottaiból feltámadott hercegnő lakozott.

Egy kis mesterséges tavacska szélén volt a palota. Vakító fehér stukkóteste belevillant a sötétségbe, s a rávetődő fáklyafényekben merev, borzasztó alakok estek ki, amint profilarcukkal, megmeredt kezükkel példázzák a véres ceremóniákat. Körülöttük madarak és folyondárkígyók, levelek, és mindez betűformán, melyeknek titkos értelmét talán nem fogja tudni megfejteni senki sem. A palota magasan, egy földhányás tetején állt, menedékéül hirtelen felhőszakadásos áradásnak. Széles és lapos mennyezetét ív nem tartotta, körös-körül, a tóra hajló domborulatban alacsony nyílások ajtóformán nyíltak, bent folyosóra ereszkedtek, ahonnan megint újabb termek sora, folyosók és loggiák húzódtak végig. A katonák leszálltak lovukról, s a trombitás megadta a jelt. Gazdag ruhás udvari emberek jöttek elébük, mélyen meghajolva, mögöttük asszonyok, akik ételt és italt hoztak ki az erkélyhajlást elfoglaló lovasok számára. Minden hajlásnál most már asszony cselédek kígyózó karja mutatta az irányt, amerre Cortés és Ortegilla mentek.

A korridor megcsavarodott, újra udvarba értek. A fáklyák zizzenő fényében hatalmas aranycsík hasított végig. A cecropia fa koronája alatt riadt madárarc kémlelődött, kis, öregfejű állat, mely egyszerre meglendül, kihúzódik a belső rejtekzugból, kitágul, elnyúlik, mintha úszó kandeláber lenne, farkának fényes, tűzzöld takarója beesik a fáklyák fénykörébe, különös, hullámzó repülése semmi más madáréval össze nem cserélhető.

- A quetzal...

Fölöttük táncolt, ijedten a szokatlan fénytől és zajtól a csodálatos totemállat, kígyózó libbenésével megadta magát Quetzalcoatlnak, a quetzalfarkú kígyóistennek, aki talán idők előtti király volt Cholulában, talán valaha valahonnan idetévedt viking fiú, fehér volt és szakállas, csodálatos ruhákat viselt, hazája messze, kelet felé lehetett, s hajóján jött, s azzal távozott. Most mindez itt rebbent előttük, a megfoghatatlanul karcsú madártest, az élve láthatatlan. Az udvarban esteledés után már csak lábujjhegyen, fények nélkül járnak a szolgálók, ilyenkor alszik a szárnyas isten inkarnációja, s jaj annak, aki megzavarja álmát.

Cortés utánanézett. A fáklyák fénye kiesett, már csak távoli, fénylő pontocska volt, bogárral vagy csillaggal egybeolvadt, de ott kerengett a fa körül, amelynek odvában nősténye kelti életre parányi, kék tojásait.

A leborulók közt ment tovább, maga is isten volt vagy istenféle, a törvény nem volt máshol, csak lába alatt. Igyekezett tájékozódni. E városkörnyékektől messze kieső palota rendszertelen épületcsoportok tarka formátlansága volt. Folyosók és kertek, fedett csarnokok olvadtak bele s tűntek el a semmiségbe, s a percnek, e néhány percnek ideje úgy tűnt fel, mintha elnyelte volna zajával a labirintus.

Az olaj mécsek színesedni kezdtek, hatalmas istenfejű edényekben pislákolt a láng. Papan kicsit felemelkedett nyughelyéről. Sápadt, finom vonásai voltak, mint Moctezuma egész családjánál, nála is világosabb volt az arcszín, alig különbözött a sevillai lányokétól, mielőtt felraknák magukra a fehér festéket, ünnep szombatja előtt. Papan nem volt kifestve. Arcának ez különös életszerűséget adott s mégis idegenszerűt, mert a nyilvánosság elé lépő indián nagyasszonyok rituális lárvája mögött alig-alig lehetett felfedezni a valódi vonásokat. Az arc keskeny volt, hosszúkás, vékony száj, ívben hajlott orr, tüzelő, sötétbarna szem, haja könnyű smaragdos hálóval volt hátrakötve, hogy ne zavarja a heverőt. A palotában nem volt nagy, tágas terem, inkább meghitt, kicsit alacsony ágyasház, melynek minden falát drága művű hímzések, szőttesek burkolták be, hatalmas cseréptálakon parázs világított, füvek és bogyók izzított illata, mintha megcukrozta volna a langyos levegőt. Papan didergett, ilyenkor új parazsat vetettek a serpenyőkbe, melegebb lett, hátravetette a nehezebbik köntöst, csak hófehér, khitonszerű ruhája ömlött végig a testén. Hónaljig meztelen karokkal nyúlt bele a sötétségbe. Látni lehetett gyönyörű mívű karját és kezét, melyet csak egy hatalmas jáspisgyűrű különböztetett meg a szellemkezektől. A szövet, melyet viselt, majdnem egészen selyemszerű volt, olyan lágy, hogy visszaringta testének minden titkos, megrezzenő vonalát.

Egyszerű volt és finom. Szétporlott előtte minden betanult udvari etikett. Nem emelkedett fel fekhelyéről, amint bejött hozzá a két vendég, csak meghajtotta fejét, mosolygott. Valami szólt. Ekkor hallották először a hangját. Lassan tagolva mondta, hogy az apród megértse szavát. Cortés lekapta fejéről a kalapot, a toll belesúrolt a padlókőbe. Nem tette vissza fejére, egy alacsony asztalfélére vetette. Közelebb ment a kerevethez, meghajolt és spanyol szóval mondta az üdvözlést, spanyol szavakkal, dámák nyelvén, aztán meglágyult a hangja, bizonytalan, bátortalan lett, pár szó esett ki belőle nahuatl nyelven, már sokat megtanult, és sokat megértett belőle, az egyszerűbb emberek nyelvét, úgy mondta a köszöntést, ahogy naponta - feléjehajlóan - ezerszer és ezerszer elmondogatták.

Papan elmosolyodott. Valamit mondott, a szolgák felpiszkálták a lángokat, melyek fűtöttek és világítottak, illatot terjesztettek, és tisztelték az isteneket is, díszek voltak. Fényesebb lett a szoba, kivették körvonalait, a merev drágakőistenek kegyetlen profilját s a hatalmas achátgolyót, melynek nem volt semmi cirádája.

Kinyújtotta kezét, megérintette Cortés kesztyűjét, melyet lovagi szokás szerint kezén kellett hordania.

- Mondd meg uradnak, vegye le, látni akarom kezét!

Megértette, önkéntelenül, kicsit zavarodottan engedelmeskedett. Erős inas férfikéz volt, mint amelyről írta Carlosnak, hogy „eldurvult a fegyverek súlyától, s nem tartja már úgy a pennát, mint hajdanában, salamancai diák korában...”, lebarnult, kemény öklű kéz volt, mégis arányos és finom, ahogy a csipkekézelőből izmosan és ápoltan előbukkant. Papan megérintette. Mintha jéghideg ujj szaladt volna Cortésen végig. Babonaösztönök ijedtek fel benne, a kaparnaumi legenda... Papan visszajött? Most először meredt bele az eddig legendás, félig hitt kérdőjel.

Papan visszajött, ő már ott áll az emberi törvények küszöbén. Számára már talán nincsen emberi törvény. Papan nézte az arcot. Fekete volt, csillogó szemű, szakállas. A haján itt-ott ezüstszál tekerődött, ott, ahol az inggallér elérte a nyakat, látszott a bőr cseppnyi fonnyadása. Az arc sebhelyes volt, a homlokon hatalmas, véres cikázású forradás, az otumbai ütközet emléke. Az ujjon hússzínű karneol, a medellini Cortés család címerrajza.

Papan nézte. Vajon istenek vagytok-e...? Érezte testének melegét, érezte testének idegen szagát, emberszagát. Mindent finomabban és ködösebben látott, körülötte megvékonyodott az élet, s minden feléje rezgő jelenségnek ezer és ezer titokzatos gondolatsugara akadt. Nézte Malinchét, aki úgy jött el, mint isten, Anáhuacba, szétszórta a világot, s beültette a kertekbe az árnyékokat.

Nézte Papant. E törékeny királyi testet, szeme sarkából. Finom kis állat nézte, gyönyörű fejformáján, emberi tekintetén át a nagy vérnek, a Haragos Úrnak régi, fájdalmas arcát kereste. Nézte testét, mely asszony teste volt, és mégis végigvillant benne a borzadály, amint parázna villanással, mint minden asszonyt, teste számára elkötelezte. Valami földöntúli volt ezen a testen, ember nem érhetett hozzá, mintha egyetlenegy lenne, akin az Úristen már osztozkodott az emberekkel.

- Ura vagy szavadnak, Malinche. Kétszeresen öröm, hogy látlak, mert üzenethozóim mondták, hogy miattam szakítottad meg a te győzelmi ünnepedet.

- Úrnőm, aki élet és halál mezsgyéjén álltál, neked kell tudnod, hogy hazugak, kőből és porból vannak a ti isteneitek. Nem Védelmeznek meg benneteket, és a lelketeket csak szolgaságra hajtják.

Ortegilla tolmácsolni akart. Papan megállította egy mozdulattal.

- Ne beszélj. Értem, amit mond az istenekről. És látom a szemén, amit mond. Kérdezd meg Malinchét, hogy ő miként látja az ő szakállas istenét. Mindig egyképpen, amint átlyukasztott karral csüng a két egymásra szegezett fán?

- A mi Úristenünk mindeneknek felette van és láthatatlan. A kép, melyet látsz, a kereszt, melyet hordunk mellünkön, házunkban, templomunkban, kardunk markolatán - csak emlékeztet. Mert gyarlók vagyunk, szemünk van és látnunk kell, de ez nem isten, ő felettünk van. Mindenütt.

- Látod azt a sima golyót? Ahogy te mondod, az is csak tárgy és nem isten. Őseink, akik Tláloc törzséből eredtek, és valamikor esővel, viharral, köddel érkeztek ezekre a tájékokra, még nem imádtak mást istent, mint a megfoghatatlant, a mindenekfelett valót, akit úgy mond a mi nyelvünk, hogy Tezcatlipoca. Ő először nap volt, azután elhagyta a napot, és most mindeneken felül van. Nem láthatod, nem hallhatod, csak érezheted. Csak van. Az emléke ez a sima, fekete kő.

- Quetzalokat láttam kertednek bejáratánál. Most láttam először őket. Azt mondják, hogy meghalnak a fogságban. A nevük olyan, mint a ti isteneteknek, Quetzalcoatlnak.

- Ő király volt. Amikor népe éhséget szenvedett, a Tollaskígyó megbújt egy hangyaboly mögé, és figyelte, merre mennek a hangyák. Amikor látta, hogy nagy, sárga szemeket cipelnek, ő maga is hangyává, fekete hangyává változott. Egy veres hangya vezette, és megállt vele a kukoricacső előtt. Quetzalcoatl nézte a hajladozó tengericsövet, és megmutatta népeinek. Azóta van ünnep, amikor megtörik először a csöveket... Akkor is ünnep volt, amikor Tonatiuh véres tengerré szennyezte a táncolok ünnepét.

- Az Isten igazságaiban könnyebben egyezünk, asszonyom mint a föld és világ dolgaiban. A lélek egyforma férfinál és asszonynál, de a fegyvert mégis erősebben fogja meg a férfi keze. Te hívattál engem, asszonyom. Én kérni jöttem hozzád.

- Mit kérhet a leghatalmasabb attól, akinek semmije sincs? Kövei vannak, szívében és emlékezetében. Kövek mögött feküsznek azok, akiket valaha szeretett, és követ kellett eltaszítania, hogy újra feljöjjön az élő emberek közé. Mit kérhet tőlem Malinche?

- Te beszéltél a te Legfelsőbb Istenedről, akinek olyan különös neve van. Te beszéltél róla először, nyíltan és igazságosan, és te mondtad először, hogy azok, akiket ti isteneknek tiszteltek, csak régi, elhalt nagy királyok emlékezetéből fonódtak össze, miként ez megtörténhet oly népeknél, ahol a kimondott szót nem tudja híven lerögzíteni papírra az írás. Ti képeket rajzoltok, s a képeket nézitek. Ki tudja esztendők, tíz esztendők múlva, hogy melyik köztük király, és melyik isten? Te beszéltél most a Legfőbbről, és te nagy vagy és csodálatos vagy a régi birodalomban. Neked meg kell értened, hogy az én Úristenem, a láthatatlan ugyanaz és egyetlen valósága annak, amit te mondasz, Papan hercegnő. Én kérlek téged, adjál módot, hogy nevelhesselek az én hitemre.

- Csak a gyerek jár szelesen. Az én lépéseim gyengék és lassúak, mióta visszajöttem. Én nem tudok sietni. Ti irtóztok a vértől, melyet megkívánnak a mi törzsi isteneink. Én irtózom a vértől, melyet ti ontottatok ki a ti istenetek dicsőségére, végig a ti hosszú utatokon. Nekünk, Malinche, meg kell még szoknunk egymást... Nem tudom, hogy nem igaz hit-e a tietek, úgy, ahogy a szelíd papotok tanítja, s nem úgy, ahogy te meg Tonatiuh mutatjátok a fegyvereitekkel... De én másért kérettelek ide.

- A hercegnő parancsol és én most szolgád vagyok.

- Minden nyelv egyformán édes, ha mézbe mártják. Én tudom, hogy most már a te kegyelmedből élek. Ha akarod, katonákat hozol ide, és kifosztatod a házamat, és odadobhatsz zsoldosaid közé, szolgálóleánynak. Megteheted, Malinche. Ezért köszönöm, hogy úgy beszélsz hozzám, mint uradnak követe, aki királyának szavát hordja. Te tudod, Malinche, hogy a Haragos Úr testvérem volt. Egy atya nemzett és egy anya hozott világra minket. És elpusztult ő és bátyja, Iztapalapan ura ott senyved a te fogságodban. És öccse és leányának férje, Guatemozin ott senyved a te fogságodban. És Tecuichpo ott van, és a fiatalabbik ott van. Gyermekei szétszóródtak, vagy megmenekülnek az erdőken. Ma élnek... holnap meg...? Ti különös emberek vagytok. A férfiaknak előttetek nincs szava, de leveszitek fejetekről a nehéz különös díszt, ha asszonyokkal találkoztok. Te tudod, hogy Haragos Úr nem kívánt engem azután látni, hogy feljöttem a mély, idegen világból, és mondtam neki, láttalak téged. Láttam fehér orcájukat, amint tajtékként kiveti őket a tenger, és ők lesznek diadalmasak Anáhuacban. Bátyám nem akart többé látni. Én egyedül maradtam, dideregtem és fáztam, és nem tudom, mennyi esős évszak szalad el... csak nézem a fölémboruló időt. Én kérlek téged, Malinche, elégedjél meg a vérrel. Mi asszonyok vagyunk és gyengék vagyunk. A férfiak is gyengék, mert ledőlt mögülük a hatalom támasztó tölgye. Nem magamról beszélek. Ha elindulok, már mindenképp hazaérek, ismerem a járást. A gyerekekre gondolok. Te ismered Tecuichpót. Mint egy gyermek... a sírása és a mosolya, a kacagása... Ne bántsd őket, Malinche. Én megvásárolom békéjüket. Én tudom, hogy te tiszteled az istenek sarát, s azt rakod te is, katonáid is testetekre, s ezzel gyógyítjátok magatokat. Arannyal.

- Nem vagyok rablók kapitánya, úrnőm. Nem érdemeltem meg sértésedet. A Haragos Úr reám bízta leánygyermekeit, akkor, amikor kilehelte lelkét, mellette álltam. Én nem emelem kezem asszonynépére soha. Míg én élek és a szavam latba esik uramnál: úgy lesznek ők Hispániában, mint Carlos uramnak legbensőbb házanépe. Nekem nem kell a te aranyad. Én nem kötök veled,

hercegnő, alkut. Nem vagyok szolga, aki kifacsar, hátrafacsar egy asszonykezet, hogy a karperecét lelopja róla.

- Nem bántani akartalak. Tenochtitlánban visszahullt az arany oda, ahonnan vétetett. Vízbe és földbe és légbe. Eltüzelték, nyilak hegyét erősítették belőle, beöntötték a csatornákba, ott hagyták házak rejtekében, melyeket ti szétvertetek. Én nem gyűjtöttem soha. De tudom, nálatok az az ember, akinek kövei vannak, és akinek szolgája roskadozva viszi utána az istenek bélsarát. Malinche, vidd el azt az aranyat, amelyet én készítettem neked. És vidd el úgy, hogy adjál belőle a húgaimnak, ha a ti új világotok úgy kívánja...

Félig ült, aztán felemelkedett egészen, karjával támasztotta magát. A *Kör*, gondolta Cortés. Kezdődik az egykori Smaragdbábuval, végigszalad Moctezumán, beárnyékolja Elvirát, halálos maszkot borít Papanra, ott van Tecuichpo... csupa asszony, csupa hercegnő, ételek és áttetszők, mint talán odahaza a portugál királykisasszonyok, Lusitániában. Vajon mit kellene tenni neki, ahogy keze végigszalad az aranyon, melyet drága mívű, cholulai cseréptálakban hoznak elébe a szolgálóleányok. Vajon Carlos mit tenne, ha elébe borulna ez az idegen szépség? Király királynak nem vájja ki szemét, Boabdil anyja királyi kíséretet kapott, az emíreket ágyútisztelgés fogadja, s úgy hallja, hogy a kínai császár követét csókkal fogadta a római császár. Papan sápadt, elefántcsontarca most lágy lett, mosolygó, mint súlyaitól megszabadított lélek, libegett.

- Malinche, én vagyok legidősebb abból a családból, melynek őse a legendák szerint az esőnek és viharnak csodálatos istene, Tláloc volt. Mi az ocelot törzséből származunk, és én vagyok közöttük a legidősebb. Ezért mertelek én idehívatni. Köszönöm, hogy jöttél, Malinche, és köszönöm, hogy úgy viszed ígéretedet, mint férfiú az ajkába befalazott jáspist, melyet élve nem vehet el tőle senki sem.

- Hogyan származhat valaki istentől?

- Tláloc örökkévaló. Ha leereszkedik a pára, ahogy beborítja a köd a világot, kék foltok ütnek ki a délből, s aztán minden azúrszínű lesz, mint a tenger, halkan megzizeg a levél, a pára sűrűbb lesz, harmatnak hinnéd, de egyre sűrűbb, végigpereg valami, a levélen, hangja van, mintha nyöszörögne... fájdalmasan és mégis jólesően... Én ismerem hangját, és mi, akik törzséből vagyunk, ismerjük hangját. Mielőtt jöttél, beszélgettem Tlálockal. Kitolnak a levegőre, néha függöny sem választ el tőle. Néha nedves, meleg foltja végigcsorog kezemen. Néha patakos és türelmetlen, ilyenkor viaskodunk, és mondom neki, Tláloc, miért bántod húgodat? Meghallja, csendesebb lesz, eltereli villámait, és halkan, szelídebben veti magát átal az eső. Így tudtam minden éjjel, amikor eljött, ezeken a napokon és ezekben a hónapokban... a tizenharmadik hónap az ő hónapja, minden évben, amikor apró gyerekeket áldoznak... A tizenharmadik hónap Tláloc hónapja, és mire eljött, én tudtam a sírásából, hogy siratja Mexikót... Olyan csendes volt és olyan fájdalmas, amikor az ocelotfejű eljött hozzám. Tenochtitlán kapujában állt, és nézte a ti lépéseteket. Nem látta senki, mert istennek párába kell burkolóznia, de a katonák és haldoklók ismerték a hangját, amint rekedtesen egyet-egyet köhög, ugatásnak is mondtatok... Énhozzám az esőszemek hozták mindennek a hírét, és amikor minden élő elhagyta a várost, akkor jött Tláloc búcsúzni, és mondta nékem, hogy elsiratta Mexikót.

Szeme kitágult, a szolgálattevő halkan megérintette Ortegilla karját: „ilyenkor jő meg a láz esténként, nagyasszonyunk ilyenkor látja a rémeket, beszél isteneivel, és néven szólongatja őket, ilyenkor reszket és jön a láz... és jön az éjjel, és mi is félünk és mi is reszketünk, mert nagyasszonyunk, Papan, beszél az istenekkel, akiket ő nevükön szólít, és mi félünk, hogy eljönnek, és majd kérdik: vajon tényleg istenek húga lennél...?”

Mintha őrültek tanyájáról húzódnék ki, úgy ment, lábujjhegyen. Minden fekete volt. Megmarkolta a tőrt, reszketett és rettenetesen dobogott szíve. Áltatta magát, hogy a kis apród mindebből semmit se lát, kezében imbolygó foltokat táncoltatott a fáklya... így mentek kifelé a labirintból, görnyedő szolgák és földre hullott szolgálóleányok közepette. Még mindig reszketegen, most keresztet vetett, amikor kiértek a fénytelen párás, esőverte estébe, ahol meleg leheletű, kapálódzó paripák jelentették, hogy világ van, kézzel fogható és vérrel öntözhető, még mindig reszkető kezekkel kapott gallérja után, fulladó torkát locsolta borral... mindez téveteg, bolondos asszonyok legendája lett, melyet elhesseget egy kézrebbenéssel... de ahogy átvágtatott az erdőn, mindenütt végigcsaptak arcán az esőcseppek, mindenütt ijedt kék szeme villant valami redves fának, s ismeretlen madarak jajveszékeltek a szakadatlan esőben.

Tláloc hónapja ez, mondta magában, és hitt Papannak, a halálból visszaérkezett hercegnőnek. Az ocelotarcú isten most elsiratja Mexikót.

Hatodik rész - La Rabida

1

Lopez, az ács, leeresztette a hálót, s kifogott néhány apró halat. Két markába szorította őket, s közelről szívta be a hazai tenger fanyar, sós illatát. Késő este volt, köd ereszkedett a sziklák fölé, mely elmosta a part vonalát. Éjszakára horgonyt vetettek. A sötétségben csak elnyúló, szürkésbarna csík látszik jobb felől, mely közeli szárazföldet sejtet. A fedélzeten mindenki elpihent. Ötvenöt napos út után ma csapra verték az utolsó boroshordót, kiosztották a megmaradt szárított oldalast és cassavekenyeret. Sötét, lebarnult, sebhelyes arcukkal, mint távoli világok hírhozói ődöngtek a terpentines deszkák között. A tisztek szétszéledtek, köpenyükbe burkolózva, didergősen, annyi esztendő óta megint hideg, ólmosan nedves spanyol éj... Szemben, a partvonal horpadásában csillagszem: a palosi fárosz... az öregebb tengerészek között feléled a babona... Éjféltájban - úgy mondják - magas, ösztövér fantomalak megy majd végig a hajón, hosszú, holdkóros kézzel, messzibe meredő tekintettel, ha szól: idegen, különös castiliai a nyelvezete. Palos előtt, a kikötőben minden Újvilág felől érkező hajó fedélzetén szemlét tart az óceán nyugtalan, halott Admirálisa.

Lopez, az ács, állt magában a fedélzeten, az elárvult kormánykerék mellett, kezében hálóval. Nézte a gomolygó szürkeségeket, amint egymásba rohannak, tenger vagy ég, eső és köd, birkóznak a hajnallal. Cortés jön hozzá csendesen, lassú lépéssel, most már ketten állnak, egymás mellett. A kormányosfülke ablakát kihajlítja, hogy ide is betörhessen a spanyol part párás, szárazföldi lehelete.

- Nem csodálatos, Lopez, hogy mi már Hispániában vagyunk?

Tetőtől talpig feketében áll, viseli a kettős gyász színét. Sápadt, vértelen asszonya, Catalina néhány hónap alatt Mexikóban kiköhögte tüdejét. Palotát építtetett neki, s indián kertészek tartották rendben Coyohuacanban a legszebb császári kerteket, elvitte Chapultepecbe... és onnan a hegyek közé, Tlaxcalába, leküldte a csendes-óceáni partra... Csak köhögött, arca kemény lett, hegyes és keserű. Aztán eltemették. Nem bírja ki most a csendet, szellemjárások órája van, ilyenkor mehet végig az Admirális... halottak órája, mert halott apjára kell gondolnia, aki miatt nem vetheti le most sem a gyászt, s csak sírját látogathatja meg Medellin városában. Nem bírja a csendet, ennek a veterán mesternek beszél, akinek fülét amúgy is eldurvította a szekercék szüntelen csattogása.

- Érzed, Lopez, milyen szag jön be... döglött halak, bele szakadó patakok, poshadt víz lehet benne... minden egybefolyik, és mégis, érzed, hogy itt vagyunk, az andalúziai parton...?

Az ács mereven és eszelősen nézett bele a semmibe. Intett neki, „most hagyjál engem magamra!” Utolsó éjszaka a tengeren, Palos kikötője előtt. Harminchat esztendővel ezelőtt innen indult el Columbus admirális. Az évszakok hogy nőnek... hajában szürkén csillannak az ezüstsávok, túl van a negyvenen... majdnem negyedszázad pergett le azóta, hogy gyerek-batyuval elhagyta az otthoni partokat. Mi történt közben? Mint a visszatüremlő, megtört tajték, úgy csapdosták körül az emlékek. Mi történt közben... amiről számot kell adni, mind-arról, amit rombolt és mindarról, amit épített... „Kegyelmességed de facto Carlos urunk nevében kormányozza Új Hispánia birodalmát, de jure azonban még késik a megerősítés...” Így mondják bizonyosan háta mögött a mexikói kancelláriában... De ki volt ott a szőrszálhasogatók közül öt esztendővel ezelőtt, amikor a Város megvételének másodnapján néhány kétkezi

emberrel, indiánokkal, bejárta a lerombolt utcákat, ecetes kendővel kötötte át száját, hogy ne szívja be a hullák pestises levegőjét?... A leszaggatott toronytemplomok tetejéről elköltöztek a véres istenek, elhagyták halódó, mételyes népeiket... Így ment végig Tenochtitlán megmaradt utcáin, mögötte oltott meszet cipeltek a kőművesek, ezzel locsolták le a halottakat, és szakajtókban vittek kukoricalepényt, és ezt dugták az éhségtől aléltak szájába. A Város, tó közepén, fehér kövezett töltések szíve, Új Hispánia büszkesége - betaposva, szétzúzva, megbecstelenítve ott hevert döngő, nehéz vascipője alatt... ami megmaradt, Tlatelolco piacától délre, azt felszaggatták az ágyúgolyók, szinte elnyelte a sok szenvedés... Micsoda szörnyű kép, amint mennek, mellette Teuhtitle s a néhány hűséges, megmaradt udvari ember, a hajóácsok... ez a Lopez is ott volt... nincsen percnyi késedelem sem, a zsinór kifeszül a kérges munkástenyerekben, felemeli lándzsáját és letűzi. „Itt fog állni a kormányzói palota...” A katonák és tisztek csodálkozva nézik: kegyelmességed újból fel akarja építeni a bűnös várost...?

Amikor, most két hónapja, elhagyta Mexikót, még egyszer végigment rajta. A kormányzói palota hosszú két szárnya átfogja az egykori Axayacatl-kastély terét, a székesegyház rátámaszkodik Moctezuma palotájának romjaira, a nagy piac kicsit átalakult, de nyüzsgő, színes sokaság tarkállik megint elő a kufárok, eladók padjai mentén... Angelus, húsz templom és talán ugyanannyi kolostor, zárda, kegyes menedék harangocskája kondul meg, az iskolából fehér inges indián fiúcskák és lányok sereglenek ki, merev tartású, tollkoronás kacika kanyarodik be öszvérháton, valamelyik tartomány főnöke lesz... a tóparton hatalmas erőd oldalozza, fedezi a kikötőt. Megcsillan a napfény... az ágyúk... Száz, rézből öntött, ónnal edzett ágyú az El Matadero erőd állásaiban. Vasat nem küldtek Hispániából, bármint is könyörgött, a burgosi püspök minden Újvilágba igyekvő ércre rátette csontos, kapzsi kezét... Ezek az első hónapok és első két esztendő. Jöttek a tudósabb lovagok és udvari emberek, és mondták: nagyuram, emlékezz Sevillára, biztosak a szűk, kanyargós, napfénytől óvott utcák... Meghallgatta őket, s aztán mondta: nem építek szűk utcákat soha többé. A széles utakon lehet végiglovagolni, futhat a golyó, nem ütközik a házfalakba. Széles utakat, hatalmas tereket rajzolok bele a romvárosba. Építsetek!

Mintha munkadüh szállta volna meg az indiánokat. Mint a hangyák, úgy lepték el a torlaszokat, millió és millió sártégla száradt a napon, könnyűek és levegősek lettek, hajnaltól estélig felrakták a falat, újból épült az indiánváros, háncsokat, pálmaleveleket, nádkötegeket cipeltek a dereglyék. Már harminc-negyvenezer férfi s hozzá a családok, így épült fel a bennszülött-fertály... ha végigment arra, száz és száz gyermek szaladt elé, már spanyol szokás szerint kezét csókolták, de még régi szóval sivalkodtak: Malinche... Malinche... Őmaga is Malinchének hívta önmagát...

Három évig tartott, míg romjaiból megépült a város. A kapitányok ott kaptak helyet a palotasorban, kevéssel távol a megmaradt udvari traktusokon túl. Gyorsan dolgozott az idő, hónapok alatt átalakultak egész városrészek, kő-, habarcs-, mészszag, a kapitányok versenyre kelnek, ki terveztet magának cifrább házat, nyári lakot, ha eljön a meleg, melynek árnyékos udvarán megpihenhetnek... egy ház Marináé, a harmadik keresztutcában, melyet Medináról neveztek el. Ez volt a város, de körös-körül alakult, formálódott maga az ország. Hónapok és hónapok múltak el úgy, hogy nem jött Sevillából semmi hír, nem kapott semmi instrukciót, úgy érezte magát, mint kiklopsz, aki erejét meghaladó hegygörgetésre ítéltetett. Lerombolt egy birodalmat - építeni kell az új birodalmat. Ki segített neki ebben eleinte? A fanyar Duero, az öreg Olmedo atya, a gőgös Aldarete... az a pár ember, maguk is jobbára kalandorok, akik ott ültek körülötte az esti tanácsban?

Millió és millió indián népnek lett ura. Nem erdőbe széledő, meztelen vadak. Törzsek, jogokkal, hagyományaikkal, külön ősi történetükkel. Távoli kacikák, akiknek tartományát nem öleli fel semmilyen térkép. Adókat hoznak terményekben, bőrökben, aranyakban - máskor meg szolgákat hajtanak elé, úgy mondják - azért a sápadt arcúak istenei is megszomjaznak bizonyosan néhanapján!... Így épít birodalmat, pénz nélkül, papok nélkül, arraértő emberek nélkül. Egy marék zsoldos, akikből ő és a kalandok faragtak katonát, most vidékek, kerületek urai, beülnek a pártütő kacikák birtokába, udvart tartanak, s magukat szolgáltatják szolga-indiánokkal. A birtokok, melyek papok, véres papok szolgálatára rendeltettek, s parasztjai századokon át Huitzilopochtli oltárához szállították a dézsmát, most ellátják a templomokat, és Olmedo atya felettük a legfőbb auktoritás.

A falvak népe áll hozzá legközelebb. Kisvárosok népe, a maguk zárt, töretlen kis világában, őket nem vetette ki sarkaiból a világrengés, vetik földjeiket, kúszik a bab, törik a tengerit, locsolják a kakaóföldeket. A vének egymás közt kijelölik mindenik családnak a földet, a házasulók többet kapnak, a gyermekek szerint még egy sávot, a halottak elpihennek, s a föld az élőkre marad. A kapzsi spanyolok kinyújtják karmos kezüket, és mondják: adja kegyelmességed nekünk ezeket a földeket, jobbak az uratlan parlagoknál, megműveltek, csatornák futnak rajtuk végig, akárcsak Andalúziában... Nem engedte a parasztokat, nem engedte a falucskákat. A földeken indián főnökök és békebírák, maradjanak azok a spanyol törvény szerint, s jaj annak, aki puskalövésnyi távolságra meg meri közelíteni az indián közterületeket!

Minden épül. Ferences barátok jönnek, tizenketten, Vera Cruzból gyalogszerrel. Az útkeresztezéseknél kitódul eléjük a nép, virágokat és ételeket visznek; úgy jönnek szőrcsuhában, mezítlábasan, mosolyogva, s beszélik már törve a nép szavait. A fehér város kapujában várja őket a töltések előtt, hajadonfővel féltérdre ereszkedik, s úgy csókol kezet az első Castiliából küldött priornak. Ezer és ezer indián, kacikák, nemesek, nagyurak nézik, mint alázza meg magát Malinche a szegény, dísztelen atyák előtt, akiknek keze nyomán épül rendház, iskola, ispotály és templomok. A kancellárián indián írnokok nőnek fel keze alatt, a kollégiumból tizenöt-tizenhat esztendős fiatalok jönnek ki, akik írják a spanyol beszédet, de még nem feledték el őseik képekre rovott szavát.

Mindenik kapitány tartományok ura. Alvarado kapta Guatemalát, Oli ment Hondurasba, egyiket a Panuco mentére küldte, másikat a Mare del Zur, a Csendes-óceán melletti partvidékre. „Malinche szava messzire nyúlik", mondták az indiánok, s staféta-futóik hozták hegyeken, bozótokon, ellenséges törzseken keresztül tisztek és helytartók üzenetét. *Uralkodott.* Mennyien lehettek? Talán kétezer-háromezer spanyol, szám szerint elveszve idegen népek tengerében, akik már kitanulták, hogy a tajték-színű teulesek maguk sem istenek, de Malinche ott volt Tenochtitlánban, és őrködött Carlos nyugati birodalma felett. Elszámoltatta kapitányait, beszolgáltatta a királyi ötödöt, írásra szoktatta a kancelláriát, s hónapról hónapra megküldte Sevillának a jelentéseket... Kolostorokról írt, szaporodó lélekszámról, megkeresztelt indiánokról, koronabirtokok bőségéről... de hallgatnia kell arról, ami ott izzik a hamu alatt. A hírekről, amelyek végigkígyóznak a babonás városon, hol itt, hol ott hallották megszólalni Esőistent, valaki suttogta: a Lecsapó Sas üzen megint a fogságból... quetzalmadár szárnyára lett rábízva a hír... átrepült partokon, és ott áll meg, ahol még szabadok a népnek fiai... Guatemozin ott rostokolt úri rabságban, Coyohuacanban, ott bicegett, megperzselt lábbal, mióta elrejtett kincsekért megtortúráztatta őt a kapzsi, vérszívó Aldarete, s neki be kellett hunynia szemét, mert úgy mondták, miként tizenöt évszázaddal ezelőtt, ama judeai helytartónak: „ha nem engeded - nem vagy hűséges ura császárodnak"... Amióta megperzselte Lecsapó Sas lábát a vallatóvas parazsa, sántított és hallgatott. Asszonya, Tecuichpo, mellette élt, de nem nemzett vele rabságban gyermeket. Az őrtálló spanyolok naphosszat nem hallották

hangját, de Anáhuacban mindenki tudta, hogy a Lecsapó Sas még fiatal, s ha nem vigyáznak, lenyesett szárnya hamar kinő.

Lomha hónapok múltak, ha nem lett volna asszonyával tengernyi keserűség, nem lettek volna békétlen, apró mindennapok, nyakára küldött spionok, ellenőrzők, licentiatusok, akik raj szám érkeztek minden hajóval - úrnak érezhette volna magát egy birodalomban, melynek nem ismeri senki elejét, sem végét, s amelynek valódi ura, Carlos, végtelen messze van. Ha nem lett volna ez a lomha, terhes nagyuraság, mindennapi békés palotaélet, spanyol urak közt örökös intrikák. Vigyázóan nézett a fiatal legények után, akiket leküldött egyik vagy másik kapitányhoz, s akik viháncoló apródok módjára csörgették kétkezi fegyverüket... De egy nap hírek kezdtek érkezni Honduras keleti partvidékeiről... Yukatánból... Guatemalából. Mindegyik jelentés úgy kezdte, hogy Oli elfordult jó urától, s kitűzte Honduras provinciájában a lázadás zászlaját. „Cortés parancsoljon Mexikóban - én itt parancsolok." Ez volt az első hűségtagadás, amelynek híre szélsebesen járta be a partokat. Naphosszat kellett tűnődnie a jelentéseken, kebelébe dugva őrizte őket, forgatta elméjében a különféle plánumokat. Kit küldhetne Oli ellen? Melyik egykori kenyerest, melyik táborpajtását... hiszen mindje egyformán Oli mellett állt annyi nehéz constelláció között. Határozott. Aznap késő éjig írtak a kancelláriában. Levelek százai röppentek szét, minden veteránnak, minden haciendába. A sorok úgy kezdődtek: értesíteni, señor, hogy a lázadóvá vált Cristobal Oli megbüntetésére magam indulok. Kérem kegyelmedet, vegye fegyverét, és csatlakozzék hozzám Szent Mihály-napi induláskor... Beleborzongott a csodálatos érzés: száz emberrel megkísérelni a lehetetlent. Húsz esztendősnek érezte megint magát, amikor egy szál kard mindene. „Mindent újból lehet kezdeni, señor", vetette oda a királyi számtartóknak, akik aggódva nézték, miként készül gyerekes kalandra nagyuruk.

Amikor ünnepnap reggelén lóra ültek, s a köszvényes, roskatag Olmedo sírva áldotta meg az expedíciót, melyhez ő már nem tudott csatlakozni - mindenki a veteránok közül a San Jago-i indulásra emlékezett. Marina, akit Carlos levele Castilia nemeseinek sorába iktatott - öszvérháton érkezett meg Chapultepecből, ahonnan igazgatta hatalmas birtokát. Mióta Catalina asszony megjött Cubáról - azóta alig-alig látta, vadászat közben nézte meg néha kisfiát... most megint egymás mellett voltak, hallotta különös, mély torokhangját, a veteránok körös-körül hangos kiáltással üdvözölték, az öregebbje körülölelgette... itt van Marina... nem lehet semmi baj... velünk jön megint Marina, ők ketten csak nézték egymást, egy pillanatra.

A többiek? Elkomótosodtak, urak lettek, pocakot eresztettek. Soknak gyermeke volt, maguk mellé vették a föld asszonyait, szolgákat tartottak, lovakat, fegyvereseket, látogatták egymást, de fenntartották maguk közt a merev spanyol hierarchiát. Most megérkeztek, fényezett szőrű lovakon, csillogó páncélokban, némelyikét már meg sem ismerte, az egykori barázdás, szurtos, cafatos katonákat... jöttek a szövetséges kacikák, már ezek is lóháton, s paripákon, ahogy eltanulták az uraktól a szokást, erdeikben már ők is lóháton űzik a farkast meg a szarvasokat. Csak néha hallani, amint a dobok szólnak az éjszakában, ismeretlen kezek megzendítik a titkos istenjelzést. Ilyenkor tudják, hogy valakit kőre fektettek, s titokban lappangó papok megtörlik a szennyes köntösükbe rejtett ichtzli-kést.

Hozták Guatemozint úgy, hogy senki se láthassa: fogoly. Halálsápadt volt arca. Cortés figyelte a főnökök tekintetét, milyen hirtelen sütötték le szemüket, amint felvillant előttük az egyetlen zöld quetzaltoll: uruk és isteneik szimbóluma. Ló hátára ültette, levétette róla kötelékeit, s aztán maga mellé rendelte úgy, hogy a helye ott legyen közötte és Marina között. A spanyolok nem értették, s egymás után járultak hozzá kérdezni: „Vajon miért visszük magunkkal, nagyuram, ezt a kölöncöt?" „Itt akarod hagyni, magad mögött ezeknek a világoknak bebörtönzött urát...? Nem tudod, hogy minden lakatot le lehet oldani... ha mi nem vagyunk itt - egy szikrától lángba borul Tenochtitlán?" Ortegilla és Xamarillo, a két apród, milyen nagy fiúk lettek,

különösen Xamarillo, átkerül Marina jobbjára, úgy bókol előtte, mint úrnők előtt szokás... vajon emlékezik-e a fiú rá, amikor gyíklesővel vigyázta a rablány álmát a tabascói partok körül?

A halál familiárisai átölelték egymást. A régi haragosok összeparoláztak. Keresték az eltűnt pajtásokat, mindenike tudott a többiről valami mesét, mindenik hozzájárult és elmondta életét... Olyan szép volt Szent Mihály napja, amikor megindultak Honduras felé.

Alig voltak többen kétszázötvennél, de nem is akart nagyobb sereget. Több mint fele lovas volt, ötven tűzifegyver, a többi erős páncélingben. Mint régen, indulás előtt hatalmas vászonlapok fölé hajoltak a tisztek, melyeken rajta voltak hegyek és völgyek, és ő kijelölte nékik az útirányt...

Az egész hondurasi kaland egybefolyik előtte. Vígság és öröm volt benne, amint fegyverdurrogás, Veni Sancte, asszonyok virág hullatása közepette kilovagoltak az északi töltésen, elöl Ortiz kürtösei fújják az indulóját. Mennek végig a Völgyön. A főnökök, kacikák, egyszerű emberek, peonok százai, rendre kigyűlnek az utakra, megint Malinche a szóbeszéd Anáhuacban, amerre mennek, mindenki csak őt kívánja látni, a telepesek, megmaradt helyőrségek eljönnek hozzá. Így érnek el Vera Cruzig, onnan kelet felé, a szárazföldön. A hajók lassan követik a part vonalát. Megint látják a tabascói csatateret, s elmondhatják annyi elesett bajtársért a kegyeletes requiemet... Tovább mennek. Ez már a mayák földje, s itt megint Marina az egyetlen, aki megérti ezeknek a népeknek szavát.

Este történt, amint bejött a sátorába. Fáradt volt, jobban megtörte az út, mint amikor Cubából indultak. Valaki hiányzott... a régi szokás, nem bűnös test ágaskodik benne, de ilyenkor, a tábor esti csendjében kereste Marina szemét, a hangját, egy szót, amely mélyebb értelmet ad az egyszerű dolgoknak... Marina helyett ünnepi ruhában, meztelen fővel egykori apródja, Juan de Xamarillo kereste. Ahogy beszélni kezdett - már előrenyúlt szavának. Olvasó értelemmel egyszerre felvillant előtte, mint lovagolnak ezek naphosszat együtt Marinával, miként igazította meg a lány Juan félrecsúszott csipkegallérját, mint szalad Xamarillo egy ital vízért... Még alig dadogta az első konvencionális szavakat, már látta a nála tizenöt esztendővel fiatalabbat, amint ketten... ott lovagolnak... s hallja, amint mondja neki: „nagyuram, könyörgöm, adja nekem kegyelmességed Marina kezét, én kívánnám hites asszonyomnak... S ha kegyelmességed beszélni engedne, hát én kis Martinnak hálás szívvel lennék apja után az édesapja...” Mit csináljon vele: kardot ragadjon, vagy megölelje...? Mintha idegen beszélne az ő hangjával, úgy mondta a halálsápadt, izgatott fiúnak: bene... jól van, fiam, ha Marina is úgy akarja...

Másnap négyszögbe állt fel az egész sereg. Ahogy vége volt az áldásnak, a páter feloldotta stólával összekötött kezüket, a veteránok sorba csókolták Marinát, s utoljára szólították teszóval. A pap harsány hangon kérdezte, hogy Juan de Xamarillo nemesúr nőül kívánja-e venni doña Marina de Painala nemeshölgyet...? Az első szerencsekívánó, El Galante, kényesen térdet hajt Marina előtt, s így mondja: kegyelmed jóindulatáért esedezem, Señora Xamarillo... Míg tart a ceremónia, Lopez, az ács, két katonával egynapos hajlékot épít az őserdőben. A sereg kedvükért megpihen.

Letért az utolsó járt úttól, melyet még megtalált az otthonról hozott nequemlapokon. Nyolcezer lábnyi hegyszakadékok meredtek elébük, sziklagörgetegek sodorták el a málhás öszvéreket, megáradt, zuhatagos vizeken kellett seregét rögtönzött tutajokon átmenteni. Az esők felszaggatták az indiáncsapásokat, sehol teremtett lélek, a falvak felkerekedtek, s csak mohos, halott kövek szegélyezték az útját. Az éhség kitárt karjával minden reggel és minden délben megálljt és ne továbbot kiált. Mint sáskák legelik le az utolsó gyökereket, fáknak kérgét, csúszómászókat. Az indián útmutatók eltűnnek a vadonban, vagy becsalják őket isza-

posba. Az irányt tudja csak, ahogy megmutatja delejtűingája, melyről azt tartja a bennszülött babona, hogy elárulja az emberek gondolatát: ha hazudsz, elmozdult a szerkezet mágnese.

Vígabb nap is jött. A maya király követei érkeztek, s hozták uruk látogatásának hírét. A híres legendás Itzák királya volt Kanek, akinek hatalmáról sokszor hallott már Mexikóban. Mint régen... az északi tengerparton az első kacikákat, úgy várták a királyt, megmosdva, kifésülködve, oltár mellől. Hangja különös volt, zengő szavú. Marina is csak üggyel-bajjal hámozta ki beszédét. Valódi király volt, amilyent Moctezuma óta senki sem látott, testőreivel, aranyával, csillogó ékköveivel, világosabb és nyúlánkabb a többieknél, ősi királyfajta, hatalmának tetőfokán. A veteránok megtörölték szemüket, amikor felhangzott Ortiz sípja, s a gregorián ének illata végigfelhőzte a parányi spanyol sereget. Szeme ráesett királyvendégére, és látta, ámulva és csodálkozva, hogy a nagyúr hangosan zokog. Minél harsányabban, erőteljesebben bontakoznak ki a kórusok, minél szenvedélyesebben veszik át a katonák - annál bőségesebben patakzik Kanek király szeméből a könny. „Mintha istenekkel beszélnétek a ti csodálatos nyelveteken", ezt mondta, ott maradt náluk, s folyton-folyvást kérte őt, hogy énekeljenek még az emberek. Nem tudott betelni a sohasem hallott muzsikával, s reggelre barátként kérte, hogy kísérje vissza őt őseinek szent városába, ahol hódolni szeretne az énekhanggal diadalmas, szelíd, fehér isten előtt.

Mindenki lebeszélte erről a kalandos útról, de spanyol lovagnak érezte magát, mintha most lépne ki krónikák lapjairól, az „aventura"-k ellenállhatatlan sodra újból kísértette. Tized-magával beszállt Kanek csónakjába, hogy megnézze az itzák városát. Ha lehunyja szemét... most, az éjszakában látja a magas, zord hegytorkok közt fehéren, szelíden, aranyfüstben mosolygó különös várost, minden szín, minden tele virággal, mindenki szereti... komor, sunyi aztékok helyett vidám, dalos, könnyelmű mayák... papnők sora közt viszik a szent Tó partjára, a feneketlen tengerszemhez, ez az áldozóhely nyeli el évente egyszer az itzák földjének legszebbik nemes kisasszonyát. A tengerszem partján az idők kezdete óta először hangzott fel az Ave Maria, s a kürtösök hosszú trombitái szüntelen ismételték a könnyező király előtt a húsvéti hozsanna feltámadás-szavát.

Az itzai kaland volt a legutolsó, melyet örömest kanalazott ki tengernyi fekete emlék leveséből. Utána megint járhatatlan, átkozott földeken jártak, dagadó sárban, szüntelen esők közt, heteken és hónapokon át, eltévesztve százszor a helyes irányt, éhezve és megférgesedve. Ez már Honduras volt, itt készülnie kellett arra, hogy rövidesen eljön a nagy leszámolás. Egy reggel, a tábor felől néhány rongyos spanyol settenkedett feléje. Mint baljóslatú hírek hordozói csepűrágók színpadán, úgy vetették magukat lába elé, s hangos panaszos szóval mondták el az örök spanyol testvérharcról szóló beszámolót. „Nagyuram, kegyelmességednek már nincsen elvégeznivalója, a pártütő Cristobal de Oli úron beteljesedett az ítélet. Kapitányai megragadták a minap vacsoránál, s kegyelmességed nevében ítéltek felette, s torkon szúrták. Oli úron beteljesedett a spanyol igazság..." Este a tisztek szótlanul ültek le sovány vacsoránál. Mindegyikük Olira gondolt, az egykori gályarabra, akivel együtt indultak el Anno Domini 1519-ben a cubai kikötőből...

Egy este - étel helyett megint éhezésen volt a sor - fiatal kacika furakodott hozzá: „Vigyázz, a Lecsapó Sas valamit tervez, két fogoly nagyúrral éjszakánként egybesúg. A fákon jeleket hagytak, amikor ellovagoltak. Az erdők átveszik szavukat. A szél sebesen viszi a hírt keresztülkasul Anáhuacban. Ti kevesen vagytok. Ha erősödik a szél, megremegnek az erdők, rátok zuhannak a fák, az erdei embereknek késeik vannak, és a Lecsapó Sas az egyedüli úr minden fajtánkbéli ember élete és sora felett... Vigyázz, nagyuram, mert ha nem olyan éles füled, mint az erdő vadjainak: nem hallasz semmit, azt hiszed, a fákat a szél mozgatja csak..."

Nézte a jeleket, és látta, a renegát igazat beszélt. Este tanácsot tartott a kapitányokkal. Törvényt ült, s eltörte a pálcát Guatemozin és két fogolytársa felett. Éjszaka ítéltek. Ma is hallja, amint felkacag a Lecsapó Sas, a hallgatag megszólal, hangja felveri a rémeket, s talán meghallani mindenütt, ahol rézbőrű férfiak élnek... nem roggyan meg bűnök súlya alatt, kontyába tűzi a szál quetzalt, ezzel hite szerint a császár bírává válik - szembefordul vele, mintha ő lenne most a vádlott, és mondja: „Malinche, tompaagyú szolga lettem volna, ha valaha bíztam volna ígéretedben. Tudtam, azért hurcoltatsz el a vadonba, hogy itt senki se lássa, amikor bátrabban végezhetsz velem... De ellenségeitek az erdők, a kövek, az emberek, és egymásnak adják át a hírt a fűszálak is... Az istenek hallgatnak, a mi isteneink - de nem felednek...” Egész éjjel tartott a jövés-menés. Katonák jöttek, a fiatal Diaz, ez is hozzámerészkedett, és mondta: „nagy uram, én is kegyelemért könyörgök, igaz úr Guatemozin, ne kívánd a mi romlásunkat, ne engedj felette szigorú törvényt...” Az indiánok, mint merev siratók, úgy ültek, szolgák, asszonyok, kacikák. Marina párnákba fúrta fejét, nem jött, hiába hívatta, hogy álljon a Lecsapó Sas mögött, hátha bevallja, hova ásta el rejtett kincseit?... vagy mondja, hogy Krisztus hitére akar térni a halál elől. Lecsapó Sas nem hallgatott senkire, egész éjszaka énekelt... Most is fülébe zajlik ez a szörnyű, értelmetlen, monoton recitálás, ahogy elmondja egész életét, versbe szedi nemzetségeit, elejükön ott áll az ocelotarcú isten, végtelen bőségben árasztva magából a termékenyítő esőszemeket. Egész éjjel így szólt az ének, nem volt egy perc szünet sem, meggörnyedő spanyolok rohantak ki a táboron túlra: nem lehet ezt kibírni... nagyuram. Vajon miért maradt hajthatatlan? Vajon hányszor és hányszor kell felelnie ezért? Pap előtt, törvény előtt, Carlos előtt... önmaga előtt? Ahogy nyakába akasztotta a hóhér a kötelet, még folyt a szörnyű ének ritmusa... átvették tőle a halálravált főnökök, s akkor halt el egészen, amikor Quetzalfarok kacika is elvesztette eszméletét...

Vajon...? Vajon akkor is Tecuichpóra gondolt-e... vajon suttogta-e valaki... nem gyilkost sejtő szemmel néz-e rá Marina?... vajon van-e, aki azt hiszi, hogy Tecuichpo miatt küldte halálba Guatemozint? Ezerszer és ezerszer tisztította a lelkét: Uram, én egyenesen állok, nem volt bennem ilyen szörnyű szándék, miként Dávid királyról mondta az írás... Uram, te tudod, hogy mi volt ott, mentünk az őserdőben, nyomorultak és tehetetlenek voltunk, egy lehelet elfújhatott volna, egyetlen indiánrohamnak sem tudtunk volna ellenállni... Ha velünk valami történik, a hír átszalad a tengerparton, hetednapra Mexikóba ér, átveszik a hegyek és továbbadják a patakok... egy hét múlva vérbe hanyatlott volna Carlos koronája a nyugati vizeken: ember nem maradt volna élve a spanyolokból - de ahogy lógott, élettelenül a ceibafa ágán, fején a királyi quetzaltoll... ahogy elszakadt a szó, melyben utolszor hívta tanúnak Tlálocot, törzsi istenét, és elriasztotta magától a pátert, aki hidegülő ajka felé vitte a feszületet...

Vajon ma még egyszer ezt tenné-e? Lehet, hogy ezer és ezer és még sokkal több élet terheli a lelkét, és mégis minden szem kérdően néz rá: miért emésztetted el Guatemozint, Új Hispánia birodalmának jogszerű urát...? A hajón, ahogy átjöttek az óceánon, egy kis könyvet olvasgatott, nemrég fordíthatták le castiliai nyelvre toszkánból, Niccolo Machiavelli mester, a firenzei nótárius elmélkedését. Úgy mondták, világszerte most ezt olvasgatják a nagyurak, s ez egyike volt a legátus hazulról hozott ajándékainak. Miért emlékszik ezekre az oldalakra, amikor eszébe jut az utolsót kalimpáló, hörgő, diadalmas Guatemozin?

Hióbhírek. Ott érte minden rossz Hondurasban. Néha úgy elővette a láz, hogy hívatta a pátert, s kérte fejére az utolsó kenetet. Néha elvesztette eszét, s ilyenkor - így mondják - hangosan, esztelenül kiáltozott. Hióbhírek. Majdnem két esztendő után az első értesülések Mexikóból: viszály, pártoskodás, indiánüldözések, spanyolok rémnapjai, homo hominis lupus! Tehetetlenül vergődött, míg visszatért jártányi ereje, a megtizedelt, agyonkoplalt csapat eljutott valahogy a tengerpartig, s egy hajó felvette a hondurasi vándorokat. Mintha minden összeesküdött volna, viharok, szélvész, tengerár csapdosta, háromszor indultak neki az útnak, mintha bűnei

ingerelték volna az elemeket, magába roskadt és imádkozott... Alig hatvanadmagával érkezett meg Vera Cruz elé, Új Hispániába. Mintha hazajáró lelkek lettek volna, úgy vánszorogtak végig a hajnalban, hogy Te Deumot mondjanak. Ma is látja a sekrestyés arcát, amint rémült kiáltással rohan feléjük: vajon ti a másvilágról jöttök... miféle szerzetek vagytok...? Itt hallotta meg a hírt, hogy Mexico városában halottnak hirdették, elzengték felette az ünnepi requiemet, familiárisait kiforgatták birtokukból, s ki hol teheti, dézsmálgatja a megmaradt Cortés vagyont.

Felébredt. Vera Cruzban elmúlt a láz, a borbély megköpölyözte, levágta koldusszakállát. Tiszta köntösökbe bújhatott, fogadhatta, amint hódol előtte az a város, amelynek két kezével rakta le első kövét. A dobok szaporán kezdtek peregni az erdőkben, a titkos staféták beutazták a törzseket, másnapra ott volt nála a kövér cempoali kacika két fia, a tlaxcalai kapitányok... cholulai békebírák... körös-körül a veteránok, ki asszonyával, gyerekével... Megindult. Minden fordulóban elébe áll egy régi, ismert arc, valamelyik szövetséges, elsőnek meghódolt kacika és mondja: „Uram, nevedben garázdálkodtak, s aztán azt mondták, Cortés, az eb - meggebedt. Mi tudtuk, hogy eljössz, és igazságot adsz nekünk. Míg távol voltál, kitépték aranyunkat, és elhajtották gyermekeinket. A ti új istenetek még rettenetesebb, mint a régi, föld alá gyömöszölitek az ép, erős fiúkat, s ott kell nekik feketeségben vájkálni a föld kincseit, míg össze nem esnek... az új isten kegyetlenebb, mint a régi, csak a te hited volt, Malinche, irgalmasabb..."

Amikor a Völgybe ért - már úgy vonult át az ismerős tájékokon, mint valóságos, diadalmas király. Kézcsókra járultak elébe a magistrátusok, a szerzetesek hozsannával köszöntötték, a törzsfőnökök jószántukból elébe öntötték aranyukat... Így állt meg a Tó partján, melynek minden lépéséhez fűződött valami emlék, s a tó partjáról üzent a garázdálkodó fővárosi Udienciának, hogy megérkezett a Birodalom vezéri főkapitánya, s elvárja, hogy bemutassák előtte alázatos hódolatukat... Hogy utálta őket, mint a varangyokat, a tűszúrókat, a papírszagú kancellistákat, mint patkányok, úgy szaladgálhattak összevissza a kormányzói palota árkádjai közt, amikor jöttek a hírek, hogy Hernando Cortést nem nyelte el örökre a hondurasi vadon... hogy jöttek a legátusok, már messziről mutatták pergamenjeiket, hozták a sevillai papirosokat, mindje igyekezett tisztára mosni önmagát... leste a hatást, s fél szemmel vigyázta, vajon nem vét-e túl sokat a kormányzók ellenére előírt szabályok szerint.

Minden hajóval új emberek jöttek. Legátusok és alkirályjelöltek. San Domingóból az atyák eljöttek törvényt ülni, Sevillából az India tanács, Madridból az udvar... egymást keresztező bonyolult, ezerféle auktoritás. Ilyenkor kisétált Chapultepecbe... a kertekbe, ahol serdül Martin fia, s lassan már kibetűzi a homokba rajzolt nagybetűket... Néhány hét alatt kellett megint rendbe szednie mindent, mert már akkor benne erősödött a szándék, hogy véget vet a bizonytalanságnak, apellál a legfőbb bíróhoz, s Don Carlos kezébe teszi le Új Hispániának évtizedes perét.

Az egyetlen barát, aki Hispániából hivatalos írással érkezett, a törődött testű, kedves Ponce de Leon volt. Csendes ember, olyanféle, mint akit Lebrija professzor Salamancában humanistának nevezett. Első este, a pohárköszöntőnél ezt mondta, amikor felemelte a serlegét: „Valamennyiünk között csak kegyelmed, don Hernan, nagy ember... mi egyszerű epigonok vagyunk... a história kegyelmednek meg fogja adni mindazt, amit talán gyakorta elfelednek kortársai... Én ismerem kegyelmed Anabasisát..." Mosolyogva húzta el a pergamenbe kötött kötetet, melyet esztendeje nyomtattak ki Sevillában. Reszketett a keze, amikor lapozni kezdte: „Don Hernando Cortés levelei a legkegyelmesebb Császári Felséghez..." Hang nem jött ki torkából, a vacsoratársak megnémultak, amint látták, ahogy lapozza... ezeket a nyomorult, szegény sorokat... ki gondolta volna, hogy ily nagy sorsra szánja a Caesarea Maestas?... Hogy Carlos - elküldeti udvari könyvnyomtatójához az agavelapokra bodzatintával, vadmadarak tollával írt sorokat, száz és száz példányban nyomtatták le a fadúcok, s olvassák, mint tusakodik néhány száz

hispániai, az Úristen kiválasztott, kalandos népe az óceán ismeretlen partvidékén... Nem bírt szeletelni a pulykából, olvasta, míg könnyes lett szeme, belemélyedt az ebédlőasztalnál, a vendégek halkan elosontak... Tényleg valami nagy tettet vitt-e véghez, hogy egyszerű, harcok közt fogant sorait most beveti a császár kegyelme a históriába, miként másfélezer esztendeje *annak* a Commentárait, aki a rómaiaknak adta Galliát? Caesar az elmúlt világok legnagyobb embere volt, majdnem császár... míg ő csak harcolt és küszködött és vérzett az igazságért, mint prókátor, úgy írta Carlosnak leveleit... Lapozgatta a könyvet. Újra ízleli és kortyolgatja a mondatokat, emlékezik minden sorra és mindenre, ami mögötte volna... fordít egyet - Segura de Frontera... ezerötszázhúsz október 30-án kelt... Vajon öröm-e ez a különös, nyomtatott betű? Más-e ez, mint az az utolsó jelentés, melyet tarsolyába rejtve visz haza most Hispániába?

Amikor visszajött Hondurasból, mintha meghalt volna körülötte minden a régi világból. Kereste Olmedót: már csak a sírját találta, a veteránok közül nem egy behunyta szemét, a többiek megöregedtek, csak az ellenségek lettek konokabbak. Kereste Tecuichpót, hogy meghajoljon előtte, s mondja neki, hogy nem volt ártatlan Lecsapó Sas, s bírája volt, nem hóhéra, amikor a törvény szerint el kellett rendeznie a halált. Coyohuacanban elébe jött, fekete sálakba burkolózva, a tekintete ijesztően idegen volt, két apáca kísérte, doña Isabel volt a neve, így nevezték csak az apácák, akik megkönyörültek özvegységén. Jött, csodálatos, ritmikus lépéseivel, melyeket nem lehet sohasem elfeledni, aranyából, kincséből kiforgatva, kolostor kegyelemkenyerén, gőgösségének alázatában. Gyönyörű tajtékszín keze fogta a rózsafüzért. Az apáca kiment a szobából, ketten maradtak. Beszélni kezdett, arról az emberről, aki közöttük van, az árnyék... mindeniknél félelmesebb, mert már csak vádolni tud, nem kell védekeznie Lecsapó Sasnak soha többé. Néztek egymásra, és mindketten tudták, hogy halottal nem lehet hármasban éjszaka egy ágyban hálni.

Másnap személyében ment el a kancelláriára. Felolvastatta magának Carlos törvényeit. A Recopilación de Indias paragrafusát, mely kimondja a hódítás jogát, s a pápai bullával támasztja meg a bizonytalan igények erejét. A tudósok argumentáltak, végre kimondták azt, amit ő is akart: „kegyelmességed a Korona képviselője. Amit a Korona nevében elkonfiskált - míg a Korona másként nem határoz -, kegyelmességed jogosult visszaadni...” Már akkor tudta, hogy visszamegy Hispániába. Már tudta, hogy mindenért számolni kell. Mindenért egyszerre. Késő este kezdett a diktandóhoz. Mint régen, megint diákok lesik szavát, amint mondja: „... légyen ezen levél doña Isabel de Moctezuma privilégiuma, aki a nagy Moctezumának, Mexico városa és birodalma utolsó igaz királyának leánya, hitünkre nevelve, a szent keresztséggel beiktatva az anyaszentegyházba... don Hernando Cortés akaratából, aki gubernátora Új Hispániának s mindezen országoknak hódoltatója őfelsége a király nevében...” Diktált... a hangja lágy, amint elmondja, hosszú, tekervényes mondatokban, miként adta alattvalói hittel a Haragos Úr Carlos oltalmába magát, milyenek voltak utolsó órái, melyekben hajlott az igaz hit tanítására, bár nem érintette fejét a keresztvíz... jószántából adta leányát a Caesarea Maestas gondozására, miként vállalta el Hernando Cortés a Korona nevében e megtisztelő gyámságot... hogyan ereszkedett le a halál köde, mint nézett rá még egyszer Moctezuma, és mondta: „törődjél leányaimmal, mert a fiúk meghúzzák az ív idegét, de a leánygyermek gyenge, törődő...” A császári felség az ő szavával így döntött: legyenek alant felsorolt falvak és városok, birtokok és kertek, mind az övéi, Tecuichpóé... az egykori Tlacopan tartományát juttatta neki. Ő vitte el küldöttség élén az okiratot, meghajolt előtte, s úgy szólította: „princesa” - elébe helyezve a tlaxcalai és tezcocói hercegkisasszonyoknak, akiket csak a „duquesa” címe illet.

Tecuichpo... ahogy csapdossa a tenger dagálykor a lehorgonyzott óceánjáró gályát, nem tud menekülni emlékétől. Minél távolabb van, minél elérhetetlenebb, annál inkább belevette magát csontjai közé, s mint jelentett neki, hogy kimenekülhet a szűkös kolostorudvarból, véget vetett

alázatos, szomorú sorsának, elrendezte rangját Hispánia grandjai között, Carlos nevében egész tartományt ajándékozott, melynek harminc-negyvenezernyi indián népe istenként tiszteli ura és atyja után... Vajon ki vette észre, a régiek közül, hogy ő, Hernando Cortés segített az indiánokon? Ládaszám hozatta át a címeres leveleket. Argumentált, hogy hagyják meg Tula úrnőjének városát, a tlaxcalaiaknak a minden századokra szóló adóelengedést, Papannak a birtoka után járó királyi ötöd felől ne kelljen számot adni, salva guardia legyen a meghódolt fejedelmek és főnökök rezidenciája... hogy Carlos ajándékokat küldjön a Fekete Virágnak, és úgy címezze: hű vazallusomnak... De lehet, hogy mindezt Tecuichpo miatt tette, akinek sohasem szokta meg Isabel nevét.

Hónapok teltek bele, amíg mindent helyrehozott, amit szétszedtek, elrontottak az alatt a két év alatt, míg ő Hondurasig tágította a spanyol korona országhatárait. Már tudta, hogy az esős évszak után, amikor megindulnak kelet felé a jótékony szelek - megindul velük ő is, hogy viszontlássa Hispániát. Néhány hónapja volt. Gyűjtött, lázasan és kapzsi ujjal, aranyat meg drágaköveket, talán nem számolta le pontosan a királyi ötödöt - hogy mindent ő maga adhasson majd királyának kezébe. Műhelyeiben indián ötvösök készítették a filigránokat, szőtték a virágos takarókat, habkönnyű tollköpenyegeket, háncsfonatú ülőbútorokat. Itt-ott szót ejtett, haragosai előtt... az őszön, ha megsegít a Mindenható, s engedi, beváltsam fogadalmam a guadelupi Szent Szűz előtt... Üzent a tiszteknek s kapitányoknak: készüljenek, ha vele akarják újból megtisztelni az óhazát. Végigjárt a kollégiumon, ahol indián udvari nemesek, kacikák fiait tanították az atyák a deák tudományra. Megállt egy-egy szépnövésű, sudár, rézszínű fiú előtt, vállára tette kezét, és mondta: beszélj atyáddal, enged-e, hogy elvigyelek magammal, s lássad a császárt? A hír szélsebesen terjedt el... újból felvillant a hamu alatt lappangó Quetzalcoatl-legenda, s úgy szóltak a hírek, hogy Tollaskígyó üzent át a nagy vízen Malinchének, látni kívánja távollevő testvéreit... így szaladt a hír Cempoaltól a Panuco folyamig, végig a mayák földjén, s jöttek a fiatal nemesek, meghajoltak előtte: vigyél engem is, nagyuram... Így készült, szívében-lelkében tisztította magát, jámborabb lett, tartózkodott az asszonyoktól, megtartotta a böjtöt, lakatot tett szájára, ha elragadta a hirtelen méreg.

Egy hajó befut Vera Cruzba. A levélben, melyet Catalina Cortés y Pizarro asszony mondott tollba Medellin városában - az áll, hogy az öreg kapitány, don Martin Cortés - csendesen megtért övéihez. Könnyes szemén át látta apjának hirtelen rokkant, hirtelen őszült figuráját, az egyszerű kisnemest, aki nem volt sem jobb, sem rosszabb, mint Izabella korának sok ezer osztályosa... Fájdalmasan simogatta meg a könnyű ezüstvértet, rubinfejű tőrt, a többi ajándékot, melyet számára ötvöztetett.

A málhák, teherhordók karaván lassan megindult Vera Cruz felé. Néhány nap múlva megérkezett egy kendőkbe csomagolt hatalmas ágyú. Amikor lebontatta a göngyöleget a déli napsütésben - a vakító fényt visszaverte karcsú, színezüst teste. Az illendőség úgy kívánta, hogy felírással lássa el a csodába illő, parádés csatakígyót, melyet ajándékul Carlosnak szánt. Éjszaka végigzsibongott benne egy távoli latin epigramma, valahol, réges-régen, Salamanca körül... egy szarkofág oldalán olvasott ehhez hasonlót... ki tudná már szabatosan a szavakat?... Hajnalig megszületett a felírás, melyet pár nappal utóbb már kalapálni kezdtek az ezüstművesek:

Phönix e különös madárnak neve,
melynél ritkább még sohasem született,
ilyen hű szolgád vagyok én neked,
császárom, kinél nagyobbat a világ nem uralt...

Amikor megérkeztek a kikötőbe, gyengén megtöltötte porral az ágyút, s maga nyomta rá a kanócot. Amikor eldörrent a lövés, a körülálló kacikák egyike ennyit mondott: „Quetzalcoatl”.

Tollaskígyó legendája tapadt hozzá, amint karcsún és sápadtan, arcán a hondurasi kaland emlékével, talpig feketében beszállt a csónakba, mely a lehorgonyzott gályáig vitte el. Felhágott a kötéllétrán, felvonták az árbocra a régi fekete bársonyzászlót, aranyhímzésével, mely ott lebegett a Capitana ormán, később a tezcocói tavon, s vándorolt vele, mint a győzelem szimbóluma. Mire felért a fedélzetre, megszólaltak a kürtösök. Ortiz vezényelte a zenekart, bohócok, törpék, joculátorok nyüzsögtek a fedélzeten, fejedelmi udvartartás volt, körülötte tisztjei, udvari emberei, kapitányok, s közöttük azték, zapoték, tlaxcalai, maya díszruhákban az ifjabb, szövetséges kacikák.

Egész Új Hispánia ott szorongott a kikötő szegélyénél, amikor lassan levegőbe emelkedett a vasmacska, kibomlottak a vitorlák, s a vezérkapitány kicsinyedni látta az általa felfedezett partokat. Az út zavartalan, békességes volt. A matrózok fent kúsztak az árbocokon, kutatva szigetek után az Óceánban, az indiánok nyugtalanul jártak-keltek a fedélzeten, s nézték a végtelen vizeket, melyeknek határát fajtájukbéli ember nem próbálta ki sohasem. Ötven nap telt el, míg elértek a Kanári-szigetekhez. Innen kezdve óvatosan, partok érintése nélkül haladtak, nehogy nyomukba szegődjék valami kalóz-flottilla, s úgy járjanak, mint esztendőkkel ezelőtt, amikor a második hajóval küldött Ordazt minden töméntelen drágaságaival, s Második Levéllel együtt elfogta Flores, a legkeresztényibb francia király piráta-főnöke. Most óvatosan haladtak előre. Nem kívánta, de nem is félt tengeri ütközettől. A fedélzeten ott volt Mesa, negyven ágyú mellett őrködnek a tűzmesterek, a hajórakomány csupa sok próbás veterán. Szinte kereste a veszélyt, egy utolsó lovagkalandot, míg eléri a hazai partokat. A nagy messzeségben elvitorlázó hajók, halászbárkák csodálattal tekintettek az ismeretlen vezéri lobogóra, mely alatt először szelték át az óceánt.

A portugál vizeken gyorsan haladt át. Ez volt az egyetlen hatalom, mely könnyen elfoghatta volna, s nem lehet tudni, egy napról másikra milyen a viszony Toledo és Lisszabon között? Csendes tenger volt, állandóan kedvező hátszéllel, kalandok nélkül, mint mesébe illő tengeri utazás... Így siklottak be lassan a cadizi öbölbe, s az árbockosárban ülő matróz harsányan lekiáltott, hogy látja már a hispán partokat. Első éjszakára Tavira városa mellett vetettek horgonyt, másnap lassan továbbhajóztak, estére akart elérni Palos kikötője elé. Aránylag közel haladtak a kontinenshez, a jószeműek minden félmérföldnyire mutogatták Károly zömök, erős őrtornyait, melyek éjjel-nappal vigyázták a berber partok felől közeledő rablógályák veszedelmeit.

Csendes kora ősz volt. A nagy flották egy hónapja elvitorláztak már, s az andalúziai partokon nem vártak Újvilágból érkező hajót. Palos magányos, szegény halászvároskává süllyedt, mint akkor volt, amikor Columbus admirális három hajójára bocsátotta rá börtönének töltelékeit. Amikor a főpilóta bekormányozta az öbölbe a gályát, leesett egészen az este, a kapukat becsukták, lassan-lassan kihamvadt a néhány lámpavilág, s hajnalig fekete köntöst vett magára a spanyol partvidék.

Ezt az éjszakát itt töltötte fent, a fedélzeten. Lopez, az ács, elsompolyodott mellőle, s most egyedül állt, kitárt ablakok mögött, szemben az éjszakai széllel, mely elhozza a partok szagát, e kemény, kanyargós spanyol tájét, hosszú sor nyárfáival, olajligetekkel, közötte szőlők, amint átölelik az alacsony töveket, fügefák... de nem látni sehol sem óriáspáfrányokat, kaktuszerdőket, aloék őrtálló sorát... a tengerbe szaladó lankákon fehér szőrű spanyol marhák legelnek, végtelen kecske- és birkanyáj, tőlük mindjárt megelevenedik a kép, felolvasztják a táj merev vonalát, életet, hangot adnak - nincsen sehol az a nagy némaság, mely elterül az anáhuaci

partokon, ahol tátongó, néma kutyákon s rikoltozó pulykákon kívül nem látszik semmi állati élet sem.

Este, vacsoránál, amikor felhajtják az utolsó kancsó bort, s pulque került a katonák poharába - kiadta a hajóparancsokat. A gálya hajnalban elhagyja Palost, s kicsit feljebb, a földnyelv felé kormányoz, melynek legfelsőbb pontján a La Rabida-i kolostor áll. Azok, akik vele kívánnak jönni - nyolcnapos visszavonulásra - kapitányok, udvari emberek, keresztény hiten nevelkedett nemes indiánok - vele jönnek, a többieknek szállása továbbra is a hajó marad, s mindennap egyharmadrészük keresheti fel a palosi kikötővárost, hogy hálát adhasson a Madonnának, amiért kegyelemben elvezérelte mindnyájukat a hazai partokig.

Kora hajnal volt, alig-alig szürkült, már leengedte a kisebbik csónakot. Udvari káplánját s Tapia kapitányt beküldte az atyákhoz, hogy kérjenek Hernando Cortés bűnös lelkének nyolc napig tartó kegyes azilumot.

Egy óra múlva jöttek vissza. Eddigre már a palosi templomok harangját elhozta hozzájuk a szél. A prior áldását küldi a gálya minden rangú utasára, s dicséri a főkapitány hitének jámborságát. A kolostor nem nagy, tíz testvér számára épült, de hely akad benne minden jószándékú kereszténynek, aki a szárazföldre lépve lelke békéjét keresi.

Egyszerre megkönnyebbült. Minden olyan egyszerű volt. Az ismeretlen atya kitárja felé két karját, magához öleli, s őt is elborítja Szent Ferenc köntöse. Nem kérdezi, mit akar, királyi kegyelemmel jött-e, vagy pártütőként idézték meg, csak üzeni, hogy mindazok, akik a kolostorba jönnek, Isten áldásával járnak, s így mondja:

- Ami Szent Ferencé, az a tied. - Minden megoldódik, ez a gondolat járt benne, míg a kérges, tarajos spanyol hegyek vonalát elmosta tekintete előtt az eső. Emberi gyengeség lett rajta úrrá: éhes volt, szomjas és álmos. Ember volt, könnyűnek érzett mindent.

Ágyúdörgés hallatszott a város felől. A palosiak megtudták, kit tisztelhetnek az admirálislobogó alatt, a Rio Tinto torkolatánál, amerre kiugrik a La Rabida-i kolostor promontorja. Bárkák kígyóztak körülötte, vissza kell adni a salvek durrogását, felhúzni az árbocokra a tarka lobogókat. Parancsára felszállt az árbockosárba az első vitorlamester. Szája elé hangcsövet illesztett s az egybesereglett bárkák népének hangos szóval tudtul adta: »Palosiak, don Hernando Cortés, az Úristen kegyelméből és legfelségesebb Carlos urunk akaratából Új Hispánia vezéri főkapitánya küldi nektek üdvözletét. Köszöni barátságotokat, s maga is eljő azt viszonozni. De nagyurunkat fogadalma köti, hogy először Úristennek ad hálát, s első útja a ferences atyákhoz vezet. Kéri, mondjatok el mindnyájan elhunyt bajtársainak lelki üdvéért egy Pater Nostert és egy Avét. Ez a mi urunk üzenete. Dicsértessék a Jézus Krisztus...«

A bárkákat leeresztették. Levetett minden aranyat és fényességet, egyszerű fekete köntöse fölé szőrcsuhából készült köpeny került. Megmeztelenítette fejét, ugyanígy tettek a vele jött tisztek is. Amikor a bárkák homokra szaladtak az alacsony vízben, kiugrottak az evezőslegények, partra vonták. Cortés szállt ki elsőnek. Még teremtett lélek sem volt a földnyelven, csak a hepehupásból egy kis, öt-hatesztendős, libaőrző lány settenkedett kíváncsi-félénk arcocskájával elő. „Huszonhárom esztendő múlva spanyol földön..." Letérdelt, és megcsókolta a földet. A többiek, hajóslegények, tisztek, katonák utánozták. A kislány meredten nézte az idegen, sápadt, majdnem túlvilágról jött alakokat. Cortés látta meg először a gyereket. Hangos szóval hívta, hogy jöjjön közelebb. Aztán magához ölelte. Szép kék szeme, szőkébe villanó haja volt, a melegben csak kis ingecskéje s talpára kötött rongydarab volt minden ruhája. Megnyílt az iszák. Egy darab arany vándorolt át a kislány kezébe. „Menjél haza, és mondd meg, neked adtam, vigyázzatok rá, apád házat építhet érte..."

Egymásra mosolyogtak. Minden új és régi volt, a szagok, a fák, a szőlő, a píniák végtelen sora, amint dús, magasba ívelő koronájuk megrezzent a szélben, az olajfák hosszú, éles sziluettje, fügefák és apró, kedves hazai cserjék... mindenkinek rokona, szívből szakadt testvére, ilyen hosszú út után nem káromkodik, s nem rohan kikötőtorkába az első órában a legdurvább tengerész sem... Némelyike még sohasem volt Hispániában, már Cubában vagy San Domingóban született, mások meg serdülő korukban, itt-ott bélyeggel megsütve vagy menekülten... A conquistadorok... libasorban, mint az indiánok, valaki hátul énekbe kezdett, lám, Ortiz nem hagyta el jó szokását, bűnbánók énekét intonálta, átvették, kibomlottak a széltől barázdált basszusok, spanyol baritonok, énekeltek kórusban, míg végigmentek a földnyelven, mely a kolostor felé visz, a barátok hallották az éneket, kinyíltak előttük a kapuk, a nap rézsút futott fel, vérvörös tányérjában kínálva a világosságot, amikor elébük jöttek az atyák, élükön a magas, fekete páter, szemben a vezeklő emberek, összekeveredve, kapitány, matróz, katona... A prior megölelte Cortést. „Testvérem." A főkapitány lehajolt, és megcsókolta előbb csuhájának szegélyét és aztán a kezét. A hajó párkányáról leső kacikák és hercegfiak nézték: e szegény, mezítlábas barátok előtt újból megalázza magát Malinche?

Bent, a gótikus árkádok alatt szétoszoltak. A prior átkarolta, és vitte magával. Amint felmentek a lépcsőn, még egyiknek sem jött ki hang a torkából. Valami váratlan és csodálatos volt mindezekben a percekben, mintha álom és valóság érthetetlen módon összeborulna. Az atya elvitte fülkéjébe. Mint minden ferences cella, szűk volt, tengerre néző keskeny ablakkal, néhány deszka, a feszület alatt. Csak virágok voltak egyszerű, mázas cserepekbe beültetve.

- Don Hernan, testvérem, legyen üdvözölve. Szerény a hajlék, de kegyelmed nem jött volna ide, ha nálunk a világ dicsőségét és fényét kereste volna. Kegyelmed Istennek tetsző dolgot művel, amikor hazai földre érve, megtisztítja lelkét... Miként anno domini... ezernégyszázkilencvenháromban...

- Atyám... Róla beszél... atyám ismerte... talán?

- Egészen fiatal novícius voltam akkor. Talán tizenöt-tizenhat esztendős... Kint aludtam a kapusfráter kis kamrájában. A fráter öreg volt, és nehezen mozgott. Engem adtak melléje. Isten bocsássa meg nekem, ha kérkedem vele, nem kevélységből mondom, de én voltam, aki akkor, azon az estén... már majdnem éjszaka lehetett, a kutyák vonítottak körös-körül... én nyitottam neki ajtót. Magas volt és sovány, úrféle, de kiéhezett és elnyűtt a gyalogszeri utazástól... és a kisfiú alig lehetett több öt-hat esztendősnél, ott csüngött a vállán, elaludt az úton... Koppantott a nagykapun. Én ébredtem fel először. A fráter mondta... Ciprián volt a neve, mondta: nyiss ajtót. Én kitoltam a kémlelőnyílást, láttam, egy ember. Nem láttam mást, mint a szemét. De, nagyuram, ezeket a szemeket nem lehet sohasem elfeledni... Én nyitottam ki, addig Ciprián fráter is feltápászkodott. Kérdezte az idegen nevét, ő mondta... A hangja idegen volt, másként ejtette ki a castiliai szavakat, mint erre mifelénk, erősen megnyomta a betűket, mintha olvasta, könyvből tanulta volna. Így mondta „Cristobal Colon a nevem. Messzi útról jövök és Antonia de Marchena atyátokkal szeretnék beszélni, és kérnélek benneteket a könyörületes Pásztor nevében, adjatok nékem éji szállást..."

- Akkor látta, tisztelendő atyám... egyetlenegyszer...?

- Akkor egy hétig, tíz napig maradt nálunk. Már első este bezárkóztak Antonio és Juan Perez atyákkal - Isten irgalma felmagasztalta már alázatos, egyszerű lelküket. - Hármasban voltak a dolgozószobában, ott a torony alatt, ahonnan végiglátni a tengert, ha jószemű... Isten tudja, talán meg lehet látni még az afrikai partokat is... mondják... Én vittem nekik eleséget, kancsó bort, amelyet kívánságukra nekem kellett vízzel kevernem. Nagyuram megbocsát, de süldő gyermek voltam, ezek az emlékek tapadnak hozzám legjobban, ilyen egyszerű dolgok... az

Admirális szava, amint úgy hangzik, mint valami csodálatos mesemondás, szétfut a cellában, Juan Perez atya széttárja kezét, és az ő finom, csendes hangján - hiszen kegyelmed tudja, hogy ő az udvar fényességéből vonult el mihozzánk - az atya mondja neki, már nem te-szóval, mintha megint udvari emberek között lenne: kegyelmed igaz ember... Én álltam, töltöttem és hallgattam... egyre emlékezem. Vitáztak. Én nem értettem mindehhez. Szent Ferenc rendjének tudománya akkor kezdett csak alfájában belém lopózni. Szárazföldi gyerek voltam, nem értettem a tengerhez, de latinul már konyítottam. Emlékezem, vita volt, egybehányták az argumentumokat. Mind a hárman felálltak, szelíd hang volt, de roppantak a mondások... Igen, akkor ment az ablakhoz az idegen, és kinézett a tengerre, mintha megáldotta volna, úgy terjesztette ki a karját, és mondta: „mundi formam omnes fere consentiunt rotundam esse", és megmondta, hogy Pius pápa őszentsége írta ezt még Aeneas Sylvius korában. Erre emlékezem és a gyerekre. A gyerekkel én törődtem. Én mosdattam Diegót, én adtam neki enni... És kegyelmed kérdezte, hogy csak akkor az egyszer jött el hozzánk Columbus? Nem tudnám számolni, de barátunk lett, és itt áldozott meg hajónépével és itt ült Alonso Pinzon... igen, Messer Pinzon, aki első útjára elkísérte, őt már a második estén elhívatta ide Antonio atya. Keménykötésű, erős, tengeri ember volt. Nem ment bele argumentumokba. Írni sem tudott és latinul sem tudott. Csak hallgatott és mondta: jól van. Amit don Cristobal mond, abban lehet igazság... Én láttam őket elmenni. Hisz kegyelmed tudja, hogy legnagyobbrészt a palosi tömlöcökből jelentkeztek, bocsánat végett, mindenféle gonosztevők, ezenfelül csak a Pinzon család matrózai, akik benne bíztak, mert megvallom, uram, mi azt gondoltuk, hogy teória..., teória... az Úristen irgalma a legfontosabb és ezenfelül Pinzonék, akik biztosan kezelik a vitorlákat maguk is.

Cortés végigment a kolostorfolyosón. Mindenütt az emlékek. A nevek, melyekkel ismerős volt, melyeket don Diego Colon maga is elmesélt egy kedélyes estén Hispaniolában, amikor bor közben merev grand pózából felengedett. Ő is beszélt erről a La Rabida-i éjszakáról, az elsőről, amikor álmosan csüngött atyja nyakán, és egy fiatal fráter hozta a tejes ételt... Most mindez kézzel fogható, nem legenda többé, mint ahogy nem legenda őmaga, az az ember akit az Úr arra rendelt, hogy ördög országát szétrombolja, s építsen helyette másikat, igazabbat. De ezek a falak, a szelíd gótika, mely egyre szélesebb lesz, s az új divattal kemény, kerek római oszlopok formáját veszi fel... a cella, amelyből ajtó nyílik, s a gvardián tessékeli: jöjjön beljebb...

Lámpákat hoztak. Újfajta olajlámpát, mely ez idő tájt kezdett elterjedni Hispániában. Körös-körül térképek lógtak. Tengeri eszközök és rajzok. Cortés nem volt tengeri ember, de járta-keltéből ismerte a kártyákat, ismerte a mágnestű elhajlásait s egyet-mást hallott az áramokról. Most olyan volt mindez, mintha száz és száz hajó egybehordott volna minden műszert, mintha ama portugál Henrik herceg iskolájából idehozták volna a rajzokat. Furcsa szörnyeteg volt a sarokban: elnyújtott, tojásforma földgömb, rajta tűzokádó sárkányok formájában a kontinensek, egy delfin Anáhuac bizonytalan vonala, alig görbül le, elvész, s nincsen sehol sem a Déltenger végtelen partja... Arra gondolt, hogy holnap ad nekik... ad nekik azték térképeket, odaadja azt a csodálatos nequemdarabot, mely nélkül ezerszer eltévedt volna Hondurasban, odaadja azt a vásznat, mely bevezette a Völgybe, s amelyet még a szegény kövér kacika adott Cempoalban. Az elsőt, mely segítette, s amelyhez már hozzászokott szeme, böngészni és mérni a távolságokat, s rájönni, mint rajzolnak hegyet és folyót, miként a gázlókat s miként az ösvényeket... Krónikák... Az atya mutatta: Jean de Mandeville krónikája... ez volt, mely fölé hajolt Colon, amikor bezárkózott, s csak én hoztam néki ételt és italt... és itt van Messer Milionénak, ama Marco Polónak könyve, még anno domini egyezerháromszáztízből... akkortájt másolták s toscan nyelven írták... itt vannak a feljegyzések, Columbus mappája... nézze, nagyuram, mindez itt van... a naplóiból őrizünk, ha valakit érdekel, megnézheti, itt van,

a szekrényben megőrizve, hogy ne eméssze el egészen a por. Ez a mi büszkeségünk, hogy kegyelmed, aki nem kevésbé méltó az Admirálishoz, kegyelmed idejön, és szórakozásként megszemléli.

A fóliánsok között keresgélt. Tékákat nyitott fel, írásokat simogatott ki. Kolostor volt, de egyben archívumféle, melyben békés pihenőre tértek a sárguló, ódon pergamenek. Cortés közelebb ment. Az atya intett neki.

Mindketten a hatalmas kigöngyölt lap fölé hajoltak, melynek alján ott díszelgett Castilia és Aragon külön-külön két királyi pecsétje. „... minthogy te, Columbus Kristóf akaratunkból hajóinkkal és embereinkkel indulsz el új szigetek felfedezésére az Óceánban... illendő, hogy mi megjutalmazzuk szolgálataidat, s ezért rendeljük, hogy te, Columbus Kristóf tengernagya és alkirálya legyél mindama szigeteknek és szárazföldnek, melyeket felfedeztél már, vagy a jövőben fel fogsz fedezni... Épp ezért hívhatod magad don Cristobalnak, fiaid öröklik méltóságodat. Jogod van saját személyedben eljárni, de küldheted helytartóidat is. Ítélhetsz civilis és bűnügyekben, melyeknek eldöntése megilleti alkirályainkat és admirálisainkat... Rendeljük, hogy mindazok a tisztek, akiket te fogsz méltóságaikba behelyezni, tartsák becsbe a te kívánságaidat, tisztségeidet, fizessék kezedhez az adóikat és a szolgáltatásokat, melyeket számodra rendeltünk, s mindebben téged senki sem akadályozhat, mert ez a mi akaratunk... Kelt 1492. április 30-án, Granadában. Én: a király, Én: a királynő...”

- Nézd meg ezt is, uram, ez később kelt... kerek egy esztendő múlva, amikor elhangzott a Te Deum Barcelonában... nézd csak: „... Minthogy az Úrnak akaratából te, Columbus Kristóf felfedezted azokat a szigeteket, melyeket említettünk királyi levelünkben, megerősítünk újból méltóságaidban, elismerve téged az Óceán tengernagyának, valamint örökös kormányzónak azon szigetek és földek tekintetében, melyeket felfedeztél vagy fel fogsz fedezni... Azt akarjuk, hogy te, mint az Óceán tengernagya, parancsolj mindama hajóink felett, melyek úsznak a tengereken: parancsodra engedelmeskedni fognak neked, s azt teszik, amire épp szükséged lehet, s mulasztásaikban te büntetheted őket, s mi előre jóváhagyjuk a te ítéleteidet... Kívánjuk, hogy méltóságaid átszálljanak gyermekeidre, minden tisztségeddel egyetemben, s őket is megillessék azok az előjogok, melyeket Castilia és Leon tengernagyai mindenkor élvezhettek...”

Én: a király, Én: a királynő... Olvasta, és összehajtotta a pergament. Milyen szép, díszes lapok voltak ezek, miként lángolhatott a magas, hajlott genuai ember tekintete, miként emlékezhetett rájuk, amikor kibontotta a harmadikat, messze Haiti szigetén, áldatlan torzsalkodások közepette, a harmadik lapot, mely nem mondott egyebet, mint annyit: „Don Cristobal Colon, admirálisunk az Óceánon - elrendeltük parancsnokunknak, don Francisco Bovadillónak, hogy közöljön véled bizonyos dolgokat. Mi parancsoljuk néked, hogy tedd meg engedelmes lélekkel mindazt, amit ő rendel a mi nevünkben... Madridban kelt, 1499. május 26-án...” Megrázkódott. Még Hispaniolában élő mese volt, a régiek mind látták, amint béklyókba vert kezekkel taszigálták le az Admirálist, mellette két fivérét, s a csőcselék nevetett, ujjongott és kiköpött feléje, ő meg ment, összekulcsolt kézzel, fegyvertelenül, a bilincsek közt leszaladt kezén a rózsafüzér... Én: a király... Én: a királynő...

Vajon így fizet-e minden király mindazokért a gazdagságokért, melyeket hűséges szolgái elébe tesznek? Nem bírják-e el a koronát viselők azt, hogy meghajtsák fejüket az elébük rakott világok előtt...? Állt szemben az el nem enyésző enyészettel. E különös ákombákomok valamikor, alig tízesztendőkkel ezelőtt suprema sapientia formájában bűvölték el a tudósokat és kabbalistákat. Ma már... ma már tudják, hány tengeri mérföld, milyen áramok vezetnek az új kontinensre, kinek jut eszébe, hogy Messer Milione nyomában keresse Cathayt vagy Zipangu

szigetét...? Cuba van és Mexikó, és Darien szorosa, ahonnan meg lehet látni a Mar del Zurt, s a Déltenger felől, délen, még végtelen országok nyílnak...

Minden nap valami újat hoz, mondta a prior, majdnem mentegetőzve. Mindennap kikötnek hajók, bejön valaki ide, ezek közé az Istennek szentelt falak közé, és egyet-mást bizony elmesél. Így tágítjuk mi celláinkból a megismert világnak sarkait, berajzoljuk a felfedezett tartományokat, s ide írjuk hozzá, hogy ott már Krisztus nagyobb dicsőségére hirdetik-e az ő igazát. Eljönnek a hajósok, és utazás előtt megáldjuk őket, és némelyike visszajön, és hálát mond: a Stella Maris megsegítette, s ilyenkor hozza mindazt, amit megérnie, tapasztalnia rendeltetett. Így élünk. Egyszerű, szűk világú szolgái Szent Ferenc rendjének, alázatosan és egymásba fonódva gyűjtögetünk, s azt hisszük, hogy az Úr nagyobb dicsőségére történik mindez.

Napok múltak. A visszavonuló hagyta nőni gondozatlanul szakállát, deszkán aludt, s a harmadrendesek kemény, durva köntösét viselte, böjtös kenyérrel és eleséggel. Reggel hallgatta egy szigorú atya exhortatióját, olvasta a homíliákat, megfejtette a feladványt, mely aznapra rendeltetett. Mintha a burok olvadozni kezdett volna. Mintha minden nappal, minden órával valami lehámlott volna, a csend, ennyi zaj, ennyi mozgás, ennyi vér és irtózat után, mint gyógyító csodabalzsam; egyszerű csend, ez vette körül és gyógyította. Körös-körül már nyüzsgött, forrt a vásár, a kapitányok türelmetlenkedtek. Palosba meggyűlt az embereket sóvárgó tömeg, naponta érkeztek újabb és újabb csodálók, híre szaladt a várva várt eseménynek, Columbus ideje óta nem meredt ennyi izgalmas tekintet a kis palosi kikötő felé... A lovas legények, akik Toledóba siettek don Hernando levelével, úton-útfélen meghirdették a hírt: megjött ám Új Hispánia mindent legyőző vezérkapitánya... a mi kegyelmes, aranymarkú urunk... Palosba gyűltek kíváncsiak, gyűltek a tegnapi jóakarók, asszonyok, akik könnyű prédára lestek, kurtizánok, akiktől nyüzsgött ez idő tájt az aranyban lassan-lassan bővelkedő félsziget, kalandorok özönlötték el a várost, ezermesterek, joculatorok, bölcsesség kövének csalhatatlan inventátorai. A hír szájról szájra szaladt, végiglopózott a déli végeken, felszivárgott Sevilláig, az Indiatanács rendkívüli üléseket hívott egybe, mentek a sürgős ügyiratok Carloshoz, aki épp Toledóban székelt, Fonseca, a burgosi püspök méregbe hegyezte tollát, most, mondta bennfenteseinek, egy fejjel kurtítjuk csak az engedetlen kapitányocskát... Viszont felneszelt várában Medina Sidonia hercege, aki együtt öregedet az Admirálissal, s azt mondta: ember lehet ez a Cortés... És felneszeltek a nagy arisztokraták, akik valami csodásan sportszerűt láttak a mexikói kalandban. Négyszázan tízmillió ellen, így formulázták a következtetést, s csettintettek ujjúkkal... ember ez a bizonyos... ez a Cortés, bármennyire egyszerű a famíliája, s senki sem hallotta nevét Castilia valódi nagy nemzetségei között... Ennyi szó... minden zsong és erjed körülötte, az ember pedig ül szőrcsuhában, olvassa Szent Ágoston vallomásait, és töri latin nyelvre elfáradt elméjét, kéri a fiatal frátert, legyen segítségére régi kódexek betűzgetésénél. Ül és hallgatja az atya exhortációját, amint a kegyelem természetét boncolja, teológiai subtilitásával, mérlegelve a dominikánusok és franciskánusok közt évszázadok óta szított pert. Cortés ül, hosszú, fekete szakálla ápolatlan, könyöke belehajlik az indulatba. „Mindez reám méretett, Uram!”

Egy nap jött a prior, és zavartan mondta, hogy egy nemes lovag... aki most jött az Újvilágból: mindenáron beszélni akar vele. Nem hajlik a prior szavára, hogy hagyja most a vezeklőt: napokra bár, de meneküljön a világ hívsága elől. „Kemény és szikár, mint a vas, hajlíthatatlan, nagyuram. Kérem kegyelmedet, döntsön, szóval tartsam-e vagy elzavarjam? Francisco Pizarro a neve, azt mondja, kegyelmességeddel anyja révén rokon...”

Fekete, sovány, csontos figura tűnt fel emlékezetében. Anyjának talán másod-harmad fokú rokona, a truxillói ezredes valamelyik zabigyereke. Francisco, most egyszerre meleg lett benne a lélek, hisz találkozott véle... valamikor... talán úgy ezerötszáz tájékán, San Domingóban, egyszer beszéltek is, Ojeda szállásán, hogy telepet kellene létesíteni a szárazföldön, de északabbra... Aztán eltűnt, ő is, Ojeda is... Ők meg mentek már lefelé, Cubába, azóta nem hallott róla... Francisco Pizarro... gondolkozott, nálamnál öt-hat esztendővel öregebb lehet. Már akkor sem volt gyerekember, kemény kezű, hallgatag lovag, szeme csillogott, úgy ült a sarokban, mint mogorva, kétkezi katona, azt hitte, nincs szava, amikor egyszerre megszólalt... Férfias, kemény baritonja volt, átjárta a szobát, mindenki ránézett... Most, hogy erre gondolt, valami sajnálkozásféle is fogta el Cortést. Ez a Pizarro ivadék, jó lett volna Mexikóban. Kapitánynak, a többi közt, bevált volna. De mit keres ez az ember itt, és mit keres Palosban, és miért akar beszélni vele?... Kezéből lecsúszott a Confessiones fóliánskötete, megint tele, népes volt a képzelet, határok és expedíciók, katonák és hajók, ezer mozgás nyüzsgött és perzselt, egyszerre kirúgta volna a széket maga alól, megsűrült vére fellobbant. Mit akarhat ez a Pizarro?

Bejött. Törvényes és magasra jutott rokonhoz hajoló szóval mondta üdvözletét, meghajtotta fejét, de nem alázatosan. Nem mondott néki címet. Nem mondta azt sem, hogy kegyelmességed, amint kormányzósorú emberrel szemben megkövetelte volna az illem. Úgy mondta egyszerűen: „Don Hernando, kegyelmed", ez valamivel több volt a rokonságadta jognál, de kevesebb annál, amint katona vagy tiszt Új Hispánia kormányzóját köszöntheti. Cortés feléje ment, egy pillanatig állt, aztán átölelte.

- Köszönöm, hogy felkerestél, Francisco. Isten békéje legyen veled ebben az Istennek tetsző hajlékban, ahol, mint látod, magam is csak vezeklőforma vendég vagyok. Azt tudom csak neked nyújtani, amim van, kérlek, nézd majd el, ha lelkem békéje miatt sokáig nem tartóztathatlak. Míg Toledóba megyek, a nagy utamra, megtisztítom lelkemet a sok salaktól. Ülj le, Francisco, és mondd meg, honnan jöttél, hogyan találtál meg engem, és mi az, amiben én ilyen vitéz kapitánynak atyafiságos segítségére lehetnék?

- Köszönöm, Hernando, hogy megtisztelsz engem, érdememen sokkal felül. Te vagy Castilia felmenő csillaga. El kell hinned, ha mondom, hogy mindent tudunk rólad. Én mindent tudok rólad, katonák szájából, akik alattad szolgáltak, mindent szertevitt a fáma, s akik értenek nálamnál jobban a betűhöz, olvasták leveleidet a királyhoz, akihez én is készülök.

- Te Carlost keresed magad is?

- A te szavaiddal mondom, hogy lelked békéjét zavarnám, ha soká venném igénybe az idődet. Te kegyes voltál, és emlékeztél arra, hogy egykoron mi találkoztunk Ojeda szállásán. Azt is tudtad, hogy ez az expedíció halállal, vereséggel, pusztulással végződött. Én alig néhányadmagammal úsztam meg ép bőrrel. Aztán megelégeltem a szigeteket. Lejjebb mentem... Neked nem kell mondanom, hogy ki volt Balboa. Én mellette voltam... Hernando, kegyelmed sok földet látott, többet, mint miközülünk bárki is remélheti. De te sem érezted azt az érzést... Én mentem Balboa mellett... maroknyian csak, keresztül a Darien szoroson, át a hegyen, kapaszkodtunk... Balboa elsőnek, aztán kiáltott, ezt nem felejtem el sohasem... kiáltott: Mar... mar... Akkor láttuk meg elsőnek mi a Déli Tengert, ott, ahol a legkeskenyebb a szárazföld, a két óceán között... Aztán tudod, mi történt Balboával és mi történt azután... Nekem elég volt. Amikor terólad beszéltek, és arról, hogy milyen csodák nyíltak meg Mexikóban: én éjszakánként nem hunytam le szemem... mindig csak kapitánynak lenni, semmi több, semmi nagyobb... És a hírek. Mi ott legdélebben, a spanyol korona birtokai között, mi hallunk ám olyan híreket, amiről nektek nem is lehet sejtelmetek. Emberek jönnek, megtanulják az indiánok nyelvét, megértik meséiket, szavukat: délebben, délebben... meseország van, arany van, a Nap fiai vannak... Te neked értened kell, Hernando, neked is át kellett menned ezen...

Az ember ül, tehetetlenül, várja a jó szerencsét. A kormányzó fukar és alattomos, én szegény vagyok, a magam maláriát gőzölgő birtokával és haszontalan indiánjaival. Hárman társultunk. Egy másik kapitány, Almagro nevű és egy pap... Luque, a vikárius, ott Panamában. Neki van pénze, így indultam el az első hajómmal. Lejjebb, egyre délebbre. Nem mesélem el, hogy mi volt, éhség és gyötrelmek, láz, semmi más, csak az erdők, megint erdő... embert sem látni, a hajóinkat elküldtem segítségért... Te tudod, mi ez, századmagammal lenni, pár lóval, még muskétáink sem voltak, csak számszeríjak... És mégis - minden elfogott indiánon csörög az arany. És minden szájból azt hallom: délebbre lakik a Nap fia... Mindegyik mutatja: dél... dél... És ha hajózol, kietlen, szörnyű szirtes part, nyilazó indiánok... mi meg kevesen vagyunk. Így hazamentünk Panamába, mutattuk aranyunkat. A kormányzó intett: nem ad semmit. Megint Luque nyúlt az erszénybe. Megint elindultunk. Most már továbbjutottunk, mindent tisztán és világosan láttunk. Ahogy ott egy nagy, hatalmas birodalom vala, amit te hódítottál, s neve az úrnak Moctezuma vala, úgy mondják, arra, délfelé is van egy hatalmas úr, aki mindeneknek ura, az hódítja a királyokat és királyok királyának, Nap fiának mondják... És akkor hiába arany és hiába minden hír és minden, amit mi hozunk, Pedrarias int a fejével, és mondja: nem ad semmit... Maga Luque, a pap mondta, hogy nem tehetünk mást, minthogy apellálunk a Koronára. Carlos segítsen. Én elhoztam azt, amit cseréltünk és amit elvettünk kardunk élével. Mindent, amit összeszereztünk, és hoztam mutatóba szelíd emlősállatokat, kisebbek, mint a tehén, de nagyobbak, mint a kecske, lámáknak hívják őket, és tejet adnak, húst adnak, gyapjút adnak. Ezt is hoztam. De ez mindenünk, és én most az utolsó tétet játszom, azt vetem ki Carlosnál a kockán. Az utolsó ezerötszáz tallért, amibe belekerül az utam, hogy rendes udvari köntösbe jöhessek, s fizethessem szállásomat, amíg a római császár elé kerülhetek. Így vagyok, Hernando.

- Van neve annak az országnak, amelyről hallottál?

- Úgy mondják... ha jól értettük a bennszülöttektől: Peru. Mi legalábbis, magunk közt, úgy hívjuk. Ha elbúsulunk, akkor valaki kérdi: sohasem jutunk-e el Peruba?

- Én is hallottam mendemondákat a déli világról. Ahogy mondod, megszáll engem megint a vágy, mennék szívesen veletek, de azt hiszem, hogy az Úristen nem rendelt engem többre, mint ami vélünk s általunk történt. Miben segíthetek neked, Francisco?

- Nem kérek pénzt tőled és ajánlásaim is elegendőek lesznek. Eljuthatok uramhoz, és talán enged időt nékem arra, hogy szóval mondjam mindazt, amit barátok betűje alig mutat meg. Én látni akartalak téged, mint hitetlen Tamás, hogy sebeidbe dugjam kezemet, és kérjelek téged, hogy biztass. Mondd azt, hogy nem hóbortok azok a tervek, melyekre feltettem az életemet. Már azon korban vagyok, amikor itt, Castiliában nyugalomra térnek az emberek. Ötvenedik esztendőmben járok.

- Te ennyivel idősebb lennél nálam, Francisco?

- Nem tudom, mikor születtem. Úgy mondják, múlt századnak hetvennyolcadik esztendejében. Engem nem küldött apám a tudományok hajlékába, mint téged. Én nem ismerem a betűvetést, a nevem tudom csak lerajzolni. Én katona voltam, és az is vagyok. De szemem van, akaratom van. Én nem megyek vissza eredmény nélkül.

- Ha akarod, egy hajót adhatok néked kölcsön, Vera Cruzból. Ha akarod, adok neked vezéri köntösöket. Ha akarod, ajánlani tudlak Medina Sidonia herceghez... talán Bejár hercegéhez... egy kedves, régi barátom volt, Olivarez grófja... Ha segíthetek, Francisco... De tudd meg te is, hogy én sem vagyok olyan hatalmas tölgy, amilyennek mondanak azok, akik gyarlóságomban irigyelnek. Ezer és ezer patkány fúr és faricskál rajtam. Feketébbre vagyok mázolva, mintha szurokkal kentek volna, s dicső spanyol szokásunk szerint nemesuraknak se szeri, se száma,

akik mind megmártogatnák gyíklesőjüket az én szívemben. Most megnyugszom, levetem emberi indulataimat, és megbocsátok az Úr Jézus nevében hamis barátoknak és ellenségnek, és aztán elindulok Toledóba. Ott elválik, Francisco. Elválik a sor, vajon ki lészen erősebb, az a tartomány-e, azok a birodalmak, melyeket én hoztam hódoltatva, népestül, királyostul a korona trónja elé... vagy a pergamenek, írnokok és számvevők, emberek, akiket sohasem bántottam, ez az egész itthoni szövevény. Francisco, én nem tudom, vajon hasznos támogatód leszek-e neked? Én fiatalabb vagyok nálad, de lélekben olyan öregnek, olyan elvégezettnek érzem magam néha, mint aki felett eljárt az idő. De lehet, hogy holnap másként lesz. Akkor, Francisco, ajtóm, szívem és erszényem mindenkor nyitva van előtted. Azt mondom neked, ne hallgass senkire, irigyekre és fékkötőkre.

- Mit tanácsolsz?

- Menj. Délre.

Május vége volt, leghosszabb napok Extremadurában, akik hazajönnek az ájtatosságból, még sétálgatnak vacsoráig egyet-egyet a macskaköveken, öregasszonyok csendje borul ilyenkor a kisvárosi képre, a gyerekek lassan betakarodnak az utcákról, a szerelmeseket szétmarja a fáma, a patio udvarok boltjai mögül kiszivárog az ételszag, terefere. Így ült, egymáshoz húzódva, két öregasszony, az özvegyek utcájában, mint mondják, az Úr végiglátogatta egymás után a portákat, nyugvóba húzódott öreg katonák lassan elbúcsúznak, hol itt, hol ott tűnik fel az Úr teste, amint csengető ministránsok viszik elöl a keresztet, mögötte stólában a lelkész.

Özvegyek utcájában doña Catalina melengeti az ürességet. A család szétesett. A fiú szétfoszlik a legenda körében, arany és ezüst és drágaságok alig enyhítik a negyedszázadot, emléke van csak, kicsit reszkető, tétova emlék, ahogy egy hatvanesztendős öregasszony becézi makacs öntudattal: nem halt meg, van nekem fiam, messze tengeren túlon. Mintha mese lenne, és önmagának kellene elmesélnie, mint kisgyereknek százszor és százszor, hogy betörje melegével a hűvös valóságok kapuját. Így gunnyaszt, mióta eltemették irgalmas testvérek don Martint, társukat borban, zsörtölődésben s hadiemlékezések esti során. Most egyedül ül a látogatók közt, akiknek rítusa tartja, hogy estéről estére özvegyeket látogassanak.

Az udvar felől sok-sok nyíló virág, virágzó fák melege, kis spanyol kert, tyúkólak, a kertész is öreg ember, meghúzódó familiáris a Cortés portán, hogy ne legyen az úrasszony egyedül, két kutya is hallgat az esteledő hűvösségben. Spanyol kisváros, az utaktól kicsit messze eső, időtlen és jelentéktelen.

Ahogy jött, egyenesen La Rabida után, letérve a főútról, lóháton, olyan volt, mint az álom. Lerakta a nagy kíséretet, heroldjait és pompás legényeit, ötödmagával nyeregben hajnal óta, hogy estére Medellinben lehessen. Így jött, út porával belisztezve, hetek óta nem esett eső, haja szürkéje átveszi a színt, a ló elnyúlik a pompás, kemény talajon, kicsit szokatlan neki e zordabb, keményebb klíma, mert már Mexikóban született. Most elnyúltan úsznak, az egyre kékülő estben, rövid ebéd után, a tájékok változnak, nem is ismerné már, ha nem lenne vezető velük, aki itt-ott rámutat egy újabb kastélyra, elüszkösödött rablótanyára, halkan mondja régi vagy új nemzetségek nevét, gazdaggá lett polgárokat, akik nemesi pajzsot vásároltak, elhagyott útszéli házakat, ahol marranosok tanyája volt egykoron, úton-útfélen merednek a spanyol akasztófák, Carlos békéje, most már mehet nagyuram egyedül is errefelé az éjjel, nincsenek útonállók... Minden keményebb, zártabb, mintha idegen fajták sütötték volna rá flamand nyelvüket Hispániára. Ez még a helytartó dolga volt, mondja a vezető, kolostorok végtelenje emelkedik, a jámbor Ximenes műve, aki szőrcsuhában, cilíciummal derekán igazgatta Hispániát... ez még... minden új és minden régi, az utcakeresztezések a kis

városokon, ahol valaha végigment... Most senki sem ismeri fel a kis lovas csapatot, senki sem kérdi, kik lehetnek?

Így értek, észrevétlenül, Medellinbe. Mintha minden kisebb és bánatosabb lett volna, mint amire emlékezett. Amire emlékezett éveken keresztül a hondurasi éjszakákban, amikor moszkitók kínozták, álmodta, hogy sebesre vérzi magát a kőfalon, mely mögött várja a szerelmese, és álmodott százszor és százszor furcsa, torz emlékeket, melyeket belekavart a fantázia sok fűszerű levesébe éjszakánként. Most mindez kisebb és halkabb, lépésről lépésre ismerős. Egy ház színe kékről sárgára változott, amott don Barnabo házát lerontották, s erősebb, oszlopos tornácot építettek az íves hajlék felé. Egy új templom és egy új kolostor, melyet a Misericordiánusok jelvénye ékesít, néhány új címer a falakon, hazatérő katonák zsoldja. A Plaza Mayor a maga elnyúlt, szabálytalan fél figurájával, városlakók büszkesége, fodrászboltjaival, kocsmáival és tereferélő padjaival, gyertyák boltja, ahol szentképeket árulnak s mellette a fegyverkovács, ahol új divatú könnyebb kardok, flinták, pistoletek láthatók... Medellin. Egészen lépésben ment tovább, lova fújtatott, a városban felfigyeltek, itt öt lovas is eseményt jelent, tudták, ki lakik az Özvegyek Utcájában. Hernando fiú a világ végén... talán csak nem halála hírét hozzák Catalina asszonynak. Az ájtatosok meghőköltek, utánanéztek az embereknek. Messziről jöttek, mondták, széles a porcsík, s gőzölnek erősen az állatok. Kettő hátul, teherhordónak, hatalmas ládák, iszákok rajta... A férfi elöl most kiegyenesedik. Az útkeresztezésnél, ahol a kis, macskaköves utca behajlik, kereszt áll, előtte Szent György képe, mécses, kisvárosi útválasztó. Leszáll lováról. Mind az öt lovas követi. Az első, fekete, széles szakállal, mintha szomorú lenne, napbarnította és mégis sápadt, mélytüzű szemek, fején könnyű bársonybarét, most látják, valami csillog rajta... egy gyémánt, ekkorát még senki sem látott, ahogy letérdel a porba, szétvillan a köpeny, s alóla nehéz vertaranyláncok csörgése s villanása... Térdel. A kép régi, s a barétját rándító kis legény, provinciális gézengúz, képe most ott szivárog könnyes szeme körül, egy kisvárosi gyerek elindul, és most, élete delén, ahogy mondják, negyvenedik éve után besüpped a térde... Szent György, hányszor látta maga előtt, amikor rohant, előrenyúlt lándzsával, nagy ütközetekben Tabascónál és később... a legszörnyűbb rohamban, Otumba... mindig ez a kép volt előtte, így látta Szent Györgyöt, amint úszik előre, fején glória és kezében aranyos lovaslándzsa... szemben vele a sárkány, ez a kisvárosi kép, amint mellette állt, és üldözte és kergette, előre... előre... ez a szédület volt, különös, véres ihletések perce... Fakó, szegényes kis kép, az utcahajlásnál. A régi.

Valaki kinyújtja kezét, egy öregúr, fehérbe borulva és rámutat: ez Cortés. Megismerem, akkor is így rándította a vállát. Öregasszony néz utána: ilyen volt az apja, amikor a háborúból hazajött... Gyerek bámul a sarkantyújára: hatalmasabb és cifrább... mintha ezüstből lenne... Ahogy felemelkedik, térde hordja a port magán, nem törli le. Emberek, medellini emberek, ti jók voltatok az édesanyámmal, utolsó útjára kísértétek apámat, és nem kértetek tőlük semmit, mint tőlem kérnek, mindenki, minden lépésemért, és ti engem is úgy vesztek anyámért, apámért... Az öregúr odajön hozzá: „Te vagy az, Hernan...?” milyen régen nem mondja senki neki azt, előre, hogy „te”. Vajon nem ő lenne-e az a bizonyos királyi jegyző, akinek... hogy is hívták az asszonyt, doña Isabel vagy Maria... vagy... De az öregre emlékezik, amint végigment, íróiszákkal az utcán... „Te vagy az, Hernando...?” kérdik a kövek, és megismerik a fák, zömökebbek, kövérebbek lettek, a nap búcsúzik egészen, a kis utca hajlásában elfogynak a fények, de itt nem lesz olyan hamar este, mint az Újvilágban, egy percről másikra... itt lassan hunyhat csak ki az élet, olyan szelíden és ritmikusan, mint ahogy elcsorog egyszerű, hosszú napjaik rendje... Vajon miért élnek soká a kisvárosban?

Milyen csend van. Egyszerre belekondul a városba a nyolc óra, szembenéz az emberekkel, csatlósa fogja lovát, mindnyájan már gyalogszerrel... Olyan jó mosolyogni. „Bátyám” - mondja, és lehúzza kezéről a mexikói szarvas bőréből cserzett kesztyűt, kiviláglik alóla a hatalmas,

rózsaformára csiszolt smaragd. Egy alkalmi ember keresztezi az utcát. Ilyen különös, csendes pillanatok nem történnek soha máshol, mint odahaza, megérkezéskor.

Az anyja kapuban fogadta. Hallotta a zajt, és hallotta az embereket, amint egymás után kirohannak. Baj árnyéka, vajon nem szemfedőt hozó lovaslegények menete áll meg a ház előtt...? Az örök reszkető most kitárja kezét hangtalanul és könnytelenül. Szeme jó, erős nézésű, mély és csodálatos szeme, melyet fia - sugarában - tőle örökölt. Kitárja kezét, de még nem öleli át. Kóstolja. Még barátkozik benne, magában az anyai gondolat a szépítő legenda tüzével... most egyszerre ellebben a mese, szinte fájdalmas is, hogy így, egyszerre vége van az anya várásának, negyedszázad óta minden áldott este ezzel fejezi be az Ave Mariát: Hernando... és olyankor mosolyog, és így mosolyoghatott, amikor ott álltak Tlaxcala falai alatt, és amikor elnyelték a kövek a hordozható hidat... Mindig mosolygott, doña Catalina...? amikor ott állt, egy szál fegyverrel kezében a teocalli lábánál, és már lasszó szaladt a teste köré, s húzták kezek a csónakok felé, amikor Marina testében kis Martin megfogant, azon az éjszakán vajon...?

Most kitárta kezét. Letérdelt anyja elé, és megcsókolta. A többiek levették sisakjaikat, barétjaikat, álltak. A patio ajtaja, a nehéz, kovácsoltvas rács lassan felemelkedett. Bent, a színes kőkockákkal kirakott, félig fedett tér, spanyol házacskák belső, móros kisudvara, néhány pirosló leanderfával, egy-két pálmával, ebédlőasztallal, rajta kancsó bor, fehérben, ünnep vigíliáján... Minden kicsi és csodálatos. Axayacatl palotája, egymásba nőtt, szörnyű termek, ugató istenfejek, Tláloc, amint elnyel egy csecsemőt, s könnyes szeme most esőt potyogtat, véres árnyékok, amint koponyákból emelik a falakat Cholulában, s szemgödrükben villódzik az emlék, hogy mindnyájan istenek lettek... Paloták és falak, amint eltágulnak a végtelenség partja felé, vezéri paloták és alkirályi erődök, minden óriási, hegyi törzsek sziklákba vájt városai, nyolcezer, kilencezer láb magasan, a krétatestbe belekarcolt paloták és városok, ahol ezrek és ezrek éltek és haltak, és senki sem tudja, mikor és meddig... Itt meg néhány száradó oleander vörös bokra, kicsit poros pálma, pislákoló mécses feletti Mária, egyszerű ónkupa, öregasszony magános estebédje, meg egy másik özvegyféle, hátul tenyerestalpas extremadurai szolgáló, amint kivihog a katonák felé, s doña Catalina már űzné is befelé... vacsorát hozz a nemesuraknak... Mindez egy perc, a kicsiség öröme, egyszerű falak öröme, diófabútorok és magasra tornyolt dunyhák, Izabella korának szaga rajtuk, kisnemesek, nem hiányzik a bor és az étel, de számolják, ha több vendég jön, mint kellene... a szolgáló szalad, mert kevés lesz a kenyér, adnak a szomszédok, és Hernando régi szobájában ki kellene cserélni az ágyhuzatot... A kutyák besomfordálnak, morogva és szaglálódzva. Aztán látják, rájuk nincsen is szükség, rendben van minden, félrehúzódnak, s körülszagolják a lovakat. Csend van, a harangszó után minden utánazúg még... Tenochtitlánban nincsenek ilyen régi, kedves harangok, nagy és új és félelmes még egy kicsit minden, mindenki érzi a vérnek leheletét, amellyel építettek és amellyel leromboltak és amellyel ők, ő egyedül, Cortés, újból épített. Itt... Medellinben, talán tíz év is eltelik, míg az Alcalde felköttet egy alkalmi szegénylegényt, akit megfogtak a hermandad tagjai. Itt nem pihen meg az Inquisitio, és a főtéren nem égettek még soha eretneket. Jámborak és szelídek, adnak és vesznek a kufárok az Új Testamentum szerint, mert bizony Medellinben nem volt zsidó. Minden csendes, aki nagyon öreg, ujján számolja, ebben az évben megint kik mentek el és kiknek is született gyereke...

Minden olyan kicsike, és minden olyan csodálatos. Megszegi ő, a férfi a kenyeret avval a késsel, amelyet az apja vásatott el, ahogy érzi a köménymag huszonöt éve nem ízlelt ízét, amellyel megfűszerezi kenyerét Catalina... érzi a birsalmák illatát, mely átvonta és magába olvasztotta a kisebbik szoba levegőjét, látja, hogy vasládákban vannak itt az aranyak, melyeket néha, esztendők óta, haza tudott küldeni egyszer-egyszer. Anyja őrizte: számára. „Ha majd megjössz egyszer, mint ahogy elmentél... ne legyél fillér nélkül...” így gondolhatta anyja,

amikor őrizte ezeket a ládákat, s szinte fájdalmas csalódás lehet, hogy most elkanyarítja a lovasköpenyt, s alóla vitézi öltöny villan, bársonyból van szabva, finom, hollandi csipkés inge, mellén gyémántos kereszt és karján is ékszer... Hernando megszegi kenyerét, a szolgáló most hozza a nehéz, fűszeres hallevest, kanállal benne, olyan egyszerű, óvilágbeli fűszerek, nem nehéz vaníliás és mákonyos, mint az a konyha, melyet megszokott már odaát, itt sáfrány és majoranna otthoníze, valami elviselhetetlenül jó és fájdalmas van benne, hogy édesapja helye üresen van, ott egy üres tál, amelyből szokott valaha enni, ezüstkupája, melyet még ő is atyjától kapott. Az áldás, ahogy mondja Hernando s a többiek, az útitársak leszegik fejüket, s ahogy Catalina megáldja őket, és akkor csend van, a kanalak lemerülnek, emberek vagyunk, és hosszú az utazás, a bor, sötétbarna vékonykás malagai bor, mindig ezt itták, mert volt arra egy kis szőlőjük, s ezt küldi a vincellér Teréz-napja körül.

Catalina nézi fiát. Évekkel ezelőtt, hogy kinyomtatták leveleit, forgatta, s segített betűzni a szokatlan, nyomtatott írást a szomszédos egyházból a káplán. Hallotta, milyen világ az, amerre a fia jár. De nem hitte sohasem egészen, nem bízott benne, hogy a valóságnak több köze lenne az egészhez, amit itt igazol a nyomtatott papír, mint azoknak a lovagi históriáknak, amelyeket köszvényes, karszékhez kötött férje morzsolgatott öregkorára. Sápadtan és barázdáltan, sebhelyesen és talán öregen ül itt Hernan, a bal kezéről hiányzik egy ujj, a jobb lábát vonja s bal válla tőből merev. Arcán hatalmas forradás s a homlokán cikcakkban egy régi lándzsa nyoma. Katonafeleség volt, látta ezeket Martinon is. Az arcon sebek és a hiányzó ujj mellett smaragd-gyűrű. A bor tompán és olajosan csillog, amint megrázzák az ónkupában. Cortés halkan odaszól Ortegillának:

- Ha kimegyünk megint, magammal viszem az édesanyámat!

A porfelhő növekedett, amint bekanyarodtak az úthajlásba, s Toledo hegyes, völgyes sziluettje, a folyópart, gótikus templomok, a székesegyház hegyes tornya kiemelkedett a láthatárból. Mintha nagy távolon ágyúk vagy közelebbről tűzifegyverek pukkantak volna, egyre sebesedett a zaj, a város ráfeküdt két könyökével a jobb- és balpartra, zsongó, zajos középkori város: a cél. Megálltak. Hányszor rendezett seregeket és hányszor mosdatta az útipor szennyétől szurtos katonákat, hányszor élte végig, megállni Cholula kapujában... menni előre Xolok várától, ahonnan jelezték, hogy közelít felé mindeme országok hatalmas ura, Moctezuma... Mindez emlék, most nincs hadsereg körülötte, csak kíséret, mely beillik kisebbfajta őrseregnek, ötven körül a vitézek száma, a többi udvari seregtöltő, bohóc és bolond, zenész, szakács, étekfogó, jobb-rosszabb ajtónálló, hátul málhás szekerek, melyeket fehér andalúziai ökrök cipelnek, nem indiánok taszítgatják kerekét, körös-körül alabárdos csatlósai, amint vigyázzák a drágaságokat, az urak lóháton, az ifjabb kacikák is, akik megszokták a lovasmesterséget. Hajnalban indultak. Mindenki útra készülődött, az utolsó napra, az indián fejedelmek felöltöttek legdíszesebb köntösüket, minden szikrázott a drágakövektől, kalkiulli-csatok, övek, boglárok fényét verte vissza a nap, s a hatalmas quetzalfarok hömpölygő, rőtes-zöld aranya derekukig csüngött pompázva alá. Cortés fekete vezéri köntösét viselte, melyet szépművű gyémántos kereszt díszített a mellen, köpenyét két smaragd tartotta össze s kardjának gombja aranyba ágyazott rubintkő volt. A többiek, tisztek és katonák, hatalmas, háromfonatos aranyláncokkal hivalkodtak. Mindenike megszabdalt, széltől kiszítt, napégette gyarmati marcona volt, a nők rémíthették velük kispolgári férjeiket, amint áthaladtak a városokon s a kivonult polgár-őrségek, a hermandadok tiszteletadóan, leeresztették előttük cifrán kovácsolt nyársaikat. Az indiánok mereven és egyenesen ültek a nyeregben, s nem mutatták, mennyi szédült csoda nyílik meg számúkra minden lépéssel, a lágy, kedves andalúziai táj, kemény zömök őrtornyaival, a városok, ahogy elkövetkeznek, egymás után, mindenütt embertömegek, csupa fehér... ezer és millió fehér ember, akiket mind kiönthetett a tenger, embertajtékok, várak és templomok, az

utakon kolostorok, ahová betértek. Urak jönnek ki a várakból, és megszorítják Malinche kezét. Ismeretlen asszonyok közelítenek hozzá, hatalmas lebegő tollú kalapokban, oldalvást ülve nyergükben, kesztyűsen és illatosan és mosolyognak: Hernando... don Hernando... Így mennek a nappalok, egyre türelmetlenebbül, egyre gyérebb pihenőkkel, erőltetetten, mert el kell jutnia a római császárhoz Toledóba, ott van az udvar, üzent lovas hírnökkel végig az úton: Hernando Cortés a király vendége, néki magának s kíséretének udvari tisztelet s szállás adandó. Mindenki földig hajolt, mert könnyen gurult az arany, mindenki leste-remélte, a dámák, a herceg-asszonyok olvadó mosolya, nagymesterek üzentek érte, és küldték kincstárnokaikat: mutatóba... uram, csak mutatóba!

A por nőtt, és úgy hullámzott, mintha lovas csapat érkeznék szembe. Megállította a menetet. Késő délidő volt, a nap az őszi tajtékban vérvörös koszorújával akadt fenn az olajfák tetején. A porfelhő kiszakadt, alakok rajza válik láthatóvá a lisztszínű, felhős keret emberek, állatok sok színét veszi fel. Feléje jönnek. Alig lehet nyíllövésnyi távolság, amikor megállnak, szemben is. A por lassan-lassan leereszkedik. Ragyogó, fiatal lovasok, amazonruhájú dámák, hátul apródok, karmazsindíszükben, csatlósok fekete, címeres vértben, elöl három ember kiszakad, három lovag, amint közelebb léptetnek, s ő, Hernando Cortés megindul, egyedül feléjük.

Így érnek egymáshoz. Kérdés kérdésre, mintha villanó pengék játéka lenne, ismeretlenek, vajon mit akartok? Aztán felmosolyog az egyik, ifjabbik... valahonnan, mélyről, a szemek vidáman mutatják az egykori kisfiúarcot, mosolygós gyermeteg és mégis átszellemült... honnan ismeri...? Annyi ember, annyi végtelen sok arc, amennyi mellette volt, elhagyta vagy harcolt körülötte, meghalt és ő zárta le szemét, mennyi ezalatt a nyolc esztendő alatt? Villámsebesen fut az emlékezet, alázuhan a mélybe, mintha tárnákban peregne véle. Salamanca. Egy kisfiú fogja kezét, és mögöttük szikár, csontos klerikus... Gaspare... a kis Olivarez... az irigyelt gróffióka, a kényes úrigyerek... Már kiáltja:

- Gaspare... Gaspare... te vagy az, Olivarez...?

- Hernando Cortés, Isten hozott téged és boldog vagyok, hogy én lehetek az első, aki Toledo kapujában elmondja az istenhozottat.

Kövérebb lett, a régi kisfiú, bizonytalan a hangja, mintha betanult beszédet sejtetne, melyet elvetett utolsó pillanatban, s látja, mint mosolyogják körül az urak...

- Az urakat köszöntened kell, don Hernando... Ők nem lehettek elég szerencsések, hogy ismerjenek téged, mint én, Salamancából... Ők csak tetteidről hallottak. De ismerjed meg bennük jóakaróidat, akiknek köszönetet mondhatsz. Mutatom neked Bejár hercegét és Aguilar grófját, akik vélem együtt eljöttek, hogy üdvözöljenek.

- Don Hernando, kegyelmed hamarább beért bennünket, mintsem vártuk. De érkezhettünk-e hamarabb oda, ahol oly hódító jön meg, aki egész birodalmakat rak a mi urunknak s trónjának lába elé?

Hispánia főméltóságai táncoltatták paripáikat. A pártfogók közrevették, s a kíséret percek alatt egybeolvadt. Cortés rendre nevezte főbb vitézeit, akik végigjárták vele a hódítások iskoláját, mutatta az indián fejedelemfiakat, akik csodálatos díszükben mereven és mozdulatlanul bólintottak, mihelyt Cortés megmondta nevüket. Szétvált a férfi rend, és a hölgyekre került a sor. Vidám, piruló amazonok mosolyogtak feléje, a komor özvegy most újból ragyogó és hódító lehetett, villant szeme, s gyémántos barétja mélyen, karlendítésre hanyatlott.

Bejar hercege az egyik nevető szemű, gesztenyehajú grófkisasszonyt odahívta: ez húgocskám, don Hernando, Juana de Zuñiga a neve, s már régóta ígértem neki, hogy az első lesz az udvar hölgyei közül, akit kegyelmed kitüntet azzal, hogy ismerősének elfogad.

Udvari emberek voltak, akik körülötte lovagoltak, s vitték, mint egzotikus csodalényt, aki megtér a trópusokról, fehér elefánt, ketrecbe zárt furcsaság. Megszállta a keserűség, de aztán hátranézett. Legényei vidáman keveredtek a gróffiakkal, akik mohó szemmel kutatták a végtelen, kiapadhatatlan aranyereket, melyeket megnyitott a híres don Hernando. Bejar hercege beszélt hozzá:

- Mint egészen ifjú ember, én is így lovagoltam e legénykék helyén, amikor az Admirális megjött először, és jelentette, hogy nyugatra hajózva új földeket, Cathay birodalmának csücskét fedezé fel. Így jöttünk eléje... mint kegyelmed elé, s emlékezem, hogy kétoldalt kijött a nép, három-négyszáz szegény, fázós indián jött véle, nem ilyen pompás hercegfiókák, mint kegyelmed kíséretében, didergő, sápadt, hektikások... Azóta sem volt ilyen parádé Hispániában. Azért hoztam magammal e fiatalokat, hogy elmondhassák ők is az én koromban: én még láttam don Hernandót, amint elhozta Carloshoz ama végtelen országokból egyberótt birodalmat, Új Hispániát.

Doña Juana hangját hallotta, amint csilingelt feléje:

- Csak férfiakat hozott kegyelmed, az indiókból? Miért nem hozott kisasszony-lányokat rabszolgának az udvarunkba?

- Doña Juana, velünk indián urak jöttek, akik rangban sok vérünkbeli fejedelmeknél hatalmasabbak. A leányaik pompa között élnek, s ha már érintette keresztvíz a homlokukat, ők is jogszerű vazallusai Castilia koronájának. Nem rabszolgák azok odakint, másfajta emberek, akik talán jobban értenek a fák és erdők nyelvén, mint emberek szavaival... Vajon kitüntetne egyszer és engedné, hogy meséljek minderről kegyelmednek és kisasszonytársainak?

- Don Hernando, ez túl sok megtiszteltetés lenne húgomnak.

- Félek, kegyelmes herceg úr, hogy én csak törten beszélem az itteni urak nyelvét, doña Juana cserében talán megtaníthatna mindarra, ami szokás és illendőség itt, Castiliában.

Cortés odaintette a fiatal Don Diego de Maxixkát, a tlaxcalai princet, aki a mexikói kollégiumból kikerülve, választékosan beszélte már a castiliai idiómát. A lányok körülvették, simogatták quetzaltollait, s emlékként kértek egy-egy szálat belőle. Cortés nézte őket. Hihetetlenül boldog volt egy pillanatra. Keresett valakit, aki megérti ebben a pillanatban. Diazra nézett:

- Bernal, így olvad egybe Anáhuac Castiliával. Egy ország lesz, és termékenyíteni fogja egymást. Krisztus békéje lesz felettük, és nem gyilkolják egymást. E fiú az udvarból visz majd magának feleséget. És kegyelmed...

- Mint nagyuram tudja, már három kis fekete szemű, sima hajú gyermekem rosszalkodik Coyohuacanban. Én már nem szégyenítem meg az anyjukat, hogy elkergessem...

Ritka mosoly villant fel Cortés ajkán. Ilyenkor megnyílt a fekete szakáll alatt a sebhely, s veres, cakkos szegélye kivillant egy pillanatra. Doña Juana hangját hallotta:

- Kegyelmedet sokszor megszabdalhatták a pogányok?

- Idővel beforrnak a sebek, és nem marad mögöttük keserűség. Férfi dolga, hogy kapja őket.

- Don Hernando, kegyelmed most már itt marad Hispániában?

- Még gondolatnak is szörnyű lenne, doña Juana... Nekem ott földjeim, lelkeim vannak, millió és millió lélek, mind jámborak és nyugtalanok egyszerre... akkora föld, vagy nagyobb is, mint Hispánia, tele városokkal, urakkal, várakkal... Miasszonyunk templomai emelkednek a régi pogányság helyén... Nem tudnék én azoktól elszakadni.

- Ahogy kegyelmedet nézem, urait nézem és hallom hangját és értem szavait, engem is elfog egészen a vágy... Milyen csodálatosan szép lenne meglátogatni Új Hispániát.

- Kegyelmed kedvéért kérni fogom a császári felséget, hogy tegye át rezidenciáját az év szebbik felében, amikor itt köd van és zúzmara... tegye át Tenochtitlánba, ahol süt a nap, és virágoznak az agavebokrok...

- Kegyelmed azt gondolja, hogy nekem az udvar a fontos...? Hogy én az udvar nélkül nem is mennék, egyedül?

Cortés hallgatott. Így lovagoltak egymás mellett. Magában számolta. Lehet talán tizennyolc éves. Az első spanyol dáma, akivel összehozta a sorsa. Bal kezére nézett, melyről hiányzott a középső ujj felső íze, de a csonk alatt ott ágaskodott a rózsa formájú smaragd.

Carlos már levetette a gyászt, melyet sógoráért, Mohácsnál elesett Lajosért viselt. Az udvar megint víg volt, csupa készülődés, hatalmas sátortáborok imbolyognak, májusban olyan szép a hadak útja, pár hét még az élet Toledóban, aztán kiszakadnak a tenger mellé, expedíció készül Barbáriába, vagy hír jön, hogy mégsem oly csendes Lombardia, mint azt François megígérte a békekötéskor. Az udvar derűs volt, és Carlos huszonnyolc esztendős férfi.

Már napok óta várta Cortést. Amikor befutott az első hírnök La Rabidából - előtte hevertek az akták, minden sarkában ott gunnyasztott a burgosi püspök kézjegye, mint guggoló chimaera a milánói dóm ereszén. Ott lesett a rontás, fekete sorok, melyek hatalmi mámorról, pártütésről, hatalmaskodásról, ötödelvonásról beszélnek, jegyzőkönyvek, melyeknek tömegét hűtlen familiárisok s csúszómászó számvivők szállították. A papír végtelen türelmes Hispániában, s ez a kígyókkal takarózó Herkules ember nem tud előlük elrejtőzni. Mindig kivillan a csupaszsága, átüt a hangja a leveleken, szupplikációkon át, hallja ügyvédjének vallomásából, ott égett Montejo arcán, amikor, talán tíz esztendeje, először olvasta fel Tordesillasban egy kalandornak császárhoz írt levelét... Azóta hitt Cortésben. E komor, férfias mesemondás, melynek spanyol szavát akkor még csak félig ízlelte, most záporozva, élő erő formájában közelített királyi személyéhez. Hernando Cortés eljön Toledóba, hogy számon adja és számon vegye igazát... A burgosi püspök pergamenkeze ítéletekkel és formulákkal játszik. Egy nap kiteregetett írásokat talál. Újabb protocollum, melyet új világbeli factorok szerkesztettek: „Sacratissima Caesarea Maestas - e felülírt Hernando Cortés újfent Új Hispánia koronájára tör, kinyújtotta utána kezét az Antikrisztus”... Akkor szaladt be porral behavazva a rabidai lovas, s jelentette, hogy a Felség legalázatosabb szolgája, híve és katonája, Új Hispánia vezérkapitánya audienciáért esedezik.

Ismerte embereit. A diplomatákat, akik előhúzták a tékákból a formulákat, az éheseket és szomjasakat, arany, vér és hatalom embereit, vajon jobbak vagytok-e ti e medellini embernél, akinek nincsen más bűne, mint hogy egy birodalmat lábam elé rakott?...

Nem mutathatta a vágyat, hogy szeretné megkurtítani az ájtatosságot, mely kapitányát a kolostorban csuhába köti. Minden lépéséről száz oldalról szaladt a hír. Lám... nem is siet Toledóba annyira, egérutat vett Medellinbe, hogy öregasszonyanyját felkeresse... Bűn ez? Bűn az, hogy megáll Guadelupban, s leborul a Szent Szűz képe előtt? Hogy Leon rendjének nagymesterével e csodatévő helyen barátságot kötött, hogy türkizeket szór el a gyermekek között, hogy ötven emberből áll vitézi kísérete, s úgy utazik végig az utakon, mint jobbfajta herceg a Szent Birodalomban? Naponta tudta, merre van, s naponta hallotta, hogy közeledik. Mosolygott Gaspare de Olivarezen, amikor gráciáért esedezett egykori barátja számára, s kegyes szavakkal oldotta fel Bejar hercegét, amikor kérte: ne írja terhére, ha miben vétett egyszerű ember, kardnak, indián taktikának mestere, nem járatos paloták nyelvén... Carlos

este, gyertyavilágnál fellapozta a Második Jelentést, mely szálkás, furcsa betűivel, lila-aranyba csillanó bodzatintával egyedülálló császártalálkozóról beszél. „Jött vélem szemben mindezen országok csodálatos ura, Moctezuma... Én elébe lovagoltam...”

Délelőttre tűzte ki az audienciát, arra az időre, amikor csak nagyurakat, követeket, országos méltóságokat lát magánál. Beidézte magához az udvari kancellária vezetőjét, a heraldikusok főnökét, s hosszan, csendben nézték a pergameneket.

A ceremoniális lovagterembe vezették be őket. Körös-körül vértbe öltözött ajtónállók hordták a császári insigniákat, udvari emberek gyülekeztek könnyű bársonyokban, brabanti csipkékkel nyakuk körül, prémekbe burkolózva. Izabella korának merev, kemény gótikája felolvadt e sokrétű, sok országbeli császár udvari félszázadában. Csak Hernando Cortés volt merev és halálsápadt, egyszerű fekete udvari ruhában, melyet ezúttal semmi ékszer sem ékesített. Mögötte jöttek a kísérő kapitányok, udvari káplánja udvartartásának mestere, aki halk lépésekkel dirigálta befelé a kacikákat. A tompa, fekete selymek, bársonyok fényében e komor spanyol pompában felvillantak az aranyquetzalok, vertaranyból sodort lábbelik, aranyvértek és vezéri pálcák, aranyvégű gerelyek melyek jelezték a hatalmat Tezcoco vagy Tlaxcala felett, így jön be Fekete Virág öccse, az ifjabb tezcocói kacika, aki Böjtölés Urának bő ágyékából eredt. Moctezuma kisebbik fia, Diego de Maxixka, a cempoali kövér kacika fia, az itzai királynak, Kaneknek fia, Tula úrnőjének öccse... Egymás közt egykor ádázul meghasonulva, most a tajtékszínű emberek világának vendégei, egymáshoz zárkózva, merev, áldozatos arccal, vörös-barnába hajoló testükkel, melyet elfedeztek az udvari ruhák. Két kar szorította meg Cortés karját: Montejo, aki az udvarnál képviselte érdekeit, mögötte Puertocarrero finom, kopasz mágnásfeje... Minden a régi, mosolyogtak. „Ismerjük ezt a nagy pillanatot, eccellenza...”

Bejött Károly. Soványnak látszó, izmos ember volt, fekete szakállal, arányos, finom tagokkal, villogó, sötét szemmel, ő is egyszerű feketében volt, mint grandjai általában, ő volt maga a divat, a híd Toledo és Bruges között. Ahogy jött, könnyen és rugalmasan, lovasember ingó ritmusával, kürtök és fanfarok zajában, udvarmesterek koppantó pálcája, előtte heroldok és aranyalmavivők, birodalmi szekretáriusok és mindez a sok, nehéz burgundi örökség, mely ott himbálózott a Gyapjú parányi aranyfiligránjába rejtve a mellén.

Hernando Cortés előrelépett, és letérdelt Carlos trónszéke elé. Napokon át gyakorolta, hogy a merev, sebhelyes láb ne mondja fel utolsó pillanatban szolgálatát, görbüljön, törjön, hajoljon, ne valljon szégyent Carlos előtt. Így térdelt, fájdalmát magába harapva - egy pillanatra. A császár mosolygott. Összeszorította egy keveset szemét, ha messzire nézett, elmosódott, ködfoltos volt a világ, de közelről simán, festményszerűen látta az arcot, e komor spanyol szakállt, mely felett sápadt, különös arc emelkedett ki, napbarnította és mégis aszketikus, nem udvari levegőben elpuhult duzzanatos ábrázat, végigfutnak rajta a tenochtitláni stigmák, tekintete elkapja a csonka ujjat, a merev hajlást s a felhúzódott vállat... aztán találkozik szemük, végigvillan egymáson. A kacikák mereven és mozdulatlanul nézték, mint tekint Malinche egyenesen szemébe minden világok földi urának, aki közelről nem is rettenetes - végignéztek egymáson - és a két komor arc egyszerre, varázsszóra elmosolyodott. Carlos lehajolt Cortéshez, és sajátkezűleg felemelte:

- Don Hernando Cortés, kegyelmedet királya szeretettel köszönti hosszú, viszontagságos útja után, hogy megtért udvarunkba. Első szavunk az üdvözlet szava. Úgy fogadjuk kegyelmedet, mint kedves barátunkat, aki megtért hozzánk. Adjatok a messzi utazónak kényelmes ülőhelyet!

Majdnem csoda, mormogták a grandok, amint két felséges kezével nyomta le a karosszékre Cortést. Megtiszteltetés, melyet csak legeslegritkább esetben engedélyezhet nagy vazallusainak a burgundi etikett.

- Don Hernando, örülnénk, ha úgy érezné, szavunk feloldja a hallgatás udvari illemét, s elmondaná nekünk érzéseit, melyek eltöltik, amikor annyi dicsőséges esztendő után személyében járul személyünk elé.

- Felség, ha nem neveltek volna úgy, hogy a könny szégyen férfiember szemében, akkor most könnyekkel rónám le hálámat felséged páratlan jósága előtt. Kegyelme sejteti vélem, hogy gráciájával élhetek. Felséged szabadjára engedi szavam, s én kérem, legyen irgalmas a durva katonához, aki majdnem két évtizeden át fegyverzörgés közt, katonák közt tölté idejét, száztíz ütközet emlékét viseli teste, és szeme elfakul az őt körülvevő fényességtől. Felséged alázatos bocsánatáért könyörgöm, azért, hogy járatlan vagyok az udvari szokások között, felséged kegyelme engem túl magas polcra helyezett, megszoktam azt, hogy felséged nevével éljek, s ezzel tetézzem hódításaimat. Felséged kegyelme végtelen, de tudom, hogy senki sem mentheti az Úristenen kívül az én emberi gyarlóságaimat. Csak felségednek kell elnéznie őket, mert soha másért, ha nem a hitünk diadaláért s felséged dicsőségének öregbítéséért tettem. Nézze el hát, hogy nem a bűnösök kámzsájában jöttem, abban, amit a ferences atyák hajlékában viseltem. Ott vezekeltem gyarlóságaimért, ahogy eljöttem vezekleni felséged előtt mindazokért a hibákért és mindazokért a bűnökért, melyet elkövet valaki, amíg...

- Amíg egy birodalmat odatesz királyának lába elé?

- Felséges Uram, én bevallom, nagyravágyásomban gyakorta konzultáltam Julius Caesarnak Commentárait. Belőle merítettem nehéz éjszakákon tanácsot, ott, ahol nem segített volna egyszerű, gyakorlatlan elmémnek plánuma. Felséged, aki hatalmas hadseregeket vezetett, nemcsak zsoldosok tízezrei álltak és állnak minden pillanatban szolgálatára - vajon el tudja-e képzelni szolgáját, amint néhány száz éhes és sebesült legényével idegen világban kénytelen szembeszállni tíz- és százezres indián seregekkel?

- Don Hernando, nem kétkedem mindabban, amit leírt és amit most elmesél. De mi tanulatlan, barbár tömegekre gondolunk, melyeknek lélekszámát, értékét talán nem is szabadna a vezéreknek túlbecsülniük?

- Felséged nézze el nekem, ha ellentmondok. Én nem túloztam e tenochtitláni birodalom nagyságát, lakóinak műveltségét, forrásainak kiapadhatatlan mivoltát, institutióinak bölcsességét, hogy ezáltal emeljem magamat magasabbra, hogy ezáltal excelláljon mindazon hadi virtus, mely a diadalig elvitt bennünket. Felséged sokat hallhatott a szigetek népéről, mely olyan maradt, miként az Admirális leírta első útja után. De a szárazföld emberei hatalmas birodalomnak hódoltak, nemesei kevélyebbek voltak minden világunkbeli vazallusoknál... Ha szabad megemlékeznem e szomorú véget ért urakról, akiket csak felségeddel szembeni tiszteletből nem nevezhetek császároknak, holott királyok és hercegek felett álltak, mint felséged a fehér ember világa felett... Moctezuma nagy király volt és felséged hűségére megtért. A Gondviselés nem engedte, hogy személyesen adja át felségednek hódolatát, miként ez akkortájt számvetéseinkben szerepelt.

- És ama király, kit a fáma szerint kegyelmed elemésztett az őserdő közepén?

- Miként feleltem érette lelkiismeretemben s az Úristen előtt, úgy kívánok felelni felségednek. Mi Új Hispániában kevesen vagyunk. A nép még nem feledte el régi szokásait, urai még kormánykodnak felette, s egy szavukra, a régi papok szavára hamarosan megfújják a kürtöket, megverik a dobokat, és mi, szétszóródva, falvakban, haciendákban, a bányavidékeken... tehetetlenek vagyunk. Mexikóban, a városban alig állomásozik több kétszáz-háromszáz katonánál. Guatemozin, mely név az ő nyelvükön Lecsapó Sast jelent: igaz férfi volt, hasonlatos ama Konstantinosz császárhoz, aki védte Bizánc kapuit. De engesztelhetetlen maradt, és én nem tudtam felséged hűségére téríteni sohasem. Szeme szikrázottt a gyűlölettől, elfordult a

mi szent szertartásainktól. Én, bevallom vétkem, elfogatása után néhány hóval engedtem embereim akaratának, s tortúrának vetettem alá, hogy mondja meg, merre tette Moctezumának reáhagyott kincseit, azokat is, melyeket mi a tóba vetettünk s ő búváraival újra felszínre hozatott. Felségedet kérem, higgye el, nem akaratomból történt, s tüstént félbeszakíttatám, mihelyt ürügy kínálkozott rá, s magam adtam magaméból, hogy katonáim ne kívánják a vesztét. Féltettem az indián királyt és magam mellett tartottam. Szabadon járt-kelt palotájában, kertjében, mellette volt királyné-asszonya, a nagy Moctezuma leánya, aki igaz hitünkre térvén, felvette a doña Isabel nevet. A Lecsapó Sas nem hagyott fel konspirációival, s nekem sok éjem s napom azzal telt, hogy elhárítsam az indián lázadás terveit. Felségedet kérdezem, hogy szabad lett volna-e őt nekem Mexico városában hagynom, amikor elindultam idegen országok felé, amerre soha hitünkbeli ember nem járt. Ott voltunk, alig háromszázadmagunkkal vagy még kevesebben. Ők meg háromszor is annyian. Mindnyájan tisztelték Guatemozint, mint ahogy én is tiszteltem. Egy szavára meghaltak volna, mert ezeknél a népeknél nem nehéz út a halálba induló útja. Láttam, amint invokálta hazug isteneit, s Tlálochoz fordult, aki törzsének, királyi házának előkirálya lehetett, s hol utálatos teknősbéka arccal mászik a kövek közül elő, hol quetzal-madár, máskor jaguár formájában... Isteneit hívta, és az éjszakában az indián szállásokon gyermekeket áldoztak, és én nem tehettem semmit, mert gyengék voltunk.

- Kik lennének ezek az indiánok, akiket kegyelmed színünk elé hozott?

- Felséged olvasta levelem, melyben a hű Tlaxcaláról írtam. Nélkülük, felségedhez való hűségük nélkül ma már senki sem tudná Anáhuacban...

- Mit ért kegyelmed Anáhuac alatt? Különös szó ez...

- Ők, az indiánok minden ismert világukat, mely ott terül el a két óceán között, ameddig csak ismerik, úgy mondják: Anáhuac, miként mi mondjuk, a rómaiak óta, hogy Afrika...

- Folytassa tovább...

- Én mihelyt kicsiny, esendő seregem bejöve hozzájuk, szerződést kötöttem velük. Tanács-uraik, mind a négy fejedelmük ráhagyta, s királyi jegyző hiteles pecsétje erősítette meg záradékait. Én könyörgök az én uram és császárom előtt: tekintse felséget úgy e tlaxcalai és tezcocói ifjú urakat, mint e tartományok fejedelmeinek igaz hitünkben nevelkedett nemesfiait.

- Rangjukat majd az Indiatanács külön komissziójával egyetemben szabályozni fogja a kancellária. Addig pedig vendégeim, és felszólítom a birodalom nagyjait, hogy úgy fogadják őket, mint napnyugat felé eső birodalmam s országaim hűséges vazallusait. Figyelemmel hallgatjuk, don Hernando...

- Felséges uram, a szó, hogy egy indián mondást fordítsak nyelvünkre, olyan, mint a sűrű rengeteg, nehéz benne utat vágni, s menten eltéved benne a gyakorlatlan járókelő. Én is igénybe veszem felséged idejét, és nem tudom, meddig szabad élnem az engedéllyel, hogy felséged előtt elmeséljem mindez országok csodálatos életét... Mindezen okokból én leírám, mit utolsó esztendőkben végeztem, hozzáfűzém jelenbeli tapasztalataimat, és kérem felségedet, hogy engedje meg ezt - miként az előző leveleket, melyek eljutottak színéhez... Felségednek lába elé tegyem.

- Olvasson belőle, don Hernando... örömmel és figyelemmel várjuk. - Apródja bőrtokot nyújtott át, kivette belőle a fehér disznóbőrbe kötött, vaskos kötetet, melynek közel kétszázötven lapján felváltva körmölt három íródeák.

Cortés hangja megerősödött. Milyen jól ismerte ezt a szöveget, mindazt, ami mögötte volt, mennyi tépelődés, mennyi keserűség, hány áthúzott mondat és átformált szentencia... apró emberek, akik bele akarnak húzódni a halhatatlanságba, s kopogtatnak a deákok szobájának

ajtaján: ott voltam én is Hondurasban... Minden szavát ismerte, és most mégis forró pillanat volt, amikor felemelkedett székéről, kicsit hátrábblépett, hogy a festett üvegablakon átszűrődő fény jobban érje a sárgás lapokat, távolabb tartotta magától, mintha valamit már gyöngült volna szeme, s aztán belekezdett azon a hangon, melyet Salamancában olvasás közben megszokott:

„Felségednek most is beszámolót szeretnék tartani útunknak legkiemelkedőbb eseményeiről, de meg kell jegyeznem, hogy oly élményekben volt részünk, melyeknek mindegyike megérdemelne egy-egy külön kötetet... Esőben és viharban indultunk meg, s e szörnyű téli időben lépést sem tudtunk volna tenni, ha nem indián csónakokon haladtunk volna. Utána oly meredekre hágtunk fel, szörnyű szárazság és szomjúság közepette, melyeket nemcsak hogy hadsereg, de még egyes teremtmények sem léphettek eddig büntetlenül át... végül őserdők közé értünk, melyben hetekig nem láttuk az égnek emelkedő fáktól a napsugarakat, s a hang, melyen egymást szólítgattuk, alig jutott el benne egy kődobásnyira... Mindnyájunk ezernyi szenvedése legyen tanúja annak, hogy hűséggel szolgáltuk urunkat. Felséged - biztosan remélem - megméri szolgálataimat. Lelkiismeretem tiszta, és tudom, hogy az egész világ közvéleménye mellettem érez, és tudja, hogy alázatos szolgája voltam és vagyok mindig az én uramnak... És ez az egyetlen örökség, melyet el nem prédálható majorátusként gyermekeimre hagyományozhatok...”

A teremben halálos csend volt. Károly császár körülnézett, ismerős arcot keresett... azokat az arcokat, akik vele voltak, amikor először hangzott fel Montejo és Puertocarrero hangján át Cortés hangja... az első mesék e csodálatos világról, s mögöttük egy magányos férfi arc nélküli, ércbe öntött figurája, aki a tropikus sugarak forróságában mereven és mozdulatlanul lovagol keresztül... És most ott áll mellette, egy karnyújtásnyira, aszketikusan sápadt, és most mégis kipirult, félénk és mégis önérzetes, szegény kisnemes, de mérhetetlen országok ura, aki - ha hihet az elébe került papirosoknak, s most már kell hinnie, mert hisz Cortés maga is ezekről beszélhet - elutasított magától királyi vagy talán császári koronát... nevében kötött békét és indított háborúkat, szerződések nyomán maradt ott a kézírása, mindenütt Carlos nevével, ő volt vérrel és arannyal a sáfár, Ausztriai Károly ura és fructátora. Megint érezte a hőséget homloka körül... e régi-régi mese aranyát, Károly, aki vendégelte a fogoly Ferencet, térdeli térdeplőjén, a paviai győzelem után, hallotta Mohácsnak vesztét s Róma kirablását, szorongatták háromhavi zsoldért a felmorajló martalócok, elébe térdelt Bourbon Károly, felajánlotta néki a kardját... Mindez most átsuhant, ahogy nézett e különös, rangosztályba nem sorolt lovagalakra, aki úgy áll mellette, mint öreg udvaroncok emlékeznek, ahogy állhatott Columbus Kristóf, az ismeretlen óceánok admirálisa s a meghódítandó világok alkirálya nagyanyjának, Izabellának trónszéke előtt... Felemelte kesztyűs ujját, és intett Cortésnek: állj meg!

A kancellária tisztjei előléptek, tisztük fegyvereivel, kalamárissal és lúdtollakkal, hogy teljesítsék a felség parancsait, miként ezt szabályozzák Castilia s Aragon rendjeinek törvényei. Carlos átvette tőlük a tekercset. Olvasta.

„Mi, Károly, Isten kegyelméből a Római Szent Birodalomnak e néven ötödik császára... mi, az Óceánumon túlonfekvő birtokok és birodalmaknak a Szent Szék bullája szerint jogos királya és ura kegyelemben elismerjük mindazokat a szolgálatokat, melyeket te, Hernando Cortés Castilia korona-birtokainak megnövelése, valamint szent katolikus hitünk terjesztése tekintetében cselekedtél. Ismerjük és elismerjük kegyelemben szenvedéseid igazságát, mellyel hatalmas és fáradságos hódító munkádat véghezvitted, hűséges és jó vazallusként, aki híven szolgálta koronánkat... Minthogy pedig a fejedelmeknek Istentől reárótt kötelessége az, hogy megtiszteljék, és megbecsüljék azokat, akik jól és lojálisan szolgálták őket, hogy ezáltal önmaguknak, valamint tetteiknek híre átmehessen az utókorokra, s ragyogó példájával ösztönözze hasonló hőstettekre az elkövetkezendő nemzedéket - mi felemelünk téged, előbb említett

Hernando Cortés, általunk Új Hispániának elismert tartományok vezéri főkapitánya -, kinevezvén téged az általad meghódított s koronánk elé tett területeken levő Oaxaka folyó földjén levő birtokaid után... (most felemelkedett a halk, recitáló császári hang és diadalmasan öntötte bele az irigyen várakozó sokaságba az okirat végső formátumát)... Castilia régi nemesi családjaihoz való tartozásotok elismerése mellett Oaxaka Völgye Őrgrófjának, s meghagyjuk néked, hogy élvezd mindazokat a kiváltságokat, melyeket törvényes szokásaink és pátenseink az őrgrófok s grófok rendjére előírnak..."

- Olvasd tovább - a királyi kegy elvillant, a kancellár kezében szétterpeszkedett a pergamenlap. Városok és falvak jöttek, csupa különös spanyollá formált indián név, bicsaklott és tört belé a secretárius nyelve, az álló indián főnökfiak szemhéja itt-ott megrebbent, amint hallották a neveket...

Cortés állt. Merev térde kissé behajlott, és különös gondolatok villantak benne. Anyjára gondolt... Marina jutott eszébe, fia, a kis Martin, a többiek... Tecuichpo... az apja, Ordaz, a fekete ember, aki meglátta először a Mexikói Völgyet...

Károly ajkán halk, ismerős mosolyféle rejtezik. Az okiratolvasó hangja elpergett a semmibe. Csend van. Várják, hogy Caesar megszólaljon. Az udvar hallgat. Aztán lágy, melodikus hang szólal meg, kicsit idegenebbül a szokottnál. Károly verset recitál:

Phönix e különös madárnak neve,
melynél csodálatosabb még sohasem született,
ilyen hű szolgád vagyok én neked,
császárom, kinél nagyobbat a világ még nem uralt...

Mosolygott, és hagyta, hogy a Völgy Márkija lehajoljon kezéhez, és megcsókolja. Az udvarmester háromszor kopogtatott, míg Carlos felemelkedett a székből, mélyen bólintott a sokaság felé, és kicsit rövidlátó emberek óvatos járásával elhagyta a parádés lét császári ajtaját.

Salamancát elborította a hó. A nagy tér felől apró, fehér darát hozott a szél, kásás, foltos szőnyeg feküdt a durva kövek közé, s a hideghez nem szokott városlakók összecsapdosták mellükön kezüket, fújtattak és lihegtek a fagyoskodástól. Vasárnap volt, s a díszbe öltözött hermandadok, városi milícia, az Egyetem darabontjai s a diákság színes barétú, tarka csapata ott hullámzott az oszloprend tradicionális árkádjai alatt. A Merida felé vezető úton kiásott római szarkofágok, melyek kétoldalt keresztezték az országutat, most hószakállas képpel meredtek előre, s úgy üdvözölték a közeledő lovas csapatot.

Másfél napja indultak el Madridból, s most kényelmes útszakaszok után ködös-havas reggeli kép volt, melyben élesen váltak el a tornyok, s a harangok hangját hozta hozzájuk a hótakaró. Cortés lovagolt elsőnek. Lova szügyéről lekapart egy marék zúzmarát, ajkához emelte, kóstolta: hó... Milyen régen nem volt e tiszta, fehér spanyol illat ínyében, és milyen rég, még gyermekkorában szívta be leheletét... Mögötte a szigetbeliek, akik Cubában születtek, és sohasem láttak havas, jeges spanyol vidéket, s a két fiatalabb kacika, amint tengerszéles takaróikba burkolózva bizonytalanul és dideregve nézik a fehér istenek csodatételét, mellyel színük szerint való takaróval borítják be a réteket. Sima, kontyra kötött, fekete hajukon megolvadtak a hópihék, a takaró sarka arcukra hajlott, csak hatalmas, görbe sasorruk, villogó, fekete szemük esett ki a spanyol keretből. Ahogy végigmentek a falvakon, a gyermekek kiszaladtak elébük, vásott kis gúnyákban, talpuk alá kötött ronggyal, de megugorva a havas világban, hólabdával kedveskedve mindenféle járókelőnek... a házakból primitív kályhalyukakon vagy szalmatetőbe vert nyílásokon át szaladt ki a füst, a vendégfogadókban tűzerős, forró,

fűszeres bort kínáltak durva, mázos kancsókban, sok helyütt disznókat perzseltek hirtelen tűznél, s öntözgették olajjal a testét, villanjon rajta végig a parázs... Így éltek emberek, e téli világban, felvettek két hóban botorkáló frátert, akik rákapaszkodtak a vendéglovakra, aztán egy városba igyekvő diák kérezkedett a csapat közé... sokasodtak, s a reggeli harangszóra zajtalanul, mint szellemcsapat, beérkeztek az Universitas elé.

A városi heroldok továbbadták a hírt. Az egyetemi templom harangja víg játékba kezdett, mintha Veni Sancte kezdetét jelentené, a Rectura kiskapuja kitárult, elővonult az egyetemi őrség tarkán és szalagosan, csillogó alabárdokkal, a tisztek kivont karddal, békés, parádénak illő provinciális urak díszkísérete. Itt szálltak le, kicsit gémberedetten a lovakról, lerázták magukról a havat, s beértek az előcsarnokba. A nótáriusok, protonótáriusok, kancellisták között megjelent hosszú, hermelines talárjával a Rector Magnificus, hivatalának díszeiben. A fekete köpenyes spanyol urak mélyen bókoltak, fejedelemnek kijáró tisztességgel e borotvált arcú, sápadt színű humanista előtt. Cortés kereste Olivarez grófjának tekintetét... aztán elkapta, mintha mosoly villant volna fel mindkettőjük tekintetében, már mentek is fel a lépcsőn a vendégszobákba, ahol kényelmes mód adódik ruhacserére... mentek fel, Cortés elutasította a kíséretet, hisz ismeri itt a járást, nem változott semmi sem azóta, ugyanolyan rácsosak a folyosóhajlásokba beékelt vasajtók, majdnem erődítmény formájúak, a bolthajtások ölében sorban egy-egy keskeny, lőrésszerű ablak, amint pállott, téli világát behozza az ódon falak közé... minden ismerős, a Madonna-szobor, előtte a gyertya, a szabályos térközökön felállított szentképek, melyeknek egymásutánját számolták maguk közt, éjszaka, álmukban is az adeptusok. E hideg termek, dehogyis fűtöttek bennük, legfeljebb a katedra elé helyeztek forró vizet vagy szénparazsat, felváltva elébe járultak, kezüket melengetni, ha gémberedett, s nem fogta már a tollat...

- Nézd csak... itt új, másféle székek vannak... nem olyan magas keskenyek, ezek kényelmesebbek, alacsonyabbak... s a magisterek padja is másként van állítva...

- Én nevelőimmel itt aludtam az első éjjelen, amíg nem szabadult fel a szobám...

- Én nem voltam sohasem ezen a folyosón... Szegény diák voltam, negyedmagammal aludtam egy szobában, a hátsó fertályon volt a lakásunk, és mi csak idejártunk déli ebédre...

- És este?

- Boldogult apámuramnak nem telt már estebédre... Volt valami hazai, azt ettem...

- Hiába hívtalak, hányszor, tartsál velünk, vacsorára...

- Nem voltam semmilyen nagyúrnak szolgalegénye...

- Te, Hernando, ma is csak olyan vagy... gőgös...

- Nekem nem volt hátam mögött licentiátusom, de én mutattam neked a legszebbik játékot, Gaspare!

- Amikor ástunk, az országút alatt, s halott rómaiak koporsóit kerítettük... Istenem, láthattál te ezeknél sokkal különbeket...

- Amikor mentünk, harmadéve... akkor, ahogy mentünk át, Yukatánban, két portyázó lovasom jött vissza, hogy csoda szagát hozzák, s a velünk levő kutyák szűkölnek a rémülettől... Én mentem, sarkantyúba kapva lovam, mentem velük, és elértem egy patakhoz, alacsony volt, átgázoltam, így értem egy falhoz... hosszú fal volt, ahogy indiánok vetik, régiek, kőből faragják a kockákat, ezeket egymáshoz illesztik, nincs sem habarcs, semmi... egy nagy fal, átugrattuk az omladékát... Egy halott város. Te, Gaspare, el tudod képzelni: halott város, de nem olyan, amilyent mi is láttunk mifajtánkbeli, római... Ott más minden, nyugtalan, minden kő faragott,

ijesztő isteneiknek az arca, olyan magas oszlopok, mint hárman belőlünk, mind isten orcájára faragott bálványaikból, mindnek van szava, ha olvasni tudod. Egy halott város. Indiánok voltak körülöttünk, tolmácsok és útvezetők. Kérdeztem: mi ez a város? Kifordították tenyerüket: nem tudják. Kérdezem: mikor hagyták el emberei? nem tudták. Kérdezem: mi a neve a városnak: nem tudták. Kérdeztem, hogy hívják a patakot. Olyanfélét mondtak, hogy Copan. Ez a név rajtamaradt. A sereg ezalatt ment tovább, csak én szaladtam át rajta, láttam elárvult palotáit, templomait, melyekben talán már száz és száz éve nem lakik senki, bejár az eső, és elborítja esztendő alatt minden eresztékét a gaz, s tíz-húsz esztendő, talán már ki sem látszik az őserdőből...

- Mindig ott vagyon gondolatod, Hernando?

- Amikor ott voltam Mexikóban, minden gondolatom itt volt, ezerszer és ezerszer jártam itt, Salamancában, disputáltam a professzorokkal, és mondtam álmomban: nem vagyok naplopó és nem vagyok hitvány, csak szegény vagyok, és néha éhes, és hagyjanak engem is tanulni, ha lassabban megy is, ne űzzenek el... Mindig csak Hispánia, mindig arról álmodtam, elfeledett dolgok jutottak álmomban eszembe. És most, hogy itt vagyok, megfordult elmémmel a világ, s mindig csak odalátok a vérre, emberekre, idegen világokra.

- Vágyol vissza?

- Belehalnék, ha tudnám, hogy sohasem láthatom azon országokat... az én országaimat... az én népeimet, indiánjaimat többé... Isten bocsássa meg a vétkem...

A magister csendesen, mosolyogva hátuk mögé került. Öreg volt ésráncos, s lehetett volna, hogy emlékezik licentiatus korából, amikor ők ketten itt jártak iskolába.

- Gróf uraim, tisztelettel... már beharangozának, s a Rector úr őmagnificentiája fél óra múltán, ha lepereg a por a homokórán... bevonul a tanács élén a díszterembe. Esedeznék, hogy menne átöltözködni... úgy, miként megkívánják az Universitás szabályai.

Inasa és apródja várta már a kicsomagolt talárral. Az egyetem rendje megszabta színét, méretét, prémezetét, bélését és zsinórjait a tógáknak, köntösöknek, barétoknak és köpenyeknek. A jurisprudentia doktorát előírásszerűen keskeny hermelingallér s övjénél háromfejű ezüstcsat illette. Fején egyszerű, fekete bársonybarét. A szobában - ez volt a legszebbik vendégszoba az egyetem falain belül - hatalmas velencei tükör húzódott, a Signoria ajándéka, az Universitás jubileumára. Belenézett. Mióta bírta legénysorát, először volt talán, hogy lovagi köntös nélkül, fegyver nélkül, tudós köpenyben, magisterek és doktorok bölcs, világtól elvonatkoztatott habitusában lép embertársai elé. Kicsit közelebb ment a tükörhöz. Belenézett. Milyen régen nem nézte így önmagát. Negyvenhárom esztendős. Némelyik ember már megrokkan ebben a korban. Néki javaideje ez, most szándékozik csak házasodni... doña Juana de Zuñiga arcát ott rejti magában, mosolya alatt, mely mai nap alig lehet más, mint csendes tudós mosolya...

Mióta megkapta az egyetem tanácsának határozatát, melyben Oaxaka Völgyének Márkiját, Hernando Cortést, az egyetem egykori baccalaureátusát a jogtudományok doktorának kalapjával kívánják ékesíteni, tele lett mosollyal és békével a lelke, mintha szelídebb lett volna az arca, és az udvari levegőben, kisasszonynépek, gróf lányok közt szerelem járószalagjára fogva, mintha kigömbölyödött volna ezerszer megszabdalt, sötét vetületű ábrázatja. Lázasan készült erre a napra. Újra memorizálta az egykori latin auktorokat, hogy könnyedén forogjon nyelve, ha ráveti a Rector szavára a diákos köszöntést, s elmondja doktori dissertatiójának succusát, habár egészét kegyelemben elengedték, betudván a Római Császárhoz írott jelentéseit, melyek napvilágot láttak, szabályos imprimáturral, Sevillában. Csak a succus, miként

élnek e túlon lakozó emberek, milyen szokások uralják őket, milyen törvények szerint igazodnak. Ezt választotta, s elébe rakott íródeákja cicerói bevezetést.

Arra gondolt, hogy hányan elmentek mellőle az örök világba. Olmedo atya elment és elment Sandoval. Velazquez elment és a Haragos Úr és a Lecsapó Sas és a Hajladozó Tengeriszár és a többiek annyi százan, akiknek hallotta utolsó leheletét. És most áll, tudósok ornátusában, prémesen és kard helyett derekára csatolt kalamárissal, és várja, hogy jöjjenek őérte a magisterek, és ezekkel a vidám, fiatal fickókkal induljon le a Sala Aureába, hogy az Egyetem tanácsa előtt Salamanca minden magistrátusától megtisztelve átvegye a doktori kalapot. Megindult a lépcsőn, és amerre ment, mindenki meghajolt előtte. Látta magát, szálasan és hajszálnyit bicegve, lovasember módjára kicsit begörbült térdekkel, emelt fejjel, fekete szakállal, melybe jócskán vegyül ezüstszál, ujján a felbecsülhetetlen smaragddal, előtte, apródja, amint viszi a hét elfoglalt indián város címerével kiegészített őr-grófi pajzsot, mint ez Castilia törvényei szerint megilleti... Ő meg kezében összecsavart pergamennel, lassan megindul, lefelé a kőlépcsőn... az egykori szegény, éhes koldusnemes, akit eltanácsoltak az Universitásról... apjára gondolt, aki nem lehet most vele, hogy kezénél vezesse, mint akkor, amikor idehozta, szívdobogva, a tudós nagyprofesszor elé, aki nézte... mintha ma lenne, úgy nézett szemébe, szép fejű, kopasz ember volt, nem hordott arcán semmi szőrt sem... úgy mondta társának, a dominikánusnak... látja, tisztelendő atyám, Aurea Aetas... jönnek a falusi medvék, és hozzák a bocsaikat, neveljük őket Istentől adott jogunknál fogva, saját elménknek akaratja szerint...

Mintha mindez most lenne, ahogy lelép a lépcsőn, s új grófsága előtt lekoppannak az alabárdok... Csak Gaspare, Olivarez grófja tudja, hogy most mire gondol? Megfogja kezét, és kar karban, lépnek lefelé, a hosszú lépcsőn, mely lapos és kitaposott, nem meredek, harcos és kegyetlen, mint az otthoni teocallik lépcsőfokozata... „otthoni?”, ez jut eszébe, és meghajtja fejét, mennyi minden rebben szét az elmében, míg egy emeletről lejön az ember... így megy minden, a körök egybefonódnak, az Aranykor kopott cirádás fényét jött Hernando Cortés újraaranyozni... mázsaszám hozta aranyporát, fényes lett tőle az egész királyi udvar, és most cipelt magával az Universitasra is, hogy kegyes fundatiói fenntartsák nemzetségének emlékezetét... de vajon ez lenne az Aurea Aetas, melyet a tudós Lebrija professzor annyiszor emlegetett egykoron...?

Kis bíborpárnán ott feküdt a karmazsinszínű tompból formált kalap, mellyel az új doktort megtisztelik. Mélyen meghajolt az Universitas szuverén tanácsa előtt, s összeszorított ajakkal némán hallgatta, amint a Magnificus megkezdi az ünnepi orációt...

Hetedik rész - Évforduló

Ahogy leszállt az öszvérhátról, a nyereg fölött felvillant a bő, sötét fényű selyemszoknya, s a lovaslegény alulról felfogta tenyerével a két könnyű bőrsarut. Az asszony ismeretlen nyelven beszélt, melyet nem értettek meg az idevalók. A sárgazekés indián csatlós ugyanilyen mély torokhangon válaszolt; míg úrnőjével beszélt, lesütötte szemét.

Az asszony tájékozódni próbált. Egy kőhajításnyira lehettek a székesegyháztól, előttük emelkedett ki méltóságos vonalával az alkirály palotája... a bejáró előtt lompos vértesek állnak, most egyszerre megragadják az alabárdot, amint elindul a kis csoport a parádés lépcsőfeljárat elé.

A mai nap más lehet, mint a többi, megszokott csütörtök Új Hispániában. Hetekig nem látnak új embert, legfeljebb valami rokon érkezik a szigetekről, ezüstöt küldenek a bányavidékekről, vagy fogoly fellebbez az alkirályhoz... De a mai napon meglátszik, hogy ünnepnek szánták: tisztek, írnokok, secretáriusok keringenek, nagyobbrészt olyanok, akik már itt születtek, az Újvilágban, vagy nemrég érkeztek meg Castiliából. Ők már hatalmas, eleven várost találtak, kolostorok, templomok adják át egymásnak az áldást, nemesek palotái cifrálkodnak, s csak a pincéikben felfakadó talajvíz emlékeztet még azokra a régi, legendás csatornákra, melyekből még néhányat látni, amerre a város végén a tópart elterül.

Minden ablakban, folyosóhajlásban őgyelgők tűnnek fel, a konyhákban napok óta készülődnek, a völgybeli hidalgók mind hivatalosak arra az ünnepre, melyben az alkirály megtisztelte a múltat, s egy napra felújítja mindazt, amit három hosszú évtized óta szüntelenül csipkéznek a legendák.

Ma délelőtt lesz harminc esztendeje annak, hogy Holguin kapitány kicsiny őrhajója rászaladt a császári csónakokra, s a számszeríjasok Guatemozin mellének szegezték fegyverüket. Három évtizede annak, hogy megülték a város felett a halotti tort, s étel után felkelt don Hernando, hogy behatoljon a dögvészhasogatta Tenochtitlánba, s úgy mondják, hogy ő még hallotta, amikor Axayacatl palotájának romjáról az Esőisten utoljára elsiratta Mexikót.

Körüljártatta tekintetét a nagy téren, olyan ember nézésével, aki régen, nagyon régen nem járt azelőtt ismerős tájékokon. Még mindig egyenes, sudár termetű volt, s javakorbeli asszonynak látszott volna, ha a széles lovaskalap alól előkandikáló ősz haj nem árulja el élemedett korát. Spanyol nagyasszonyok szoknyáját viselte, a derék fekete bársonyból volt, kemény fehér állógallérral. Mellén hatalmas aranykereszt, ujján egyetlen smaragdgyűrű, tőrének markolata széttátott torkú, aranyból kovácsolt krokodilfigura. Hátranézett, vajon a málhás öszvérek követik-e a csatlósokat, akik udvari darabontköntösükben cipelték asszonyuk pajzsát, címerén ott láthattad a cholulai piramist, előtte halvány asszonyalakot, melynek fejét bekeretezi az ötágú korona.

Ellenzőt font kezével szeme elé, úgy nézett szét a téren... Csupa emlék, ahogy kihámozza a házakat, kastélyokat, templomokat új módi, idegen formájukból... Akkor, amikor először érkeztek, reszketve, de zeneszóval: ezen a helyen, ahová most lassan kanyarodnak málhás öszvérei - Moctezumának állt a palotája, már az *első* délutánon idejöttek (vajon van-e még kő belőle... egy kő, amelyik még látta... ahogy jött, félig eltakart fővel, egyszerű gyapotköntösben, amint megkívánta tőle, indiánlánytól az udvari illem...), erre volt a palota, és amott lehetett a nagy teocalli... mindebből semmi, de semmi sem maradt meg, mindent, egészen eddig a belső övig elnyeltek a kanálisok, elporlasztott a spanyolok csákánya, s a kivillanó fehér töltésút mellett ma ingoványos szakaszok mutatják az elnyelt, csodálatos metropolist... De hová lett a

legbensőbb öv, melyet Guatemozin védett, az utolsó óráig, mely elkerülte a lángokat és ágyúgolyókat, a rontást...? Hetek múlva jöttek Cortés építőmesterei, kezükben zsinórral... egyszerű hajóépítő ácsok voltak és hídépítő őrmesterek, megfeszült kezükben a mérőrúd, s mutatták: erre lesz a kormányzói palota, amott az erőd, melynek Cortés adta a Matadero nevet... a székesegyház a teocalli füstös falára támaszkodott baloldalt, s csak másik szárnyában építették fel spanyolmódra faragott, malterezett kövekből... aki megnézi, látja, hogy két különféle anyag csillog a napsütésben... a többit, a házakat, itt, a legbensőbb övben, kisajátították a kapitányok, a papok, udvari népek belső hada elnyelte mindazt a néhány házat, amely az ostrom után megmaradt... Régi Tenochtitlánból nincsen már semmi más, mint az emlék.

Így hágott feljebb, az alkirályi palota hatalmas lépcsőzetén. Alacsony, kényelmes fokok voltak, merev, vaslábú hispániaiaknak szánva, nem indiánoknak, akik felkúsznak a meredek, hüvelyknyi széles templomlépcsők végső fokára is. Minden pompás volt, kényelem és dísz, hatalmas, aranyos kapuk, ősrégi laktanyák, várták, ahol festett bódékban unatkoztak az alabárdosok, külön kifutó a hintók számára, három feljárat, egyike a főrangúaknak, másika a spanyol népnek, hátul, egy oldalsó járás indiánok számára elkerítve, akik itt várakozhatnak dolguk rendjére, ha ügyes-bajos sorsuk őket e magasabb világba veti.

Az alsóbbik kiugrón elébe állt az őrség. Leeresztett lándzsáikkal elzárták a feljáratot. Mi dolga lenne indián nőnek Új Hispánia alkirályánál, mégha spanyol maskarát visel is, s pajzsokat lóbálnak legényei?

Egy percre megálltak. Fentről trombitaszó hallatszott, egy udvari titkár fekete díszruhájában megjelent az erkély mellvédjén, leszólt az őrségnek: fegyverbe, fújják meg a kürtösök a díszjelet. Az Excelencia úgy kívánja...

Így ment fel, kicsit merev térddel, de mosolyogva, bólintott az őrtállók felé.

„Jogommal élek, vitéz uram - mondta kicsit fátyolos spanyollal, mely mégis lágyabb volt, kevésbé gutturális, mint amit ideát beszélnek manapság az indiánok -, jogommal élek, Carlos császár jogával, hogy személyemben fordulhatok egyenesen a felség vagy helytartója elé..."

Már ekkorra mindenki tudta, hogy Marina megérkezett. Az udvari kancelláriában szaladt először szerte a hír, átvették a csatlósok, nyüzsgés és zsibongás támadt, mindenki egyszerre látni akarta Marinát, akiről évtizedes legendák keringtek, a távoli idők különös figurája, Cortés szeretője, indián királyok bizalmasa... Don Martin Cortésnek, a Szent Jago rend commendátorának édesanyja, bizonyos Juan de Xamarillo úrnak, első foglalásbeli vitéznek özvegye.

Marina mosolyogva vonta elő tarsolyából az alkirály díszes hívóüzenetét, melyben ékes, újfajta szavakkal rendeli egybe mindazokat, akik a Gondviselés különös kegyelméből túlélhették Mexikó bevételének három évtizedét.

Ahogy felért a lépcsőn, elborította a meleg, örömmel nyúlt a hideg narancs leve után, melynek gyümölcsét már sok helyen meghonosították az andalúziai telepesek, így ért be az előterembe, melyben sötét tónusú képek mutatták be Carlost, Ferdinándot és Izabellát az ügyes-bajos várakozók előtt. Oldalt kis kápolna nyílt: habfehér selyembe öltöztetett Máriájával, aranyban fürdő mennyezetével, fehérezüst, eksztatikus Jeromos-képével egy folt a barokk-Hispániából, melybe - úgy látszott - nem hatolhatott be az Újvilág, míg fel nem fedezte a látogató az oldaloltárok felett azokat a tollmozaikokat, melyek drágaköves rámákban quetzal-zöldből, paradicsommadár-tarkából, kormoránsötétjéből egybeszőve ábrázolták az indián arcú szenteket.

Marina először a kápolnába tért be. A küszöbön megállt, átvillant benne a gondolat: vajon nem ezen a helyen pereghetett-e le a végzetes párbeszéd Malinche és a Haragos Úr között, nem ezek lehettek-e az ablakmélyedések, melyekben meghúzódva Ordaz és Oli megcsörgette könyörtelen fegyverét?... Talán itt lebbent el az ő szájáról a mondat: kívánj velünk jönni a sápadtarcúak szállására ég és föld csodálatos hatalmú ura!... Mindez a küszöbön, egy pillanatra... úgy borulnak rá az emlékek, mint csipkefátylak... Ahogy odahaza is, a birtokon, Oaxakában, amikor kimegy reggelenként a nagyudvarra, s körülnéz a gazdaságban. Olyankor is úgy érzi, valaki régi árnyékköntösében lépked mellette. De otthon le kell mindezt ráznia magáról, mert jönnek a szomszédos indiánok, nem egy idegen spanyol uraktól menekült az ő portájára, s mutatja hátát, melyen ott van a korbács vagy bélyeg nyoma. Bemegy és levelet diktál ilyenkor a szomszéd birtokosoknak, nemesek szokása szerint „uramnak és Krisztusban testvéremnek" címezi, mellékeli a váltságdíjat, hogy „kegyelmed Juanillo nevezetű indiánja" az ő portáján maradhasson. Mintha valóságos Kancellária lenne, annyit levelez, ír az alkirálynak, akit még sohasem látott, üzenetet küld a távoli öreg jóakarónak, Chiapa szent püspökének, aki idősebb, mint maga az idő és Bartalomé de Las Casas a neve, s még Ferdinánd király erősítette meg népadta címét, hogy ő az indiánok protektora... Hányszor írja ugyanazt, mindig az egyforma mesét... szent atyám, verik a falvak népét, tépázzák asszonyok becsületét, apró nemesúrfiak törnek rá a hajadonokra, akiknek kertjében alig virított még az első piros virág... ír, míg várja a ritka választ, odaveszi magához a szegény, megesett lányokat.

Mióta meghalt férje, Juan de Xamarillo nemesúr, aki jovális, elhízott kegyes ember volt, hamar végzett vele hideglelés és serital, azóta egyre szorosabbra zárkózik fajtájához, amelyből vétetett. Őmaga is elnehezedett, ritkán látogatja a szomszédokat, a spanyol urak sűrűn váltják egymást, a harmadik határban talán már nem is tudják az újonnan ideköltözöttek, hogy a birtokon ama titokzatos doña Marina az úr, akit Carlos császár kegyelmén kívül maga az őrgróf is kitüntetett egykoron... Nem törődik velük, nem törődik az aprónemesekkel, ájtatos lett, öregasszonyos praktikákba merült, könnyelműen bánik a felgyülemlett tallérokkal, ha vita támad törvény és indián között, s valaki azt meri állítani, hogy a törvény spanyol. Hányszor írta levelére a kormányzó, hogy tájékozódik, és majd a kérdéses ügyekben megadja, nemesasszonyom, kegyelmednek a választ. Ilyenkor mutogatja az írástudatlan peonfajtáknak: látjátok, már megjött a levél, lehetsz még türelemmel, asszonyod nem feledkezik meg rólad. Magában mosolyog, míg élek... van mellettük, szegények mellett valaki. Azt hitte, már soha többé nem kerül a világ szeme elé, vidéki módjára összecsapta kezét, ha házaló kereskedők meséltek Mexikó városának új és új csodáiról: már meg sem ismerném, mondta, és ilyenkor kicsit fájdalmas volt minden, könny futotta el szemét, és azokon keresztül mosolygott, nem látom soha többé Mexikót... Így érte Antonio de Mendozának, Tendilla grófjának, Új Hispánia első alkirályának levele, melyben kéri, hogy saját személyében, kíséretével jelenjék meg az ünnepélyeken az alkirály kedvelt vendégeként.

A fehér Mária előtt térdelt, és olyan jólesett megpihenni. Ha úgy számítja az éveket, mint a spanyolok szokták, ötven körül lehet, ma már nagyon kevesen tudnák elszámolni, hogy mennyi telt el a kilenc cső éve óta, amikor Virágos Kapu áldozott törzsi istenének, és mondotta, hogy leánya, Malinalli, megszületett. Amint térdelt, lágy kéz ereszkedett vállára, és maga mellett brokátok suhogását hallotta, valami nagyon-nagyon édes illatot érzett. Az asszonyok padsorában térdepeltek mind a ketten. A másik asszony még mindig szép volt, a ráncok megkímélték, hajába alig kúszott fehér szál, s az udvari köntös páncélja araszra szorította össze derekát. Ahogy egymásra néztek, Marinában felrévedt a régi ösztön, mélyen lehajtotta fejét, s maga elé vonva a fátyolt, mutatta, hogy Isten anyja után úrasszonya előtt is alázkodik.

Ketten felkeltek, és kimentek, vissza a terembe, mely erkélysorával kinyúlt a tér szélvédettebb oldalára, s benyílók, beugrók tarkították hatalmas méreteit. Egyedül voltak, a másik asszony átölelte Marinát, s hangja felcsendült, a régi, udvari mexikói nyelvet beszélte, hódító törzsek tó körüli szavát, melyet átvettek rendre a meghódoló kacikák s a kereskedők szétvittek Anáhuac minden tájékai felé. Marina mosolygott rá: Tecuichpo... még milyen szép vagy... nem látszanak meg rajtad az idők, nem látszik meg rajtad a bánat... látom szemedben gyermekeid örömét és boldogságodat, hogy véreidet biztosan, örömben láthatod...

Úgy címezte, mint úrnőjét, mondva néki régi azték szóval „asszonyom és anyám", és úgy mosolyogtak egymásra, idegen ruhában, idegen névvel, idegen világban, idegen Mária előtt, ahogy halkan suttogták a régi szavakat és a régi címeket, s újra Malinalli lett Juan de Xamarillo özvegye és újra hercegnő és a Lecsapó Sas császári hitvese Don Thoan Cano úr özvegy úrasszonya... Jólesett lehajtani fejét, régi etikettel, amikor nem volt szabad szemébe nézni és érezni, hogy a másik asszony hálás érte, felemeli és kéri: engedjék el egymásnak az illemet...

A kameráriusok kitárták az ajtókat, az udvarmester háromszor koppantott, mert az alkirály a császári felség képét viselte Új Hispániában. Szétnyíltak az ajtók, most ők hajoltak meg, spanyol szokás szerint egy feketébe öltözött, komoly, szálas spanyol úr előtt, aki a Calatrava rend keresztjével mellén képszerűen emelkedett ki az ezüstösre meszelt falak vakító fehérsége előtt. Mendoza széthúzta a függönyt, és bevezette szobájába a két asszonyt, s ott szertartásos módon, nagyúri dámáknak kijáró hódolattal köszöntötte először doña Isabelt s aztán Marinát, kinyitotta az ablakot, a magasból végigmutatott e csodálatos városon, mely a csillanó tótükör zöldjéből meseszerűen emelkedett ki, mint poraiból megújhodott Phönixmadár.

- Kegyelmetek még látták, ismerték a régi Mexikót, melyet nekem nem volt szerencsém fényében, hatalmasságában megpillantani. Ami szerény igyekezetem szerint tellett, spanyol hazánk képére és hasonlatosságára csináltam... nem feledve sohasem azokat a szándékokat, melyeket a Völgy őrgrófja forgatott elméjében...

- Kegyelmességed csodát tett, de talán nem fogja terhemre róni, ha néhány évi távollét után emlékezem a régi városra, Tenochtitlán képe van előttem és atyám, a Haragos Úr, amint itt, talán ebben a szobában... ezen a helyen, megsimogatta egyszer a fejemet, amikor senki sem látta, mert rettenetes úr volt, s asszonyoknak, még saját leánygyermekének sem volt szabad felemelnie szemét...

- Én arra emlékezem, kegyelmességed engedelmével, amikor először végigmentünk... Harminc esztendeje... amikor elöl járt nagy csontos szürke lován az... akinek neve legyen áldott... don Hernando uram, kendővel, ecetes kendővel orra előtt, mert dögvész szabadult el az utcákon, foltos és véres volt köntöse, bizony mi sem ettünk, az utolsó napokon át... véle volt... talán Sandoval úr és Ordaz... velem együtt... Galante... ahogy emlékezem, én voltam megint a tolmács, nekem kellett urammal menni... és mentünk... mindenütt fekete kezek, ahogy bele-kapartak a kövezet alá, és kitéptek fűszálakat és fogdostak moszatokat, a csatornák alól... Minden fekete rom volt, a kutakba belefolyt a vér, mindenütt hullák... a templomok leomlottak, a házak leomlottak, a csatornákból felszivárgott a dögvész... gyerekek sírtak és asszonyok néztek, mint akiknek őrület zavarta elméjét.

- Az én uram, Guatemozin nevében mentem legelöl, és mondtam nékik: legyen béke...

- Guatemozin elrejtette Moctezuma aranyát. Soha senki sem tudta, merre rejtette. Ő maga nem mondta soha senkinek. Hallott-e, doña Isabel, valaha ezekről az aranyakról?

- Csónakba szálltak előző éjszakán. Véle ment Tlacopán és Tezcoco ura, miként ezt előírták törvényeink, hisz Tláloc nemzetségéből eredt mindhárom, és mindaz, amit bírtunk, a törzs vagyona volt. Ahol legmélyebb a víz, ott elsüllyesztették atyámnak, az ő atyjának s annak atyjának királyi kincsét, így tudom én e régi történetet, kegyelmességednek engedelmével.

- Nem azért vagyunk itt, hogy megbolygassuk a halottak nyugalmát, s megbontsuk az ő békéjüket. A Haragos Úr aranya valahol, mélyen, a tó fenekén pihen. De vajon nincsen-e mindenütt arany, a föld tetején is...? Minden elvetett mag aranyat hoz, ha tudjuk művelni, mondják a régiek, s itt, Új Hispániában beválnak a régi példabeszédek...

- De trágyázzák kegyelmedék bőséggel, fajtánkbelieknek vérével!

- Kemény kegyelmed szava, doña Marina, bántana, ha nem lennék szokva hozzá. Levelei épülésemre szolgálnak, s nem egy visszásságot általa tudott meg kancelláriám. Kegyelmednek el kell ismernie, hogy nem vétettem hitünk ellen, s hogy mióta Carlos nevét képviselem Új Hispániában, javult e derék nép állapotja.

- Kegyelmességed nagy iskolát építtetett Tlatelolco piacán, ahol egykoron állt atyáink főtemploma, s ott minden fajtabéliek együtt hallgatják az igéket, melyeket nem fogad be az én asszonyi elmém. Kegyelmed szóba ereszkedik a környék indián uraival, és ajtaja nyitva van előttük. Kegyelmességed parancsolta, hogy ünnepeltessék meg a vasárnap, s a föld mélyében dolgozó szegények bocsáttassanak el két holdtölte után. De kegyelmességed szava bármily erős; alig hallatszik mélyebbre, mint egykor Huitzilopochtli kürtje a teocalli tetején... A castiliaiak engedelmeskednek a törvénynek, de nem hajtják végre őket...

- Doña Marina, kegyelmed szava veszedelmes volna, ha mindenben igaza lenne. Egy ilyen szóval megölné minden hitemet abban, hogy javítani lehet ezeken a szép országokon.

- Atyáink sohasem tűrték, hogy mi, asszonyok, szóljunk férfiak dolgában. Engem az Úristen kifürkészhetetlen akarata odavetett kegyelmetek közé, és úgy akarta, hogy szolgálhattam uramat, és férfiak dolgába elegyedtem, mert uram ezt nékem így parancsolta. Ezért bocsássa meg nekem, kegyelmed, hogy egyszerű asszonyi elmémmel fürkészni merem szándékait.

- Nekünk anyánk volt Izabella, ő is asszony volt. Az Úristen akarata volt, hogy kegyelmed legyen vezető csillagunk. Én Carlos urunk képében vagyok itt, ő rendelte úgy, hogy doña Marina személyében császári személyéhez fordulhasson. Kegyelmed mindenben jogával él.

- Erre nekünk nem volt szavunk. Atyáink harcoltak és éltek békében, születtek és meghaltak. Nekünk nem voltak hosszú, írott törvényeink. Kövek álltak s rajtuk kifaragva az idő. Kövek voltak, melyeken kifaragtuk isteneinket, akikről ma már tudjuk, hogy hamis istenek, de azért... én nem merném ma sem káromolni őket... Ha építettünk palotát vagy templomot, a kőbe belefaragták, hogy ki volt az, aki építette s mik voltak hőstettei. Lapokra ráfestették az adót és a foglyokat. A harcosok számát jelezték. Minden egyszerűbb volt. Békésebb volt és mi eligazodtunk rajta. Ma hosszú-hosszú hónapokig járnak fiaink az iskolába, aztán újból járnak a tlatelulcói nagy iskolába, melyet kegyelmedék universitasnak neveznek, s új címekkel jönnek ki, mint doktorok és licentiatusok. Míg mi, régen, éltünk, nem tudtuk, hogy minden hatalom az aranyból jön. Köveink voltak s kakaóbabokat gyűjtöttünk érés után, és vettünk szöveteket magunknak. És néha aranyunk is volt. Kegyelmed új pénzt veretett, elsőt, mondják, ez ország aranyából és ezüstjéből, és most ezért adnak mindent, öszvért, lovat, fegyvereket, indiánokat... Mi hártyalapokra festettük azt, ami rendeltetett, hogy megtudja egyik kacika a másiktól és egyik úr a másiktól és egyik szent ember a másiktól. Kegyelmességed műhelyt rendeztetett be, hol bekenik a fából és vasból kifaragott betűket és lenyomják, sokszor és százszor is lenyomják, és összefűzik és úgy mondják: ez könyv. És ilyen könyvre lett lenyomtatva az én uramnak, don Hernandónak minden levele, melyet éjszakánként körmölt, akkor én... én kuporodtam ott

meg a küszöbe előtt, és ő csak írt... vagy mondta a licentiatusnak, néha férjemnek is, mert ő írástudó volt: írjál helyettem! Most meg olvasom én is, betűzgetve és egy-két helyütt látom az én nevemet is... Isten bocsássa meg, ha ez vétek.

- Tudja-e, doña Marina, egyenként, hogy kiből mi lett, az első foglalók közül, és hányan jöhetnek össze ez ünnepségre?

- Három esztendeje jött a hír, Hispániából, hogy az őrgróf megtért atyáihoz. Én odahaza voltam, s Martin fiam hozta a hírt, fekete tollal a kalapján, s csak annyit mondott: „meghalt az apám", és lehajtotta a fejét, gyászolt. Majdnem mindnyájának élete veszett az egykoriak közül... Sandoval úr, nagyon régen, amikor először elérte a hazai földet, Alvarado úr lement arra a távoli földre, amit Perunak hívnak, és ott harcolt és ott vérzett Pizarro úrral, akinek nevét elhozta ide, hozzánk a hír s akinek ott életét vették. És Olmedo atyára emlékezem. Mindig jó volt és mindig kegyes volt. Hirtelen döntötte le lábáról a betegség, amikor mi visszajövénk Hondurasból... Olinak nyakát vették, amikor Hondurasba érkeztünk... Ordaz... vajon mi lett Ordazból? Azt hallottam, hogy Hispániában maradt, nem vágyik erre, mifelénk, kincsei vannak és aranya... és címerrajzába a császár belevétetett egy füstölgő hegyet, emlékül, amikor megmászta a Füstölgő Hegyet.

- Emlékezik az indiánokra még?

- A Fekete Virág nagyon öreg, ül a tezcocói palotában. Öreg és kegyetlen, és már nem változik át soha jaguárra, nem lesz belőle sohasem ocelot, mióta megöregedett... nem kell neki a vér. Spanyol neve van, azon hívatja magát és gyermekeit grófúrfiaknak címzik, miként így címzik a tlaxcalai kacikák gyermekeit és a Haragos Úrnak minden ivadékát... Ha mennek egymást látogatni, címeres, pajzsos szolgák szaladnak lovon előttük és néger szolgákat is láttam, akiket aranyukért vásároltak... És vígak a tlaxcalabéliek, mert nem fizetnek adót, így mondják, mert így áll az írásban, amit kötött velük az én Hernando uram.

- Kegyelmed emlékszik erre... a tlaxcalai contractusra?

- ... milyen rongyosak voltak mind... meg éhesek... alig álltunk a lábunkon. Mindegyikünk csupa seb... és éjszaka halottakat olvasztottunk, s zsírjukkal kentük be a sebeket, egész éjjel... És másnap jött a fiatal Xicotencatl, akinek az Úr elvette eszét és ellenségünk lett végső percben és jött és alázkodott... Mi így vonultunk be, a halál tornácáról Tlaxcalába... És jöttek a jegyzők, Godoy úr és olvasott valamit fennhangon, amit alig értettem és nékem kellett mexikói szóval nékik továbbadni, és ők mondták tovább azon a nyelven, melyen mindmáig beszélnek hegyeik között a tlaxcalaiak...

- Duerót ismerte?

- Andrea del Duero... Amikor visszajött, vagy húsz esztendeje ennek, kegyesen maga elé hívatott, és sok mindent mondott, amit Carlos császár szolgaleányának üzent, és ő hozott papirosokat a gyermekünk számára, és ígérte, hogy rendjel fog csillogni rajta, és olyan lészen, mint mindenik gyermeke, akiket még Catalina asszonytól vagy az új gróf asszonytól kapott. Hernando Cortésnak Martin volt első fia. Ezt mondta mindig, és még az ő életében lett az én fiam a Szent Jago rendjének parancsnoka, s neve senki előtt sem ismeretlen, atya után és őmaga után Új Hispániában... Amikor hazajött... milyen egy öregasszony, minden szóból százat szaporít... Dueróról beszéltem. Mondta, valaha barátja volt. Mondta, valaha kéz-kézben voltak és egymásé volt aranyuk. Aztán Duero megridegedett, elfogta a hatalomvágy, előtte ment vissza Hispániába. Ott vala akkor, amikor püspökök és nagyurak előtt kellett uramnak hitet tenni. Ott volt, amikor Ordaz állt őmellette, és szemben véle, a cubai kormányzó nevében Duero uram, az egykori testvér... És Carlos ingatta fejét, így mondta, és mindennap azt mondta, hogy „holnap..."

Magas, őszbe csavarodott ember lépett be a szobába. Szakálla rendezett, őmaga piros arcú, régi művű, azték munkájú aranylánc lóg a nyakáról, idegenül néz körül, mintha szellemeket keresne, Marina felnéz rá, aztán széttárja a karját:

- Don Bernal... Diaz uram... Galante, már nem is tudom, kegyelmedet miként hívjam... Istenem, majdnem huszonöt esztendő, hogy elváltunk Honduras felé...

- Marina... Én ott voltam a hajón, a Capitanán, amikor kegyelmed elárulta tudományát. Én ott voltam, amikor kegyelmedet Hernandóhoz szavaztuk. Mindezeknek okáért talán nem sajnálná, hogy megcsókoljon egy ilyen vén embert?

- Még mindig Galante... kegyelmed, ha kormányzó is Guatemalában... mint mondják, ahogy járja a hír... asszonya, hites asszonya egy sem volt, de gyermekeinek se szeri... se száma...

- Így rám pirít az első pillantásban, s épp a mi alkirályunk őkegyelmessége előtt. Talán várna, míg megint együtt lovagolnánk... ahol használhatja tudományát...

Mendoza szólt közbe:

- Úgy mondják, hogy kegyelmed, don Bernal Diaz del Castillo, nem tölti hiába a vén legények nyarát. Úgy mondják, megirigyelte Gomara páter babérjait, s elszegődött krónikásnak...

- Irigyelni nem irigylem, nagyuram. De letépném fejéről, ha találnám. Mézes szavú udvari ember, a Cortés nemzetség főkáplánja, meg kell, úgy látszik, szolgálni a stólát... Minden szava, amit olvastam, mézes-mázos, újfajta nyelven ír, melyet most szoknak meg az ifjú, kényes urak. Mindent kerekít, mintha ezer esztendeje történnék, s úgy dobálózik a megjelent szentekkel, hogy lám, alig volt csetepaté, amikor Szent György lándzsája nem szúrt át egy-két indiánt... De hát mi még itt vagyunk, egynéhányan...

- Kegyelmed kijavítja, avagy csak glosszálja?

- Én megírom e birodalom elfoglalásának valóságos, nem szépített történetét. Ha időm engedi és elmém bírja, egybegyűjtöm az emlékeket, és nem hagyok ki belőle semmit sem.

- Említ majd minket is, don Bernal?

- Már az első fejezetekben felkerül neve kegyelmednek, doña Marina s azután rendre vesszük... ahogy történtek a dolgok...

- Énrám nem emlékezik már bizonnyal, kegyelmed...

- Doña Isabel, én kegyelmességedet még királynőnek címeztem, és írtam is erről Carlos császárunkhoz a levélben, amit egy este diktált nékem a vezérkapitány. És emlékezem az ő szívének állapotára, amikor az egész táborban...

- Ennyi év után kell ilyesmit elbeszélni...?

- Mi mindannyian tudtuk, belsőbbek... Doña Marina akkor a gyermekkel volt... kegyelmed táncolt véle a palotában, és akkor felgyúlt az arca, pedig egyébként sápadt, halvány volt mindig... És amikor kegyelmességed elébe lépett, a nagy és csodálatos napon... ma harminc éve... Akkor is az vala első szava: hol van a császárnő? mert így titulálta kegyelmedet. Mi, belsőbbek tudtuk, hogy gyehenna tüze égeti Tecuichpo hercegnőért Cortést... Requiescat in pace.

- Ilyesmit csak nem ír meg a krónikában?

- Nem lenne illendő, amikor férfiak dolgát mondom. Azoknak a dolgát, akik itt porladtak el Új Hispániában... senki sem tudja nevüket sem már, amikor ilyen Gomara-féle káplánok csak szerteviszik a maguk választottainak hírét. Don Hernando nagy, csodálatos ember volt. De

ember, és nélkülünk, öregek nélkül, veteránok nélkül tapodtat sem ment volna előre. Ez az igazság mindnyájunk előtt, akik itt élünk.

- Miként kegyelmednek üzenem, don Bernal, kérem, hogy a mai estebédet jutalmazza meg oly módon, hogy elolvas nekünk nagy művéből egy caputot. Vajon nem hallhatnánk-e most már, miről fog szólani a krónika?

Bernal Diaz mosolygott.

- Kint van a szolgáló diákom, ő hozza a kéziratot. Én közben még javítgatom véges elmével, de előre... hogy el ne fogyjon bennem a buzgás, előre megírtam a végét. Azt olvasom fel nektek, nemes hölgyek és nemes urak.

Percnyi csend támadt. Mendoza intett a jelenlevőknek. Éltes asszonyok és fiatal grófleányok érkeztek be a terembe, a galériáról halk zeneszó hallatszott, s az étekhordók megkezdték felszolgálni a frissítőket. Néhány fiatal indián nagyúr spanyol öltözékben, de kontyba csavart üstökkel, toledói pengével oldalán, bejött és meghajlott a többiek felé. Ifjú licentiatusok voltak, valamelyik kollégiumból. Egyikük, a legfiatalabb, közelebb merészkedett Diazhoz, és nézte. Az öreg conquistador megsimogatta haját:

- Kinek fia vagy, kisöcsém?

- Atyám a Fekete Virág, az ő atyja a Böjtölés Ura, az ő atyja a Böjtölő Rétifarkas. Engem a szent keresztség után Fernando Alva de Ixtlioxichitlnek neveznek.

- Bátran és félelem nélkül beszélsz. Ismertem atyádat, mint alig idősebbet talán nálad. Talán te is tollforgató vagy, hisz látom, kalamáris csüng le az oldaladról? Vagy még képeket rajzolsz?

- A képek, uram, hallgatnak, már alig van, aki el tudja olvasni őket. Az erdők szomjasak, és átölelik a régi városokat. Az utak elkanyarodnak onnan, ahol atyáink emléke él még. Kegyelmedék a saját dicsőségükkel törődnek. Nekünk kell lépésről lépésre menni, lehajolni a régi kövekért, és leszedni az öregek ajkáról az őseinkről szóló históriákat. Azért jövék ide, és kértem a gráciát az alkirálytól, hogy kegyelmedet meghallgathassam, s okulást vegyen ebből gyenge, tapasztalatlan elmém.

Tecuichpo közelebb ment, és nézte az ismeretlen, távoli unokaöcsöt. Valamit szólt hozzá, törzsüknek, Tláloc törzsének hívó szavával, valami szót, melyet csak a beavatottak, az egy klán tagjai, Moctezuma ősi nemzetsége értett, mely istenek és császárok szava volt, és leste, felfigyel-e rá az ifjú? A fiú meghajtotta fejét, és visszaadta a jelt. Tecuichpo átölelte. Spanyolul beszéltek egymással.

- Hallottál-e te Tula úrnőjéről?

- Béke és szeretet volt Tezcoco és Tenochtitlán királyi házai között.

- Verset forgattam elmémben, és fordítottam spanyol idiómára. Tula úrnője kegyes volt nagyatyámmal, és virágba borította atyám elemésztett fiatal testvérét, akinek nevét nem lehet kimondani: így szól az átok.

Tecuichpo egyre közelebb ment hozzá. Nem voltak többen, csak ő és Marina. A szavuk már megint visszahullott a múltba, élvezték a fiú pompás, archaikus, öregek nyelvéről leesett fordulatait.

- Hallottál-e te egy asszonyról, aki a Böjtölés Urának asszonya volt...?

- A neve így maradt fenn, hogy Smaragdbábu. Álmodtam véle, és álmodok most is, ha elfog a vétek, és meggyötör a bűn. Ilyenkor az atyák elé térdelek, és mondom: az éjszaka kísértett törzsünk lidérce, és kérdik, ki volt ő, és nem merem mondani nevét... hogy Smaragdbábu.

- Atyád tanított-e téged a régi történetekre?

- Atyám bezárkózott árnyékai közé. Azokkal beszél, és hívja őket, mintha élnének. Fenn-hangon beszél hozzájuk, és vitába száll velük. Udvari emberei úgy mondják, hogy megzavarta a vénség, s gyötrik vétkei, mint szeges cilícium. Én jobban tudom: ilyenkor hívja bátyját, Cacamát, akit elnyelt a csatorna és hívja atyját és anyját, és újra elmondja nékik, hogy miért...

- Miért kellett Fekete Virágnak meghajlani Malinche előtt?

- Asszonyom és anyám, én a szent keresztségben az őrgróf után nyertem a Hernando nevet. Én meghajtom fejem, és elismerem, hogy mindez az Úr akarata volt bűneinkért. Azért az ezer és ezer életért, melyet hamis istenek tiszteletére kioltottak. De mindazt, ami velük történt, nem lehet eltakarni. Fekete Virág meghajolt Malinche előtt, mint te mondod, asszonyom és anyám, és te mondod, akinek ősi nevét, a Malinallit, megörökítették képekben a krónikások... a mi krónikásaink, virágos zsinórral egybefűzött botocskákat rajzolnak, és így hirdetnek téged a régi írások, doña Marina, és atyádat úgy hirdetik, hogy Virágos Kapu, és ez van a rajzban. Atyám meghajolt, de nagyatyám volt a Böjtölés Ura, és nekünk, akik Tezcoco és Tenochtitlán király házának sarjai vagyunk, ezt nem lehet elfeledni.

Tecuichpo elnézett felette. Don Thoan Canónak, az asturiai nemesembernek volt özvegye, s övé volt Cortés akaratából hatalmas uradalmak, a tlacopani jószágok jövedelme, de körös-körül idegenek szavát hozta a szél, gyermekei idegenek voltak: Moctezuma grófjai Caesar akaratából... Ő pedig? Öregasszony, akinek nem ül szeme sarkában még a ránc s a teste talán nem vénül az idővel. Rámosolygott a fiúra, és egyszerre az a baljóslatú, különös este villant fel emlékezetében, a tulai palotában... Ők hárman, Papan és Tula asszonya és ő, a leghatalmasabb, mert a Lecsapó Sasnak hites asszonya volt... amikor mesélt Tula asszonya egy fiúról, akinek a nevét nem lehet kiejteni... Nézte a fiút. Magas, erős homlokú volt, a kollégiumban kifehéredett, bár tisztavérű, fejedelmi sarjadék, mégis más már, új fajták küszöbén, mosolyog az új urak előtt, beszéli nyelvüket, mint ők maguk, már ezer és ezer szál fűzi ez új világhoz. Mendoza maga mellé édesíti s ígéri, a kancelláriába kerül, talán Madridba, az Indiatanácshoz, úr lesz, kap spanyol nemeslány feleséget, vagy belép az új hit szolgái közé... Vér a vérükből, fajtájuk utolsó villanása, ezen az estén még... amikor minden pillanat feléjük sodorja az emlékeket. Ezen az estén még az övé, még hatalmában tarthatja ezt az ismeretlen fiút, mint valaha Tula asszonya, csak szebben és teljesebben, nem a test, inkább a vér és az emlékek jogán.

- Este a vendégem leszel. Én vagyok házunk legidősebb sarja, és én ezt így rendelem.

- Parancsod szerint lesz, asszonyom és anyám.

A franciskánus megdörzsölte csúzos kezét. Hosszú, rőt szakállat viselt, mely benőtte arcát, szeme, két apró, kutató szem mosolyogva tüzelt ki arcából. A csuha kopottas, ezer ráncú lebernyege betakarta csontos, magas alakját, s kirítt a lovagi öltönyök fekete bársonyából.

Mendoza odament hozzá, és térdét hajtva csókolta meg kezét.

- Köszönöm, atyám, hogy eljöttél. Mint mondják, rövid már neked a nappal, s újfajta lámpák fényénél hegyezed újra a lúdtollat, s nem elég egy akónyi tinta... Vajon így lenne?

- Kegyelmességed megszégyenít... Ilyen egyszerű, simplex pátert, aki aligha szokott a nagy-világi sorhoz. Meg aztán... lassan elszokom valójában a castiliai beszédtől. A falvakban, amerre járok, az öregekkel... hónapszámra csak az ő nyelvüket hallom. Csak az öregeket kérdezem, azok még emlékeznek... még nem sodorták el emlékeiket az idők, nem oly bastardok, mint a fiatalabbak, akiknek lelkében még nem oldódott fel Krisztus Urunk tanítása, de már babonának érzik a régi hitet.

- És mifajta plánumok szerint dolgozol, Sahagun atya?

- Amikor átjöttem ide, alig ötödik évben, a hódítás után láttam, hogy itt sok minden ugyan Isten dicsőségére történik, de oktalan elmék úgy hiszik, hogy Istennek tetsző dolgot művelnek, ha emlékét is kitörlik annak, hogy e földön valamikor értelmes, államot formáló népek éltek, akik hittek magasabb dolgokban is, mint bálványaikban, akik ismerték, talán nálunk jobban, a planéták mozgását, kőbe vésték a kalendáriumokat s hamis isteneikhez csudálatosan szép himnuszokat énekeltek... Akik előttem jártak, azt hitték, mindezt jó lenne, üdvös lenne kitörölni. Én, engedelmeddel, meghánytam-vetettem magamban, hogy Istennek nem tetszhet ez a pusztulás. Olyasfajta ez, mint ahogy Mohamed végigtiporta Constantinopolis minden tartományát és Omar kalifa elégetett minden írást... Én úgy hiszem, Istennek tetsző dolgot művelek, ha faluról falura járok, egybegyűjtöm a tudósabb embereket, akik korábban papok voltak, nagyurak és végezték az ő iskoláikat, s kérem, meséljenek a régi időkről.

- Milyen nyelven jegyzed le ezeket?

- Az ő nyelvükön. Néha kérdést intézek hozzájuk. Másnap jönnek ősi írásukkal, ahol kép a betű, s nem mindenike olvassa egyképpen. Én már ismerem e képek szerkezetét, s velük együtt olvasom őket, és én is lejegyzem a magam betűivel papírra s aztán - a lap másik oldalára felrajzolom magamnak a képet. Elmegyek másik írástudóhoz, mutatom néki a képet, s mondom a leírt szöveget, s kérdezem tőle: így van-e hát? Ha ráhagyja, jól van, ha nem - harmadik cenzusnak is alávetem, így készül a könyvem s ha Isten is úgy akarja, megörökítem ez Újvilág minden fellelhető istenes és istentelen szokásait.

- Mit szándékozol véle tenni, Bernardino Sahagun testvér?

- Kegyelmességed tudja, hogy Szent Ferenc rendje örök, az egyesek benne mulandók. Én lerakom a magam hangyatojásait. Az Úr útjait nem ismeri senki, én hogyan ismerném?

- Ha mindez, amit te leírtál, a bennszülöttek indián nyelvén áll, hogyan kívánod, hogy megértse valaki... miközülünk, vagy megértsék a te rendtársaid...?

- Melléírtam mindenütt e szövegek fordítását castiliai nyelven. Aki ért a betűből és spanyol ember - megérti.

- Ha végezel, testvérem, lássad el ajánlással, és engedd meg, hogy illő tisztelettel én küldjem el Hispániába s kérkedhessem vele, hogy barátom volt az, aki egybeszerezte.

- Túl sok ez, amit kegyelmességed az én igénytelen munkámra pazarol. Az ajánlásban nem fog hiányozni kegyelmességednek neve.

- Köszönöm, Bernardino, de én másvalakire gondoltam...

- Las Casas atyára?

- Ő kimenté magát. Öreg és beteg, azt írja, nem akarja otthagyni Chiapát. Nyolcvanegynéhányadik esztendejét tapossa.

- Nem ezért nem jött el... Ő nem akart idejönni... az évfordulóra.

- Tudom, ő bűnnek és véteknek tart és gyehennára valónak Columbus admirálistól kezdve minden conquistádort, bűnös és vérszomjas számára minden spanyol, s a Paradicsomba csak indiánok juthatnak be...

- Kegyelmességed túl keményen ítél... Las Casas egész ember. Kemény és hajlíthatatlan. Szembeszáll a telepesekkel, és éjszakánként, öreg kora ellenére, még bejárja az indián szállásokat. Nélküle nem született volna meg Károly császár dekrétuma és az indiánok árnyékai milliószámra vádolnának körül... mint történt ez a szigeteken...

- Las Casas még a régiek közül való. Mi, fiatalabbak, a századforduló körül születtünk... közelebb a második millenniumhoz, mint atyáink... Mi már úgy kaptuk a világot, hogy két részből áll, újból és régiből és amikor itt napfelkelte van, akkor odahaza lenyugszik a nap... mi már ezt tudjuk. De Las Casas atya mindevvel együtt született. Ő mindenkinek kortársa volt. Ismerte az admirálist, s az őrgróffal - mint mondják - valaha Hispaniolában a kormányzó házában vitába szállt. Ő végigélte, végigszenvedte mindezt. Mintha minden cseppnyi kiontott vér az ő ereiből ömlött volna, minden szörnyűség az ő száján szaladt Carlosig... vagy Ferdinándig, akit fenyegetett, amikor az nyavalyás volt már, és kezdett megtérni övéi közé... rámutatott és mondta: király, vádollak! De mi már mindettől messze vagyunk, Sahagun atya... Mi nem tehetünk okosabbat, mint lerakjuk lehető legbölcsebben az új világnak törvényeit, s igyekszünk, hogy minden úgy menjen, Krisztus akarata szerint, hogy a telepesek földjein ne hiányozzanak a munkás kezek, másrészt meg az indiánok megmaradjanak a Spanyol Korona hű polgárainak...

- Gyámjaik kihúzzák a földet alóluk.

- Én adám közre Carlos rendeletét. Indián nem adhat el spanyolnak földet. Semmi módon, semmilyen címen, s nem hagyhatja alapítványnak, kolostornak sohasem. Miként gyermekre, úgy kell vigyázni rájuk. Istenemre mondom, nem szántanak el több indián földet.

- Kegyelmességed azt hiszi, hogy meg lehet állítani az időket? Ahol ezek nyájban élnek, együtt, ott megkapaszkodnak, oda nem furakodhat be közülünk hódító... de a többi...?

- Yukatanból jöttek híreim. Megint kiverték a spanyolokat, s az Itzák földjén tovább áldozzák Quetzalcoatlnak a szűzleányokat...

- Kegyelmességed... ha elmegy szent helyeikre, és néhány ásó legényt visz magával, láthatja, hogy ma is pogány módra kísérik el, kutyástul, szolgástul, edényestül az elhunytat. Nem lehet egy évről másikra új lelket oltani ebbe az új világba. Kegyelmességed megtesz mindent, atyja ennek a népnek, immár húszegynéhány esztendő óta... Cortés óta az első ember, aki szereti az indiánokat...

- Azt gondolod, Sahagun atya, hogy Cortés szerette az indiánokat... azokat, akiket eltiport? Azokat, akiket letaszított a szolgai sorba?

- Én beszéltem néhányszor az őrgróffal. Miután hosszas castiliai peregrinációi után hazatért Mexikóba. Tűszúrások érték... már Vera Cruztól kezdve... Ezek, az Udiencia emberei, azt hitték, hogy úgy jön... két vállra fektetve, ha visszaengedik az Újvilágba... Jött, diadalmasan, Leon rendjének nagykeresztjével, az első őrgróf Tenochtitlánban... jött és az Udiencia úgy határozott, hogy Cortés csak a kardot tartja markában, csak katonai kormányzó, s a civilügyek nélküle is meglesznek Mexikóban... Nem jöhetett be Tenochtitlánba... megszállt a tezcocói parton... Én ott voltam, és láttam, amint eljött... hogy mint sereglettek köréje a kacikák... ez talán harmincegyben, harminckettőben történt... véle volt felesége, az otthoni grófkisasszony... Ha kegyelmességed látta volna, miként sereglettek hozzá a főnökök, mint ölelték át, mint jöttek az ellenségei is, a régiek... mind... mindenki csak Malinchét akarta látni... Azt hiszem, Cortés szerette az indiánokat. Úgy beszélt velük a maga töredezett, kurta indiánnyelvén, de indiánul... sohasem mulasztott el egy fordulatot sem, mely megadta nekik az úri tisztességet... Ha bejött hozzá egy volt kacika, felállt és meghajtotta magát... néha még indián módra is... tisztelte őket, mosolygott, átölelte őket, s ajándék nélkül nem távozott tőle senki. Én ismertem az arcát. Néha fáradt volt, ilyenkor már átmentek rajta a késői férfikori redők, mogorva volt, fájtak sebei és fájt az a rengeteg tűszúrás, mellyel ezek az apró spanyolok szüntelenül kínozgatták. Ilyenkor, ha jelentettek valakit Tlaxcalából, vagy törzsfőnök jött Cempoal felől

vagy valamelyik ismeretlen vidék ura, aki Malinchét kereste, egyszerre megnyúlt a teste, friss lett, beszédes, kóstolta borát s a podagrát lábában menten elfeledte...

- Milyen más az, ahogy te látod, atyám... Embernek. Mi, akik papírból ítélünk és ellenségeink visszaadott szavából, komor és fekete conquistadort láthatunk benne... vagy, ha jobb szívvel mérünk, Szent György kegyeltjét, akit különös rendelés segített át az akadályokon. Lehet, hogy mi nem ismertük Cortést. Számunkra neki nem volt emberarca... olyanforma, mint szobor, mely ott áll a katedrálisok tetején, s emlékezteti szüntelen az embert, hogy minden hiába... Ő van felül...

- Kegyelmességed kiről beszél...? Mintha valaki más... valami szörnyű, guggoló istenfigura rohanta volna meg képzeletét... valaki, aki fent ül a kapuk tetején...

- Te is hiszel a Tláloc-hitűeknek, atyám?

- Így mondják a vének: ma harminc éve Tláloc ült a romba esett teocalli alsó párkányán, esett az eső. Tláloc, így mondják, siratta Mexikót. - Ma harminc éve... mindez valóság volt, még itt vannak egynéhányan, harminc-negyven katona, pár tiszt, a kapitányok közül már csak El Galante, az a szép fehér öregember, itt van még Marina és Thoan Cano asszonya... az egykori császárné... az öregebb kacikák, Ixtlioxichitl nem mozdult ki Tezcocóból, Tlaxcalából is a sokadikak jöttek el... Mint levelekből vevém, történetüket már versekbe szedve játsszák komédiások odahaza, a városok piacán. Délben eldördül a Matadero bástyáiról Cortés rézágyúiból a száz ágyúlövés, hirdetve, hogy ma harminc esztendeje esett el Tenochtitlán, és mi, akik egymás közt vagyunk, bevonulunk a Te Deumra... mindez ma már olyan, mintha száz és száz esztendő feküdnék közöttünk. De ha kimégy, egy órányira Tlatelolcótól, bozótokba érsz, ahol a kopód friss, nyers szagokat szimatol, óra múlva beljebb visz az őserdőbe, s egy tisztás szélén, valami kalendáriumkő vagy bálványarc árnyékában látsz parázson vonagló friss szíveket...

- Mintha lelkek mennének, nagyuram, processzióra. Mi, az Assisi emberei, mi beburkolózunk szőrmecsuhánkba, ma, tegnap, századok múlva... Azt hiszem, hogy minden spanyol közül, aki átkelt az óceánon - csak az a tizenkét ferences értette meg e határtalan országok lelkét, aki mezítláb, gyalogszerrel, botokra támaszkodva indult meg Vera Cruzból. Talán mi értettük meg leghamarabb Mexikót...

Az alkirály nehéz aranyserlegével kezében állt és beszélt. Lovagkeresztje csillogott a fekete bársonyon, sápadt nemes arca beleolvadt a lágyan aranyból ezüstbe csillanó szakállba, hosszú, vékony ujja ideges szépségével ölelte át a cirádák testét, arany körül vonagló habfehér kígyó - olyan volt, mint valami parádés azték ékszer. Az alkirály mondta a lakomán az elhunytak felett az emlékbeszédet.

- „Kegyelmetek mindnyájan tudják, hogy akkor, amikor én fátumról beszélek, akkor Hernando Cortés, Oaxaka Völgye őrgrófjának fátumát idézem mindnyájunk emlékezete előtt. Ti... katonák, akik most megszürkülten, férfikorból lassan kiöregedve, vitézek módjára gondoltok az elmúlt időkre - katonák, mondjátok, gondoltok-e másra, mint azokra a napokra, amikor először felvonta horgonyát a Capitana... az első ütközetekre... arra, amikor Cortés vágtatott végig parányi seregeteknek az élén? Katonák, tudom, szemetek most messze kitágul, és igaz harcosok módjára áldoztok Hernando Cortés úr csodálatos emlékének. Négy esztendeje, hogy eljött hozzánk Hispániából a gyászhír, négy esztendeje, hogy esendő lelkét magához szólította az Örökkévaló, s ő elköszönt, békében mindentől, ami kedves és drága volt a földön, és lezárta pecsétjével hites testamentumát.

Én azt az embert, akit a kacikák és népek Malinchének neveztek, s akinek neve még századokon át ott fog szállni az erdők és hegyek között - én nem ismertem. Akit én láttam, még hatalmának teljében volt, de hatalmában százszor megháborítottan, üldözve irigyektől, királyi vad, ki-kitört az üldözők közül... fenségesen, mint férfi, aki embersorsát vállalja ura és királya előtt. Én sokszor, sokféleképp szembeszálltam vele. Minket, akik a Koronát képviseljük idegen, távoli vizek partján, kötnek az írások, és a toll néha erősebb fegyver, mint a számszeríj, messzibbre visz és biztosabban talál. Mi szemben álltunk egymással néha, és én így ismertem meg Cortést. Hispániában feketére szurkolva, itt ezerszeresen rágalmazva, hazugok közt, akik üldözték s gyűlölettel töltötték meg. Itt áldozhatok-e most, szinte bűnbánásként Hernando Cortés emlékének? Előttetek, akiket vezetett, keresztül a völgyön, keresztül a hegyeken, keresztül Honduras őserdein... kell-e őt előttetek levetkőztetnem s mutatnom: ez volt Cortés... nem a békés, kincseket gyűjtő, nem birtokainak gazdája, aki először hozatott narancsfákat Hispániából, cukornádat a szigetekről, venyigét Portugáliából... először legeltek nyájak Oaxakában az ő birtokán, elsőnek osztott szét juhokat a peonok között, és az ő indiánjai ültek először ló hátára? Ez az ember is Cortés volt, de inkább az őrgróf, aki bölcs és igaz szerző módjára gyűjtögetett, hogy hátrahagyja azoknak, akik ágyékából eredtek... De az igazi Cortést ti ismertétek. Azt az embert, aki éjszaka felkelt, láztól, hidegleléstől reszketve, és végigment az őrtüzek között, feléjenézett a beteg katonáknak, és a Szörnyű Éjszakán a biztos menedékből visszaugratott, hogy néhány legényét kirántsa az áldozatra leső csónakok közül.

Én ezt a Cortést, vitézek, egyszer láttam. Amikor felséges Carlos császár elindult mérhetetlen flottájával, hogy megbüntesse Barbáriának bejeit és szultánjait... Algírba vezette hajóhadát, és igaz, harcos lovag módjára ott volt az egyik hajón a Hispániában éppen jogait vitató őrgróf. A Mindenható kifürkészhetetlen akarata felborzolta a szeleket. A sziklák és zátonyok kiálltak a tengerből, s a megsokasodott hitetlen seregek lesték a partokról a keresztények vesztét. Én láttam akkor Cortést. Már udvari méltóság volt, mellén Leon keresztjével, diadalra öltözködve, jó mélyen ötvenes esztendeiben, szikáran és szürkén. Én láttam, amikor lebocsátották a mentőcsónakokat. A mi hajónk mellette volt, és a miénk nem süllyedt, csak az övéké. Én láttam, amint nyíllövésnyire a parttól, ahol sekélyét mutatott a tengerfenék - kiugrott ő, elsőnek a dereglyéből, biztatva a vélejött, szétszórt legényeket... maga ment elsőnek páncél nélkül, könnyű barétban, combközepéig a vízben, de jobbjában a kardja... Olyan csodálatos és félelmetes vala, hogy mi mind, akik szidtuk s szapultuk, ha hiányoltuk benne a regularitást - egyszerre elhallgattunk... és néztük, mint rohanja meg egy szál karddal a pogányt, mint rohan rá ez az éltes ember, utána a többiek, egyre többen mentek utána a dereglyékből, hallom a hangját... ahogy kiáltotta: San Jago... San Jago... Azok, akik vele voltak: megérezték benne újra a vezért. Én láttam ezt a hajó fedélzetéről, és tudom, hogy Cortésnek köszönhette mindenki aznap este, ha békében a parton kiköthetett. Este volt... a tanácsban virrasztott a Caesarea Maestas, és egymás után jöttek az admirálisok és tábornokok, és mondták: vissza kell mennünk, Felséges Úr, nincsen más választás... Mindegyik ezt mondta, és akkor állt fel Cortés, megint szakadt ruhában, moszatosan a tengeri csatától, de pirosan és jókedvűen, homlokán egy újabb karcolással, felkötött bal karral és mondta: adjon Felséged kétezer vitézt nekem, és Istenemre mondom, élükön leszek, s Istenemre mondom, Algír sem erősebb, mint Tenochtitlán...

A tábornokok hallgattak. Carlos hallgatott. Aztán megölelte Cortést, mert szerette a maga módja szerint. Csendesek voltak és deliberáltak. Másnap felszedte horgonyát a flotta, s elindult újból hazafelé...

Ezt mondom el kegyelmeteknek, hogy lássák, Cortés nem vala olyan vitéz, aki megszerezvén szerencsével a magánakvalót, birtokán kényelmesen elpihen... Kegyelmetek tudják, hogy valahányszor egybegyűlt aranya, felszereltetett hajókat, s elküldte őket a déli vizekre, a Darien szorosától... még mielőtt Pizarro úr Peru sorsát eldönthette... Ő a Dél-tengeren északabbra

igyekezett. Hajóit egymás után elnyelte a tenger, áldozatosságában nem ismert határt, unta itt, Mexikóban a semmittevést, mint mondta, szomjas vala arra, hogy új veszélyeket kutasson, felfedezzen új erőket és új birodalmakat. Ezt az embert ismertem, amikor jött és mondta nékem: Alkirály úr, semmi hír. Semmi hír a kiküldött kapitányokról. Keresztény hitem mondja: menj utána... menjél, és keresd meg őket. Kérem kegyelmedet, mondjon rá áment, hogy elhiggye asszonyom is, hogy az »el honor« úgy kívánja, hogy menjek, így indult el, éltesen, és felfelé ment a Mar del Zurban, és bejutott csodálatos vidékre és minden mosolygott körülötte, megint aranyat talált, és megint új nyelvű népek szaladtak a partról elébe, és nem tudta senki, kik ezek a fehér istenek. Ő volt az, aki e partokat tengeröblével együtt elnevezte Californiának, s a mostani telepesek, akikről ritkán és kevésszer jő hír, de akik, mint hallom, gyarapodnak, esténként nyugodtan térhetnek meg, ha Ave Mariát mondanak Hernando Cortés úr lelkeüdvére.

Tisztem és sorsom úgy hozta, hogy e szép Új Hispániában én ápoljam az emlékezést. Amikor odaát, az Óvilágban pogány urak nyelik el Pannóniában a kereszténység keleti bástyáit - mi, spanyolok kitoltuk a nyugati határvonalat messze, át az Óceánumon és igaz hitünk sodrába tereltük a szabadban kószáló, csapongó medrű patakokat. Ezen a bástyán, a Matadero fokán mi, mindannyian, akik itt vagyunk... mind láttuk Cortést. Egyszerű, fekete alakja ma is ott siklik el a száz rézágyú között, melyeket ő öntetett először ebből a fémből, minthogy az óhazából irigyei nem küldtek néki vasat. Most, amikor felemeljük a boroskupákat és bort iszunk, mexikói bort, melynek első venyigéit az ő keze ültette el, akkor úgy kívánom, hogy legyen emléke előtt elfeledve a töméntelen vér, a civódások s testvérgyűlölség, mely marcangolja mindama tartományokat, melyekben megtelepedtek hispán véreink. Gondoljunk arra, hogy Istenének és királyának igaz szolgája volt, s nálánál hívebb szolgát... miként ezt ő maga vésette ezüstágyújának hátára, nem mutathat fel Hispánia...”

Az alkirály megszegte a parádés pulykát, mely gyöngyös fejékével, hatalmas testével, szétálló, kifényezett szárnyaival szétterpeszkedett a spanyol s az indián világ között. A csillogó, fekete mexikói bab, a mézben sütött, édes gombák keverednek a töltelékben, habzó csokoládé s manioka-kenyér, nehezebb fogások után pulque s könnyű, erjesztett pálmaser. Az étel után a szolgák hosszú, faragott pipákat hoztak, az ifjabbaknak összesodort dohányleveleket, megkeverték vanília porával, s hatalmas csíptetőkkel rádobták az illatos parazsat.

Mendoza felemelte csipkés kézelőbe bújtatott jobb kezét:

- Bernal Diaz del Castillo úr, kérjük kegyelmedet, olvasson fel most néhány passzust mindnyájunk okulására készülő krónikájából... tanúi lehessünk, mielőtt elnyeli az Universitas csikorgó sajtójának praktikája, hogy mindenki olvashassa, aki érti a betűvetést.

El Galante felállt, mosolyogva, élvezte a hatást. Szikár, szürke arca megőrizte egykori lányos szépségének nyomait. Rendezte a lapokat, melyeket íródeákja adogatott a guatemalai kormányzó elé. Halkan kérdezte: olvassam-e hát az epilógust, melyet krónikám végére szerzettem, s a vezérkapitánynak régi bajtárstól eredő, egyszerű méltatása?

- Szebben nem zárhatjuk le a mai ünnepet, minthogy reágondolunk, Diaz bátyám!

Arranéztek. A Szent Jágó rend ifjú commendatora hajtotta meg különös szépségű fejét. Don Martin Cortés, Marina fia. Az arca kicsit zöldes fényben csillogott, hatalmas, dióbarna szeme egészen anyjára ütött, haja valamennyivel merevebb, mint a spanyol haj, arccsontja kicsit szétugró, s orra Cortés hosszú, egyenes vonala helyett kampósabb, horgasabb formát mutatott. Magas, vékony ember volt, alakjában inkább indián, tartásában egészen spanyol lovag. Az első bastard a mexikói földön. Halk, szomorú ember, aki kastélyok és kolostorok árnyékából

látogatott el a régi bozótokba, s csengő, ápolt hangján egyformán énekelte az indián és spanyol dalokat.

- Halljuk Cortés dicséretét, nagyuram... - mondták egyre többen. Diaz állt kezében a kézirattal, még kérette magát, s aztán kicsit éneklő, iskolás hangon, recitáló katonaember módjára megkezdte krónikájának utolsó caputját.

„... E csodálatos embernek - mármint én Cortésről beszélek - külseje is kellemetes vala. Erős kötésű testéhez szép, ovális formájú ábrázatja járult. Bizony utoljára már szürkésbe árnyalt a bőre, s arcán nem látott senki vidámságot. Tekintete komoly volt, de ha közelállóra nézett, vidám lett és derűs. Vékony szálú, fekete haj és szakálla körítette, széles váll, hatalmas mellkas, vékony, karcsú alak. Pompás lovas volt, oly járatos gyalogos s lóhátról való viadalban, hogy semmiféle harctól vissza nem rettent. Fiatalkorában bizony Hispaniolában szerelmi históriák miatt nem egy párviadalt állt ki. Egyik ilyenben egy kardcsapás végigmetszette ajkát, amit később elfedett a szakáll. Járása, tartása, külseje messziről elárulta a benne lakozó nagyurat. Illendőséggel öltözött, tisztán és egyszerűen, kerülte a selymet s a nagyon drága szöveteket, sohasem aggatta tele magát ékszerekkel, mindig ugyanazt a finom művű aranyláncot viselte, melynek függőjén - egyik oldalon a Madonna volt gyermekével, másik oldalon Keresztelő Szent János. Ujján egyetlen hatalmas gyémántot ölelő gyűrű volt, barétján medaillon... Úgy élt, mint hatalmas tartomány ura, udvarmestere volt, marsalljai, számtalan kis apródja, étkező-készlete aranyból és ezüstből állt... Tisztjeihez és katonáihoz - különösen azokhoz, akik még Cubából jövének véle - mindenkor nagyon barátságos és közvetlen vala. Nagyon jól értett latinul s szívesen beszélt tudós emberekkel ezen a deák nyelven, s úgy hallottam, már ifjú korában a jogtudományok baccalaureátusa lett.

Az Úristen költői képességgel áldotta meg, könnyen és szívesen írt versben és prózában egyaránt. Beszéd közben művészi fordulatokkal élt és rendelkezett a rábeszélésnek minden lehető eszközével. Korán szeretett kelni és ilyenkor meghallgatta a szentmisét. Legfőképp Isten Anyját tisztelte, de sohasem mulasztotta el Szent Péter, Szent Jakab és Szent János nevét. Ha fogadalmat tett: lelkiismeretére kötötte, ha valamelyikünk miatt elöntötte a méreg, úgy kiáltott: a pestis jöjjön le rátok! Ha indulatba jött, egy ér kidagadt homlokán és nyakán, és dühösen elvetette köpenyét. De káromkodni senki sem hallotta, szavait mindenkor illendőképpen öltöztette. Ha valaki közülünk illetlenül beszélt, halkan szólt: hallgass... menj innen békével, nehogy szavaid bajba rántsanak és én is büntetni legyek kénytelen! Akarata, különösen hadidolgokban, nem volt megmásítható. Amit határozott: úgy kellett annak lenni, bármily nehezére esett ez katonáknak és tiszteknek. De becsületére legyen mondva - a nehéz munkákban ő járt mindig kézre, s az ütközetben mindig ő rohant legelöl, miként azt hosszú krónikámban sohasem feledém el megemlíteni. Bajtársai sohasem maradtak sokkal el mögötte, de mégis ő volt, aki bátorságban példát mutatott, s nehéz sorunkban bennünket vezetett és összetartott...

Ha végigtekintjük, amit Cortés tetteiről megírtam, szomorúan látjuk, hogy bizony Mexikó bevétele után csak akadályokkal s gondokkal küszködött... mintha elhagyta volna vállalkozásaiban híres szerencsecsillaga. Az Úr adjon neki a túlvilágon ezért vigaszt, melyet e kiváló férfi bizonnyal megérdemel, hiszen mindig tisztelője volt Szűz Máriának és az ő egyszülött fiának. Az Úr bocsássa meg neki az ő bűneit és nekem a magaméit, s engedje meg nekem, hogy én is békén hagyhassam itt az árnyékvilágot... ami bizony többet ér mind-annyiunknak, mint mindennemű győzelmünk a népek felett itt, Nyugat-Indiában...

De mégis kérdeznünk kellene, vajon mi haszna volt hát mindennek, mit értünk mi el ezekkel a foglalásokkal és győzelmekkel? Én legfőbb eredménynek tartom, hogy szétterjesztettük az igaz hit magvait, s megszabadítottuk e népeket az emberáldozatok szörnyű rítusától, melyek felől

ferencrendi szerzeteseink úgy mondják, hogy csak Mexico városában évente harmadfélezer ember esett áldozatul, bálványozásaiktól és egyéb szörnyű bűneiktől. Mi igyekeztünk felemelni a bűnben fetrengőket, tanítván őket igaz hitünkre, oly igazán, hogy előkészítettük két év alatt a talajt a hozzánk jövő atyáknak, akik megérlelték az elvetett magot. Ma már mindenütt székesegyházak tornyai emelkednek Új Hispániában, templomok és kolostorok, tíz püspöki székhely lett Anáhuacból. Hatalmas városok, falvak és telepek épültek, marhát látunk legelni és ízlelhetjük az ottani gyümölcsöket. Az indiánok megtanulták a mi mesterségeinket, és a magukéval együtt folytatják műhelyeikben. Csodálatosan művészi alkotásokat teremtenek, a gyermekek nemcsak keresztvizet nyernek, nemcsak harangzúgás fogad már majdnem minden helységben, hanem mindenütt iskolák kezdenek épülni, és Mexikó városában van az Universitas, melyben hely jut a művészeteknek és tudományoknak, spanyol és latin nyelven könyveket nyomatnak, s ifjú licentiatusok és doktorok hagyják el kapuit. Jó rendbiztonság és a bíróságok hatalma őrködik az indiánok felett. Mindenütt községházak emelkednek, a falvakban ők maguk választják bíráikat és tisztjeiket, s ezek bizony éppoly ünnepélyességgel, tudással és komolysággal mondják ki határozataikat, mint minálunk, Hispániában. Csak főben járó esetekben ítél felettük az alkirály. A kacikák megőrizték szörnyű gazdagságukat, szolgáik és apródjaik kísérik őket, drágaköves szerszámú lovakon vágtatnak már egymást meglátogatni. A legtöbbje saját istállót tart, lovakkal és öszvérekkel, s ezekkel bonyolítják le birodalomszerte a kereskedelmet. Számos indián mestere már a lovaglásnak, s minthogy minden ügyességükben kiválóak, hamarosan előrehaladnak kultúránkban.

Bizony, ilyen csodálatos és emberfelettinek látszó eredményeknek alapkövét mi raktuk le ezekben az országokban - de mit is értünk el mi, akik ezt végigcsináltuk? Vajon hol emelkednek síremlékei a hősöknek, akik elestek a conquistadorok közül? Hol látjuk címerüket, hol díszlenek kastélyaik azoknak, akik elmenekülhettek ezer halálnak torkából? Bizony... ezeket hiába keressük. Azok, akiket elfogtak, nem kerülhették el az indiánok lakomáit, a többiek pedig alig arattak maguknak földi dicsőséget... Azok közül, akik még élnek, talán én vagyok egyik legidősebb, nem voltam a legrosszabb bajtársaim között, s összeszámolván száztizenkilenc ütközetre emlékszem. Mi bizony vérünknek hullásával foglaltuk el ezt a földet, amely a császárnak nem került egy fityingjébe sem. Irtózatos értékek vándoroltak kincstárába, s nem volt egy sem közülünk, aki neki megtagadta a kijáró hódolatot. Mindezek ellenére, ha minket, akik még élünk... gyermekeink és unokáink aranyunk és kincsünk után kérdeznek... bizony nem tudjuk, mit mondjunk nekik. Azt mondhatom, nyíltan, hogy alig maradt többünk, mint tetteink bizonysága, s ezért kérek társaim nevében is engedelmet, ha talán e műben túl sokszor említettem volna meg vérünk hullását és küzdelmeinket. A madarak és felhők, melyek nehéz óráinkban elszálltak vérző fejünk felett - már nem tudnak erről mesélni -, így nekünk legyen szabad erre még emlékeznünk, akik mindezen tetteket véghezvittük... Rokonaimnak és véreimnek aranyat és kincset nem tudok testálni - így kérem őket ezért, alázatos szívvel, ne ítéljék meg a szegény Bernal Diaz del Castillót, aki nem tudott e szép birodalmakból magának más földi értéket kihasítani, mint mocsoktalan, tiszta nevét..."

Az öregek, katonák és alantasabb tisztek kendőkkel törölgették szemüket. Az öreg hang végigvibrált a termen, szétütötte az árkádokat s a sima, egyenes falaknak vonalát, végigszaladt a Völgyön, látta az őserdőket, hallotta a kagylókürtöket, amint elbődülnek, s a teocalli tetején megszólal Huitzilopochtli lábánál a dob. El Galante állt, mint fehéredő nyárfa... a rend felborult, mindnyájan csoportokba szóródtak, az este leesett, és amint hirtelen betört tropikus feketéje, az apródok újfajta, ernyős olajlámpákat hoztak be a terembe. Tecuichpo felkelt, és megsimogatta Marina vállát, s aztán szemével megkereste Marina és a Fekete Virág fiát. Csendesen megindult egy oldalkijáraton, mely még valamikor a régi palota oldalából nyílt, levezetett a kertekhez, s belenyúlt a védett, csendes öbölbe. Marina követte, a legényke és a

férfi. A vértesek elszunnyadtak az előcsarnokokban, mindenki konyhaörömére lesett, e nagy némaságban teremtett lélek sem vigyázott az alkirályi rezidencia hátsó frontjára, kertészek és rabok sem hordták ma este a kanna vizeket. Észrevétlenül értek el a kanyargó ösvényeken a tó partjához. Az egykori Tecuichpo mély, szonorus torokhangon valamit kiáltott az éjszakába, s most egyszerre cseppnyi világosság mécsfénye villant fel, egy indián bárka, hatalmas kivájt fatörzse kibélelve fehér, hímzett gyapottakarókkal. Két indián szolga vezette őket a csónakhoz, s az úrnő mondta nekik, hogy itt maradnak. „A férfiak evezzenek - én majd kormányozni fogok, én ismerem a járást." A fiú felhajtotta iskolás tógáját, s don Martin lecsatolta fekete bársonyköpenyét. Nézték egymást. Az evezés mesterségét, ifjúurak gyermekkorukban tanulják, most jó keményre kell fogni az evezőket, a két szolga ellöki a partról, siklanak bele a lágy, hullámtalan, olajos vízbe, melyen egészen egyedül vannak, senki sem zavarja a víztükör felől, hallgatnak a sziluettek, s ahol elkanyarodnak, látják, mint gyullad ki ezer gyertyafényével az alkirályi palotának csillogó üvegű ablaksora. Kanyarogni kellett a zsombékosban, hínár fogta át az evezőket, moszatot kapartak a lapátok, ilyenkor mélyebben, egyre mélyebben kerültek, a fekete tónus ráereszkedett a partok vonalára, nagyon távolon villantak a fények, s aztán lassan magukban maradtak, kis himbáló, libbenő pont a mexikói nagy tavon.

Ösztönével tájékozódott. Évek és évek teltek el, hogy nem járt erre, e hínáros, eliszaposodott holtágacskában, melyet magasan vert fel a nád s az ezer színű mérges, bütykös vízinövények - emberfia nem járt erre, csak költő lápi madár. Ösztöne vezette, e biztos, megmagyarázhatatlan indián ösztön, mely évezredes vándorlások közt nemesedett, s az apró, növő jelek rengetegében álomban is kiismerte magát.

Bekanyarodtak egy kiugró mögé. Már fáklya fénye villant kezében, előrevetette világát, kis öbölféle volt, ahová be lehetett taszítani a ladikot. A két férfi ment előre, kisegítették az asszonyokat. Mindannyian tudták, hogy biztos útra mentek Tecuichpóval. A fény szétszaladt a part vonalán, s ráborult egy gyalogcsapásra. Libasorban léptek, egymás mögött a zsombékosba vágott ösvényen át. Embermagasságon jóval túlnőtt bürkök és sásak nyelték el zajukat, tőzegbe mélyedt a spanyol saru, s vigyázva mentek egymás lábnyomába, meg ne csússzanak a sikamlós lápvilágban.

Az alacsony épületet egészen körülnőtte a bozót. Látszott, esztendőre már csonkagúla-teteje nem is fog kilátszani a mindent benövő indák közül, a liánok áthatolhatatlan falat vonnak köréje, s a kő éles, tarka színét istenfrízeivel együtt elnyeli a tropikusan bontó és romboló vegetáció. Tecuichpo rávetette a fényt: az ösvényféle elkeskenyedett, most már megzizzent a gallyvágókés, a machete, e széles kasza alakú bokorgyérítő szerszám, az indák szétmetszett inai húsosan és fájdalmasan himbálóztak. Tecuichpo megállt a bejárat előtt. Széles, alacsony nyílás volt, két hatalmas, ocelotfejű kőisten tartotta a keresztpárkányt, melynek frízén írásjelek szövevénye királyok emlékéről beszélt. A fiatal studiózus olvasta a fáklya fényénél e jeleket és mondta:

„Molch király szólott azoknak, akik utána mentek: e helyen hallgasson el minden más szó, mely azoknak szava, akik földet és eget teremtettek, és parancsolnak a vérnek, és örvendenek, ha megdobban az élő smaragd. E kapun belül más arca van az örömnek és a fájdalomnak..." Ennyit tudok olvasni, mondta. Tecuichpo bólintott:

- Jól olvastad. Nekem már gyenge a szemem, és nem oldom meg biztosan a jeleket. De Molch király szavára emlékezem, mi - én és atyám az ő véréből eredtünk, és a te ereidben is Molch vére van.

A kapuboltozat reves fából ácsolt ajtaját csak egyszerűen be kellett tolni. Innen jobbra és balra vezetett egy-egy folyosó. Tecuichpo ment elöl és a többiek utána, don Martin a legutolsó, égő fáklya az ő kezében is, mely megperzselte sápadt, fekete ruhás figuráját, s a kis gyér, fekete szakáll foltja visszatükröződött az olajzöld, különös arcon. Kanyarogtak. A járat most a föld alatt vezetett, mintha sírkamrákban tekerőzött volna minden, az ifjú Hernando keresztet vetett, s don Martin megfogta a mellén csüngő Szent György medáliát, melyet még atyja viselt az otumbai ütközetben. Marina ment, kicsit elnehezedett testtel, de fellobbanva a régi kaland-sóvárgásban, e bizonytalan úton, csak a lépések halk percegése mutatta e száraz, porondos ösvényen az utat. Teljes sötétség volt, amerre leesett a fáklya függönye, s nem világított meg semmi más fényforrás.

Lehajoltak s megint felegyenesedtek. Tecuichpo halk szóval mondta: „itt vagyunk", és bevilágított a sírkamrákba a fáklya. A fiatalok, akik sohasem láttak azték királyi temetkezőhelyet, csodarévedezőn tekintettek körül a régi istenek lakóhelyén. A fal mentén, kinyúló kőpárkányon szélesen elterpeszkedő, tollkoszorús, hasas kőfigurák, démonok füstölőedénye, melyben megvillant a parázs, s percek múltán meleg illatos gőz szállt felfelé. A földön, kivájt onyxlapon csontvázak feküdtek. A koponya türkiz-szemeket hordott, és aranylapocska szorította össze a rég meglazult állkapcsokat. Egy achátkövön aranymaszk feküdt, kisebb, asszonyosabb, előtte kösöntyűk, gyűrűk és karikák, apró jadefigurák, csonttűk, karperecek, elmúlt asszonyok ékessége, melyet elvittek magukkal a boldogabbik útra. Az ajtó előtt, mely másik kamrafélébe vezetett, megálltak egy pillanatra. Az ocelotlovag rejtélyes, mesékben sejtetett, híres arany-páncélja állta el a bejáratot. Hatalmas, bonyolult aranyfejéket cipelő, hieroglifáktól meg-megszakított arcú, stilizált, emberformájú jaguár meredt feléjük, valószínűtlenül karcsú nyakán kösöntyűk és gyöngyláncok sora s alul a páncél szárnya, mellszélességben, ez is tele cirádák-kal, kidomborítva, majdnem betűformán, melyről Hernando leolvasta az Alfa és Omega jelét.

- Molch király viselte - mondta váratlanul spanyolul Tecuichpo, mert ez idő tájt már keverték a régiek is egymás között a nyelveket, így mondta: „király", arról, aki törzsének harmadízbeni uralkodó ősatyja volt. „Ezt viselte, amikor ment az otomik ellen, amikor maga alá kényszerítette a harcos hegyilakókat, s megtette mindazt, amiért nagy királynak mondták a krónikák - de nem ezért hívtalak benneteket is."

Ájtatos kézzel széttolta a két üreg között himbálózó, levegőben lógó páncélt, mely riasztó jele volt a rettentésnek, sírrablók rémülete, akik szembekaphatják magukat e vicsori, vérszomjas ábrázattal, mely egykoron ott villant meg az indián király melle táján. Tecuichpo szétvonta a páncélfüggönyt.

- Várjatok.

Végigcsillantotta fáklyával a kamrát, aztán letűzte a szegélykő oldalába. Így intett nekik, hogy bejöhetnek. A két férfi hajadonfővel, Marina fátyolosan, így léptek be, lábujjhegyen, lélegzetüket visszafojtva. Marina volt az első, akinek hangja diadalmasan felbúgott, mintha orgona szólalt volna meg a levegőtlen sírkamraüregben:

- Smaragdbábu!

A fáklya fénye ráesett az aranyból készült csodálatos szoborra, mely nem volt az istenirtózat áldozati kultuszával megterhelve, egyszerű volt, meztelen, csupán asszony, aki talán száz fiúnak odaadta magát, egyszerűen és majdnem mosolyogva, mezítelenül a sárga fém puhaságában, meghajolva kissé, lehunyt szemmel, tényleg... majdnemhogy mosolyogva...

Tecuichpo megsimogatta, kendőjével végigtörölte, a rászemelt portól megtisztítva aranytestét, mintha testvérének tette volna, mosolygott, amint látta, hogy Marina közelebb megy hozzá, hitetlen tamás-mozdulatokkal, minden megelevenedik előtte, harmincegy esztendős délután

emléke, Axayacatl palotájában, amint végtelen szövevényű folyosókon által eljutottak a titkos kamráig, ahol Smaragdbábu talányos figurája körül üldögéltek az asszonyok, s a boldog emlékezetű hercegnő, Alvarado úr felesége mondta el mindnyájuknak, asszonyoknak a mesét, s a sarokban hallgatott a sötét árnyék, Hernando Cortés.

Marina közelebb ment, és megsimogatta a Smaragdbábut... asszony volt, és nem ijesztette tündöklő meztelensége, mely átütött az időn. Sors volt, s rendelést példázott.

- Hogyan tudtad megmenteni Smaragdbábut?

- Három nappal azelőtt... amikor nem volt már sem víz, sem étel Tenochtitlánban, amikor már láttuk, hogy minden csak néhány nap... az is hiába, amit tettünk... én éjnek idején kis ladikon kiszöktem, hoztam drágaságokat és hoztam e szobrot, Molch király aranypáncélját én vittem magammal, és hoztam e sírkamrába, mely egyszer Molch király házanépét rejtette. Ti tudjátok, hogy Smaragdbábu Molch király leánya volt. Visszahoztam anyjához és húgához e leányt, nem akartam, hogy idegen emberek... ahogy akkor mondtuk... akiket kiöntött tajtékként a tenger, fehérek... hogy azok rátegyék kezüket, végigsimítsanak kebletövén, kitépjék köldökéből a smaragdkövet, gonoszul és paráznák módjára röhögjenek ágyéka felett, melyet elborít a pihe... szép volt, fiatal volt, meztelen volt. Ami bűne volt, levezekelte, a zsinór ott fonódott nyaka körül. Nem adom a szobrot idegen kézre. Ezt az utat nem tudta uram, a Lecsapó Sas, és nem tudta más, mint két legényem, akik elvesztek az ostrom alatt. Én tudtam e rejtekhelyet, mely kívülről régi, romba dőlt sírt mutat és belülről üres sírkamrákat. Én hoztam ide... diadalmasan és boldogan hoztam, mert tudtam, ez nem kerül senki kezére,... és nem tudta ezt uram, Guatemozin, amikor kínozták, ezt a rejteket nem árulhatta el. Ma, harminc esztendeje már beszélhetek. Don Thoan Cano özvegye, Moctezuma grófnője vagyok, ami az enyém, az az enyém. De én nem viszem el innen Smaragdbábut, és én nem akarom, hogy valaki más is tudja.

A fiatal Ixtlioxichitl meghajtotta fejét. Arca mozdulatlan volt, a studiózuson nem látszott semmi felindulás.

- E szobor volt a gyűlölet megindítója Tezcoco és Tenochtitlán között. Ha nincsen Smaragdbábu, akit Molch király adott a Böjtölés Urához - nincsen háború a két tavi ország és a két tavi város között.

- E szoborral szakadt ránk az átok. A Böjtölés Ura megosztotta házanépét. Atyád, a Fekete Virág, a sápadtarcúakat választotta, hogy úrrá legyen, császárrá lehessen Tezcoco és Tenochtitlán fölött. A Fekete Virág egyedül ül palotájában, és kerülik őt, mint bűzhödő, szennyes beteget. Te gyermeke vagy, te bölcsebb vagy nála. Te egybeszeded a hagyományokat, és lerovod őket, és tudós emberek nevelnek. Mi mindnyájan már keresztények vagyunk... De Smaragdbábu nem olyan oltárkép, melyért kárhozat járna, amilyeneket ledöntögettek rendre a szent emberek. Érezted-e te, fiam, hogy Smaragdbábu kapocs és kés mi kettőnk királyi háza között?

- Mi mind a ketten Tláloc törzséből származunk. Az ocelot-fejű nevetett, amikor tavaszon elhozták elébe a friss áldozatokat...

- Jól tudod mindezt, mert őseid hite volt, s nem kell szégyellned magad érte. Te tudod, hogy Tláloc nevetett, amikor tavasz volt... és én hallottam sírni, hallottam, amikor jajgatott a kapufélfákon... ma harminc éve és egy napja... éjjel, amikor étlen-szomjan ott veszkődtünk a néhány megmaradt föld alatti veremben, egész éjjel és egész este hallották, amint vonított és kiáltozott, zokogott, mintha egyszerre lenne jaguár, ocelot, sebesült szarvas, marcangolt kutya... Úgy siránkozott, siratta Mexikót.

- Miért hívtad el don Martint, mivelünk?

- Anyja Marina és atyja Malinche. Mindkettőjüknek ugyanazt a nevet adta a nép. Ketten egyek voltak, és Marina fia és Malinche fia csodálatos példa nekünk. Az első mag, mely megfogant Anáhuacban. Ha mindez békésen, vér nélkül mehetett volna, talán az ő fajtája jött volna, miként ezt az én atyám akarta, amikor húgomat felkínálta Malinche ágyába. Ő hitt abban, hogy a Tollaskígyó ágyékából eredtek, s úgy borulnak rá majd magjukkal erre a földre, mint csodálatos orchideák. A Haragos Úr így hitte. Ezért hívtam ide, Malinalli, a fiadat... és talán azért, hogy nézzem... nézzem az arcát, és talán utoljára az életemben keressem, hogy mi maradt az apjától benne.

- Szeretted Cortést?

- Reszkettem és féltem tőle, és mégis kívántam. Szeretet és idegenség közt éltem. Míg megperzselt a lángja... a mohóság, amit mi, a mi férfiainknál nem ismertünk soha... Azok úgy sodortak le a gyékényükről, mint elszagolt virágot... gondtalanul, merev arccal. Soha egy simogatás, kedves szó, jóság... soha semmi. És akkor jöttek a spanyol férfiak, olyan volt a hangjuk, ha szerelmet akartak, mint a húros hangszeré, mély volt és csodálatos, és nem volt közülünk való asszony, aki ennek ellent tudott volna állni... ahogy ezek a spanyol férfiak szerettek, mohón és sohasem laktak jól tőle, fáradhatatlanok voltak... holott mi... másként szoktuk, magukba burkolózó, asszonytalan uraink mellett, akik elnéztek felettünk, míg mi befogadtuk magunkba az ölelésüket. Malinalli, mi mind a ketten bűnös asszonyok vagyunk, akik sírját ástuk Anáhuacnak. Te és én és mind ez az ezer és ezer indián asszony, aki eldobta a régi urát, nem ment utána, mint illett, amikor megtértek az örök napos mezőkre, hanem belevetették magukat a fehér karok közé, és sikítottak a gyönyörűségtől, érezték, hogy szabad megszólalniuk. Te... Malinalli... ahogy uraink és atyáink szolgák lettek, úgy lettünk mi, asszonyok e tajtéktestű emberek házában úrnők és szabadok. Érted ezt, Malinalli?

- Én meséltem fiamnak... arról az első estéről... miért szégyellném, hisz úgy hányt a sorsom, mint egy leszakadó falevelet... én készültem az áldozatra, vártam, mikor ér véget a spanyol tánc, s jön a papjuk, s megkeresi mellem alatt az élő smaragdkövet... ezt vártam, így megriadva, minden idegen és ismeretlen volt... azok a férfiak, akik eddig tűrtek, a tabascói kacika, a kereskedők, akik vittek... Hallgatagok voltak, és parancsokat dobtak felénk. Az első este... Malinche sátorában... Isten legyen kegyelmes véle, ahogy a jó atya, Olmedo bejött hozzám, megsimogatta a fejem, ahogy tudott, mondott valamit, inkább csak a szeme csillogott, amikor rám nézett, keresztet rajzolt a homlokomra... én meg dideregtem, akkor levette köpenyét, durva, barna szövet volt, nehéz és szőrös, amilyent itt nem csináltak soha, és a vállamra terítette, és én belehúzódtam, egyszerre sírni tudtam, és emlékeztem az egyetlenre, aki jó volt hozzám, az apámra, és sírni kezdtem. És ekkor valami nagyot és nehezet éreztem magam mögött, az én jó uram, Cortés állt mögöttem, fekete szakállával... akkor láttam ilyent először, olyan volt, mint idegen vallás babonája és nézett. Forró volt a keze, te tudod, hogy nekik mindig melegebb a testük, láza is volt... olyan forró volt, ahogy végigsimogatta a homlokom, és ő is betakart, és fejem felett beszéltek az atyával... nem értettem, csak láttam, az atya valamit mond, keményen és majdnem haragosan. Cortés elfújta a gyertyalángot, ő is keresztet rajzolt a homlokomra. Azon az éjjelen egyedül voltam a sátorban, és kint, a sátor előtt kivont karddal őrködött boldogult jó uram, akkor apród Xamarillo. Tecuichpo úrnőm, te tudod jobban, hogy mi... asszonyok jobban szerettük urainkat, mert igazabban, szebben tudtak szeretni minket.

- Milyen különös volt a tekintete, amikor látta Smaragdbábut, ahogy ráesett a fény, és doña Luisa mesélt róla... megmerevedett tekintete és nézte és látta benne az élőt, aki elvitte a fiúkat a gyékényéhez, és megfojtatta virágos zsinórral... Mintha egyesült volna Smaragdbábu és Cortés.

- Amikor szétvált az ösvény Anáhuac két királyi háza között. Csend volt. Egy papagáj ijedten rikoltozott, párját kereste, kis szellőző csatornán tört be a hang, a mélyen fekvő sírkamrába, melyet megvilágítottak az elhagyott istenek.

- Áldozzunk Smaragdbábu emlékére?

- Mit adsz ide áldozatra, asszonyom és anyám?

- Én belevetem a gyűlöletet, melyben neveltek és amelyben éltem. Ezért hoztalak el téged, akinek már nincsen régi neved és én nevezlek el téged, ősi szokásunk szerint és ősi jogon, minthogy én maradtam meg egyedül azok közül, akik Haragos Úr ágyékából eredtek. Én nevezlek el téged Beomlott Ösvényt Újraegyengetőnek. Áldozom a haragot Tezcoco és Tenochtitlán két királyi háza között. Illanjon el Fekete Virág emléke, s könnyen találja meg az utat, mely a végtelen mezőn atyáihoz, a Böjtölés Urához és a Böjtölő Rétifarkashoz vezet.

- Úristen akaratából, aki veszendő lelkünk megmentésére szentelt vízzel hintette meg homlokunkat, könyörgök atyámért, hogy ne atyáihoz, hanem a boldogokhoz találja meg az utat.

- Itt állsz, Ixtlioxichitl, két út közt és tétovázol.

- Mindenki tétovázik, asszonyom és anyám. Egész Anáhuac, amit mi már Új Hispániának mondunk, könnyein keresztül lát mindent, ami régi, de két kézzel ragadja meg új hitét, hogy olyan legyen lelkében, mint csodálatos urai, a spanyolok.

- Én a San Jago rend keresztjét viselem. Én nem hiszek a Tollaskígyóban, nem hiszek Tlálocban, és nem hiszek abban, hogy a nap küllője kitépett gyermekszívekből épített pályán mozog. De ha azt mondanátok, hogy tagadjam meg mindezt, zúzzam szét kezemmel Smaragdbábut, törjem össze Molch páncélját... én, Szent Jago kommendátora... én inkább tőből lemetszeném kezem, mintsem tagadjam, hogy ezeket az isteneket tisztelte gyermekként az édesanyám...

- Mi mindnyájan áldoztunk már Smaragdbábunak. Te, hercegnő és a fiam, az ifjú Hernando és fiamnak atyja, aki csendes tekintetével néz már le a megbékéltek közül, s aki úgy rendelte, hogy hozzák át testét a nagy vízen, s nyugodjon ebben a földben. Ő is áldozott, ahogy férfiak szoktak, mérhetetlen sok vérrel, talán még többel, még sokkal többel, mint a te atyád, Tecuichpo, amikor a te születésed napján húszezer szív áldozatát mutatta be a teocalli tetején. Malinchének nem volt véres a keze... de mégis minden tőle eredt... nem fojtott meg senkit és nem tépte ki senki szívét, de ő égette meg először a partvidéki kacikát, az ő embere volt Alvarado, aki karddal vágta szét az érlelődő tengericsövek táncát... és Cholulában, amikor anyaként jött hozzám egy öregasszony... mindezzel Cortés áldozott... amit kiontott ő és az ő nevében és a szeretet nevében... és órákig és órákig lovagolt, ha hallotta, hogy eldugott falvakban áldozni akarnak foglyokat az isteneknek... szétverte a kalickákat, megszabadította a foglyokat, s körös-körül vértócsában hevertek a többiek... sistergett a vas a meztelen testükön, ahogy jelezte őket. Úgy jött Cortés, mintha rendelés lett volna azért, mert szétnyílt az út Anáhuacban, s gyengék, erőtlenek voltak a régi istenek.

- Mindnyájan áldoztunk Smaragdbábunak, aki a viszályt és gyűlöletet hozta, s erősebb volt, mint Tláloc, közös törzseink apja, aki nem tudta elegyengetni az utakat, s csak sírni tudott a romba dőlt falak és templomok felett.

- Anyám, már majdnem hajnalodik, korán virrad. Itt állunk egy körben, nézzük a régieket, és lassan kívül fogunk esni az időn.

- Egy ásóval te el fogod hantolni a kijáratot, Martin. Mi már öregek vagyunk, és talán sohasem jövünk el többé Smaragdbábuhoz.

- Azt gondolod, asszonyom és anyám, hogy ezzel el tudod temetni a gyűlöletet?

- A te atyád, Fekete Virág, amikor ifjú volt, mint te vagy most, ilyenkor, nyár végi éjen kiosont az erdőkbe, és levetette emberformáját, jaguárrá változott, ijedt, szegény erdőjárók torkát harapta, megrohanta a néki nem tetsző tanácsurakat... csupa ifjú lehetett, akiket vezetett, amikor éjszakánként gyorsan ítélt, s reggel újra palotájában volt, és lesütött szemmel várta a Böjtölés Urát... Látod, ha én erről beszélek, én, aki talán egyidős vagyok a te atyáddal, s aki hallottam az én atyám házában ezeknek az éjszakáknak hírét... ha én erről beszélek, te mosolyogsz, és nem hiszed, s feljegyzed, mint valami régi mesét, olyanformán, mint ahogy Bernardino atya... az a rőt szakállú hallgatja az öreg parasztokat... Pedig a te atyád volt, aki most is ott bajlódik, beteg testtel s magába roskadottan a tezcocói kertek között... Hidd el nekem, hogy a gyűlölet és a szeretet, a béke és megbékélés néha alig súlyosabb, mint néhány maroknyi a földből, amellyel újra elhantolod a sírkamra bejáratát.

A papagájok rájuk nevettek, ahogy újból kiértek a levegőre. A torz, faragott kalendáriumkő liánköntösben mutatta, merre vezetett valaha az út, amikor Molch király ide kísérte ki házanépét. A folyondár benőtte az egykori kriptatemplomot, s most alaktalan, szétmállott tömegében szomorú dombocska volt, egy a sok-sok sírdomb közül, melyet lassan őröl az idő, s ilyenkor talán már másodszor is édesítenek a vaníliavirágok. Az út lejtősen vezetett, így messziről látszott, hogy két öregasszony, két indián asszony botorkál lefelé, s a kezükben tartott fáklya lassan egybeolvad azzal a gyér világossággal, mely hajnaltájt Anáhuacban percekre előzi csak meg a kirobbanó, tropikus napot.

Vége

Az író utószava

Írói sorsom döntő élménye és fordulata lett az *Esőisten*, így már korábban, többféle fogalmazásban próbáltam formába önteni, amit fogantatásának vagy inkább eredetlegendájának mondhatnék. Igyekszem így ezt a visszaemlékezést - amikor ráhajlok múltamra - rövidre fogni.

Huszonhat éves koromban jó sorom rövid időre Londonba vitt. Egy nap az Oxford Streeten levő hatalmas áruház, a Selfridge's kapuja előtt álltam meg: könyvvásárt hirdettek. Kötetek tízezrei sorakoztak a polcokon, termeken át. Miért épp Prescottnak, a múlt század közepén élt kitűnő amerikai történésznek két vaskos műve kötötte le pillanatnyi figyelmemet? - bizonyosan a sors rendelése volt. A szerző nevét nem ismertem, de a címek - *Peru meghódításának története* s *Mexikó meghódításának története* - lenyűgözött. Gyermekkorom óta sóvárogtam azután, hogy többet tudjak e titokzatos civilizációkról, mint amennyit a jórészt észak-amerikai környezetben lezajló indiánregények sejtetni engedtek. Belelapoztam a *Peru*-ba. Elragadott a stílus világossága, a bő tartalomjegyzék, a sokrétű jegyzetanyag. Megvettem a könyvet. Amikor az éjszaka kapujában odahaza letettem, éreztem, hogy a másikat, a Mexikó-t is meg kell szereznem, hiszen a szerző sokszor hivatkozik azték párhuzamokra vagy ellentétekre. Másnap, számot vetve lehetőségeimmel, újból bementem az áruházba. Ám éjszaka lebontották a könyvkiállítást, a lektür visszavonult az őt megillető keretekbe, semmi sem állt tegnapi helyén. Egy idősebb kiszolgáló férfi segített ki, aki közölte, hogy tudomása szerint minden itt kiállított Prescott-könyvet eladtak, viszont az áruház morális vállalása szerint egyetlen vevő sem távozhatik csalódottan, így lemegy a raktárba, utánanézni kívánságaimnak. Már épp menni akartam, amikor fél óra múlva megjelent egy kissé sérült kötésű kötettel. Ezt nem állították ki. Ma is itt áll „mexikói" polcomon.

Így kezdődött: szeszélynek, majd erősödő szenvedélynek. Az első bökkenő a lassan kiszélesedő stúdiumok síkján az volt, hogy az egykorú források s dokumentumok jórészt spanyolul szerepeltek a XVI. század elejének archaikusabb, göröngyös stílusában, melyet még nem érintett sem a reneszánsz, sem a Spanyol Aranykor lehelete. Ha olvasni kívánom a Prescottól megjelölt auktorokat, meg kell tanulnom előbb a kor nyelvét. Olaszul tudtam; egy barátommal együtt vetélkedésképpen belekezdtünk a „castellano" megtanulásába, magánszorgalomból. Az első szerző, akit összefüggően olvastam - Cervantes volt; még elég közel a Conquista korának nyelvhasználatához.

Jártam múzeumokban, könyvtárakban; főként Bécsben leltem meg sok mindent, amit az egyébként e téren is oly gazdag akkori Fővárosi Könyvtár (ma Szabó Ervin) központi anyagában nem találhattam meg. Egy évtizeden át gyűlt a matéria, itt-ott jegyzeteket is készítettem, de az egész csak formátlan szenvedély volt, a közép-amerikai téma iránti lelkesedés. A tudat alatt bizonyosan ilyen módon próbáltam védekezni az egyre komorabb idők szorongató aktualitásától.

Első nagyobb elbeszélésem jelent meg a *Nyugat*-ban, ezzel e nevezetes szellemi kör perifériáján kaptam helyet. Móricz Zsigmond kedvessége és szerkesztői jóindulata bátorított fel, hogy megemlítsem a prekolumbián témát, amellyel szerepelni szeretnék a Nyugat hasábjain. Nem kaptam biztatást, inkább atyai tanácsot. Próbáljam feloldani magamban a „görcsöt" azzal, hogy regényt írok az egész matériából, s utána bevágom a fiókba. „Akkor majd mehetsz tovább." Akkor villant fel először, hogy az ősanyag alkalmas lehetne regény kialakítására. De az 1934-35-ös Magyarországtól mi lehetett volna idegenebb, mint két civilizáció végzetes összeütközése, a világ másik hemiszférájában, öt évvel a mohácsi vész előtt?

Egy regénypályázat, amelyet az akkori előkelő Athenaeum kiadó felhívására nyújtottam be, váratlanul avatkozott bele sorsomba. A pályázatnak Londonban kellett eldőlnie, a kontinens legnagyobb kiadói vettek részt a küzdelemben. A győztes hallatlan népszerűséget, világhírt s anyagi sikert remélhetett a pályázat feltételei szerint. Később megtudtam, hogy a magyar válogató bizottságban *Eurázia* regényem egy szavazattal maradt Földes Jolán *A halászó macska utcája* című regénye mögött. A vita erős volt, ebben Babits Mihály is részt vett. Végül is *A halászó macská*-t küldték Londonba, az *Euráziá*-t viszont kiadásra ajánlották az Athenaeumnak.

A kézirat hónapok óta hevert, névtelenség csuklyájával letakarva, a kiadónál. Sienában ért utol a pesti távirat, mely számomra váratlanul közölte a „második díjat"; Rómába érve már a magyar lapokban is olvashattam mindezt.

Amikor az *Eurázia* 1937 elején megjelent - akkor már Földes Jolán regényét világérdeklődés övezte: a magyar mű nyerte meg a pályázatot. A figyelem ezért annál is inkább ráterelődött e pályázaton szereplő regényekre, mert az Athenaeummal kapcsolatban álló Est-lapok reggel, délben, este szították a propagandát.

Első regényemet elsőkönyves írónál szokatlanul magas példányszámmal hozták ki, el is fogyott, így elhangzott Sárközi György kérdése: mi lesz a következő regénykézirat, amellyel az Athenaeumhoz - mint szerző - bekopogtatok. Néhány perc lehetett csak, míg beszéltem, annyit mondtam, hogy az európai-spanyol és a prekolumbián-azték civilizációk halálos küzdelmének történetét szeretném megírni, de nem az események krónikaszerű síkjáról szemlélve, hanem leereszkedve ezeknek a kultúráknak a gyökeréhez. Barátom, szokása szerint, félrehajtotta fejét, s csak annyit mondott: Próbáld meg, talán sikerül. Ebben a pillanatban született így meg a mű, így lettem - történelmi regényíró.

Nem ment minden könnyen. Az anyag formát öltött, a kézirat dagadt. Ha egy múltat idéző író kulisszát formál története köré, úgy ezt csak akkor kell nagyobb apparátussal kiegészítenie, amikor nem számíthat a szokásos közműveltségre, hanem amikor valamilyen perifériális, meghökkentően ismeretlen világra próbál világosságot vetni.

Ma már hatalmas könyvtárak fogják össze, főként Amerikában a majdnem áttekinthetetlenné bővült prekolumbián irodalmat. De ez a tudomány a harmincas években még csak néhány tudós és archeológus szűkebb körű, a közérdeklődésre alig számító munkaterülete volt. Amikor önéletrajzi köteteimhez anyagot gyűjtöttem, nem emlékezem, hogy találtam volna a kor (1914-1939) hírlapanyagában ide vonatkozó tudósításokat. Ezért úgy éreztem, előbb meg kell teremtenem a történelmi hátteret, mielőtt magának a regénynek drámai sodrába belekezdhetek. Ezek a folklorisztikus, régészeti ismereteimmel támogatott „décor"-ok bőven is szerepeltek első kéziratomban.

Másfél esztendeig tartott a könyv megírása. Polgári munkám mellett csak fukarul megtakarított időmben dolgozhattam.

A kötet vaskos lett. Szerződés nem támogatta, inkább valami baráti jóváhagyás, Sárközi szava. Az Athenaeum közben átvette egy német kiadó kísérletét: a beérkező kéziratokat nem hivatásos lektorok kapták először kézhez, hanem az Athenaeum irodai személyzete, mint az átlagolvasó prototípusa, egyéni mérlegelés szerint, így került az *Esőisten* egy fiatal lány kezébe, aki mint idegen nyelvű levelező dolgozott a kiadó titkárságában, ő vállalta az első kritikus szerepét. (Ma Londonban él, a legkitűnőbb fordítók közé tartozik magyar-angol viszonylatban.) Ez az első, amatőr lektor - mint később megtudtam - lelkesedett a témámért s a kidolgozásáért, és őszinte igyekezettel ajánlotta a kiadást. Ez az elfogulatlan segítség (személyesen nem ismertük egymást) a legjobbkor jött. Meggyőzte a Sárközi véleménye fölött is

döntő kiadói tanácsot, hogy talán nem vallanak szégyent e szokatlan történelmi kirándulással. Minderről akkor nem tudtam, inkább azt éreztem, hogy a kiadás ügye valahol megrekedt.

Firenzébe mentem szabadságra; ott egy este meglepett a kétség. Mint aki végiggondolja az elmúlt hónapok munkájának történetét, úgy idéztem fel magamban az *Esőisten* megírásának emlékét. Egyedül voltam Itáliában, az akkor már tengellyé durvult fasizmus riasztó jelenségeivel találkoztam, világvége hangulat vett rajtam erőt. 1938 tavasza volt. Levelet írtam, moszkitók zümmögése közepette, Sárközi Györgynek. Mint aki bizonyítani próbálná, hogy munkája érdemes a nyomdafestékre. Nem tudom, mi történt a levéllel, de amikor visszaérkeztem Budapestre, anyám beszámolt egy telefonüzenetről, mely tudtul adta, hogy az Athenaeum a kiadás mellett döntött.

Sárközi lektorként azt kérte, hogy „legalább huszonöt százalékot" töröljek a kéziratból, a szokatlan terjedelem miatt. Elsősorban az „ismeretelméleti" részeket. Hogy ellenőrizhesse a rombolás munkáját - a kihúzásokat piros tintával kellett megejtenem. (Abban az időben a nyomdák irgalmasabbak voltak a szerzőkhöz, mint manapság. Nem számítottak a kéziratjavítások a gépírt oldalakon; a szedők gyakran még írók valódi kéziratait böngészték, mielőtt megindíthatták a gépezetet.) Gyötrelmes munka kezdődött részemről, sok részlet, aláfestés temetője. De mégis messze elmaradt a kívánt negyedrésztől, fele volt csak, ami kimaradt. Egyébként ma is össze tudnám számolni, ha erre vállalkoznék, mert az eredeti, javításokkal s törlésekkel teleszórt manuszkriptum csodák csodájára megmaradt.

Az első korrektúrát valamikor 1938 vége felé kaptam meg, az Athenaeum bőrmellényes, biciklis küldönce hozta, jó hírek hírnöke. Önéletrajzom harmadik kötetében sokat írtam e hónapok aggasztó légköréről, azokról az eseményekről, amelyek könyvem sorsát is szegélyezték. Egyszer-egyszer felmentem érdeklődni Sárközihez, tőle azt a lakonikus választ kaptam: mi úgy dolgozunk, mint mindig, egyformán, töretlenül, míg engednek, míg a horatiusi hasonlat szerint végleg el nem temetnek a romok. Így dolgozott.

Már egyszer, 1937 tavaszán, Könyvnapon ott állhattam az Athenaeum-Est lapok sátránál, a Nemzeti előtt. Újra eljött a Könyvnap, ott dedikálhattam az *Esőisten* kis könyvgúlája előtt. A borítólapot Filo - Mihályfi Ernőné - készítette, akkor új, nagyon szépen sikerült montázstechnikával; az *Esőisten*-t ábrázoló agyagedény vörös színt kapott, élénk kék háttérben. Valóban, a kirakatokban „elfogta" a tekintetet. Az Athenaeum nagyregény sorozatában jelent meg, egészvászon-kötésben.

Írtam arról, hogy az *Esőisten*-t barátságosan fogadták, de a megjelenés időpontjában nem keltett feltűnést. A kor annyira a pillanatok szorongásaihoz kötődött, hogy az ilyenféle mitikus távolságokban mozgó, ismeretlen összefüggésekkel egybeláncolt történet bizony idegen lehetett a hazai olvasóközönség előtt. A könyv idővel elfogyott, s az Athenaeum 1941-ben újból megjelentette. Különös módon akkor kezdődött érdekesebb pályafutása, többet beszéltek róla, többen olvasták, mint első megjelenésekor. Harmadik kiadást is tervezett a kiadó, 1944 karácsonyára kellett volna napvilágot látnia. Szétdúlt, hideg ólomvilág dermedt a szedésre az ostrom kataklizmájában.

Úgy emlékezem, hogy már az első kiadás után érdeklődni kezdett a könyv iránt Luis de Caralt barcelonai kiadó, akinek hazánkfia, Brachfeld Olivér számolt be írásomról. Ez volt az első külföldi kiadói szerződés, amelyet aláírtam. (Ugyanúgy Caralttól érkezett 1945 márciusában az első vöröskeresztes sürgöny, amelyben értesít arról, hogy az *Esőisten* spanyol fordítása nyomdában van. Két év múlva - valóban - meg is született.) Többször, spanyolországi beszámolókban, úgy olvastam, hogy könyvem „kötelező iskolai olvasmány" Hispániában. Erről nem

tudok, nem is tartom valószínűnek. Ám kétségtelen, hogy ha nevemre nem is nagyon emlékeznek, az olvasottabb városi ember - (nagyon is sokan vannak) felfigyel az *El Dios de la Lluviá*-ra. Így Caralt kiadóm s barátom (1966-ban ismerkedtem meg vele személyesen) időnként megjelenteti új kiadásban a könyvet, egyszer pocket-book formában is, épp akkor, amikor 1970 őszén Mexikóban voltam, s ide is eljutottak a fűzött példányok.

Északiak is érdeklődtek a háború alatt, de magyar példánnyal nem tudtak semmire sem menni. Gáspár Endre és első, oly kedves emlékű felesége, aki asszisztált bécsi forráskutatásaimban, vállalkozott az *Esőisten* német fordítására, a dán kiadás céljaira. Három kéziratpéldányt kaptam. Kettő nyomtalanul elveszett, valahol Európában. A harmadik kalandos úton került vissza, de úgy, hogy két utolsó fejezete lemaradt. Egy Ausztriában élő fordító egészítette ki s helyezte el egy grazi kiadónál. Egy nap felhívott Tábori Pál - hajlandó lennék-e átengedni az angol kiadás jogát egy kisebb londoni kiadónak, így 1946-48 körül szaporodtak az idegen nyelvű kiadások, majd Seghers franciául jelentette meg az *Esőisten*-t. Ebben a periódusban flamandul is napvilágot látott. Megtudtam, hogy Mexikóban „kalózkiadás" született, egy valójában nem létező kiadó jelentette meg, számomra érdekes fülszöveggel, tudtom nélkül; valaki - egy magyar *Esőisten*-ért cserében - küldött egy példányt belőle az aztékok egykori fővárosából.

Ha az *Esőisten* forrásait idézem, közel tíz év folyamatos olvasmányaiból kell a legjelentősebbeket választanom. Mint szereplő, belép Bernal Diaz del Castillo, Cortés fiatal katonája, aki a legszavahihetőbben írta meg a Conquista „hiteles" történetét. Cortés kötetnyi jelentéséből, a híres Levelekből, amelyeket V. Károlyhoz intézett - lefordítottam egy kisebb kötetre valót, amelyet az Officina kiadó meg is jelentetett a háború vége felé. Korábban már néhány német mű birtokába jutottam, Seler és Danzel monográfiái segítettek ahhoz, hogy a maya és azték mitológiában, valamennyire csillagászatukban is eligazodjam. Minden idők egyik legkitűnőbb folkloristája, a Conquista után (1528 körül) Mexikóba érkezett ferences, Bernardino de Sahagun hatalmas műve „Új Hispánia dolgairól", kifogyhatatlan tárháza lett az egykori indián szokásoknak, hiedelmeknek, szertartásoknak. Irányvonalam Prescott maradt. Úgy éreztem, hogy elfogadhatom - bár régies - de tudományosan megalapozott felfogását, amelyhez a *Mexikó meghódításában* ragaszkodott. Olvastam annyi régészeti művet, amennyihez ebben az időben hozzájuthattam. Néhány lényegesebb útleírást is átdolgoztam, köztük Stephens híres, 1840 körül megjelent művét a yukatáni utazásokról. Megkaptam Kelemen Pálnak - a prekolumbián archeológusnak és művészettörténésznek - *Középkori művészet Amerikában* című kétkötetes művét, mely nagy számú fényképfelvételt is tartalmazott. Ami az illusztrációkat illette, ezek még azt a képet mutatták, amikor a legtöbb maya és azték emléket sűrűn benőtte a növényzet, csak az ősformákat lehetett alatta sejteni. Még nagyon messze esett a kutatás attól, amilyen fokra ma érkezett, olyan összefüggéseiben is gazdag bemutatásra, mint amit megcsodálhattam a mexikói Antropológiai Múzeumban. Kevés feljegyzésem volt, két, az *Esőisten* egy-egy jelenetét szegélyező novella. Benne éltem - 1937-38-ban - ebben az álomvilágban, melyről nálunk kevesen s csak homályosan tudhattak. Most kisajátítottam magamnak, enyém volt kép és matéria.

Tucatnyi könyvet ismerek, amelyeknek témája alapjaiban azonos az Esőisten történetével. Legtöbbjük gyenge, hatásvadászó, rémségeket halmozó mű, a különböző nyelveken és feldolgozásban. Majdnem kivétel nélkül elítélik könyvem főalakját, Cortést, megtéve őt a conquistador típus vérszomjas, aranyra éhes ősfigurájának. (Nemegyszer kaptam kérdést, miért más Olbracht Cortés-felfogása a nálunk is megjelent *Hódító*-ban, mint amit én alakítottam ki? A kitűnő cseh író félreállított személyiség volt a náci megszállás alatt vegetáló prágai irodalmi

életben, így minden ellenszenvét Cortésbe öltöztette, akiről a beavatottak úgy tudták, hogy spanyol köntöse alatt Hitler rejtőzködik.)

Gáspár Endre jóvoltából kaptam meg, az *Esőisten* írása közben, a hetvenéves korában akkor elhunyt írónak, Eduard Stucken-nek azt az egyetlen regényét, melynek szárnyán világhírűvé vált: a *Die weissen Götter*-t, a *Fehér istenek*-et, ezt az ezerkétszáz oldalas, monumentális művet. Írás közben nyitottam ki Stuckent, ereszkedtem bele mitologikus óceánjába. Ám néhány oldal után észre kellett vennem, hogy az író nem objektív források, hanem saját fantáziája szerint építi ki az azték Pantheont, legendákat formál - vagy kohol -, hiteles és képzeletében született alakokat ötvöz össze, ma is rejtve maradt összefüggéseket fejt meg, túl sűrű szövevénnyé formálva az elmúlt indián világot, a színhelyet, szereplőit. Ijedten tettem le a *Fehér istenek*-et. Bár elragadott Stucken, s azt képzelhettem, hogy talán egyetlenként tudok behatolni sűrű anyagába - de számomra is csak fárasztó, bonyolult, a memóriát próbára tevő munka lehetett volna a művön való áthatolás. Száz és száz név (mely hol azték formájában, hol szabad fordítás segítségével bukkant fel) elhomályosította a figurák hovatartozását. Nagyobb baj volt, hogy félnem kellett - nehogy valamelyik motívumot vagy eseményt, szereplőt önkéntelenül is átvegyem, holott mindez részben Stucken írói világának szüleménye volt, s legfeljebb itt-ott támaszkodott eredeti dokumentumokra, így félretettem Stuckent, jórészt olvasatlanul. Az eltelt időkben néha-néha belelapoztam; német volt, Walhalla-képzeletű, gyakran tudákos.

Írtam korábban Madariaga Cortés-életrajzáról, mely jóval regényem után született. Mexikói utazásom előtt olvastam; számomra megnyugtató volt a kép, amelyet hazájának fiáról rajzolt e különös európai örökvándor. Madariaga, akit nem lehet soviniszta elfogultsággal vádolni, s aki *A Spanyol Birodalom nagysága és hanyatlása* című nagy művében összeszedte Cortés-monográfiájának anyagát is - úgy ír Cortésről, mint korának egyik legnagyobb tehetségéről, aki a kezdődő spanyol Aranykornak talán legkiemelkedőbb képviselője volt.

Lépjenek elő a dráma szereplői. De előbb szeretnék annyi kitérőt tenni, hogy emlékeztessem az olvasót arra: három és fél évtized választ el az Esőisten megírásának hónapjaitól. Ki ismerte akkor a kolonializmus lappangó kérdéseit - abban a megvilágításban, ahogyan ma látjuk? 1931-ben Párizsban végignézhettem a Gyarmatügyi Világkiállítást, melyen az összes gyarmatosító hatalmak demonstrálták tengeren túli birodalmuk kincseit. A gyarmatosító szerepe még akkor is az előző korok historizmusa szerint igazodott. A kiállítás alkalmával jelent meg André Maurois *Lyautey* című műve, mely annak a „royalistának állított emléket, aki egy császárságot helyezett a Francia Köztársaság címerpajzsa alá". Lyautey Africanus - e különös, vérbő, romantikus conquistador felmagasztalása jelképezte a harmincas évek közönségátlagának felfogását.

Így érthető, hogy Hernan Cortés s az őt követő spanyolok szerepe nem felelhet meg korunk ítéletének, ha a szerep súlyát s jelentőségét mérjük le. Bizonyos, ha ma kezdeném az elemzést, sok mindenben másféle eredményre jutnék. De könyvemet dokumentumok alapján írtam. Úgyszólván nincs képzelt alak, sem kitalált jelentősebb esemény benne. Kerültem helyzetek regényesítését akkor, amikor a krónikás szava elegendő volt az ott felvázolt kép érzékeléséhez. Ma olvasva a könyvet, valóban úgy érzem, hogy rokonszenvem inkább a spanyolok, különösen Cortés, mint az aztékok felé húz. Ezt elsősorban az indiánok rituális, szörnyű méreteket öltött emberáldozataival magyarázhatom. Cortés személye vonzott. A salamancai egyetem diákja, az akadémikus környezetbe került kisvárosi fiú, Julius Caesar tisztelője, a versíró - szelídebb köntösbe burkolta ugyanazt az embert, aki nem sokat törődött emberi életekkel, hideg s racionális volt hadvezéri és államférfiúi magatartásában. De nem találtam nyomát annak, hogy főhősöm ok nélkül (más spanyolok, például Pedro de Alvarado módjára) gyönyörűségét lelte

volna a vérontásban, a tömegmészárlásban. Az indiánok mindvégig tisztelettel tekintettek rá, közbenjárását keresték akkor, amikor a kormányzástól megfosztott Cortés, birtokán gazdálkodva, emlegette királya hálátlanságát - ez mintegy bizonyítéka annak, hogy Cortés „szerette" a meghódított népet, persze saját osztályszemlélete szerint.

A spanyolok előtt ugyanis a rendi társadalom képe lebegett; másként nem is tudtak gondolkozni. Amikor kapcsolatba kerültek az azték birodalommal - uralkodóját a „császár" címével tisztelték meg, a felső osztályok tagjaiban főrangúakat s hidalgókat láttak. A kisnép - a jogtalan indiánok tömege - számukra is csak embermassza maradt. Cortés uralkodójától az azték nemesség jogállásának rendezését kéri, nemeslevelek tömegét hozatja el Toledóból, hogy ezekkel jutalmazza a hűséges kacikákat s a spanyolok mellé állott Tlaxcala köztársaság vezetőit, akiknek örök időkre elengedte az adófizetést. (A spanyol gyarmati kormányzat három évszázadon át nagyjából tisztelte ezt a csaták hevében, bajok örvényében sugallt adóelengedést.) Bernal Diaz krónikájában leírja, hogy fél évszázaddal Cortés hadjárata után, indián urak nemes paripákon parádéztak, csatlósaik címerpajzsokat cipelnek uruk mögött. Cortés, mihelyt a helyzet némileg megszilárdult a fővárosban, olyan iskolákat alapít, ahol a meghódított nép legjobbjainak fiai - spanyolt s latint tanulva - majd elláthatják a belföldi egyházi és polgári szolgálatot. A két faj összeolvadása talán akkor kezdődött, mintegy jelképesen is, amikor Marina megszülte Cortés fiát.

Jó és rossz tulajdonságok szokatlan bőségéből formálódott ki a világtörténelmi szerepű Conquistador egyénisége, amelyhez a sajátos hőskölteményeket életre keltő kor s a korai reneszánsz adott hátteret. Cortés műveltsége meghaladta nemcsak a hadvezéri, de a polgári átlagot is, jogi diszciplínája, melyet Cubában magasabb hatáskörben is gyakorolt, a gazdasági kérdésekben megszerzett tapasztalatai, emberi érdeklődése (ennek nyomát tükrözik Levelei) - felénk villantja a Madariaga által is oly magasra értékelt spanyol kapitányt. Korának gyermeke volt, az arany hispán éhsége gyötörte, a kegyetlenség gyarmati iskolájában szokta meg a vérontást, Haitiben, később Cubában. Merőben meglepő viszont, miként igazodhatott ki, úgyszólván partraszállásuknak napjától kezdve, ösztönösen, olyan politikai kompozícióban, mint amelyet a két óceán között elterülő azték birodalom jelenthetett. Diplomáciai készségével - cselszövények mesterévé vált, elérte, hogy hű szövetségeseket nyert meg azokból a törzsekből, amelyeknek leigázására indult. Azt a szinte modern *áttekintést* is értékelhetjük Cortésben, amellyel - a kor politikai színvonalát messze meghaladva - összefogta, összpontosította a problémákat. Nem volt híjával a lovagi bátorságnak. Számtalan sebe, sőt kézbénulása tett tanúságot vitézségéről; személyes rohama az ellenséges vezér ellen az otumbai csatában - döntötte el e teljes megsemmisüléssel fenyegető küzdelmet. Vér bőven tapadt kezéhez, kegyetlen szeszélyének is engedett, így amikor a hondurasi úton, az őserdő közepén, elítélteti az utolsó azték császárt, akit éveken át fogságában tartott - ezzel olyan végzetes hibát követett el, amelyet a dinasztikus elvhez ragaszkodó V. Károly nem bocsátott meg neki.

Számunkra az „író" Cortés vált a legérdekesebbé. A bécsi egykori titkos Állami Levéltárban kezemben tartottam Cortés három eredeti Levelét, amelyet uralkodójához intézett; kötetnyi, pergamenbe kötött kódex ez, mindhárom jelentés a hadvezér aláírásával. A keltezések elárulják, hol születtek ezek a világ másik, akkor ismeretlen végén papírra vetett különös írásművek. Ezt is nyomon kellett követnem, mint mindazoknak, akik Mexikó meghódításának történetével foglalkoztak - így azt a kapcsolatot is, amely Cortés és Marina között kialakult. Diaz kiemelte emlékezéseiben a rabnő szépségét, tanulékonyságát, különleges értelmét. A cholulai szerep elegendőképpen tanúsítja, hogy a keresztségben Marina nevet nyert lány Cortéshoz kötődött s nem a saját fajtájabeliekhez, hiszen ő fedte fel gazdája előtt a készülő indián támadást. Hogy Cortés mennyire ragaszkodott a nyelvtudásban gazdag lányhoz, erre csak apróbb adatokból lehet következtetni. Név szerint ugyan soha nem említette V. Károlyhoz

küldött írásaiban, de kétszer is nőnembe teszi a „tolmácsom” szót, ezzel jelezve, hogy itt Marinára gondolt. Amikor Mexikó bevétele után fél évtizeddel elindultak a hondurasi, majdnem végzetessé váló útra, újból Marinát rendelte maga mellé. Vajon mi késztette arra, hogy az expedíció során házasítsa össze volt apródjával s egyik legjobb tisztjével Marinát, az őserdő tisztásán üljék meg a menyegzői ünnepet? De mi vonzotta Cortést az azték hercegkisasszonyhoz, Tecuichpóhoz is, miért törődött különlegesen sorsával? Már az egykori krónikások is beszámoltak a Conquistador emberi, majdnem regényes vonzásáról; bizonyos, hogy Cortés - emberi mivoltában - nem lehetett olyan nyers zsoldoskapitány, mint amilyen távoli rokona, Pizarro volt, s mint amilyennek a szinte általánossá vált felfogás alakította később Hernando Cortést.

A vezér későbbi pályafutása elmosódik, mind az életrajzok, mind a regényes elbeszélések során. Amikor 1970-ben Mexikóban jártam, s magam mehettem végig azokon a hatalmas térségeken, amelyek az azték fővárosnak, Tenochtitlánnak szívét alkották - szembe kerültem azzal a problémával, hogyan tudta Cortés a majdnem teljesen lerombolt fővárost úgyszólván hónapok során újraépíteni, ismét olyan nagyvárossá tenni, melyben a kevés európai s a túlnyomó többségű indián hajlékra talált? Mindezt építészek, mesteremberek nélkül, egy hajóács, néhány kétkezi iparos s egy tűzmester segítségével? Hogyan vehette rá a meghódított népet arra, hogy seregestől álljon be építőmunkásnak, hogy felhasználják, az európai tapasztalatokkal egybeolvasztva, a régiek tudományát. Ez a városépítő Cortés, akiről nagyon keveset írtak - volt az, aki talán legjobban érdekelt.

Nyugtalan hódító volt, nem kívánt babérjain pihenni. Kezdetben úgy remélte, hogy a meghódított birodalomnak élete fogytáig alkirálya lehet. Ahelyett császárától őrgrófi címet s szinte országnyi birtokot (s a megfelelő számú indián jobbágynépet) kapott. Ám elütötték a kormányzástól, s Cortés a birtokainak központján épített cuernavacai rezidenciájába vonult sértődötten vissza. A palota ma is nagyjából úgy áll, mint amikor Cortés benne lakott, csupán Diego Rivera Cortést vádoló freskósorozata ad képet a látogatónak arról - miként vélekedett a közelmúlt mexikói közvéleménye a Hódítóról, akinek szívét egy templomfalba rejtett urnában nemrégiben találták meg. Sehol nincs Cortésnek Mexikóban szobra, utcája, emlékvilágának kisugárzása. Elutazásomkor hallottam, hogy valami átértékelés készül, mintha Mexikó is elvégezné, a maga módján, a történelmi helyreigazítást.

Moctezumából (újabban ez lett hivatalos neve - a korábbi, inkább megszokott Montezumából; egyébként mindkét kiejtési forma épp csak megközelíti a Haragos Úr nevének magánhangzókban bővelkedő indián átiratát) különösen írók formáltak filozófust, tehetetlen áldozatot, szentet, egy eltiport, barbárul megsemmisített nagy civilizáció szimbólumalakját. A krónikások egyike-másika, elsősorban Bernal Diaz, még életközelségben láthatta. Elfogatásától a Noche Triste előnapjáig a spanyol hadiszálláson együtt éltek a hatalmát vesztett császárral - ezt az emberközelséget egybe lehet olvasztani a történelmi kútforrásokkal és elemzésekkel. Mindebből az indián uralkodónak sok ellentmondásos vonásból összeszőtt vonzó, rokonszenves tulajdonságokat mutató arcképe alakul ki. Szinte istensorba született, isteneinek szolgált papként, míg trónra nem lépett. Hitvilágához való viszonya szabta meg cselekedeteinek sorát, ez késztette a számunkra egyenesen érthetetlen, vesztét előkészítő lépésekre, ezért adta fel önmagát, sztoikus módon, amikor fogolyként a spanyol fegyveres világba hurcolták, bilincset raktak csuklójára. De ezenkívül sok minden előnyös emberi tulajdonsággal rendelkezett. Méltó tárgyalótársa lett Cortésnek, mind a ketten a magas politika síkján igyekeztek meggyőzni egymást eszméik igazáról. Tanulékony volt, érdekelte a spanyolok hadiszerkezete, megfigyelte a puskapor szerepét, nem félt a harci paripáktól, elsajátította fogságában a sakkjáték művészetét. Személy szerint ismerte a főbb s az őt kiszolgáló katonákat, bőkezű volt, a legkisebb figyelmet sem hagyta viszonzás nélkül. Filozófiája nyilvánvalóan egyesítette azokat a kozmo-

gónikus elemeket, melyeknek jó részét a maya papoktól vették át - talán tolték közvetítéssel - az aztékok. Ugyanez az ember kezdetben vakon, később már nyilván némileg kétkedve hitt a Quetzalcoatl-legendában, s Cortést a Tollaskígyó inkarnációjának vagy kései leszármazottjának tekintette. Hiszen az egykori történelmi Tollaskígyó tengerre szállásától (vagy halálától) fél ezer esztendő telt el, addig, amíg Moctezuma hírt nem kapott Cozumel szigetéről arról, hogy szakállas, fehér idegenek tűntek fel úszó palotáikon.

A legsúlyosabb vád Moctezuma ellen az az egyre gyorsuló vérengzési folyamat lehet, amely - bizonyos számítások szerint - a spanyolok érkezése előtti esztendőkben már évente százezernyi rituális áldozatot követelt. Ez az emberáldozat-folyam tette gyűlöltté az azték fennhatóságot a szomszédos népek között, ez volt az az erő, amelyet Cortésnek sikerült saját szekerébe fognia. Nyilvánvaló, hogy Moctezumának sejtelme sem volt arról, hogy szörnyűséges emberirtást követ el, amikor ezerszámra hurcoltatja fel a toronytemplomok, a teocallik oltáraihoz az áldozatra szánt embereket. Amikor a mexikói Antropológiai Múzeum azték termeiben jártam, nem tudtam irtózat nélkül nézni az obszidiánból készült késeket s a kimetszett szíveket felfogó tálakat, melyeknek erezetében némi fantáziával még látni lehetett a vérnyomokat. Moctezuma csak azért örült az áldozatoknak, mert így megszelídíthette vérszomjas isteneit, elsősorban a harc legfőbb urát. A világtörténelem egyik nagy tömeggyilkosa kezdetben nem is érthette - mit kifogásolnak az ősi áldozati szertartás menetében a messziről érkezett, véres bálványait lerángató spanyolok.

A *dramatis personae* közül harmadiknak Marinát emeltem ki. Nagyjából úgy alakult a valóságban is sorsa - ahogy leírtam, ugyanis minden krónikás, az egykorúak s a későbbiek is, megálltak alakjánál, ismerték szerepét. Kortársai szempontjából - a vezér frissen megkeresztelt ágyasa volt, fattyának anyja. Majd spanyol nemeshölgy, birtokok úrasszonya.

Az elmúlt idők krónikáiban szerény helyet kaptak a női szereplők, ha nem voltak uralkodók, botrányhősnők vagy hitvallók. Marina alakját mégis egyéni színekkel festik, asszonyi varázsa is átcsillan a lovagi világ férfiszövevényén. Lehet, hogy több helyet szenteltem neki, mint amennyi a Conquista történetében jutna számára, de regényt írtam, s talán a valóság követése mellett megillet ennyi licencia.

Nemrég ajándékoztak meg Spanyolországból olyan szerényebb művel, mely név szerint felsorolja Cortés vállalkozásának valamennyi spanyol tagját, némi életrajzi adatokkal együtt. Amikor könyvemet írtam, nem ismerhettem, mindegyiket személy szerint. Miféle társaság lehetett, amely összesereglett a Cortés-parolára, a kalandorok, amint a hajók fedélzetén sereggé rendeződtek. A felső réteget nyilván az Antillákra származott fiatalabb nemesek alkották, akik így Cortésszel egyenlő hidalgó-öntudatot tápláltak, ilyen lehetett a Cortés után talán legérdekesebb személyiség, Pedro de Alvarado, az indiánok Tonatiuhja. Ez a conquistador volt az egyetlen, aki mind Cortés, mind Pizarro hadjáratában részt vett, s mint Guatemala kormányzója fejezte be életét. Alvarado nem volt bátorság s bizonyos katonai s kormányzási tehetség híjával. De ha alkatát összehasonlítjuk a fővezérével - a mérleg Cortés javára billen. Alvarado vérszomjas volt, erőszakos, korlátot nem ismerő. Csupán Cortés előtt hajlott meg, akinek számára állandó veszélyt jelentett Alvarado féktelensége, egy-egy elhamarkodott politikai vagy katonai lépése. Don Pedro lényében mégis lehetett valami lenyűgöző, ami alakját történelmi reliefbe állíthatta. Cortés legkedvesebb kapitánya, Sandoval, szerény környezetből nőtt ki, nyúlajka eltorzította vonásait, hallgatag legény lehetett, de hűséges, megfontolt s különösképpen vitéz lovas katona. Korai halálát, mely Hispániában érte, Cortés őszintén meggyászolta. A többiek a kalandokra vágyó, aranyhegyekben hivő koloniális alj rétegből kerültek ki; a spanyol katonai diszciplína csodája, hogy félezeres lélekszámuk ellenére ebből a martalócelemből Cortés oly kitűnő sereget kovácsolt. Az általa kiképzett, rövidesen harcedzett

veteránok s a Narvaez-csapat közötti értékkülönbség már az első összecsapás alkalmából, majd a Nocbe Triste során is bebizonyosodott. Újból külön szót érdemel Bernal Diaz del Castillo, az El Galanténak nevezett önkéntes, majd hadnagy, aki a Conquista egyetlen nagy krónikásává vált öregkorára. Akkor is csak azért vállalkozott a „História verdadera" megírására, mert kezébe került - Cortés halála után - Gomara páternek, a Cortés család káplánjának krónikája, melyben a hallott elbeszélések nyomán megírta a Conquista történetét. De Gomara nem volt szemtanú, a kora barokk kor stílusában bontogatta ki szálait, vallásos és mitologikus elemeket szőtt az elbeszélésbe (kissé a Zrínyiász mintájára), s a költői hatás kedvéért (de azért is, hogy szüntelenül magasztalja a Ház nagy névadóját) kisimította az eseményeket, ha kedve így tartotta - szépített s koholt.

Amikor Diaz művét olvastam, a harmincas évek derekán, az volt a meggyőződésem, hogy - Benvenuto Cellinihez hasonlóan - tollba mondta történetét, így az élőszó szárnyalása, az elbeszélésnek kötetlen, semmitől sem gátolt lendülete kölcsönzött ízt és zamatot krónikájának. Néhány évvel ezelőtt (ahogyan *Találkoztam Esőistennel* könyvemben megemlítettem) újból előkerült viszont Diaz gondosan őrzött, de elpenészesedő kézirata, s hatalmas diplomáciai munka eredményeként sikerült Washingtonba szállítani, ahol megtörtént szakszerű konzer-válása, így ennek a könyvnek is megvan a külön története, mint magának Diaznak, aki öreg-korára guatemalai házának patióján fog hozzá a hatalmas munka megírásához, agglegény, de a faluban tucatszámra cseperednek fel a véréből származó mesztic gyerekek. Idilli kép egy conquistador öregkoráról. Úgy látszik, az El Galante lehetett az egyetlen, aki fél századdal túlélte a hőskort...

Ami a kisebb jelentőségű indián szereplőket illeti - talán jobban ismertem helyzetüket, sorsukat, mint emberi mivoltukat, mégis megpróbáltam behatolni lényükbe, felfedezni egy-egy egyéni vonást. De hogyan is találhattam volna rá azokra a motívumokra, amelyek cselekedeteiket az ő saját mitikus világrendjükben meghatározták? Bizonyos, hogy a spanyol krónikások sem írtak róluk úgy, mint barbárokról, vadakról, inkább mint ellenfelekről és terítendőkről. A spanyolok-ban nem volt faji elfogultság, önmagában nem nézték le a színes embert. Csupán kaszt-szellemük szerint ítéltek, s főrangúaknak tekintették a kacikákat, mihelyt fejüket a keresztvíz érte. Hogy e faji türelmességük nem akadályozta meg őket sem akkor, sem később a sok kegyetlenség, vérontás elkövetésében - ez hispán természetük velejárója volt. Egymást is ugyanolyan szenvedéllyel irtották, mint az indiánokat. Nyilvánvalóan Cortés tekintélyére s tehetségére volt szükség, hogy fékezze ezeket a parányi spanyol belháborúkat, amelyek például Peruban szinte kétségessé tették a hódítás sikerét.

A későbbi írók gyakran túlbecsülték a spanyol haditechnikai fölényt - a tűzfegyvereket s a harci paripák bevetését a küzdelembe. Általában ennek tulajdonították a logikailag alig magyaráz-ható katonai sikert. De ha a számadatokat nézzük, összezsugorodik ez az argumentum. Cortés tizenhat lóval indult el, s talán tíz kisebb ágyúja lehetett, melyek jórészt kőgolyókat lőttek ki, megtöltésük fél órába került. A fegyverek s páncélok kétségtelenül magasabb szintű hadviselés eszközei voltak, de az indián lándzsák, nyilak, obszidián kardok éppoly halálos sebeket oszt-hattak, mint a hispán - akár toledói - acélfegyverek. Egyébként a spanyol és az azték hadviselés „céljai" alapvetően különböztek egymástól. Cortés csapatának, adott helyzetében, a feladata csak az lehetett, hogy minél több ellenséggel végezzen, rettegést keltsen ellenfelében. Az aztékok szemében a halott ellenség nem ért semmit - élve, ha sebesülten is, de fogságba kellett hurcolni a szembenállót, hogy az istenek oltárára teríthessék, így inkább hurkokkal próbáltak harcolni a spanyolok ellen, mint gyorsan ölő fegyverekkel. A pányvákat, hálókat viszont könnyen átvágta a spanyol acél.

Amikor Sárközi Györgynek először beszéltem a megírandó regényemről, említettem, hogy a történetet nemcsak mint az események krónikása szeretném elmondani; megpróbálnék leszállni két, egymástól teljesen idegen civilizáció eredetéhez, megkeresni a lényegi ellentéteket. De akkor még egyetlen sort sem vetettem papírra abból, amiből kialakult a regény. Egy-két novellisztikus „miniatűr" elsüllyedt az időkben, a regénykompozíciót elölről kellett kidolgozni. Salamanca egyetemének küszöbéről indítottam így útnak Hernando Cortést, hogy ezzel az intellektuális „karizmával" kezdje el sokat vitatott pályafutását.

A stílus, amely sokszor barokk, jelzőkben bővelkedő, hömpölygésében talán illik a témához - de ma már nem az enyém, „történelmi" távlatba került. Mint ahogyan átalakul mintegy minden másfél évtizedben a magyar irodalmi nyelv is, de ezt a metamorfózist mi is csak akkor vesszük észre, ha emigráns magyar írók műveit olvassuk, akik - nem élvén itthon - ugyanolyan stílusban fejezik ki magukat, mint, mondjuk, a harmincas esztendők derekán, tehát akkor, amikor az *Esőisten* született. Ma már hogyan tudnám megírni az *Esőisten*-t úgy, mint szinte négy évtizeddel ezelőtt?

A téma azért mégsem vált idegenné - hiszen a prekolumbián világ ma is különösképpen érdekes számomra, kapcsolatban állok vele. Harminc évvel a könyv megjelenése után kaptam meg Mexikó meghívását, felejthetetlen heteket tölthettem ebben a birodalomban, ennek gyümölcse lett a *Találkoztam Esőistennel*. Így nem mondhatom, hogy tőlem elszakadt szellemi gyermekemet bocsátom most útra új, fényesebb köntösében. Amikor annak idején belekezdtem megírásába, nem tudtam: történelmi regényt írok. Hogy olyan műfaj területére tévedek, amelyet sok gáncs ért, anakronizmussal vádolták, s mégis - a XIX. század eleje óta - megtartotta népszerűségét. Különös arra gondolni, hogy a regények életpályája viszonylag rövid, néhány év alatt feledésbe merülnek, majd - rendesen a szerző elmúlta után - esetleg kiemelik őket a félmúlt homályából, s kezdik újra, de már történelmi fátyollal lefedve, pályájukat. Utolsó szóként arra gondolok, hogy az *Esőisten*, amely 1939 tavaszán látott napvilágot, most újra másféle napfényre kerül, s még örülhetek neki. Pedig mi minden történt azóta a magyar - s a prekolumbián horizontokon...